ARCHIWUM
JANA ZAMOYSKIEGO

KANCLERZA I HETMANA WIELKIEGO KORONNEGO

TOM I

WARSZAWA

1904

Archiwum Jana Zamoyskiego

PODŁUG FOTOGRAFII ZDJĘTEJ PRZEZ FIRMĘ FRATELLI ALINARI Z PORTRETU OLEJNEGO WE FLORENCKIEJ GALERYI DEGLI UFFIZI

ARCHIWUM
JANA ZAMOYSKIEGO

KANCLERZA I HETMANA WIELKIEGO KORONNEGO

TOM I

1553—1579

NAKŁADEM

HR. MAURYCEGO ORDYNATA ZAMOYSKIEGO

POD KIERUNKIEM

KOMISYI HISTORYCZNEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE

WYDAŁ

DR. WACŁAW SOBIESKI

WARSZAWA

DRUK PIOTRA LASKAUERA I S-KI

1904

Дозволено Цензурою.

Варшава, 27 Февраля 1903 года.

PRZEDMOWA.

Zbliża się rok 1905, w którym 300 lat upłynie od chwili śmierci Jana Zamoyskiego, wielkiego hetmana i kanclerza koronnego (um. 3 czerwca 1605). Kiedy dziś niepodobna się jeszcze zdobyć na skończoną monografię tego tak pełnego, tylu różnymi pasmami snującego się żywota, trzeba poprzestać na pracy przygotowawczej: na wydaniu jego korespondencyi.

Wydawnictwo, którego niniejszy oto tom I wychodzi w świat, jest owocem obrad III-go zjazdu historyków polskich, odbytego w Krakowie w roku 1900 z powodu jubileuszu Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Gdy na posiedzeniu 5 czerwca wydawca wystąpił z wnioskiem wydania korespondencyi Zamoyskiego [1]), bibliotekarz Ordynacyi Zamoyskiej, prof. Tadeusz Korzon, oświadczył, że, jakkolwiek nie posiada w tej chwili żadnej instrukcyi od hrabiego Maurycego ordynata Zamoyskiego, mniema jednakże, że można z jego strony spodziewać się w tej mierze wszelkiego poparcia.

Po przeprowadzeniu z tego powodu korespondencyi między podpisanym wydawcą, bibliotekarzem Ordynacyi Zamoyskiej i prof. Wincentym Zakrzewskim, jako dyrektorem komisyi historycznej krakowskiej Akademii Umiejętności,—podpisany udał się z polecenia komisyi do Warszawy

---

[1]) Pamiętnik III zjazdu histor. Kraków, 1901, II, str. 41.

pod koniec r. 1900 i, rozpatrzywszy się w materyale źródłowym, przechowanym w zbiorach Ordynacyi Zamoyskiej, ułożył plan wydawnictwa, przyjęty i zatwierdzony zarówno przez hr. Ordynata, który wziął na siebie (13 stycznia 1901 roku) całe koszty wydawnictwa, — jak przez komisyę historyczną, która objęła nad niem nadzór naukowy.

Według przedstawionego planu wydawnictwo ma być możliwie wyczerpującem. Zawrzeć ma wszystkie listy pisane od i do Jana Zamoyskiego, jakie tylko da się gdziekolwiek znaleźć. Okazało się, że wprawdzie w Bibl Ord. Zamoy. znajduje się ich bardzo wiele, bo z górą 5,200, że jednak brak znacznej ich części, zwłaszcza zaś listów od Zamoyskiego, których szukać należy po różnych bibliotekach i archiwach krajowych i zagranicznych.

W tym celu wydawca, zapoznawszy się naprzód należycie z materyałem, złożonym w Ordynacyi, który częścią odpisano, częścią skonsygnowano, odbył w latach 1901-2 liczne podróże archiwalne do Krakowa, Lwowa, Dzikowa (hr. Tarnowskich), Poznania, Gdańska, Królewca, Nieświeża, Moskwy, Petersburga, Stockholmu, Wiednia, a nadto uzyskał pośrednio odpisy z Rygi, Rewla, Frauenburga (na Warmii), Rzymu (arch. watykańskie), Paryża i Londynu, i zebrał razem przeszło 1,500 listów i aktów tak, że cały zbiór z listami i aktami Ord. Zamoy. dochodzi obecnie do ogólnej sumy 7,000. Całą tę masę aktów należało przedewszystkiem uporządkować chronologicznie, skopiować i wogóle przygotować do druku według zasad metody krytycznej.

Stąd druk rozpoczął się dopiero z końcem marca 1903, i dopiero teraz mógł ukazać się tom I, który obejmuje listy i akty z lat 1553 — 1579, w przeważnej części dotąd nieznane i niewydane. Z ogólnej bowiem liczby N-rów tego tomu 430, to jest listów 362 a dodatków 68, wydano tu po raz pierwszy 351, a tylko 79 było już dawniej drukowanych.

Z całej masy 7,000 listów, przygotowanych do niniejszego wydawnictwa, drobną tylko część, bo $^1/_{10}$ (przeszło 700), mieszczą w sobie już dawniejsze wydania. Listy te drukowano dotąd dorywczo, stąd są porozrzucane po różnych dziełach [1]), drukowane niekiedy po kilka razy.

Już za życia Zamoyskiego lub niebawem po jego zgonie wydano niektóre jego listy. Sam lub pośrednio Zamoyski wydał:

1) Scripta inter sereniss. principem Archiducem Maximilianum etc. et ordines regni Cracoviae congregatos, posteriora, Cracoviae, In officina Lazari, Anno Domini MDLXXXVII
2) Pacificationis inter Sereniss. Domum Ausriacam (!) ac Sereniss. Regem Poloniae et ordines Regni tractatae scripta aliquot: ex quibus in qua causa res eae sint, perspici possit. Anno a Christo nato XCSCIƆIƆ (str. nieliczb. 231).
3) De transitu Tartarorum per Pocuciam anno MDXCIIII epistola ad Ill-mum et Rdis-mum Dominum Cynthium, S. R. E. Tit. S. Georgii Cardinalem Aldobrandinum, ab Ill-mo D-no Ioan. de Zamoscio R. P. Supremo Cancellario et Exercituum Generali missa. Crac. In officina Lazari Anno DMDXCIIII (z przedmową Mac. Kłodzińskiego, wydawcy, do kard. Jerzego Radziwiłła).
4) List Wielmoznego Pana Iana Zamoyskiego, kanclerza koronnego, naywyższego hetmana do Karola Sudermańskiego książęcia (2 ćwiartki 23 IX 1601).

Z późniejszych ważniejszych wydań należy wspomnieć:

1) M. Кояловичъ, Дневникъ послѣдняго похода Стефана Баторія на Россію... С. Петербургъ 1867.
2) [J. T. Lubomirski]. Listy Stanisława Żółkiewskiego... Kraków 1868 (na podstawie dokument. Ordyn. Zamoy.).

[1]) List Hozyusza kardynała do Jana Zamoyskiego z 10 X 1576 (druk. Ambroży Grabowski, Starożytności II 349) dotyczy nie naszego Zamoyskiego, ale jego imiennika herbu Grzymała, wysłanego w poselstwie do Rzymu. Mylnie przypisuje ten list naszemu Zamoyskiemu Eichhorn, St. Hosius II 505.

expeditionis Mag. Ioannis Zamoiski de Zamosczie Regni Poloniae vicecancellarii ac Belsen. Kniszinen. Zamechen. Capitanei Anno 1577». Pod tytułem wyciśnięty złotem orzeł. Na tylnej stronie oprawy herb Zamoyskiego z otaczającemi go literami I. Z. D. Z. R. P. V. C. B. K. Z. C. (=Ioannes Zamoyski etc. jak wyżej). Na wstępnej karcie tytuł, jak na oprawie: «Liber etc.» z zakończeniem «Zamechen. etc. capitanei a die prima Maii Anno Christi 1577 felici omine inchoatur regnante tum feliciter Ser-mo et invictissimo principe Domino Stephano primo rege Polonorum, Magno Duce Lituanorum, Russorum, Prussorum, Masovitarum, Samogitarum, Livoniorum, Kioviorum, Wolhiniorum, Podlachiorum etc. ac Principe Transilvanorum etc. Pierwszy list z 24 IV 1577 z nagłówkiem «Victoriam ex Germanis Gedanensibus partam capitaneus militum S. M-tis Reg. per litteras et nuntios exercitus declarat». Przedostatni list z 16 XII 1577 nosi tytuł «Actus iuramenti Gedanensium per eosdem commissarios confectus», ostatni zaś list (pod tytułem «Regalis Prusiae postulata») urwany. Listy pisało kilka rąk i to mniej więcej w porządku chronologicznym. Kilka kart wewnątrz nie zapisanych (Wiadomość o tym kopiaryuszu podał: Pawiński, «Źródła dziejowe t. III», gdzie główny zrąb tego kopiaryusza przedrukowano).—Z tego kopiaryusza właśnie (na co wskazuje porównanie błędów paleograficznych na podstawie niewyraźnych liter w powyższym kopiaryuszu popełnionych) odpisano w XVIII wieku «liber legiatonum» znajdujący się dziś w Bibliotece hr. Tarnowskich w Dzikowie (półka 3 Nr 29),

7) w Krakowie Bibl. Uniwersytecka (szczególnie minuty Hozyusza) i Muzeum xx. Czartoryskich (szczególnie kodeks oryginalnych listów Zamoyskiego Ms. 2,460 a i b).

8) w Dzikowie Bibl. hr. Tarnowskich,

9) we Lwowie Archiwum miejskie; Bibl. Zakładu narodow. Ossolińs.; Bibl. hr. Baworowskich i hr. Dieduszyckich; Archiwum akt grodz. i ziem. (szczególniej grodu bełzkiego, gdzie Zamoyski był starostą),

10) w Sławucie Archiwum xx. Sanguszków,

11) w Nieświeżu Archiwum xx. Radziwiłłów (spora ilość oryginalnych listów Zamoyskiego do Radziwiłłów),

12) w Moskwie Archiwum minist. sprawiedliwości i Archiwum minist. spraw zagranicznych.—W tem ostatniem (Metryka koronna XXI) znajduje się kopiaryusz obejmujący korespondencyę zagraniczną. Ma tytuł spółczesny: «Liber legationum et litterarum missilium e x t e r n a r u m expeditionis Magnifici Ioannis Zamoiski de Zamosczie Regni Poloniae vicecancellar. ac Belsen. Kniszinen. Zamechen etc. capitanei Anno 1577». Na wstępnej karcie zaś tytuł ten powtarza się z dodatkiem: «a die prima Maii Anno 1577 auspice Deo inchoatur» etc., jak powyżej na str. X. Zresztą i oprawa i ozdoby tytułu na ostatniej stronie takież jak wyżej. Listy mniej więcej chronologicznie ułożone. Pierwszy list 19 III 1577 «A rege Suecorum ad Reg. M-tem in negotio thesauri Tikotinensi et dotis». Kopiaryusz ten jest bez końca, bo fol. 327 list «A Gedanensibus ad Reg. M-tem in negotiis diversis civitatis», jest urwany na końcu strony (poprzedza go list ks. pomorskich do króla Stefana z 21 II 1578). Skreśliła Ms. jedna ręka, którą się spotyka następnie w «liber legationum» z r. 1582/3. Miejscami karty puste (zresztą opisał ten kopiaryusz Obolenskij i Daniłowicz w «Книга посольская Метрики в. княжества Литовскаго» Москва 1843, 427),

13) w Petersburgu Bibl. publiczna i Bibl. sztabu generalnego,

14) w Paryżu Bibl. narodowa, szczególnie Mss latins, Collection Faur Nr. 6,063 zawierający kopiaryusz (z w. XVII) korespondencyi dyplomatycznej polskiej z r. 1570—81,

15) w Rzymie Archiwum watykańskie,
16) w Wenecyi Archiwum państwowe,
17) w Padwie Bibl. uniwersytecka (MMs. dotyczące rektoratu Zamoyskiego),
18) w Wiedniu Archiwum dworu i państwa.

Co do sposobu i metody wydania wydawca stosował się ogółem do zasad, przyjętych w tym względzie w publikacyach komisyi historycznej krakowskiej. (O tych zasadach zob. Wincenty Zakrzewski «Jak należałoby wydawać zbiory listów i aktów histor. z wieku XVI lub późniejszych», Rozprawy i sprawozdania wydz. histor. filozof. Akad. Umiej. 1877 VII).

Cały materyał podzielono na 2 części na I) Listy i II) Akta, mowy i t. p. dodatki; w każdej części ułożywszy pojedyńcze N-ry ściśle chronologicznie, opatrzono każdy bieżącym numerem porządkowym. W listach polskich zachowano pisownię oryginałów, w łacińskich zmodernizowano ją. Interpunkcyę zmodernizowano wszędzie. Streszczenia, objaśnienia i wogóle wszystko, co pochodzi od samego wydawcy (np. uzupełnienia w tekście), drukowano kursywą. Antykwy używano tylko dla słów tekstu[1]) (wyjątek tylko dla nagłówków, które drukowano w części I antykwą tłustą). Przeważną część drukowano in extenso; gdzie podano excerpt, opuszczenia zaznaczano - - - Listy, wydane niedawno, mianowicie w łatwo dostępnych zbiorach (zob. wyżej str. VII—VIII) przeważnie podano tu tylko w excerptach lub regestach. Na końcu podano spis osób i miejscowości. Na początku spis chronologiczny listów i alfabetyczny osób, które pisały do Zamoyskiego lub do których on pisał.

---

[1]) Nie trzymano się tego naturalnie w przedmowie drukowanej odmiennymi czcionkami.

Na zakończenie muszę jeszcze raz z naciskiem zaznaczyć, że wydawnictwo doszło do skutku (obok pracy wydawcy) dzięki trzem czynnikom: hojnej a chętnej pomocy i zainteresowaniu się niem ze strony hr. Ordynata; gorącemu poparciu bibliotekarza Ordyn. Zamoyskiej prof. Tadeusza Korzona, przedewszystkiem zaś bezustannej pomocy prof. Wincentego Zakrzewskiego, jako Dyrektora wydawnictw komisyi historycznej przy krakowskiej Akademii Umiejętności.

Ponadto wszystkim właścicielom, jakoteż i zarządom bibliotek i archiwów, z których mogłem korzystać przy niniejszem wydawnictwie, składam na tem miejscu gorące podziękowanie za wszelkie ułatwienia i pomoc, szczególnie: Dr. Bogdanowi Puljanowskiemu w Nieświeżu, Dr. Kornelemu Heckowi i Dr. Franciszkowi Bujakowi w Krakowie, Dr. Przemysławowi Dąbkowskiemu i p. Norbertowi Michalewiczowi we Lwowie, Prof. K. Kwietniewskiemu w Padwie, P. Henrykowi Merczyngowi i Prof. Stan. Ptaszyckiemu w Petersburgu, Dr. Ozyaszowi Thonowi, rabinowi i kaznodziei w Krakowie (za pomoc w odcyfrowaniu niewyraźnego cytatu hebrajskiego, por. Nr 173), Dr. Liedkemu w archiwum we Frauenburgu, P. Władysławowi Strzemboszowi w Bibl. narodowej w Paryżu.

Wacław Sobieski.

[1]) Pomocy w przekopiowaniu całego ogromnego materyału użyczyli mi PP. Dyonizy Bujalski, Edmund Długopolski, Juliusz Heryng, Michał Kreczmar i Teofil Wojdas.

O życiorysie i portrecie Jana Zamoyskiego.

Przed korespondencyą umieszczamy na czele nieznany żywot [1]) Jana Zamoyskiego i podobiznę jego portretu. Tak jeden jak i drugi powstały równocześnie w r. 1600 na rozkaz i pod okiem Zamoyskiego i zostały wysłane Karolowi margrąbiemu Burgau, synowi arcyks. Ferdynanda Tyrolskiego (syna cesarza Ferdynanda I), z jego małżeństwa morganatycznego z Filipiną Welser. Margrabia Burgau był właśnie w latach 1596—1604 komendantem wojsk cesarskich w Węgrzech; z tego to zapewne powodu korespondował z nim Zamoyski i na jego dwukrotną prośbę posłał mu swój portret i żywot, w którym tak dyplomatycznie omawia swoją walkę z arcyks. Maksymilianem po śmierci Stefana i akcentuje w zakończeniu swoją skłonność do „ligi“ przeciw Turkom. Nie podlega wątpliwości, że istotnym autorem tego żywo-

---

[1]) Dotąd znanych jest kilka żywotów Zamoyskiego, skreślonych przez spółczesnych pisarzy, a przedewszystkiem najobszerniejszy i najdokładniejszy: Reinholda Heidensteina, „Vita Ioannis Zamoyscii“, (ed. Ad. Titus hr. Działyński, Collectanea vitam resque gestas Ioannis Zamoyscii illustrantia, Posnaniae, 1861). Z wielu innych panegiryków i mów pogrzebowych, wyróżnić należy (pomijam późniejsze kompilacye, jak Bohomolca): Stan. Bartholanus, I. Zamoyski ex Michaele... Victoria. Cracov. 1601. ;„Andr. Baianus Lusitanus (et Iacobus Laurus, w Bibl. Ord. Zamoy. jest list tegoż Laurusa do Tomasza Zamoyskiego w sprawie tego żywota): Memoriae rerum gestarum ab.... Zamoscio.... Panegirycus, Romae 1617; (i Patavii 1651); x. Fabian Birkovius (Birkowski), Jozue za kolędę dany.... Jan Zamoyski... Kraków, 1613; Adamus Bursius (Burski), Oratio funebris in anniversario... Samosci, 1606; Ioannes Caselius (Hilchen, In obitum), Lauren. Rhodomani 'Επος, Helmaestadii 1606; Mik. Krzysz. Chalecki, Panegyricus I de Zamoscie, Parisiis, 1606; Epicedium honoris herois, Helmest. 1605; St. Grochowski, Łzy smutne, Kraków, 1605. Rogoziński J. Epikidion in I. Zam. Crac. 1606; And. Schoneus, Oratio in obitum Zamoscii, Piis manibus, Kraków, 1605; Epistola consolatoria ad filium de obitu, Helmest. 1605; Melch. Stephanides, Kazanie przy obchodzie rocznym w Zamościu 1606, Joan. Szidlowski, Lugubris laudatio, Cracoviae, 1605; Zamoyskiego Jana Króciuchna pamiątka, Kraków 1608; Paweł Zapartowicz, Żałoba na żałosne, Kraków 1606. Venceslaus Zernicki, Encomium I. Zamoscii, 1628 (o zwycięstwie nad Michałem).

ta co do treści jest sam Zamoyski, a tylko formę mu nadał i spisał go któryś z jego domowników.

W Bibl. Ord. Zamoy. T. XV, pl. 156, znajduje się oryginalny kopiaryusz urzędowy, zawierający korespondencyę tylko od 1 VII 1600 — aż do 29 IX 1602. Listy wpisywano tu współcześnie, ale nie pojedyńczo, tylko po kilka lub kilkanaście razem i stąd porządek chronologiczny, (jak to często się zdarza w kopiaryuszach ówczesnych i t. zw. libri legatiorum), nie jest dostatecznie ścisły. Wpisywały do tego kopiaryusza dwie ręce. Fakt, że wszystkie tu listy są skreślone tylko po łacinie, naprowadza na myśl, że mamy przed sobą kopiaryusz jakiegoś pisarza, a raczej dwóch pisarzów Zamoyskiego, używanych do koncypowania korespondencyi zagranicznej łacińskiej. Wszystkie listy wychodzą od samego Zamoyskiego, tylko pierwszy list, umieszczony na czele tego kopiaryusza, i zaadresowany do Karola margrab. v. Burgau, pochodzi od jakiegoś domownika Zamoyskiego. List ten jest bez podpisu zapewne dlatego, że autor tego listu, był twórcą następnej części kopiaryusza i dlatego też uwidoczniać swe nazwisko uważał za zbyteczne. Charakter ręki tego listu i przeważnej części listów, trzeba na podstawie zestawień uznać jako charakter Samuela Knuta, dworzanina Zamoyskiego.

List ten naczelny brzmi, jak następuje:

Ser-me Princeps et Dne Dne clementissime.

Habet hoc omnino augusta et M-te Caesarea florens Austriae familia, ut sit eadem et gravissima et humanissima, quorum altero apud omnes summam auctoritatem, altero maiorem in modum benevolentiam hominum sibi conciliat. Hac eiusmodi sata stirpe Ser. Vestra, non vereor, ne gravitate potius in reiciendis meis litteris, praesertim h o m i n i s, q u e m m i n i m e n o r i t, quam humanitate propria generis Austriaci utendum sibi existimet. L e g i Ser. Vestrae litteras ad Il-mum Dominum m e u m Dnum Ioannem Zamoiscium Regni Poloniae supremum Cancellarium eundemque exercituum Summum Ducem. Nihil illis humanius. Magnus vir gravissimusque senator et togae armorumque laudibus abundans, antiquiorem duxit pudore suo, nihil minus quam ambitiosus, voluntatem Ser. Vestrae;

misit effigiem sui Ser. Vestrae, verum pictura vultum referentem. In elogio mittendo cum eam difficultatem esse animadverterem, quod viri principes, ad res gerendas nati in periculis adeundis, rebus laborum plenis suscipiendis, fortiter perficiendis, non id agunt, ut suis ipsi scriptis, quae cum laude gesserint, narrent, ne sine fronte esse videantur, cum res gestas eorum ad hominum famam sempiternam munimentis prodere, aliorum sit opus et partes. Cum hoc igitur viderem, ipso pro modestia detrectante, sumpsi hoc mihi: in pauca ea contuli, quae de praestantissimo cumulataque laude viro, dum in eius familiae versor, partim ab iis accepi, quorum fidem magni facio, partim ipse satis superque spectavi. Sed ut ex parva rerum adumbratione magnitudo earum a prudentibus colligitur, ita Ser. Vestra, sapientissimus Princeps, longe maiora, excellentiora, praestantiora de tali viro secummet reputabit, quam quae sunt descriptione brevi comprehensa. Quod superest Ser. Vestram oro, ut hanc tenui orationis filo meam lucubraciunculam benigne accipiat et me ex his unum esse ducat, qui Ser. Vestrae se suaque studia devoverunt. Datum Zamoscii die prima mensis Iulii Anno Domini 1600.

Tą samą ręką Knuta jest skreślony zaraz po tym liście żywot Zamoyskiego, który tutaj (str. XXVII) się wydaje. Wszystkie wiadomości, podane w liście do margrabiego odpowiadają osobistości Knuta. Pisze, że jest Zamoyskiego sługą „in eius familia versor", zwie go „Dominum meum", zaznacza, że sam na wypadki życia Zamoyskiego „ipse satis superque spectavi", że właśnie w r. 1600 bawi w Zamościu. Wszystko to stosuje się dobrze do osobistości Knuta.

Żywot bowiem, który tu się wydaje, znajduje się w 2 rękopisach spółczesnych, jednym Biblioteki Ordynacyi Zamoyskiej i drugim Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego. W każdym zaś z tych rękopisów sam właściwy żywot ma nadto późniejszy dodatek widocznie utwór innego autora i to Ms. Bibl. Ord. Zamoyskiej dodatek obszerny i szczegółowy, znacznie później wtrącony w środek żywota, od którego odróżnia się językiem, stylem i tonem; Ms. zaś Bibl. Uni-

wers. Jagiell. dodatek krótki i zwięzły, wcześniej dopisany na samym końcu żywota.

Któż tedy byli autorowie żywota i tych dopisków? Samuel Knut był szlachcicem pruskim, herbu Knut. Jego matka była Konarska z domu, bo „wujem“ zwie się wlistach do niego [1]) Samuel Konarski, chorąży pomorski, dziedzic wsi Topolna w Prusach. Ten Samuel Konarski r. 1596, taki na adresie wypisuje pełny tytuł Knuta: „JMP. Samuelowi Knuthowi Obiesierskiemu, dworzaninowi JMP. Hetmana Coronnego, memu łaskawemu panu siestrzankowi należy“.

Nim dostał się na dwór Zamoyskiego, już był Knut wykształcony, dzięki opiece Hozyusza, w którego dworze w Rzymie przebywał. Tak bowiem pisze o nim Zamoyski r. 1603 do nuncyusza Rangoniego: „Est inter familiares meos Nobilis - - - Prussus, pietate summa, moribus probis ac modestis, litterarum cognitione non vulgari, in externis nationibus versatus et maxime Romae in aula integritatis et sanctimoniae plena sancti illius et magni Cardinalis Hosii“ [2]).

Już w roku 1593 spotykamy go na dworze Zamoyskiego. Niebawem umacnia się oddawna kiełkujący w jego umyśle zamiar poświęcenia się stanowi duchownemu. Zamiar ten popierają jego wujowie Konarscy. W liście r. 1594, drugi wuj Dawid Konarski, opat oliwski, donosi, że chce go forytować na kanonika warmińskiego, a 15 stycznia 1596 [3]) tak pisze doń wuj Samuel Konarski: „Co się tknie postanowienia WM. samego, mam za to, iżeś WM. jeszcze tegóż umysłu, co i dawno, jakobyś WM. do duchownego stanu się udał; w czym poczęło się elaborować u JM. x. kardynała, biskupa warmińskiego [4]) i obiecał to był JM. p. hetmanowi dać WM. primum vacans.... lecz źle się JM. x. kardynał w tej obietnicy JM. p. hetmanowi iści, albowiem już potem kilka wakantyi było.... ale je

---

[1]) Oryginały (Bibl. Ord. Zamoy. »Czarne pudła«). Jego brat Jakób, (według jego listów l. c.) przebywa r. 1595 w Czartołomie pod Chojnicami i w Konarzynie, własności wujów Konarskich. Może o ojca Knuta jest nagrobek († 1590) w kościele w Chojnicach, przytoczony przez Niesieckiego. (V 131)

[2]) Ms. Bibl. Uniwers. Krakow, 2418 f. 62 „Promptuarium epistolarum“ z r. 1628.

[3]) „Czarne pudła“, lc.

[4]) Andrzej Batory.

dano inszym, a WM. jeszcze expectans.... leczby tesz WM. należało habit usarski odmienić, jeśli WM. do stanu duchownego pomyśli". Tymczasem Zamoyski ocenił zdolność Knuta i naznaczył go już w r. 1601 na wyższy na swym dworze urząd, czyniąc go „podskarbim" swoim. A jakkolwiek już 3 VII 1603 został kanonikiem warmińskim [1]), mimo to Zamoyski przedstawił nuncyuszowi Rangoniemu, iż będąc sam chorym, „dimittere eum non possum, quod exigendis meis proventibus atque arcae praesit", i dlatego prosił, aby Knut bez udania się do Warmii, mógł objąć w posiadanie kanonię [2]). Dopiero po śmierci Zamoyskiego złożył urząd „podskarbiego" 28 XII 1605 w ręce swego następcy Tomasza Napiórkowskiego [3]), poczem opuścił dwór Zamoyskich, aby ostatecznie dopiero 15 III 1606 objąć realnie kanonikat warmiński. 26 III 1610 biskup i kapituła wybrali go na kustosza (Domkustos) i na tem stanowisku (mimo oporu przeciw temu stawianego przez Walent. Szczawińskiego,) zatwierdził go papież. Datę jego śmierci podaje nagrobek [4]) w katedrze w Frauenburgu: „Samuel Knuth, Custos et Canonicus Varmiensis obdormivit in D-no Anno MDCXIII die 26 Maii aetatis suae LV".

Snadź Knut zajmował się nauką, bo przenosząc się ostatecznie z Zamościa do Prus, polecał z drogi (z Warszawy) 25 II 1606 Tomaszowi Napiórkowskiemu, aby muprzesłał płynącymi do Gdańska szkutami „skrzynię z księgami memi" [5]), Utrzymywał stosunki z uczonymi. W tymże liście mówi o Szymonowiczu „Panu Simonidesowi intimo meo", a Simonides chwali już w r. 1593 „elegantiam" jego łaciny [6]). Teodor (Dytrych)

---

[1]) Poznać to z tytułów na adresach listów do niego dawanych mu obok tytułu „podskarbiego JM". Eichhorn, „Die Tractaten des Ermländischen Domkapitels, (Zeitschrift f. d. Geschichte u. Altertumskunde Ermlands", III 556). W tym charakterze kanonika w czasie elekcyi biskupiej śle swój głos na biskupa warmińskiego Rudnickiego, o czem tegoż zawiadamia. 14 XII 1604 z Zamościa. (Ms. Bibl. Czartoryskich 1625 str. 716, oryginał). W r. 1602 (1 XII) nazywany jest „towarzyszem Jmci" (Zamoyskiego) A. Bielowski, Szymon Szymouowicz 31).

[2]) Ms. Bibl. Jagiellon.: 2418 f. 26, „Promptuarium epistolarum" z r. 1621. 3 koncepty różne tego listu.

[3]) Stąd nazwa Knuta „predecessorem" Napiórkowskiego. Bielowski 36.

[4]) Pastoralblatt f. d. Diöcese Ermland, 1881 s. 52.

[5]) „Czarne pudła", Knut, 25 II 1606.

[6]) A. Bielowski Szymon Szymonowicz, 14.

Dousa (1580—1663), syn Jana słynnego filologa holenderskiego, w czasie pobytu swego r. 1601 w Zamościu, korzystał z życzliwości Knuta, za co później śle mu[1]) z Hagi, 12 Cal. VI 1603 podziękowania, dodając: „Vale Nobilissime et amantissime Cnouti et me amare perge".

Knut zatem mógł ten żywot, ktory tu się ogłasza, napisać. Dokładne cyfry wojsk Zamoyskiego, podane w żywocie, naprowadzają na domysł, że pisał go ktoś, co służył w wojsku Zamoyskiego, a więc Knut, który żył „w habicie usarskim".

Umacnia to przekonanie okoliczność, że w tym żywocie szczególnie oryginalnie przedstawiono pierwszą wyprawę (cecorską) Zamoyskiego na Wołochy w roku 1595. Cały ten żywot (ale bez dopisków później przyłączonych, o których niżej) był niezawodnie napisany przez jej uczestnika, tchnie duchem owej wyprawy, zwróconej przeciw półksiężycowi. Co prawda ten ton szczególnie uwydatnić się musiał w żywocie (zob. zakończenie), przeznaczonym dla potomka Habsburgów, (wciągających Polskę do ligi przeciw Turcyi). Owoż Knut istotnie towarzyszył Zamoyskiemu w tej wyprawie „cecorskiej", bo brat jego Jakób pisze doń 16 listopada 1595[2]): „Teraz będąc w Topolnie, ukazał mi JM. chorąży (pomorski Konarski) list od WM., któryś WM. do niego z Wołoch pisał i nowiny te, że się tam WMciom szczęśliwie wodziło. P. Boga prosim, aby tak do końca. Pani matka nasza rozkazała zdrowie WM. nawiedzić i szczęśliwie na wszem powodzenia winszować". O żywym udziale Knuta w tej wyprawie świadczy Szymonowicz, który chce w wierszu, sławiącym tę wyprawę i Knuta, położyć „między bohatery"[3]). Może Knut w tej wyprawie brał udział też i w koncypowaniu listów, i stąd w żywocie wspomina o kilku listach i nawet jeden streszcza.

Data listu do margr. Burgau wskazuje, że właściwy żywot napisano już przed 1 VII 1600. Tymczasem dołączono do tego żywota

[1]) Bib. Ord. Zamoy. Oryginał, s. II Nr. 12.

[2]) Bib. Ord. Zamoy. „Czarne pudła".

[3]) Bielowski l. c. 23.

dopiski, które bezwarunkowo musiały powstać poźniej, bo opowiadają o wypadkach późmiejszych od owej daty.

Całe „elogium“ (w pierwotnej formie) z jednym dopiskiem, znajduje się także w Ms. Bibl. Uniwers. w Krakowie, Nr. 107 str. 551. Ms ten (zob. Wisłocki, Katalog) był ułożony przez Jana Januszowskiego drukarza i wydawcę statutów, który właśnie około r. 1600, jak widać z jego listów do Zamoyskiego (Arch. J. Zamoy.), pragnął się zasługiwać Zamoyskiemu, i w tym może nawet celu chciał wydrukować to „Elogium“. Całe elogium i dopisek, napisane pismem spółczesnem; dopisek w części przekreślony, robi wrażenie brulionu (przytoczony przy żywocie niżej str. XXXIV uw. 6). Dopisek ten, jak o tem świadczą słowa końcowe: „Nunc contra Carolum, Sudermaniae ducem, ex comitiorum consulto profectionem comparat“, napisano po ukończeniu sejmu, t. j. 13 III 1601, a przed przybyciem Zygmunta III z wyprawą do Wilna 24 VII 1601.

Kto autorem tego dopisku? Może sam Knut, a w każdym razie jeden z przybocznych pisarzów Zamoyskiego. Dopisek ten bowiem zawiera miejscami dosłownie te same zwroty, jakie znajdują się w liście Zamoyskiego (około XII 1600) do Jerzego Farensbacha, wojew. wenden.[1]). Był to zaś właśnie pisarz, biorący udział w układaniu listów, wpisanych do kopiaryusza Bibl. Orb. Zamoy. (zawierającego żywot), bo w owym znowu liście do Farensbacha, znajdują się pewne zwroty dosłowne, spotykane w innych listach kopiaryusza Zamoyskiego („miror ducem Carolum“, „recens exemplum est Michaelis“ etc.).

Inny dopisek (zob. niżej str. XXXIV—VII), znajduje się w kopiaryuszu Bibl. Ord. Zamoy. dołączony do właściwej pierwszej części żywota za pomocą odsyłacza. Ten dopisek stylistycznie parafrazuje i co do treści uzupełnienia dopisek Jagielloński, i następnie opowiada o całej poźniejszej wyprawie inflanckiej z lat 1601/2. Dopisek ten spisano (licząc się z brakiem miejsca) pismem bardzo drobnem, ręką nie

---

1) Ms. Bibl. Uniwers. krakow., 2418 (str. 73). „Promptuarium epistolarum“, ułożony w r. 1621 zapewne na podstawie innych jakichś kopiaryuszów korespondencyi Zamoyskiego, lub może samych minut.

Knuta, ale jakiegoś drugiego pisarza, ręką, którą spotyka się też w dalszej części kopiaryusza, a mianowicie w listach właśnie z wyprawy inflanckiej (którą opisuje się w tym przypisku), jak z obozu pod Felinem, Bucol Moyza, Mex Moyza i Weissensteinem 21 V — 29 IX 1602).

Kto był autorem tego drugiego dopisku? Charakter pism zupełnie się nie zgadza z własnoręcznem pismem znanych nam z nazwiska pisarzów, towarzyszących Zamoyskiemu na tej wyprawie jak np. Stanisława Kosa, który na niej był pisarzem polnym, jak Dawida Hilchena, który towarzyszył [1]) Zamoyskiemu w tej wyprawie. Najwięcej zbliżone jest pismo do pisma Andrzeja Srzedzińskiego, „pokojowego"[2]) Zamojskiego, o którym raz istotnie słyszymy[3]), że wysyła list hetmański z obozu w Inflantach. Srzedziński, który był autorem wierszów łacińskich[4]), mógł być też autorem tego dopisku, którego łacina jest lepsza od łaciny właściwego żywota. Jakkolwiekbądź wszystkie trzy części ułożyli domownicy Zamoyskiego.

Ten drugi dopisek napisano nie wcześniej jak pod koniec roku 1602, t. j. po powrocie Zamoyskiego z Inflant. Pierwszy dopisek może jeszcze był dołączony do żywotu, wysłanego do margr. burgawskiego, gdyż, jak niżej zobaczymy, z powodu opóźnienia roboty z portretem, wysyłkę opóźniono. Drugi, oczywiście dopiero po dwóch latach dodany, nie mógł być przeznaczony dla margr. Burgau; widoczne tu, że już nie liczono się z względami dla Habsburgów, gdyż parafrazując dopisek pierwszy, dodano: Ill-mo D-no Andrea Cardinale Bathoreo, per summam fraudem exticto, czegoby nie uwydatniano w żywocie przeznaczonym dla potomka Habsburgów.

Z żywota niniejszego korzystał sławny profesor filozofii na uniwersytecie w Helmstedt w Brunświku Jan Caselius (Jan Chessel

---

[1]) St. Leliwa, Dawid Hilchen, Bibl. Warszaw. 1880, I 389.

[2]) Tak go nazywa na adresie listu (własnoręcznego), Dawid Hilchen, 12 VII 1599. Arch. J. Zam.

[3]) W liście Szymonowicza do Zamoyskiego: Aug. Bielowski, Szymon Szymonowicz, 30. List o wypowiedzenia wojny Karola Suderman, znajduje się w kopiaryuszu Zamoyskiego, ale napisany ręką Knuta; zresztą spółcześnie był wydrukowany i w takiej postaci mógł go wysłać Srzedziński.

[4]) l. c.

ur. 1533 † 1613), który już 1594 za namową Dawida Hilchena[1]) myślał o skreśleniu „elogium" na cześć Zamoyskiego i istotnie (ale już po śmierci Zamoy.) wydał zbiorek „Laurentii Rhodomani 'Επος manibus Magni Zamosci, Helmaestadii 1606 (gdzie znajdują się też utwory Rhodomanna[2]), Hilchena (In obitum) i Rud. Diepholdiusa).

W skreślonem tu przez Caseliusa życiu i zasługach Zamoyskiego (w formie listu do Tomasza Zamoyskiego) znajdujemy zwroty podobne do spotykanych w naszym żywocie np. u Caseliusa:

Caselius:	Żywot:
Ioannem, ex cuius vultu... elucebat indoles...	In utroque cum indoles... eluceret...
Ioannes in Galliam missus, ut educaretur inter purpuratos Francisci Delphini pueros...	Joannes in Galiam missus, ut inter purpura nitentes pueros Francisci Delphini versaretur...

Zgodność tekstów tłómaczy się tem, że Caselius, zabierając się do skreślenia wspomnienia o Zamoyskim, poszukiwał odpowiedniego do tego materyału, o czem wyraźnie zaznacza w liście do Rhodomana[2]). „Verum prius videre cupio, quae in Polonia alii scripserunt aut familiares annotarint".

To właśnie, że ów żywot napisali domownicy Zamoyskiego (Knut a może Srzedziński), nadaje pewną cechę temu żywotowi a zarazem i wartość źródłową. Knut był ciągłym towarzyszem Zamoyskiego, pisał ten żywot na jego zlecenie i niezawodnie pod jego kontrolą. Sam bowiem Zamoyski zaraz następnego dnia (po dacie listu Knuta do margr. Burgau) 2 VII 1600[3]) pisze list do tegoż margrabiego, nadmieniając skromnie, że choć nie równa się z wielkimi ludźmi, jednak chcąc dogodzić jego dwukrotnym prośbom, posyła obok portretu króla Stefana i swego, także „cum rubore nonnullo meo" i tę swoją biografię („rerum mearum descriptio").

---

[1]) List Hilchena do Zamoyskiego z 11 IX, 1594; zob. następne tomy Archiw. J. Zamoy.

[2]) Przedruk: Rhodomanologia a duobus fratribus Davide et Franc. Hilchen, 1608, recitata Zamoscii, 1608. Wawrz. Rhodomann, prof. greczyzny w Niemczech ur. 1546, † 1606.

[3]) Będzie w jednym z w następnych tomach Archiw. J. Zamoy.

Z powyżej przytoczonych listów Knuta i Zamoyskiego widoczna, że razem z żywotem Zamoyski posłał margrabiemu Burgau także i swój portret, ktory kazał malować jednemu ze swoich nadwornych malarzy. Że miał takich nadwornych malarzy, to okazuje się z listu Szymonowicza (z końca 1601, do Jana Ursyna[1]) medyka w Padwie), „effigiem Thomae Zamoyscii - - non ex vivo expressam, nam nunc ille cum matre degit, sed tamen satis ad vivum factam manu pictoris n o s t r i Bistrucii[2]). Obok tego Bistruciusa (czy Bystrzyckiego), mamy jednak ślad o malarzu innym, również wdającym się w „gospodarskie“, obok artystycznych zajęcia. Tak posiadamy z r. 1600 ze Lwowa[3]) list oryginalny, w $^1/_2$ jednak postrzępiony[4]), w którym tak donosi o sprawunkach gospodarskich (zakupnie wiktuałów) poprzednikowi Knuta (na urzędzie „podskarbiostwa“):

„JM. Panu Wydzierzewskiemu memu uczciwemu Panu“.

Mściwy Panie Podskarbi!

Zaleciwszy sluzby moie pilnie uczciwy łasce WM.... zlecić raczel przes pisanie swe, nie.... ni we Lwowie sobie odprawić, aby iako.... y naochędoznicy y naprędzey odprawione.... ynie y nie dostanie-li czego, swoim do.... iednak mięso czosnkiem przełożone chleb biały z hanyżem posuszony masło dobrze y chędogo będzie aktemu mem.... czasow sam u nas wszystko drogo. po.... y, o czym wszystkim WM. regestr da.... i sprawę, k r ó t k i e c z a s n a r o b o t ę t ę bo telko.... tak azali będzie mogło byc. Zalecam sluzby swe.... y mciwy łasce WM. Dat. Leopoli.... 1600.

....pytam między Ormiany, ale do.... przy trudniejszym iednak staranie.... da mogly byc

mego mciwego Pana sluzebnik Jan Szwankowski malarz mp.“

Który z tych dwóch malarzy malował portret, przeznaczony dla margrabiego Burgau, nie da się wyjaśnić. To pewna, że Zamoyski bardzo się nim interesował.

---

[1]) Kształcony kosztem Zamoyskiego medyk Niedźwiecki.

[2]) Dr. Korneli Heck, Szymon Szymonowicz, Kraków, 1903, str. 355—6. O tym malarzu, por. J. Mycielski, Sprawozd. Akadem. hist. sztuki, Kraków.

[3]) Bibl. Ord. Zamoy. S. III T. I nr. 306.

[4]) Poniżej właśnie wiadomość, że autor portretu z Zamościa chwilowo wyjechał i że zna się na sprawach gospodarskich, a mianowicie na winach w piwnicy w Zamościu.

Obraz nie odrazu zyskał aprobatę hetmana tak, że musiano go poprawiać i dokończyć. Stąd obraz ten nawet stał się przyczyną opóźnienia całej wysyłki listów i żywota do margr. burgawskiego. Widocznie po pierwszem naszkicowaniu wysłano go na pokaz do Zamoyskiego, który przebywał wówczas w Trembowli w obozie. Z tego bowiem miejsca pobytu 16 VIII 1600, pisze Zamoyski tak między innymi do Sam. Knuta[1]): „Malarz zna się na winach, weźcie go z sobą do piwnice i z nim te beczke wina na dolewek obierzcie.... Z malarzem targujcie obraz mój. Piszecie, że mu dawano 30 złotych, a teraz chce 40. Targujcie a na czym stanie, zapłaćcie mu. Mówcie mu, aby zaraz tego obrazu dosuszył według potrzeby, a potym niechaj go włoży do puzdra tego, w którym się wam odsyła[2]) i niechaj jej (!) obściele i obwaruje tak, aby się w drodze nie potarł, albo nie zamokł.... Skoro malarz obraz ten mój wysuszy i zgotuje według potrzeby, poślijcie go do Krakowa do Chrzanowskiego[3]) z tem listem mojem, który do ręku waszych posyłam: Piszę do niego, aby go oddał Thelaniemu[4]), a kto z nim pojedzie, przykażcie mu, aby tego obrazu w drodze nie zamoczył i odpis niechaj od niego mam". Rówcześnie 16 VIII, z Trembowli inny domownik, towarzyszący Zamoyskiemu w wyprawie, Andrzej Srzedziński, w liście do Knuta, tak objaśnia zlecenie hetmańskie:

„Mnie wielce łaskawy p. Knucie!

Pisać raczył JM. do WM., aby wysuszywszy obraz JMci, odesłałeś WM. do Krakowa. A iż są ine listy w tę drogę do Krakowa barzo pilne, suszenie zaś obrazu podobno wezmie czasu sieła, tedy rozkazać mi JM. raczył, napisać do WM., zebys, nie mogłliby ten obraz bydź zaraz gotowy, otworzył ten fascicuł do p. Chrzanowskiego i z niego wyjął fascicuł, który jest do pana Talaniego y zatrzymał się z odesłaniem go, aż tesz obraz będzie gotowy, abyś go potem odesłał. A iż zmianka iest do p. Chrzanowskiego o tem obrazie, tedy napisz WM. sam do niego, że według JM. pisania do niego, które mu posyłasz, po-

[1]) Bibl. Ord. Zamoy. pl. 1, nr. 82.

[2]) Pozował Zamoyski niezawodnie w Zamościu tuż przed wyruszeniem do Trębowli i teraz obraz wykończony widocznie przesyłano do Trembowli na pokazanie hetmanowi.

[3]) Arendarz młynów Zamoyskiego na Kaźmierzu.

[4]) Franciszek Telani z Lublina, 15 III 1600, pisze po polsku do sługi Zamoyskiego, że posyła mu sukna florenckiego i że wyjeżdża z Lublina do Krakowa (Czarne pudła).

słałbyś był zaraz i obraz, jedno że wysuszyć go było potrzeba. A wyschnienia go nie mogłeś WM. czekać tak, aby z drugich listow barzo pilnych odesłaniem miał się zatrzymac, ale że mu go wrychle odeślesz. Jakoż skoro będzie gotów, zaraz WM. go odesli. Z tem" etc.

Nie łatwo jednak miała pójść sprawa. Jeszcze 30 VIII [1]) pisze. Knut do Zamoyskiego:

„Obraz, który ma być margrabi JM. z Burgrawu jeszcze do tego czasu poprawiony nie jest, bo Rostocki i malarza z niem w Zamościu nie zastał i do tego czasu go niemasz. Zatrzymałem się dla tego obraza z przesyłaniem pieniędzy P. Ursinowi do Padwi, aby to pospołu się było przesłało. Spodziewam się jednak tu na przyszły jarmark p. Telaniego, ktoremuby w ręce ten obraz, skoro poprawiony będzie oddać się mógł"....

Może właśnie to opóźnienie spowodowało, że jeszcze później trzeba było wobec dokonania przez Zamoyskiego ważnych czynów wojennych, zrobić ów pierwszy uzupełniający dopisek w żywocie, jaki dziś widzimy w Ms. Jagiell. Zdaje się jednak, że portret ten został wysłany do miejsca przeznaczenia jeszcze w r. 1600, w ktorym był wymalowany. Z taką bowiem datą znajduje się olejny portret Zamoyskiego we Florencyi (Nr. 675 w korytarzu łączącym galeryę Uffizi z galeryą pałacu Pitti), gdzie go odnalazł prof. Tadeusz Korzon i kazał zrobić z niego zdjęcie fotograficzne, według którego podaje się tu portret Zamoyskiego. Według wszelkiego prawdopodobieństwa jestto właśnie ów portret, posłany przez Zamoyskiego margrabiemu Burgau (po którym w spadku zapewne dostał się W. ks. toskańskiemu)—portret najbardziej autentyczny, bo pod jego okiem zrobiony. Nie bez znaczenia jest świadectwo Knuta, który nazywa ten portret „effigiem verum pictura vultum referentem".

W Padwie w krużgankach Uniwersytetu znajdują się pomniki postawione Zamoyskiemu jako dawnemu rektorowi w r. 1591 przez rektora Lancellota a Lancellis; fotografie ich uzyskał prof. Korzon, podaje się je na str. 401. Podobizna pisma i podpisu Zamoyskiego (zmniejszona) znajduje się na str. 363.

---

[1]) Zob. następujących tomach Arch. J. Zamoy.

Elogium Ioannis Zamoscii. [1]

Ioannes Zamoyski de Zamoscie exquisitae eruditionis laude excellens et militari virtute rebusque domi belloque summa gestis cum gloria perillustris, natus est anno 1542 [2]) 19 Martii, patre Stanislao Zamoyski de Zamoscie, Castellano Chelmense ac Capitaneo Belsense et aulicarum copiarum Praefecto [3]), homine magni ingenii ac iudicii et liberali, senatoreque prudente ac duce fortissimo et nobilitati maxime charo; matre ex familia Herburtorum [4]), quae maximis cognationibus et affinitatibus late longeque patet. Habuit fratrem germanum Auctum iam adolescentem [5]). In utroque cum insignis ad res magnas indoles eluceret, ita inter se comparavere, ut Auctus commune vitae genus equestris ordinis sequeretur, Ioannes ad togam sese totum componeret. Deus iuveni Aucto maturius summam fatalem confecit; Ioannes in Galliam missus [6]), ut inter purpura nitentes pueros Francisci Delphini versaretur. Verum longe splendidiori candore studia litterarum visa illi sunt lucere. Multa salute elegantiae aulicae

---

1) *Taki tytuł znajduje się tylko w Ms. Bibl. uniwers. Krakow.* Elogium *nazywa tę pracę sam autor w liście do marg. Burgau (por. przedmowę).*

2) *Błędnie* Heidenstein, Vita Ioannis Zamoyski *podaje rok 1541, bo sam (ib. 138) powiada, że Zamoyski umarł 3 VI 1605 mając lat 63.*

3) *Por. Listy Nr. 11, Dodat. Nr. 10.*

4) *Anna z Herburtów z Miziehca, por. Listy Nr. 14 uw. 2.*

5) *Por. Dodat. Nr. 1.*

6) *Por. Dodat. Nr. 2.*

dicta, toto animo ad omnem litteralem et dignam homine nobili doctrinam percipiendam sese contulit. Divina rerum verborumque memoria praeditus, ita brevi excelluit, ut et in Gallia Parisiis et in Italia Patavii consensus omnium primas [1]) illi partes inter studiosos in omni litterarum et artium genere deferret. Reditu in patriam suo et opinionem, quam inde ab ineunte aetate parens singularem de ipsius ingenio habebat, et expectationem vicit.

Ea tempestate Sigismundus Augustus, ingenii acutissimi iudiciique maximi Rex, sceptra Poloniae tenebat, parentem adolescentis Regio favore prosequebatur [2]), de adolescente nihil nisi excellens audiebat. Ut plerumque eximia virtus latere non potest, suus illam splendor vel invitam prodit. Optatissimus accidit Regi in aulam adolescentis adventus. Rex sagax ingenii cognovit illico vim, maturitatem iudicii acrimoniamque perspexit. Cum primum in Cancellaria versari voluit, deinde in intimis habere [3]), graviora consilia committere, quae recte, ut cum laude peracta vellet, illi demandare; ille omnia strenue agere, iudicio de se Regis cumulate respondere, praestantiam virtutum innocentia integritatisque constantia condire et tueri. Ad extremum mandatur illi Archivium Regium [4]). Asservabantur in eo privilegia iuraque omnia Regni cum pactis conventis foederibusque finitimorum Principum. Rem antiquitate confusam et rudioris saeculi inscitia implicatam in ordinem redegit. Idem Rex vetustatis amans cum primum rescivisset alicubi aliqua antiquitatis monumenta esse, dabat eo digiti sui annulo litteras obsignatas et conquisita perlataque ad se illico eidem tradebat. Concessit interea naturae fatoque parens [5]).

---

[1]) *Został wybrany 4 VIII 1563 w Padwie rektorem wydziału prawnego, por. Dodat. Nr. 7;* W. Nowodworski, Lata szkolne Zamoyskiego, Kraków 1900, (*wyd. Akad. Umiej*).

[2]) *Por. Dodat. Nr. 11.*

[3]) Sigism. Augustus in collegium secretariorum suorum cooptavit atque protinus inter primos huius ordinis habuit, *zob.* Ad. Bursius, Oratio funebris, Zamoscii 1606.

[4]) *Por. Dodat. Nr. 25* i W. Sobieski, Z młodych lat J. Zamoyskiego. (Kwartaln. histor. 1903)

[5]) *W Arch. grodz. i ziem. we Lwowie* Castr. Belz. *442 str. 879 znajduje się taka samoistna uwaga*: Mag. Stanislaus Zamoyski castellanus Chelmensis, curiae M-tis Reg. generalis, Belz. etc. capitaneus, feria sexta ante festum solemne Paschae die 4 Aprilis 1572 in Zamech de luce decessit. *Zob. Listy Nr. 11, uw. 2.*

Acceptis de morte eius litteris ad Regem accessit, in lacrimas se totum effudit ita, ut fari non posset [1]). Accepit Rex ultro litteras; solatur et flere prohibet; ornat praefectura Belsense [2]), quam parens obtinebat. Opinio est hominum, si Rex Augustus paulo diutius vixisset, honorem Cancellariatus Regni iam tum fuisse illi delaturum. Erat iam autoritate et existimatione Zamoscius apud omnes magna.

Itaque decessu Augusti Regis bona pars nobilitatis cum eo sentiebat. Ut vidit accelerata in Henricum, Regis Galliae fratrem, magnae partis studia exarsisse, dedit multitudini manus et in Gallias ex autoritate omnium ordinum [3]) una cum aliis nobilibus viris ad Henricum Valesium, creatum et denuntiatum Poloniae Regem, legatus est missus. Quem Rex semel atque iterum cum eloquentissime Romana accurata et erudita oratione et Gallica [4]) diserte secum agentem audivisset, magno desiderio tenebatur eum penes se retinendi [5]). Regis desiderium litterati amor otii vicit. Secessit Zamechum et rationem cum Musis habuit [6]).

Repentino discessu Henrici Regis cum res ad interregnum rediisset, antiquissimam suis in consiliis patriae charitatem habuit. Sex palatinatuum nomine Annam, Sigismundi Jagellonis filiam, Regio trono collocandam suasit, aliis addentibus eam Principi Transylvaniae Stephano Bathoraeo coniugio iungendam, non repugnavit. Famae celebritate movebatur earum, quibus mirifice praestabat, virtutum. Eidem conscriptam a se rationem adeundae possessionis Regni et Reipub. Polonae recte et ex legibus administrandae sine ulla sui mentione aut inscriptione nominis in Transilvaniam misit [7]). Quam doctus et sapiens

---

1) *Scenę tę opisuje też* Heidenstein, Vita Zamoyski, *12.*

2) *8 IV 1572, por. Dodatki Nr. 17 i 26.*

3) *Por.* Plenipotentia data oratoribus in Galliam missis *22 V 1573 z Warszawy*, T. Wierzbowski, Uchansciana *t. V str. 771 i Dodat. Nr. 32.*

4) *Por. Dodat. Nr 34.*

5) *Objawem łaski króla Henryka było nadanie mu starostwa knyszyńskiego 6 IV 1574, por. Listy Nr. 30—33.*

6) *Z. w liście swym do Manucjusa Nr. 138, str. 155 powiada, że udał się nie do Zamościa, ale do wsi Wolicy.*

7) Andr. Baianus Lusitanus (et Jacobus Laurus). Memoriae rerum gestarum ab Zamoscio Panegyricus. Romae 1617 (*i* Patavii 1651) *powtarza miejscami dosłownie tę wiado-*

Rex magnopere probavit sequendamque sibi proposuit. In Poloniam ex Transilvania cum venisset, primo congressu atque colloquio mirabiliter Zamoscium adamavit et, cum multa eius ingenio, multa prudentiae, multa litteris tribueret, hominem antiquitatis rerumque Polonicarum peritissimum, Vicecancellarium [1]) et altero (!) anno Cancellarium [2]) Regni creavit. Qui magistratus more maiorum in Regno Poloniae legum custos est et iudiciorum consiliorumque omnium moderator.

Sedato Lanscorunensi tumultu [3]), qui primus advenientem novum Regem exceperat, ad pacandam Prussiam Gedanum profectus, cum belli consilia pacis consiliis potiora Gedanenses duxissent eruptionesque indentidem ex urbe facerent, comperit Zamoscium non in litteris tantum et toga, sed in armis etiam et sago praestantem [4]), primum adversus erumpentes prodiise, ultimum proelio excessisse, multum consilio [5]), multum manu valere, in ipso Martis flagrantissimo furore praesentissimo animo esse. Quem propter multorom rerum scientiam usumque diligebat, eum propter excelsum et imperatorium animum simul consiliis, simul rebus belli idoneum amare caepit.

Bello, quod cum Basilio [6]) Magno Moschoviae Duce gestum est, virtus eius singulariter enituit. Neque enim, ut fit, tanta Regia gratia contentus, remittebat industriae nervos, sed acrius etiam intendebat. Divus Stephanus Nicolao Melecio [7]) imperium militare administrante, cum Polotcum fortiter recepisset [8]), sequenti anno eodem Melecio adversa vale-

---

mość o posłaniu rad (nie znaną Heidensteinowi), przyczem nie chcąc, aby te rady Zamoyskiego pozostawały w ukryciu, rozbiera zaraz cały ten posłany elektowi traktat Zamoyskiego.— W Bibl. Uniwers. Krakow. Promptuarium epistolarum *z r. 1621 (Ms. 2418 f. 61) znajduje się w kopii list, jakim Zamoyski miał zapraszać Batorego na tron. Nie jestto list autentyczny, ale tylko wzór stylistyczny w. XVII.*

1) *16 V 1576.*

2) *1 III 1578.*

3) *O poddaniu się Lanckorony osadzonej po ucieczce Henryka przez Olbrachta Łaskiego, wojewodę sieradzkiego, stronnika cesarskiego, por.* Heidenstein, Rer. polon. *str. 98 i* W. Zakrzewski, Po ucieczce Henryka *182.*

4) *Przywiódł 100 jazdy pod wodzą St. Żółkiewskiego* (Heidenstein, Vita *37*).

5) *Por. słowa Zamoyskiego wyrzeczone do Gdańszczan wobec króla*, Mosbach, Wiadomości do dziejów, Ostrów, 1860 *str. 147.*

6) *Błąd zamiast Iwan Groźny.*

7) *Był wojewodą podolskim.*

8) *28 VIII 1579.*

tudine detento et ultro se abdicante, neminem tamen ei ducem substituit, partitis agminibus octo circiter milia equitum et peditum Zamoscio commisit. Is antegressus viam densissimis silvis et paludibus interclusam aperuit, aperta Velisium arcem ad Dunam flumen omni apparatu praesidiisque munitam cepit [1]). Rex ipse cum mole exercitus a laeva tendens, Usviatum occupavit[2]), inde versus Lucos ducebat; is ad dextram alio itinere per Bobroredouum[3]) pagum copias sibi traditas, qua in parte hostium exercitus cum Tartarorum Nohaiorum auxiliis metabatur, per difficilia et impedita loca ac silvas ducens, nemine suorum amisso, primi agminis etiam Tartarorum Praefecto capto [4]), eodem transduxit. Inde Rex Zamoscium oppugnationi Lucorum praefecit [5]) arcemque hanc munitissimam et decem millium hominum praesidio instructam, eius opera in potestatem suam redegit [6]). Post redeunte Rege per Neveliam [7]) Polotcum, ipse[8]) divertit Zavolocium et hoc in lacu positum ac natura manuque egregium propugnaculum extremis iam diebus Novembris [9]) expugnavit. Tertio anno Rex ad Plescoviam profectus oppugnandam, superata Zavolocia lustravit exercitum ad Voronecium. Cum circumspiceret, ad quem summam totius exercitus ducendi regendique deferret, ad Zamoscium detulit, Capitaneumque Generalem Regni perpetuum creavit [10]), cui muneri et vivo Stephano Rege summa gloria et utilitate Reipub. praefuit et nunc praeest. Ostrovum arduo situ nobile ad dedendum se adegit [11]). Relictus a Rege ad Plescoviae oppugnationem continuandam acerrima hieme hostem vehementissime adursit, intra moenia magna strage saepe compulit[12]),

---

1) *7 VIII 1580.*

2) *16 VIII 1580.*

3) *Ms. Jagielloński ma Bobioredonum. Właściwie Bobrojedów wieś, por.* W. Nowodworski Борьба за Ливонію 1904 *str. 161.*

4) „Ulanecio uno, quo nomine regulos Tartari apellant captivo secum adducto", Heidenstein, Vita *52.*

5) *Toż* Heidenstein *53.*

6) *5 IX 1580.*

7) *Newel zdobyty 30 IX 1580.*

8) *Ms. Jagiellon. ma* Zamoscius.

9) *Błędnie, bo 23 X 1580.*

10) *11 VIII 1581 ex castris ad Woronecium* Кояловичъ, Дневникъ 1581—1582, Petersburg 1867 *str. 358.*

11) *25 VIII 1581.*

12) *Szczególnie odparcie wycieczki 4 I 1581.*

astus eius omnes sagacitate ingenii antevertit. Multis cladibus fracto et metu amittendi totius imperii Moschovitici hoste perterrito, arbitratu et legibus Divi Stephani pace facta[1]), totam Livoniam summa solertia recepit. Inde Rex eum affinitate sibi coniunxit Grisolda, Christophori defuncti fratris sui Transilvaniae Principis filia, illi in matrimonium collocata[2])

Constituendorum Regni iudiciorum Regi autor potissimus et gravissimus fuit, quorum instituto servando stat nunc Respub. Polona oculis sibi cariore[3]). Summa in iure dicundo aequitate utendo ac vexationibus civitatibus liberatis, earum summa voluntate Regni etiam vectigalia auxit.

Qua Podoliae parte fines Principis Tartariae, Imperatoris Turciae cum Regni finibus et ipsius fundis coëunt, colonias idoneis locis ad omnes suspiciones periculorum collocavit[4]). Novum Zamoscium contra hostiles impetus tutissimum firmissimumque propugnaculum sumptu ingenti suo condidit. Aede sacra extra Dorico, intus Corinthiaco ritu affabre facta exornavit. Canonicos in ea instituit. Academiam liberalium artium erudiendae iuventutis ergo excitavit praediisque ae perpetuo censu locupletavit, artium et disciplinarum ad usum Regni huius accommodandarum viam ostendit[5]).

In ipso cursu rerum magnarum Rege Stephano extincto[6]), omnem vim suam eo contulit, ne cuiusquam opibus et potentia libertas in deligendo novo Rege opprimeretur; non ut quenquam voluntate iudicioque suo crearet, sed ut senatus omniumque ordinum Regni libera auctoritas potestasque more maiorum esset ad Regem, quem vellent iuberentque

---

1) *15 I 1582 rozejm dziesięcioletni w Jamie Zapolskim.*

2) *12 VI 1583. Pierwsza żona Anna Ossolińska, druga Krystyna Radziwiłłówna, trzecia Gryzelda Batorówna, czwarta Barbara Tarnowska.*

3) *O udziale Zamoyskiego w ustanowieniu trybunału (3 III 1578), por.* Heidenstein, Vita *43—44.*

4) *O założeniu na nich późniejszego Szarogrodu, por. Dodat. Nr. 65 uw. 3.*

5) *Zamoyski przywilejem z 10 IV 1580 w Jarosławcu (potwierdzonym przez króla w Wilnie 12 VI 1580) zakłada Nowy Zamość* (Arch. akt. grodz. ziem we Lwowie, Castr. Premisl. *t. 296 str. 456 i* Metr. koron. *t. 125 f. 190), a przywilejami z 5 VII 1600 w Zamościu funduje kolegiatę i akademię, (co potwierdza Zygmunt III pod Kokenhauzem 23 IX 1601, Bibl. Ord. Zamoy. oryginały pergamin.).*

6) *12 VII 1586.*

regnare, constituendum. Flexit Respub. universa sententiam suam in Sigismundum, Ioannis III Sueciae Regis et Catherinae sororis Divi Sigismundi Augusti filium. Ad eandem ipse suffragatione sua accessit. Vir divina animi celsitate ad contemnendas magis inimicitias, quam ad exercendas natus, neque cuiquam mortalium secundum Deum praeterquam patriae patriisque legibus obstrictus. Sed quia nulla unquam Respub. adeo fuit felix, ut nòn haberet, a quibus turbaretur, ne res quidem publica Polona turbis carere potuit. Itaque ex senatus ordinumque omnium iussu Cracoviam a partibus contrariis fortiter defendit et Regi creato defensam tradidit. Submota ad Cracoviam Poloni exercitus parte et a tergo eius collocatis tormentis, ipse primus, ut restitueret pugnam, in hostem irruit et eum repulit ac tormentis exuit[1]. Partes contrarias iussus[2] insequi, maxima celeritate usus, ad Bicinae oppidum consecutus eas est. Hem quò discordia Christianos perduxit miseros! Collatis signis dimicatum est[3], fusa contraria acies, dux partium in potestatem redactus, honorifice habitus[4], autoritate Sixti V Pontificis Maximi, deinde ac opera Clementis VIII tum Legati de latere, certis atque aequissimis legibus[5] dimissus.

Statuerat Imperator Turcarum[6] Achmet Bassam Tehinensem Valachiae citeriori, quam Moldaviam vocant, praeficere. Perficiendae rei dedit negotium avunculo et affini Achmetis, Tauricanorum Tartarorum Domino[7]; is Nohaios quoque sibi adiunxit et aliquot milia Turcarum. Deducebat ille Bassam ingentibus copiis. Gravis ea Turcarum visa est vicinitas Regno Poloniae futura. Anxius, quid faciendum esset, ad Regem retulit. Russiae et Podoliae senatores, quos in propinquo habitare sciebat, ut in castra veniant, rogat. Illi ad Sinan Bassam, qui tum in ulteriorem Valachiam per Danubium transmiserat, ne quid in Valachia contra ius Regum Poloniae contraque iura conditionesque pacis novetur, scribunt; si Turca-

---

1) *Bitwa pod Krakowem 24 XI 1587.*
2) *18 I 1588* Cracoviae (Metr. koronn. *134 f. 41*).
3) *Bitwa pod Byczyną 24 I 1588.*
4) *W Krasnym Stawie.*
5) *Układy będzińskie ukończone przy współudziale Zamoyskiego 9 III 1589.*
6) *Murad III.*
7) *Car perekopski Kazi Girej.*

rum Imperatori tributum penderet Valachus, id concessu[1]) Regis Poloniae factum, quod Moschovitico Prusicoque bello gravissimo occupatus, Valachiae suppetias tum ferre non posset; proinde sineret ab eo Valachiam administrari, qui genere Valachus, religione Christianus, paci conservandae utrinque studeret et communem legatorum et mercatorum commeatum tueretur. Accesserunt litterae R-mi D. Malaspinae, legati Pont. Max., Zamoscium adhortantis ad occupandam arcem Chocimensem[2]), quo solo propugnaculo tunc Moldavia nitebatur. Cuius adhortationem Zamoscius pro Pontificis Maximi duxit adhortatione. Inde a Rege ex Senatus consilio mandatis acceptis, ut in Moldavia ita rem gereret, ne pacem cum Turca turbaret, profectus cum sex tantum circiter equitum et peditum millibus, barbaricum illum conatum elusit, talem se adversus barbarum[3]) praebuit, ut is multis suorum amissis, acceptis ultro ab eo conditionibus[4]), re infecta domum Valachia discesserit et Hieremias[5]) genere Valachus, donatus iam ante civitate Polona, provinciae praesset, quem provinciales expetebant.

S e c u t u m[6]) e s t bellum, quod illi a Rege mandatum est adversus Michaelem, superioris Valachiae illustrem bellica laude Tyran-

---

[1]) *Ms. Jagielloń.* consensu.

[2]) *Listy powyższe nieznane. Zajęcie Chocimia poleca mu sam król listem z 26 V 1595.* (*Bibl. Ord. Zamoy. Oryginał*).

[3]) *T. j. Chana Kazigireja i Sinan Bassy Silistrijskiego spotkanie pod Cecorą 19 X 1595* (*Układ z 22 X 1595 na Cecorze druk.* Hormuzaki, Documenti privitoare la istor. Romanilor, Suppl. II Vol I 1510—1600 *str 353.*

[4]) *Korespondencyę i układy zob.* Nic. Reusser, Epistol. Turcic. liber XII—XIV, Francof. ad M. 1600 *str. 159—161.*

[5]) *Mohiła.*

[6]) *Odtąd zaczyna się ustęp później wtrącony, sięgający aż do str. XXXII uw. 4* (*zob. wyżej str. XX—II*). *Ms. Bibl. Jagielloń. całego tego ustępu niema, natomiast na samym końcu żywota tj. po słowach:* imbuat Constantinopolitana *jest inny* (*miejscami dosłownie zgodny z tekstem poprzedniego*) *dodatek, który brzmi:* His scriptis m a n d a t u m i l l i b e l l u m e s t a d v e r s u s M i c h a e l e m, V a l a c h i a e ulterioris Palatinum, fama b e l l i c a e l a u d i s i l l u s t r e m t y r a n n u m, q u o d c i t e r i o r e m V a l a c h i a m, t u t e l a e R e i p u b. P o l o n a e p r o v i n c i a m, i n v a s i s s e t r e g n i b u e f i n i b u s v a s t i t a t e m i g n i f e r r o q u e n t u l i s s e t. Bis secundo Marte cum ipso conflixit; t a n d e m a d T e l e s i o n a m n e m cum quindecim milibus contra quinquaginta milia congressus (*przekreślono:* „eundem fudit castrisque exuit, loco egregie natura, montibus et silvis fossaque palustri et flumine munito, aciem instructam habentem. Nunc contra Carolum, Sudermaniae ducem ex comitiorum consulto profectionem comparat (*w miejsce przekreślonego dopisano tą samą ręką*): M i c h a e l e m

num, quod is occupata Transilvania et Ill-mo Dno Andrea Cardinale Bathoreo per summam fraudem extincto, citeriorem Valachiam, fidei et tutelae Regis et Reipub. provinciam, invasisset Regnique finibus vastitatem igni ferroque intulisset et ulterius se arma prolaturum prae se ferret, in furori eius frena iniicerentur et omnia in celeritate ponebat (!). Itaque etiam Zamoscius iussu Regis certum exercitum conscriptum duxit in hostem. Concesserat Michael in Transilvaniam, sed mox cum Georgio Basta Transilvanisque pro tempore et pro re de controversia, quae erat, composuit. Pervenerat tum Zamoscius ad Soczavam. Arx tenebatur a Michaele trecentorum praesidio militum, quibus praeerat Ioannes Capturi et Nicolaus Forgas, Ungari. Zamoscius, paucitate praesidiariorum perspecta, custodiam, quae sufficeret, reliquit; ei praefecit Sciucium [1]), ipse Michaelem sibi quaerendum, ubi ubi esset, existimavit. Michael certior a suis factus exercitum Polonum Transilvaniam ingressum (praemissus autem eo fuerat versus Michaelem Iacobus Potocius cum mille equitibus, ecquidnam ibi gereretur, explorandi causa), Ioannem Zamoscium cum exercitu venisse ratus, eludendi eius causa in superiorem Valachiam iter suum convertit. De cuius consilio Zamoscius iam ante coniectans, versus Busovum [2]) ex citeriori Valachia exercitum movit et ea via Michaeli nec opinato occurrit. Michael primo ex callibus Naienae [3]) et ex monte Slema, deinde campestribus fossis eluvione excavatis hiberna altis praeruptisque ripis bel-

---

primo ex callibus Naienae et ex monte Slema, deinde campestribus fossis eluvione hiberna altis erectisque ripis excavatis et ductis, belli fortunam adverso Marte ad vicum Cepturi tentavisse; tandem in convalle Bucobel ad amnem Telesion cum se natura loci munivisset insidiisque *(por. odsyłacz 3 na str. nstp.)* in arcta silva cum tormentis collocatis plurimum confideret et numerum exercitus nostri prae suis copiis despiceret, eundem fugit castrisque exuit. Nunc contra Carolum, Sudermaniae ducem, ex comitiorum consulto profectionem comparat, *Miejscami dosłownie równobrzmiący z powższym dopiskiem jest list Zamojskiego do Jerzego Farensbacha, wojewody wenden. z Zamościa (grudnia 1600) znajdujący się w kopii z XVII w. w Ms. Bibl. Jagiel. 2418 str. 73.*

[1]) *Jerzy Szczucki; listy jego do Zam. z Soczawy r. 1600 zob. w następnych tomach, por.* Diurnus belli progressus.. contra Michaelem *w* Działyński, Collectanea.. vitam.. Zamoscii illustrantia. Poznań 1861. *str. 287*).

[2]) *Bodzow* „Multani Principis olim quae prima urbs fuerat" *por.* St. Bartholanus Sigism. III duce I. Zamoiscio ex Michaele victoria in bello scripta Cracoviae 1601.

[3]) *Dziś wieś rumuńska Najeni.*

li fortunam adverso Marte ad vicum Cepturi [1]) tentavit. Tandem in valle Bucobel ad amnem Telesion [2]) cum se natura loci munivisset et ad fluminis transitum collocasset praesidium subsidiaque[3]) in silva cum tormentis instruxisset et numerum exercitus Regii prae suis copiis despiceret, a Zamoscio relicta via militari, circumducto exercitu ac in monte superne tormentis dispositis, quibus qui silvam et flumen insederant, submoti sunt, acie fusus et castris exutus est; sicque adempta illi ulteriore Valachia, Simeonem Moghilam, fratrem Hieremiae, ei provinciae praeposuit.

Bellum Valachiae excepit bellum Livonicum (ab uno consilio dicebatur utrumque profectum). Carolus, Sudermaniae Dux, cui non satis fuit fratris filio Regnum Sueciae fraudulenter intervertisse, adiecit animum ad Livoniam, cum Regnum Poloniae bello Valachiae animadverteret districtum, eamque non denunciato Regni Ordinibus bello, nihil hostile metuentem invasit [4]). Iam Rigam munitissimam ad Dunam flumen, mari proximam, expugnare parabat, cum Regem [5]) cum exercitu adventare nunciatum illi est. Ad eum nuncium abiecit illo tela, animo concidit, in fugam sese velis et equis coniecit. Et Rex quidem cum ad Volmariam cum exercitu progressus esset (quam arcem et civitatem Carolus filius firmo praesidio tenebat) tormentaque bellica maiora tardius venirent, quod eum Moschi et Tartari legationes Vilnae expectarent, tum ut belli necessaria procuraret, eodem se recepit [6]), reliquo munere belli Zamoscio imposito. Duxit vir summus maiorem rationem Regiae voluntatis et patriae, quam suae ingravescentis et multis variisque laboribus contritae et imbecillae aetatis. Sexagesimum et primum annum agens, invicta animi magnitudine Regis optatis eius auspiciis et copiis, cumulate respondit. Tormentis tandem adductis, intensissimis frigoribus ac longissimis noctibus, die XVIII Decembris anno

---

1) *Wieś Keptury.*

2) *Właściwie na stokach gór koło wsi Bukovu niedaleko Targowestu nad Telużynem zwycięztwo 20 X 1600.*

3) *W Ms. Zamoy. pierwotnie* „insidiasque“, *potem wykreślone.*

4) mense Martio *1600* Heidenstein Vita *132.*

5) Zamoyski mense Septembre 1601 primum Knisinum, deinde Wilnam ad Regem cum divertisset, *zob.* Heidenstein, Vita *133.*

6) *5 XII 1601.*

MDCI Volmariam egregie ab hoste munitam et fortiter defensam expugnavit. Captum Carolisonem filium Caroli ad Regem misit. Adzelum ad deditionem armis compulit; Hermessum, Novogrodecum, Helmetum, Marienburgum, firmas ad resistendum arces, in fidem Regiam recepit; Moianum, Kierempeium, Uberpolim, Karksusium, Rumburgum, metu ab hostibus desertas, praesidiis Regiis firmavit; Felinum, sedem olim Magistri ordinis Theutonici, quod et loci situs et artes humanae mirum in modum muniebant, hostibus acriter propugnantibus, summo ardore nobilitatis, quae ob paucitatem peditatus hieme attriti de equis descenderat, cepit[1]). In Esthonia, quae nunquam ditionis Regni Poloniae fuisset, Vesenburgo in potestatem Regni Poloniae per excursionem militum improvisam occupato, Veisestenum, quae arx novo opere, propugnaculis, aggere, paludibus, aquis cum munitissimis Europae arcibus certat, incredibili et conatu et consilio expugnavit[2]). Quo praesidiarii Laisenses[3]) perculsi, de sui deditione legatos ad eum miserunt Regiaeque potestati se permiserunt. Ex hoc rerum cursu cum ad obeunda Regni comitia decedere necesse habuit, milite tot aerumnis tam diuturni temporis fatigato, maiora bella animo versans. (*s*) Haeret illi dies noctesque ob oculos Osmanorum Tyrannus, haeret Graeciae terrarumque orbis servitus[4]).

Inciderat consultatio s u p e r i o r i b u s a n n i s[5]) de sacro foedere cum Caesarea Sacra M-te contra Osmanam[6]) domum ineundo. Suasor eius fuit Clemens VIII, Pontifex Max.[7]). Nihil optatius erat Zamoscio, quam ut in id foedus omnes coirent et quoad potuit, omni studio, opera, consilio autoritateque ad feriendum hortatus est. Et hoc tempore unum hoc optat, unum hoc a Deo contendit: felicissimum se beatissimumque existimaturus, si eiusmodi bello Christianos victores et Christianam secundi loci urbem liberam aspiciat, vel amissa anima sanguine suo moenia imbuat Constantinopolitana.

---

1) *17 V 1602.*

2) *27 IX 1602.*

3) *Lajs, zamek dziś w pow. dorpackim, gub. ryskiej.*

4) *Tu kończy się wtrącony później ustęp i następuje zakończenie pierwotne.*

5) *Tą samą ręką, którą napisano wtrącony później ustęp, dopisano też w Ms. Zamoy. później* „superioribus annis“. *Traktaty o „ligę“ przeciw Turkom odbywały się na sejmach r. 1595 i 6.*

6) *Poprawione z* „Othomanam“ *Ms. Jagielloński ma* „Othomanam“.

7) *Por. list jego z 22 IX 1594 do Zamoyskiego*, Theiner. Monum. hist. Polon. *III 220.*

SPIS CHRONOLOGICZNY LISTÓW I AKTÓW

Litera „l" przed cyfrą N-ru oznacza, że dokument znajduje się w części pierwszej tomu (= w listach), litera „d", że w części drugiej (= w dodatkach), „uw.", że w uwagach.

Miejscowość	Rok	Data		Nr.	Str.
Paryż	1573	IX 13	Przemowa Zamoyskiego do Henryka Walezego .	d. 37	450
„	1573	IX 18	Posłowie polscy do rad koronnych	l. 21	27
Meaux	1573	X 8	Instrukcya króla Henryka do sułtana (koncyp. Zamoyski)	d. 40 uw.	472
Melun	1573	X 19	Zamoyski do Pawła Manucyusza	l. 22	28
Toul	1573	XI 7	Posłowie polscy do Henryka Walezego	l. 23	31
„	1573	XI 12	Posłowie polscy do Andrzeja Górki.	l. 24	33
Saint Nicolas	1573	XI 26	Posłowie polscy do rad koronnych	l. 25	34
Włocławek	1573	XII 3	Karnkowski, biskup kujaw. do Zamoyskiego . .	l. 26	35
Rzym	1573	XII 5	Paweł Manucyusz do Zamoyskiego	l. 27	35
Bełz	1573	XII 7	Zofia Ostrorogowa wnosi protestacyę przeciw Zamoyskiemu	d. 39	470
Landau	1573	XII 10	Król. Henryk do prymasa (koncyp. Zamoyski) .	d. 40	470
Kostrzyń	1573	XII 20	Stanisław Fogelweder do królewny Anny . . .	l. 26 uw.	35
Paryż	1573		Wiersz poety Dorata na przemowę Zamoyskiego .	d. 38	469
Rzym	1574	III 13	Kardynał Hozyusz do Zamoyskiego	l. 28	36
b. m.	b. d.		Zofia Łaska, krajczyna kor. do Zamoyskiego . .	l. 29	36
Kraków	1574	IV 4	Król Henryk do Stefana Bielawskiego.	l. 30 uw.	38
„	1574	IV 6	Król Henryk do rewizorów dóbr knyszyńskich .	l. 30	37
„	1574	IV 6	Król Henryk do Stefana Bielawskiego	l. 31	38
„	1574	IV 6	Król Henryk do poddanych starostwa knyszyń. .	l. 32	39
„	1574	IV 12	Król Henryk do rewizorów dóbr knyszyńskich .	l. 33	39
„	1574	IV 13	Król Henryk do Zamoyskiego	l. 34	39
„	1574	IV 17	Król Henryk do Zamoyskiego	d.45 uw.1	479
„	1574	IV 22	Król Henryk do Zamoyskiego	l. 35	40
„	1574	IV 26	Król Henryk do mieszkańców wsi Łukowy . . .	l. 36	41
„	1574	IV 27	Dekret w sporze Dominikanów bełz. z Zamoyskim	d. 41	472
„	1574	V 4	Król Henryk do Zamoyskiego	l. 37	41
Dębica	1574	V 10	Jerzy Jazłowiecki, wojewoda ruski, do Zamoyskiego	l. 38	42
Kraków	1574	V 12	Dekret na korzyść poddanych w starostwach Zamoyskiego	d. 42—3	443—5
Knyszyn	1574	V 16	Zeznanie rewizorów o intromisyi Zamoyskiego na starostwo knyszyńskie	d. 44	475 476
„	1574	V 20	Stanisław Trojan, podskarbi knyszyński, do Zamoyskiego	l. 39	43
Kraków	1574	V 20	Królewna Anna do Zofii Jagiellonki	l. 44	54
Grodno	1574	V 22	Zeznanie rewizorów o intromisyi Zamojskiego na starostwo knyszyńskie	d. 44 uw.	476
Knyszyn	1574	V	Hier. Makowiecki i Józef Hołownia do Zamoyskiego	l. 40	45
Przemyśl	1574	VI 4	Jan Herburt do podstarościego zamechskiego .	l. 41	46
Bełz	1574	VI 6	Punkty sprawozdania Zamoyskiego na sejmiku w Bełzie	d. 45	477
Kraków	1574	VI 20?	Król Henryk do Zamoyskiego	l. 42	47
Knyszyn	1574	VI 20	Stanisław Trojan do Zamoyskiego.	l. 43	48
Lipniki	1574	VI 27	Łukasz Górnicki do Stanisława Trojana o Bielawskim	l. 44 uw. 7	54
Knyszyn	1574	VI 28	Stanisław Trojan do Zamoyskiego	l. 44	50
Kraków	1574	VI 30	Rady koronne do Zamoyskiego	l. 45	55
Knyszyn	1574	VII 19	Stanisław Trojan do Zamoyskiego	l. 46	55
„	1574	VII 22	Stanisław Trojan do Zamoyskiego	l. 47	61
Uściług	1574	VII 22	Mikołaj Łysakowski kaszt. chełm. do Zamoyskiego	l. 48	63
Radostów	1574	VIII 8	Wawrzyniec Piotrowski do Zamoyskiego . . .	l. 49	63
Bajki	1574	VIII 30	Świadectwo szlachty w sprawie zatargów Zamoyskiego z Stefan. Bielawskim.	d. 46	481
Knyszyn	1574	VIII	Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit.	l. 50	65
Warszawa	1574	IX 2	Piotr Myszkowski, biskup płocki, do Zamoyskiego	l. 51	66

Miejscowość	Rok	Data			Nr.	Str.
Warszawa	1574	IX	2	St. Krasicki i X. Jak. Udrzycki do Zamoyskiego	l. 52	67
Niehniewicze	1574	IX	6	M. K. Radziwiłł, marsz. nadw. lit. do Zamoyskiego	l. 53	69
Knyszyn	1574	IX	7	Zamoyski do Mik. Kiszki, wojewody podlaskiego .	l. 54	72
Kraków	1574	IX	8	Uniwersał królewny Anny	l. 42	48
Knyszyn	1574	IX	12	Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit.	l. 55	73
Warszawa	1574	IX	13	Stanisław Kucieński do Zamoyskiego	l. 56	73
Łąkoszyn	1574	IX	18	Mikołaj Kucieński do Zamoyskiego	l. 57	74
Warszawa	1574	IX	25	Anna królewna do Zamoyskiego	l. 58	75
"	1574	X	11	Hieronim Bużeński, podskarbi, do Zamoyskiego .	l. 59	76
Kutno	1574	X	12	Andrzej Gosławski, kaszt. kamieński do Zamoyskiego	l. 60	77
Przedecz	1574	X	12	Jan Sierakowski, wojew. łęczyc. do Zamoyskiego	l. 61	78
Kutno	1574	X	15	Stanisław Garwaski do Zamoyskiego	l. 62	79
Łąkoszyn	1574	X	15	Mikołaj Kucieński do Zamoyskiego	l. 63	81
Warszawa	1574	X	19	Anna królewna do Zamoyskiego.	l. 64	82
Knyszyn	1574	X	31	Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit. .	l. 65	82
Tykocin	1574	X	3	Komisarze konwokacyi do Zamoyskiego	l. 66	83
Wilno	1574	XI	12	Eustachy Wołłowicz, podkancl. lit., do Zamoyskiego.	l. 67	84
Knyszyn	1574	X	13	Zamoyski nadaje pustkowia Marcinowi Żydkowi .	d. 47	482
b. m.	1574	XI		Zamoyski do Jana Sierakowskiego, wojew. łęczyc.	l. 68	85
Biała	1574	XI	19	Mikołaj Kiszka, wojew. podlaski, do Zamoyskiego	l. 69	86
b. m.	1574	XI	23	Mikołaj Kucieński do Zamoyskiego	l. 70	87
Knyszyn	1574	XI	30	Zamoyski do Jana Chodkiewicza	l. 71	88
Praga	1575	II	25	Maksymilian II do Zamoyskiego	l. 72	89
Zamch	1575	III	18	Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit.	l. 73	90
Drezno	1575	IV	14	Maksymilian II do Zamoyskiego	l. 74	91
Knyszyn	1575	V	9	Mikołaj Urowiecki do Zamoyskiego.	l. 75	91
Rawa	1575	VI	8	Kwit na kwartę z Wyrzchrachań	d. 48	483
Praga	1575	VII	10	Cesarz Maksymilian II do Zamoyskiego	l. 76	92
Jaworów	1575	IX	8	Maciej z Logau do Zamoyskiego	l. 77	92
Warszawa	1575	X	5	Rady koronne do Zamoyskiego i innych. . . .	l. 78	97
Bełz	1575	X	20	Zamoyski do Aleksandra Łaszcza, starosty chełm.	l. 79	98
Ratysbona	1575	X	26	Maksymilian II do Zamoyskiego	l. 80	99
Gyula Tejèrvàr	1576	I	10	Stefan Batory do Zamoyskiego	l. 81	100
Megyes	1576	II	1	Stefan Batory do Zamoyskiego	l. 82	101
"	1576	II	1	Marcin Berzevicius do Zamoyskiego	l. 83	102
Tatros	1576	III	21	Stefan Batory do Zamoyskiego	l. 84	103
Kraków	1576	V	16	Nominacya Zamoyskiego na podkanclerstwo . .	d. 49	483
Lwów	1576	VI	10	Gedeon Bałaban, władyka lwowski, do Zamoyskiego	l. 85	103
Warszawa	1576	VI	11	Mandat króla Stefana do Zamoyskiego	d. 50	485
Królewiec	1576	VI	19	Albrecht Fryderyk, ks. pruski, do Zamoyskiego .	l. 86	105
Warszawa	1576	VI	22	Kwit z skarbu koronnego	d. 48 uw.	483
"	1576	VI	29	Król Stefan potwierdza dzierżawę, jaką wypuścił Zamoyski	d. 47 uw.	483
Ostrowia	1576	VII	13	Stefan król naznacza komisarzów z powodu wzburzenia w starostwie zameskiem	d.51i52u.	485—8
Bełz	1576	VII	15	Protest przeciwko P. Karapczowskiemu i Katarzynie z Przewodowa	l. 88 uw.	108
Ciechanów	1576	VIII	31	Zamoyski do J. Chodkiewicza, marsz. w. lit. . .	l. 87	106
Zamch	1576	VIII	9	Komisarze królew. pozywają przed swój sąd poddanych starostwa zamechskiego	d. 52	486
Malborg	1576	IX	11	Stefan Bielawski pozywa Zamoyskiego o zajęcie Knyszyna i Zabiela.	d. 53—4	488—9
Bełz	1576	X	3	Świętosław Lipski do Zamoyskiego	l. 88	106

Miejscowość	Rok	Data		Nr.	Str.
Królewiec	1577	XII 4	Albr. Fryderyk, ks. pruski, do Zamoyskiego . .	l. 178	196
Rzym	1577	XII 5	Kard. Hozyusz do kancl. Wolskiego i Zamoyskiego	l. 179	197
Malta	1577	XII 2	Mistrz Joannitów do Zamoyskiego	l. 180	198
Królewiec	1577	XI XII	Albr. Fryderyk, ks. pruski. do Zamoyskiego . .	l. 181	199
Malborg	1577	XII 7	Zamoyski do Albr. Fryderyka, ks. pruskiego . .	l. 182	200
Czarnolas	1577	XII 12	Jan Kochanowski do Zamoyskiego	d. 60 uw.	496
Padwa	1577	XII 13	M. Guilandinus, prof. medyc., do Zamoyskiego .	l. 183	200
Rzym	1577	XII 14	Kardynał Hozyusz do Zamoyskiego	l. 184	202
"	1577	XII 14	Hozyusz do króla (urywek listu)	l. 184 uw.	203
Wilno	1577	XII 18	M. Radziwiłł, wojew. wileński, do Zamoyskiego .	l. 185	203
Biała	1577	XII 20	Układ Zamoyskiego z Radziwiłłami co do posagu.	d. 59	493
Padwa	1577	XII 26	Petrella, prof. padewski, do Zamoyskiego . . .	l. 186	203
Łuków	1577	XII 27	Zamoyski do Radziwiłłów, wojew. wileń. i marsz. nadw.	l. 187	204
Warszawa	1578	I 6	Artykuły gonienia do pierścienia na weselu Zamoyskiego	d. 60	494
"	1578	I 9	Mik. Krzysz. Radziwiłł marsz. w. lit. czyni zapis Zamoyskiemu	d. 59	494
Gdańsk	1578	I 12	Gdańszczanie do Zamoyskiego	l 188	205
Warszawa	1578	I 18	Zamoyski wydzierżawia Dobrzyniów stryjowi Floryanowi	d. 61	496
Berlin	1578	I 25	Jan Jerzy, elektor brandenburski, do Zamoyskiego	l. 189	206
Warszawa	1578	I 28	Zapis posagu i wiana Elżbiety Włodkowej, siostry Zamoyskiego	d. 62	498
b. m.	1578	I II	August, elektor Saski, do Zamoyskiego	l. 190	207
Ryga	1578	II 7	Gothard Kettler, ks. kurlandzki, do Zamoyskiego	l. 191	207
Warszawa	1578	II 18	Zamoyski do K. Radziwiłła, hetm. poln. lit. . .	l. 192	208
"	1578	II 23	Zamoyski do kardynała Hozyusza	l. 193	209
"	1578	II 26	Zamoyski do M. Krz. Radziwiłła, marsz. nadw. .	l. 194	206
"	1578	III 1	Król Stefan nominuje kanclerzem Zamoyskiego .	d. 63	499
Konstantynopol	1578	III 15	Achmet czausz do Zamoyskiego	l. 195	210
Warszawa	1578	III 25	Zamoyski do M. Antoniego Mureta.	l. 196	211
"	1578	III 28	Zamoyski do Opalińskiego. marsz. w. kor. . . .	l. 197	211
Królewiec	1578	IV 1	Jerzy Fryderyk, margrabia brandenb., do Zamoyskiego	l. 198	212
Warszawa	1578	IV 7	Zamoyski do Krzysz. Radziwiłła, hetm. poln. lit.	l. 199	213
"	1578	IV 7	Zamoyski do Gdańszczan	l. 200	214
"	1578	IV 10	Zamoyski do Jerz. Fryderyka, administr. ks. prus.	l. 201	214
"	1578	IV 14	Zamoyski do Krzysz. Radziwiłła, hetm. poln. lit.	l. 202	215
Sandomierz	1578	IV 25	Zamoyski do Andrz. Opalińskiego, marsz. w. kor. .	l. 203	216
Gdańsk	1578	V 4	Gdańszczanie do Zamoyskiego	l. 204	216
Chełm	1578	V 7	Stan. Gostomski, kaszt. sochacz., do Zamoyskiego	l. 205	217
Lwów	1578	V 14	Zamoyski do M. Radziwiłła, wojew. wileń. . . .	l. 206	218
"	1578	V 17	Zamoyski do Opalińskiego, marsz. w. koron. . .	l. 207	219
	1578	V 19	Król Stefan do Myszkowskiego, bisk. krak. . .	l. 214 uw.	226
Królewiec	1578	V 20	Rady elektora saskiego do Zamoyskiego	l. 208	220
b. m.	1578	V 27	Kardynał Hozyusz do Zamoyskiego	l. 209	221
Gottorf	1578	VI 1	Adolf ks. holsztyński do Zamoyskiego.	l. 210	222
Rawa	1578	VI 1	Kwit z opłacenia kwarty	d. 27 uw. i d. 22 uw.	438 i 433
"	1578	VI 3	Uniwersał Stefana Batorego	l. 217 uw.	231
Warszawa	1578	VI 4	Nuncyusz Laureo do Zamoyskiego.	l. 211	223
Sielec	1578	VI 14	Wacław Uhrowiecki do Zamoyskiego	l. 212	224
Arenburg	1578	VI 16	Jan Uxkul, komendant wyspy Ozylii, do Zamoyskiego.	l. 213	225
Kraków	1578	VI 18	Myszkowski, biskup krakowski, do Zamoyskiego .	l. 214	225

Miejscowość	Rok	Data		Nr.	Str.
b. m.	1578	VI 18	Jerzy Fryderyk, marg. brandenb., do Zamoyskiego	l. 215	226
Lwów	1578	VI 19	Zamoyski do Jerzego Fryderyka, marg. branden.	l. 216	227
Ryga	1578	VI 29	Jan Tomasz Drohojowski do Zamoyskiego	l. 217	228
Lwów	1578	VII 1	Zamoyski do Jana Chodkiewicza, marsz. w. lit.	l. 218	231
Niesułków	1578	VII 2	X. Piotr Gawłowski do Zamoyskiego	l. 219	232
	1578	VII 3	X. Jan Piotrowski do Opalińskiego, marsz. w. kor.	l. 218 uw. l. 220 uw.	231 233
Lwów	1578	VII 3	Zamoyski do Opalińskiego, marsz. w. kor.	l. 220	233
„	1578	VII 3	Zamoyski do Gdańszczan	l. 221	233
Ryga	1578	VII 5	Oswald a Grabow do Zamoyskiego.	l. 222	234
Lwów	1578	VII 7	Król Stef. nadaje Zamoyskiemu wsi królew. nabyte przez zamianę z Białobrzeskim, bisk. kamieniec.	d. 64	500
Ryga	1578	VII 8	Oswald a Grabow do Zamoyskiego.	l. 223	234
Wojsławice	1578	VII 9	Zygm. Czyżowski, kaszt. bełzki, do Zamoyskiego.	l. 224	235
Lwów	1578	VII 10	Zamoyski do Opalińskiego, marsz. w. kor.	l. 225	236
	1578	VII 10	X. Piotrowski do Opalińskiego	l. 225 uw.	236
Lwów	1578	VII 13	Zamoyski do Opalińskiego, marsz. w. kor.	l. 226	236
„	1578	VII 13	Zamoyski do Opalińskiego, marsz. w. kor.	l. 227	237
Mitawa	1578	VII 15	Gothard Kettler, ks. kurlandzki, do Zamoyskiego	l. 228	237
Gdańsk	1578	VII 18	Mikołaj Firlej, kaszt. biecki, do Zamoyskiego	l. 229	237
Lwów	1578	VII 20	Zamoyski do Gdańszczan	l. 230	238
Kraków	1578	VII 20	Nuncyusz Caligari do Zamoyskiego.	l. 231	239
Lwów	1578	VII 21	Zamoyski do Krz. Radziwiłła, hetm. pol. lit.	l. 232	240
Kraków	1578	VII 28	Nuncyusz Laureo do Zamoyskiego.	l. 233	240
	1578	VII 28	Nuncyusz Laureo do króla Stefana	l. 237 uw.	248
Lwów	1578	VIII 2	Zamoyski do Piotra, wojew. mołdaw.	l. 234	241
Gdańk	1578	VIII 2	Gdańszczanie do Zamoyskiego	l. 235	241
Praga	1578	VIII 4	Jerzy Radziwiłł, koadjutor wileń., do Zamoyskiego	l. 236	243
Lwów	1578	VIII 12	Zamoyski do nuncyusza Laureo.	l. 237	247
„	1578	VIII 14	Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit.	l. 238	250
	1578	VIII 14	Zamoyski załatwia sprawę z Kasprem Dębińskim.	l. 238 uw.	252
	1578	VIII 20	Król Stefan zatwierdza nadanie Zamoyskiemu wsi zamienionych z Białobrzeskim, bisk. kamieniec.	d. 64 uw.	502
	1578	VIII 25	Nuncyusz Laureo do króla Stefana	237 uw.	248
Bystrzec	1578	VIII 30	Jerzy Sokołowski do Zamoyskiego	l. 239	252
Lwów	1578	IX 10	Zamoyski do Opalińskiego, marsz. w. kor.	l. 240	253
Grodzisko	1578	IX 12	Ostrorogowa, kaszt. międzyrzec., do Zamoyskiego	l. 241	253
Kraków	1578	IX 21	X. Łukasz Podoski do Zamoyskiego	l. 242	254
Księżopol	1578	IX 20	Marcin Ossoliński. star. krzesz., do Zamoyskiego	l. 243	255
Urzędów	1578	IX 24	Piotr Słostowski do Zamoyskiego	l. 244	256
Busk	1578	IX 24	Oswald z Garbowa do króla Stefana	l. 262 uw.	277
Sól	1578	IX 26	Król Stefan do Zamoyskiego	l. 245	257
Bończa	1578	IX 27	M. Sienicki, podkomorzy chełm., do Zamoyskiego	l. 246	258
b. m.	1578	IX 28	Kardynał Hozyusz do Zamoyskiego	l. 247	260
Przemyśl	1578	IX 28	Jan Krzysztof Drohojowski, sekr. król., do Zamoyskiego	l. 248	263
„	1578	IX 29	Król Stefan do Zamoyskiego	l. 249	264
„	1578	IX 29	J. Borukowski, podkancl. kor., do Zamoyskiego	l. 250	265
Zamch	1578	X 1	Zamoyski uwalnia od czynszów Jakóba Sorokę	d. 65	502
Przemyśl	1578	X 1	Król Stefan do Zamoyskiego	l. 251	266
	1578	X 1	X. Jan Piotrowski do Opalińskiego, marsz. w. kor.	l. 248 uw.	264
„	1578	X 1	Maciej Kłodziński do Zamoyskiego.	l. 252	267
„	1578	X 1	J. Borukowski, podkancl. kor., do Zamoyskiego	l. 253	268
Lwów	1578	X 1	Rajcy Lwowscy do Zamoyskiego	l. 254	270
Zamch	1578	X 2	Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit.	l. 255	270
Praga	1578	X 1-4	Nuncyusz Laureo do Zamoyskiego	l. 256	272
Pilzno	1578	X 6	Zamoyski do Opalińskiego, marsz. w. kor.	l. 257	273

Miejscowość	Rok	Data		Nr.	Str.
Czerkasy	1579	IV 8	Michał Wiśniowiecki, star. czerkas., do Zamoyskiego.	l. 301	314
Heilsberg	1579	IV 11	Marcin Kromer do Zamoyskiego.	l. 302	316
Frankfurt nad Menem	1579	IV 12	Jan Dzierżek do Zamoyskiego	l. 303	317
Poznań	1579	IV 13	St. Górka, wojew. poznański, do Zamoyskiego. .	l. 304	319
Przemyśl	1579	IV 16	J. T. Drohojowski, star. przemys., do Zamoyskiego	l. 305	320
Wilno	1579	IV 17	Zamoyski do nuncuysza Caligariego	l. 306	320
Grudziądz	1579	IV 22	Fabian Czema, wojew. malbor., do Zamoyskiego .	l. 307	322
Wilno	1579	IV 26	Zamoyski do sandżakbeja białogrodzkiego . . .	l. 308	323
„	1579	IV 27	Zamoyski do Gdańszczan	l. 309	323
Przemyśl	1579	IV 27	Jan Tomasz Drohojowski do Zamoyskiego . . .	l. 310	324
Lublin	1579	IV 28	Jan Tęczyński, kaszt. wojnic., do Zamoyskiego. .	l. 311	324
Słonim	1579	V 1	Marcin Kazanowski, rotmistrz, do Zamoyskiego .	l. 312	325
Knyszyn	1579	V 1	Stanisł. Małżycki do Zamoyskiego	l. 313	326
Gdańsk	1579	V 4	Gdańszczanie do Zamoyskiego	l. 314	327
Elbląg	1579	V 5	Elblążanie do Zamoyskiego	l. 315	329
Warszawa	1579	V 6	Andrzej Patrycy Nidecki do Zamoyskiego . . .	l. 316	330
Wilno	1579	V 8	Zamoyski do Gdańszczan	l. 317	332
Świecie	1579	V 16	Maciej Konopacki do Zamoyskiego.	l. 318	333
Toruń	1579	V 18	Torunianie do Zamoyskiego	l. 319	334
„	1579	V 19	Jan Służewski, wojewoda brzeski, do Zamoyskiego	l. 320	335
Knyszyn	1579	V 22	Marc. Gajewski do Szymona, pisarza Zamoyskiego	l. 313 uw.	326
Pułtusk	1579	V 23	Piotr Wolski, biskup płocki, do Zamoyskiego . .	l. 321	336
Ciechocin	1579	V 26	Stan. Karnkowski, bisk. kujaw., do Zamoyskiego .	l. 322	339
Wilno	1579	V 29	Zamoyski do Gdańszczan	l. 323	340
Warszawa	1579	VI 3	Anna, królowa Polska, do Zamoyskiego	l. 324	341
Łąki	1579	VI 6	Jerzy Mniszek, krajczy kor., do Zamoyskiego . .	l. 325	342
Końskowola	1579	VI 6	Jan Tęczyński, kaszt. wojnic., do Zamoyskiego. .	l. 326	342
Sambor	1579	VI 7	Stan. Herburt, kaszt. lwow., do Zamoyskiego. .	l. 327	343
Wilno	1579	VI 12	Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit.	l. 328	344
„	1579	VI 13	Zamoyski do Mik. Radziwiłła, marsz. nadw. lit. .	l. 329	345
Przemyśl	1579	VI 13	St. Herburt, kaszt. lwow., do Zamoyskiego . . .	l. 330	345
Lublin	1579	VI 20	Piotr Myszkowski, bisk. krak., do Zamoyskiego .	l. 331	346
Wilno	1579	VI 26	Jakób Laskowski do Zamoyskiego	l. 332	347
Rawa	1579	VI 26	Kwit Zamoyskiemu na opłaconą kwartę	d. 66 i 48 u.	503 i 483
Wilno	1579	VI 27	Zamoyskiego zeznanie o wianie i posagu swej żony Krystyny	d. 59 uw.	494
Gdańsk	1579	VI 31	Gdańszczanie do Zamoyskiego	l. 333	348
Świr	1579	VII 13	Zamoyski do żony Krystyny Radziwiłłówny . .	l. 334	350
Gdańsk	1579	VII 15	Gdańszczanie do Zamoyskiego	l. 335	351
„	1579	VII 17	Gdańszczanie do Zamoyskiego	l. 336	353
Postawy	1579	VII 22	Zamoyski do żony Krystyny z Radziwiłłów. . .	l. 337	353
Dzisna	1579	VIII 4	Zamoyski do nuncyusza Caligariego	l. 338	354
Połock	1579	VIII 16	Zamoyski do rady księcia pruskiego	l. 339	354
Połock	1579	VIII 18	Zamoyski do żony Krystyny z Radziwiłłów. . .	l. 340	355
„	1579	VIII 28	Zamoyski do nuncyusza Caligariego	l. 341	356
Dzisna	1579	IX 1	Posłowie Zakonu krzyżaków do Zamoyskiego . .	l. 342	357
Gdańsk	1579	IX 9	Gdańszczanie do Zamoyskiego	l. 343	358
Połock	1579	IX 15	Zamoyski do nuncyusza Caligariego	l. 344	359
Dzisna	1579	IX 18	Zamoyski do żony Krystyny z Radziwiłłów . .	l. 345	360
„	1579	IX 20	Zamoyski do nuncyusza Caligariego	l. 346	361
„	1579	IX 20	Zamoyski do żony Krystyny z Radziwiłłów . . .	l. 347	363
„	1579	IX 21	Król Stefan nadaje Zamoyskiemu dożywocie Krzywą	d. 67	503
Wilno	1579	X 3	Zamoyski do żony Krystyny z Radziwiłłów. . .	l. 348	364
„	1579	X 3	Zamoyski do M. Topornickiego, podstar. zamech.	l. 349	365
Gdańsk	1579	X 5	Gdańszczanie do Zamoyskiego	l. 350	367

Spis alfabetyczny

osób, które utrzymywały korrespondencyę z Zamoyskim.

Listy i akty samego Zamoyskiego.

I. Paweł Manucyusz do Zamoyskiego. Rzym, 1 XI 1561.

Obiecuje wstawić się do Piotra Myszkowskiego, sekretarza w. kor., i żałuje, że nie może osobiście się z Zamoyskim poznać.

Druk. Epistolarum Paulli Manutii libri X. *Coloniae. 1572 str. 345. Porównano też wydania Lausannae 1574. str. 336; Coloniae 1581 str. 329. Morgiis 1581 str. 334;* [1]) *Coloniae 1596. str. 302. W tych wydaniach jest nagłówek* „Ioanni Sario Zamoscio Patavium".

Saepe mihi antea litterae Caroli Sigonii [2]), cui quantum tribuam non ignoras, praeclarum et humanitatis et ingenii doctrinaeque tuae testimonium dederant. Itaque te eram complexus amore non mediocri, sic ut faverem tuae laudi mirabiliter, idque ut ipse illustri aliquo signo intelligeres, vehementer cuperem. Ut optabam, ita contigit. Nam cum tu animum induxisses valere me gratia apud Petrum Miscovium, florentem virum honoribus, opibus, omnique virtute, facile impetravit a me Sigonius, cum tuo nomine rogaret, ut ei te commendarem litteris quam possem diligentissime. Verum, ut est Miscovius in liberales doctrinas egregie animatus et ingeniorum existimator intelligens, non dubito, quin tibi plus apud eum virtus tua, quam mea commendatio profutura sit. Utut erit, ego mihi interim facultatem esse datam testificandae benevolentiae in te meae etiam atque etiam laetor. Quod ita velim interpreteris, ut accepisse me beneficium, non dedisse, existimes; quando hinc vel orta inter nos, vel certe aucta amicitia est et mutuo iam litterarum quasi pignore confirmata. Quod si ad hanc animorum consensionem, qua tamen coniungi absentes videmur, communicatio sermonis et suavitas consuetudinis posset accedere— id quod forsitan optamus pariter, sperare mihi per meas rationes, tibi per studia tua non licet—praestantes, opinor, fructus caperemus eorum studiorum communione, quae qui vere sapiunt, sola esse instar vitae putant. Quamquam hanc mihi aliquanto iniquius, quam tibi, ferendam esse iacturam intelligo. Tu enim istic et abundas otio, cuius mihi fructus, nisi commentarer interdum aliquid antelucanis horis, plane eriperetur omnis; et cum te Sigonio nostro, humanissimo viro, non iis modo artibus, quae spe-

cie quadam alliciunt et defessum gravibus curis animum recreant, verum etiam iis, unde ratio sumitur et moderatio vitae, instructissimo, totum, ut audio, dedideris, mihi crede, non est, quod aliunde quidquam petas, aut cuiusquam praeterea vivam in hoc genere vocem desideres. Qua re isto bono fruere, dum licet, in quo tamen admonitionem et consilium meum prudentia tua non exspectat atque hoc equidem nomine tibi plurimum, ut debeo, gratulor; me vero absentem dilige itaque statue de mea voluntate, ut multos credas usu et familiaritate quotidianisque officiis coniunctiores tecum esse posse, quam me, amore autem et studio, prorsus neminem. Vale. Romae, Kalendis Novembris.[3])

[1]) *W Bibliotece Ordynacyi Zamoyskiej znajduje się egzemplarz pod tyt.* Epistolarum Paulli Manutii libri XII eiusdem quae praefationes appellantur cum nova quoque accessione. Morgiis. Excudebat Joannes Le Preux, Illustris. Dom. Bernensium Typographus. *zawierający gdzieniegdzie króciutkie notatki drobniutkiem pismem ręką Jana Zamoyskiego. Na ostatniej stronie tego egzemplarza ręką Jana Zamoyskiego cytata:* „Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes. Horatius."

[2]) *Karol Sigonius (ur. 1520 w Modenie, um. 1584) słynny włoski humanista i badacz starożytności.*

[3]) *W dwóch wyd. (Morgiis 1581, Coloniae 1596) jest rok MDLXI., w innych brak.*

2. Paweł Manucyusz do Piotra Myszkowskiego. Rzym, [*XI 1561.*]

Usprawiedliwia się, dlaczego nie utrzymywał z nim korespondencyi i poleca mu Zamoyskiego jako ucznia Sigoniusza.

Druk w tych samych wydaniach, co Nr. 1. W nagłówku wydrukowano: „Petro Miscovio".

A quo die, accitus a summo Pontifice, ad Urbem veni, otioso numquam esse mihi licuit, et quantum divino, eadem perpetuo erunt omnia. Neque vero salutationibus quotidianis, quarum pleraeque mihi quidem voluntariae sunt, necessarias quasdam aliis ambitio facit, valde me deditum esse velim existimes,—valeant haec et si quid est generis eiusmodi,—ego in ea cura, quam suscepi ut emendati edantur sacri libri, mihi esse haerendum intelligo et eo magis, quod ad res praeclaras communemque animorum utilitatem ita Pontificis voluntas incumbit, ut excitet studia multorum eaque intermitti aut languescere non sinat. Quae si tibi, ut arbitror, iam nota sunt, non dubito, quin me cessantem in officio litterarum omni vel negligentiae, vel oblivionis amicitiae inter nos institutae culpa liberes [1]). Sin ex me primum haec accipis, aequiorem saltem in posterum te mihi praebere debebis et existimare id, quod res est, me tibi ex iis, quos in longinquis terris viventes, similitudine mihi studiorum coniunctos, libenter coepi diligere, praecipuam uni praestare memoriam atque observantiam,

nec mei iam in hoc officio dissimilem esse posse, quando tu quoque, ut audio, quotidie tui similior es, id est, earum virtutum laude praestantior, quarum fama tibi multos non mediocri voluntate, me vero aliquot abhinc annis plane singulari studio devinxit. Ac vide, quid verus amor valeat. Ego cum tibi me comparare nulla re audeam, ne utrumque nostrum videar ignorare, tamen cuius in te animi sum ipse mihi conscius, in eo te respondere libenter credo. Fert hoc humanitas, postulat consuetudo tua, exigit etiam amicitia nostra, cuius equidem recreor memoria, honestor etiam nomine. Hac spe fretus a te peto, ut Ioannem Sarium Zamoscium, qui hanc epistolam cum suis litteris ad te mittet [2]), ita complectaris, ut meam commendationem, quod ille sibi persuasit, valuisse plurimum intelligat. Est in familiarissimis atque intimis Caroli Sigonii et excellit ipso teste Sigonio moribus, ingenio, omni denique indole virtutis. Iam quae mihi cum Sigonio intercedat necessitudo, quanta studiorum animorumque coniunctio, quam consentiamus in litteris, aut quam suaviter interdum dissentiamus, ut ego mihi illum semper anteposuerim, ille mihi semper tribuerit plurimum, utriusque scripta declarant. Suscipe igitur, si quid non modo mea, verum etiam Sigonii causa vis, et orna, quantum potes, excultum doctrinis iuvenem, praestantis animi, natum ad patriae suae decus, tui vero mirifice studiosum atque peramantem. Nos enim simul in illo ornabis testimonio benevolentiae tuae, quam cognosci a quam plurimis et nos aliquid apud te esse, quia vehementer hoc ad nostram laudem pertinet, propterea vehementer cupimus. Vale, et Patricio [3]) meo, nisi grave est, salutem meis verbis plurimam. Romae, XIV Kalendis Octobris MDLXI.

[1]) *O stosunkach Manucyusza z Myszkowskim świadczy egzemplarz dzieła Manucyusza pod tyt.* „Antiquitatum Romanarum Pauli Manutii Liber de legibus". *Venetiis 1558 (Bibl. Ord. Zamoy.), na którym znajduje się własnoręczny napis autora:* „Paulus Manutius Petro Miscovio, V. C. amoris, et observantiae signum D. D".

[2]) *Należałoby stąd wnosić, że tak niniejszy list jak i poprzedni wysłał Manucyusz równocześnie na ręce Zamoyskiego. Niezawodnie też data listu niniejszego 18. IX. jest zawczesną. Starano się ją naprawić już w wydaniu 1596 kładąc* „XIV Octrobis". *Najprawdopodobniejszą jest data współczesna z datą listu poprzedniego.*

[3]) *Andrzej Patrycy Nidecki.*

3. Paweł Manucyusz do Zamoyskiego. Rzym, [*1563* [1])].

Cieszy się, że orędownictwo u Myszkowskiego, sekretarza w. kor., było skuteczne i wspomina o Andrzeju Patrycym Nideckim i jego fragmentach Cycerona.

Druk. w tych samych wydaniach jak w N-r. 1. W nagłówku wydrukowano: „Ioanni Sario Zamoscio Patavium".

Est, cur gaudeam capere te fructum aliquem ex iis litteris, quas ad ornatissimum virum Petrum Miscovium de te scripseram [2]). Quamquam

hanc ego iam laetitiam animo praeceperam, quippe qui et Miscovii praestantem humanitatem cognitam haberem et in te ipso esse multa, quae amorem concilient, non ignorarem. Quod si te nobis, id est alienioribus, tua virtus ita commendat, ut cupiamus tua caussa quidquid possumus, cur eadem virtus omnia tibi a tuis nulla cuiusquam commendatione non impetret? Hoc te quoque existimare, cum intueor studia tua, facile mihi persuadeo, nec dubito, quin ex quibus artibus manant haec, quae tibi proposita sunt quaeque adeptus in summo splendore ac dignitate vives, eae tibi artes chariores quotidie sint, cum praesertim excellere te intelligam industria, doctrina, eloquentia, sic ut alios tua laude commoveas exemploque doceas male suis rationibus consulere, si quem a sempiternis praemiis paucorum annorum labor avertat. Patricius[3]) denuo cupit Venetiis imprimi sua Fragmenta. In ea re meam operam videtur exposcere, nec mihi voluntas deest, amo enim hominem amore non vulgari. Sed absens quid possim, non video, nec libenter suscipio, quod si parum succedat, amici animus offendatur et ego illius angar molestia. Scribam tamen ad eum, cum vacabo, nam nunc occupationibus valde urgeor. Vale. Romae.

[1]) *Kiedy ten list, oczywiście późniejszy od Nr. 2, był pisany, nie wiadomo i dlatego kładzie się go tu zaraz po Nr. 2.*

[2]) *Nr. 2.*

[3]) *Andrzej Patrycy Nidecki. To powtórne wydanie wyszło pod tyt.:* „M. Tulli Ciceronis Fragmentorum tomi IIII. cum Andr. Patricii Nidecici adnotationibus. Editio secunda. Venetiis, ex officina Stellae Iordani Ziletti MDLXV" *(pierwsze wydanie r. 1561 l. c.) W niem zaznacza dwukrotnie Nidecki o pomocy naukowej użyczonej mu przez Zamoyskiego i przysłaniu mu przez tegoż dziełka Aruzianusa Messiusza (por.* And. Patr. Nidecki przez Kaz. Morawskiego. *Kraków. 1892. str. 121). W Bibl. Ord. Zamoy. znajduje się egzemplarz tego drugiego wydania oprawny w pergamin z dopiskiem własnoręcznym Zamoyskiego* („Felicitas" *t. II str. 2.) i jegoż podkreśleniami.*

4. Zamoyski do Piotra Myszkowskiego. Padwa, 28 VI 1563.

Dedykuje mu swoje dzieło „De senatu Romano" składając mu życzenia z powodu uzyskania godności podkanclerskiej.

Druk. Ioannis Sarii Zamoscii De senatu Romano libri duo. Venetiis MDLXIII. *Przedmowa z nagłówkiem:* „Ad amplissimum regni Poloniae procancellarium Petrum Miscovium in Libris de Senatu Romano Ioannis Sarii Zamoscii praefatio".

Quod te minime fugit, Petre Miscovi, rerum etiam maximarum atque adeo partibus omnibus expletarum, ut nihil descriptius perfectiusque esse possit, non ita facile excellentia praestantiaque cognoscitur, nisi temporum momenta et necessitates declarent. Atque hoc non solum is, qui artes et opera ad usum nostrum excogitata quotidianamque vitae consuetu-

dinem considerare, verum et ille, qui in imperia ac respublicas intueri et summorum virorum atque altissimis mentibus praeditorum memoriam animo repetere velit, longe verissimum esse fatebitur. Celebrantur annalibus et litteris multi sapientissimi et fortissimi homines, quorum opera atque consilio florentissimorum populorum nutantibus adversa fortuna rebus subventum libertasque et dignitas conservata est. At eorum omnium virtuti et sapientiae nisi formidolosissimae tempestates se obtulissent, haud profecto ulli essent memoriae posteritatis commendatis Quae cum ita sint Petre Miscovi, si tempore isto non omnino optabili Regni Poloniae Procancellarius factus es, [1]) amplissimi magistratus in patria domesticis malis laborante gravissimum onus, ingentem laudis tuae segetem ac materiam debes existimare. Mihi quidem cum de munere tanto, summa Regis optimi et sapientissimi voluntate summoque studio ad te delato, iucundissimum nuncium accepissem, fati ipsius incredibilem in universa regnorum et imperiorum ratione ordinem venit in mentem admirari. Cum enim vitae tuae cursum cogito, serius te non dico honorem hunc adeptum, quem nunquam concupisti, nisi ut patriae prodesse posses, sed negotio huic difficillimo praepositum reperio, quam praestans tua virtus, prudentia admirabilis et exquisita doctrina postulabat. Neque vero lumen animi ingeniique tui, cuius splendor exterarum nationum quoque oculos perstrinxerat, apud nos obscurum esse neque probitas, cuius fama alienioribus ita te commendarat, ut tuae laudi mirum in modum faverent, non conciliare tibi singularem apud Regem nostrum amorem potuit. Quam ob rem ita statuo, ut neminem propter se a Deo optimo maximo, verum ad sublevandum mortale genus instrui et ornari plurimis et gravissimis artibus atque virtutibus; sic non tam hominum dignitate aut gratia, quam illiu supremi principis et creatoris regnorum omnium providentia ad magistratus mandandos regum mentes allici et impelli. Quo quidem divino nutu ac consilio sapientia et opera tua in tempus magis necessarium reservata est patriae, non autem honos is, qui tibi semper debebatur, humano iudicio et voluntate dilatus. Etenim molesto et negotioso isto reipub. perfunctus munere, Ecclesiae alicuius, te tanto pontifice dignae, gubernacula prehendere iampridem necesse habuisses. Ac in illo fastigio collocatus gregi tibi a Deo commisso aeternae utilitatis fructus praeberes innumerabiles et ex rerum divinarum assidua tractatione non fluxam et commutabilem, verum certam ac constantem caperes voluptatem. Sed nunc in tanta perturbatione veteris disciplinae, patria legum et institutorum custode vigilantissimo, Sigismundus vero Augustus Rex ad eas difficultates et asperitates rerum communium depellendas, quas, qui de imperio nostro sapienter cogitant, animo provident, administro adiutoreque fidissimo et in maximis negotiis gerendis et susti-

nendis exercitatissimo careret. Ac illa quidem oblectatione salutari brevi, amplissima dignitate collecta gloriaque divina nomini tuo constituta, in firmo iam et sempiterno reipub. domicilio perfruere. Tuendae autem religionis amplior occasio nunc tibi oblata esse videtur. Etenim non solum iura, iudicia, dignitatem imperii nostri confirmari, verum etiam labentem et prope cadentem summi Dei cultum, sublatis in perpetuum exitiosi dissidii caussis, auctoritatis et doctrinae tuae pondere fulciri et stabiliri hoc tempore oportet. Namque tanta est expectatio magistratus tui, ut nihil tam perturbatum ac permutatum in repub. homines esse credant, quod nunc componi et in antiquum statum restitui nequeat; talis de innocentia et voluntate tua in patriam insita in omnium mentibus opinio, ut nullas solicitudines, nullos labores iuvandae te illius caussa recusaturum, nulla cupiditate, nullis voluptatum illecebris, nulla commodorum spe animum tuum non modo flecti, sed ne tentari quidem ullo modo posse confidant. Facile enim perspiciunt, quid de eo sperare debeant, qui ita semper vixerit, ut omnia consilia atque facta ad solam honestatem referret, atque ita ab ineunte aetate imbutus sit et institutus, ut se non sibi, sed patriae natum, nec ulla in potestate avaritiae praedam aut libidinum fructus, sed instrumenta adiumentaque moris maiorum, disciplinae ac aequitatis tuendae et conservandae quaerenda esse arbitretur. Qua re quemadmodum te antea tanquam ex annalium memoria divinum quendam hominem universi admirabantur, sic divulgato nunc de tua dignitate hoc nuncio cuncti incredibili afficiuntur laetitia, pro tua salute vota suscipiunt, Regis optimi ac praestantissimi in hominum ingeniis ac moribus aestimandis iudicium laudibus in coelum ferunt. Quo in omnium eximio gaudio ne solus reipub. nostrae bonum non videar agnoscere, hos duos de Senatu Romano libros gratulatores ad te mitto. Neque me latet, quem mihi compellandum proposuerim. Verum altera ex parte novi tuam singularem humanitatem, novi praestans erga litteras studium. Itaque daturum te hanc veniam meae in patriam pietati tibique debitae observantiae, atque etsi fortasse non desideres, tamen te id genus officii, quamvis a tenui et uno de multis homine profectum, minime aspernaturum non modo mihi facile persuadeo, sed etiam pro re certa statuo planeque confido. Vale. Patavii, IV Kalendis Iulii MDLXIII.

[1]) *Podkanclerzym został 26 III 1563. (por.* Dyaryusz sejmu 1562/3 wyd. Działyńskiego Źródłopis. do dziejów Unii *str. 154*).

5. **Zamoyski do słuchaczów prawa w Padwie.** Padwa, 1 VI 1564.

Ogłasza jako rektor ustawy akademickie.

Druk: „De constitutionibus et immunitatibus almae universitatis iuristarum gymnasii Patavini libri quatuor ex illustrissimi senatus Veneti auctoritate denuo correcti et emen-

dati, Patavii apud Gratiosum Perhacinum 1564. *Na karcie tytułowej dopisek współczesny* „Editio secunda." *(Przedmowa).*

Ioannes Sarius Zamoscius, Stanislai praefecti Belzensis filius, Polonus, Rector. Studiosis iuris salutem.

A quo primum tempore nobilissimo isti Gymnasio praefectus sum, nihil sane antiquius habui, quam ut ne quam occasionem de eo benemerendi praetermitterem et ut hanc tanquam Spartam, quemadmodum in proverbio est, ad me auctoritate Ill-mi Senatus Veneti vestraque summa voluntate delatam, quibus rebus possem, exornarem. Itaque cum omnem vestram in hac urbe dignitatem legibus et immunitatibus vestris vobis a Venetis principibus tributis contineri cernerem eaeque, cum multa in illis perperam et confuse scipta essent, superiore anno ex Senatus Consulto non solum perpurgatae et in meliorem ordinem redactae, sed etiam multis novis et iis non parvi momenti immunitatibus et honoribus auctae viderentur, feci equidem libentissime, ut praestantissimo huic operi ipse tanquam fastigium imponerem. Has igitur constitutiones vestras in hos quattuor libros inclusas ad communem omnium vestrum utilitatem in lucem nunc emittimus et ut eas diligenter vos ipsi custodiatis, pro nostro in vos maximo amore, vos etiam atque etiam hortamur. Nam illud certe indecorum esset eos, qui se totis legibus tradiderunt et in summis civitatibus summisque imperiis brevi aliis iura reddituri sunt, legibus, quas ipsi iusserunt, non parere. Atque hoc omnes existimare debetis, quamdiu haec instituta a vobis inviolata permanebunt, tandiu quoque ius, libertatem et dignitatem vestram apud omnes magistratus sanctam et integram fore. Valete. Ex aedibus nostris. Kalendis Iunii MDLXIIII.

6. Senat Wenecki do Zygmunta Augusta. Wenecya, 7 IV 1565.

Poleca jego względom Zamoyskiego, którego wzorowe prowadzenie się w czasie studyów na uniwersytecie padewskim podnosi.

Archivio di Stato w Wenecyi. Senato. Ferra. Filza 43, minuta (polskie tłómaczenie w rozprawie Pawła Popiela „J. Zamoyski w Padwie i Wenecyi". *Kraków 1876). Nagłówek:* „1565—7 Aprilis in Consistorio Rogatorum. Serenissimo Polonie Regi."

Ioannes Zamoschius, magnifici ac ornatissimi viri praefecti Belziae filius, in gymnasio nostro Patavino nonnullos annos magna cum laude est commoratus fuitque idem magnificus vir anno superiore Gymnasiarcha, qui honos apud eos, qui in litterarum disciplinarumque cognitionem incumbunt, est amplissimus. Quo quidem in munere tam egregie splendideque se gessit, ut non modo omnium iuvenum, qui Patavium, ut animum ingeniumque

litteris excolerent, confluxerant, sed etiam omnium aliorum civium, in primisque magistratuum nostrorum benevolentiam sibi mirum in modum conciliarit, quam ob rem nos eum libenter semper complexi sumus et, quotiescumque usu venit, honore sumus prosequuti. Ad quod agendum multae causae nos impulerunt atque illae praecipue, ut M-tati Vestrae, quam vehementer amamus et cuius sumus studiosissimi, gratum faceremus, deinde quod singulari amore nobilissimam Polonorum nationem semper dileximus, postremo vero quod Zamoschii virtutes ita a nobis postulare videbantur. Nunc vero cum premiis gloriaque suorum studiorum sit cohonestatus et ad M-tatem Vestram redire cogitet, non passi sumus ipsum sine nostris litteris ad eandem reverti, quibus Zamoschium ipsum M-tati Vestrae commendamus, ut optimi mores, virtus doctrinaque ipsius merentur. Quod reliquum est M-tatem Vestram rogamus, sibi omnino persuadeat, nos semper praesto esse, ut eidem gratificemur, neque quicquam hac re vobis posse contingere iucundius, ac nos ipsius felicitate prosperisque successibus perinde ac nostris secundis rebus laetari.

+ 174 — 0 — 5 [1]) 1565—5 aprilis lecta collegio.

[1]) *Liczby te oznaczają stosunek głosów na sesyi senatu odbytej dnia 5 IV 1565. w sprawie wysłania tego polecenia. Znak + zapewne oznacza głosy za wysłaniem, następnie głosy przeciwne lub obojętne.*

7. Zamoyski do kardynała Hozyusza. Warszawa, 13 III 1567.

Donosi o odroczeniu dwóch procesów i o śmierci Mikołaja Wolskiego biskupa Kujawskiego.

Bibl. Czartor. Ms. 1609 str. 157. Oryginał z własnoręcznym podpisem, śladem pieczątki i adresem „Ill-mo et R-mo in Christo patri domino et d-no Stanislao Hosio divina miseratione Sanctae Romanae Ecclesiae tituli S. Pancratii Praesbytero Cardinali et Episcopo Warmiensi domino suo colendissimo"; *poniżej ręką sekretarza Hozyusza:* „Redd. die 17 Marti Helsb. [1]), Responsum 1 Aprilis".

Ill-me ac R-me domine et domine colendissime.

In causa Ill-mae ac R-mae D-tionis Vestrae cum Elbigensibus itemque Venerabilis Domini Laurentii Modlissewski [2]) cum domino Lathalski [3]), nihil actum est propter limitationem, ut vocant, iudiciorum, quae multo ante edita fuit. Verum tamen dabitur a me opera, ut si iterum iudicia differentur, hae duae causae excipiantur, ne diutius extrahi deinceps possint. Atque etiam Petricoviae agam cum domino Catellano Chelmensi [4]), homine etsi non Catholico, tamen eo, qui patris mei

causa omnia facturus est, ut dominum Lathalski, qui eius privignam in matrimonio habet, ad saniora et quietiora consilia adhortetur atque curet, ut hac de re tota amice cum domino Modlissewski transigat. Credo Ill-mam D-tionem Vestram de morte Episcopi Wladislaviensis [5]) iam procul dubio audivisse. Utinam deinceps Episcopum dignum eo loco habeamus, quod tamen nobis vix sperare licet, cum haec tempora intuemur, quibus plus quam virtus ipsae aliae quaevis artes ad consequendos honores valeant. Bene valere Ill-mam D-tionem Vestram cupio eique servitia mea diligenter commendo. Warszoviae die XIII Martij Anno Domini MDLXVII.

Ill-mae ac R-mae D-tionis vestrae servitor addictissimus Ioannes Zamoiski

[1]) *Heilsberg rezydencya biskupów Warmii.*

[2]) *Kanonik poznański, potem gnieźnieński, por.* Wierzbowski. Uchansciana, *I str. XIII nr. 125 i str. 166.*

[3]) *Jerzy Latalski por.* Uchan. *l. c.*

[4]) *Kasztelanem chełmskim mianował król 9 V 1567 w Piotrkowie po śmierci Andrzeja Bzickiego (Metr. kor. t. 100 f. 347) Jana Orzechowskiego podkomorzego chełmskiego, który był ojcem Anny macochy Jana Zamoyskiego; być może, że to o nim tu mowa i że już wiadomą była nominacya jego, zanim nastąpiło jej ogłoszenie urzędowe; kiedy umarł Bzicki, niewiadomo.*

[5]) *Mikołaj Wolski umarł w pierwszych dniach marca 1567, por.* Uchansciana, *III str. 183 nr. 87 i IV str. 11.*

8. Zygmunt August do Komisarzów królew. — Traby, 23 IX 1567.

Mianuje J. Zamoyskiego współ-komisarzem do poboru należności z żup ruskich.

Arch. Bernard. akt grodz. i ziemsk. we Lwowie, Rel. castr. Belz. *t. 175 str. 275. Oblatował ten uniwersał w grodzie bełzkim 12 grudnia 1567 sam J. Zamoyski* „secretarius S. Reg. M-tatis" „litteras mandati S. Reg. M-tatis sub titulo et sigillo subscriptioneque manus propriae eiusdem S. Reg. M-tatis". *Na początku akt naderwany, znać tylko koniec tytułu królewskiego:* „...Russiae Mazoviae... haeres".

...Universis et singulis quorum id interest, nominatim vero commissariis nostris, ad suscipiendas et exaudiendas rationes a perfidis Izaak May, doctore iudeorum Lublinensium, et Iona Izaakowicz de administratione salis nostri Rutenici deputatis, fidelibus dilectis, gratiam nostram regiam,

Fideles dilecti. Dedimus in mandatis Generoso Ioanni Zamosczki, secretario nostro, quem in concommissarium nostrum gratia suscipiendae et exaudiendae eiusmodi rationis a recensitis iudeis Fidelitatibus Vestris adiunximus, ut totam eam pecuniam, quae ex initis et subductis rationibus a iudeis praefatis de administrato huiusmodi sale Rutenico deberi nobis compererint, coniuncta manu cum Fidelitatibus Vestris recipiat Nostroque fisco eandem primo quoque tempore inferat [1]). Quam ob rem mandamus Fidelitatibus Ve-

stris, dent omnem operam, ut tota haec pecunia, quaecunque ex initis subductisque rationibus a praedictis iudeis de administrato sale debita comperta fuerit, integra ad manus Ioannis Zamoiski perveniat et ne quid molestiae et impedimenti eo in negotio sentiat, efficiant. Pro gratia nostra. Datum ex Traby [2]) die XXIII Septembris anno Domini MDLXVII° regni nostri XXXVIII.

Sigismundus Augustus Rex subscripsit.

[1]) *Porównaj w Dodatkach akt z 12 XII 1567.*

[2]) *Traby w powiecie oszmiańskim. Król był wówczas na Litwie (por.* Listy Zyg. Aug. *wyd.* Lachowicza *str. 303).*

9. Zygmunt August do Bużeńskiego podskarbiego. Knyszyn, 7 XI 1569.

Posyła Zamoyskiego do Krakowa w sprawach skarbu i poleca mu wypłacić 100 talarów.

Arch. Izby Skarbowej Warszawskiej Dział 6 vol. 2 fol. 274. Oryginał z własnoręcznym podpisem i śladem pieczęci. Drukow. Teod. Wierzbowski w Materyałach do dziejów piśmiennictwa polskiego Warszawa 1900 *Tom I Nr. 244 str. 144—5.*

Zygmunth August z Bożey Łaski Krol Polski etc.

Wielmożnemu Hieronymowi Bużeńskiemu, podskarbiemu koronnemu, zupnikowi Krakowskiemu, Brzezniczkiemu, Dobczyczkiemu i Krzeczowskiemu Starosczie naszemu, uprzeymie nam miłemu łaskę naszę Kroliewską.

Wielmożny uprzeymie mily. Poszylamy Urodzonego Jana Zamoiskiego, Secretarza naszego, do Krakowa w sprawach skarbu naszego. [1]) A iż na odprawę tey drogi naklad uczyni, napominamy V. W., aby iemu V. W. wzglię̨dem nakladu thego stho thaliarow z dochodow naszych zupnych dal. Czo my od V. W. na liczbie oglią̨dawszy ten list nasz przymiemy. Dan s Knyszyna dnia sziodmego miesią̨cza listopadv(*s*) w roku pańskim MDLXIX. a Kroliestwa naszego XL.

Sigismundus Augustus Rex subscripsit.

[1]) *Te sprawy skarbu, to niezawodnie uporządkowanie archiwum przechowywanego w skarbie por.* Heidenstein. Vita Zamoiscii *ed. Działyń. str. 11. W Bibl. Ord. Zamoy Ms. 1603 znajduje się inwentarz wówczas przez Zamoyskiego sporządzony w 4 tomach. Opis tego inwentarza zob. w przedmowie.*

10. Zygmunt August do Zamoyskiego. Knyszyn, 25 XI 1569.

Rozkazuje odesłać sobie akty dotyczące wyprawy królowej węgierskiej Izabelli.

Bibl. Ord. Krasińskich w Warszawie. Ms. Nr. (prowiz.) 795 f. 71. Spółczesny urzędowy kopiaryusz, z którego druk. w Aktach podkanclerskich Fr. Krasińskiego z 1569—1573 *część I Nr. CXXXIX str. 171. Nagłówek* „Ioanni Samoscio Sigismundus Augustus“.

Generose fidelis dilecte.

Miedzi timi listy, ktorez WM. wział z sobą z Cancellariei nashei [1]) w skatule, są listy okolo wyprawy nieboski krolowei wegierskiei, siostri nashei, ktorich iz tu iescze potrzebuiemy, roskazuiemy V M., abys ie tu nam poslal czo narichliei. A iz rozumiemy, iz takich listow ma bycz w skarbie więcei tak około wyprawy iako około inych spraw teize nieboski krolowei wegierskiei, czo wzieła za ziwota od krolowei nieboski, Matki nashei, albo owa z domu nasego krolewskiego, przeto chcemy, abys ich listow tam WM. s pilnosczią poshukal, a nalashy do nas takiesz posłał bez mieskania, bo nam tego na ten czas pilna potrzeba. Pro gratia nostra. Datum Cnisinii XXV Novembris.

[1]) *Por. Nr. 9 uw. 1.*

11. Stanisław Zamoyski do Mik. Krzysz. Radziwiłła. Zamch, 19 II 1572.

Poleca syna swego Jana.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu Ms. II H. 6. 26. (Katalogu Nr. 80). Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: „Illustri principi domino domino Nicolao Christophoro Radziwil Duci de Olika et Niesviecz etc. Curiae S. Reg. M-tis Magni Ducatus Lituaniae Marschalco domino meo clementissimo.“

Osvieczone Xiaze, panie a panie moi mczivi etc.

Zalieczìwszi uprzeime, a wieczne sluzbi me w mczivą laske W. X. M., mego mczivego pana, dobrego zdrowia i wszeliakiego fortunnego powodzenia V. X. M. od Pana Boga na czassi dlugie ziczę etc.

Pisal mi swagier moi, a sluga V. X. M., pan Orzechowski [1]) o wielkij lascze V. X. M. przeciwko mnie i sinovi memu i czego na then czasz V. X. M. sinovi memu raczi ziczicz, za czo ia, iakom zwikł slawnei pamieczi J. M. panu Oyczu W. X. M., tak i V. X. M. wiecznie sluzicz chcze, sina swego takze V. X. M. za sluge wiecznego V. X M. oddaiącz, nie wątpiącz w tem, że V. M., iakosz począł, onemu do konca pomoczen bendzies raczil bicz do tego mieszcza [2]), na którim-bi on V. X. M. godniei sluzicz mogl. S tim szie y s sluzbami szwemi mcziwej lascze V. X. M. zalieczam. Dan z Zamchu die 19 Februarij Anno domini 1572.

V. X. M. pana mnye Milosciwego sluga vyeczny Stanislaw Zamoiski, Castellan Chelmsky, starosta Belskj.

[1]) *Zapewne syn kasztelana chełmskiego, o którym mowa w N. 7 przyp. 3.*

[2]) *Jan Zamoyski otrzymał starostwo bełzkie wkrótce potem 8 IV (por. pod tą datą akt w Dodatkach), ale już po śmierci swego ojca, która nastąpiła 4 IV, (Heidenstein Vita Zamoiscii, ed. Działyń. str. 12). Zapewne mowa tu o jakimś innym urzędzie.*

12. Zygmunt August do Zamoyskiego. [*Warszawa*] 6 VI 1572.

Rozkazuje ogłosić wici.

Arch. aktów grodzkich i ziemskich we Lwowie, Rel. castr. Belzen. *t. 175 str. 151—152, oblatowano 27 grudnia 1572. Karta bardzo zbutwiała, brak słów, które tu się uzupełnia. Adres: „Generoso Ioanni* Zamojski secretario nostro Belzensi *ac Zamechensi* [1]) capitaneo fideli nobis dilecto, *in absentia eius* vicecapitaneo Belzensi Zamechensique".

Sigismundus Augustus Dei gratia Rex Poloniae etc.

Generose fidelis nobis dilecte.

Z wielkich i ważnich [przyczin na blizko przeszłym Sejmym(!) warszawskym postanowilismy ruszenie pospolite przeciwko naszym i koronnym nieprzyjaciołom. A iż za uchwałą tegoż sejmu wyczi jedne za dwoje rozkazalismy bez omieszkania wydacz, rozkazujemy tedy W. T., żebyś te uniwersały dwoych wyczy, które natenczas do W. T. posyłamy, przez woźnego *okolo* kościołów, na rinkach y inszich miejscach pospolitych *obwołać* y do szlachty starostwa W. T. wedle obyczaju *rozesłać* rozkazał. Dla łaski naszej y z powyn*ności i urzędu* swego abyś inaczej nie czynił. Dathum *Varsoviae* die VI Iunnii Anno domini DM(!)LXXII. Regni nostri LXIII(!)[2]). Ex propria Sacrae Regiae Maiestatis commissione [3])

[1]) *Dostał to starostwo 29 XII 1570. (por. pod tą datą akt w Dodatkach).*

[2]) *Błąd w manuskrypcie zamiast XLIII.*

[3]) *Po tym liście następuje oblatowany równocześnie uniwersał dwoich wici Zygmunta Augusta z 2 VI 1572 z Warszawy.*

13. Jan Łaźnieński do Zamoyskiego. Dłużniów, 25 VI [*1572*] [1])

Wstawia się za Ruszkowskim prosząc Zamoyskiego, aby pozwolił Morzyckiemu odstąpić temuż wójtostwo Augustowskie.

Bibl. Ord Zamoy. pl. 42 Nr. 16. List własnoręczny z adresem „J. M. memu łaskawemu panu, panu Janowy Zamoyskyemu *Belz*kyemu y zameskyemu stharo*scie* sekretarzowy J. Kr. Mci Zamosczyu (!) a panu brathu mnye wyelcze laskawemu bycz ma". *Gatunek papieru podobny do spotykanego w innych listach współczesnych, nie tak zły, jak o tem mowa w tekście.*

Sluzby swe powolne a na wsem zyczlywe zalyeczam pylnye w laske WM. jakoz tho memu łaskawemu panu y brathu [2] etc.

Pan Ruskowsky, cznothlywy człowiek, kthory z mlodosczy lyath swech nyczem sye ynsem nye paral jedno ryczerskyem chlyebem, kthory y dopyero prze skaranye Panskye musial zyechacz sluzby, ze mu konye pozdy-

chaly, alye zaprawde jesth godnem kazdemu panu, thakze by tez byl godnem y WM. A ja jakom byl zwykl jednacz uczczywe slugy nyebosczykowy panu oyczu slawney pamyeczy WM., thak thezem jesth na them, jakobym y WM., panu swemu, sluzyl, thak thez, bym tho rad wydzyal, aby kazdy uczczywy WM. panu memu sluzyl. Acz then tho pan Ruskowsky myal tham jakyes dawne zachowanye z Morzyczkyem, woythem augusthowskyem [3]), acz go Bog pokarał tego tho woytha Morzyczkyego, ze mu zona umarla, sam sye nye moze uprzecz na them woythowsthwye y czynj jak ras contracty z panem Roskowskyem, chcącz mu z dozywoczy y z woythowsthwa zstąpycz. Thylye do thego pothrzeba lasky WM. a do thego przyzwolyenya abo confyermaczyey, a on by juz sye o osthathek stharal, zwlascza o consens Krola JM. A thak ja WM. pana swego prose, abys tho WM. raczyl dlya mnye y dlya prozby mey uczynycz a jemu nyeborakovy thego zyczycz y do thego dopomocz, czo on WM., panu swemu, zemną spolem za tho bedzye powynyen zaslugowacz, w czem nycz nye wąthpye, y tho WM. racz uczynycz na prozbe mą. Acz czy tham then jakys-czy Jaczymyersky prawa jakyes przewodzyl na them Morzyczkyem y snascz jus komus przedal, alye y thoby nycz wsythko, gdybj tho byla laska WM., o kthorey ya nycz nye wątpye. A jnsego na then czas nyemam czo pysacz, thylko syebye sam y sluzby swe powthore zalyeczam pylnye do laski WM. Dathum z Dluznyewa we środe po swyeczye S. Jana Anno domini.

WM. pana mego na wsem zyczlywy brath y sluga Jan Lazniensky z Dluznyewa ręką swa.

I wsthyd mye thego na thak zlem papyerze pysacz, alye jaky byl w Bełzye nalyepsy, thakyego my kupyono, skad prose, aby my tho y nyelaski y jakyego mnyemanya u WM. Pana mego nye nyoslo.

[1]) *O dacie wnioskować można z adresu, według którego Zamoyski jest sekretarzem (od r. 1566) i starostą zamechskim (od 29 XII 1570). Przed* „zamechskim" *jest nadto,* „..kiemu", *co nie może nic oznaczać jak tylko* „bełzkiemu". *Jest miejsce tu tylko na trzy lub cztery litery, więc nie ma tu wzmianki o trzeciem starostwie knyszyńskiem, które dostał 12 kwietnia 1574. List mógł być tedy napisany po nadaniu starostwa bełzkiego 8 IV. 1572 i śmierci ojca (4 IV 1572), o której wzmianka w liście. Ponieważ jednak w tym liście jest wzmianka o królu jako żyjącym* („konsens Kr. J. M.), *więc może być mowa o Zygmuncie Auguście lub Walezym: czyli od 8 kwietnia do 7 lipca (w którym to dniu umarł Zygmunt August) 1572 lub w pierwszym kwartale r. 1574 (do 12 kwietnia t. j. nadania Knyszyna). Z uwagi, że list napisano* „w środę po święcie ś. Jana", *więc może tu być tylko 25 VI 1572.*

[2]) *Łaznieńscy i Zamoyscy należeli do tego samego rodu.*

[3]) *Augustów, dzisiaj Mosty Wielkie, miasteczko, które należało do starostwa bełzkiego. Wójtem był Andrzej Morzycki, (por. Arch. akt grodz. i ziem. we Lwowie.* Rel. Castr. Belz. *t. 175 str. 434)* i Baliński—Lipiński, Staroż. Pol. *II str. 1214.*

14. Zamoyski do Jakóba Herburta. b. m. [*XI 1572*] [1]).

Daje rady co do postępowania szlachty w czasie bezkrólewia i głosowania na elekcyi.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1156 f. 165. Kopiaryusz spółczesny z lat 1572—3. Nagłówek czerwonym inkaustem: „List p. Jana Zamoiskiego starosti Belskiego do p. J. Herburta“ [2]).

Posylam WM. panu a wuiowi swemu, czo szie dzialo w Kolie, w Kaskach [3]), y niktóre inne rzeczy. Acz rozumiem, ze to WM. raczysz miecz, aliem wzdy ia iednak swemu powinowactwu dosycz uczynicz chczial. Co sie dotycze Kola, niemasz czego barzo ganicz, ale Kaski, te iusz mi kilka nocy nie dadzą spacz. Beli u starych Wlochów tam kiedysz na początku prorokowie iacysz, czo iem bredzieli, ktore Cascos zwali. A tak i tego edictu, ze s Kaskow poszedl, imię samo iakosz zle omen nąm czyni. Naprzod to skladanie seimu iakiegosz, ktory przedtym nigdy nie bywał, gdyz panowie nie maią w mocy zadnego seimu skladacz, telko ku samei electiei. By im wolno seimowacz absolute y rządzicz, constitucie kovacz, nie trzebaby Krolia. Druga: ze nąm kazą obieracz posly, co tesz przedtym nigdy nie bywalo, s ktoremi posly zmowiwszy sie, mogliby nąm zaraz y pana dacz, zlozywszy przyczynę iakiego niebeśpieczeństwa, albo mogliby wymyślicz takie modum Electionis, którymby nas od Electiei odstrychneli. Item ze tam kazą posly poslacz ku namowie obrony tak woiną iako zolnierzmi, tedy i to samo pokazuie, ze o to idzie, aby nąm na ten czas, gdy bendzie Electia, kazali sie gdzie ruszycz, a sami Krolia obrali. Item tą zwłoką tak wielką potwierdza to w liudziech mniemanie, ze kto szie podobno o to stara, aby szie Electia ta zwlokła do liata, zeby sie tym wieczsze niebeśpieczeństwa na Rptą obalily zewsząd, a zatym zeby kto tym latwiey intenciei swoiey dosycz uczynicz mogl. Item i te seimiki, ktorych nigdy nie bywalo, dlia tego uczyniono y na ieden dzień złożono, aby nas rycerstwa rozerwaly, zebychmy o stanowieniu iedna ziemia drugiei ziemi nie wiedzieli, a zatym zeby kto, komu czego trzeba, rychliei doszlo. Czo nąm wszytko trzeba miecz na pieczy, a liepieiby nam ziazdami swemi tę S. Lucią uprzedzicz, abysmy szie mogli wszytkie woiewodztwa ruskie ziechacz, tedyby lepiei iescze. Wiem to, ze gdy WM. pany Belzany do spolnei namowy do siebie wzowieczie, nie bendą od tego, zwlascza gdy WM. miescze zlozą po temu. Takze tesz i o paniech Wołyńcach rozumiem, ze albo poiadą albo posłow zacnych kilka plena cum facultate poszlią. Na ktorym ziezdzie tobysmy stanowili, zebysmy naprzod spiski te, acz na ieden sens, alie pod roznemi datami, w ieden list znieszli, namowili szie o tem Seimie, iesli iest potrzebny

albo nie i iesli nań posly obracz mamy albo nie, a to dlia tego, aby roznie o tem rządząsz(!) the ziemie nie rozerwali szię. A zda mi się, zebysczie WM.P. deputaczi [4]) tak do Belzan iako do Wolyńców i do innych ziem Ruskich pisali, wzywaiącz ich na ten ziazd, przekladaiacz to, isz pod taki czas i w takowych rzeczach tedy za przodkow naszych te wszytkie woiewodztwa spolem o sobie i o swych wolnosczjach, a nie osobno radzili, iako to i z onei confoederaciei nad rzeką Rakiem [5]) okazuie szie. S tamtego ziazdu z insżemi ziemiami gornemi moglibysmy sie porozumiecz y gdyby nas spolem wszytkie bydz slyszano, tedyby wieczszym uwazenim u inszych ziem wasze persvasio bely.

Acz ia kazdemu szie dam nauczycz, alie iednak mi szie zda, ze liepiei uczyniemy, gdy nie obieraiąc poslow iako na Seim, iedno telko od wszytkich tych woiewodztw s kilkanasczie osob wyprawiem, zeby sie nie wdawal(!) w traktaty, telko odniosszy od nas, czo im zlieczie. my, zaraz zasz do nas odiechali, a zeby iechali tam s tamtym poselstwem przekladaiącz to, isz Ich M. nąm dlugo Electią wlioką z wielkim niebeśpieczeństwem Rptej, y proszącz, zeby nąm we trzy niedzielie nadaliei po Trzech Kroliach electią zlozeli, zeby sie odprawila za zimy. Co sie dotycze modum electionis, isz o inakszym nie chczemy wiedziecz, iedno zebysmy wotowali na krolia tak, iako woinie sluzęmy, to iest per palatinatus; gdyz sie to pokaze, ze od przodkow naszych listy kroliowie obrani bierali, i tumult nie bendzie, gdy kazdy w swym woiewodztwie odwotuie, y zaden nie będzie uposliedzon w wotum. Co śie dotycze securitatem ziazdu tego, ze szie to nie moze opatrzycz liepiey, gdyz na nas bez nas trudno czo kto ma stanowicz, iakosmy opatrzeli przes spiski nasze, ktoremismy szie obowiązali pod pocziwosczjami powstacz przecziwko temu, ktoryby gwałt iaki na tamtym ziezdzie uczynil. Item czo szie dotycze obrony, ze szie iusz doborze y ta opatrzela za postanowienim tym, ze ma bydź w liudziech gotowoscz i ze tę gotowoscz maią pokazacz przy electiei, skąd gdzieby śie iakie niebeśpieczeństwo za publicacią electiei pokazalo, tedy zaras szie bendziem mogli ruszycz. A czo szie dotycze potocznei obrony, ta zeby starodawnym obyczaiem s skarbu y s kwarty bela opatrowana. Item zeby tenze posel proszil Ich M., aby nąm wielie tractatow inych electiei na on czas, gdy przypadnie, nie zatrudniali, zeby śie zaraz odprawowacz mogla, revisią niepotrzebną statutow nie wzloczeli (!) czasu, gdyz nąm teraz nie trzeba niczego inego warowacz, iedno czo nąm pąn ma bydź powinien. A tak moze szie to odprawicz XX naiwięczey artykulow, na ktore teize godziny mozęm szie zgodzić, gdy bendą takie, ze iednako bendą wszytkim stanom pozyteczne, bo alias by tak dlugo Siem wliekli, aszbysmy śie roziechali. Opowiedziecz śie przytem, isz choczby nąm Ich M. electiei

nie raczeli zlozycz, tedy sie sami w trzy niedzielie na nie ziedziemy, — czo trudno bendą miecz chćiecz, zeby śie moglo sstacz ku ublizeniu ich i nad przywilieie krolia Zygmunta [6]), — gdyzesmy sie tego dosycz naczekali y naproszyli, a tak aby sami sobie winni beli. Dlia czego dawszy te instructią poslowi temu do Warschawy, trzebaby do ińszych ziem takze posly wyprawicz przekladaiącz iem to wszytko, y proszicz ryczerstwa, aby z nami spolem szie starali u panow, zeby ta electia koniecznie doszla tey zymy.

O czym wszytkim iescze śie z WM. szerzei porozumiem, telko by WM. solicitowacz ine pany deputaty o ten spolny ziazd ziem wszytkich ruskich i wołyńskich, a trzebaby, aby poprzedziel S. Lucią dobrze. zeby nasze poselstwa ińsze ziemie doścz mogly, nimby w czo roznego od nas na tych seimikach wdali śie. Co iesli uczyniem, pewnie i pana będziem miecz tey ziemi i tego pana, ktorego sobie wolnie obierzęm, nie s ktorym nas przedadzą. W czym proszę, abyśz WM. mnie zdanie swe czo narychliei oznaimil, conferowawszy tesz o tym z ińszemi, kogo WM. może dosziąncz, a zwlaszcza s temi, czo by rzeczy rozumieli y coby na nich zaliezalo; y dlia tego my zdanie WM. y inych trzeba rychlo od WM. widziecz, ze bendę sam na sobie zadzierzywal zlozenie ziazdow Belskiego [7]) y Chelmskiego dotąd, asz czo od WM. uslyszę. Czo sie dotycze tego ziazdu Polanieczkiego za trzy niedzielie, rozumiem temu, ze iusz nie doidzie zatym edictem s Kaszek, alie miasto tego poszliemy na Seimie na dzień S. Luciei. Proszę iterum atque iterum niech w tei mierze mam rychliei odpis od WM.

[1]) *List ten niedatowany napisano po zjeździe w Kaskach* (*25 X*) *a przed zjazdami na ś. Łucyę czyli mniej więcej w listopadzie przed 13 grudnia 1572 jako dniem ś. Łucyi. Nie mógł być już jednak pisany w grudniu, bo w liście tym mowa o staraniach, aby wspólny zjazd znacznie uprzedził ś. Łucyę, więc o jakieś co najmniej 2 tygodnie.*

[2]) *Ten napis czerwonym inkaustem jest współczesny, albo niewiele późniejszy. Matka Jana Zamoyskiego Anna z Herburtów z Mizieńca, miała dwóch braci: Jana kasztelana bełzkiego* (*był kasztelanem 1564—1569, Metr. koron. t. 96 f. 395) i Jakóba; gdy jednak Jan nie żyje już na początku 1569* (*Metr. koronna t. 105 f. 5*), *więc adresatem tutaj jest Jakób. Istotnie też czytamy w konfederacyi ziem ruskich w Glinianach 31 lipca 1572* (Noailles, Henri de Valois *t. III str. 161*), *że deputatem ziemi przemyskiej jest Jakób Herburt.*

[3]) *Zjazd w Kole odbył się 15 października, zjazd w Kaskach 25 października 1572.*

[4]) *Ci deputaci wymienieni* w Noailles, Henri de Valois *t. III str. 161.*

[5]) *Konfederacya z r. 1436* („Conspiratio... terrarum Russiae videlicet Leopoliensis, Podoliae, Praemisliensis, Sanocensis, Haliciensis, Chelmensis et Belzensis... in conventione inter Visniam et Rodatycze iuxta fluvium Rak..." *por.* Lewicki Cod. ep. XV saeculi *t. III str. 550—551*). *Excerpt tej konfederacyi znajduje się w inwentarzu archiwum koronnego przez Zamoyskiego sporządzonym (Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1603, t. III str. 9 i 61.*

[6]) *Z r. 1530 i 1538.*

[7]) *W Bibl. Ord Zamoy. Ms. 1156 f. 183. znajduje się zbliżona tendencyą do tego listu* „Instructia posłowi z woiewodztwa belzkiego na convocatią warszawską po śmierci Sigmunta Augusta". (*Zob. w Dodatkach pod grudzień 1572*).

15. Posłowie polscy do elektora saskiego. Lipsk, 13 VII 1573.

Posyłają doń Jana Herburta, kasztelana sanockiego.

Bibl. Baworowskich we Lwowie. Ms. Nr. prowizor. 12. Kopiaryusz współczesny Adama Konarskiego, biskupa poznańskiego z jego herbem na oprawie f. 659, kopia pisana ręką samego Konarskiego. Też Ms. Bibl. hr. Tarnowskich w Dzikowie z XVI w. (*zob. opis* Script rer. Polon. *XVIII str. XI*) *i Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1401.* (*Kopiaryusz z pocz. XVII w. pod tytułem na oprawie:* „Fragmenta mortis Augusti et expeditio Polonica pro Henrico Andrzeia Lissieczkiego Anno Domini 1612“) *f. 94 z zaznaczonym w nagłówku adresem:* „Ill-mo Principi ac Domino D. Augusto, Dei gratia Duci Saxoniae ac Sacri Romani Imperii Archimarsalco et Electori, Landgraffio Turingiae, Marchioni Misniae et Burgrabio Maydeburgensi, domino clementissimo“. [1]).

Ill-me Princeps et Domine clementissime. Prosperam valetudinem Ill-mae Celsitudini Vestrae a Deo Optimo Maximo precamur eique obsequia nostra diligenter commendamus. Quae Ill-ma Celsitudo Vestra ad nos de hoc nostro itinere scripsit [2]), ea non ab alio, quam benevolo Ill-mae Celsitudinis Vestrae erga Regnum Poloniae animo profecta intelligimus. Quod cum sacro Romano Imperio ac praecipuis Germaniae familiis et in his quoque familia Ill-mae Celsitudinis Vestrae amicitiae foederum, affinitatum ac mutuorum officiorum necessitudinibus coniunctum est. Quam ob rem, quemadmodum Ill-ma Celsitudo Vestra pro sua praeclara erga Regnum nostrum voluntate nobis suum consilium impertiendum putavit, ita nos quoque officii nostri esse arbitrati sumus rationem consilii nostri Ill-mae Celsitudini Vestrae reddere. Quod ut plenius fiat, proficiscitur eo ad Ill-mam Celsitudinem Vestram collega noster Magnificus d-nus Ioannes Herborth de Fulstin, castellaneus Sanocensis et capitaneus Praemisliensis ac Regni Poloniae senator. Itaque Ill-mam Celsitudinem Vestram oramus, ut eum benigne audiat [3]) et ad ea, quae ex illo intelliget, favorem suum adiungat; cumque pro summa sua prudentia cognoscat, si Regnum nostrum periclitabitur, Rempub. quoque universam christianam in periculo fore, primum ne Respub. christiana in discrimen veniat, pro sua erga illam pietate provideat, deinde Regni quoque nostri rationibus propter Germaniae cum illo necessitudines consulat. Bene valere Ill-mam Celsitudinem Vestram cupimus eique obsequia nostra iterum atque iterum commendamus. Lipsiae XIII die Iulii 1573.

Ill-mae Celsitudinis Vestrae observantissimi et deditissimi oratores Regni Poloniae.

Adam [4]) Conarski Episcopus Posnaniensis. Castellanus Gnesnensis. Castel. Medirecensis. Castellanus Sanocensis. Capitaneus Belsensis Capitaneus Casimiriensis. Capitaneus Odalanoviensis. Alexander Prunski. Ioannes Tomiczki.

[1]) *List ten jest umieszczony tak w Ms. Dzikowskim jak i Zamoyskim, w dzienniku legacyi Andrzeja Górki kasztel. międzyrzeckiego* (*streszczonym* w Bibl. warszaw. *r. 1853 I). W Dzikowskim Ms. dziennikowi temu brak końca, urywa się on na dniu 27 XI 1573.*

[2]) *List elektora saskiego z 10 VII 1573 z Marienburga. Druk.* Noailles, Henri de Valois Paris 1867, III str. 433 (z Teki Naruszewicza), *też Dziennik Górki lc. Streszczenie u* Heidensteina, Rer. polon. *str. 33.*

[3]) *Mowa Herburta wypowiedziana na tem posłuchaniu została wydrukowana:* Ioannis Herborti ad Saxoniae ducem Oratio. Parisiis apud Dion. Valensem 1573 *i* Crac. Scharff. 1574. *Streścił* Heidenstein, Rer. pol. *str. 33—34. Odpowiedź ustna elektora u* Orzelskiego wyd. Petersb. 1858 *str. 159—160.*

[4]) *Podpisów tych brak w* Dzienniku Górki; *zaznaczył je pospiesznem pismem sam biskup Konarski w swym kopiaryuszu. Kasztelanami byli: Jan Tomicki gnieźnieńskim, Andrzej Górka międzyrzeckim, Jan Herburt sanockim; starostami: Jan Zamoyski bełzkim, Mikołaj Firlej kazimierskim, Jan Zborowski odolanowskim; Aleksander Pronski synem Fryderyka wojewody kijowskiego, Jan Tomicki synem Jana kasztelana gnieźnieńskiego.*

16. Posłowie polscy do stanów koronnych, Lipsk 13 VII. 1573 [1]).

Bibl. Baworowskich we Lwowie (Kopiaryusz Konarskiego. *Por. Nr. 15*). *Bibl Dzikow. i Bibl. Ord. Zamoy (Dziennik Górki por. l. c.) Bibl. publicz. Petersbur. Ms. Latin. F. IV 33 str. 521* (*Kopia współczesna, skąd wydrukował* Wierzbowski, Uchansciana *t. IV, str. 284 Nr. 58. Łacińskie tłomaczenie:* Theiner, Annal. ecclesiast. *t. II str. 149.*

W poprzednim liście [2]) już im donieśli o liście do elektora saskiego [3]), w którym prosili go o wolne przejście przez kraj jego. Wobec jego odpowiedzi [4]) której kopię załączają, muszą się tu zatrzymać. Nie mieli instrukcyi, jak w takich wypadkach postąpić; wysłali Jana Herburta, kasztelana sanockiego do Marienburga do elektora, aby ich oczyścił z zarzutów, stawianych im w liście, i powołując się na dawne układy Korony z Rzeszą niemiecką, prosił o wolne przejście przez jego księstwo. Ponieważ tak ten elektor saski, jak i inni książęta rzescy czekają w tej mierze na rezolucyę cesarską: więc wysłali komornika z listem [5]) do cesarza Maksymiliana II. Doszłaby prędzej rąk posłów, gdyby Stanisław Słupecki, kasztelan lubelski (wysłany do cesarza) zostawił był przy cesarzu komornika swego, któryby z nią posłów dogonił. Nie spodziewając się rychło decyzyi cesarskiej, umyślili w razie, gdyby elektor gwałtowniej ich nie zatrzymywał, puścić się mimo wszystko w dalszą drogę. Jeśli potem przyjdzie paszport cesarski, to przyda się w innych księstwach niemieckich. Jeśli ich zaś elektor saski nie puści, to z protestacyą będą musieli się wrócić. Tymczasem czekają, jaką odpowiedź da elektor Herburtowi. Proszą, zaraz dawać im znać o rezolucyi cesarza i o nią się starać, tudzież donieść o zdarzeniach w kraju, by mogli informować nowo obranego króla. Adam Conarski, biskup Poznański, Jan z Tomic, castellan Gnieznieński. Andreas comes a Górka, castellanus Medireccensis. Ioannes Zamoyski, Belsensis

et Zamechensis capitaneus. Nicolaus Firley de Dąmbrowicza, capitaneus Casimiriensis. Nicolaus de Tomicze.

[1]) *W Dzienniku Górki jest data „13 Iulii" w odróżnieniu od Uchansciana l. c. (gdzie 14 VII) Porównanie z innymi listami w tymże dzienniku każe przyjąć tę datę.*

[2]) *List posłów polskich do rad koronnych z Frankfurtu nad Odrą 7 VII 1573.* Dziennik Górki *l. c. i* kopiariusz Konarskiego *(data błędna 9 VII) l. c. f. 657. Streszczenie listu u* Heidensteina, Rer. polon. *str. 33.*

[3]) *List posłów do Augusta, elektora saskiego z Frankfurtu nad Odrą z 7 VII 1573.* Dziennik Górki *l. c. f. 90.*

[4]) *Por. Nr. 15 uw. 2.*

[5]) *List z Lipska 13 VII, 1573.* Dziennik Górki *l. c. f. 96.* i kopiariusz Konarskiego *f. 660 (ale data błędna 19 VII) streszczenie u* Heidensteina Rer. polon. *str. 34.*

17. Posłowie polscy do króla franc. Karola IX. Vacha [24] VII 1573.

Proszą, aby przyczynił się do usunięcia trudności, które opóźniają ich przybycie do Francyi.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1901, f. 116 w Dzienniku Górki *(też Ms. Dzikow. por. Nr. 15 uw. 1)* [1]).

Serenissime et christianissime Rex, Domine, Domine clementissime.

Bonam valetudinem ac prosperum omnium successum M-tati Vestrae a Deo Optimo Maximo praecamur illique obsequia nostra diligentissime commendamus.

Omne studium omnemque operam adhibuimus, ut quamprimum ad M-tatem Vestram ac fratrem M-tatis Vestrae, Serenissimum Regem nostrum Electum, perveniremus atque nobis iniunctae ab ordinibus Regni Poloniae munere legationis perfungeremur. Verum nobis *non*nullae difficultates adhuc obiectae succurunt, propter quas ita, ut cupiebamus, iter nostrum accelerare non potuimus et veremur, ne deinceps difficultates easdem vel maiores experiamur. Quare M-tatem Vestram oramus, ut ipsa quoque M-tas Vestra operam det ex parte sua, ut iter nobis in Galliam pateat. Nos etiam pro nostra erga Remp. nostram pietate ac Serenissimum Regem nostrum Electum et M-tatem Vestram observantia eadem, qua usi sumus, diligentia enitemur, ut iter hoc susceptum quamprimum conficiamus et ad M-tatem Vestram et Serenissimum Regem nostrum Electum quamprimum perveniamus. Iterum M-tati Vestrae obsequia nostra commendamus ac, ut illam Deus salvam et florentem servet, optamus. Fahi die 23 Julii[2]). Anno Domini 1573.

Serenissimae M-tatis Vestrae Reg. servitores obsequentissimi Oratores Ordinum Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae

Adam Konarsky de Cobelin, Episcopus Posnaniensis. Ioannes de Tho-

mice, Castellanus Gnesnensis. Andreas Comes de Gorka, Castellanus Miedzirzecensis et Capitaneus Gnesnensis Walcensisque. Joannes Herburth de Fulstin, Castellanus Sanocensis, Capitaneus Praemisliensis. Joannes de Zborow, Capitaneus Odalanoviensis. Nicolaus Firley de Dąbrovica, Capitaneus Casimiriensis. Joannes Zamoysky, Capitaneus Belzensis et Zamecensis. Nicolaus de Thomice.

[1]) *W tymże dzienniku Górki zaznaczono, że posłowie po naradzie 24 lipca (f. 113)* zezwolili się do Króla J. M., pana naszego przyszłego pisać i poruczyli Ich M. Panu Zamoyskiemu staroście belskiemu go napisać, ktemu list do króla francuskiego. *Ten tedy list jak i następny koncypował sam Jan Zamoyski. Cytata ta zarazem dowodzi, że błędną datę w liście należy poprawić na 24 VII. List ten streścił Heidenstein,* Rer. polon. *str. 33.*

[2]) *Vacha. miasteczko w pobliżu Eisenach.* Heidenstein, Rer. polon. *pisze* Vahi. Orzelski (*Ms. Bibl. Ord. Zamoy.*) *pisze* Vachicum. *W kopiach listów króla franc. i Walezego do posłów w tymże* Dzienniku Górki *napisano dwukrotnie* Foda *zapewne zamiast Facha.*

18. Posłowie polscy do Henryka Walezego. Vacha, 24 VII 1573.

Proszą, aby postarał się usunąć trudności w ich podróży; niewątpią, że jest gotów do drogi.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1401 f. 116 (porówn. o pochodzeniu Nr. 17 uw. 1, gdzie też wiadomość, że niniejszy list koncypował sam Zamoyski).

Serenissime Princeps et Domine, Domine Clementissime.

Servitia nostra commendamus et ut illam Deus Optimus Maximus diu incolumem et florentem servet, optamus.

Magno cum nostro dolore accidit, quod iter ad M-tatem Vestram accelerare non potuerimus. Quod ut quamprimum conficeremus, pro nostra erga patriam nostram pietate ac M-tatem Vestram observantia, cuius ornamenta cum salute patriae nostrae iam coniuncta sunt, omne studium omnemque operam adhibuimus. Verum ea nobis impedimenta obiecta sunt, ut iam bis subsistere necesse haberemus. Jam Fahi [1]) in oppido Ill-mi Hessiae Landgravii sumus, qui nobis summa cum testificatione benevolentiae suae iter per ditiones suas patefecit [2]). Deinceps quam faciles inveniemus alios Principes in transitu libero nobis concedendo, ignoramus. Quod M-tati Vestrae significandum pro officio nostro existimavimus, ut M-tati Vestrae constaret non nostra negligentia tempus extrahi et ut iam Maiestas Vestra ex parte sua nobis ad se aditum permitti curet; etsi propterea nos de nostra cura ac diligentia *non* diminuemus ac omnibus nostris rebus posthabitis difficultates quasvis superare, ut adhuc facimus, curabimus. Non dubitamus quoque M-tatem Vestram rationes itineris sui iam constitutas habere ac ita instructam esse, ut sta-

tim, postquam venerimus et ea, quae in mandatis habemus, executi fuerimus, illud ingredi possit. Nam quantum et Reip. nostrae et M-tati Vestrae intersit, ut quamprimum in Poloniam veniat, facile M-tas Vestra pro sua prudentia iudicare potest. Iterum M-tati Vestrae servitia nostra commendamus ac ut bene valeat, optamus. Fahi 24 Julii Anno Domini 1573.

Serenissimae M-tatis Vestrae Reg. servitores obsequentissimi. Oratores Ordinum Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae.

Adam de Cobelin Konarsky, Episcopus Posnaniensis. Joannes de Thomice, Castellanus Gnesensis. Andreas Comes a Gorka, Castellanus Miedzirzecensis. Joannes Herborth de Fulstyn, Castellanus Sanocensis. Joannes de Zborow, Capitaneus Odalanoviensis. Nicolaus Firley de Dąbrovica, Capitaneus Casimiriensis [3]).

[1]) *Por. Nr. 17 uw. 2.* [2]) *Por. Nr. 19 uw. 4.* [3]) *Brak podpisu Zamoyskiego śród posłów zapewne należy przypisać nieuwadze pisarza.*

19. Posłowie do rad koronnych. Frankfurt n. Menem, 29 VII 1573,

Donoszą o przeszkodach stawianych im początkowo w podróży przez Augusta elektora saskiego i opisują dalszą swą podróż. Radzą donieść o dokonanej elekcyi Walezego sprzymierzonym lub lennym państwom, których spis sporządzony przez Zamoyskiego załączają. Radzą posłać posła na sejm Rzeszy.

Bibl. Baworow. Ms. 12. Kopiaryusz Konarskiego *(por. Nr. 15) f. 665 i Mss. Bibl. Dzikow. i Bibl. Ord. Zamoy.* Dziennik Górki *(por. l. c.) f. 117: wszystko kopie współczesne; łaciń. tłómaczenie wydruk.* Theiner Annales eccles. *I, str. 150—151* [1])

Mciwy Panowie a bracia nam ossobliwie laskawy.

Zaliecamy nasze braterskie sluzby w laske WM. naszych mciwych panow, winszuiąc WM. dobrego zdrowia i wszelakich pociech, ktoreby rosly v Rptey na czasy dlugie, skądbizmy się y my cieszely, bracia y sluzebnicy WM.

Aby się nie omieskalo strony naszy w dawaniu znac WM. o thym, co się z namy dzieie, tedy iako do thego czassu iusz po kilkakroc, tak i terass thu do Francforthu przuiechawszy, chcielizmy WM. naszym mciwym p. oznaimic o sobie y o przipadkach naszich. Z wtorego pisania naszego z Lipska raczeliście WM. wirozumiec, iako kurfirst Sasky, za ktorego pissaniem do nas czass niektory zadzierzecessmy się mussiely, za sprawą JM. pana Sanockiego, który do niego imieniem naszym iezdzic raczel, pozwolieł nam thego słownie, abyzmy przess ziemie dzierzawy iego przeieckaly wolnie, y tho, zezmy nyc nie nie mieszkaiąc z Lipska zarass w drogę daly się pusciely [2]) Ale malo co uiachawszy, szesc mil tilko, do Nauburku, miasta thego tho xiazecia Saskiego, belizmy zasie zachamowany

nad wszelaką nadzieie nasze podobno przess pultora dnia od rady tegosz tho miasta, przeto isz zadny o przepusczeniu naszym od xięzęcia nowy nauky nie miely, mimo pierwszą, która im bela od kilka niedziel dana, aby zadnego polaka y francuza w znacznym poccie przez xiązecą ziemie nie przepusczaly przetho tho, iszby miely coś Rptey skodliwego practicowac. Jednak o wtorym dniu, gdy do xiązęcia o nas dac znano (!), przibily listy, aby nass nie chamowano. My tesz, aczezmy się lacwie domislac mogly, ze takowemu xiązęciu nie tak schodzielo na posliech, przess ktoreby wedle thego iako nam od niego obiecano, wolą swą oznaimic mogl w czass do tych miast, przess które nam droga prziszła, iako podobno w tym więcy szukano occasiey, aby nam, a zathym snac wszitky Koronie nieprawie przijacielską przijasn okazaly [3]); jednak, nie chcąc na then czass thego baczic a woląc integrum hoc negotium na WM. iako starsze swe włozic, daly w drogę pośpieszelismy się y iusz ostatek ziemie iego y xiązath Weinmerskich, sinowcow iego, którą on rządzy, bess dalszego zatrudnienia przeiachalismy. Gdy do Hessij prziszlo y landgrabie JM. Hesskiego w thym chęc poznalizmy przijacielską, isz za pissaniem naszym [4]) nie tilko wolno nass przepusciel, ale y slugy swe niektore poslal, aby nass przes grunth iego prowadziely, przess które winszowal nie tilko nam, ale y panu nowo obranemu fortunnego przeiachania do tak zacnego krolestwa y do regimentu iego, offiaruiąc wszitką swą powolną zyczliwosc. Tosz niemal humanitatem nam takiesz abbas Fuldensis, nie posledny w tych krainach pan, pokazał; zathym tesz y graffa z Hanu [5]) niektore miasteczka spokoinie przeiachawszy, tu do Francofortu, z lasky Bozky wsziscy iachawszy zdrowo, przijachalizmy, gdzie nass ucciwie przeciwko nam wislawszy senatus thego miasta przyiął. Stąd iusz isz nam *mniejsza* [6]) częsc drogy przess niemieczką ziemie zostaie, acz iescze niektorych panow, co nam nie wiemy iako sprzijaią, panstwa nam zaliegly, iako Palatini Rheni, ktorym nass naiwięczy ludzie trwozą, et Archiepiscopi Moguntinensis electoris etc. [7]), do ktorich poslalismy o liberum transitum y czekamy responsum [8]); jednak wolemy sobie dobrze tuszic, ze da-li Bog y ten ostatek bess omieszkania, iakosz się w drogę daly pusczamy, przebędziemy y tho, coscie nam WM. zliecic raczely, z wiarą y wszelaką oyczyzney swey zicznoscią (!), da Pan Bog, sprawięmy. Ale *im* [9]) mnij nam iusz w przeiechaniu naszym pokazuie się niebezpieczenstwa, tym więcy nam o thym misly przybywa, iako i ktorędybismy zass miely ucciwie y bespiecznie wespolek y z Kr. JM. electem panem naszym do WM. przebic; y bacząc, iako na thym wielie Rptey naszy naliezy, aby tho richlo belo, tedy rozumiem, ze thesz tho WM. strony swey przebiwac y obmisliwac raczicie. A miedzy inszemy rzeczamy wedle zdania naszego tho do thego wielie ma pomoc, czego nic nie wąthpie-

my, zescie WM. s powinnoscy swich wedlie starodawnego zwiczaiu y ex ratione foederum uczinyc zaniechac nie raczili y zescie panom wszitkym confaederatis koronnym przess zacne wedlie stanu kazdego ossoby o they electiey swey oznaimiely, aby iusz kazdy, wiedzac w tym zgode WM., ignorantiey nie pretendowaly, ktorą dotąd się sczicic moze, dokąd w tym a confederatis nie będzie solenniter obwiesczon; co my przipusczamy WM., iako starszym Radom uwazeniu. Przichodzy nąm y tho często na misl, iako iest rzecz bardzo potrzebna, aby sie wszitkie xiązetha lenne w tym takze obwiescieły y czas praestandi homagii, aby się ym de more intimowal bez mieszkania, gdisz są pewne iuris feudalis fatalia, w ktorich powinni domini feudi feudatarios swych w thym requirowac. Ale będąc miloscy WM. ku Rptey y starania o ny dobrze swiadomy, mney się o thym trosczemy, będac pewni, ze WM. the wszitkie potrzeby iako y dobrze przed namy mlodszimy obaczic, tak tesz iusz y odprawidzescie (!) raczely, y coby iescze ku temu naliezało, obmisliwac nie zaniechacie WM., o co y my pilnie prosiemy. Zaczym my the y inne Rptey kazde potrzeby mądremu obmyslawaniu WM. poruczaiąc a zasię rady y wsze postępky WM. sprawie y obronie Pana Boga wszechmogacego podawaiąc, siebie y braterskie sluzby nasze w laske WM. naszym mciwym p. zaliecamy. Data z Francofortu ad Maenum 29 Iulii Anno Domini 1573.

WM. naszich mciwych p. powolny a ziczliwy bracia y sludzy.

Adam Konarsky z Cobelina, episcopus Posnaniensis. Ioannes z Tomic, castellanus Gnesnensis. Andreas comes a Gorka, castellanus Miedzirzecensis. Ioannes Herburth de Fulstyn, castellanus Sanocensis. Ioannes Zamoysky, capitaneus Belzensis. Nicolaus Firley, capitaneus Cazimiriensis. Ioannes de Zborow, capitaneus Odalanoviensis. Nicolaus de Tomice. Alexander Pronssky.

Schaeda.

Tak sam sliszec, jakosz tho y pan Sanocky sliszal od rad xiazęcia Saskiego, iszby principes Imperii miely sie ziechac ad decimam diem Augusti (iedno o mieiscu nie wiemy pewnie), gdzie tesz y Cessarz bydz ma Tamby chciely inne consilia impediendi itineris Regis electi; o czym iezly WM. raczicie posliszec, dobrzeby (wszakze salvo meliori iudicio WM.), aby tam WM. poslac na ten ziazd raczily, staraiąc sie o przeiezdzie pana naszego; iakosz za spozdzeniem czassu nie wiemy, aby mu iusz prziszlo morzem iachac.

Posselamy przytym WM. foedera, z ktorimy ie ma Korona Polska tak, iako ie spiśsał JM. pan Zamoisky, starosta Belsky, ktory z iego wiadomosc ma skarbu koronnego regestru (!) [10]).

S tymy ma Korona Polska foedera: Z domem Rakusskym rationes (!)

omnium Regnorum et Dominorum haereditariarum, co sie sciaga y na Inderlanth y na Hispanią za przyieciem thego foederis per Carolum Quintum. Item ossobne foedera cum Regno Bohemiae. Ossobne cum Regno Hungarie. Ossobne cum Ducibus Silesiae, ossobne cum Regno Daniae et Sueciae, cum domo Bavarica. Cum Brandeburgensi rozmaite contracti. Item foedus cum domo Stetinensi. Foedus cum Mehelburgensibus. Item s cessarzem Tureczkym. Z Wolochy. Z czarzem Przekopskym.

Liemne (!) pothim Xiązętha: Pruskie, Kurlandskie, Xiazetha Pomorskie, Margraff albo Elector Brandebursky i Xiazę z Anspachu.

[1]) *Streścił list niniejszy* Heidenstein Rer. polon. *str. 35.*

[2]) *Streszczony w tem miejscu list napisali posłowie do rad koronnych z Lipska 19 VII 1573 (pierwszy list do rad kor. por. Nr. 16); współczesna kopia tego listu znajduje się w* Dzienniku Górki *f. 107 i* Kopiaryuszu Konarskiego *f. 660—661 (por. Nr. 15). Wzmiankuje o nim* Heidenstein Rer. polon. *str. 34. Por. Nr. 15 uw. 3.*

[3]) *Zdarzenie to ilustrują listy posłów do administratorów biskupstwa naumburskiego z Naumburga z 20 VII 1573 i odpowiedź na to tegoż dnia* (Dziennik Górki *l. c. f. 108 i 110* Kopiaryusz Konarskiego *f. 662*), *Por.* Heidenstein Rer. polon. *34.*

[4]) *List posłów do Wilhelma landgrafa heskiego z Donnstatten 22 VII 1573 z prośbą o wolne przejście i życzliwa odpowiedź tegoż z Spangenbergu 23 VII 1573* (Dziennik Górki) *l. c. f. 112 i 113 i* Kopiaryusz Konarskiego *lc. f. 663 por.* Heidenstein *l. c.*

[5]) *Hrabstwo Hanau. Wszystkie stacye posłów w podróży zaznaczone są u* Orzelskiego wyd. Petersb. 1858. [6]) *W Mss. Zamoy. i Dzikow. jest* mieyaca.

[7]) *Z Wachy 24 VII 1573 wyszły od posłów listy do Baltazara opata fuldeńskiego, do rady miasta Frankfurta, do Frydryka palatyna reńskiego* (Dziennik Górki *lc. 114*), *a z Fuldy 26 VII 1573 do arcybiskupa moguckiego* (Kopiaryusz Konarskiego *663). Por.* Heidenstein *l. c.*

[8]) *Fryderyk elektor palatynatu wysłał im istotnie paszport (z datą Heidelberg 30 VII 1574), a list (z 29 VII) tylko do posłów ewangelickiego wyznania zalecający sprawę wypędzonych z Francyi hugenotow z załączeniem memoryału tychże. Tomicki i Górka odpowiedzieli życzliwie listem z Baumholder 1 VIII 1573.* (Dyaryusz Górki *l. c. 122—125*).

[9]) *W Mss. Zamoy. i Dzikow. jest* nie.

[10]) *W takich wypadkach uciekali się posłowie dlatego do Zamoyskiego, gdyż jako badacz archiwum koronnego mógł dać w tym względzie dokładne wskazówki. Porówn.* Wierzbowski, Uchansciana *I Nr. 142 str. 198.*

20. Posłowie polscy do rad koronnych. Pont-à-Mousson 8 VIII 1573.

Donoszą, że przybyli do Metzu. Przywitali ich posłowie od króla francuskiego. Nie pochwalają, że marszałek lit. Radziwiłł i Łaski wojewoda sieradzki mieli już audyencyę u elekta i że tenże już wysłał sekretarza swego Basin'a do Polski [1]).

Mss. Bibl. Dzikow. i Bibl. Ord. Zamoy. Dziennik Górki (*por. Nr. 15*) *f. 140 z zaznaczonym w nagłówku adresem*: Ich M. Panom a Radom koronnym y Wielkiego Księstwa Litewskiego, naszym mciwym panom a bracy.

Mciwy Panowie a bracia nam ossobliwie laskawy. Sluzby nasze zyczliwe y powolne w łaske WM. naszych mciwich panow zaliecamy, dobrego zdrowia y wszech fortun WM. od Pana Boga zycząc.

Raczeliscie WM. nassy mciwi p. wyrozumiec s pierwszych listow, co sie z namy dzialo asz do Francofortu [2]). Teraz WM. naszym mciwym p. oznaimuiemy, zezmy iusz z laski Bozij prziiachaly do Meczu, nie uznawszy po zadnym innym okrom curfirsta Saskiego niechęcy, ktory iednak, iakozmy WM. oznaimily, znacznie nic nam niechęcy nie pokazal. Palatinus Reni, ten nam z checią literas passus poslal [3]), aczesmy tilko w iednym iego miescie [4]) bily, folguiąc skroceniu drogy. Tu od gubernatora miesca thego iezdezmy z wielką ucciwoscią przyecy. Krol JM. Francusky y Krolowa Jey M. matka raczely do nass te listy przislac, ktorych WM. przeklady posselamy, y raczely deputować ku prowadzeniu nass do Pariza grabie de Brienne et Episcopum Lingonensem [5]), ktorzy acz roznie przyiachaly, bo ieden po drugim w kilka dni, wszak obadwa przyiely nass imieniem krolow Ich M. amantissimis et honorificis verbis, opowiadaiąc radosć krolow Ich M. s przyiachania naszego, y wdziecznosć wielką s tey electy z offiarowaniem niemalym [6]). Czynią sam nam uccivosć taką, iaka przistoy poslom od taky Korony y thym, ktorzy s tak wielkym posselstwem poslany są. A ten comes z biskupem tedy nass prowadzic asz do Paryża maią, dziss na noc mamy bydz u Xiązecia Lotarinskiego, szwagra krolewskiego. Daie nam the sprawe ten pan grabia, jsz Krol JM. pan nasz zwolony dobrze zdrow y gothow iest tak ziemią, iako morzem, iako potrzeba przyniesie, w drogę się udać prima Septembris; a tak my tesz będziemy się pospieszać a starać, iakobizmy tho wszitko prziwiedly in executionem, co się przy electiey postanowielo, a nam przess WM. zliecielo, y mogly z Krolem JM. do Korony co narichly się wrocic. Stawielismy się do Meczu ci, cozmy sie podpissaly na thym liscie ku WM. Pan woiewoda Sieraczky y pan Radziwil [7]), prziiachawszy tu naprzod, acz miely pewną o nass wiadomosć, zezmy za nimy bydz miely, nie czekaiąc nass, samy do Pariza naprzod iachaly y tam sobie audientią apud electum Regem, czego mamy pewną wiadomosć, ziednaly; co iezly bydz miało, WM. lepszemu baczeniu przipusczamy, zwłascza bacząc odprawe nasze, iakozmy są od wszech stanow odprawieny. Krol JM. electus wiprawiel do Polsky secretarza Basinum [8]), ktory nass iadac iusz w Mecu zastal, nie wiemy, z iakym poselstwem y listhmy, nie doloziwszy się nass, o ktorich iusz wiedział w drodze. Isz to rzecz nie zdala się nam bydz boni exempli, aby electus iusz mial poselstwa odprawować iakie okrom wiadomosci nas posłow, iescze nie będąc rex renunciatus per decretum comitiorum, ktory my zliecony niesiemy, tedy expostulowalizmy o the rzecz przed grabią de familia Lucemburgica, ktory nam iest przydan do prowadzenia, y przed xiedzem opatem [9]), ktory w Polscze byl. A they expostulaty zdala się nam bydz prziczyna sluszna, aby rex electus nie wprawowal sie w tho, aby mial co privata albo absoluta po-

testate odprawowac, bo principiis zawsze obstandum. Jakosz y cum electo rege mowic umislilizmy, acz-cy w tym go winnym tak bardzo bydz nie baczemy, gdisz ieszcze wiedziec nie moze praw y wolnoscy naszych, iako te, ktorzy iemu do thego Rady dodaly; y zda-ly się WM. o thym ad electum pisac, daiąc mu znać, isz thego czynić nie mial, a tho dla thego, aby to na nass samych nie zostawalo, tedy tho przipusczamy meliori iudicio WM. Bedą WM. w to raczily potrafic, iako się tho honeste uczyni. Zaluiemy thego, isz pan Woinicki przybydz nam nie raczel przess zadzierzenie w Nesie, iako sliszemy, od Cessarza JM. O panu Raciąsskym [10]) nic nie wiemy. Mamy thę nadzieie, isz da-ly Bog wszitko sprawiwszy dobrze do WM. swrociemy się. Panie Boze day, abizmy WM. w dobrym zdrowiu zastaly. Ziazd xiążąth Rzesskich, o ktorichezmy WM. pisaly [11]), iusz pewnie wiemy, isz bedzie 10 Augusti we Francforcie. Co szie w Polscze dzieie w tym odiachaniu naszym, prosiemy, abiscie WM. nam oznaimować raczily, aby my tesz to wiedząc, sprawy nasze k temu accomodowaly. Takze okolo Cesarza JM. raczcie nam WM. pisać, iako się nam stawy. Zalecamy się WM. swych mciwych p. w laske. Datum Pons Mosellae 8 die Augusti 1573.

WM. swych mciwych p. powolny bracia y sludzy.

Adam Konarsky, Episcopus Posnaniensis. Ioannes de Thomice, castellanus Gnesnensis. Andreas comes a Gorka, castellanus Miedzirzecensis. Ioannes Herburth de Fulstin, castellanus Sanocensis. Ioannes Zamoysky, Sarii capitaneus Belzensis. Nicolaus Firley de Dąmbrovica, capitaneus Casimirensis. Ioannes de Zborow, capitaneus Odolanoviensis. Alexander Pronssky, palatinides Kiioviensis. Ioannes de Thomice.

[1]) *Streścił ten list* Heidenstein Rer. Polon. *str. 36.*

[2]) *Por. Nr. 19.*

[3]) *Por. list posłów do Fryderyka palatyna reńskiego z Wachy 24 VII, 1573.* (Dziennik Górki *l.c. 114*) *Wzmianka u* Heidensteina Rer. pol. *str. 34. Paszport wydany z Heidelbergu 30, VII 1573* (Dziennik Górki *l.c. 121).*

[4]) *Gelnhausen.*

[5]) *Jan de Luxembourg, hrabia de Brienne i Karol des Cars, biskup de Langres. Listy wspomniane króla francuskiego i jego matki (z 18 VII 1573) uwierzytelniają tych dwóch wysłańców i znajdują się właśnie w polskiem współczesnem tłómaczeniu w* Dzienniku Górki *l. c. f. 127.*

[6]) *Za te witania podziękowali posłowie królowi francuskiemu i Henrykowi Walezemu w listach pisanych z Chalons 14 VIII 1573* (Dziennik Górki *l. c. i* Kop. Konarskiego *f. 677—8). Zarazem dziękują tu posłowie za starania ich o usunięcie przeszkód w czasie podróży posłów przez Niemcy i za listy w tym celu przez nich obu do posłów pisane (z Bologne 11 VIII 1574* Dyar. Górki).

[7]) *Olbracht Łaski i Mik. Krzysztof Radziwiłł Sierotka marsz. nadw. lit.*

[8]) *Jan Basin, sekretarz królewski. Instrukcya mu dana* Noailles, Henri de Valois, *III str. 474.*

[9]) *Idzi de Noailles, opat de l'Isle.*

[10]) *Jan Tęczyński, kasztelan wojnicki zatrzymany na Śląsku w Nissie, Stanisław Krzycki kasztelan raciąski zatrzymany przez Duńczyków, por.* Heidenstein Rer. pol. *31 b.*, Orzelski wyd. Petersb. 1858 *I str. 158.*

[11]) *Por. Nr. 19.*

21. Posłowie polscy do rad koronnych. Paryż, 18 IX 1573.

Donoszą o przybyciu swem do Paryża i audyencyi na dworze królewskim. Dzięki ich usilnym staraniom pacta conventa w zupełności potwierdzono. Proszą, aby senatorowie czekali w Krakowie na przybycie Zborowskiego.

Bibl. Dzikow. i Bibl. Ord. Zamoy. w Dzienniku Górki *(por. Nr. 15 uw. 1). Nadto Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1156 str. 218 (kopia z XVI w.) i ser. III t. I Nr. 3. — Bibl. Publicz. Petersb. Latin. F. IV 33 f. 52 b. (skąd wydruk.* Wierzbowski, Uchansciana *t. IV str. 287, Nr. 59). Wszystko kopie współczesne. Też* Teka Naruszewicza *Czartor. 82 str. 209. Nr. 50. Kopie pochodzą z bardzo różnych redakcyi* [1]). *Osobną stanowi kopia w* Dzienniku Górki, *inne zbliżają się do siebie. Tu się ogłasza według* Dziennika Górki, *w którym nagłówek:* List do Ich M. Panow a Rad Corony Polsky.

Wielmozny Panowie bracia nam Mcziwy etc.

Zezmy WM. naszym mciwym p. przes ten czas dlugy nic nie pisaly, nie insza iest thego prziczyna, iedno isz poslow ku WM. nie mielizmy, a przy sobie po wyiachaniu naszym nie mielizmy, iedno p. Krupkę [2]), Krola JM. komornika. Wszakze gdyby co beło pilnego a potrzebnego przytrafieło się, na naszyby beło pilnoscy nic nie zeszło. Teras to WM. oznaimuiemy, zezmy za laskę Bozą dobrze zdrowy do Paryza XIX Augusti prziiachaly, przyiecy z wielką ucciwoscią y wdzięcznoscią, ktorą y terass we wszitkich sprawach znamy. Trzeciego dnia po przyiachaniu swym, withalismy Krola JM. francuskiego, matkę i Krolową Jey M. starszą y mlodą. Pothym nazaiutrz [3]) Pana naszego electa, a po nym Krola nawarskiego y cardinaly [4]). Jakie staranie nasze bylo, aby sprawy, nam od Rptey poruczone, dobrze skonczely sie, WM. uznac to bedziecie raczely s prziwileiow declaratiey, nam od J. Kr. M. danych, gdisz articuly nam od WM. dane beły nieostroznie dossic y niedołoznie spissane, potrzeba beło thego starania y pilnoscy, iakoby się to wszitko obwarowalo y dolozeło, cokolwiek by na pothym trudnosc iaką albo wątpliwosc przyniesc w tych articuliech moglo. A tak za pilnym a usilnym staraniem naszym do thego prziszlo, ze the articuly tak są declarowane y wedle potrzeby od obudwu Krolow potwierdzone, isz iusz w nich zadny wąthpliwoscy niemasz. Za co isz od WM. wdzięcznosc odniesiemy, nie wąthpiemy, gdisz my zdrowia, kosztu, pracy nie litowaly, abizmy iedno RPtey dobrze posłuzely. Ktorych przywileiow exempla WM. JM. p. Zborowsky przyniesie; a the poprzissięzone są od obudwu Kroliow X Septembris w koscie-

lie [5]), a 13 thegosz miesiaca pan nasz Electus solenni pompa do Paryza wiachał. A isz p. Zborowsky s poisrzodku nas iest od Krola JM. do WM. posłany [6]), ten WM. o wszitkym naszym staraniu sprawę da. Jezly Krupka WM. w Krakowie zastanie, prosiemy, aby WM. raczely tam w Krakowie p. Zborowskiego czekać, ktory sie do WM. pospieszac bedzie, s ktorego rzeczy wielie potrzebnych WM. wirozumiec bedziecie raczely, takze y o przyiachaniu naszim do Corony y do Krakowa. Poruczamy się etc. Parisiis 18 Septembris 1573.

WM. naszich mcziwich Panow powolni sluzebnicy:

Adam Konarski, Biskup Poznański. Jan z Tomicz, Castellan Gnieźnieński. Jan Herborth, Castellan Sanoczki. Jan Zamoyski starosta Belzki. Mikolay Fierley z Dąbrowice, Starosta Kazimierski [8]). Jan Zborowski ze Zborowa. Aleksander Prąski m. p.

[1]) *Streszczenie tego listu u* Heidensteina Rer. polon. *str. 44 b.*

[2]) *Konrad z Przecławia (Przecławski) Krupka.*

[3]) *Błędnie wydrukowano* Uchansc. *l. c.*: 21 tegoż miesiąca krole odwitaliśmy *z objaśnieniem, że to znaczy* Karola IX i Henryka Walezego, *gdyż w kopiach Ms. 1156 i T. I Nr. 3, jest* „Krolia“, *Istotnie w* Dzienniku Górki *zapisano, że Henryka Walezego witali dopiero 22 IX.*

[4]) *W kopii Petersburskiej niniejszego listu* (Uchansc. *l. c.*) *jest mowa o 4 kardynałach tj. Karol Bourbon, Karol Lotaryngski Ludwik Gwizyusz i Aloizy d'Este.*

[5]) *Odtąd dalszy ciąg zdania w kopii Petersburskiej i Bibl. Ord. Zamoy. T. I Nr. 3, brzmi:* a 14 dekret elekcyi oddaliśmy i renuncyowali, (*w Ms. 1156 jest 12 IX*). *Tymczasem w* Dzienniku Górki, *u* Heidensteina i Noailles, Henri de Valois *II, 372, podano 13 IX. Uroczysty zaś wjazd nie odbył się jak mowa w tekście 13 IX, ale według* Dziennika Górki *i* Heidensteina *43 b.* (*w wyd. Petersburskiem str. 109 błędnie* postridie *przetłómaczono* „trzeciego dnia“) *14 IX.*

[6]) Heidenstein, Rer. polon. *str. 44 b.*

[7]) *Kopia Petersburska ma 17 IX. Kopie Bibl. Ord. Zamoys.* (*Ms. 1156 i T. I Nr. 3*) *mają 19 IX. Najlepsza data jest 18 IX podana w Dzienniku Górki. W tymże bowiem Dzienniku tuż przed tym listem czytamy:* Die 18 Septembris. Wyprawiely Ich M. P. Poslowie Przeclawskiego Krupkę do Ich M. Panow Senatorow Polskych s tym listem.

[8]) *Podpisów brak w Dzienniku Górki. Szereg podpisów potąd znajdują się w kopii T. I, Nr. 3. Dwa następne podpisy dodane w Ms. 1156, który w pierwszym wierszu ma tylko* WM. wszech m. p. *i przy podpisie Herburta nadto* starosta Przemyski.

22. Zamoyski do Pawła Manucjusza. Melun, 19 X 1573.

Donosi o swych losach i pragnie powrócić do przerwanych studyów; prosi o wskazówkę, których uczonych włoskich sprowadzić na uniwersytet krakowski; posyła swą przemowę do Henryka Walezego.

Bibl. Ord. Zamoy. Ser. I pl. 1. Minuta z własnoręcznymi poprawkami Zamoyskiego, z własnoręcznym nagłówkiem: „Paulo Manutio“ *i własnoocznym podpisem. Na końcu dopisano obcą ręką adres:* „Excellentissimo domino Paulo Manutio domino et amico charissimo et observando“. *Bibl. Czartor. Ms, 2242 nr. 40, kopia z XIX w.*

Salutem. Postquam ex otio Patavino a patre revocatus in patriam redii, aliquot iam annos continuos omni ea iucunditate, quae ex honestissimarum artium et disciplinarum tractatione percipitur, carui. Namque primum cum a patre in regiam deductus essem, iis rebus occupatus eram [1]), quarum procuratio aliis quidem praeclara et magnifica, mihi vero naturae habitu quodam, educatione ac litterarum studiis confirmato, ab omni ambitione abhorrenti, etsi non inutilis prorsus, ab ea tamen, in qua ego extremum bonorum constituo [2]), animi tranquillitate et securitate aliena videbatur et vel hoc nomine non laudanda, quod omnem mihi pristinorum meorum studiorum consuetudinem adimebat [3]). Deinde vero eas inconstantis fortunae vires expertus sum, ut me eodem prope tempore augeret et ornaret, et gravissimis casibus adfligeret, patre primum dignitate, hominum favore et rei militaris laude florente, post vero quindecimo a morte patris die, a nuptiis autem vix anno exacto, uxore castissima modestissima et nobilissima amissa [4]), et postremo rege etiam ipso extincto. Cuius mors non modo meis commodis, ob eius praeclaram erga me voluntatem, plurimum detraxisse, verum etiam imperio nostro finem attulisse iudicabatur. Itaque quemadmodum ante repub. incolumi et ab omni periculo remota, si meo iudicio standum, non patris et propinquorum non modo monitis, sed etiam flagitationi satisfaciendum esset, negotium ipse mihi propter honorum spem nunquam parassem, ita illi perturbatae et in extremum discrimen adductae gravissimo in omnium metu et trepidatione, opis quantum possem [5]) ferendum putavi. Quo factum est, ut in prisca et pene obsoleta interregnorum severitate ac comitiorum regalium, quae nostra patrumque nostrorum memoria, dum [6]) stirps posteriorum regum nostrorum de imperio nostro et libertate optime meritorum extabat, iam prope dicis tantum caussa obibantur, sanctitate et castitate referenda et revocanda cum bonis et patriae amantibus civibus pro virili elaboraverim: id quod inclinato et minanti ruinam regno nostro non parum firmamenti et stabilitatis addidisse ac illud, quasi navem gubernatore orbatam ac in altum mare proiectam [7]), tempestatibus imminentibus in portum restituisse videtur. Hic me iam pedem figere et consistere cupientem consensus et voluntas omnium civium [8]), ut regis advocandi more maiorum caussa in Galliam cum quibusdam una legatis proficisci necesse haberem, quod ante in Gallia aliquot ineuntis aetatis annos consumpsissem, impullit (!) [9]). Iam igitur postquam hoc extremo regis designati deducendi in regnum et legationis ordinibus renunciandae, labore perfunctus fuero, in tranquilla et florente, ut spero, repub. nihil aliud reliquum fore video, quod me assidue de intermissis studiis revocandis cogitantem impedire possit. Cum vero hoc constitutum habeam, non possum de iis quoque, quibus litterae plurimum

debent, non cogitare ac de te uno potissimum, cuius ingenio, eruditione ac eloquentia eae artes, quas ego amo, exornatae sunt et a quo imprimis in iis difficultatibus, quae me in veterum libris morabuntur, mihi auxilium quaerendum esse videam. Haec potissimum caussa fecit, ut has litteras ad te darem. Quod te, qui me ultro antea prior litteris tuis humanissime ad me scriptis compellaveris, non moleste laturum et in posterum [10]) me, si quid ad te per litteras de communibus nostris studiis retulero, haud gravatim consilio adiuturum confido. Ad haec cum in nostro interregno lata sit lex de gymnasio Cracoviensi a rege accitis undique viris eruditis instaurando [11]), consulere te volui de iis, quos in Italia quovis in genere artium excellere existimes ac quos Cracoviam venturos credas. Cracovia ea urbs est, quae et omnium rerum copia affluat et elegantia ac humanitate incolarum paucis Italicarum urbium concedat. Pro cuiusvis vero doctoris existimatione ac fama regem ampla praemia propositurum arbitror. Qua de re ab ordinibus cum rege, quamprimum in Poloniam venerit, in concilio communi omnium populorum regni nostri ad XIV Calendas Februarii indicto agetur. Propterea oro, ut de eo mature mihi significes, ne et in hac parte litteris desim et de iis, quorum operam gymnasio nostro splendorem afferre posse ex te intelligam, regem et ordines admoneam.

Extorsit mihi in hac legatione summa istorum hominum sub adventum nostrum laetitia et gratulatio oratiunculam [12]) nescio quam. Hanc etsi ipse, postquam me collegi, condemnandam putaverim, tamen ad te mitto, ut qua lege, quibusve criminibus maxime condemnanda sit, a te sciam. Vale. Festa Melunensi. XIV Kalendas Novembris MDLXIII [13]).

Ioannes Sarius de Zamoscie Belsensis et Zamechensis Capitaneus.

[1]) *Własnoręczne poprawki lub dodatki uwidacznia się w tekście a w odsyłaczu zaznacza się słowa przez Zamoyskiego przekreślone. Tu przekreślił:* me versari oportuit.

[2]) *Zamiast* constituebam. [3]) *Zamiast* eripiebant.

[4]) *Ojciec Stanisław um. 4 IV, żona zaś Anna córka Hieronima Ossolińskiego kasztel. sandom. 14 IV 1572* (Heidenstein Vita Zamoiscii *str. 12*). *Czy Zamoyski pisząc* quindecimo *nie popełnił omyłki zamiast* undecimo?

[5]) *Zamiast* potui. [6]) *Przekreślił* quoad *i swe własnoręczne* superioribus temporibus.

[7]) *Zamiast* in alto mari. [8]) *Zamiast* preces civium meorum.

[9]) *Zamiast* impullere. [10]) *Zamiast* demum.

[11]) *Por. Vol. leg. wyd. z r. 1733, II, 861.*

[12]) Ioan. Sarii Zamoscii Belsensis et Zamechensis Praefecti ac in Galliam Legati Oratio, qua Henric. Valesium Regem renunciat Lutetiae Parisiorum. Ex Officina Federici Morelli Typographii Regii. MDLXXXIII. Cum Privilegio Regis *(zob. w Dodatkach).*

[13]) *Data błędna. Widoczna pomyłka wskutek opuszczenia jednego* „X". *Miejscowość i datę naznaczył własnoręcznie Zamoyski przekreśliwszy własnoręcznie napisaną:* Lutetia. *O pobycie posłów polskich w* Forta Melloni *wspomina* Heidenstein Rer. polon. *str. 45.*

23. Posłowie polscy do Henryka Walezego. Toul, 7 XI 1573.

Przedstawiają jakie niebezpieczeństwa mogą spaść na kraj w razie dalszego zwlekania wyjazdu króla do Polski, zbijają wiadomość, jakoby spokój panował w Polsce i naglą go do pośpiechu.

Bibl. Baworow. Kopia współczesna w Kopiaryuszu Konarskiego *f. 733 i w Bibl. Ord. Zamoy. w* Dzienniku Górki *(por. Nr. 15, uw. 1) z nagłówkiem*: Serenissimo Principi Henrico Electo Regi Poloniae.

Serenissime Rex ac Domine clementissime. Servitia nostra M-tati Vestrae commendamus et Deum Optimum Maximum praecamur, ut M-tatem Vestram diu incolumem ac florentem conservet.

Cum ex litteris christianissimi Regis, fratris M-tatis Vestrae, ad dominum de Ognon scriptis cognoverimus discessum M-tatis Vestrae Parisiis ad V diem huius mensis dilatum, dies vero, qua M-tatis se sistere M-tas Vestra promisit, iam instet, M-tati Vestrae in memoriam revocandum putavimus, quantum et M-tatis Vestrae et Reipub. nostrae intersit, ne ultra tempus assignatum M-tatis Vestrae discessus in Poloniam extrahatur. Etenim postquam M-tas Vestra Parisios est profecta, R-mus D-nus Episcopus Posnaniensis a suis ex Polonia intellexit nobilitatem expectando adventum M-tatis Vestrae iam summo taedio affici, propterea quod multi ob iustitiam [1]) maxima damna patiantur, omnes vero a finitimis in dies aliquid hostile vereantur. Accepit quoque non deesse eos, qui semina discordiae iaciant. In ipsis etiam litteris a Basino Villaecotrium [2]) ad M-tatem Vestram missis nihil sane animadvertere potuimus, quod nobis magnopere spem de tranquilitate regni illius facere debeat, immo omnia fere magnam nobis sollicitudinem afferunt. Primum in Prussia Dantisci, tantae civitatis, motus, quae siquid moliatur, haud sane id suis tantum viribus freta suscepisse videatur. Deinde vero Turcorum imperator Tartarique excursione nostrorum militum irritati, quod aliis vicini regni nostri, qui nostram cum Turco coniunctionem sub hoc Reipub. nostrae tempus potissimum reformidabant, animos ad audendum aliquid addere quaeat, praeter periculum, quod ab ipsis Tartaris Turcoque ditionibus regni impendit, cum non solum nos, sed omnes christiani populi sciant eam istorum hominum esse consuetudinem, ut laesi par pro pari semper referrant. Moschus, ut ex ipsius epistolae exemplo ad M-tatem Vestram misso [3]) apparet, hac spe inducias se observaturum pollicetur a XV Augusti ad annum, quod existimarit diem, ad quam se sistat in regno, XI Novembris M-tati Vestrae esse in comitiis electionis praefixam; ad quam nisi M-tas Vestra in regno se sisterit, nova comitia creandi regis ordines obituros, in quibus ratio illius ha-

beatur [4]). Itaque timendum est, ne primum occulte aliquid moliatur, deinde, ubi id non successerit, ad arma confugiat. Caeterum scribit Basinus nuntio, quem attulit de celeri M-tatis Vestrae in Poloniam adventu, Poloniam esse recreatam et occulta consilia quorundam, qui nondum spem regni consequendi abiecerant, fracta. Quod cum ita evenerit, certe mora M-tatis Vestrae maximum maerorem vicissim omnibus adferret et, si qui sint, quorum cupiditas regnandi in Polonia nondum deferbuit, ad sollicitandos nobilitatis animos vi maiore incumbent moramque M-tatis Vestrae inde proficisci persuadere conabuntur, vel quod M-tas Vestra regnum illud parvi faciat, vel quod M-tati Vestrae iter in Poloniam propter difficultates, quas vel in Gallia habeat, vel in Germania vereatur, in perpetuum clausum sit. Haec M-tati Vestrae aperte et sincere scribimus et tanquam subditi tam M-tatis Vestrae quam Reipub. nostrae causa suademus, quemadmodum etiam saepe coram consuluimus. Nec certe quemquam adeo abhorrentem a M-tatis Vestrae dignitate et Reipub. nostrae salute reperiri arbitramur, qui diversum aliquid M-tati Vestrae ex Polonia scripserit; sed si qui scripserint [5]), quam recte M-tati Vestrae suadeant, vel ex hoc M-tas Vestra potest animadvertere, quod post discessum nostrum in Galliam nullum commune omnium regni et magni ducatus dominorum et ordinum concilium habitum sit. Itaque, si quid M-tati Vestrae pollicentur, non modo id ratum ordines ac in primis nobilitas non habebit, verum etiam merito offendetur, si, quod omnibus commune esse debeat, aliqui sibi arrogent atque etiam invidi M-tatem Vestram, ut eam parum gratam nobilitati reddant, quod cum paucis tantum de ea re, ex qua salus Reipub. dependeat, communicet, insimulabunt. Itaque iterum atque iterum M-tatem Vestram pro fide nostra monemus et obsecramus, ut M-tas Vestra iter institutum in Poloniam quam primum ineat, si quid vero cum Rege Christianissimo adhuc negotii habeat, cum illius M-tas valetudinis suae causa prosequi longius M-tatem Vestram nequeat, Vitris [6]) perficiat, ut e finibus Galliae XV huius mensis possit excedere; ultra quam diem M-tatem Vestram nos in Gallia non moraturam pro certo nobis persuademur. Etenim si diutius, quam a nobis M-tateque Vestra litteris per D. Zborowsky missis ordinibus [7]) promissum est, in hoc regno versaremur, omnis culpa huius morae in nos conferetur, maximumque periculum existimationis nostrae adiremus, proptereaque M-tas Vestra sciet nos XV huius mensis Metis in Poloniam omnino profecturos. Diu valere M-tem Vestram cupimus eique servitia nostra etiam atque etiam commandamus. Datum Tulae, VII Novembris. [8]).

Eiusdem M-tatis Vestrae obsequentissimi subditi et servitores.

Adam Conarski de Cobelino, episcopus Posnaniensis. Ioannes Herburth

a Fulsthin, castellanus Sanocensis. Nicolaus Cristopherus Radziwil, dux in Olika et Nieswiesz marschalcus etc. Ioannes Zamoiski, capitaneus Belsensis.

[1]) *Zawieszenie sądów.*

[2]) *Villers-Coterets. List Jana Bzin'a do Henryka Walezego z Krakowa 15 IX 1573 druk.* Noailles, Henri de Valois *III, str. 475.*

[3]) Copia listu kniazia moskiewskiego, króra Krolowy J. M. Polskiemu Electowy do Wollircotre poslano (Dziennik Górki *f. 261*).

[4]) *Por.* Orzelski wyd. Petersb. 1858 *I, 156.*

[5]) *Mowa tu o listach prymasa i Andrzeja Zborowskiego, por.* Heidenstein Rer. polon. *46 a.*

[6]) *Vitry.*

[7]) *Por.* Heidenstein Rer. polon. *44 b.*

[8]) *Podobnej treści list napisali posłowie 5 XI 1573 z Ligni do Albrechta Łaskiego wojewody sieradzkiego i Mikołaja Tomickiego wzywając ich, aby nakłaniali króla do pośpiechu* Dziennik Górki *l. c. i* Kop. Konarskiego *str. 733.*

24. Posłowie polscy do Andrzeja Górki. Toul, 12 XI, 1573.

Henryk Walezy przez Schomberga dał im znać o odłożeniu swego wyjazdu. Posłowie jednak nie czekając nań wyruszają, niech zatem Górka czeka ich w Metzu.

Mss. Bibl. Ord. Zamoy. l. c. f. 253 Ms. i Bibl. Dzików. (por. Nr. 15) Dziennik Górki z zaznaczonym w nagłówku adresem: J. M. Panu Miedzirzeckiemu naszemu mciwemu Panu i przyjacielowy.

Mcziwy Panie Miedzirzecky.

Sluzby nasze WM. zaliecamy zyczac WM. od Pana Boga zdrowia y wszego dobrego na czasy dlugie.

Radzibizmy belij WM. spolem s sobą dl[illegible] odprawy spraw naszich, ktoreby w tych czasiech bely przipadly [illegible] miely, ale zess WM. odiachawszy tam na mieiscu [1]) mieszkać, a nas cz[illegible]ekać racził, tedy WM. nic potrzebnego nie omieszkal. Sluge [2]) WM dl[illegible] thegozmy zatrzymaly, zezmy bely ku Kroliowy J. M. sługę naszego [illegible] thegozmy... [illegible]a thegozmy zatrzymaly, aby beł WM. to odniosl, co nam Krol J [illegible] posłaly z listem spolnym [3]). aby beł WM. to odniosl, co nam Krol J. M. odpissac bel raczil na list od nas posłany, ktorego exemplum sluga, [illegible]M. odpissac bel raczil na list od nas posłany, ktorego exemplum sluga [illegible] WM. ku WM. niesie. Ale nic nam nie odpisano, iedno [illegible]p. Szemberg [illegible] WM. ku WM. niesie. Ale nic nam nie odpisano, iedno [illegible]p. Szemberg [4]) dziś prziechal maiąc do nas list wierzący na personę [illegible]a, który [illegible]) dziś prziechal maiąc do nas list wierzący na personę [illegible], który [illegible] od Krola J. M. vzyval, abizmy wiazd ad vigesimam [illegible]m legasis [illegible]sto nas od Krola J. M. vzyval, abizmy wiazd ad vigesimam [illegible]um est [illegible]dlozely, krolia wymawiaiąc, isz zatrzymany chorobą krola Francusk[illegible]um est [illegible]dlozely, krolia wymawiaiąc, isz zatrzymany chorobą krola Francusk[illegible]mmode[illegible]go na czas naznaczony przyiachac nie mogl. A tak WM. nie racz się [illegible]mmode[illegible]go na czas naznaczony przyiachac nie mogl. A tak WM. nie racz się [illegible] de[illegible] iusz z mieisca ruszać, bo iusz uzelizmy Ich M. Pana Sanoczkiego y Pa[illegible]s de[illegible] iusz z mieisca ruszać, bo iusz uzelizmy Ich M. Pana Sanoczkiego y Pa[illegible] s strony nas wszitkich Coronnych y [illegible] u[illegible] Woiewodzica Prunskiego [5]), aby s strony nas wszitkich Coronnych y [illegible]a Woiewodzica Prunskiego [5]), aby s strony nas wszitkich Coronnych y [illegible] posłów krola Francuskiego do Witrinu [6]) [illegible]Wielkiego X. Lithewskiego posłów krola Francuskiego do Witrinu [6])

iechawszy, pozegnaly, a samy Kr. J. M. nie czekaiąc, ktoremuzmy thyto vigesimam nie pozwoliely, do WM. do Meczu iachać brać się bedziemy. Slugą tesz WM. byl przy thy naszy sprawie z Shimbergiem (!), wszitkie tesz inne rzeczy wie y tych gleytow przepisy ma, a tak z niego WM. wszitko dostatecznie wiedziec będziesz raczyl. Zaliecąmy się przythym WM. prziazny prziiacielsky s Tuly XII Novembris Anno Domini 1573.

Adam Konarsky, Biskup Poznansky. Jan Herburth, Castellan Sanocky. Mikolay Kristoph Radzywil. **Jan Zamoysky, starostą Belsky.** Mikolay Firley z Dabrowice.

¹) *T. j. w Metzu. O jego odjeździe od reszty posłów por.* Heidenstein Rer. polon. 45 b. *List ten jest odpowiedzią na list Górki z Metzu (8 XI 1573), w którym prosi posłów, aby donieśli coś pewnego o wyjeździe Henryka Walezego, (aby spotkać króla wybrał się początkowo do Nancy, ale się wrócił) i dokąd sami pojadą z Toul. Tłómaczy się, dlaczego nie jest z nimi społem; jeśli trzeba, gotów do nich pospieszyć.*

²) *Nazywał się Henryk.* ³) *Por. Nr. 23.*

⁴) *Kasper de Schomberg ambasador francuski w Niemczech. List niniejszy ilustruje* Heidenstein Rer. polon. *47 a.*

⁵) *Aleksander Prunski, syn Fryderyka, wojewody kijowskiego.*

⁶) *Vitry.*

25. Posłowie polscy do rad koronnych. Saint Nicolas, 26 XI 1573.

Bibl. publ. Petersb. Ms. Latin. T. IV 33 f. 546 (kopia spółczesna), skąd wydruk. Wierzbowski, Uchansciana *IV, 289 Nr. 60; Bibl. Ord. Zamoy. i Bibl. Baworow.* Dziennik Górki *(por* [illegible]piscopis, *z* [illegible] *:* List do Rad koronnych *i adresem:* R-mis ac Magnificis Dominis [illegible]tinis, Castellanis totique Senatui Regni Poloniae et magni Ducatus Lithuaniae.

Jan Tomicki kasztelan Gniezn[illegible]*ki i Jan Zborowski starosta odolanowski* [1]*) zapewne już ich uwiadomili, jako wszys*[illegible] *odprawiono według zlecenia. Upominali króla, aby pospieszał do Polski, ale* [illegible]*rzymywały go choroba króla francuskiego i jego własne sprawy. Na spóźnienie po*[illegible]*róży wpływały też listy z Polski* [2]*) donoszące, że w kraju wszystko pomyślnie i sp*[illegible]*okojnie. Skarżą się, że do posłów tymczasem żaden list nie przyszedł. Obecnie ju*[illegible] *w drogę z Królem jadą. O drodze swej król im szerzej napisze,* a dołozniy o p[illegible]zijachaniu swym do Corony iusz z Niemiec WM. przez posłańca swego ozna[illegible]y, ktorego tilko dla thego poslać będzie raczyl [3]) — — Adam Conarski [illegible] biskup Poznanski. Łaski Olbricht, wojewoda sieradzki. Andreas a Górka, cas[illegible]tellanus Miedzirecensis. Jan Herbort, castellan Sanocki. Mikołaj Firlej, starosta [illegible] Kazimirski. Mikołaj z Tomic, manu propia. Alexander Pronski [4]).

[1]) *Tomicki wyprzedził króla, por.* Orzelski *wyd. Petersb. 1858 I, str. 184. O Zborowskim por.* Orzelski *l.c. 178 i* Heidenstein Rer. Polon. *str. 44 b.*

[2]) *Por. Nr. 23 uw. 4.* [3]) *Tym posłańcem był Zamoyski, por. Nr. 26 uw. 1.*

[4]) *Streszczenie tego listu u* Heidensteina Rer. polon. *str. 48.*

26. Karnkowski biskup kujaw. do Zamoyskiego. Włocławek, 3 XII 1573.

Prosi o listy i wiadomości z podróży Walezego i zaprasza do siebie.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 37 Nr. 1. Oryginał z podpisem własnoręcznym.

Mnie osobliwie mily y laskawy panie starosta.

Raduię się s sczęsliwego przyachania WM. ze Franciei, a przitim dobrego zdrowia od Pana Boga WM. wiernie zyczącz.

Dano mi tę sprawę, zebyś WM. mial do mnie iakie listi albo ze Franciei albo s drogi. Ja baczącz, czo mi na tem nalezy wiedzieć o przyesdzie pańskim, gdisz mam witać na graniczach nomine omnium ordinum regni Krola JM., a za dzień się w drogę biorę, posilam do WM. umyslnie to pacholę swe prosząсz, abys mi WM. te listi, iesli iakie do mnie mieć raczisz, odesłać racził y o wiadomosczi drogi Krola JM. oznaimił [1]). A iesli się WM. tu do Kowala [2]) będziesz raczil przimknąć, proszę, wstąp WM. do mnie, będę WM. rad. A s tem się WM. uprzeimei przyazni zaleczam. Dan z Wloczlawia 3 Decembris 1573.

VM. uprzeymi prziiacziel Stanislaw Carnkowski Biskup Cuiawski ręką sffą scripsit.

[1]) *W liście z 20 XII 1573 z Kostrzynia (Bibl. sztabu główn. w Petersburgu Ms. 37541 str. 172. Kopia współczesna) Stanisław Fogelweder dworzanin daje znać królewnie Annie, że kiedy Walezy zbliży się do Polski od granicy niemieckiej* „tedy pan Zamoyski, starosta bełski, ma naprzód bierzeć do Polski oznajmując przyjazd J. Kr. M."

[2]) *Miasto województwa brzeskiego, dziś stacya kolei żel. warsz. bydg.*

27. Paweł Manucyusz do Zamoyskiego. Rzym, 5 XII 1573.

Choroba nie pozwala mu na dłuższy list (Odpow. na Nr. 22).

Druk. Epistolarum Paulli Manutii libri XII. Morgis *1581 st. 569;* Coloniae *1581 str. 555.* Coloniae *1596 str. 498. Nagłówek:* „Ioanni Sario Zamoscio".

Multorum mensium adversa valetudine vexatus omni prorsus carebam legendi scribendique facultate. Quod eo mihi in primis nomine permolestum est, quia multis ad me scribentibus respondere sine valetudinis incommodo vix possum. Nam, etsi depulsa vis est morbi, pristinas tamen vires desidero et capitis infirmitas non modo litterarum, sed prope sermonis usum adimit quotidiani. Dabis igitur, mi Zamosci, veniam homini tui

amantissimo, qui te pro ingenii doctrinaeque praestantia summis ornare laudibus numquam desinit, si ad tuam elegantissimam epistolam hoc unum rescribo, rescribere me tibi pluribus verbis hoc quidem tempore non licere. Nam cum licebit, persuade tibi non esse me commissurum, ut debitum humanitati amicitiaeque nostrae officium non persolvam. Interim haec pauca ut recenti morbo vacillantibus litterulis. Vale. Romae, Nonis Decembris MDLXXIII.

28. Kardynał Hozyusz do Zamoyskiego — Rzym, 13 III 1574

Posyła brewia papieskie i tłomaczy przyczynę zwłoki; oczekuje niecierpliwie wiadomości o koronacyi.

Bibl. Jagiell. Ms. 61 (Hosiana) *IX, 8, minuta ręki sekret. z napisem na marg:* „D. Zamoiski 13 Martii Romae."

Si tardius mitto breve [1]) Apostolicum, quod a me Reg. M-tas hic impetrari mandavit, denariorum defectus in causa fuit: cui succurrit tamen dominus Georgius Ticinus [2]), datis mihi mutuis 100 ducathis, quos ego partim in hoc breve, partim etiam in alia quaedam, quae Serenissima Infans mitti sibi postulaverat, expendi: quanquam sub illud ipsum tempus allatum est etiam nonnihil ex redditibus Ecclesiae meae pecuniae. Quam ob rem excuset, quaeso, tarditatem hanc nostram, quae fuit iustior, quam vellemus. Det etiam operam, ut, cum vacare sacerdotia contigerit, non conferantur nisi dignis, ex quibus aliquis ad Ecclesiam Dei fructus redundare queat. Pendemus hic eorum expectatione, quae Dominica Quinquagesima [3]) fieri debebant, quae non parvam animis nostris sollicitudinem adferunt. Utinam aliquando tandem de felici coronatione Serenissimi Regis nostri laetum nuncium habeamus.

[1]) *Na tymże arkuszu minuta listu z tegoż dnia do króla Henryka:* „Mitto M-tati Vestrae litteras Apostolicas, quibus illi facultas conceditur nominandi certas personas ad dignitates et canonicatus Ecclesiarum Regni primariarum in mensibus Sedi Apostolicae reservatis vacaturas. Quae quod mittuntur aliquanto serius *etc...*

[2]) *Ajent polski przy Watykanie, por.* Pawińskiego Źródła dziej. *t. IV Nr. LVII i LVIII*

[3]) *21 II, dzień koronacyi Henryka Walezego.*

29. Zofia Łaska krajczyna kor. do Zamoyskiego. — b. m. i d [1]).

Donosi, że już podpisała kwit z odbioru pieniędzy od podskarbiego ziem pruskich Jana Kostki kasztelana Gdańskiego.

Bibl. Ord. Zam. pl. 84 Nr. 1. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem: „Yego Msczy Panu Janowy Zamosczkiemu starosczye Belskiemu y Zamechskiemu a przyaczyolowi" .... *Inną ręką na kopercie dopisano:* „List p. Kraiczine [2]) okolo pieniedzy."

Moy laskawy Panye Starosta WM. zyczę zdrowia dobrego i wsselakich poczyech ot Pana Boga.

Tak yakos mi WM. pisacz raczyl okolo tych pyeniedzy pana Gdanskiego, tedy lyst posylam do JM. przez pacholę WM., zeby ye oddał pacholęczyu WM. i podpisalam syę na cyrografie, quituyącz go s tych pyenyedzy. Prossę Yei M. paniei Chelmskiei i Ych M. pannom Chelmskim[3]) racz WM. slusby moye zaleczicz. A s tym syę lascze WM. zalieczam; prossę, abys WM. raczyl bycz na mye laskaw.

Panny Krupskie[4]) siostry i slugi WM., WM. sluzby swe w laskę zaleczayą prossącz, aby WM. raczyl bycz na nie laskaw, bo ony WM. barzo rady sluzą.

W. M. zyczliwa przjacziolka Zofia Łaska.

[1]) *List bez daty, ale z adresu, w którym jest miejsce tylko na dwa tytuły starosty bełzkiego i zamechskiego, należy wnosić, że list ten był pisany po dniu 8 IV 1572, w którym dostał Zamoyski starostwo bełzkie, a przed datą listu Nr. 30 nadającego mu starostwo knyszyńskie. O tem ostatniem bowiem w adresie brak wzmianki.*

[2]) *Zofia Łaska była żoną Mikołaja Łaskiego, krajczego koronnego, syna Stanisława, wojewody Sieradzkiego. Mąż ją odumarł 30 III 1572. (Por.* W. Zakrzewski. Rodzina Łaskich. Ateneum *1883, IV str. 467). Łaski był też starostą malborskim. Po nim dostał to starostwo Jan Kostka, kasztelan gdański, podskarbi ziem pruskich. Pieniądze, o których w liście mowa, są zapewne jakąś zaległością dochodów ze starostwa, którą Kostka wypłacał wdowie.*

[3]) *Pani chełmska, to Anna macocha Jana Zamoyskiego (por. Nr. 7 uw. 3), panny chełmskie, to jego siostry.*

[4]) *Rodzina Krupskich herbu Korczak mieszkała w ziemi chełmskiej.*

30. Król Henryk do rewizorów dóbr knyszyńskich. Kraków, 6 IV 1574.

Rozkazuje oddać starostwo knyszyńskie Zamoyskiemu.

Bibl. Ord. Zam. Ms. Nr. 1731 str. 2. Kopia współczesna z oblaty, dokonanej w aktach grodzkich grodzieńskich 22 V 1574 przez wymienionych poniżej rewizorów.

Henricus Dei gratia Rex Poloniae *etc.* Generosis Hieronimo Makowieczky, secretario nostro, et Jozepho Holownia, subiudici terrestri Nowogrodensi, revisoribus bonorum nostrorum Kniszyn et Goniącz, fidelibus nostris dilectis graciam nostram Regiam.

Generosi fideles dilecti.

Dedimus ac contulimus Generoso Ioanni Zamoiski, capitaneo Belzensi et Zamechensi, capitaneatum bonorum Knissin et Goniącz, quorum revisionem F-bus vestris commiseramus [1]); itaque mandamus F-bus vestris, ut postquam hisce litteris nostris fuerint requisiti, possessionem dictorum bonorum omniumque ac singulorum praefato capitaneo consignent ac tradant cum efectu, nec aliter faciant pro gratia nostra, non obstantibus

quibusvis aliis litteris in contrarium quovis modo emmanatis. Datum Cracoviae in conventione felicis coronationis nostrae die VI mensis aprilis Anno Dni MDLXXIIII. Regni vero nostri anno primo. [Pothpysz reky J. M. Xiedza pothkanczlierzego][2]) Petrus Dunin Wolsky Regni Poloniae Vicecancellarius.

[1]) *Listem z dnia 4 IV 1574 r. z Krakowa król zawiadomił Stefana Bielawskiego o wysłaniu ich dwóch celem rewizyi trzymanych przezeń królewszczyzn, knyszyńskiej i goniądzkiej, i nakazał, aby im tego dopuścił. (kopie spółczesne tego listu w Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1731 str. 2, jako też Ms. 1785 f. 48). W czasie rewizyi dopiero przysłał im król niniejszy drugi list, jak o tem oświadczają cii rewizorowie przy oblacie obu tych listów. Po ucieczce Walezego wybuchł zatarg o powyższe królewszczyzny między Zamoyskim a Bielawskim, por.* Orzelski *tłómacz. Spasowicza II str. 31. Inne akty i zeznania rewizorów w tej sprawie zob. w Dodatkach.*

[2]) *Ta uwaga oczywiście zrobiona w aktach grodzieńskich.*

31. Król Henryk do Stefana Bielawskiego. Kraków, 6 IV 1574.

Rozkazuje ustąpić starostwa Knyszyńskiego Zamoyskiemu.

Bibl. Ord. Zamoy. 1731 str. 4. Kopia współczesna z oblaty w aktach ziemskich bielskich, dokonanej 17 V 1574 przez Andrzeja Lubienieckiego, komornika królewskiego.

Henricus Dei gratia Rex Poloniae *etc.* Generoso Stephano Bielawsky, fideli nobis dilecto, gratiam nostram Regiam, in absencia eius locum tenentibus seu vicecapitaneis in curia Kniszyn et castro Gonyącz bonisque ad ea pertinentibus.

Generose fidelis nobis dilecte.

Commissimus capitaneatum et administracionem bonorum ad curiam Kniszyn et castrum Goniącz pertinentium Generoso Ioanni Zamoisky capitaneo Belzensi et Zamechensi, ut ea ad decisionem de testamento Serenissimi olim principis Domini Sigismundi Augusti, antecessoris nostri, vel etiam si pro regno decretum fuerit, deinceps teneat et administret. Mittimusque eo ad introducendum illum in dicta bona nobilem Andream Liubienieczky, cubicularium nostrum. Quam ob rem cum Ftas T. ad bene placitum tantum regium praefecturam dictorum bonorum habuit, Fti T. mandamus et praecipimus, ut, postquam his litteris nostris fuerit requisita, de dictis bonis illi cedat, eorum possessionem non impediat, quam ipsi omnino apprehendere iussimus; pro gratia nostra Ftas T. secus non fecerit. Datum Cracoviae in conventu felicis coronacionis nostrae die VI mensis Aprilis Anno Domini MDLXXIIII, Regni vero nostri primo. Henricus Rex subscripsit. Petrus Dunin Wolsky Regni Poloniae Vicecancellarius.

32. Król Henryk do poddanych starostwa knyszyń. Kraków, 6 IV 1574.

Bibl. Ord. Zamoy. l. c. jak Nr. 31.

Uniwersał łaciński, w którym uwiadamia poddanych starostwa knyszyńskiego i goniądzkiego, że nadał te starostwa Zamoyskiemu i w tym celu dla intromisyi wysłał komornika Jędrzeja Lubienieckiego. Rozkazuje oddawać nowemu staroście winne posłuszeństwo, składać czynsze i robić pańszczyznę.

33. Król Henryk do rewizorów dóbr Knyszyńskich. Kraków, 12 IV 1574.

Poleca oddać lasy należące do starostwa knyszyńskiego i goniądzkiego do rąk J. Zamoyskiego.

Bibl. Ord. Zamoy. T. L. pl. 465 Nr. 3. Oryginał z własnoręcznym podpisem i małą pieczęcią koronną.

Henricus Dei gratia Rex Poloniae *etc.* Urodzonem Hieronymowi Makowieczkiemu, secretarzowi nassemu, y Jozephowi Holowni, podszendkowi ziemskiemu Nowogrodzkiemu, revisorem (!) nassem starostwa knissinskiego wiernim nam milem, laskę nassę Krolewską.

Urodzeni wierni nam mili.

Jakoszmi wam poruczili tho, abisczye wssitkie pozithky dobr wssitkich do Knissina y Goniedza nalezacze rewidowali y pozithki ych dostatecznie opissali y one dobra do rank Urodzonego Jana Zamoiskiego starosty Belskiego y Zamechskiego, ktoremuszmi starostwo thech tham dobr dali, podali, tak też W W. roskazuyemi, abisczie lessnicztwa y laszy wssithkie zdawna do Knissina nalezancze revidovali y pozitki ich dostatecznie spissali a one takze przerzeczonemu Janowi Zamoiskiemu, kthoremuszmy gi sspołem s starostwem zleczili, podali, pod laską nassą. Dan w Krakowie na Seimie Coronatij nassey dnia XII Kwyethnia Roku Panskiego MDLXXIIII° Panowania nassego roku pirssego. Henricus Rex subscripsit.

34. Król Henryk do Zamoyskiego. Kraków, 13 IV 1574.

Nakazuje intromisyę Stanisława Trojana chorążego bełzkiego na połowę wsi Michałowa.

Arch. akt. grodz. i ziem. we Lwowie. Rel. castr. Belz. *t. 175 str. 466. Akt oblatowany 10 V 1574. Excerpt.*

Henricus dei gratia Rex Poloniae *etc*: Generoso Ioanni Zamoiski,

Belzensi et Zamechensi nostro capitaneo, fideli nobis dilecto, in absentia vero vicecapitaneo ipsius Belzensi gratiam nóstram regiam.

Generose fidelis nobis dilecte.

Secundum praescriptum publice constitutionis medietatem villae Michalow in terra Belzensi positae, iure caduco post mortem nobilis olim Stanislai Usdowski ad nos devolutae — — — Generoso Stanislao Throyan de Rachanie, vexillifero Belzensi, dedimus et donavimus perpetuo; quam medietatem ville quoniam Ftas T. hoc tempore possidet, idcirca mandamus ipsi, ut eandem medietatem villae — — — praedicto vexillifero Belzensi possesionem et intromissionem det ac tradat—nihil derogando — — iuri refformatorio generosae Reginae de Zerniki coniugi (!) olim Stanislai Usdowski — nunc vero coniugi secundarum nuptiarum generosi Procopii Throyan de Orlow Rachańsky. Dathum Cracoviae in conventione felicis coronationis nostrae die XIII mensis aprilis. Anno Domini MDLXXIIII Regni vero nostri Anno primo. Petrus Dunin Volski Regni Polonie vicecancellarius.

35. Król Henryk do Zamoyskiego. Kraków, 22 IV 1574.

Poleca oddawać część dochodów starostwa bełzkiego klasztorowi Dominikanów w Bełzie.

Arch. akt. grodz. i ziem. we Lwowie. Castr. Leopol. *t. 335 str. 1016—1017.* „Litterae papireae S. Reg. M-tatis“ *oblatowane* „in castro inferiori Leopoliensi“ *16 lipca 1574. Excerpt.*

Henricus dei gratia Rex Polloniae *etc.* Generoso Ioanne (!) Zamoiski, capitaneo nostro Belzensi et Zamechensi, fideli nobis dilecto, gratiam nostram regiam.

Generose fidelis nobis dilecte.

Questi sunt coram nobis Venerabiles ac Religiosi Melchior, provincialis generalis ordinis praedicatorum, una cum priore conventus Belzensis eiusdem ordinis, illis iam ab aliquot annis ab officialibus Ftis T. non extradi certos proventus ac redditus, litteris originalibus et inventariis singullatim expressis ad praebendam castri nostri Belzensis tituli sanctae Catherinae ab antecessoribus nostris in proventibus capitaneatus Belzensis assignatos, et tandem successu temporis conventui monasterii praefati Belzensis iure certae commutationis pro villa Bodzanka ab eodem conventu Belzensi accepta et ad castrum Belzense adiuncta, incorporata — — Mandamus, ut Ftas T. capitaneique pro tempore existentes eviternis temporibus proventus huiusmodi praebendae eidem conventui Belzensi deinceps extradat — — nos vero valorem eius modi proventuum dictae praebendae in exigendis rationibus singulis annis seu arendis a Fte

T. de proventibus quorumcunque bonorum et proventuum nostrorum, quos Ftas T. in administratione sua habeat vel post habuerit, visa prioris praefati conventus pro temporibus existentis recognitione, suscepturi sumus; hasque litteras nostras non in vim mandati sed decreti nostri perpetuis temporibus duraturi intelligi volumus. Pro gratia nostra Ftas T. secus non fecerit. Datum Cracoviae in conventione regni generali felicis coronationis nostrae die XXII mensis Aprilis anno Domini Millesimo Quingentesimo septuagesimo quarto, Regni vero nostri Anno Primo. Henricus rex subscripsit.

36. Król Henryk do mieszkańców wsi Łukowy. Kraków, 26 IV 1574.

Nakazuje posłuszeństwo komisarzom król. wysłanym z powodu zaburzeń w tej wsi.

Arch. akt. grodz. i ziem. we Lwowie. Rel. castr. Belz. *t. 175 str. 462—463. Oblatowano 8 V 1574* „litterae mandati sub titulo et sigillo S. Reg. M-tatis".

Henricus dei gratia rex Polonie *etc.* Universis et singulis incollis villae nostrae dictae Lukowa, quae ad capitaneatum nostrum Zamchensem pertinet, quorum nomina et cognomina hic pro expressis habere volumus. F. D (*s*).

Questus est nobis generosus Ioannes Zamoyski, capitaneus noster Belzensis Zamchensisque, quia vos nobilem Mathiam Topornicki, vicecapitaneum Zamchensem, aggressi fuistis et clavigerum arcis Zamchensis dictum Iwan occidistis laboresque et onera debita temere et rebelliter recusatis contra decretum divi olim Sigismundi Augusti, antecessoris nostri, iam dudum de iis interpositum. Quod negotium certis commissariis nostris commissimus, quapropter mandamus vobis, ut, cum per dictos commissarios nostros ad id negotium vocati et requisiti fuerint (!), coram eis compareatis et quicquid in eo negotio decreverint, firmiter tenent et observent (!) pro gratia nostra. Dathum Cracoviae in conventu augustae coronationis nostrae die XXVI mensis Aprilis anno Domini MDLXXIV, regni vero nostri anno primo. Ad mandatum S. Reg. M-tis proprium.

37. Król Henryk do Zamoyskiego. Kraków, 4 V 1574.

Oznajmia, że wysłał komisarzów dla rozpatrzenia skarg poddanych wsi Łukowej i nakazuje zaniechać nadużyć.

Arch. akt. grodz. ziem. we Lwowie. Castr. Premisl. *f. 291 str. 515—516. Oblatował 21 V 1574* „laboriosus Mathias Madian de villa Lukowa" *w imieniu mieszkańców tej wsi* „litteras mandati S. Reg. M-tatis titulo et sigillo eiusdem S. Reg. M-tatis munitas".

Henryk z Bozey laskj krol polski *etc.* Urodzonemu Janowi Zamoyskiemu, starosczie naszemu belskiemu i zameskiemu wiernie nam miłemu laske nasze kroliewska, a w niebythnosczi iego podstaroscziemu albo urzednikowi iego.

Urodzeni wiernie nam mieli.

Przysli thu do nas poddąni naszi ze wsi Lukowey stharosthwa waszego zameskiego skarzącz sie obcziązliwie na urzędniki waszi, is je przymuszaią na czieskie a usthawiczne robothy na kazdy dzien imo decreth nas, kthory maią od nas w Liublinie dany. Thakze thes skarzili sie, ze im pobrano w cziązy bydlo, szathy i inszi rzeczy, kiedy oni nie chczieli iscz na kazdy dzien na robothe. A thak was napominamy, zebysczie thych poddanych naszych wyszey omienionych nie kazali wycziągacz na wiethsze robothy, iedno iakie maią w decreczie swem, thakze i na powozy wieksze, iedno iako w decreczie iest opisano, takze i we wszythkich inszych rzeczach zebysczie ich nie wycziągali abo wycziągacz nie kazali nad decreth nas; a czo sie thycze thych rzeczy wszytkich, ktore im w cziązy pobrano, zebysczie im zas wszythko wroczicz kazali. Czo sie thes thycze, czo sie skarzili o odięczie rol, thedy tho do comiszarzow naszych na commissią, ktorasmy wam dali, odszelamy, aby tham na gronczie komiszarze naszy ziechawszy sie o wszytkich rozniczach rosprawe miedzy wami z obudwu sthron uczynili. A is sie thes thu przed nami skarzel Sthanislaw mlynarz mlyna borowego, ze na skaze iego mlyna przeczew prawom iego nabudowano wielie mlynow blisko niego, thedy thes tho do thychze comiszarzow, kthore w rychlie wywiescz maczie, odszelamy i tho po was miecz chczemy, abysczie tham the sprawe na rozeznanie comiszarskie przy inszych sprawach przypusczieli. A is sie thes skarzą, zeby ye o tho bicz i szadzacz urzednich (!) was miał, is do nas na skargi w doliegloscziach swych chodzą, abysczie thego urzednikowi swemu zakazali, gdis tho ma bycz wolno poddanim naszym do nas na skargi chodzicz, a niema im thego nikth bronicz. A inaczey pod laską naszą kroliewską abysczie nie czynieli. Dan w Krakowie czwartego dnia Maia roku Bozego MDLXXIIII, panowania naszego roku pierwszego. Na wlasne roskazanie Krolia J. M. Stanislaw Ossowsky Referendarz.

38. Jerzy Jazłowiecki, wojewoda ruski, do Zamoyskiego. Dębica, 10 V 1574.

Wstawia się za towarzyszami rotmistrza Łaszcza, skarży się na niełaskę królewską, posyła kwity dla swych wierzycieli.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 35 Nr. 22. Oryginał własnoręczny miejscami wyblakły z śladem pieczątki i adresem: „JM. panu Janowi Zamoyskiemu s Kokowek [1]) Belskiemu, Zamechskiemu etc. Starosczie, panu przïiaczielowi mnye wielcze laskawemu nalezj“.

Mczjwj panje starosta, panje przjaczyelu mnje mylj y laskavj. Zdrovya wsego dobrego, tego VM. uprzimye zjcze ot Pana Boga na vjely ljat fortunych.

Towarzys p. Lasczuv [2]) s Kjowa potkal mnje z ljstem. Ocz prosj j czo sje s njm dzieje, VM. vjrozumj s pisanja jego, kturj VM. posjlam j novjne na kartcze. Pylne tedj prose, raczze go VM. otpravjcz s przjpovjednjm lystem, a s tjch dvu tysienczj dacz czo tovarzysum jego, bo tjz tam jest pjrvj jeden. V rzeczach mych j jnjch prose, jeslj sje nje odpravjli, racz VM. bycz pomoczen. Czo sje tjz z VM. spravu stalo okolo onego, czo VM. poslal pana choranzego [3]), racz VM. oznajmjcz. Bendancz VM. uprzjmjm, radbych vjedzjal j sljsal vsjtko dobrji. Ja s p. Czurjlem [4]) jade dumajancz, nje contenczjm ot pana, alye vjm, ze nje panem, alye wyencz kochankem. Takem dosedl jacz j drudze, alye bj j pan mjal na poszly slovo baczne a nie dacz [5]) sje uvodzicz, gdyz jego slovo krulyevskj ma bycz pewnj. Vsakze ya to Panu Bogu poruczam a czasovj lyepsemu na potym. Prose nje racz VM. zapomjnacz pjsanjm, kyedy sie kjm trafy. Ja do njedzjelie j dalj v Ljubaczowje [6]). Przed panem, prose, nye zapomjnaj VM. dobrze spominacz. Membran na qvjt Sluzjeskimu Casprovy, rotmystrzevj Kyovskimu, posjłam na 70 florenow, czom mu poziczjl juz dvje ljeczje, takze tyz Goslawskjmu. Stutod tam kvjtu nje trzeba, a VM. racz przj sobje zostavjcz. A s tjm sje v laske VM. j przjaznj zalyczam. Dan v Dembjczj v ponjedzjalek 10 maja anno Domini 1574.

VM. uprzjmy przjaczjel Jjuzj (!) Jaslovjeczkj z Buczacza *Vojewoda Ruski* renku własną.

[1]) *t. j. ze Skokówki. Na jej miejscu stanęło miasto Zamość.*
[2]) *Może Aleksander Łaszcz, starosta chełmski.*
[3]) *Trojan Stanisław chorąży bełzki. Czy to nie sprawa o Knyszyn? (por. Nr. 39).*
[4]) *Marcin Czuryło, rotmistrz, mąż Anny córki Jerzego Jazłowieckiego (Niesiecki).*
[5]) *Cztery słowa poprzednie wyblakłe, niewyraźne.*
[6]) *Miasto dziś w powiecie cieszanowskim. Starostą lubaczowskim był Jerzy Jazłowiecki.*

39. Stanisław Trojan podstar. Knyszyn.[1]) do Zamoyskiego. Knyszyn, 20 V 1574.

Donosi o objęciu starostwa Knyszyńskiego, chwali Jerzego Kurzenieckiego [2]), starościca pińskiego za łaskawą pomoc w gospodarstwie; dochodzą wieści o złych zamysłach Stefana Bielawskiego, załącza uwagi gospodarskie.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 64 Nr. 20. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: „Magnifico Domino Domino Joanni Zamoisky a Zamosczye, Belzensi, Knyssinensi, Zamescnsy, Goniądzensy etc. Capitaneo Domino suo beneficentissimo etc. etc. etc".

Zalieczíwsi wiernie ziczliwe sluzbi me łascze WM. mego mcziwego pana etc. Moy mcziwi panie.

Acz wielie pisacz na ten czas nie mogę prze ustawiczną praczą, ktorą na ten czas sam mąm staraiącz się o to s pylnosczią, iako mogę, nawietsą, iakobi sie wsistkiemu temu dosicz stalo, czo mam w poruczeniu od WM. mego mcziwego pana, tak o wczas Ich M. panow revisorow y slug Ich M., iako tes o wczas przyacziol WM., ktorzy sam bywayą i slug Ich M., zwłascza przy thak zgładzonich folwarkach, bo skoro wsistko za pieniądze się kupowacz musy. Wsakos za łaską JM. pana starosczicza dostałem u JM. pana starosczicza pynskiego dwu stu złotich, ktorich s checzią rad dał na potrzebe WM., i wielkie sam nam dobrodzieistwa cziny JM, stoiancz po łascze WM. godzien JM. dobrego podziekowania przes pysanie WM. Iesth JM. człowiek zaczny, uczciwy, mozny i na wsem rządny, we wsistkiem się WM. przyaznią swą dobrze zgodzy i nam sam JM. iako wielkie dobrodzieystwa cziny, tak tes poradny.

W tim porzadku iako sie sam postępylo, JM. pan secretarz pan Makowieczky, iako łacznieysy, WM. swemu mcziwemu panu dostatecznie wipysał [3]). Tamze sie posila wsistek progres WM. memu mczywemu panu, iako się postapylo autentice. Possesia iako się wzięła, s progresow tey sprawy y z JM. pana komornyka WM. zrozumiecz bęndzies racził. Iakos JM. pan komornik [4]) niwczem praczey swey y staranya swego liutowacz nie racził, iako prawy WM. przyacziel krewny. O mem staraniu w rzeczach WM. mego mcziwego pana nicz pysacz nie chcze, alie da-ly-Bog prawdziwie wiernie ziczliwe sluzby me zalieczą mię, bicz iedno Pąn Bog umieiętnosczy poziczicz racził, uprzyma chęcz iesth do sluzbi WM. mego mczywego pana.

O Bieliawskiem trwogy iakes sam przichodzą, iakobi cos takowego mislil, chcącz zatrudniacz possesią WM. Ia acz sam ploho nie siedzę tak, zebim sie miał dacz wistrasicz, wsakos panowie revisorowie tak mię do tego wiodą, abym ya na zadne zatrudnienie nie mislił, liudzi około siebie nie bawił i nie pokazował tego, zeby z iakiem tumultem ta sam posessia WM. sła, pokazuiąncz mi to, ze on z J. Kr. M. walczicz nie moze. Na czo acz sie ia oglиądam prze sam iakies czeste posłuchy, wsakos is oni ustawicznie mię upomynaią, abim się nie trwozil a nie pokazowal po sobie boyazny, bo i listow nie kazali my słacz do przyacziol WM. powiadaiancz, ze mi tu uspokoiemi, a przed sie sami sie biora odemnie, zostawuiacz mię tak liadaiak. Wsakos ia to Panu Bogu porucziwsy, ploho tak siedziecz nie bęnde, zebim mial bicz pehęrzęm wistrason, w Panie Bodze nadzieię maiącz, ze Pan Bog bendzie strozem mem y będzie racził bronicz wislugy WM. i mnie sluzebnika WM.; i acz są barzo zglodzone folwarky, skąd wichowanie trudne, wsakos Pana Boga prosancz na pomocz, tak sie staracz bendę, iako nieprzyacziel WM., ieslibi sie iem czinił, nie ucziesi się tes i do ostatecznego zdrowya mego.

Panu komornikowy dałem dwadziesczia złotich bendacz sam sam(*s*) barzo zatrudnioni; wsakos za tem staraniem JM. pana komornika, ktore czinicz racził, rozumiem temu, ze WM. moy mcziwy pan JM. panu komornikowy to tak odplaczicz raczis.

Stroni zasiania folwarkach (*s*) pilnoscz bila wielka o tim, zebi się tak zasialo, iakobi biła potrzeba; wsakos za pomoczą JM. pana starosczicza tak się zasiało, iakochmy mogly naliepiey, acz iako ono mowią omne principium grave, zwlascza za spustosenim folwarkow. Teras pisaniem moiem więczey WM. mego mciwego pana nie zabawiaiancz, wiernie zyczliwe słuzby moie. w lascze WM. mego mego mciwego pana, iako moge, napilniey poruczam, pilną prozbą prosąncz, abim z niey nigdy opusczon nie bił. A czo się sam daliey dziacz bendzie, przes pana Zaporskiego WM. dacz znacz nie omieskam Dąn s Knisina 20 dnia Maia Anno Domini 1574.

VM. mego mciwego pana wyeczny a uprzymy sluzebnyk Stanislaw Troian chorązj Belsky.

Panu Stałuskiemu sam zrodze odpowiadaia, ktory sam iesth wiernim a ziczliwem sluzebnikyem WM. y mieska przy mnie, godzien łasky WM. A czom pisał o liesnicztwo, izem sie o urzdzeniu (!), rozumiem temu, ze WM. uczinicz to raczis, czo przistoi.

[1]) *Był chorążym bełzkim a zarazem podstarościm knyszyńskim i goniądzkim, por. w Dodatkach akt z 30 VIII 1574.*

[2]) *por. Nr. 40 i* Niesiecki *wyd. lipskie V, str. 468.*

[3]) *Porównaj Nr. 40.*

[4]) *Andrzej Lubieniecki komornik królewski por. Nr. 31.*

40. Hier. Makowiecki i Józef Hołownia[1]) do Zamoyskiego [*Knyszyn, V 1574*].

Wychwala Jerzego Kurzenicckiego starościca pińskiego i innych.

Bibl. Ord. Zamoy. Ser. II T. 6 Nr. 106. Ostatni półarkusz listu oryginalnego bez podpisów a z 2 pieczątkami i adresem: „Wielmożnemu panu panu Janowi Zamoiskiemu, staroscie Belskiemu Knys*zy*ńskiemu, Gonyądzkiemu, *Za*mechskiemu panu *dobro*dzieiewy nam mciwemu".

Jakom WM. przedtym pisali o JM. panu Jerzim Kurzenieckim staroscicu Pinskim, ktorego tesz pani małżonka iest powinowata WM z domu Swięcickiego, ktorj owdzie wiele y dla nas y dla pana chorążego [2]) w potrzebach WM. czjni jako prawy przjaciel, y iako na nowym gospodarstwie, ktorzismy w piwnicy niezamożni byli, karmi, poi, obsyła wołmi tłustymi, zwierzjnami, starjmi y prostymi miody, piwem dobrjm, a nakoniec, choca to we dworze iest, tedj owsami, sianami y co potrzeba; y dzisieyszego dnia dowiedziawszj się, że goscie mamy miec s Tykocina, pana sta-

rostę[3]) y pany dworzany, obesłał miodami, piwem y inszimi potrzebami, za co ma WM. panu staroscicewi dziękować y powinien być.

Pan Jrzjkowicz, ktorj tesz owdzie przj nas czas niektorj mieszkał, ktorj tam w potrzebach swych jesli do WM. pisać będzie, prosiemy, abjs mu WM. pomocen raczjł bjc, bo co WM. uczjni, dla szczerego przjiaciela WM. uczjni.

Pan Liubienieckj[4]) z oyca powinowaty moy, ktory owdzie wedle potrzebj na wszitkim przjstojnie WM. słuzjł, proszę, abj WM. raczjł nań bjć łaskaw.

[1]) *Że list ten pochodzi od komisarzy królewskich wysłanych do Knyszyna (por. Nr. 30), okazują obie pieczątki. Herby na tych pieczątkach zatarte, ale wydają się być herbem Pomian z literkami* „H. M.", *drugi zaś herbem Hołownia z 3 strusimi piórami. Makowieccy byli herbu Pomian. List ten napisano współcześnie z Nr. 39, o czem zaświadczyć może ich porównanie, jakoteż wyrażona Nr. 39 wzmianka, że równocześnie sekret. Makowiecki napisał list do Zamoyskiego. Wyrażenie* powinowaty mój *wskazuje, że właściwie jedna osoba była autorem tego listu.*

[2]) *Stanisław Trojan chorąży bełzki.*

[3]) *Łukasz Górnicki.*

[4]) *Andrzej Lubieniecki komornik królewski.*

41. Jan Herburt do podstarościego zamechskiego Przemyśl, 4 VI 1574.

Posyła uniwersały do szlachty przemyskiej mieszkającej koło Zamchu, (podstarości zaś odsyła to do Zamoyskiego).

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 33 Nr. 3. Oryginał z podpisem własnoręcznym i adresem: Urodzonemu panu NB. (*s*) Podstaroszcziemu Zameszkiemu, przyaczięlowy mnye mylemu. *Przy adresie dopisek własnoręczny Macieja Topornickiego, podstarościego zamechskiego do Zamoyskiego.*

Moi laskawy Panie podstarosczy, dobrego zdrowia od Pana Boga VM. zycze.

W niebithnosczj JM. pana starosti Belskiego, Pana VM., ktori iesth starostą Zameskiem, poszilam lysthi do riczerstwa ziemie Przemiskiey okolo Zamchu myeskayąnczego, kthori VM. racz zarazem rozeslacz, thego dokladaiancz, abi ieden drugiemu the lysthj poszilal. A uczin tho VM. zarazem besz omieskania, abi pothem Pana VM. y urzendu mego nye wynowano. S tim szię dobrei przyazni VM. zalieczam. Datum z Przemislia die 4 Juni Anno Domini 1574.

VM. zyczlywy przyaciel Jan Herborth [1]) s Fulstina, castelan Sanoczkj, starostaPrzemiszkj ręką wlasną scripsit.

(*Dopisek Topornickiego*) Mcziwy Panie. Yuz po odyachanyu VM. gdym z myasta vyazdzal, sluszka mi thj listhy przynyosl. A yz tam okolo Zamchu neyemasz vyęczey, jeno pan Chmieleczky, tedy ja juz usthnye sam

o tem jemu povjem. A rozumyeyącz, yz o them tez pylniey VM. vyedziecz, tedy to wszystko panem Komorowskim [2]) odsylam VM. y z listem VM.

M. Topornyczkj VM. sluga.

[1]) *Słynny wydawca Statutów.*

[2]) *Komorowski był w służbie u Zamoyskiego por. Nr. 47.*

42. Król Henryk do Zamoyskiego Kraków, 20 (?) VI 1574.

Rozkazuje, aby strzegł pilnie obozu królewskiego pozostałego w Knyszynie po Zygmuncie Auguście.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1785 f. 52. Kopia współczesna ręką listów Stanisława Trojana.

Henricus Dei gratia rex Poloniae *etc.* Generose, fidelis nobis dilecte.

Mami za to, is W. T. maiącz na dobrim baczeniu roskazanie pierwse przes listi nase, siodła, rzęndy i insy rinstunky woienne, s Knisina do Tikoczina odesłał tak warownie, ze się nam w tei mierze zadna skoda nie stała, ani stanie. A is tes tamze w Knisinie, miesczie nasim dzierzawy na ten czas W. T., został obos s niamiotamy i z insemi instrumenti do obosu należączemy sławney pamięczy Sigmunta Augusta, przodka nasego, czego wsistkiego is potrzebuiemy i potrzebowacz bęndziemy, roskazuiemy tedy W. T., abis W. T. nikomu tak zadnego wozu [1]) iako i insich wselakich rzeczy do obozu należączich bes woley nasey nie widawał, ani ich nigdziey nie wisiłał i tak to wsistko dobrze opatrził i obwarował, iakobi sie nam w tim tam obozię i w rzeczach wsistkich do obozu należączich zadna skoda nie działa, a to wsistko oboznemu nasemu, a to temu, komu to odebracz zleczimy, wczale biło oddano. A is temu słudze Grigerowy Młoczkowy obozowemu, ktory przy obozie został i do tego czasu yest, tak iako mamy sprawę, pięnędzy strawnich zatrzimanich do tego czasu nye zapłaczono, przeto roskazuiemy W. T., aby W. T. temu to słudze obozowemu przerzeczonemu, którego my za sługę swego przymuiemy i tamze przi tim obozie miecz chczemy, pieniądze iego wsistkie zatrzimane zapłacził i do tego czasu, poky przy tim obozie nasim bendzie, po pyętnasczye grossy na strawę na kazdy tidzien dawał wedle dawnego z nim postanowienia, czo mi od W. T. natenczas, gdy W. T. s przeczonego starostwa nasego liczbę czinicz bęndzies, na liczbie przimiemy. A dla lepsey strazy obozu tego roskazuiemy W. T., aby W. T. temu to słudze obozowemu przerzeczonemu od godziny do godziny struza pewnego przidawał, poky ten tam obos w Knisinie miecz będziem. Dla łaski nasey ynaczey abis W. T. nie cziniel, roskazuiemy. Datum Cracovie, die XX[a] Mensis Iunii [2]) Anno Domini MDLXXIIII[o] Regni vero nostri anno primo.

Ex comissione S. M-tatis Reg. propria.

[1]) *Na odwrotnej stronie kopii niniejszego listu ręką tą samą przepisano uniwersał królewny Anny z 8 IX 1574 przeciwny temu rozkazowi Walezego*: Anna z lasky Bozey Krolewna Polska. Wsem wobecz y kazdemu z osobna, komu to wiedziecz bendzye należało (*s*), zechmy Urodzonemu Panu Stanislawowy Troianowskiemu, rotmistrzowy Tikoczinskiemu, a lesnyczemu Bielskiemu, wozy nase wsistkie w Knisinye w stras, moċz, chowanye i opatrowanie, poruczily ze wsistkiem tem, czokolwiek do tich wozow nalezy, chcącz to miecz, aby temu a nykomu ynnemu okrom niego do rąk oddane bily, w czyiemkolwiek teras chowanyu y opatrowanyu są. A dla lepsey pewnosczy ten list otworzisty, ręką nassą podpisany, y pięczęczią zapyeczętowany iesth. Datum Cracoviae w dzien Narodzenia Panny Maryey lata Panskiego 1574. Anna Królewna Polska.

[2]) *Henryk uszedł z Krakowa już w nocy 18/19 VI, o czem pisarz niniejszego listu mógł jeszcze nie wiedzieć.*

43. Stanisław Trojan do Zamoyskiego. Knyszyn, 20 VI 1574.

Robił przygotowania na przyjazd Zamoyskiego; wyjaśnia, co dotąd zróbił i do kogo pisał w sprawie zatargów z Bielawskim, prosi by mógł na chwilę odjechać do domu.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 64 Nr. 21. Oryginał z podpisem własnoręcznym.

Zalieczywsy wyernie zyczliwe sluzby me lascze zwikły WM. yakosz tho memu Mcziwemu Panu etc.

Przosz then czas z wielką radosczią oczekywalem W. M. swego Mcziwego pana z Jych M. Pani a przyiaczioły WM., takze thez s towarzistwem swem a sluzebniky WM. mego mcziwego pana, nadziewayącz się, zebysz byl WM. moy mcziwy Pan dlya uspokoyenia rzeczy swych thak okolo lyesnicztw yako thesz s tem Panem Bielawskym o the rzeczy yemu zahamowane, nadziewaiącz sye poslancza ot WM. mego mcziwego pana wprzoth, kthoryby my byl osnaymil o prziiesdzie WM., thakze thesz y tho, yakobym sye na WM. mego mcziwego pana gotowacz mial y na yako wielky poczet prziiacziol y slug WM., bo tego byla pylna potrzeba przithym wiedziecz przeth prziiasdem WM. mego mcziwego pana, ogliadaiącz sye na wyelkie sam przethnowie. Wypisalem thesz byl, czego sam potrzeba na prziiasth VM. mego mcziwego pana strony wolow, miodu y wyna, bo sam bydlo niedzne, maliuczkie woliky the zwlascza, kthore oddzieliely panowye revisorowie [1]) na strone VM. mego mcziwego pana. Myoth barzo drogy y nie naydzie go kupycz przasnego. Wsakozem ya yednak czo wietsych wolcziow dal othleczycz y pascz na dobrych pasach. Miodum thesz kowinskiego, czom mogl, przigotowal y przisnego przikupiwsy, dalem rosyczycz; wyna thesz sam nie dostanie asz Warsawye y tho drogo. Kthemu ostatek thych pieniedzy dwusthu zlothych dalem dziesiecz zlothych Panu Zaluskiemu, kthoregom poslal do Cracowa w potrzebye WM. me-

go mcziwego P.; wsakosz poslalem kapczisn [3]) wybyeracz, zbierze-li sie czo pyeniedzy, poslie do Warsawy po wyno dlia przyiasdu WM. mego mcziwego pana y przigotuie ssie tem, czem yedno bede mogl, bym yedno pewnie wiedzial o sczesliwym przilachaniu WM. mego mcziwego pana, zebi sie na darmo rzeczy nie skupowaly, gdzisz czasz lietny.

Pana Zaluskiego w thy mierze poslalem do Cracowa, ysz sam Pan Bielawsky przislal list J. Kr. M., aby mu bely rzeczy widane, kthory byl pieczeczia Coronną Pana Canczlierzową zapieczetowany y s pothpisem J. Kr. M., wsakosz pothpisu J. M. pana Canczlierzowego nie bylo, y tilko w thym lisczie roskazano wroczicz zboza a dobythky wedlye sersego brzemienia (*s*) tego listhu, kthorego kopia WM. memu mcziwemu posilam; thakze thesz y thego kopia, yako sie w thy rzeczy postapielo, yaka sye relacia stala w Bransku, kthora autentice wyiawsy, yednem sobye zostawyl przestrzegayącz zatrudnienia, yako sobie pochutnawali [3]) na then articul w lisczie thym: „Alioquin quicquid damni inde acceperit, id in F. T. redundaturum esse non dubitet," a drugą relacią wosnego z Branska thakasz autentice wiietha poslalem JM. xiadzu Udrziczkiemu [4]) do Cracova, aby JM. JM. panu Pothskarbyemu Corrunnemu [5]) tho ukazal y opowiedzyal y dalsy ynstructy ządal, aby JM. Pąn Pothskarby Coronny, rozmowiwsi sye z J. Kr. Mczią, raczyl mi dacz dalsą nauke w niebytnosczy VM. mego mcziwego pana. Bom sye yusz spodziewal WM. mego mcziwego pana bycz u dworu J. Kr. M., gdzizem zadnego othpysanya oth WM. mego mcziwego pana nie mial, y owsem w pierwsym pysaniu swym raczilesz WM. tho my dacz znacz indiferenter albo w Knisynie bycz, albo do dworu J. Kr. M. yachacz, w czym ya distractus bedącz, wolialem do dworu zarasz poslacz, spodziewayącz sye tham WM. mego mcziwego pana y tego przestrzegayącz, aby Bielawskyemu na iego tam obzalowanie nie byla daną wyara, yakoby sie strony WM. myalo sye z nim przikrze obchodzicz y iego rzeczy zatrudniacz; gdzysz czo sye dzieie, dzieie sie za instruccia skarbową przez pana Zaluskiego ku WM. memu mcziwemu panu, a w niebythnosczy WM. ku mnie poslaną. Yakosz yakom w thy rzeczy pysal do JM. xiedza Udrzyczkyego, kanonika Cracowskiego, posylam WM. memu mcziwemu panu copia tego lystu, thakze thesz copia listuw, vedlie kthorym pysal do JM. xiedza Biskupa Cracovskiego, do JM. pana Marsalka Coronnego, do JM. pana Marsalka nadwornego litewskiego, do JM. xiedza Pothkanczlierzego [6]) prosacz, aby thy sprawye WM. mego mcziwego pana belj przychylny; s czego tego wsythkiego WM. moy mczywy pąn bedziesz raczyl zrozumiecz, yakoby sam act byl przipathl, za kthorem nadziewam syę ya potwornego (!) poswu na WM. mego mcziwego pana, abo sąm na siebye. Czo acz mnie nicz nie trwozy, wsakosz

aby zatrudnienye nie przipadlo, wolyalem do dworu do prziiacziol W. M. mego mcziwego pana poslacz y do pana Pothskarbiego Corronnego, mayacz nadzieye zupelną o lascze WM., ze tho WM. przestrzecz bedziesz raczyl, ze ony kkruczkamy swemy nie uczieszą sye. Ya thesz sam z radą Ych M. panow prziiacziol WM. starąm sye o tho, yakoby sam sye nie ucziesiely them, czo przeth sye byorą. Athak pylną prosbą prosse WM. swego mczywego pana, abym myal dostateczną nauke, yakobym mial daly sobye postapycz, yaką obrone czynicz, yeslibi bely insse listhy przeciwko jnstructij JM. Pana pothskarbiego oth J. Kr. M. widane.

Moy mcziwy panie, acz my sie nicz nie przikrzy by thesz y przi nawieczssem zatrudnienyu WM. memu mcziwemu panu sluzycz, alie ysz WM. mego mcziwego pana nie tayno, yakom z domu mego wiiachal (nie spodziewayącz sye na drodze Cracowsky wyeczy bycz yedno trzy niedzielye, a yusz yest blisko dwudziesthu niedziel), othbiezalem domu swoiego, nicz w nim nie postanowiwsy: dlia tego pylną prosbą WM. mego mcziwego pana prosse, aby my tho z laska WM. mego mcziwego pana slo, zebych mogl do domu dobiezecz, a rzeczy swe postanowicz, bo my y arendy pozithkow z miasteczka wysly y glowne robothy kosenia y zniwa przipadayą, abym w rzeczach mych domowych nie upathl. Wsak WM. memu mcziwemu panu nie tayno, zem ya yest y wyrnim y wiecznim sluzewnikiem (!) WM. mego mcziwego pana, besz wseliakiego mego zalieczenia wierze, ze thesz WM. moy mczywy pąn bedziesz raczyl myecz racionem potrzeb moych domowych, bo yest rzecz pewna, zebym sye ya nie rath uchilyl oth poslugy WM. mego mcziwego pana, kiediby nie takowa moia potrzeba pylna, czo ya lascze WM. memu mcziwemu panu porucziam, nie chcącz sye w niwczem przikrzicz WM. memu mcziwemu panu. A sam sye zwikly lascze WM. mego mcziwego pana poruczam prosacz, abych z ni nigdy opusczon niebyl. Dąn z dworu Knisinskiego 20 Iunii Roku Bozego 1574.

WM. mego mciwego pana wieczny a uprzymy sluzebnik Stanislaw Troian z Orlowa chorązy Belsky subscripsit.

[1]) *Por. Nr. 29.*
[2]) *Kapszczyzna, podatek za prawo pędzenia wódki lub piwa.*
[3]) *Pochutnywać, radośnie wykrzykiwać.*
[4]) *Jakób Udrzycki*, Wierzbowski Uchansc., *IV, 361.*
[5]) *Hieronim Bużeński.*
[6]) *Franciszek Krasiński, Jan Firlej, Mik. Krzysz. Radziwiłł, Piotr Wolski.*

44. Stanisław Trojan do Zamoyskiego. Knyszyn, 28 VI 1574.

Wyraża obawy przed zajazdem ze strony poprzedniego posiadacza starostwa (zob. Nr. 31), skarży się na brak ludzi i rusznic, wzywa do rychłego przybycia i prosi o wiadomości z domu swego z Rachań.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 64 Nr. 22. Oryginał z podpisem własnoręcznym, z pieczątką i adresem: Magnifico Domino Domino Ioanni a Zamosczye, Belzensi, Knisinensi, Zamesensi etc. capitaneo, domino suo beneficentissimo etc. etc. *Przy adresie odmiennem pismem dopisek:* 2 listhi P. Chorązego 28 Iunii 1574 skathuly.

Moy mcziwy Panie. Wiernie ziczliwe sluzby me mcziwey łascze WM. mego mcziwego P., iako moge, napilniej zaliecziwsy etc.

Moy M-cziwy P. Pisałem ius trzikrocz ku WM. memu Mcziwemu P. oznaimuiąncz o rzeczach WM. mego Mcziwego P., czo się sam dzieie, alie ius teras dussem (!) pisaniem WM. mego mcziwego P. bawicz nie chczę, tilko tho oznaymuię, że za tim zatrzesieniem, ktore iest w Koronie, iesli WM. sam moy mcziwy Pan tim richliey bicz nie bęndzies raczil, a rzeczy swich nie postanowicz, iakokiem mogl, dalibog wiernie a uprzimie s towarzistwem moim wyernie rad słuziłem y słuzicz bendę WM. memu mcziwemu Panu do ostatecznego mego gardła położenia na posłudze WM. mego mcziwego Pana y s thowarzistwem mem, ktorzi będą zemną rowno stateczny. Jakos o kazdim z Ich M. tak iako o sobie dzierzę, by ieno nam Pan Bog dał rowną statecznoscz, bo acz nye odemnye teras, alie potim od ludzy WM. mego mcziwego Pana nie będzie taino, iako kto z nas WM. nasemu mcziwemu P. sluzi i sluzicz bęndzie, bo iako się sam chwalicz nie chczę, acz dali-Bog się czuię wiernem a uprzeymie ziczliwem slugą WM. mego mcziwego Pana, iednak kazdego sluzbi za czasem WM. mego mcziwego P. nie bendą tainę; alie przyacziol WM. mego mcziwego P. ofiarowanie, w którymem ia nadzieię pokładał, za tą przigodą, iako słaba nadzieia w nich! Chocziaizem ia, iakom mogl, naiwięczey zabiegał łascze Ich M. stroni WM. mego mcziwego Pana, alie is się stroni Krolicwny [1]) Jej M. po tem zatrzesięniem wsisczy obawiają, abi w zatrudnienie nie wpadly, przetos kazdy sobie znaiduie wimowky, ze zadney nadzieye nimas w ich ratunku, iako to liepiey z listow ich wirozumiecz WM. moy mcziwy P. bendzies racził. Jus z insey stroni sukam przziacziol WM. mego mcziwego P., za temy membranamy, ktores WM. moi mcziwy P. przislacz mi racził; alie ieslim się na tich omilił, czo mi się ius bili obieczaly, tem wienczey wątpie w tich, o ktorych tilko nadzieię mąm. A tak dlia Pana Boga prosę, abis WM. moy mcziwy Pan przibicz racził, a to dobro, ktore Pan Bóg WM. memu mcziwemu Panu dał, y dobrzes to WM. moy mcziwy Pan J. Kr. M. panu swemu zasluzicz racził, nie puszczai tego WM. moi mcziwy Pan skodą swą na posmiech liudzim ku pozitku niebitnosczią swą albo omieskaniem bitnosczy swey. Bocz ia moy mcziwy P. do zdrowia mego s towarzistwem mem, ktore sam mąm y miecz mogę, wiernosczią mą nicz nie upusczę; alie is ten czlowiek [2]) zbogaczil się w pieniądze, chocziaizę s krziwdą ludzką, bendzieli miał ktemu potusenie od

Kroliewny Jey M., bendzie się ten kusił, abi co złego wirządził za dostatkiem swem, chocziai w przziaczioli niemozny; y mąm tę sprawę, zeby za potuchą y listi Kroliewny Jej M. miał sobie zbieracz liudzi Warsawie, pierwey chcząncz tu skusicz praktiką, abi przes bracząą swą skusił po folwarkach z iakiemsczi komornikiem, starącz(!) się o posesią; czego ia omnibus modis, iako Pan Bog da rozumiecz i uwidiec (!), bronicz bęndę; bęndą-li tes gwałtem chciecz, wedlie naiwietsey moznosczi gwałtowi się bronicz bęndę. Jeno to rozrzoznienie na mię nagorse osmy folwarkow, a ieden od drugiego dalieko, ktemu zamek Goniącz y dwor Knisinski, wielie do tego ludzy potrzeba, o ktoro(!) sąm w tem zatrzesięniu, bi tes i pieniadze bily, ktorich trudno dostacz (wsitki się glodnemy powiadaią w pieniądze), o ludzi sam barzo trudno za tim zatrwozenim odiechanya J. Kr. M. A to na nas natrudnieisa, is strzelby dostacz nie mozem, ieno sescz rucznicz od JM. pana starosczicza pinskiego [3], moich cztery wozie, ktorem sobą miewał, a kilka moich rusnicz krotkich, a pana Komorowskiego iedna rusnicza krotka, pana Stałuskiego dwie długich, tilkos ich w Knysinie mamy na tak wielky dwor. W Goniądsu tam iest nieco rusnicz; są tam i strzelczi, alie nyepewni ci, bo się wsędy ogliadaią na pana Bielawskiego dlia tego, is iesсze zona iego y bracząą są w Zabielu i zniesli tam sobie sbroię, strzelbę, ktorey maią niemało, do Zabiela. Osob niewiele, tilko sie spodziewaią Stephana [4]) z niemalem pocztem, ktoribi mial zebracz z Masosw (!) y w Warsawie; czemu acz ia nie wierze i iest to u mnie niepodobna rzecz, bi się on miał sam siebię o to kusicz, nisi datum esset illi desuper od Kroliewny Jey M., alie się ia tego nicz nie stracham s timi, ktorzi są ze mną sludzi WM. mego mcziwego P. Jednak zdalo mi się za slusne, abim to WM. wsistko memu mcziwemu P. wipisał, czo sie sąm dzieie; alie to wsistko bitnoscz WM. mego mcziwego P. naprawi; postanowis WM. moy mcziwi P. rzeczi swe, dali Pan Bog, richlio ku dobremu konczu, bo się samy ludzie trwozą, zaczim barzo nye spora robota i będzie wielkie omieskanie za nieposlusenstwem poddanich, w robotach WM. mego mcziwego P. Bendą, są i bęndą karany, a tho strony chitrosczi po tich liudziech, ogliadam się na nię i barzo mi się to nye podobało, ze panowie rewisorowie roskazali, abi pani Bielawska mieskała w Zabielu [5]), as pąn Bielawsky przidzie y tam się sposąbiaią na wsistko, a izem nauki od WM. mego mcziwego P. ni miał, czo s niemi rzecz, w tem Zabielu, czierpiecziem ia musiał do nauky WM. mego mcziwego P.; alie to wsistko ustanie, gdy Pąn Bog sam WM. mego mcziwego P. przyniesie, bo się wsisczi bęndą ogliedacz na osobę WM. mego mcziwego P.; bo persona WM. mego mcziwego P. sam będzie persona leonis ku dobremu, dali-Bog, postanowieniu, przestrzezenia despectu i ku podparcziu pozitkow WM. mego mcziwego P. Ja-

kozbym WM. mego mcziwego P. pisaniem swem trwozicz nie chciał, alie bi mi tes to nie przistało WM. memu mcziwemu P. nie oznaimicz tego, czo się sam dzieyę. A tak ius dalsem pisaniem WM. mego mcziwego P. bawicz nie chczę, tilko prosę, abis W. M. moy mcziwy P. sam dlia siebię sam tem richliey biwacz racził, bo tamte [6]) starostwa są ugruntowane dostateczną posesią WM. mego mcziwego P. i na kazde podparczie kazdego przipadku prziacziol WM. mego mcziwego P. krwią powinnich zachowałech i służebnikow WM. dostatek. Alie sam w owim kraiu za tim przipadkiem zatrzesionem, zwlascza bes bitnosczi WM., nasego mciwego P., non est, quae adiuvet, bo i poddani podtrwozeny barzo y Bielawskim, bo sie w nie wgrozil, y ogladaiąncz się na prawo testamentowe krolewny Jey M. Na pani zamku Tikoczkiego [7]) iest się na co oględaczi, albowiem et loquela manifestos facit. Wsakos, gdi Pan Bog WM., nasego mcziwego P., prziniesie, wsiztko to da-li-Bog ustanie, ieno, poki WM., nasego mcziwego P., sam nie będzie, omnia doloribus plena. O prziaczioli trudno, o pieniadze trudniey, czembi się sam podeprzecz, gdis ius nietaino WM. nasego P., iakiechmi sam czasy przipadly przed nowią. Wsakos na owies i na inę potrzebi domowe, iako będzie mogło bicz napilniey, staracz s pilnosczią się staracz (!) bendę, tilko dlia Boga prosę, racz WM., moi mcziwy P., tem richliey przibicz dlia utwirdzenia starostw i nieupusczenia liesnicztw, bobi tho sila ubiło od starostw, gdzieby WM., moi mcziwy P., liesnicztw zadzierzecz nie racził, bo ius sam okolo nih burda, iakom WM., memu mcziwemu P., oznaimił i list posłał p. Łobeskiego, ktori iednak się tamtey stronie opar, bo ma fawores panow u zamku Tikoczkiego.

Moy mcziwy P., pilną prozbą prosę, racz WM., moy mcziwy P., zaslacz do Rachan po listh, abim wzdy wiedział, czo się w ubogiej chalupie mey dzieie. Abowiem, kiedis WM, moy mcziwy P., racził zeslacz pierwey, sluska nye chczial czękacz dlugo; zaliedwie mi biedna moia dziewka utrapioną sierota pany Witwinską oznaimila o utrapieniu swem tilko od niemiłosiernei paniei Witwinskiey starey y sinowey, ktorey utrapienie y załoscz moia wielka as do płaczu mię prziwiodła, a o rzeczach mih domowih, czo się w ubogiey chalupie mei dzieię, nicz mi nie wipisano. WM. moy mcziwy P., rozumiecz raczis, czo my naliezy na tim kęsie, czo mi Pan Bog racził dacz s laski swey swientey, acz i tem exagerowacz nie chczę, abim nie bił rozumiąn, zebi moie domowe potrzebi miali mię odwodzicz od poslugi WM. mego mcziwego P.; wsakos, czo mi naliezi na tim, czo my Pąn Bog z laski swey dacz racził stroni hudey maiętnosczi mey, zwlascza przi tich czasiech, iakie ius przipadli, przipusczam to dobremu baczeniu i lascze WM., mego mcziwego P. A sam sie i uprzimę sluzbi moie mcziwey lascze WM., mego mcziwego P., iako mogę, napilniey poru-

czam, prosąncz, abim z niej nigdy opuszczon nie bił, iako uprzimy a wiernie ziczliwy słuzebnik WM., mego mcziwego P. Dąn z dworu Knisinskiego 28 Iunii anno domini 1574.

WM., mego mcziwego P. wyeczny a uprzymy sluzebnik Stanislaw Troian z Orlowa, chorązy Belsky.

[1]) *O pretensyach, jakie do starostwa knyszyńskiego rościła sobie królewna Anna por. list z r. 1574 w którym Rylski w imieniu królewny Anny donosi Zofii Jagiellonce* (Przezdziecki, Jagiellonki *t. IV Nr. XXIX, str. 153*): „Jakom wyżej pisał, że Królewna *J.* M. posłała Królowi rejestr imion, na które prawa ma z siostrami swemi, prosząc go dla Boga, aby ich nikomu nie dawał do rozprawy. Obiecał nie dawać. Zapomniawszy Boga i obietnice swe, dawa wiecznością i dożywociem jako komu. Oto i teraz Knyszyn dał Zamoyskiemu, który najechał wielkim gwałtem w tysiącu koni, wybił, wygnał tego starostę (*Bielawskiego*), który to trzymał od nieboszczyka Króla." *Toż samo opisuje królewna Anna Zofii Jagiellonce listem z 20 V 1574 z Krakowa (lc. XXXIII, str. 161)*: „Teraz dał J. Kr. M. Zamojskiemu Knyszyn. Starosta (*Bielawski*) ze mną przyjechał, a żonę i dzieci zostawił. I on i ja wyjechali. Gwałtem (*w*) tysiąc koni wybili żone stamtąd do folwarku (*Zabiela?*) Radziwiłł marszałek (*nadw. litew. Mikołaj Krzysztóf*) i wielki marszałek starosta żmudzki (*Jan Chodkiewicz*). A to widzisz W. Kr. M. jaka sprawiedliwość! Mało nie wszystko rozdał nasze imiona. Kiedy do niego ślę, powiada, ze „nie dałem," a ręki jego podpis. Przebóg! proszę, poślij W. Kr. M. do Cesarza posła swego i do Ks. M. powinowatych, opowiadając a prosząc, aby posłali na Sejm do tej sprawy."

[2]) *Stefan Bielawski.*

[3]) *Jerzy Kurzeniecki.*

[4]) *Bielawskiego.*

[5]) *Folwark w starostwie Knyszyńskiem.*

[6]) *T. j. bełzkie i zamechskie.*

[7]) *W zamku w Tykocinie był starostą Łukasz Górnicki. Ten napisał do Stanisława Trojana o dzień wcześniej, niż data listu niniejszego, list, w którym (obudzony przez sługę Trojana ze snu) odpowiada na wezwania jego, aby pomógł mu obronić się przed Bielawskim. Strzelby żadnej na zamku tykocińskim nie ma i zamku tego obecnie w czasie zapowiadającego się bezkrólewia opuścić nie może ani sam, ani załoga, ale radzi zebrać szlachtę okoliczną, pozyskać sobie chłopów i mieszczan, posłać po pomoc do sąsiednich majątków marszałka Radziwiłła i Jana Dulskiego, kasztelana chełmińskiego. Donosi też o sporze Stanisława Trojanowskiego rotmistrza tykocińskiego z Bielawskim o leśnictwo tykocińskie. Ten Bielawskiemu oparł się (dotąd wydrukowano ten list z oryginału własnoręcznego z Bibl. Ord. Zamoy. pl. 29, Nr. 6 w* „Łukasza Górnickiego Dzieła wszystkie. R. Loewenfeld i P. Chmielowski, Tom III Warszawa 1886 *str. 279 z błędnem oznaczeniem daty na drugą połowę 1577. Dalszy ciąg znalazł się w Bibl. Ord. Zamoy. w „czarnyeh pudłach" i tu się ogłasza:*) dobrze, nie puścill, a nie mial s sobą telko chllopy swoiei dierzzawy. Mam ći ia za to, izz ći Pąn Bielawski szturmem tego nie będzie chćiall wziąć, iesli go fortelie iego omylią, ktorych się WM. więncei obawiai, nizz mocy. To mi sie nie podoba, izześ WM. tak dllugo w Zabieliu dall sie przesussać slugom iego. Z nieprzyiaćielem trzeba umieć i z przyćielem. Llasce sie WM. zaliecąm panu męmu. Pisąn w Lipnikach 27 Junii o wtorei godinie w noc 1574. WM. slluga i przyiaćiel pewny Llukass Gornicki. *Adres*: Jego Mći Panu Staniśllawowi Troianowi z Orllowa Chorązzemu Bellskiemu, a memu vielcze llaskawemu panu.

45. Rady koronne do Zamoyskiego. Kraków, 30 VI 1574.

Polecają, aby jako starosta knyszyński pomógł w budowie zamku tykocińskiego i opatrzył żywnością Trojanowskiego, rotmistrza odbywającego służbę na tymże zamku.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 56 Nr. 1. Kopia współczesna.

Chęnczy nasze braczkye WM. zalyeczywszy.

Ziechawszi szyę thu do Cracowa po odyechaniu Crolya JM., baczącz tego bycz pilną potrzebę, przipowiedzielichmi słuzbę panu Troianowskyemu [1]) na zamku Tikoczinskym. A tak za tą potrzebą proszimi y napominami WM., aby WM. bes omięskania s starostwa Kniszinskiego panu Troyanowskiemu ku ziwnosczy dał na tęnze zamek mąky beczek 600, słodu beczek 600, krup pospolitych beczek 60, grochu beczek 40, y drew do tegosz zamku wlosczya (!) s starostwa Kniszinskiego iako nawięczey bycz moze dlia zimy nieodwłocznie teras prziprowadzicz roskazał. Piszalichmi tesz do pana starosty Tykoczinskiego [2]), aby dlia budowania zamku tegosz spusczył drzewa w iesięni do Tikoczy z dzierszawy Grodzieńskiey. A tak tesz WM. proszimy y napominamy, abys WM. lyudzmi i ciesliamy s starostwa Kniszinskiego budowacz iako napilniey, gdy iusz drzewo będzie, pomogl, staraiącz szye o to, iakobi szię tamto w ięszęny do zimy zabudowacz moglo. Nie wątpięmy, ze w tym wszitkym WM. wedlie powinnosczi szwey pilnoscz uczinisz. Zaliecząmi szye przitym braczkiey miłosczy WM. Datum Cracoviae die ultima iunii Anno Domini MDLXXIIII.

WM. przyaczielye Radi Coronne, w Krakowye natęnczasz będącze.

[1]) *Stanisław Trojanowski, rotmistrz tykociński.*
[2]) *Łukasz Górnicki.*

46. Stanisław Trojan do Zamoyskiego. Knyszyn, 19 VII 1574.

Opisuje rozmowę z dworzanami tykocińskimi o Bielawskim, wspomina o listach królewny Anny przeciw Zymoyskiemu, domaga się rychłego tegoż przybycia i zdaje sprawę z gospodarstwa i rozchodów.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 154 Nr. 1. Oryginał z pieczątką i adresem: „Magnifico Domino, Domino Ioanni Zamoisczky a Zamosczye, Bełzensy, Knisinensy, Zamechensy etc. capitaneo, secretario S. Reg. M-tatis. Domino suo gratiosissimo etc.“ *Na kopercie inną ręką dopisano:* „redditae die 26 eiusdem.“

Moy mcziwy Panie. Pilnie zaleeziwsi wiernie ziezliwe słuzbi moie mcziwey łascze WM. mego mcziwego P. etc.

Moy mcziwi Panie. Juzem wipisał WM. memu mcziwemu P. to wsistko, czo się sam dzieye, iakiemy strachy P. Bielawsky sam strasy zbieraniem ludzy i odpowiadaniem pokątnem na gardło me. Jakos te strachy i odpowiedzy mnie za łaską Bozą y towarzistwu moiemu za łaską miłego Pana Boga y za łaską y miłosczią prziacziol WM. (!). Jakos P. Bielawsky, widzącz statecznoscz moię przi sprawiedliwosczy WM. mego mcziwego P., ius nie tak srodze grozy, rzekomo sie daie chamowacz panom dworzanom na Tikoczinie, ktorzi bily u mnye, dziwno grozby pana Bielawskiego opowiedaiącz, a potim pokoy rozeymuiacz, chcącz rzekomo chamowacz P. Bielawskiego, y to wątpliwye.

A tey wsistkiey materiey biło rozumienie: „Ukrziwdzon P. Bielawsky barzo, ma listy krolewske pod pierwsą datą, ma osobny list na Zabiele [1]) doziwoczie sobie y zenie y na Knysin ma list, poczwierdzenie prawa pierwszego za podpisem pana canclerzowem. A tak puscz mu Zabiele i widay mu rzeczy iego wsistkie, bo, gdzie mu nie widas, nie uchamuiemi go, bo tak powiada: „abo my Knisina dostacz, albo my pod Knisinem zostacz.“

Namowiwsy s P. Zamoysczkiem i s P. Zrzedzinskiem [2]), ta ym odpowiedz dana: „Strach iest rzecz wielka płochemu, temu zwłascza, który po sobie sprawiedliwosczy nye ma. JM. Pan moy, bęndącz dobrze zasluzony s przodkow swich Rptey i sam osobą swą sluzącz dwiema krolom, panom swym, godnie, a tak za sprawiedliwoszcią JM. Pana mego te postrachy od P. Bielawskiego nie są my srogie y towarzystwu memu. Mąm trzy siny i dziewkę, dał my Pan Bog potomstwo, wiem, ze tes raz mąm umrzecz, a tak przi sprawiedliwosczy JM. Pana gotowem gardło swe połozicz, bi tes i do tego przisło; czego mu Pan Bog nie dopomoze, bo sprawiedliwosczy zadnej ni ma, i nieyusby koniecz P. Bielawsky z JM. Panem mem miał; pociągnęłobi się to dłuzej, musiałby P. Bielawski poczucz JM. Pana mego i czy wsisczi, ktorzibi mu tego pomogaly. Ale mu tego Pąn Bog nie dopomoze, aby on miał widrzeez wislugę JM. Pana mego i nad nami się złączącz, bo dostatku y przyacziol sto nie ma. Siły i sercza mu Pąn Bog nie da, bo sprawiedliwosczy nie ma. A iesli się ius na to uda, czo przedsięwziął, poczuię, da-li Pąn Bog, iako cznotliwy a wierny są sludzy JM. Pana nasego, poczuię tes, da-li Pąn Bog y to, iako tak zaczni człowyek a podcziwie ziwiąnczy ma wiele przijacziol nie tilko tam, gdzie się urodził, ale y tu za łaską miłego Pana Boga y za dobrem zachowaniem JM., a drudzy na sławę tilko JM. są statecznemy prziaczoły; da-li

Pąn Bog, ię poczuie i bęndzię odprawion wedle potrzeby. Jus JM. P. moy prziedzie, jesli sie nie pohamuie od swego przedsiewzięczią."

P. Zamoysczky powiadział: „Jam się iescze nie ozenił, dziatek ni mąm, nie będzie mi zal od nich, bendę .rad bronił wisługy JM. Pana, brata mego, do ostatcznego zdrowia mego."

P. Zrzedzinsky powiadział: „Jus mi tes dał Pąn Bog potomky, przywykłem panu swemu cznotliwie służicz, nie bęndzie mi zal zdrowia mego połozicz przy wisłudze JM. P. mego, i przi tem stoię, czo pan chorązy powiadział, ze wsistkiem towarzistwem swem a sluzebnyky JM. P. mego."

Potemem powiadział: „Any strachem, any targiem, any zadnem fortelem Zabiela na nas nie witarguie P. Bielawsky, bo mi tey moczy ni mamy wsisczy, abichmy miely nie tilko Zabiele, ale i iednę włokę oddacz na takie strachy; i niechai to wie P. Bielawsky, ze iesli pocznie co takowego przeciwko JM., a uczyni w ktorem folwarku iaky naiazd, ze my, nie czekaiączy go w dworze, tam, gdzieby chcział skode JM. Panu nasemu uczinicz, ten strach, ktorim nam grozy, nąn da-li Pan Bog obroczięmy."

Potim Ich M. panowye dworzanie powiedzyely, ze bęndzyem się o to staracz, awa za nasem upominieniem ten lud rospusczy, a prziprzipusczi sie na przyaczoły.

Iam powiedział: „Nie poruczono mi iednacz sie ieno rządzicz a bronicz to, czo my poruczono. Pana Boga bendo prosił, abim temu dosicz uczinił, a czego my nie poruczono, tedi się ia w zadne contracty i iednania nie wdam. Ale y owsem niech Pan wsistkiego zaniecha, bo tą grozbą i temy tractaty nicz nie witractuie, ani witarguie, bo zadney moczi ia ni mąm s towarzistwem swem do zadnego iednania, ani się w zadnę ugodę i iednanie wdam, any JM. P. mego w zadne yednanie wdawacz bęnde, bo ani tego mąm poruczenia i wiem ze mi to nie przystoy; a tes JM. P. memu iednania nie potrzeba, a Zabiele folwark piękny kleynoth do Knysina."

Tak się obieczały przed się roziem czinicz. Michmi potim powiedziely: „Pokoiu będziem barzo radzy, bronicziechmi się tes gotowy." S tim odiechaly. Pisaly potim do nas, zechmi nie widziely pana Bielawskiego, ale pisał pon JM. Pan Chełminsky [3]) ządaiąncz, abi bił u JM. Mam za tos, ze JM. pokoy z niem postanowy, do czego i my pomagacz będziem. Przes pisanie podziękowałem za staranie o pokoy. Jednak dałem znacz przes tos swe pysanie, ze pokoy nam mily, grozby się tes nie boiem, bronicziechmi sie gotowy, a ieslibi nie chcział w pokoyu bicz, niechai da znacz, iako podcziwemu ssliachcziczowy przistoy, ze będziem ius wiedziecz, ze bęndzie

odpowyadzianem nieprziaczielem JM. P. nasego, dozna sercza y statecznosczy nas sług JM. P. nasego, iako da-li Pan Bog za pomoczą milego Pana Boga on nie tilko nam nie bęndzie strasny, ale strach iego namy, słuzebniky JM. P. nasego, obroczy nan, a nie ucziesi się z wisługi WM., nasego mcziwego P.

I ius mię to doslo, ze tem, czim mnię strasił, tenze strach ius przi sobie czuie, wiedząchar o statecznosczy nasey słuzebnikow JM. P. nasego i o stateczny przyazny prziaczioł WM., nasego mcziwego P., y mąm nadzieię w Panie Bodze, stworziczielu swoim, ze da-li mily Pan Bog za pomoczą iego swięntą, nicz sobie nie przipisuiącz da-li Bog z dobrą sławą WM. y s pozitkiem WM. doznas WM., moy mcziwy P., tego, ze tego wsistkiego, czegos mi WM., moy mcziwy P., zzwierzicz racził s towarzistwem mem, wsistkiego da-li Pan Bog wczało dochowam WM., memu mcziwemu P., s towarzistwem swem i s prziaczioły WM., iakom wissey pisał, nicz sobye nie przypysuiąncz, iedno łascze milego Pana Boga tey, ktorą nad WM., mem mcziwym P., miecz raczy, a miłosczy przyaczioł WM., ktorzy iedny z dąwney miłosczy, drudzy na zawolanie zaczne WM., drudzi tes za moym zabieganiem y pilnem staraniem są przyaczioły WM., memu mcziwemu P.

Wsakos is obieczał się bił naiechacz na Knisin tey noczy, wezwałem przyaczioł WM. mego mcziwego P., ktorzi będą iedny dzis, drudzy iutro. Roschod wielky bicz musy. Trzeczie sto złotich, na ktorem się bił zapoziczał u JM. P. starosczicza [4]), dzis a iutro na miod i na potrzeby widano yus bęndzie, bo roschod wielky, acz się nie mną dzieię, ale ius tak teras musi bicz do sczęsliwego prziazdu WM., mego mcziwego P. WM. wsistko, moy mcziwy P., uskromicz raczis przyechaniem swem, kiedy się ta burza uspokoy; bo te trzista złotich biło na czo dawacz i biło prze kogo dawacz, prze tak wielky orsak przyaczioł WM., ktorzi sam biwaly przi takowey potrzebie i teras są i bęndą as do sczęsliwego przyechania WM., mego mcziwego P. Jakas JM. Pan Chelminsky ma bicz iutro i czekacz sczęsliwego prziechania WM., bom JM. prosił dla tego, abi te rumores ustały, gdi o JM. wiedziecz bęndą. P. Woronieczky, iako stateczny przyacziel WM., mego mcziwego P., z dobrem pocztem bęndzie. JM. pąn woję̨wodzicz Krzistof Illowsky [5]), takze drudzi tes prziaczele WM., mego mcziwego P., o ktorichem WM., memu mcziwemu P., pysał, przibęndą. Przetos prosę, abi ten roschod WM., mego mcziwego P., nie obrazal, bo, acz da-li Pan Bog dosicz skromnie, ale iednak wedle samego pisania WM., mego mcziwego P., ten roschod natenczas dla zadzierzenia tak zacznego starostwa musiał bicz, wedle pisania i roskazania WM. Musiał bicz potenczas JM. p. Zawaczky Waclaw przy pobie (!) swey, acz nie takiey,

ale w krotsem czasie, anizeli ia tak długo na sobie niosę potrzebę WM., mego mcziwego P. Powiedziecz moze, chocziai ze gumna miał czałe, czo go krotky czas kostował. Iakos ya naypierwsy czas przirownacz mogę, kiedim wsistko kupowacz musiał, pany rewisory, sluzebniky WM., przyaczioły WM., ktorich biwało niemało, wichowaniem wsistkiem dawacz musiał. Teras ius iednak z łasky Bozey, kyedi sie poczely pozitky pokazowacz folwarkow WM., nie przirowniwam starostwa WM. nie tilko do maiętnosczy p. Waczlawa Zawaczkiego, ale z nowego, da-li Pan Bog, pokaze się to, iakos WM. dobrze służił Panu Bogu y Ich M. Panom swem, bo, da-li mily Pan Bog, bęndzies WM. racził miecz swe wichowanye, iako na stan WM. przistoy i na takie zawołanie, iako Pan Bog z łasky swey ś. WM., mego mcziwego Pana, sobie umiłowawszy, na taky stan powołacz racził. Teras barzo złe sie piwa warzą, nie prze nieumieiętnoscz a niedozor moy y sług WM., ale po wsistkiem kraiu sam tak zurowate pywska i kędy yeno posle po nie. Posłałem teras do Wąsosą po piwo; Panie Boże dai to, abi biło lepse, nis przedtem biwało. Przasnego miodu beczkę kupyłem, kupię y więnczey, bich iedno mogł dostacz, bo on barzo trudno. Co bęndę mogł, przigotuię; wsakos WM., moy mcziwy P., gdzie bęndzie czo smacznego picz, to bęndzie potrzeb ubiwało. Skarbnich wozow y s podwod na to WM. miescze, moy mcziwy P., racz WM. kazacz kupowacz, miod i wino wedle tego orsaku, iako WM., moy mcziwy P., około siebie miecz raczis. A ia sie tes o te, ktorzi sam bendą, staracz będę, iako dąm dostatek, abi sye nieprziacziel WM., mego mcziwego P., nie ucziesił, a poznał to, czo iest dobrze sławny Yan Zamoysczky s cznotliwemy a zacznemy swemy postępky, y to, czo iest wiernie cznotliwi sługa s towarzismy swemy, Stanisław Troian Rachansky WM., mego mcziwego P. A ia posiłam trzysta złotich na potrzeby WM., mego mcziwego P., ze Gdanska prziniesionich, bo is malo się zita posłało do Gdanska wedle posłania pieniędzy, albo prziniesienia ze Gdanska, nie mogłem WM., memu mcziwemu P., więnczey poslacz, iedno trzista złotich; sam tes niewiele zostało, iedno sto złotich. Bo za drugie pieniądze kupiono potrzeb do kuchny wedle mego pyrwsego pysania ku WM., memu mcziwemu P., a za one czterdziesczy złotich, widanich na potrzebe WM., mego mcziwego P., moich pyęniedzy bes pułtory złotich, kupiono mi potrzeb, o czim sie potym dostatecznieysa sprawa da WM., memu mcziwemu P.

Nad to wsistko iest summa, odloziwsy nieprziacziela WM., mego mcziwego P. na strony, iakie sam listy nasilaią s cancelariey, drugie Krolewna Jey M. chcącz sie wrzubować temy listy, drudzy w dzierzenie WM., mego mcziwego P. Iakos ia ku swięntey pannie Krolewny Jey M. iedno pysanim moym ku WM., ale y pomysleniem nicz wikroczicz nie chcze.

Listy posiłam WM., memu mcziwemu P., ktorę mię sam potikaią. Chocziaizem sam wielkyem utrapieniu WM., mego mcziwego P., trapicz nie chczę, ale nie biłby ia sobie i WM. praw, kiedibim WM., memu mcziwemu P., nie oznaimiał, czo sie sam zemną dzieye. Uchoway Panie Boze, w czem się upsnącz, zebim ia potym nie był winion, ieslibim się w czem upsnął, bo non sum tanti inportantie (!), iakie na mię przypadaią, wsistkiemu zgądnącz. Na list Krolewny Jey M. tak się odprawiło, ze JM. p. Troianowsky, brat moy, rotmistrz Tikoczky, przeto, ze WM., memu mcziwemu P., rad słuzy i sam się opowiedział: „Bi sie JM. godziło bicz ku potrzebie WM. przecziwko Bielawskiem, odbieza wsi zamku Tikoczkiego, barzobi to rad uczinił, przedsię iednak, abi się przestrzegło, aby wzrubowanie iakie nie biło wisługe WM., mego mcziwego P.“ Ktorich wszystkich listow przepis posełam WM., memu mcziwemu P. Prosiłem brata swego, pana Troianowskiego, abi szetrwał s tem wsistkiem [6]) do prziazdu WM., mego mcziwego Pana; ktory, iako uczciwy człowiek i brat moy, waził się tego, iednos prosił, abi tego niedługo czekacz, aby WM. rad słuząncz, niełasky Krolewny Jey M. na sobie nie odniosł. Ktemu ze znowu poddany WM., mego mcziwego P., iakos poburzeny, to sobie pochwałkę iakąs czinią, panowie Bielawscy regiteratis vicibus, czos iescze rozumyeiącz o swem mniemanim sczęsczіu, acz im tego Pan Bog nie da. Ale iednak, moy mcziwy P., abi te ympedimenta, ktore sam są do tego dobrego WM., mego mcziwego P., ktore Pan Bog WM. memu mcziwemu P. dacz racził, nie przekazaly, gdis iednak WM., mego mcziwego P., sam pilna potrzeba dla postanowienia rzeczi WM., mego mcziwego P., abis WM., moy mcziwy P., tem richley rzeczy swe uspokoicz racził, bo pozitky zadne do tego czasu nie ukazaly się, czimby potrzeby WM., mego mcziwego P., podpieracz, ieśliby w dalsą burdę bez bitnosczy WM., mego mcziwego P., mielichmi sie wdawacz, bo mnie czo więczey trudnosczy przibiwa, to s cancelariey, to listi Krolewny Jey M., strasliwich listow dosicz. Ale mąm nadzieię w Panu Bodze, stworziczieliu swoiem, ze da-li miły Pan Bog, yako utwirdził sercze niechętliwe do słuzby WM., mego mcziwego P., tak tes ie będzie racził czwirdziecz i podpyeracz miłosierdzyem swoim swiętem, ze na posługach mich, chocziaizc mało bacznego, ale, da-ly Bog, wiernego słuzebnika WM., mego mcziwego P., nicz nie zeidzie; iednak, abi się nieprzyacziel WM., mego mcziwego P. nie uczyesył, potrzeba tego pilna, abissz WM., moi mcziwi P. rzeczy swe richło postanowicz racził, bo na malich rzeczach od Krolewny Jey M., swiętej panny, pysanie poruczaiącz, abi się temu dosicz działo. To ac się za łaską miłego Pana Bogą dosicz dobrze odprawiło za chętliwą przisługą JM. pana Troianowskiego brata mego, ku WM., memu mcziwemu P., y z miłosczy krwia powinney braczkiey, ktorą

ma ku mnie, ale bǫndzie-ly czo więtzego, gdzie poidzie o wsistko, a ynse osoby w tem postępowacz bǫndą, a czo wiedziecz iesli bǫndą WM., memu mcziwemu P., tak ziczliwy? A gdi WM., moy mcziwy bǫndzie racził bicz sam bitnosczią swą, łaczno to WM. moi mcziwy P. około siebie otrząsnies. Mniecz wsistko nietrudno na sobie niescz dla łasky WM. mego mcziwego P., aczemczi ius czterykrocz wpadał w chorobę, dalibog nie prze strach tich trudnosczy, ktore przipadaią na mię, bo Pan Bog nie podał takiego strachu na sercze me, abich miał bicz tem, zebich miał bicz upłoson pęcherzem od wisługy WM., mego mcziwego P., by ieno rowna sam nas wsistkich biła chęcz y zgoda do słuzby WM., nasego mcziwego P., aby nieprziacziel WM., nasego mcziwego P., ni miał nas w czem poganicz. Iakos da-li Bog staracz się ia o to bǫnde i o to prosicz drugich nie zaniechiwam, dla czegos, abi się to wsistko uskromiło, potrzeba prętkiego byczia WM. mego mcziwego P. Potrzeba tes tego, abis WM., moy mcziwy P., racził pisacz do JM. p. starosczicza Pynskiego, aby WM. pięniedzy tich trzech sęt złotich dłużey poczekał, bo czas richło przichodzy, a obowiązek w czirografie węzłowaty. Nadziewam się z Gdanska wieczei pięniedzy, ale na potrzeby kuchenne niemalo wisło, a nie przedał, ieno po piączu a po dwudziestu złotich łast. A przitem wiernye ziczliwe sluzby moie mcziwey lascze WM., iakos to moiemu mcziwemu P., iako mogę napilniey zaleczam, unizoną prozbą prosąncz, abim z niey nigdy opusczon nie był. Dan z dworu Knisinskiego 19 Iullii Anno Domini 1574.

WM., mego mcziwego P., wyeczny a wiernie ziczlywy słuzebnyk Stanisław Troian z Orlowa chorązj Belskj subscripsit.

[1]) *Folwark starostwa Knyszyńskiego.*

[2]) *Maciej Zamojski, którego stopień pokrewieństwa z Janem Zamoyskim niewiadomy. Stanisław Srzedziński był „służebnikiem" Zamoyskiego.*

[3]) *Jan Dulski.*

[4]) *Jerzy Kurzeniecki starościc piński.*

[5]) *Syn Aleksandra wojewody płockiego.*

[6]) *Może tu mowa o zleceniu Anny Krolewny danem Trojanowskiemu co do wozów Knyszyńskich (obacz Nr. 42 uwagę 1).*

47. Stanisław Trojan do Zamoyskiego. Knyszyn, 22 VII 1574.

Bielawski się uląkł, więc Trojan prosi, by mógł odjechać do domu; zastąpi go Maciej Zamoyski; prosi przysłać do Knyszyna z Bełza zapasy żywności i napojów na czas przyjazdu Zamoyskiego.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 64, Nr. 23. Oryginał własnoręczny bez początku, z dopiskiem własnoręcznym z pieczątką i adresem: „Magnifico Domino Domino Ioanni Zamoisky a Zamosczye,

Belzensi, Knisinensi, Zamesensi etc. capitaneo, secretario S. Reg. M-tatis, Domino suo gratiosissimo, ad proprias manus.“ *Pod adresem inną ręką dopisek:* **„litsti od P. Chorążego oddane die 29 Iulii.“**

...... gdis P. Srzedzienski[1]) ius dobrze zaczętych roboth dobrze doirzecz będzie raczył, ze się y w robotach nicz nie omięska, y mcziwy P. Macziey Zamoisczky dobrze osadzoni dwor zadzierszi do sczesliwego przyasdu WM., mego mcziwego P., bocz yus nieprzyacziel barzo struchlał. Bo kiedicz się o mie, o sluzebnika WM., mego mcziwego P., dotarcziwie nie kussyl, vętpicz nie potrzeba, ze, ieslizem mu ia, sluzebnik WM., mego mcziwego P., taki odpor, iakiego biła potrzeba, dał, ze struchliał, rzecz pewna, zecz się WM., memu mcziwemu P., kłaniaćz muszy. A tak' iako mogę, napilnieisą prosbą proszę, abim s łaską WM., mego mcziwego P., odiechacz mogł. Nad pięniądze moye, ktorem byl widał na potrzebę WM., mego mcziwego P., za ktorimi kupiono potrzeb we Gdąnsku, zostałem nadtho grzivien dziewiecz WM., memu mcziwemu P., winięn. The, da-li Pan Bóg, przyechawsi do domu, oddąm tham, gdzie bedzie roskazanie WM., nasego mcziwego P. A o tho Pana Boga proszę, abim za słusbą moyą łaskę sobye WM., mego mcziwego P., zasluzicz mogł bes przekąski ludzkiey, bo yus tho widzę dobrze, ze nie darmo dawno rzeczono: „Nie iest czlowiek thęn, abi syę podobał wszęm.“ Wsakos ia w łascze WM., mego mcziwego P., nicz nie wątpie, gdys ią, da-li Pąn Bog, sczerze a statecznie y prawdziwye WM., memu mcziwemu P., zasługuyę. A przitim viernie ziczlive słusbi moye, iako mogę, napilniei porucząm mczivey łascze WM., mego mcziwego P., uniszoną prosbą prosącz, abim s nyey nigdi opusczon nye byl. Dąn z dworu Knisinskiego 22 iulii anno domini 1574.

WM., mego mcziwego P., wyerny a nanizssy słuzebnyk Stanisław Troyan z Orlowa, chorązj Belsky, podstarosczj Knysynsky y Goniądzky.

Moi mcziwy Panie. Czo się doticze piczia dla WM. wina y miodu, racz WM., moi mcziwy P., przisłacz miodu przasnego. Wsak sam z danini tego WM., moi mcziwy P., vielie miecz raczysz, bo sam y kupicz go nie znaidzie. Do Kownąm słał, ale przyaczielie WM. na the ziasdy popily. Do Kowna sterdziesczi myl y kilko słacz, robota się męska za drogą daleka, pięniedzy tes mało na potrzeby dlia przyasdu WM., mego M. pana. Wina sam nie znaidzie kupicz, as Warsawie, i to barzo drogo. A tak racz WM. z Belsa przisłacz, laczniej go tam WM. s Przemiskiey ziemie miedzi przyaczoły dostacz. Miałbis WM., moi mcziwy P., wielki niewczas około pyczia, is tego sam nie dostanie kupycz, zwłascza isz iesli wielki orsak przyacziol WM., moi mcziwy P., s sobą wziącz bedziesz raczil. Aczbi sie ze sto wołow y baranow sam przisłacz, bo sam drobni dobitek, iakom

WM.. memu mcziwemu P., pissał[2]); wsakos ia tho lepsemu baczeniu WM., mego mcziwego P., porucząm.

[1]) *Stanisław Srzedziński sługa Zamoyskiego.*
[2]) *Por. Nr. 43.*

48. Mikołaj Łysakowski kaszt. chełm. do Zamoyskiego. Uściług, 22 VII 1574.

Donosi o terminie sejmiku ziemi chełmskiej.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 42 Nr. 27. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: JM. P. Janowj Zamoiskyemu, *Bel*skiemu, Knyszynskiemu y *Zamechskiemu* starosczie etc. a przyaczieliowy mnie osobliwie laszkawemu.

Mcziwy panie starostha. Sluzby moye powolne w laszke WM. zalieciwszy. Tho napilnieisza abych sie dowiedzial o zdrowju WM., poszylam ku WM. thego sluge szwego, bom iusz dawno WM. nie widzial, a ya rad y na zdrowie WM. patrze, y o nim zawzdy slysze, ktore Panie Boze racz zachować na dlugie czaszy ze wszystkiemj sczesliwosczիamj.

Przytym WM. oznaimuie, zem zlozyl zjazd panom Chelmjanom do Krasznego Stawu pro 28 die Iulii. WM., iako obywatel ziemie Chelmskiey, będzie raczyl thesz tam być, czemu ia będę barzo rad. Czo WM. nowego mieć raczysz, prosze, racz mi WM. oznaimić. A s tym szam siebie y sluzby szwe v laszke WM. zalieczam. Z Uscziluga 22 Mensis Iulii Anno Domini 1574.

VM. uprzemy przyiacziel y sluzebnik Mikolai Lyszakowsky, castelan chelmsky m. p.

49. Wawrzyniec Piotrowski do Zamoyskiego. Radostów, 8 VIII 1574.

Dopomina się o spłatę długu.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 154 Nr. 2. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem: JM. P Janowi Zamosczkiemu z Zamoscia, staroście Bełskiemu, Knyssinskiemu, Zameskiemu etc., panu memu mcywemu nalezy.

Mcziwy Panye starosto etc.

Sluzby moye nanysze WM. moyemu mcziwemu P., w łaske pylnie zaleczam etc.

Pisac my WM., mcziwy panye, raczysz, yz do tego lystu, ktorym WM. o panyei Dluzniowskiy posłał, trzeba podpisu iey y pieczeczj. Tak mniemam, yz ten, czo list pisał, nye zanyechał podpisac ymienia iey, bo sama nye

umye, a wsakze iest thego swiadom pan podczassy [1]), iz przy niem byl pisan, y ya WM. to swemu mcziwemu P. obieczuię, yz WM. zadnego w tem zatrudnienia mieć nie bedziess raczył. Czo mi tez WM. pisac raczył, abym WM. thjch pienyedzy do dalssego czassu czekał, czo iakom za malemządanyem WM. uczjnil, izem przez then czas czekał, chcząćz sobie łaskę WM., mego mcziwego P., otrzimac, tem y teraz tęz sobie rad wssytko uwazaiącz, z checiąbym rad roskazaniu WM. dosycz uczjnił, i iedno yz tego uczjnic zadnem obyczaiem nie mogę, bo, iakom pierwey ku WM. pisał, zem sam barzo dluzny, a nie tylko zeby mi miano czekać, ale y dnia wolnego nie mam, aby mi sie upominac nie miano. A tak WM., moyego mcziwego P., barzo proszę, abym iuz swe pieniądze od WM. zarazem miał, boć to WM. sam baczjc raczjiss, iako ia, ubogj slachcicz, na tem czekaniu barzo szkoduyę y iako ie po kilkudziessią wybieram złotych, sam sumą daiącz. A tych tam pieniedzy u WM., mcziwy P., iesscze zostalo ze wssytkiem iako złotych 262 y z platem, ktory mi WM. od nych raczjss byc powynien dac według postanowienia niebossczyka Pyelasa [2]), o czo WM., mego mcziwego P., barzo prossę; racz WM. weydrzec na potrzebe mą, a mnye WM. racz zapłacyć, bo, gdzie mi WM. nye bedziess raczył zapłacić, sam WM. rozumieć raczyss, do yakiego upadku mnye WM. przjprawyć bedziess raczył. A ia tez ubogj człowiek, nye maiącz ani zapisu, ani istoty zadney, iedno łaski WM. mcziwego P. uzywac, a słowa WM. upominac się mussę, czo ia o dobrem baczeniu WM. y o łascze przecziw mnye, sludze swemu, rozumiem, iz WM., iako z kazdem, tak se mną milosciwie sie obyć bedziess raczył, za czo ya sluzjć WM. dzielnie bedę y ludziom sie apetet uczjni do sluzb w kazdej rzeczj WM. Prosse y dla Pana Boga, mcziwy Panie, nyechbym miał koniecz s themi drogami, ktore, Bog wie, zec mie thez kostuyą, a ktemu tho mye iesscze barziei trapi, yz mi dokuczaią czesto, bo, gdziebym ia sobie nye uwazał nad wssytko łaski WM., moglem ia byl tak panią Dluzniąwską zapisem upewnic, zebym byl za mnieissemj trudnosciami swe pieniądze dawno miał, iako ya theraz nyeborak musse puscic kilku chlopow z chudoby moyei, czo z iakiem dobrem mem, racz WM. uwazjć. A s thym samego siebie do laski WM. mego mcziwego P., y sluzby me zaleczaiącz, pilnye prosse, abym w nyei byl zachowan. Z Radostowa 8 augusti 1574.

WM., mego mcziwego P., nanyssy sluzebnik Waw. Piothrowsky ręką szwą.

[1]) *Może Floryan Zamoyski podczaszy chełmski, stryj Jana Zamoyskiego, por. Arch. akt grodz. i ziem. we Lwowie. Inscr. Cast. Bełz. t. 13 (r. 1574) str. 1111.*

[2]) *Ród Pielaszów herbu Trzaska zamieszkały na Litwie.*

50. Zamoyski do M. K. Radziwiłła marszałka nadw. lit. *Knyszyn*, [*VIII 1574*[1])].

Opisując zajście przy odbieraniu Bielawskiemu Zabiela i zabicie Kucieńskiego, prosi o radę, i zaprasza do Knyszyna; wybiera się do Warszawy.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu Ms. II H. 6, 26 (według katalogu Nr. 80). Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: „Oswieczonemu Xiazecziu panu a p. Mikolaiowi Christophowi Radziwilowi, Xiazecziu na Olicze y Nieswiezu, marszalkowi nadwornemu Wielkiego X. Litewskiego etc. etc., memu mcziwemu panu." *Wydruk. Nehring w* Kwartaln. histor. *t. IV (1890) str. 241—2.*

Oswieczone xiaze Panie a Panie mnie mczywy.

Zaleczïwssy uprzeime a nanisse sluzby swe w laskę V. X. M. mego mcziwego P. Dobrego zdrowia y wsseliakich fortun W. X. M. od Pana Boga na czasy dlugie zyczę etc.

W. X. M. swemu mcziwemu panu dziekuie za the laske, ktoras W. M. raczil pokazowacz tu w rzeczach mych[2]), gdy Bielawski w nadzieie niebithnosczi mey broił a za otuchą podobno dobrych panow niektorych, ktorego słudzy moi pirwey, nimem prziechal, z Zabielia wyforowali. Folguiacz tem czasem tedy niechcieli byly iedno zboza opatrzicz, ktore wozono, iako sprawę mieli, do ziemianina Tarussa, iego powinnego, ale gdy ius zboza na polu nie zastali, slali do paniei i do tych, co byli occupowali dwor, ktorych bylo o czterdziesczi, aby wyiechali a gwaltem sye nie obchodzili, gdyz iesli mięni się miecz prawo Bielawski, moze prawem czynicz. Oni nie odpowiedziawszy nicz sedatum, ieli strzelacz, skąd urosl rozruch, w ktorym mi zabitho z russnicze mlodziencza zacznego domu Kuczinskiego. Effekt tego rozruchu byl, ze choc yeno ossmnasczie slug mych bylo, mussieli tamczi pierzchacz, czterech tez gwaltownikow poimali sludzy moi przy cziele, ktore dali do grodu Branskiego.

W czem rady W. X. M. swego mcziwego P. uzywam, czo mam czynicz s tem, gdysz urząd nie smie się wazycz przeciwko tem gwalthownikom postempowacz, isz sam captura nie postanowiono. Gdyby tho moglo bycz, aby ziazdu tam tego WM. wssytczy raczyli poruczycz tem, ktore WM. poslacz raczą, i pissacz na convocatią, przekladaiacz te atrocitatem rei, ktora sie stala, na czosczie WM. prze bliskoscz niemal patrzyc mogli, te iego burdy, bunty, ktore czynil ku szkodzie skarbu, y ten mord tak zacznego domu, s ktorego woiewod etc. syla bywalo, mlodziencza, a napominaiącz Ich M. Pany Polskie, aby zabiegali sequeli w tych rzeczach, a kazali urzędowi Branskiemu w tem procedowacz.

Ten liekki czlowiek uziwa teraz thych skarg y pretextow, zeby mu rzeczy iego sila tam pobracz miano przy zenie iego etc., zeby zona iego

miala bycz tam w possessiey etc. Ale JM. pan Makowieczki y JM. pan podsędek Nowogrodzki [3]) tylko iey byli mieszkanie iako gosczi uprosili do przyiazdu męża, a potem JM. pan Chelmienski [4]), y nicz tam nie miala, nicz nie rządzila, iedno Szorcz moy urzednik, ktorego byl Bielawski wybiel, czo sie y listy iei własnemi pokaze, ktoremi czas od czassu sobie miesskanie uprassala. Kanclerz [5]) mu dąl po odiezdzie Kr. JM. list na ten Zabiel pod titulem Krol. JM. a podpissem swem. Rozumiem, ze sye WM. tu thknie ręką w czolo, obacziwssy taką sprawę na te młode lata pod taki czas, gdy ieszcze ma litispendentiam onę czudną z Xędzem referendarzem [6]), zaczęthą w Warszawie na seimie. Jako kto i kiedy to pissąl, dowodnie tho pokazę, gdy bedzie tego miescze.

Prossę W. X. M. swego M. pana, iesli WM. poiedzie do Warssawy, nie racz W. X M. Knyszyna miyacz. Miąl bym y sam tez wola bycz w Wąrszawie, skoro rzeczy poczną sie sczieracz; o czim mam tam prziiaczioly, czo mi dawayą znacz. Do tego czassu tąm nie masz nicz, iedno iedni na drugie czekaią. Krakowskie humores wyrozumie WMoscz s thego pissma, ktore WM. possylamy y z imiony poslow. S tim sie Milosczi-wey ląscze W. X. M. poruczam.

V. X· M. nanissy sluga Jan Zamoiski.

1) *List ten niedatowany był napisany pod sam koniec sierpnia r. 1574. Zamoyski pisze bowiem, że na konwokacyi warszawskiej* „do tego czasu nie mass nic, iedno iedni na drugie czekaią," Orzelski *zaś (wyd. Petersburg r. 1856, II, str. 14) oznacza ów czas wyczekiwania na 23—28 VIII 1574. Zamoyski nic jeszcze nie wie o ucieczce więźniów z grodu brańskiego, o czem dopiero w liście z 19 X 1574. List niniejszy prof. Nehring nieodpowiednio umieścił (lc.) śród listów z r. 1577 i nie dostrzegł adresu.*

2) *Porówn. Nr. 44 uw. 1 i 7. Słówko „tu" dowodzi, że list napisany w Knyszynie,*

3) *Hieronim Makowiecki i Józef Hołownia rewizorowie, por. Nr. 30.*

4) *Jan Dulski.* 5) *Walenty Dębiński.*

6) *Prawdopodobnie ks. Adam Pilchowski, por. Nr. 58.*

51. Piotr Myszkowski, biskup płocki, do Zamoyskiego. Warszawa, 2 IX 1574.

Odpowiadając na list Zamoyskiego, obiecuje poparcie w sprawie z Bielawskim.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 90, Nr. 1. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym, z pieczątką i adresem: „JM. panu Janowi Zamoiskiemu, Belskiemu y Kniszinskiemu starosczie, prziaczieliewi swemu łaskawemu."

Moi laskawi panie starosta. Zalieczíwszi WM., ziczliwą prziazn swą etc.

Dzisz oddawszi mi sluzebnik WM. list, powiedzial mi, ze do WM. pacholię posila, ktorego nie chczialem puszcicz bes listu swego do WM., oznaimuiącz, że z wielkim zaliem uziwam thich klopothow, ktore czi zu-

chwali liudzie [1]) WM., zadąwaią. Jescze sam o thim nicz nie bilo zmianki, alie iesli czo bendzie, choczbich tesz nie bil w thei mierze od WM uziwan, thedibich bil nie zaniechal; iakosz, gdi szię trafi, nie zaniecham thego, czo ziczliwemu prziaczieliewi WM. naliezi, o czim pothem przes tegosz sluzebnika WM. dam znacz. S tim szię zaliecząm laskawei prziązni WM. Datum s Warszewi 2 Septembris 1574.

WM. ziczliwi prziacziel Piotr Miszkowski, z Bozei laski Biskup Ploczki ręką swą.

Po napisaniu tego listu dowiedzialem sie, ze tu iest Bieliawsky, alie in publico nondum visus. Si quid erit, non deero iustae causae mei amicissimi.

[1]) *Mowa tu o Bielawskim Stefanie, który na konwokacyi warszawskiej miał 8 IX wystąpić z skargą przeciw Zamoyskiemu* (Orzelski wyd. Petersburg 1856 *t. II str. 31*).

52. St. Krasicki i x. Jak. Udrzycki do Zamoyskiego. Warszawa, 2 IX 1574.

Podają wskazówki Krasińskiego biskupa krakow. w sprawie z Bielawskim; radzą, by Zamoyski przybył rychło z pocztem; donoszą o sporach na konwokacyi po ucieczce Henryka.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 152, Nr. 2. Oryginał z dwoma podpisami własnoręcznymi, z dwiema pieczątkami i adresem: „JM. Panu Ianowi Zamoiskiemu, staroscztie Belskiemu y Knisinskiemu, panu nam osobliwie laskawemu.“

Mcziwi panie starosto.

Sluzbi nasze uprzeime z winczowaniem wszistkiego dobrego WM. zalieczami

Tich despectow, krziwd y gwałtow, które p. Bielawski WM. poczinil, iakoszmi z listhow WM. do sziebie piszanich, wirozumieli bardzo zaluiemi, a them więczei, ze thu p. Bielawski publice et privatim u poslow y u panow WM. sławi [1]), authorem tich gwaltow czini y wszistke wine na WM. wklada. Obadwa pospolu oddaliszmi łyst WM. JM. X. Biskupowi Krakowskiemu, ktori skoro JM. wzial, zarazem powiedzial, ysz thu praesentiei WM. richliei bardzo potrzeba. Przeczitawszi, y themi slowi WM. odpisacz roskazal, isz thego szwiadom dobrze, zesz WM. do Kniszina za daniną kroliewską prziszedl obiczaiem slusznem besz tumultu. Theraz ze szie tham tumult dzieie, maiącz sprawe od WM. przesz the piszanie, gothow iest in senatu zawszdi dacz rationem thego, cum tempus et occasio postulaverit, jakosz WM. slusznie do Kniszina prziszedl, a iako the gwalthi tham szie dziali przesz kogo innego, a nie przesz WM. I zaluie JM. thego bardzo, tak stroni

WM., iako y stroni thego zabithego Kuczinskiego[1]), slugi WM., s którego z(!) mezoboiczami poimanemi a do grodu Branskiego oddanemi czobi WM. czinicz mial, powiedzial JM., ysz bendacz duchownim, nie godzi mu szie thego ani in senątu opowiadacz, ani radi szwei WM. w them uziczacz. A tak szam JM. WM. ziczliwie radzi y tho persuadowacz raczi, abysz WM. primo quoque tempore thu przii᷎ąchacz raczil. Bowiem praesentia WM. w thei sprawie multum urgebit, tak iako Bielawskiego urget, ysz mu po czesczi wierzą et illius commiserationem habent. A do thego accedit, ze o Kniszinie w radzie iusz tak wspominaią, ysz szie the gwałti w dobrach Krolewnei Iei M. dzieią, ktore slusznei Iei M. Krolewna trzimaczbi miala, anisli kto ynszi[3]). Tho iest JM. X. Biskupa zdanie y rada, ktorą acz bil JM. oszobliwim listem od siebie WM. wipisacz rozkazal, alie mi dlia pretkosczi, zebi szie themu pacholieczia WM. nie mieskalo, wolieliszmi tho WM. przesz then lyst nasz oznąimicz. Nam szie thesz thosz zda bicz naipotrzebnieiszego, abysz thu WM. czo na prethszei przijachacz raczil, bo p. Bielawski szam WM. slawi, skwirczi, placze, aczczi ieszcze do thego czasu publica deliberatio o thim nie bela, bowiem publica negotia impediunt.

Jescze contentia wielka yusz tho kilka dni: iesli iest u nasz regnum, czili interregnum. Zgodzieli szie wszisczi panowie, ze regnum, a ysz trzeba poslacz posli do Krolia cum praefixione temporis, na ktoribi czasz thu do nasz wroczicz szie mial, conditią (!) abi doscz uczinil; confirmatią, o ktorą bil szwar na coronatiei, ysz szie thu nami iusz zgadzaią, abi widal his conditionibus, abi szie na czasz zamierzoni wroczil; nisi id praestiterit, Corona na onze czasz do electiei nowego pana postapi. Alie miedzi posli wielka contentia y niezgoda, bo wietsza czescz przednieiszich woiewodztw dzierzi, ze yest interregnum, druga, ze regnum. Ieszcze szie tho nie ukoliszalo, ani ugodzilo. Skoro szie ta quaestia deciduie, od rugu, zaniechawszi innich spraw, maią szie namowi poczacz; bowiem poslowie urgent na pani z obrasliwemi przimowkami, abi szie ten rug pierwei odprawil, tak iakobi zathem panowie więtszy credit w radach szwoich mieli. Racz thedi WM. czo pretszei thu szie pospieszicz s takowem poczthem, s ktorembi WM. bespiecznie przyiachacz y thu zmieskacz mogl. Zda szie nam, abi WM., chociasz nie z wielkim pocztem, iednak opatrznie dlia oszobi szwei thu przyiachal; thosz szie zda y JM. X. Biskupowi. Jnsze rzeczi do spolnei rozmowi z WM. szobie zachowuiemi a s them sie lascze WM. zaleczam(*s*) Dan sz Warszawi 2 Septembris Anno Domini 1574.

WM. uprzeimi sluzebniczj Sta*nisław* Krasyczkj, obosny Kr. JM., sluzebnyk vieczysty, m. p. Jakub Udriczki, Canonik Crakowski, subscripsit.

[1]) *Por. Nr. 51 uw. 1.*
[2]) *Piotr Kucieński. Opis tego zajścia w Nr. 50.*
[3]) *Porówn. Nr. 44 uw. 1.*

53. M. K. Radziwiłł marsz. nadw. lit. do Zamoyskiego. Niehniewicze, 6 IX 1574.

Rozważa, czy po ucieczce Walezego poprzestać na „gubernatorze" czy też przystąpić do nowej elekcyi i odkrywa swe zapatrywania co do kandydatów do tronu (odpow. na nr. 50 [1]).

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 109 Nr. 1. Oryginał własnoręczny bez początku z dwiema pieczątkami i adresem własnoręcznym: „JM. panu Janowy Zamoyskyemu starosczye Belskyemu i Kniszynskiemu, panu a iako brathu mnye mcziwye laskawemu, in proprias manus."

...... a gubernator-bi mu dotrzimal. Yesliby też pan absque prole umarl, gubernator zmoczniwssy syę u nas, samby zasyę do Franciey yechal, nam thakze gubernatora zostawiwssy, — a thakbysmy nigdy s tego saku nye wilyezly. Przetho boyę syę, iss liudzye na tho trudni będą. Alye thak ia rozumyem, ze ten pan, chcze-ly nas zatrzimacz, uczyny thak, ze, będzye-ly mial gubernatora poslacz, posslye go sub praetextu obrony morzem z Gasskonamy, ktorziby nam czistego fafru mogly nawarzycz. Yesli tess sam yessczе raz przyedzye do nas, podobno dlia częstych przeyezdzek, a czo wyetssa myecz dzyedzyczne panstwo, będzye mogl thakye stanowienye z namy czinycz, iakiemu radzi nye radzy podlyecz będzyem musiely. Przed Francusmy do nyego syę nye doczisnyem. Prawa nam moze zlamacz, ktore mu syę nye będą podobaly, a potym przywyedze nas do przysyęgy, ze go za dzyedzycznego pana będzyem musiely przyącz. Othoss syę tego boyę, ze tho liudzye mogą czucz, acz odemnye zaden ziwy czlowyek tego nye wye; a widzącz tho, boye syę, by tumultuarie iako pana nye obraly nobis insciis, by im tess pothym od Turka zginącz, gdyssby prze odlyegloscz pana od nas pewnye Turkyem-by nas za tho karal etc. Tho mi syę barzo podoba, czo WM. radzy: pysaczby komu do samego, do mathky i do papyeza tacite. Alye ktoss tho uczyny? Iabych yeden uczinil, drudzy nicz. P. Woyewoda wilyensky [2]), yesliby pysal do samego i do mathky, — do papyeza pysacz nye będzye będącz alterius religionis. Pan Wilyensky [3]) unum sentit s pani ze Zborowa, ktorzy, iakom ia zaslychnąl, zicziliby Ferarskiemu xiąząącziu tego, gdyss pewnye wyem, ze z nimy posel [4]) o thym mowil w Krakowye, a tho stąd ze mnye tess w tym na odyezdzye tknąl his verbis: „Yesliby krol nie przyechal a wamy wzgardzyl, (czo spodzyewam syę uczyny, bo go mathka do tego przywyedzye, ktora iuss yednę koronę francuską swą sprawą zgubila i wassę pewnye zguby,

bo yesly was nye porzuczi, krol sam u was myesskacz nye będzye, tedy was lyada iako będzye chczial trzimacz, a interea mozeczye zginącz, gdyss będzye wolial panstwa swego dzyedzycznego bronicz, niz was; a Francia uboga, pyenyędzy wam nye posslye)—czemubisczye tess mego pana obracz nye miely, ktory pan w lyeczyech de quaranda un anno, soldat, po nyemyeczku, po laczinye umye, dzyeczi nye ma, proventi xyęstwa swego wnosilby zawsse do Korony, gdyss woyny nyemass na Wlossech, a nadtho wssistko, nimby do was przyechal, poslalby un medzo *(s)* miliond e oro sub arbitrium wasse, abo syę thym bronicz, albo wykupowacz zastawne imiona od stolu krolyewskyego.“ Ty bily slowa yego, ukazowal mi i yego conterfet. P. Marssalek dworny polsky [5]) pysal, zalyeczaiącz tę sprawę panu Wilyenskyemu. Othoss yessze sye z nią nye odkrily, alye boyę sye, ze iessly przystąpila do tego iaka obyetnicza, ze będzye czo chczial dacz privatim, ze tha glodna czeliadz barzo tę rzecz foritowacz będzye, acz iss creditu nyema u ricerstwa thak w Polsscze, iako i w Litwye, nye wielye sama sprawy, yesly interea kto inssy nye przystąpy etc. Mnye sye zda, ze bonis modis s pyękną prozbą otrzymaloby syę tho u pana, zeby syę on abdicowal od krolyestwa, gdyss sam tho WM. lyepyey pobacziles po nim, ze go bilo teskno do Franciey. Yęzika nye umye, pertaesus spraw nassych, zlyesmy go wenerowaly, zgola nye podobalo mu syę nicz u nas, wolialby on na swym krolyestwye w deliciach zostacz, niz dwoye myecz a przeyezdzacz syę, albo nakladacz, gdyss nam s czasem, thak sye mnye zda, tesknobi bylo z gubernatorem. Wierę laczwoby sye tho u nyego otrzimalo; do papyeza thakzeby napysacz, prossącz, aby go napomnial, zeby do nas przyechal, sin minus yesliby nye chczial, aby sye dobrowolnye abdicowal, ukazuiącz tho, ze mi, choczia pyeniądze będzyem miely, u nas bes pana w zyemi obrona trudna, sprawiedliwoscz i insse incommoda, aby nas nye zgubil, gdyss podlyeglismy nyeprzyacziolom krziza swyętego. Ia glupy widzę, zeby syę on dal na tho prziwyescz, alye contrarium widzę w mathcze, w kroliowey. Ona barzyey affectat ti imperia, niss sam krol a *(s)* spe, zeby mogla adipisci imperium po Cesarskiey smyerczi. Omnibus modis będzye na tho gulila, aby oboym krolyem bił, gdyss WM. wiess, iakyego animussu bialaglowa i iakoby rada wssistkym swiatem rządzila. Othoss, iakom pysal, ia swey stroni i na gubernatora pozwolyę, iedno malą drogę do tego widzę zwlassza, iakoss WM. napysal, iss nostrarum partium trudno Krol ma bycz, pogotowiu gubernator; aczby per ista media, iakos WM. napysal, moglby syę brat na gubernatią wsadzycz, alye oprocz p. wojewody wilyenskyego sam w Litwye nye smyem z nikym practikowacz, bo, iakom pomienil, p. Wilyensky s pani Zborowskiemy unum sentit, wyem tho pewnye etc. Wssakze przedczyę laczwiey moglibysmy, gdyby sye ten abdicowal, komu inemu

na kroliestwo pomocz, mim zdanyem, a nizly bratha na gubernacią etc. Piast perniciosissimus, i biloby, iako w Wolossech. Ernest w liudzye nye idzye, alye yedno w Polsscze, w Litwye i na Woliniu ma bonas partes, a tho stąd w Litwye, ze kyedy Haraburda yezdzil do Moskwy, tedy Moskwiczin powyedzial, gdy mu o sina mowil: „Ia sina nye dam, alye sam będę. Nye chczecze-ly mię samego, wesczye cesarskiego sina. Ia z nym wyeczni mir chczę trzimacz i tho dla nyego czinicz, czobych dlia własnego sina czinil.“ Othoss tho dla pokoiu Litwye nassey barzo zasmakowalo. W Polsscze wyem, iako są temu przecziwni. Moskwiczina i Ssweda, thych syę zegnami iako dyabla. Othoss, chocz trudna delibera-cia, alye, nye mialo-liby nam succedowacz o gubernatora, bez malaby nye lyepey tentowacz u pana o abdicatią, etc. Wssakze iss teras we trzy nye-dzyelye będzye ziazd w Wilnye po S. Michalye dlia wssistkych potrzeb X. Litewskyego, ia thess tam dalibog będę. Wyrozumiawssy, czo za humores w liudziach, dostatecznye WM. napyssę. Sam tess będę ten-towal animos hominum, czo wzdym misslia. O tho prossę, gdy sye przes kogo pewnego trafy, racz mi WM oznajmicz, czego syę WM. w Polss-cze spodzyewa, i czo za factie, a ktora ktorey silnieyssa, zwlasscza p. wo-jewoda Sędomirsky i Podolsky [6]), gdyss unum spirant, dokąd myerzą, aby-smy (iako WM. pysse) o sobye wyedzely. Acz teras wssistko trudniey, niss in interregno, bo tam pana nyemas, absolute voces idą, a teras trudno, wssakze uyęlibysmy sye tess za czo mocznye, ss czegobi nas nyeliadaiako spartho etc. Perculsit u nas w Litwye liudzye barzo nowiną (zda mi sye nyepewna i nye wierzę iey, wssakze liudzye tremunt), zeby przes Kyow nyektorzy panowye polsczy poslacz myeli do Moskyewskyego, aby nicz nye mowiacz i nye klaniaiącz sye yechal na panstwo, nye dbaiącz, choczia Litwa nye chczę. Wyem ia, ze ma Moskyewsky dobre partes u wieliu w Polssсze. Przebog! strzessczye WM., bi mu syę otucha nye dala. Chcze-czye-ly nas, Litwę, zgubicz, uzrziczye, ze samy przy nas zginyeczye! etc. Nye tussę, by Piastowye na tey convocatiey myeli Krolyewnye thy dobra [7]) przysądzycz, boby s tego bil tumult, a my w Litwye zgola, by tess tho dosslo, nye zezwolim na tho. Lyepyey czi nam bilo na convocatią yechacz dlia wielia przyczin, alye iuss prozno, spoznilo syę etc. Nye tilko na ro-skazanye WM., alye w nadzyeye lasky WM. i nye prossony tedy ia Knis-sinabych nye minął i domu WM., bo wyem, ze myę nye wypchną, alye natenczas sam na Rusi myesskam ass do tego ziazdu wilyenskyego etc. O nassym sam zyezdzye w Jwiu dlia p. Kysky [8]) z mathką p. Uhrowyeczky WM. powye, czo sye dzialo, bo byl przy konczu etc. Na then czas sluz-by swe ziczliwe a nigdy nyeodmyenne w laskę WM. zalyeczam, prossącz, abys, iakos WM. począl, i laskaw na myę byl, i oznajmiwal mi tho, czo

WM. syę zdącz będzye, gdyss tho u mnye secretissimum zawzdy będzye. Iterum atque iterum lascze sye WM. zalyeczam etc. Dan z Nyechnyewycz[9]) 6 Septembris 1574.

WM. powolny sluzebnik Mykolaj Chrzisstoff Radziwil.

[1]) *Zapewne na cedułkę dołączoną do Nr. 50, której dziś niema.*

[2]) *Mikołaj Radziwiłł na Birżach i Dubinkach.* [3]) *Jan Chodkiewicz.*

[4]) *Imię tego posła Alfonsa II d'Este nieznane. Por.* W. Zakrzewski. Po ucieczce Henryka *str. 217, uw. 1.* [5]) *Andrzej Zborowski.* [6]) *Jan Kostka i Mikołaj Mielecki.*

[7]) *Pewnie tu mowa o staróstwie Knyszyńskiem Zamoyskiego, do którego rościła sobie pretensye królewna Anna por. Nr. 44 uw. 1.*

[8]) *Iwie miasteczko w powiecie oszmiańskim było własnością Kiszków. Mikołaj Kiszka wojawoda podlaski.*

[9]) *Niehniewicze, miasteczko pod Nowogródkiem.*

54. Zamoyski do Mik. Kiszki, wojewody podlaskiego. Knyszyn, 7 IX 1574.

Prosi o wiadomość, co mówił Bielawski na sejmiku w Drohiczynie.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 1, Nr. 2. Oryginał z podpisem własnoręcznym i adresem: Wnemu panu panu Mikolaiowi Kiscze z Cziechonowa, Woiewodzie podlaskiemu etc., a moiemu mcziwemu panu.

Wielmozny Panie a Panie moi mcziwj.

Zalecziwssj sluzby swe uprzeime a powolne w laskę WM., mego mcziwego P., dobrego zdrowia, wsech fortun WM. od Pana Boga na czas dlugj zyczę etc.

Dano mi thę sprawę, iz Bielawskj po thych rostyrkach, ktore thu broil, gdi nie mogl themu uczinicz dosicz, czo byl przedszięwziąl, slawi mię na roznych miesczach, iakobim ia, a nie on, do thego mial dacz przyczynę. A is ia mam thę pewną wiadomoscz, z iaką intencią, iadącz s Krakowa przes Drogiczin czasu ziazdu woiewodztwa WM., opowiedal szię przed WM., moim mcziwim P., i przed ynssemi niektoremi, ze mial Knysin wziącz, a slugj moie piesso do Belskiej ziemie wyprawicz, prossę swego mcziwego P., zebysz mi WM. wsistko iego opowiedąnie przes pisanie swe oznaimicz raczil, nie wąthpiącz, ze thak dla sluzb mech, kthore WM., memu mcziwemu P., będą zawsse gotowe, będziesz to WM. raczil uczinicz, iako miluiącz sprąwiedliwoscz, zeby prąwdą gorę miala. S tym szię mcziwej lascze WM. mego mcziwego P. pilnie zalecząm. Datum s Knysina die 7 Septembris Anno 1574.

VM. svego mcziwego P., uprzeimi i powolni sluga Jan Zamoiski, starosta Belski, Knissinski, Zamechski.

55. Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit.

Knyszyn, 12 IX 1574.

Odpowiada na Nr. 53; o stronnikach arcyks. Ernesta; jedzie do Warszawy, aby wystąpić przeciw skardze Bielawskiego.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu, Ms. Nr. 80. Oryginał własnoręczny z śladem pieczątki. Wydruk. Nehring w Kwartaln. histor. *t. IV, (1890) str. 238.*

Oswieczoni xiaze panie moi mcziwy.

Zaleczíwsi uprzeime a powolne sluzbi sve w mciwą laske V. X. M., i dobrego zdrowia i wsech fortun V. X. M. od Pana Boga zicze na czasi dlugie etc.

Przipatrzilem sie pilnie pissanie (!) V. X. M., ktoresz VM. do mnie pro confidentia sua pissącz raczil. Na czem sie V. X. M. nie omili, że to bende umial u siebie chowacz. Ona rzecz, czo nie idzie u nąs w Polscze w ludzie [1]), widze, że przedsie ma foritarze wsitko duchowienstwo. Prussowie sie tesz do tego latvie zwabicz moga. Ale penitioribus richlei sie czlowiek zblisza przipatrzi. Wiiesdzam iutro do Varsavi na dzien albo dwa. Weisrze i w ten i w ow kąt, czo sie dzieie. Czo pobacze, V. X. M. niemieskaiącz osnaimie.

Bielawski cżynil tam na mie skarge w radzie i u poslow, wine swą na mie wkładaiacz. W radzie odemnie obmowe czynil pan Sanoczki [2]), miedzi posli pan Sochaczowski [3]). Sam tesz tam biwsi a obmowe uczyniwsi, odiade dla tego, abi mie albo do tractatow albo do cognitij iakich nie cziagniono. Czo mi o sprawach Varsavskich pissano, V. X. M. raczi virozumiecz s tei ceduli. S tim sie mcziwej lascze V. X. M. poruczam. Z Knissina 12 sept. 1574.

V. X. M. nanissi sluga Jan Zamoiski reka sva.

[1]) *Rzecz ta, to kandydatura Ernesta, porówn. Nr. 53.*
[2]) *Jan Herburt.*
[3]) *Stanisław Gostomski (por.* Orzelski *II, 31).*

56. Stanisław Kucieński do Zamoyskiego.

Warszawa, 13 IX 1574.

Domaga się, aby rozpoczął kroki w sprawie zamordowania jego synowca.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 38 Nr. 26. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem: „Magnifico Domini Ioanni Zamoiskj, Belzensi, Knysinensi, Zamecensi etc. capitaneo etc., domino observandissimo.“

Mczywj Panie starosto.

VM. sluzbj nie prziaczielskie zalieczam, zdrowya dobrego y wssech forthun od Pana Boga VM. wynszuyacz na lyath wyelie sczeslywich.

Szmyerczy a zamordowanya synowcza mego [1]) z zaliem wielkym tylie, yliem powynien krwy szwej, lythuye, a them wieczej, yszem byl tego pewjen, azebysz onego VM. byl myal do ynszich poslug szwych uzywacz, — anysz tak krew domu nassego dobrze w nassej Coronie Polskiej pamięthnego, roszlyala szię. Wszakze, ysz Ich M. panowye powynowaczy moy y niebosczykowy, yako JM. pan woiewoda Lenczyczky, woiewoda Brzesky y Jnowłoczławskj [2]), opysaly lyszthi do VM. w tey mierze, thedy nie bacze, aby mnye czo wyeczey potrzeba thich slow repetowacz do VM. To yedno: zem szię yeszcze s thą zalosczyą nassa a szmethkyem zawieszylj do Jch M. panow grabyow s Gorky, yako powynowatich szwych; — a w thym VM., ze ssię dobrze raczydz bedzyesz umyal sobie s tym poczadz. Dał WM. Pan Bog naukę, ze umyesz wiedz VM. wyelyu lyudziom radzidz a pogotowju szobie liepiey. To yedno VM. racz opatrzidz, jakoby naprzod zadna obelzywoscz domu nassemu Kuczyenskyemu stąd nieprzysla, a przythym, yako then zal s sercza oycza niebosczykowskiego a pana bratha striecznego mego, yako y z nasz, powynnich yego, byl zszyędth. A tho wszytko, yakoby czo z nayuczczywszym a slawnęm domu nassego bylo opatrzono, poniewasz do ucczywego czwyczenia poslug VM. byl niebosczik VM. podan. Zathym prziazni VM. laskawej powtore zwyklie sluzby me prziaczielskie VM. zalieczam. Pysan Warssawye 13 die Septembris 1574.

VM. wssego dobra zyczlywy prziacziel y sluga gotowj Stanisław Kuczyenski [3]).

[1]) *Piotr Kucieński. Opis tego wypadku patrz Nr. 50.*

[2]) *Por. list Jana Sierakowskiego wojewody łęczyckiego Nr. 61. Jan Służewski, wojewoda brzeski. Jan Krotowski, wojewoda inowrocławski.*

[3]) *Według Niesieckiego (V, 430) był podkomorzym gostyńskim.*

57. Mikołaj Kucieński do Zamoyskiego. Łąkoszyn, 18 IX 1574

Wymawia śmierć syna, i prosi, aby dochodził sprawiedliwości.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 38, Nr. 27. Oryginał z podpisem własnoręcznym.

Mcziwy Panie starostho.

Sluzby moie przyaczielskie do laski WM. zalecziwszy, od Pana Boga

zdrowia dobrego ze wszelakimi pocziechami na czassy dlugie WM. winschuię etc.

Oddan mi iesth list od WM. barzo zaloszny. w ktorim mi WM. opissacz raczył szmiercz okruthnego zamordowania sina mego [1]), na posludze WM. bedączego. Bog zna, mcziwy panie stharostho, zem go beł nie dla thego ku WM. y s przyacziołmi swoimi oddał y zaleczil, aby on besz ossoby WM. mial bycz w thich walecznich potrzebach (w ktorich on przesz iego niebiegloscz y młode latha, rozumiem, sprawy dobrey nie mogł miecz), ale ku poslugom WM. y thesz, aby szię byl nauczil spraw wszelakich utcziwych przi WM., ktore utcziwemu stanowi slacheczkiemu umiecz nalezą, a tę potrzebę mnimam, zeby bel mogł WM. kim insym odprawycz, czo gdy szie iusz sstało, a wroczicz szię nie moze, tho ia iusz, na Pana Boga wkładaiącz, baczenyu WM. poleczam, iesly WM. iesth prziczyną smierczi sina mego, albo nie. A tak, gdisz na posludze WM. zamordowan iesth, ia nie wiem, iakim spossobem i przesz kogo, — proszę y napominąm WM., yzby WM. tak tham opatrzicz racził, iakoby szię ta spolna zaloscz nasz przyiacziół i rodziczow nieboszczikowych iako nalepieyby mogło bycz s sercz nassich zyętha, y slawa a utcziwe domu nassego belo zachowane. Aczbych bel ssam rad iachal ku WM. y miesczu temu, kędy szię then mord sstał, ale prze barzo zle zdrowie moie, ktorim mię Pan Bog nawiedzicz raczył, kthorego mi szię thim zalem thim więczey przimnozyło, na then casz themum dossicz uczinycz nie mogł. Dla thego slugę szwego ku WM. y listhi od Jch M. Panow przyacziół swoich possyłam [2]), przesz ktorego slugę mego proszę racz mi WM. oznaimicz wsitkę sprawę. Ja iesli będzie potrzeba okazowala ku themu miesczu, a do czego mi Ich M. panowie prziiaczziele moy radzicz będą, besz ktorich radi w thim zalosznym przipadku moym nie chczę nicz czinycz, gothowym szię offiaruię. Sinow moich a bracziey nieboszczika Piotra, sina mego, imiona wlasne WM. oznaimuię: starssemu po nim Hieronim, Gerzi, Stanislaw młodssy Kuczienszczi, a to dla protestacij wszelakich, zeby WM. wiedziecz raczyl. A s tim powtore sluzby moie do laski WM. zaleczam. Datum z Łąkossina w sobothę przed S. Matheuszem Anno Domini 1574.

VM. sluzebny povolny Mykolay Kuczyensky ręką swą scripsit.

[1]) *Por. Nr. 56. uw. 1.*
[2]) *Por. 56, 60—62.*

58. Anna królewna do Zamoyskiego. Warszawa, 25 IX 1574.

Donosi o wysłaniu rewizorów celem lustracyi dzierżawy Knyszyńskiej.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 15, Nr. 1. Oryginal z podpisem własnoręcznym i pieczęcią.

Anna z Bozej łąski Krolewna Polska. Wnemu Panu Ianowi Zamoyskiemu, staroscie Bełskiemu, Dzierzawczy Knyszyńskiemu i Goniądzkiemu, wdzięcznie nam miłemu, a w niebytnośczi iego urzędnikom i pisarzom starostwa Knyszyńskiego, dzierzawy JM.

Dayem WM. znać, ze Ich M. Panowie Rada Corony Polskiey na tim pospolitim ziazdzie w Warszawie naznaczyli y podali nam prowenty imion podliaskich s folwarki, z mlyny i z inemi pozytki w tej dzierzawie bendączemi i z liesnistwy podlaskiemi, a na imie: Thikoczin, Knyszyn, Goniądz, Raigrod i Augustow, na wychowanie stołu nasego. A tak dla spisowania pożytkow y rewidowania wedle potrzeby tąmtey dzierząwy WM. Knyssyńskiej poszylamy księdza Jadama Pilchowskiego, proboscza Warszawskiego, refferendarza Wielkiego Ks. Littewskiego, i Marczina Podgorskiego, pisarza nasego. Przeto, gdi tam do WM. prziiadą, zebyscie iem tego, czoby ku tey rewisiej i spisowaniu gumien i insech dochodow wsytkich nalezało, i czoby rozumieli byc ku pozytku nasemu, spisować i rewidować nie bronili. A czobykolwiek ku pozytku nasemu postanowili, zebyscie się wedle postanowienia ich zachowali, a poki tam w tej dzierzawie WM. rewidować bendą, aby na ich samy osoby na slugi i na konie, potrzeby wszeliakie dawali, a od nich na tho quithi brali, czo przi lidzbie wedle ich quittow wam przíimowano bendzie. A s tim ządamy WM. być dobrze zdrowego. Pisan w Warszawye die XXV mensis Septembris Anno Domini MDLXXIIII.

Anna krolewna polska.

59. Hieronim Buzeński, podskarbi do Zamoyskiego. Warszawa, 11 X 1574.

W odpowiedzi na skargi Zamoyskiego przeciw Bielawskiemu donosi o skargach tego na Zamoyskiego i o obronie sprawy Zamoyskiego w senacie przez Herburta, a radzi się pogodzić.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 154, Nr. 3. Oryginał z podpisem w części własnoręcznym, z pieczątką i adresem: „JM. Panu Panu Janowj Zamoiszkiemu, Belskiemu, Knyssynskiemu, Zamechskiemu etc., staroscie panu i przyiaczielowj, mnie wielcze i mcziwie laskawemu."

Moi wielcze laskawy a namilssy Panie starostha.

Uprzeime a zawsze zyczliwe szluzby moie zaleczam pilnie w laske WM., zyczancz WM. od Pana Boga zdrowia dobrego i powodzenia wedle mysli na wszem fortunnego na czaszy czo nadlussze.

Wyrozumialem to wsytko z listu WM., czo mi WM. kolo zalu i ukrzywdzenią swego, ktore sie WM. miecz piszacz raczyss od p. Bielawskiego s strony starostwa Knyssynskiego i kolo zalosnego zabiczia czlo-

wieka utcziwego i domu zacznego, slugi WM.[1]), w lisczie szwym dostatecznie wypiszowacz raczyss, s czego ia iestem wielcze zalosczìw, iako prawdziwy i zyczliwy przyiacziel i sluzebnik WM. Alecz tez zasie z drugiei strony napatrzylizmy sie sam krwawych prawie łez i nasluchali zalobliwego uskarzania p. Bielawskiego i na ossobe WM., i na sluzebniki WM., ktorzyby mu sna rzeczy iego wlasnych, wolow, sprzentow etc. w tymze tam starostwie hamowacz mielj, takze i s pewnego folwarku[2]), ktory nigdy, iako on powiada, do Knyssyna nie nalezal, y na ktory on sna ma ossobne prawo, zone z dzieczmi i rzeczami iego gwałtownie wybicz, wypendzicz i wyrzuczicz mielj, na czo zarazem przyiacziele WM., a mianowiczie JM. pan Sanoczki[3]) obmowę tamze w Radzie publice czynil. Ja tez dawam we wszem wiare WM. i pewienem tego, ze tak iest, iako mi WM. pissacz raczyss, i nie omieskam dawacz tei sprawy o WM. tak, iakom wyrozumial s pissania WM. Jenak zyczelbych tego z obu stron, aby do statecznego porownania iakiego miedzy WM. przyscz moglo, aby sie tym obiema WM. occasía do uskarzania ieden o drugim wsytka uczienla*(s)*, o czym mam za tho, iż Ich M. Panowie Rady pomyslicz wzdam bendą chczieli, iakobysczie WM. obadwa contenczj i miedzy sobą porownani bycz moglj, do czego iesli przydzie, abys WM. od thego bycz nie raczil, ia ieden WM. pilnie za to prossę. S thym szluzby swoie powtore pilnie w laske WM. zaleczam. Dathum Warssowiae d. XI Octobris Anno Domini LXXIIII.

WM., mego mcziwego P. uprzeimy i zyczliwy przyiacziel y sluzebnik Heronim Buzenskj z Buzenina, podskarbi coronny, zupnik Cracowski ręką wlaszną.

[1]) *Piotra Kucieńskiego.*
[2]) *T. j. z Zabieła. O tych skargach Bielawskiego por.* Orzelski *wyd. Spasowicza, II 31.*
[3]) *Jan Herburt.*

60. Andrzej Gosławski, kaszt. kamieński do Zamoyskiego. Kutno, 12 X 1574.

Prosi postarać się o wymiar sprawiedliwości za zabicie krewnego Kucieńskiego.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 152, Nr. 3. Oryginał z własnoręcznym przypiskiem „reka wlasną,“ *z pieczątką i adresem:* „Wnemu panu Janowi Zamoiskiemu, starosczye Belskiemu, Knizinskiemu, Zameczkjemu, panu a prziaczelyewi memu laskawemu j mcziwemu, do rak wlasnich.“

Wyelmoszni a mcziwi panie.

Slusbi szwe do laski WM. zalieczam, sdrowia sczesliwego oth Pana Boga WM. zicze na długie czaszhy.

Wni a mcziwi panie. Widzalem piszanie WM., czo WM. raczyleszh piszaczy do swagra mego, pana Micolaia Cuczyenskiego, ze WM. yesth zalozliw sz gwałtow szwich, ktore WM. uczinil Bilawskj. Povinowąthi blysky naszh, Piotr Cuczyenski, bedacz sluga WM., tam yesth nie wyem yako zamordowan na posłudze WM., bedaczb s roskazania WM. y thich starzich, ktorzi ot WM. bily tam poslani ku ti potrzebye, ktora WM. bila tam natenczaszh. On, chczacz szye tim wieczej przisluzicz do laskj WM., chczhacz teszh posliednieyszym nie biczy, nie wiem yako gardlo dal y ot kogo, gdisz i WM. o tim szam raczyszh pisaczy, ze szye-bi przipodobal do poslug WM. swego mcziwego, a yszh teszh mi, prziaczyelye, bylim s tego poczyezeni, ze WM. nany laskaw biczy raczyl; thimze WM. naszhbi bil sobie zniewolil do wseyakich potrzeb y posług WM. A yszh to nikomu wyeczy nie nalyezi, yeno osobie WM. o ti gwalti y o zelziwosci wyelkye, takze teszh i o sluge szwego czinicz wseyakim sposobem, badz do prawa, badzy teszh y czhim ynszhim, in recenti crimine, jako prawo pospolite WM. nauczhi, postepowaczy bedzyeszh opatrznie raczyl, jakoszh Pan Bog WM. raczyl we fszem daczy dobre baczenie, i o tak zacznego domu mlodzyencza wszittko iako nalyepi y nauthczivi opatrziczi raczyszh, gdiszh Pan Bog s tim sdrowim oicza iego nawiedzil i starosczyą takze; a gdi to WM. raczisz ucziniczi, bedacz szam wieczy swiadom rzeczi ti, jako wlasznie teszh i stala szye, a ysbi szye teszh oiczu yego i prziaczyolom iego y zaloszne szercza ich ukoyczy mogly, za czo mi wsziszczi powinni bedzyem sluszziczy, prziaczyelye iego, w czim niczh ya jeden nie watpiacz w ti mierze, ze szye ni na czym nie ublizy v tem prziczyelyom i yego oiczu. Takze przitim szye lascze WM. zalyeczam. Dan s Kuthna we wtorek przet swieta Jadwiga 1574.

WM. swego mcziwego P. prziaczyel i sluga Andrzei Goslawskj castelan Camienszkj reka vlasną.

61. Jan Sierakowski, woj. łęczyc. do Zamoyskiego. Przedecz, 12 X 1574.

Prosi, by Zamoyski wstąpił na drogę sądową przeciw winnemu śmierci Kucińskiego.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 152, Nr. 5. Oryginał z podpisem własnoręcznym, z pieczątką i adresem: „JM. panu Janowi Zamoyskiemu, starosczie Belskiemu, Kniszynskiemu y Zamechskiemu, panu a przyaczielowi memu mcziwemu.“

Mcziwy Panie starostha, panie a przyaczieliu moi mcziwy.

Zalieczіwszy sluzby swe powolne w laskę WM., dobrego zdrowia y wszech fortun od Pana Boga WM. wiernie zyczę etc.

Widze tho s pisania WM., że WM. żałowacz raczysz zamordowania thego uczciwego mlodziencza syna przyaczielia mego, JM. pana Kuczinskiego [1]), o ktorym mielichmy, przyaczielie iego, wielką nadzieye, żechmy s niego mieli miecz osobliwa pocziechę z wychowania y wyczwiczenia iego przy służbie WM. Liecz isz expectatio nostra obroczila ssie nam, przyacziolom, a nawieczej zalosnemu oiczu iego, w wielką żaloscz, nielza, iedno tho nathenczas Panu Bogu poruczycz, WM. prossącz. abysz WM. o tho takie na posludze WM. zamordowanie thego uczciwego y domu zacznego mlodziencza tak postempicz i czynicz raczył, iako ssie WM. czynicz godzi y przystoy, czyniacz o swa krzywde s thym, kto iest WM. niepraw, thesz y zamordowanią thego slugi swego, powinnego naszego, pusczacz liekko nie raczył. Bo aczkolwiek JM. p. Kuczinskiemu, oiczu tego zamordowanego slugi WM., nie zeszloby na thym, żeby y mogl y umiał czynicz o zamordowanie syna swego, ale że mu przodkiem na thym schodzi, isz nie wie, ktho syna iego zamordował, zathym tesz nie wie, przecziwko komu o zamordowanie iego posthampicz mą, zeszlo mu thesz iusz na lieczieoh y na zdrowiu thak, isz nielza iemu w thei iego staroszczi trudzicz ssie tam tak dalieko do cziala syna swego dlia prawnego postampienią przecziwko mezoboiczy. Musi podobno iemu na tho przyszcz, że zalosny starzecz, zostawszy doma z zalosczią swą, pusczicz tho musi na laskawe WM. opatrzenie abo obmyslienie thej zalosczi swej y takze smierczi syna swego. WM. wiedziecz raczysz winnego mezobuicze tego slugi swego, przecziwko themusz bendziesz WM. raczył roskazacz uczynicz postempek prawny, bandz goraczym prawem, bandz tesz tak, iako prawo pospolithe nieszie, owa wedlie winnosczi winnego, kogokolwiek WM. winnego wiedziecz raczysz, bandz s tych, ktorzy siedza [2]), bandz tesz y kogo innego. A ia wzlascza (!) nicz w thym nie watpie, że WM. ex prudentia sua, tak w thym przypadku swym postempycz bandziesz raczył, że thesz y the żaloscz nasze przystoinym w thei mierze postempkiem swym mitigowacz bendziesz raczył, czo ia sthrony swej bende zawzdy gothow WM. memu mcziwemu P. y przyaczielowi zaslugowacz, ktorego lascze iterum atque iterum s pilnosczia ssie zalieczam. Dan w Przeczu feria tertia ante festum Sanctae Edvigis. Anno Domini 1574.

WM. p. p. y sluga Jan Sira*kows*kj s Boguslawic, woy*ewo*da Łencz*yc*ki, star*osta* prz*e*d*é*cki reką sfą.

[1]) *Por. Nr. 50.* [2]) *W więzieniu w Brańsku.*

62. Stanisław Garwaski do Zamoyskiego. Kutno, 15 X 1574.

Wyraża żal z powodu zabicia krewnego Kucieńskiego i prosi rozpocząć kroki sądowe w tej mierze.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 152 Nr. 6. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem: „**JM. Panu Janowy Zamoiskiemu, starosczie Kniszinskiemu etc. panu i przyacielowi mnie milosciwie laskawemu.**"

Mczywy panie starosto.

Szluzby moie w łaske WM., moiego mcziwego P. zalieczam, winszuiacz WM. z dobrem zdrowiem tego wsistkiego, czobi szie z mislia WM. zgadzalo, wlasnie iako szam szobie.

Ziczilbim tego sobie, azebim bil z WM., szwoim mcziwim P., inaksim sposobem inaksza materia piszania moiego ku WM. podal, takze poslugi szwoie offiarowal, za ktoremi tem pretsza z WM. zebich znaiomoscz wzial. Iakosz y w Warszewie tey przesley convocatiey przedsziem to bil wzial statecznie one w laske WM. zalieczicz, alie ist czesczia trudnosczy, czesczia tesz yako moie wlasne, tak tesz y WM. szamego, ktorem przypatrzilem szie w kolie naszim poselskim, a naypretszego wyiachania moiego prze szlusne potrzeby prziczina nie dopuscilo mi tego, azebim temu dosicz uczinicz mogl. Liecz ysz za tim niesczesnem przypadkiem a nam wsystkiem zalosnem przyiacziolom w zamordowaniu niewinnie P. Piotra Kuczinskiego, bratha moiego, iusz na ten czasz przyslla my przyczyna ku WM. pisacz. Naprzod, yako wiszey, szluzby moie WM. nieznaiomo zalieczaiacz, prosze, azebisz WM., o nich bendacz wdziecznim, raczil ich bicz pewien ku wszelkey potrzebie za nakazanim szwim. A isz do wiadomosczy iusz nas wsystkich pewne zamordowanie tego powinnego naszego, przyiacziol, przislo, zaloscz nam wielka, moy mczywy P. starosto, smiercz iego przyniosla, nie iusz tak barzo s tey stroney, ze smierczia zabita (!), widzacz tesz i to, ze to na liudzie szie prizitraffia i zechom tesz szamy niebespieczenstwu wszelkiemu podliegly, alie stad nawietsy zal nam rosczie, ze, s ktoregom pochiechy szie spodziewaly y s spraw w mlodosczy iego uczcziwich, iusz nam ugasly; s ktorego i tesz ocziecz zaloszny takowisz pochiechey oczekiwaiacz w starosczey szwoiey, czesto a gesto lzi z oczu szwoich, u nasz, przyiacziol szwoich, rady i pomoczy szukaiacz, wiliewa, a nasz tem wieczey rozrzewnia, ze i tesz z domu naszego, s ktoregom od matkey Kuczinskey iest urodzon, taka smierczia zaden nie sczedł, a czo nawietsza, ze tego, ktory onego wlasznie zamordowal, pewnie nie wiemy, przecziwko ktoremu wszelka pomoczą bilichchom y szamym gotowy wespolek z oyczem onego podpierącz, do czego nie mneysza prziczina, ze prze staroscz bedacz zlozony y s tak wielkey zalosczy prze chorobe szwoie iusz na ten czasz z zalosczia szwoia w domu ostacz muszy a zeby ku wyrzadzeniu ostatney poslugi iachal szyna szwoiego, dosicz temu uczinicz nie moze. Nicz on tedy w tim nie watpy, iako laske WM. szludze szwemu żywemu pokazowal, tesz iako na poslugach WM. zamordowanemu z despectem, sz krzywda szwa, iusz

temu czialu zamordowanemu pokazacz będziesz raczyl, iakoby z nauczywszą nagroda y s sstarczycm zalosczy nasz wsystkich przyiacziol s sercz nasich wedlie laskey baczenia WM., ktoremu Pan Bog WM. nie uposzliedzil, pod ktore to wsystko poddawamy y poruczamy. O czo ia tesz ieden blisky brath iego prosze, zebisz WM. taka laske i staranie czinicz raczyl, za ktore kazdego z nasz tem chetliwsego do szluzb szwich sposzobisz. W ktorego szie laske mcziwa powtore zalieczam. Datum sz Kutna die 15 mensis Octobris Anno Domini 1574.

WM. moiego mcziwego P. przyacziell i sluga uprzeimi Stanislaw Garwaskj w Kutnie renką swą.

63. Mikołaj Kucieński do Zamoyskiego. Łąkoszyn, 15 X 1574.

Prosi, aby z powodu jego sędziwego wieku sam Zamoyski dochodził sprawiedliwości o zabicie jego syna.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 152, Nr. 4. Oryginał z podpisem własnoręcznym, z pieczątką i adresem: „JM. Panu Janowy Zamoiskiemu, starosczie Belskiemu, Kniszinskiemu y Zamechskiemu etc., panu a przyacziełowy mnie milosczíwie laskawemu."

Mcziwy Panie starostho.

Sluzby moie chetliwe a przyaczielskie w laskę WM. zaleczam z winschowanim thego wszitkiego, czoby szie z wolą WM. zgadzało, uprzeimym serczem etc.

Zrozumiałem s pisania WM. załosznim bycz szamordowania sina moiego a sługy WM. Iakosz thim więtsą chęcz moię do sluzb szwoich WM. zniewolisz, gdi s stroni theii, iako slugi szwego y, da-li Pan Bóg, w domu utczwym (!) urodzonego a niewinnie zamordowanego z despectem a krziwdą szwą onego, s tak zalosznej szmierczi mnie oyczu y wszitkim przyacziołom iego chęcz i staranie szwoie offiarowacz WM. raczisz, ku nagrodzie a zaplaczie winnego smierczi iego niewinney, i s ktorego pocziechy wielkiey w staroszczy moiey czekałem za utcziwemi postępki iego. A thim szię więczey cziessę, ze on nam y sobie sluzbami szwemi przipodobanemi łaskę WM. iednał; czo nathenczasz od Pana Boga wdzięcznie przymuiącz, ysz then, ktori dacz raczył, y ktoremu wolno poczciessywszy zasmeczycz, nielza ieno, iako Panu omemu (!), za to wszitko dziękowacz. A tak, iakosz WM. zywemu laskę pokazowacz raczył, nicz w tim nie wątpiącz, iako s strony sługy szwego, a przithim thesz pilnie prossącz s strony thei, iako oczięcz iego, ze WM. takim spossobem wedle biegloszczy y rozumu thego, ktorim Pan Bog WM. hoinie obdarzycz raczył, iego zamordowania niewinnego wszelkim spossobem krziwdy y załosczi they pristhoinie dochodzycz

będziesz raczył. Do ktorego cziala y poslugy osthatniey wyrządzenia isz bycz nie mogę prze niespossobne zdrowie szwe a geste lata moie, iusz nathenczas s załosczią w domu szwoim osthacz mussę, Panu Bogu a lascze WM. porucziwszy, nicz w tim nie wątpiącz, ze na lascze i staraniu WM. nicz nie zeidzie, gdisz i to samo, ze wiadomosczi pewnei nie mam, ktoby onego własnie zamordował i iakowym spossobem o tho czinicz, u siebie thego znalescz nie mogę. Czo wszitko, iako wissey pissę, lascze WM. poruczam, będącz za tho WM. wselkim spossobem odslugowacz gotow wespołek y s przyacziołmi załosznemi szmierczi niewinney iego, na ktorich mi z laski Bozey nicz nie zesło za chęczią y gotowosczią ich do wszelkiey mnie utcziwey pomoczy. A zatim sam sziebie y sluzby moie do laski mcziwey WM. zaleczam. Datum in Łąkossin die 15 mensis Octobris Anno Domini 1574.

WM. P. mego mczywego s uprzymego sercza zyczlywy sluga y przyaczyel Mykolay Kuczyensky reką swą subscripsit.

64. Anna królewna do Zamoyskiego. Warszawa, 19 X 1574.

Uwierzytelnia biskupa chełmskiego Sobiejuskiego.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 15, Nr. 2. Oryginał z podpisem własnoręcznym, z pieczęcią i adresem: „Urodzonemu Panu Ianowi Zamoiskiemu, staroscie Belskiemu i Knysinskiemu, wiernemu, nam milemu."

Anna, z łaski Bozei Croliewna Polska.

Urodzony Panie, wierny, nam mily. WM. od Pana Boga wsiczkiego dobrego żądamy na czasy długie.

A chczemy, aby WM. JM. X. Biskupa Chelmskiego [1]), ktori tam w sprawie nasei iedzie, potrzebami ku iego wychowaniu opatrował i iemu wiarę dał, czo imieniem nasem WM. powie. Uffamy, is WM. inaczei nie uczinis. Dan z Warssawy dnia 19 8-bra 1574.

Anna Królewna Polska.

[1]) *Wojciech ze Starożreb Sobiejuski. Por. Nr. 66. Jemu to jeszcze r. 1572 powierzono strzeżenie królewny Anny* (Orzelski, Petersburg 1858 *I, str. 18*).

65. Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit. Knyszyn, 31 X 1574.

Prosi o rękę siostry Radziwiłła, Krystyny.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu. Ms. Nr. 80. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: „Oswieczonemu panu a panu Mikołajowi Christophowi Radziwilowi, Xiazecziu na

Olyce i Nieswiezu, W. X. Litewskiego marszałkowi nadwornemu etc. etc., memu mcziwemu panu." *Wydał Nehring w Kwartalniku Historycznym T. IV, (1890) str. 239 (nie dostrzegł adresu).*

Oswieczone xiąze panie moy mcziwy.

Zaleciwszy uprzeime a powolne słuzby me w łaskę V. X. M. mego mciwego P. Dobrego zdrowia i wsech fortun W. X. M. od Pana Boga zyczę.

Pro ea confidentia, ktorą z V. X. M. swem mcziwem panem mam, acz ludzie zwykli strony [1]) o them się badacz, ia wolie V. X. M. samego w tem rady uzycz, prosząc, abysz mi V. X. M. confidenter oznaymicz raczil, czo bendzie w tey mierze wolia naprzod Boga, a potem V. X. M. Aby mie te interregna w latha nie zawiodly, myslię o tem, abym do tego co narychley przyscz mogł, zebym w stanie malzenskim zyl. A yżem sobie sluzby W. X. M. y domu V. X. M. upodobal, abym slugą V. X. M. wiecznem byl, byla-li-by tho laska Boza y V. X. M., tedy bym staral się tak, iako przystoi w tak zacznem domu o siostre V. X. M., Jey M. panne Crystyne, w malżenstwo. A tak proszę, abys mi V. X. M. szam poradzicz raczyl, mam-li się o tho kusicz; iesli mam, tedy V. X. M. i spossob racz podacz, iako sie staracz. Jesliby thesz iakie impedimenta do tego byly, proszę racz mię V. X. M. przestrzedz, zebym skąd inąd o sobie radzil. A prosze, racz tho V. X. M. miecz przy sobie. Choczby iaka przekaza do tego byla, ia woley Bozey nieprzecziwiaiącz sie, ktory szam tem wienczey niz kto iny ssafuye, bende przedsię uprzeymem sluzebnikiem V. X. M. i domu V. X. M. Ale aczcy-by sie domowi V. X. M. sluga powinny takowys szedl [2]), ktoremuby WM. czasem sobie pracz ulatwaiacz, tem z więtszą dusnosczią robicz mogli. Piszę thesz w them ku Jego M. panu woiewodzie Wilenskiemu. S tem sie mcziwey lascze V. X. M, swego mcziwego P., poruczam. Dan s Knyszyna die 31 octobris, anno 1574.

V. X. M. uprzeimi i powolni sluga Jan Zamoiski.

[1]) *Z strony, ubocznie.*
[2]) *Zszedłby się t. j. na korzyśćby wyszedł. (Objaśnienia Nehringa).*

66. Komisarze konwokacyi do Zamoyskiego. Tykocin, 3 X 1574

Zalecają opatrzyć zamek tykociński.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 154, Nr. 4. Oryginał z 3 podpisami własnoręcznymi i *3 pieczątkami przy tychże.*

Mcziwy Panie starosztha.

Sluzby przyiaczielszkie WM. zalieczamy.

Będącz nam thu w Tykoczinie za roszkazanięm Ich M. panow Rad s conwocątij Warssawszkiej dlya opatrzenia rzeczy w szkarbie Kr. JM., aby się nie pszowały, miedzy inszęmi rzeczmy baczylissmy thess thego bycz wielką potrzebę, aby zamek Tykoczinszki, około kthorego ssię zewssąd płoth wali, mogł bydz iakokolwiek ieszcze rathowan y oprawion. Dla zołnierzow thesz thych, ktorzy w zamku ustawicznie mieszkaią, potrzeba drew. A iz na tho pieniędzy zadnych thu niemass, drogi thesz inssei do thego nie więmy, skądby thakowe potrzeby gwałtowne a pilne opathrowacz ssię miały, WM. prossim y przyiaczielszkie napominamy, abysz tho WM. z urzędu swego Knysynszkiego opatrzycz raczył, iakoby drzewa thakiego, iakiego potrzeba ukazowacz będzie do budowanya, y ciesly do robothy, takze tesz drew do palyenia, ilie bydz moze nawięczey, panu rothmisstrzowi [1]) było dano. Jesliby thesz potrzeba ukazowala lyudzi do robothy iakiey, abo thesz czego inssego, abys tho WM. za czassęm obmyslyawacz raczył. Uczyniss WM. dla Rpthey y dla Kr. Jei M. rzecz thakową, za ktora WM., da-li Bog, czassu swego podziękowanie y ucziwą nagrodę wziącz będziess raczył. Datum w Tykoczinie die 3 Novembris Anno Domini 1574.

Wocziech Starożyrbski, biskup chelmski. Jan Dulski, castelan Chelminskj ręką subscripsit. Mikolay Trosinski, starostha y czesnik Łomsienski.

[1]) *Stanisław Trojanowski, rotmistrz tykociński.*

67. Eustachy Wołłowicz, podkancl. lit., do Zamoyskiego. Wilno, 12 XI 1574

W odpowiedzi skarży się na brak pieniędzy; niebawem napisze obszerniej.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 152, Nr. 38. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem: „JM Panu Janowi Zamoyskiemu, Bełskiemu i Knyszynskiemu staroscie, a ....miłemu i łaskawemu przyiacieliowi, w ręce własne."

Moy myly y laskawyy panye starosta.

Aczby zeszlo sye wyenczy pysacz, alye na wsyadanyu krzotcze na t tylko odpysuye, co sye w pysanyu WM. podalo do mnye okolo oney rozmowy do Byelska yadąncz z WM. Czyulam pyenyedzy. Takych ny spodzyewam sye, bo za wytrząnsnyenym Bony wyelye*m* utrzaczyl, z nye wylyczam, ktemu lyudskoscz, woyny, syny, czorky, na wszytko na t roschod, z ymenya nye mayąncz dzyerszaw. A wszakosz yesly my dc zwolisz WM. pysacz tam otworysczye, uczynye to y dam znacz WM., c wyrozumyem sam; ysz sye tu przi Wylnyu do trzech, a malo nye d

cztyrech nyedzyel yeszcze zabawye, racz WM. tysz kazacz dacz w moyem dwore Wylnye Zalyeczam s tym sluzby swe lascze WM. etc. y dobrzego zdrzowya y wszego po mysly, yak panu brzatu mylemu, ktoremu y powtore zalyeczam sluzby swe prziaczyelskye y do te y do kaszdey potrzeby. Dan z Wyl*na* Novembris 12, 1574.

WM etc. b*rat* y slu*ga* Osthaffjey Wolowycz.

68. Zamoyski do Jana Sierakowskiego, wojewody łęczyc. b. m. [*XI 1574*[1]].

Sprawę zabójstwa Kucieńskiego przedstawił na zjeździe w Drohiczynie. Decyzyę odłożono na zjazd następny, na który powinien przyjechać który z krewnych nieboszczyka. Zabójca nazywa się Tarusza. Stronnicy Bielawskiego odbili więźniów osadzonych w Brańsku.

Bibl. Ord. Zamoy. S. II, Tom IV, Nr. 14. Minuta własnoręczna z nagłówkiem również własnoręcznym „do voievodi Lenczikigo (!).“

Vielmozni panie a panie mnie mciwy.

Zaleczìwsi uprzeme a povolne sluzbi sve w mcziwą laske VM. mego mcziwego P.

Iako, Bog to vie, serdecznie zaluie marnego sginienia tego utsczivego mlodziencza[2]), tak gotovem zadni rzeczi nie zalovacz na popieraniu tego, iakobi vinovaicze karani bili, a o czom sie staral terasz na siesdzie Drohiczkem, ktori bil na s. Jadvige po convocatij Varsawski. Bila salosna wsemu riczerstvu voievodztva tego[3]) rzecz-to iako tem, ktorzi, bendacz przilegli, latvie moga viedziecz, czo iako sie stało. Ale isz nie postanowili iescze modum iudiciorum, tak w takovech, iako i inich sprawach, a odlozi*li* to na siasd drugi na s. Catarzine, tedi musialo sie tak ze wsitkem iescze zadzierzecz. Vlasnem mezoboicza niebosczikowskem iest niiaki Tarussa, ziemianin przilegli Kniszinovi i davni zuchvalecz karczemni, acz to iescze iasni pokaze sie ex scrutinio okolo gvaltu Zabielskiego[4]). To VM. svemu mcziwemu P. osnaimuie, isz strona przecziwna pod ten czasz, gdi siasd bil, rozumieiacz, isz viesniom slo o platne, naslala na dvor branski nocza, gdzie iurisdictia iest, i slomiwsi plot, forte vibiwsi, potluksi straz, wziento te viesnie. Prosse VM. svego mcziwego P. o rade. Tak rozumiem, isz wsitka ta siemia sam bendzie szukala drogi do tego, iakobi to impune nie bilo, i dobrzebi, zebi ktoryskolviek povinni niebosczikow sam bil na ten siasd.

[1]) *O dacie można wnosić z wzmianki o zjazdach na ś. Jadwigę i ś. Katarzynę czyli między 15 X a 25 XI. List ten zdaje się być odpowiedzią na list Sierakowskiego z 13 X 1574 (Nr. 61).*

W Nrze 69 Kiszka już w odpowiedzi odradza Zamoyskiemu od przybywania na zjazd św. Katarzyny, na który się gotuje Zamoyski w niniejszym liście. Przypuszczać tedy można, że podobnie jak tutaj do Sierakowskiego, tak i do Kiszki (a może i innych życzliwych sobie senatorów) mniej więcej równocześnie rozesłał Zamoyski listy podobnej treści, że zatem list niniejszy napisał przed datą listu Kiszki t. j. przed 19 XI 1574.

²) *Piotr Kucieński.* ³) *T. j. podlaskiego.*

⁴) *O stosunkach Tarussy i powinowactwie z Bielawskim por. Nr. 50, gdzie też opis tego „Zabielskiego gwałtu"; Zabiel—folwark w obrębie starostwa Knyszyńskiego.*

69. Mikołaj Kiszka wojewoda podlaski do Zamoyskiego. Biała, 19 XI 1574.

Nie radzi przyjeżdżać na sejmik w Drohiczynie, ale sprawę (z Bielawskim) dochodzić na przyszłych sądach. Wspomina o ucieczce więźniów (osadzonych w grodzie brańskim za zabicie Piotra Kucieńskiego).

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 40, Nr. 12. Oryginał z podpisem własnoręcznym z pieczątką i adresem: „Jasnie Urodzonemu panu a panu Janowi Zamoyzkiemu, staroscie Belszkiemu, Kniszynskiemu, Zamechskiemu etc. etc., panu ... przyiaczyeliowi mnie wielcze milemu y łaszkavemu."

Mczywy Panye starosta Belszki i Knyszynsky.

Raczysz tho WM. odemnie za wdzieczne przymowac i moye chency zyczliwe przyiaczielszkie, kthorem therasz na seymiku [1]) pokazował przeczywko WM. memu przyiaczielowi miłemu, czego WM. do konca racz być pewien, ze mię WM. nigdi przeciwko sobie odmiennem nie uznasz, bo thego postrzegam y bendę, jako powolnj a zyczliwy prziiacziell WM., chcząc to wszysthko widzieć, czoby bylo wedlug myszli WM. Pissać thesz WM. raczyssz, chcąc bic do Drogiczina na then seymyk na s. Katerzynę dlia potrzeb szwoych; theda mi szię to tak zdało, abim wedlug pissania WM. zdanie szwe oznaimyl. A thak, moi laszkawy panie starostha, ja, iakom iest zyczliwem przyiaczieliem, tedi WM. radzę, abysz WM. thego iachąnia szwego teraznieiszego poprzestal, a i terasz thego nie popieral, ani szyę ni przed kiem sprawiedliwosczią swą nie popisowal, bo gdziebysz WM. był therasz do Drogiczina, thedi muszyalbysz wszysthką sprawę szwą pokazać, czo nic pothem therasz. Alie zlozę sądy na nowe liatho, ffolguiącz czesczią sprawie JM.; tham nathenczasz bendziesz raczyl WM. popiracz wszythkiego. Jakosz o them wszytkiem dam pewną naukę y poradę o wszysthkiem przesz poszlancza szwego pissaniem szwem albo dam WM. znacz, ze WM. do mnie nadiachac będziesz raczyl, i thedi szie ustnie z WM. koło wszythkie (!) namowię.

Czo thesz tham w urzendzie branszkiem ta stroną WM. przecziwna wieznie the [2]), kthore byli w osadzeniu, pobiwszy strasz, pobrali wiezni, theda racz WM. tam tho dać do xiąg zapisac warownie. Alie sam u nasz

tak słychacz, zebi tho znowu bicz miało z urzendem branszkiem, snadz y zna pirwey kogo starszego; czo WM. skądinąd liepszą wiadomoscz miecz bendziesz raczyl, y pothem laczno WM. szye dorozumiesz, ze tho kogosz inszego porozumienie s stroną WM. Wszakosz tho ia wszysthko przy woli WM. zostąwiam. S thim szie dobrei prziiazni WM. zalieczam. Dan z Bialei 19 listopada Anno Domini 1574.

WM. wszego dobrego uprzeimie yczliwy przyiacziell Mykollay Kyschka vo*iewoda* Po*dlaski starosta* d*rohicki*, b*ielski* renką wlasną.

[1]) *Mowa tu o sejmiku podlaskim na ś. Jadwigę (por. Nr. 68 uw. 1).*

[2]) *Por. Nr. 50. Odbicie tych więźniów miało miejsce około 15 X 1574 (por. Nr. 68).*

70. Mikołaj Kucieński do Zamoyskiego. b. m. 23 XI [*1574*].

Dziękuje za zajęcie się sprawą zabicia syna; nie mogąc znaleść „praktyka" posyła sługę na czas sejmiku w Drohiczynie.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 38, Nr 28. Oryginał naddarty z pismem w wielu miejscach zupełnie wyblakłem; z pieczątką i adresem: „Wnemu panu, panu Janowj Zamoiskiemu, Belskiemu, Knissiuskiemu, Zamechskiemu etc. staroscie panu mnie miłosczivie łaskawemu."

Mcziwy Panie starostho.

Sluzby moie chetliwe lasce WM. mego mcziwego P. pilnie zaleczam etc.

Dziękuię WM. memu mcziwemu P., ze WM., cziniąc o krziwde szwą s panem Bielawskim przepominaczesz nie raczil zamordowanya niewinnego sina mego[1]), mnie ... ba*rzo* zalosznego a staracz szie o tho, aby za pokaranym thich tham męzo*bojców* ... mordowanye sina mego, mi tak ... beło nagrodzono, iakoby szie tesz moy zal oyczowski mogl iako tako mitigowacz, za czo Pan Bog WM. niech płaczy, a ya y s przyaczioły szwymi zasługowacz powinien będe. Do they tham pracy na dzien s. Katarzini[2]) ssam zowąd practica zadnego miecz poth thim czassem nie mogę, ktoregobych tham do WM. posłacz myal, bo iusz therasz ssam VM. po wszitkich woiewocztwach i sądy idą. od ktorich zadnego practica odwiesczem nie mogl, bo maią wiele spraw szwych i przyacziełskich. A y przyacziela iednego szwego iuzem bel upewnial[3]) posłacz ku WM. w they mierze, ktorego. isz thego wielka a pilna potrzeba zasła, ... wymowila inssego prze krothkoscz czasu zadnąm miarą dosthacz nie moge ... thego slugę szwego oznaimicz zaniechacz mciwego pana ... ku WM. possiłam nie dla thego, zeby imienyem moym czo innego sprawowacz myal, abo szię w czo wdawacz mimo popieranie WM krzywdy szwey, bo za krziwdą WM. thez zaloszna moya krziwda

posthempowacz mussi, tilko aby szię tham przipatrzil themu, czo tham za sprawa bedzie, a mnie o wszitkim sprawę dal od WM. .mego mcziwego P i aby mi naukę przinioslł, czo szię daley będzie dziacz mialo. Podobno thesz dalssego postempku WM. zacząсz nie raczysz, asz się tho scrutinium odprawy, o kthorim mi WM. w lisczie szwym raczyłesz dacz znacz. A o thimbycz ia thesz rad wiedzial, czo szię tham s thego scrutinium pokaze ..., tilko zaleczam szie lascze WM., s ktorey, proszę, *abym* u mego mcziwego P. opusczon nie beł ... we wthorek przed s. Catharzina anno ... [4]).

VM. P. mego mcziwego sluga nanisszy *Mi*kołay Kuczyensky.

[1]) *Piotr Kucieński.* [2]) *Por. Nr. 68.*

[3]) *Te dwa słowa bardzo wyblakłe.*

[4]) *Miejscowość i rok w oryginale wydarte. Że list niniejszy pisany był w r. 1574, dowodzi porównanie treści niniejszego listu z Nr. 68 i 69.*

71. Zamoyski do Jana Chodkiewicza. Knyszyn, 30 XI 1574.

Posyła kopię po francusku i po polsku. Łaski, wojewoda sieradzki, chce zająć starostwo warszawskie. Prosi o prokuratora dla rozprawy z Bielawskim.

Bibl. publiczna w Petersburgu. Pol. F. IV, nr. 181. Kopia z począt. XIX w. z notatką „z archiwum Sapiełyńskiego“ i *z adresem:* „Janowi Chodkiewiczowi, Hrabi na Szkłowie, Kasztelanowi wileńskiemu, marszałkowi najwyższemu W. X. Lit., administratorowi i hetmanowi Inflanckiemu.“

JW-ny panie a panie mnie mciwy.

Zaleciwszy uprzejme a powolne sluzby swe w mciwą łaskę WM. mego mciwego P., dobrego zdrowia, wszech fortun od Pana Boga WM. swemu mciwemu P. na czasy długie zyczę etc.

Posyłam WM. swemu mciwemu P. dwie kopii [1]), francuską i polską. To też WM. swemu mciwemu P. oznajmuję, iż te nowiny, o którycheśmy mówili, jako mi piszą z Warszawy, pewne są. Bo JM. p. wojewoda siracki [2]) jedzie do Warszawy, żeby się w starostwo wwiązał. Już byli jego słudzy naprzód, sam miał być na zjazd warszawski, który był złożon na S. Katarzynę. Z tem się mciwej łasce WM. mego mciwego P. zalecam. Datum z Knyszyna d. 30 9-bris Anno 1574.

WM. proszę, swego mciwego P., o tego prokuratora, żebym się z tym panem [3]) co narychlej mogł rozprawić.

WM. mgo mciwego P. najniższy sługa I. Zamoyski.

Podpis ma być taki [4]): „Jehan Cotkevitz chastelan de Vilne et cap-no de Samogitie.“

[1]) *Kopii tych brak przy tym odpisie z XIX w.*

[2]) *Olbracht Łaski. Henryk Walezy już będąc w Francyi nadał mu to starostwo warszawskie, ale szlachta mazowiecka nie dopuściła mu zająć Warszawy* (Orzelski *wyd. Spasowicza. t. II, str. 55 i 66*). [3]) *Zapewne z Stefanem Bielawskim.*

[4]) *To zapewne wskazówka, dana przez Zamoyskiego Chodkiewiczowi, jak ma podpisać kopię francuską, o której równoczesnem wysłaniu pisze w tekście. Zapewne mowa tu o jakimś koncepcie listu do Henryka Walezego.*

72. Maksymilian II do Zamoyskiego. Praga, 25 II 1575.

Opierając się na wiadomościach o nim przysłanych przez Dudycza, poleca mu kandydaturę arcyks. Ernesta.

Arch. dworu i państwa w Wiedniu. Polonica. Minuta z zaznaczeniem adresu: „Ioanni Sario Zamoscio, capitaneo Belsensi et Kniszinensi."

Maximilianus etc.

Spectabilis etc.—Intelleximus ex consiliarii ac internuntii isthic nostri, Mag. fidelis, dilecti Andreae Dudith, litteris ac aliorum etiam relatione, quae vestra sit tum in patriam remquepub., tum erga nos inclitamque nostram Austriae domum praeclara voluntas atque studium; ita quidem, ut vos nec deinceps vestri dissimiles fore rebusve nostris, iis praesertim, quae cum eiusdem patriae vestrae ac reipub. bono coniunctae sint, haud ulla occasione defuturos esse, nobis plane persuasum sit. Quo fit, ut hoc praesenti regni istius Poloniae dubio statu eam conceperimus fiduciam, quod, si forte Deo ita visum fuerit, ut Serenissimo et Christianissimo Franciae et Poloniae Rege, consaguineo et fratri nostro charissimo, ad diem praefixum non redeunte, Serenitas sua ad regni gubernacula ulterius non admittatur, sicque novi regis electionem institui contingat,—neque enim aliter causa nostra quicquam fieri volumus—, vos haud quicquam in vobis desiderari passuri sitis, quod ad vestrum illud praeclarum studium et voluntatem magis magisque contestandam nostramque adeo et filii nostrii charissimi Serenissimi Archiducis Ernesti causam vestro favore et authoritate, quam et ob familiae vestrae nobilitatem et insignium virtutum merita tam apud senatorii, quam equestris ordinis viros ac universos status summam esse scimus, promovendam pertineat. Eo namque pacto et patriae vestrae et reipub. Christianae, cuius salutem etc. [1]) Qua de re Venerabilis devotus sincere nobis dilectus Stanislaus Fogelveder, cancellarius Plocensis [2]) etc. plura nostro nomine vobiscum acturus est, cui vos fidem adhibere ac de caetero recte vos feliciterque valere cupimus. Datum Pragae die 24 Februarii 1575.

[1]) *Znak to, że pisząc na czysto miał pisarz powtórzyć tutaj zwroty użyte w konceptach listów pisanych do innych Polaków. W innych minutach następują tu obietnice wdzięczności za oddane usługi podobne jak w Nr. 74. Zresztą por. prawie dosłownie takiż list do Krasińskiego z 7 I,* Bibl. Ord. Kras. *1872, str. 266.*

[2]) *Archidyakon warszaw. jeden z głównych ajentów austr. w Polsce.*

73. Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit. Zamch, 18 III 1575.

Załącza list Drojowskiego do Mieleckiego wojewody podolskiego i donosi o wieściach, jakie z Turcyi przysłał poseł Taranowski o zamysłach wojennych Porty.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu Ms. Nr. 80. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: „Oswieczonemu panu a pauu Mikołajowi Christophowi Radziwilowi, xiazecziu na Olyce y Nieswiezu, W. X. Litewskiego marszałkowi nadwornemu etc. etc., memu mcziwemu panu.“ *Wydruk. Nehring* w Kwartalniku Historycznym *t. IV (1890) str. 240.*

Oswieczone xiaże panie, panie mnie mcziwy.

Zalecziwssy uprzeime a powolne sluzby swe w mcziwą laskę WM, swego mcziwego P., dobrego zdrowia i wssech fortun WM. swemu mcziwemu P. od Pana Boga ziczę na czasy dlugie etc.

Pysałem ku WM. swemu mcziwemu P. przed thim, acz nie mialem odpisu. Ale iz WM. swemu milemu P. thak na Podlassu iako w Rusi rad sluzę, thedy i zowąth rad ku WM. pissę. Rozumiem themu, ze WM. wsisthko richlei dochodzi, niss mnie, wssakze ienak posilam WM. tho, czo p. Droiowski pisal panu woiewodzie Podolskiemu, kthori mi to poslal onegda we Lwowie. Aczci będziem richlo czo wiedziecz resolutius okolo odprawy thych poslow. A ieslibysz ius WM. raczil wiedziec, prossę racz mi WM. oznaimicz.

Taranowski znacz iedzie s Turek, miniono go w Adrianopolu, — s czim, nie widziecz. Z miescza, przed odprawą, pisal, ze czeszarzowi themu nowemu Amuratowi na polu in consilio armato radził bassa Budzinski aby do Polski woiowal, iesli mu da woisko, obieczuiącz mu za pięthnasczie niedziel Polskę wsisthką podbicz. Drudzy wsisczy basowie radzili, zeby continuowal woinę, gdzie iego oczięcz szczęsliwie począl, a na latho do Sycilij wyprawil; ze do Polski woiska slacz mu sie nie godzi, gdyz mu przicziny nie dano, i Bog by mu nie szczęsczil, gdyby z themi walczil, s kthoremi przodkowie jego przyiazn wiedli, i gdyby bez dania przicziny thargnął się na nie. Conclusum walczicz do Sycilij. Ale przedssię pisal Taranowski, że na tho ssię spusczacz nie thrzeba, by yndzie ukazawssi yndzie nie strzelono. Copij thej, czo pod Camienczim postawiono, zaprzeli ssię Turczy. Ale pothim dwu Turczinow poimano w Uszatinie [1]) i panu woiewodzie Ruskiemu odwiedziono. Onegda nowina przisla, ze Sniatin Turczi z Wolochj spalili, nie wiem, iesli pewna; ale przi sądzie publice tho czwierdzil, iako sprawę mam, pan Jan Sieniawski. Rusaczi thim ssię cziessą, ze wssedl w ziemię nassę czesarski kupiecz wielki, ma ssobą przez 30,000 thowarow; a thak, zebi go bil thu nie poslal, gdiby ssie mial do woiny, boby nas them na szię podpomogl. Wie tho Bog czo będzie. Ja

koni pilno sukam, pancerze ssoruię. Ssthim ssię mcziwey lascze WM. swemu mcziwemu panu pilnie zaleczam. Datum z Zamchu d. 18 martii a. 1575.

V. X. M. vieczni sluga J. Zamoiski.

¹) *Husiatyn, miasto nad Zbruczem.*

74. Maksymilian II do Zamoyskiego. Drezno, 14 IV 1575.

Poleca ponownie kandydaturę Ernesta, szczerzej opowie oddawca listu.

Archiwum dworu i państwa w Wiedniu. Polonica. Minuta z notatką a tergo: „Ioanni Sario Zamoisky."

Maximilianus etc.

Spectabilis etc. Intelleximus, quam prompte vestram nobis operam atque studium detuleritis. Quod tanto nobis gratius accidit, quo magis exploratum habemus, quanta doctrina, virtute et in rebus gerendis industria polleatis, ac proinde omittere noluimus, quin has prioribus nostris litteris adderemus, non tam confirmandi vestri causa (quod minus necessarium existimamus), quam ut nostrum vobis animum magis magisque aperiremus. Eum vero talem esse vobis persuasum velimus, ut quemadmodum nihil dubitamus, quin quae vestra est integritas, tum publici boni, tum nostri studio in eadem voluntate constanter perstituri, nec quicquam in vobis desiderari passuri sitis, quod ad nostram filiique nostri charissimi Ser-mi Achiducis Ernesti causam ad optatum, reiquep. salutarem effectum deducendam pertineat, ita vicissim nos una cum eodem filio nostro charissimo id quoque tempore sedulo curaturi simus, ut de principibus non ingratis vos benemeritos esse cognoscatis adeoque navatae nobis operae nec vos vestrosve poeniteat. Quam nostram integerrimam mentem cum is, qui has reddet litteras, uberius vobis declaraturus sit, ad illum nos remittentes, quod reliquum est, vos recte diuque valere cupimus. Datum Dresnae die 14 Aprilis 1575. ¹).

¹) *Por. prawie dosłownie taki list do Krasińskiego z 13 IV* Bibl. Ord. Krasin. *r. 1872, str. 267.*

75. Mikołaj Urowiecki do Zamoyskiego. Knyszyn, 9 V 1575.

Zdaje sprawę z gospodarstwa, donosi o wyprawieniu zboża do Gdańska i o innych wysyłkach, a też o przygotowaniu zbroi.

Bibl. Ord Zamoy. pl. 65 Nr. 10. Oryginał z podpisem własnoręcznym, ze śladem pieczątki i adresem: JM. panu Ianowy Zamoisczkiemu Belskiemu, Knisinskiemu, Gonięckiemu, Zamechskiemu etc staroscie a memu mczywemu panu etc.

Nanisse sluzbi swe zalieczíwsi w laskę WM, mego mcziwego P., zdrowia *etc.*

Wyprawilem do Gdanska siedm komiąg. Iako wielie wzięli zita i iako się omilka stała w probie xiędza Pilchowskiego [1]), WM. o wsistkim od Gaiowskiego sprawę wezmies, ktoremum ya wsisthko rospowiedział, abi WM. ustną sprawę i w wieliu inich rzeczach dał. Potrzeb tich illem miał, illie nabialu a rib suchich poslał, zatim się tez, czo iescze zbierze, poslacz nie omieskam, iedno mi WM. przes the podwodniky racz dacz znacz, iesli tam WM. bęndzie racził czo zmieskacz. Poslałbich bił slodow więnczei, mąky; aliem tak rozumiał, ze tich potrzeb stamtąd wodą naprowadzą. Wsakze mam słody gotowe. Mąky ieslibi biło potrzeba więnczei, tedi, nim to wyprawia, tim to naspieie, ieno trzeba dacz znacz, zebich w te robotne chwilie liudzi prozno nie kołatał; i czegobi potrzeba, wipisaczbi trzeba, iako Gaiowski swiadom, czo sam zowad moze bicz. Poslalim the panczerze, puklierze, nim mię listh WM. dosedł, przes Buczka i skoro mialim pisanie od WM. o tho poslanie thich puklierzow, zarazem wiprawował, alye czy boiarowie nie chczą iezdzicz, azem ie przimusił do tego. O zbroię WM. czo miał za sprawę s tim płatnirzem, WM. Gaiowski powye. Kapieliusza WM., any zbroie panu Liubienieczkiemu nie urobił, bo go nie biło doma, we Gdansku bił, ledwo zbroie WM. thak prethko wigotował y to z wielkim kłopothim. O pobory thedy powiadaią woitowie, ze ie wsythki wibrał Grodzicki, sługa Bieliawskigo, a im nie dano ich wibieraczi, ani się w to wstępowacz, iedno Grodzicki tham spisawsi włoky, iezdził od chlopa do chlopa, wibieraiąncz; i thak daią sprawę woitowie, is wsisthko wibrał. Napiorkowskiemum sukna nie mógł dostacz u zida. Nim listh WM. racził przislacz do pana starosthi Grodzienskiego [2]), slalim do niego dlia zwierzyny, alie mi nicz nie odpisał, ieno roskazał słowy: „Yesli czo ubiię, z wielką checzią rad poslię, i yusz nie trzeba po nie słacz Urowieczkiemu." Wsakze, czo Niedzwieczky ubił łosia, WM. go posiłam. O więnczei szię staracz będę; czokolwiek dostanę, WM. nieomieskam posłacz. Skuthę pana Lobiskiego zachamował podstaroszczy pultowsky; racz WM. dacz znacz, czo mam czinicz. A s thim nanisse sluzbi szwe w łaskę WM. zalieczam. Dąn s Knisina 9 dnia Maia Anno Domini 1575.

Ziczlywy sługa Mikołai Urowieczky reką własną.

[1]) *Adam, proboszcz warszawski (późniejszy biskup chełmski), który wraz z Krzysztofem Lanckorońskim kasztelanem małogoskim odbywał rewizyę Knyszyna (por. Dodatki pod 6 XII 1576).*

[2]) *W r. 1573 był nim Jan Aleksandrowicz* (Niesiecki *wyd. lipskie II, 23).*

76. Cesarz Maksymilian II do Zamoyskiego. Praga, 10 VII 1575.

Uwierzytelnia posła swego, Macieja de Logau.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 4, nr. 1. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczęcią i adresem: Spectabili et Magnifico, sincere nobis dilecto, Ioanni Sario Zamoyski, Belsensi, Cnisinensi ac Zamescensi (sic) capitaneo.

Maximilianus secundus Divina favente clementia Electus Romanonorum Imperator semper Augustus etc.

Spectabilis et Magnifice, sincere nobis dilecte. Ablegavimus ad vos praesentium exhibitorem, Mag. fidelem nobis dilectum Matthaeum de Logau et Altendorff etc., nostrum consiliarium et principatuum Schweidnicensis et Jauriensis capitaneum [1]), ut nostro nomine vobiscum nonnullis de rebus agat, quas ex ipso coram intellecturi estis. Idcirco vos benevole hortamur et requirimus, ut eidem consiliario nostro in his, quae nostris verbis dicturus est, plenam, non secus ac si nos ipsos loquentes audiretis, fidem praestare vosque tales exhibere velitis, uti vestra nobis virtus ac sincerum in patriam atque Remp. studium pollicentur. Quae res ne vos vestrosque unquam paeniteat, nobis sedulo curae fore certo vobis persuasum sit. De caetero vos, cui Caesaream nostram benevolentiam deferimus, recte valere cupimus. Datum in Arce nostra Regia Pragae, die decima Iulii, Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo quinto, Regnorum nostrorum Romani decimo tertio, Hungarici duodecimo, Bohemici vigesimo septimo.

Maximilianus.
Ioannes Baptista Weber, P. Obernburger.

[1]) *O tym ajencie cesarskim zob.* W. Zakrzewski. Po ucieczce Henryka, *str. 387.*

77. Maciej z Logau do Zamoyskiego. Jaworów, 8 IX 1575.

Chory jest, więc jako wysłaniec cesarski tylko listownie przedstawia mu kolejno dobre strony Ernesta, odsyła przytem list od cesarza i donosi, że niebawem zbierze się sejm Rzeszy w Ratysbonie.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 4, Nr. 2. Oryginał z adresem: Spectabili ac Magnifico Domino Joannni Sario Zamoyski, Belsensi, Cnisinensi ac Zamoscensi etc. capitaneo etc. domino meo observantissimo.

Spectabilis ac Magnifice Domine, studia atque officia mea Generosae Mag. Vestrae promtissima defero.

Conditione incliti Poloniae Regni ferente mallet S. Caes. M-tas iure

amicitiae ac vicinitatis Henrico Regi de felici gubernatione bene precari. Verum statu illius regni cum sibi adunatis et incorporatis provintiis forte ita postulante, ut Ordines (rectore animorum ac voluntatum Spiritu Dei) de eligendo et subrogando novo rege cogitent (quae enim salus corpori sine capite), S. autem Caes. M-tem, pro bono publico solicitam, non lateat, quid in hac summa causa Generosa M. Vestra authoritate sua possit, mandare mihi dignata est, Generosam Mag. Vestram et alios regni primates, si commode fieri possit, adirem, benevolentiam suae M-tis, qua antiquam et praeclaram Dominorum Zamoysky domum complectitur, exponerem, utque in eventu electionis novi Regis suae Caes. M-tis filii in primisque optimi principis Archiducis Ernesti in salutem ac commodum regni Poloniae et totius orbis christiani ratio habeatur, votoque et suffragio Generosae Mag. Vestrae et suorum iuvaretur et ornaretur, simul ornatissimam regni nobilitatem suo et procerum exemplo sese, ut in calculis ferendis Caes. M-ti benevole accomodet, admonere velit, rogarem. Valetudinis vero meae ratione iam per aliquot tempus non permittente [1]) negotiique magnitudine ulteriorem moram non ferente, ne defecisse videar meo a Caes. M-te mihi iniuncto muneri, volui interim scripto M-tis suae ac hisce meis litteris per nobilem Casparum Coschwitz praesentandis in causa hac summa et omnino ea, quae publicum bonum concernat, cum Generosa Mag. Vestra candide ac familiariter conferre. Brevibus autem me absolvam summa tantum legationis meae capita percurrendo. Ac primo quidem S. Caes. M-tis propria manu subsignatas litteras [2]) debita reverentia offero, ex quibus abunde singularem Caes. M-tis affectionem erga se et suos Generosa Mag. Vestra intelliget.

Si hodie, Generose ac Magnifice Domine, praepotens hoc Poloniae regnum cum incorporatis provintiis auspicio Henrici regis gubernaretur, magna sollicitudine sublata securius viveret Caes. M-tas. Nam cum orbis christianus sanctum hunc Caesarem ut principem ultimae in mundo monarchiae summum veneretur, humeris suae M-tis curae et sollicitudines omnium regnorum non immerito incumbunt. Nam si in hoc sacro colosso vel cor vel pectus male habuerit, caput ut membro affecto succurrat ac de cura prospitiat, naturae ordo ipse postulat. Hoc autem Generosam Mag. Vestram testatum scio, in hac electione Caes. M-tem nihil sitire, quam pacem, tranquilitatem, commoda ac emolumenta regni Poloniae in primis, et deinde totius Reipub. christianae, sicuti Generosam Mag. Vestram de hac Imperatoriae M-tis mente et voluntate plenius edoctam esse non dubito. Qua enim humanitate Caes. M-tas Henricum, electum Regem, exceperit et quibus deinde beneficiis prosecuta sit, res ipsa loquitur. Ad quae Caes. M-tas non tantum naturae benignitate, non imperii summi maiestate, sed multo

magis et praecipue veteris inter Poloniae reges et Austriacae domus principes pactae unionis observantiae ergo ducitur. Quod sanctum foedus amicitiae et coniunctionis ne ulla accidentali calamitate intercidat, Caes. M-tas summe semper annitetur. Hoc posito publici boni fundamento nemo consulere volens patriae male interpretabitur, si Caes. M-tas pro se et suis in hac parte sollicita fuerit, petens, ut in eventu electionis novi regis M-tis suae filii, in primis vero principis laudatissimi Archiducis Ernesti salubri, imo benedicto electorum consilio (profluente ab Omnipotentis gratia) in singulare bonum regni Poloniae et totius christiani orbis respectus habeatur. Nam si divina dispositione per votum concors et unanimum ordinum ac statuum regni, senatorum, primatum ac totius praeclarae nobilitatis consensum, quo moderando (per media enim agit Deus) Generosa Mag. Vestra autoritate et favore non postremas fert, rex austriacae stirpis, praesertim Archidux Ernestus vocaretur, vocatus conditionibus pro libertate et dignitate regni militantibus sacramenti fide eligeretur, certo certius est ipsum fidem datam praefixarum sibi conditionum omnium illaesam et integram sancte conservaturum. Cum hostibus enim pacta inita clementissimi illi principes rata semper habuerunt. Deinde, si persona Archiducis Ernesti sano iudicio conferretur cum praestantissimis principibus, quo ad pietatem, magnanimitatem, moderationem affectuum, corpus ad tractanda arma habile, gravitatem coniunctam cum humanitate, iudicium, ingenium, nihil desiderari in optimo principe potest. Ad haec tam egregia corporis et animi ornamenta non vulgaris rerum experientia et usus extollitur Adhibitus siquidem iam ab aliquot annis consilio Caesareo in negotiis politicis et bellicis ita sententiam dixit, ut senes quoque ipsius maturitatem et mirarentur et venerarentur. Adde praeclara linguarum, Latinae, Hispanicae, Italicae dona, ad haec Bohemicae non omnino ignarus, ex cuius fundamentis certum est, ipsum Polonicum sermonem brevi percipere posse. Interim tamen, dum Sarmaticae linguae facultas accederet, dextre omnia omnium ordinum negotia ab ipso pro regni more latine et audiri et transigi poterint. Quae insuper hanc electionem bona in publica pace et tranquillitate comitari possent, profutura non tantum potenti Poloniae regno, verum etiam toti orbi christiano, illa omnia sigillatim a me, praesertim nunc aegro, recenseri non possunt. Sed summarie loquendo de his tantum Generosam Mag. Vestram admonendam duxi; primo, ut omnes docente eventu, qui studium suum in electionem talis regis contulerint debitores, se gratiis Deo continue agendis coactos iri. Si enim electio Deo ita volente pro quovis filiorum Caes. M-tis, in primis vero pro Archiduce Ernesto directa fuerit, certum est (absit dictis invidia) omnes in hoc principe quasi in splendidissimo quodam theatro virtutes, quibus Sacra scriptura iudicem ac

principem praelucere subditis vult, concurrere. Ex quo indubitate sequitur, a tali principe quasi ex benedicto omnis boni fonte omnes in regnum ac status felicitates quasi in generale regni fundatum commodum perenni rivulo defluxuras. Notorium deinde, Moscum erga domum Austriacam bene affectum; non igitur dubium, cum Regnum hoc ipsum hactenus inimicum sit expertum, fore, ut tali medio in foedus veniat contra hostem. Austriacae vero domus quantae sint vires, quis ignorat? Ad haec rex Hispanus, Turcis perpetuus hostis, nervis bellicis pollet. Potentia Romani Imperii magna, tuta etiam oraculo prophetico. Illud quoque hoc loco ut rem non parvi momenti adiiciendum duxi, quandoquidem Romanum Imperium ad diem iudicii usque, quem in foribus iam esse omnia elementa gemendo testantur, persistere debeat invictum, ergo et ramos ab hac sancta et felici arbore profectos pari successu gavisuros quis non credet? Addantur et alii reges, principes ac status coniuncti, qui omnes in omni necessitate auxiliares regno Poloniae manus sub Austriaco rege essent porrecturi. Quid hostis regno Poloniae per se quoque potentissimo coniunctis his auderet? Et si ausu temerario quid attentaret, aliud nihil (comitante nos gratia Dei et colligante nos firmissimo talis concordiae vinculo) nobis promittere possemus, praeter ridentem victoriam et recuperationem multarum provinciarum a corpore christiani nominis membrorum discordia avulsarum. Et hae rationes, quas breviter tantum perstringere volui, certe cum multis aliis sunt tales, quae per sese commendatae esse debeant omnibus communi patriae benevolentibus.

Omnipotens Deus ac Pater Servatoris nostri, in cuius manu sunt et regna ipsa et eligentium animi, spiritu suo sancto vota, voluntates et suffragia ita regere dignetur, ut unanimi ac laeto consensu felicissima denique omnium Ordinum acclamatione pius princeps Ernestus Austriae Archidux, Poloniae ac Sarmatiae Rex, pater patriae salutetur. Amen.

Iterum obnixe rogans, Generosa Mag. Vestra causam hanc plane sanctam non tantum suo patriae debito voto iuvet et promoveat et aliis de pientissimo hoc principe bene sentientibus sese adiungat, verum etiam autoritate sua alios et praesertim nobilitatem ad subscribendum admoneat et incitet. Faciet Generosa Mag. Vestra Deo et Caes. M-ti rem gratam et patriae salutarem, quam Omnipotenti in augusta et corporalium et aeternorum bonorum incrementa fidelissime commendo. Atque utinam ut haec ipsa, quae nunc litteris, valetudine non obstante, ipse coram exponere atque Generosae Mag. Vestrae studia atque officia mea praesentare licuisset. Dabantur Iauranii (!) die 8 Septembris. Anno regnantis gratiae septuagesimo quinto.

Generosae Mag. Vestrae addictissimus Matthaeus a Logau et Altendorff, S. Caes. M-tis consiliarius, ducatuum Svidnicensis et Iaurensis capitaneus etc.

Postscripta.

Et id quoque Generosae Mag. Vestrae omnino significandum duxi: me certum accepisse nuntium Caes. M-tem una cum electoribus et aliis principibus ac statibus Imperii unanimi consensu, imo summa coniunctione iam iam comitia Ratisbonensia intrare. Divina gratia tractaturi, quae visa fuerint toti Reipub. christianae et una regno Poloniae, ut nobilissimo membro, esse commoda et salutaria. Quae ipsa occasio conventus huius modi comitialis quasi divinitus quoque hoc tempore cum electione forte novi Poloniae regis simul concurrit. In quibus, ut dictum est, et pro salute regni Poloniae, et ei in omni necessitate contra hostes praestanda auxiliari manu omnia maiori ordine ac certitudine tractari poterunt. Deus Optimus Maximus ex omni parte et consiliis Imperii ac Regni, Spiritu sancto suo adesse dignetur. Actum, ut in litteris.

[1]) *Por.* W. Zakrzewski. Po ucieczce Henryka, *388.*
[2]) *Zob. Nr. 76.*

78. Rady koronne do Zamoyskiego i innych. Warszawa, 5 X 1575.

Posyłają Młodziejowskiego pisarza skarbnego z poleceniem wypłacania Annie Jagiellonce prowentów z starostw i dzierżaw.

Bibl. Ord. Zamoy. T. L. pl. 465, Nr. 9. Kopia spółczesna.

My Radi Coronne Duchowne y Swieczkie, na convocatią Warszawską spolnie zgromadzoni, Wnemu y urodzonim panom Mikolaiowi Kiscze s Cziechanowcza, woiewodzie podliaskiemu, starosczie bielskiemu, Janowi Zamoiskiemu belskiemu, knischinskiemu y goniadzkiemu, Mikolaiowi Troszinskiemu lomzinskiemu, Piotrowi Graiowskiemu wiszkiemu, Lukaszowi Gorniczkiemu tikoczinskiemu, Marczinowi Dulskiemu raigroczkiemu i augustowskiemu: starostom, Stanisławowi Troianowskiemu bielskiemu, Florianowi Lobeszkiemu tikoczinskiemu, Janowi Dzierzanowskiemu kniszinskiemu: liesniczim — po zalieczeniu prziazni naszich oznaimuiemi, isz, iako przed tim na seymie Steziczkim, tak terasz na thei convocaciei warszawskiei iest nam od Kr. Jei M. Polskiei, naszei mciwei panny opowiedziano, ze niektorzi z WM. racziczie szie wzbraniacz proventow Jei Kr. M. s starostw i dzierzaw WM., przesz Kr. J. M. Henrika i nasz, Radi Coronne, na provisią Jei K. M. naznaczonich, oddawacz, takze slusnich a przistoinich lidzeb Jei K. M. czinicz dotad, asz Rpta czo innego z Jei K. M. za obranim pana nowego postanowi; w czem aczezmi pierwsze listi nasze s Steziczе Jei K. M. do WM. wszech dali, ktorich extracti s xiąg Groczkich

szą WM. od K. Jei M. poslane, alie therasz znowu za potrzebną szie nam zdalo ku WM. pisarza skarbu coronnego, pana Mlodzieiowskiego [1]), s tim naszim piszanim poslacz, prosząc i napominaiącz, zebi WM. inaksze baczenie na Jei Kr. M., nasze mciwą panne, miely, ktorei przodkowie y Coronie wsziczkiei y nam wszem wielkie dobrodzieistwa zostawieli; godzi szie y przistoi na tho kazdemu s nasz baczenie miecz i tak Jei Kr. M. potrzebami obmisliawacz, iakobi Pan Bog za niewdzieczenoscz dobrodzieistw szwich nasz nie karal, a Jei Kr. M. contenta bidz raczela, poniewasz tho zadnei skodi zadnemu z WM. nie ponieszie, y qwithi Jei Kr. M. w skarbie coronnem za pewne y warowne przimowane bendą. Jakosz szerzei zlieczielismi temusz pisarzowi skarbnemu z WM. mowicz i do thego persuasiami przіwodzicz, iakobi Kr. Jei M. tho, czo iest naznaczono, od WM. dochodzielo, poniewasz tesz w zadne rządi, any jurisditiae Kr. Jei M. wdawacz szie nie raczi, thilko abi dochodi czalie Jei Kr. M. miecz mogla, s ktorich nie telko na wlaszne potrzebi, alie y ynne, Rptey nalieżącze, maią szie obraczacz. Pewnizmi, ze kazdi z WM. do thego szie miecz bendzie, iakobi y zadosczi naszei, y powinnosczi szwei ku wczaszowi Jei Kr. M. dosicz uczyniel. Dan w Warszawie na convocatiei coronnei dnia V octobra Roku 1575.

Jacobus Uchanski, archiepiscopus Gneznensis subscripsit. Franciscus Craszinski, episcopus Cracoviensis. Petrus Miszkowski, episcopus Plocensis. Albertus Starozrzebski, episcopus Chelmensis. Paulus Sczawinski, castellanus Brzezinensis, capitaneus Socha*czoviensis*. Szendziwoi Droiczanski, castellanus Lublinensis (!) [2]). Piotr Dunin Wolszki, podkanczlierzy coronny.

[1]) *Jacek.* [2]) *Powinno być* Lubaczoviensis, *por.* Niesiecki *I*, *331*.

79. Zamoyski do Aleksandra Łaszcza, starosty chełmskiego. Bełz, 20 X 1575.

Donosi o udziale swym w nieudanej pogoni za Tatarami.

Arch. Watykańskie, Borghese III 96^d fol. 256. Spółczesne tłómaczenie łacińskie z nagłówkiem: Ex litteris capitanei Belzensis ad Chelmensem capitaneum [1]).

Famulus D-tionis Vestrae Belzae primum in reditu meo litteras D-nis Vestrae mihi reddidit. Sperabam aliquid me scripturum, quod afferret consolationem, sed quemadmodum Deus gravem nobis pro peccatis nostris inflixit poenam, ita nihil solatii concessit. Eo turbatus dolore cum ducentis nobilibus equitibus, qui Belzam convenerant, cum spe partis alicuius hostium intercipiendae ultra Belzam ad Sosnam appuli ac deinceps in Stolpino cum domino palatino Belzensi [2]) aliisque fratribus equestris ordinis,

die nocteque eam hostium partem insequentes, quae tractum nostrum invaserat, non tamen eos assequi potuimus ita, quod haec turma, cum aliquot aliis turmis ad locum dictum Zaloscze [3]) copulata, convenit feria sexta cum reliquo exercitu apud Tarnopolim; nec potuimus eos assequi, nam nec Zaloscze pertigimus. Sequenti luce die sabbati magno consumebamur dolore conspiciendo infantes adhuc spirantes et plurimos capite truncatos, in viis cadavera proiecta. Illinc vero sperando maiores nostrorum copias, quibus cum uniremur et simul Zbarazum versus contra hostilem exercitum iter nostrum direximus, nec tamen ibi auctae copiae nostrae cuiusquam nostrorum adventu. Demum Satanovii cum domino palatino Sendomiriensi [4]) convenimus, et hinc rursus consensimus cum domino palatino Kijoviensi et magistro campi [5]), ac ita (quamvis non simul, sed habita nihilominus mutua de nobis notitia) ad Nestrum fluvium perreximus, quo usque, cum ab urbe Camenecensi duabus leucis distaremus, allatum est nobis nuntium hostes iam tranasse Nestrum; iamque dominus palatinus Kijoviensis redibat, quem non longius a nobis transeuntem vidimus, quam spatii aliquot sagittae arcu propulsae. D. etiam palatinus Podoliensis [6]) se cum suis moverat, quem Satanovii obviam habuimus redeuntes. Hoc ultionis divinae iudicium fuit manifestum, quod etiam in excursionibus nostrorum exigua erat consolatio: nempe circa oppida Zbarazense, Lisczkofiense [7]) et Camenecense, ubi nostros ex instructis insidiis praeda hinc inde dispersa et quasi relicta ex improviso adortos et in colligenda praeda occupatos aucupati sunt. Alterum divinae in nos animadversionis argumentum est, quod proceres, etiamsi alter alterum in transitu videret, non tamen vires mutuo componere voluerunt. Caetera Deo dante praesens referam. Datum in civitate Belzensi 20 Octobris 1575.

Iohannes Zamoiski, capitaneus Belzensis.

[1]) *Tym starostą był Aleksander Łaszcz, por.* Wierzbowski, Uchansciana *II, Nr. 154, str. 319.*

[2]) *Andrzej Tęczyński. Stołpin, wieś pod miastem Brodami.*

[3]) *Załośce miasteczko pod miastem Brodami.*

[4]) *Jan Kostka, por.* Heidenstein Rer. polon., *72. Satanów, miasteczko nad Zbruczem.*

[5]) *Konstanty Ostrogski i Mikołaj Sieniawski.*

[6]) *Mikołaj Mielecki.*

[7]) *Może Liczkowce pod Husiatynem a niedaleko Trębowli.* Heidenstein (Rer. polon. *72*) *mówi, że w zasadzkę wpadła szlachta, która się zebrała właśnie w Trębowli.*

80. Maksymilian II do Zamoyskiego. Ratysbona, 26 X 1575.

Poleca posłów, których wysyła na elekcyę.

Zakład nar. Ossolin. we Lwowie Rkp. Nr. 1904 nr. 1. Oryginał z podpisem własnoręcznym, z pieczęcią i adresem: Spectabili et Magnifico syncere nobis dilecto Ioanni Sario Zamoysky Belzensi, Cnisinensi ac Zamoscensi capitaneo.

Maximilianus Secundus, Divina favente clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus etc.

Spectabilis et Magnifice, syncere nobis dilecte.

Cum ad suscipiendam de novo Rege eligendo deliberationem, universalia amplissimi Poloniae regni commitia ad diem septimam mensis novembris proxime venturi Varsoviam indicta esse accceperimus ac proinde praesentium exhibitores, R. Martinum episcopum Vratislaviennsem, principem nostrum ac superioris et inferioris Silesiae supremum capitaneum, Berchtoldum de Leip in Krumnaw, Regni nostri Bohemiae supremum mareschalcum, Andream Dudith et Matthaeum de Logaw in Altenburg, principatuum nostrorum Schweidnicensis et Jaurensis capitaneum, consiliarios nostros, istuc destinandos duxerimus, qui nostram ac filii nostri charissimi, serenissimi Archiducis Ernesti causam cum inclyti istius regni ac totius Reipub. christianae bono atque commodis maxime coniunctam, agerent. Et quidem pro singulari ea fiducia, quam de syncero propensoque vestro ad eandem causam iuvandam studio iam pridem concepimus, adeoque non semel antea declaravimus, iisdem oratoribus nostris iniunximus, ut vestro favore, consilio atque ope utantur, uti vobis uberius coram referent. Ideoque vos benevole hortamur et requirimus, ut praefatis oratoribus in his, quae sic nostris verbis vobis expondituri sunt, plenam, non secus ac si nos ipsos loquentes audiretis, fidem praestare ac praeclaram vestram in nos filiumque nostrum charissimum voluntatem praesenti occasione quam maxime testatam reddere velitis. Neque dubitetis vos hanc vestram operam atque studium haud male, sed in eos principes collocaturos, quibus uti nihil aeque ac regni istius salus cordi atque curae futurum, ita nullam sui erga bene de se meritos grati animi re ipsa comprobandi occasionem facile neglecturi sunt. Quod reliquum est, vos recte valere optamus. Datum in civitate nostra imperiali Ratispona, die vigesima sexta mensis Octobris Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo quinto. Regnorum nostrorum Romani et Hungarici decimo tertio, Bohemici vero vigesimo septimo.

Maximilianus,
Ioannes Baptista Weber, P. Obernburger.

81. Stefan Batory do Zamoyskiego. Gyula Fejèrvàr, 10 I 1576.

Śląc Filipowskiego na zjazd jędrzejowski dziękuje za starania i zasługi, przyrzeka rychłą pomoc a potem nagrodę.

Bibl. Ord. Zamoy. P. 16 Nr. 2. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczęcią i adresem: Generoso et Magnifico Domino Ioanni Sario Zamoscio, Belzensi et Zamecensi capitaneo et amico nobis honorantissimo.

Generose et Magnifice domine, amice nobis honorantissime, salutem et nostrae benevolentiae commendationem.

De amplissimis virtutibus atque etiam praeclaris erga Rempub. et nos meritis D-tioni Vestrae Generosae et Magnificae satis abunde ex nostris oratoribus edocti sumus. Quam ob rem eidem gratias agere hisce litteris nostris, quas Philippouius Andreoviam missus eidem reddet, voluimus. Eas vero tanquam testes atque praedes propensissimi animi nostri D-tio vestra Generosa et Magnifica retinebit persuadebitque sibi certissime, nos inter alios et eiusdem, ubi Dei Optimi Maximi beneficio in regnum salvi atque incolumes perveniemus, dignissimam habituros rationem. Porro D-tio Vestra Generosa et Magnifica pro sua virili curabit, ne nobis absentibus Respub. aliquo incommodo officiatur, cui et nos brevi Dei beneficio cum nostris facultatibus, tum persona nostra opem ferre constituimus. Bene valere D-tionem vestram Generosam et Magnificam cupimus. Datum in civitate nostra Alba Iulia [1]) 10 Ianuarii Anno Domini 1576.

Stephanus Bathory Vaivoda Transsilvaniae m. p.

[1]) *Po węgier. Gyula Fejérvar, dziś Karoly Fejérvár, po niem. Karlsburg.*

82. Stefan Batory do Zamoyskiego. — Megyes, 1 II 1576.

Przez Kozłowskiego donosi, że niebawem skończy układy z posłami polskimi i podąży do Polski poprzedzony przez Starzechowskiego; radzi odwodzić przeciwne stronnictwo od walki domowej.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 16 Nr. 3. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczęcią i adresem: Magnifico domino Ioanni Sario Zamoscio, Belzensi et Zamecensi capitaneo et amico nobis honorantissimo.

Magnifice domine, amice nobis honorantissime, salutem et nostrae benevolentiae commendationem.

Occasionem hanc ad D-tionem Vestram Mag. scribendi per Generosum Laurentium Kozlowski nequaquam negligendam esse iudicavimus, non quod litteris nostris constantissimam eius voluntatem erga nos Rempublicamque istam, cui nullus cumulus accedere potest, incitemus, sed ut ex iis cognoscat, nos iam cum dominis legatis ab amplissimis statibus et ordinibus Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithvaniae huc missis pertractandis iis rebus, quae ad dignitatem nostram atque adeo Reipub. istius pertinent, agendo eo pervenisse, ut propediem iureiurando praestito felix earum exitus speretur; quibus rebus constitutis atque absolutis sine ulla cunctatione praemisso Magnifico D. Alberto Starzechowski, subcamerario Leopoliensi, una cum legato nostro nos ad iter ita comparabimus, ut quam maximis itineribus ad vos perveniamus, libenter pro Reipub. istius in-

clitae salute fortunas nostras, vitam denique nostram, si ita res feret, una vobiscum expositurі. Optandum equidem esset, ne haec dissensio animorum ad extremam belli fortunam deveniret, quod D-tioni Vestrae Mag. omnibus rationibus curandum erit, sive monendo, sive persuadendo adversariis, ut salutem dulcissimae patriae bello civili exitu funestissimo anteferant, neve se Remque publicam privatis affectibus temere perdant; nec adeo obstinatos futuros eos putamus, quin prudentia autoritateque Mag. D-tionis Vestrae ad communem concordiam consensionemque animorum pertrahi possint. Reliqua exponet Kozlovius, conscius rerum nostrarum, ei fidem haberi certam cupimus. M-tiam Vestram feliciter valere ex animo optamus. Datum in civitate nostra Meggyes prima die Februarii Anno Domini 1576.

Stephanus Bathory Vaiwoda Transsilvaniae m. p.

83. Marcin Berzevicius do Zamoyskiego. Megyes, 1 II 1576.

Kozłowskiego wysyła się na zjazd jędrzejowski; po złożeniu przysięgi król podąży mimo gróźb niemieckich do Polski, wysławszy przodem Starzechowskiego. Zawadzkiego wnet król odprawi.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 14, Nr. 34. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym, z pieczęcią i adresem: Mag. Domino Ioanni Sario Zamoiski, Belzensi et Zamecensi capitaneo domino mihi observandissimo.

Magnifice domine mihi observandissime.

Salutem et servitiorum meorum commendationem.

Expedivimus in Poloniam Generosum D. Laurentium Kozlowski ad conventum Andreoviensem, qui statibus et ordinibus regni voluntatem et propensum animum S-mi Electi Regis plene declararet. Vestram itaque D-tionem Mag. bene sperare volo omnia, quae in optatis et votis Mag. erant, feliciter eventura. Iam enim cum dominis legatis de conditionibus ultro citroque oblatis ita peractum esse sciat, ut nihil supersit, nisi ut iuramento praestito Serenitas sua una cum legatis in Poloniam sese itineri accingat, praemisso tamen Mag. D. Alberto Starzechowski [1]) cum plenioribus mandatis. Non desunt quidem Germani, qui Serenitatem suam cum promissis, tum minis a proposito abducere conantur; sed ea divinae vocationi plus, quam humanis consiliis tribuendum et obediendum ducit. Quod superest, servitia mea D-tioni Vestrae Mag. paratissima semper defero maioremque in modum peto, eadem mea servitia Illustri et Mag. D. palatino Belsensi [2]) commendare velit. Datum Meggiesy prima die Februarii Anno Domini 1576.

D. Zavaczky, secretarium Illmorum dominorum comitum cum optato responso brevi absolvet Ser-mus Electus Rex. Vorenecius [3]) quoque adhuc detinetur, qui ante insiurandum praestitum non dimittetur.

D-tionis Vestrae Mag. addictissimus servitor Mart. Berzeviceius, procancellarius subscripsit.

[1]) *Podkomorzy lwowski*, [2]) *Andrzej Tęczyński.*
[3]) *Jakób Woroniecki, proboszcz łowicki, wysłany przez prym. Uchańskiego.*

84. Stefan Batory do Zamoyskiego. Tatros, 21 III 1576.

Donosi przez Kozłowskiego, że w podróży do Polski wjechał już do Mołdawii.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 16 Nr. 4. Oryginał z podpisami własnoręcznymi i adresem: Spectabili et Mag. Ioanni Zario Zamoscio, Belzensi Zamecensique capitaneo etc. nobis sincere dilecto.

Stephanus, Dei Gratia Electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae etc. Transylvaniae Princeps etc.

Magnifice, nobis sincere dilecte, salutem et felicitatem.

Hodie Dei auxilio per angustias montium fauces ex Transylvania Tatrosum, primum Moldaviae oppidum, attigimus. Quod superest itineris ad fines usque regni Poloniae, decem aut undecim dierum spatio speramus nos conficere posse. Ut autem de adventu nostro Sinceritati Vestrae constet, hisce litteris nostris, quas Kozlovius a nobis praemissus reddet, indicare voluimus. Bene valere Sinceritatem Vestram optamus. Datum in oppido Tatros Vigesima prima die Martii Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto.

Stephanus Electus Rex subscripsit. Martinus Berzeviceius procancellarius subscripsit.

85. Gedeon Bałaban, władyka lwowski, do Zamoyskiego. Lwów, 10 VI 1576.

Lubo nieznajomy, prosi za zachętą Żółkiewskiego o poparcie w staraniach o władyctwo.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 152 Nr. 7. Oryginał własnoręczny z adresem: JM. panu p. Janowy Zamosczkyemu, podkanczlyrzemu *koronn*emu, stharosczye belskyemu, *knyszyn*skyemu y zamęskyemu, panu panu mnye mczywemu nalyezy.

Mczywy panye, panye a dobrodzyeyu mnye mczywy.

Naynyzsy sluzby swę y modlythwy usthawiczny w laskę WM., swęmu mczywemu p., zalyeczam. Zdrowya dobrego y forthun wsselyakych

oth Pana Boga na czasy dluge WM. wyernye zyczę, yako naynysszy sluzebnyk WM. etc.

Yz Pan Bog wszechmogoczy z lasky swey thym urzędem [1]) wyelkym y zacznym WM., mego mczywego p. obdarzycz raczyl, s thego falye Pana Boga. Day tho Panye Boze, aby w lascze mylego Boga y w rozmnozenyu lasky J. Kr. M., nassego mczywego pana, na dlugę czasy bycz raczyl.

Mczywy panye a dobrodzyeyu moy. Ya będącz nyeznayomym sluzebnykyem WM., uczyekam sye do mczywej lasky WM., mego mczywego p., w pothrzebach swych. Yedna zathym, ze myę JM. p. Zolkyewsky, pan a dobrodzyey moy, w thym napomnycz raczyl; k themu thyz, wyedzącz ya o thym, ze WM., moy mczywy p., raczy bycz powynowathym dzyeczyom pana bratha mego [2]), a yz Pan Bog wssechmogączy zdarzycz raczyl, ze WM., moy mczywy p., podlya boku J. Kr. M. zawsse bycz raczyss, thędy ya, raduyącz sye s thego, zawsse czysnącz ssye mussę do lasky WM., mego mczywego p., mayącz nadzyeyę w lasczę WM., zę mye WM., sluzebnyka swego, do lasky swey przyącz będzyę raczyl; yako y theraz s pothrzebą swą do mczywej lasky WM. ssye uczyekam, kthura yesth tha: yz mam wladysthwo Lwowsky z lasky J. Kr. M. slawny pamyęczy krolya Augustha oth dzyesyączy lyath y bylem w poseseyey przes thrzy lyatha; pothym myę s nyey wybytho y gwalthęm wzyętho bez wsselyakyego prawa y dano ynssemu, o czymby WM., męmu mczywemu p., syla pysacz. Y on przodek moy, kthury byl na thym myesczu, s thego swyatha sssel; thedym ya theraz znowu za danyną Krolya J. M. Augugustha, z lasky Ych mczywych panow rad Koronnych, thakze y wssego ryczersthwa na zyezdzye andrzeyowskym do poseseyey thegom wladyczsthwa przysedl. Y theraz thych nyedawnych czasow wzyąlem swyenczeny skutheczny od swego stharssego oycza mythropolytha wedlya obyczayu. Theraz thedy lasky WM., swego mczywego p., uzywam, prossącz pylnyę, zeby WM. mczywym panęm bycz raczyl a do J. Kr. M., nassego mczywego p., mylosczywye sye wlozycz y przyczynycz, zebym przy they danynye slawny pamyęczy J. Kr. M. Augustha thym moczny sthal s pothwyrdzenym J. Kr. M. A yz WM., swemu mczywemu p. na thęn czas nycz nye posylam zathym, zem sye zwloczyl na they drodze dalyekyey na swyączeny yrzdzącz, thedy za mylosczywą przyczynę y laskawy stharany WM., mego mczywego p., dam 15 wolow na swyenthy Marczyn y do Belza odeslyę, a pysarzom posylam od lysthu. Y thę laskę WM., swemu mczywemu p., zaslugowacz wyecznymy sluzbamy swęmy powynyen będę y Pana Boga prosicz. Mczywy panye, yz JM. p. Zolkyewsky yesth my wyelcze lązkawym panęm y dobrodzyeyęm, sthara sye z lasky swej o wsy-

sthko dobry moyę, yako oczyecz wlasny, podayę my drogę do rzeczy slussny y przysthoyny; yz tho wlådyczsthwo Lwowsky thak yesth barzo nędzny y ubogy, thylko syędm czlowyeka ma wsysthkyego, ze wyzywenya nymass s nyego, az wyzebrawssy, WM., swego mczywego p., w thym lasky uzywam, prossę. Yeslyby wolya Boza byla, pothym thyz laska a dobrodzyeysthwo WM., mego mczywego p., moglbych bycz godnyeyssym y gothowssym sluzebnykyęm WM., a yeslybym z lasky WM., mego mczywego p., do czego przysel, thedy tho wsysthko w ręku byloby u JM. p. Zolkyewskyego. A okazya, mczywy panye, tha yesth: wladyczsthwo Wlodzymyrsky, kthury ma czlowyeka barzo w lyeczyech zeslego, lyada dzyn usthępmpy. Wladyka luczky thakyz czlowyek nye mlody, a przemysky thrzeczy, y s thych, kthuryby napyrwy do J. Kr. M. przyslo, prosse swego mczywego p., zeby WM., moy mczywy p., mnye thego, sluzebnykowy swęmu, zyczycz raczyl. A ya za thakową laskę a praczę WM. mego mczywego p., skorobym yedno do czego przysel, stho wolow WM. dam y wyecznymy sluzbamy swęmy zaslugowacz y Pana Boga prosycz za sczęslywy zdrowy WM., mego mczywego p. A s thym ya sluzby swę naynyzssy w laskę WM., swemu mczywemu p., zalyeczam. Datha ze Lwowa w nyedzyelye swyąntheczną Roku panskyego 1576.

WM., mego mczywego p., naynyzssy sluzebnyk y bogomolyecz Gedyon Balaban, wladyka Halyczky, Lwowsky y Kamyenyeczky, ręką wlasną.

[1]) *16 V 1576 został Zamoyski podkanclerzym (por. Dodatki).*

[2]) *Bracia jego: Arseni i Bazyli* (Niesiecki *II, 54*); Okolski, Orbis Polonus *I,444 pisze, że ten Bazyli zostawił z nieznanej bliżej Żółkiewskiej syna Aleksandra*, *wspomniany zaś tu Stanisław Żółkowski* (*później wojewoda bełzki*) *nazywa Zamoyskiego w Nr. 114 „siestrzeńcem“* (*d'aczego, niewiadomo*).

86. Albrecht Frydryk ks. pruski do Zamoyskiego. Królewiec, 19 VI 1576.

Uwierzytelnia Melchiora Diebcs.

Arch. państw. w. Królewcu. Herzogliches Briefarchiv, Koncepte B, Minuta z napisem a tergo: Creditivae litterae mutatis mutandis (*do dziewięciu rozmaitych polskich dostojników, a między nimi:*) ... ad dominum Andream Opaliński..., ad dominum N. Samoyski vicecancellarium XIX Junii Anno LXXVI [1]).

Albertus Fridericus etc.

Salutem et benevolentiam nostram.

Magnifice et generose amice, singulariter nobis dilecte.

Cum cognovissemus in propinquo iam esse Mag. Vestram, ut illam tam per litteras, quam per internuntium aliquem nostrum non incommode possemus compellare et de statu rerum Mag. Vestrae (quem illi semper

optatissimum esse cupimus) cognoscere, occasionem hanc nobis praetermittendam esse omnino non putavimus. Petimus itaque perquam amanter, ut Mag. Vestra Generosum consiliarium nostrum, fidelem nobis dilectum Melchiorem a Diebes, salutem Mag. Vestrae nostris verbis dicere et insuper quoque nonnullla exponere iussum, absque fastidio non illibenter audiat fidemque ei tribuat eam, quam nobis erat tributura praesentibus. Erit id nobis vehementer gratum. Quod superest Mag. Vestram diu feliciter valere optamus. Datis *Regiomonti XIX Iunii Anno LXXVI.*

Albertus Fridericus subscripsit.

[1]) *Dosłownie takiż sam tekst znajduje się w oryginale listu tegoż księcia pruskiego do Andrzeja Opalińskiego marszałka koronnego (w Bibl. Ord. Zamoy.* „w czarnych pudłach"). *Według tego uzupełnia się datę i podpis.*

87. Zamoyski do J. Chodkiewicza marsz. w. lit. Ciechanów, 31 VII 1576.

O odpowiedzi króla powie mu ustnie. Stabrowskiemu król nie jest nieprzychylny. Dzierżawę Krzyczewską dał król po myśli Chodkiewicza.

Arch. Dzieduszyckich we Lwowie. Teka Gołębiowskiego IV. Listy Chodkiewiczów. Kopia XIX w. „z oryginału wł" *(s) z nagłówkiem:* Staroście Żmudzkiemu.

JWny Moy Mciwy Panie!

Zalecam powolne słuzby swe do łaski WM. swego mciwego Pana, a przytem żeby Pan Bóg WM. na dobrem zdrowiu i na fortunnem powodzeniu cieszyć i szczędzić raczył, tego WM. wiernie zyczę.

Te rzeczy wszystkie, o którecheś WM. moy mciwy p. ze mną odieżdrzaiąc mówić raczył, odniesłem ie ku uszu J. Kr. M., o ktorych da Pan Bóg ustnie, gdy się z WM. uyrzę, rozmówić się mam wolą, gdyz nie zawsze się zeydzie wszystkiego przez list oznajmić. Co się tycze p. Stabrowskiego [1]), tedy tego iemu Krol J. M. nie do końca odmawia. Dzierzawę Krzyczewską [2]), o ktorą WM. do mnie, przyczyniaiąc się za p. Mik. Slużką, pisać raczył, tę mu iuż Krol J. M. dać raczył i rozkazał p. Sawickiemu na nię iuż przywiley napisać. Z tem powtore zalecam się łasce WM. swego mciwego p. Datum z Ciechanowa dnia ostatniego miesiąca lipca roku pańskiego 1576.

WM. powolny pryiaciel i sługa J. Zamoiski m. p.

[1]) *Zapewne Piotr, późniejszy kasztelan parnawski.*
[2]) *Krzyczew miasteczko w pobliżu Mohilewa nad rzeką Sożem.*

88. Świętosław Lipski do Zamoyskiego. Bełz, 3 X 1576.

Posyła sługę Koryckiego i resztę pieniędzy, prosi, żeby go Zamoyski poratował w jego ubóstwie, skarży się na plebana Komorowskiego, list od Zamoyskiego otrzymał po niewczasie.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 41, Nr. 36. Oryginał miejscami wyblakły z podpisem własnoręcznym, śladem pieczątki i z adresem: Vnemu p. panu Janowy Zamoiskiemu, podkanczlierzemu coronnemu, Bclskiemu, Knyszinskiemu Zameskiemu etc. etc. stharosczie, moyemu vielcze mcziwemu panu.

Mnye vielcze mcziwy Panie.

Posyłam WM. sluge szwego Koriczkiego [1]), w sprawach WM., szwego mcziwego p. thak około sprawy Vothkowskiey, yak y w ynsych sprawach WM., o czim on wsisthkym WM., moyemu mcziwemu p. sprawe da. Posylam thesz WM., moyemu mcziwemu p., resthe pienyedzy thich, kthore przy mnye byly, regestra na then rok, a yeslym czo omieskal potrzebye WM., szwego mcziwego p., z nymi, thedi prosse, jako moyego mcziwego p., aby mi tho nielaski WM. nie nioslo, bo zaprawde nie prze ynsą przicziną omieskanie, thilko prze the trudnosczi y thrvogi, zabiegi, kthore sam od kilka niedziel są, prze kthore trudnosczi nie moge szie rospozthrzecz w zadney spravye swei wlasnie po thak roznemu. A wsakze ya tho wsisthko na mcziwe a laskave baczenye WM., moyego mczivego p., przipusczam; jakos WM., szwego mcziwego p., prosse, aby WM., moy mcziwy p., raczil na mie, povolnego sluzebnika bycz laskaw, a mczivem a laskavem opathrzeniem za mczivą przicziną WM. opathrzicz, gdisz vyem, ze WM., moy mczivy p. kazdemu czloviekovy y nam, ubogim slugam a powolnym szvym, raczis na wsem dopomocz y rathowacz, thakze y mnye theras, ubogiego sluzebnika szvego, w chudobye moyey porathowacz bedzies raczil, za czobym ya WM., moyemu mczivemu p., vespolek y s pothomsthwem szvim viecznie zaslugowacz bede powynen. Oznaymuye thes WM., moyemu mcziwemu p., ze p. Krzizanowski pisal mi, ze lanczuch WM. na zgubne ymie do swienthego Marczina zasthavi. WM. sie thes swemu mcziwemu p. zalosczivie uskarzam na pana Komorowskiego, plebana, ze mi pobral poddanym moyem s Czasnik [2]) zitho besz zadney mey przicziny dania. A thak izem yesth sluga WM., a on prziaczielem, thedi tho na WM., moyego mcziwego p. wkladam, mayacz nadzieye o lascze WM., moyego mczivego p., ze mu WM. thego falicz nye będzyes raczil, a w tho thak WM., moy mcziwy p., potrafiacz bedzies raczil, jakoby my szie then zal moy y despect uskromicz mogl. Tho thes WM. oznaymuye, ze mi oddano listhi od WM., moyego mciwego p., prima die octobris przes p. Stanislawa Lascza Sthrzemielieczkiego [3]), w kthorych mi WM. pisacz raczis, abym s p. Karapczowskim [4]) movil okolo podeptania i pobrania sian na Vaniowskim grunczie; thedibym tho s checzia rad u*czynil*, alie na then czas p. Karapczowskiego nimas; a o voly, thedibym tho byl barzo rad uczinil, alye yus bylo po yarmarku, kiedi listhy WM. moyego mczivego p. my óddano. A s thim sam siebye y s sluzbami szve-

mi w mcziwą laske WM., moyego mcziwego p., zalieczam. Dan z Belza 3 die octobris Anno Domini 1576.

S. Lipski, podstarości Belzki, WM., mego mcziwego p. ziczliwy sluga.

¹) *Stanisław Korycki, pisarz grodzki bełzki, por. jego list z 22 XII 1578.*

²) *Dziś Cześniki pod Tomaszowem. Należały w r. 1531 do parafii Łabunie. W r. 1578 były własnością S. Lipskiego (zob.* Słownik geograf. *t. XV, 375).*

³) *Był rotmistrzem.*

⁴) *W Arch. akt grodz. ziem. we Lwowie, Rel. castr. Bels. t. 177, str, 726 znajduje się właśnie wniesiona 15 VII 1576* „ex parte capitanei Belsensis protestatio contra G-sos Petrum Karapczowski et Catherinam de Przewodow coniuges, quia ipsi--immissis famulis et subditis suis in fundum--villae Vanyow eiusdem Mag. Ioannis Zamoiski--proprium magnam quantitatem feni iam falcastrati a limitibus villae Ostrow iacentis--conculcaverunt et in nihilum converterunt, reliquum etiam receperunt." *Waniów, wieś pod Bełzem.*

89. Albrecht Frydryk ks. pruski do Zamoyskiego. *Królewiec [X 1576.]*

Uprasza o poparcie swych posłów wysłanych w ważnych sprawach na sejm.

Arch. państw. w. Królewcu Koncepte B. Minuta z nagłówkiem: Ad Cancellarios et alios regni consiliarios mutatis mutandis in negotio secretiori.

Salutem et benevolentiam nostram.

Magnifice ac generose, amice singulariter nobis dilecte.

Cum inter alia nostra negotia etiam quaedam graves causae sese offerrent, quae, ut legatos nostros ad praesentia haec comitia hoc tempore mitteremus, omnino nos impellerent, operae praetium nos facturos existimavimus, si eosdem legatos nostros M-tiae et Generositati Vestrae pro ea, qua apud Reg. M-tem pollet authoritate, diligenter commendaremus; id muneris cum consiliariis nostris Nobilibus et Egregio NNN. imposuerimus amanter M-tiam et Generositatem Vestram rogamus, ut eos in negotiis istis, quae sane non exigui sunt momenti et non minus ad inclitum Poloniae regnum, quam ad nos, pertinere videntur cum mature proponendis, tum recte conficiendis benigne iuvare ne gravetur. Quod pro contraria nostra amicitia singularique M-tiae et Generositatis Vestrae in nos studio plane nobis pollicemur. M-tiam et Generositatem vestram feliciter valere exoptantes. Datum ¹).

¹) *Arkusz, na którym jest minuta powyższa, ma a tergo tytuł:* Credenz an die Königliche Maiestath und derselben vornehmen Räthe. Registeriret. *Są bowiem w nim też minuty listów (podobnej treści, również bez daty) do króla Stefana jako też i innych dostojników polskich. W spisie ich wymieniono* Berzevitio *t. j. Marcina Berzewiciusa, podkanclerzego siedmiogrodzkiego, który wyjeżdża z Polski już w marcu 1577 (por. list z 16 III) i* Vicegerenti Masoviae, *urząd, który zniesiono już na sejmie koronacyjnym ukończonym 28 VI 76* (Orzelski *wyd. Spasowicza III, 259, 257 i* Vol. leg. *wyd. r. 1733 II, 928). List ten jednak nie mógł być wysłany na sejm koronacyjny, bo*

według Heidensteina (Rer. polon. *102 i* Vita Zamoiscii *34) książę pruski wysłał wtedy list do Batorego, w którym za króla polskiego go nie uznawał (jak w niniejszym liście). Sejm zatem, o którym tu mowa, jest toruńskim, zaczętym 4 X 1576. Wiadomość o zniesieniu namiestnikostwa mazowieckiego mogła jeszcze nie dojść do uszów autora minuty, układanej widocznie zawczasu, skoro tu jeszcze nie wymieniono posłów z nazwiska. Porówn. Nr. 92.*

90. Zamoyski do Jana Chodkiewicza marsz. w. lit. Toruń, 22 X 1576.

Donosi o trudnościach w uzyskaniu dlań starostwa łosickiego.

Archiwum Dzieduszyckich we Lwowie. Teka Gołąbiowskiego IV. Listy Chodkiewiczów. Kopia XIX w. „z oryginału *z zaznaczeniem adresu:* Ianowi Chodkiewiczowi, starościu zmudzkiemu.

JWny, mnie mciwy Panie! Zyczliwe służby swe zalecam *etc.*

Mowiłem pilnie z Krolem JM. około Łosic[1]), tak iako mnie WM. przez pisanie swe żądać raczył. A takem po Krolu JM. porozumiał, iż mimo insze kompetitory, życzyłby tego starostwa WM.; iedno iż żona nieboszczyka Hincza okazowała sam przed Krolem JM. prawo dożywotnie, tak nieboszczykowi mężowi iako też i iey samey za podpisem ręki Krola JM .dane, przeto nie widziałem, co z tym na ten czas inszego czynić, iedno to do szczęśliwego sam do nas WM. przyiechania odłożyc. A z tem się łasce WM. swego mciwego p. pilnie zalecam. Datum z Tor*unia* dnia 22 8-bra Roku Panskiego 1576.

WM. powolny przyiaciel i sługa S. Zamoyski.

[1]) *Łosice miasteczko w pobliżu Konstantynowa.*

91. Kardynał Hozyusz do Zamoyskiego. Rzym, 5 XI 1576.

Dziękuje za list, po śmierci Maksymiliana spieszy uznać Batorego królem, winszuje Zamoyskiemu nowego urzędu podkanclerskiego i prosi o protekcyę dla swych krewnych.

Bibl. Uniwersyt. w Krakowie Ms. 61. (Ep. Hosii), *fasc. 22 f. 1. minuta ręki sekretarza; na marginesie:* Regis Poloniae Vicecancellario, Romae 5 Novembris 1576.

Quod me Mag. D-tio Vestra suis litteris salutaverit, valde mihi fuit gratum; redditae autem mihi fuerunt simul cum Regiis, cum longius ab urbe abessem, nec prius huc veni, quam sub finem proxime praeteriti mensis. Itaque de his, quae scripsit ad me Reg. M-tas, nihil agere potui, cum praesertim non obscure tulerim eius me secutum esse partes, qui primo fuit rex Poloniae electus; qui posteaquam ex hac vita migravit, tanto

maiore cum alacritate Ser-mum hunc Regem posterius electum et coronatum Dominum meum agnovi et ei fidem subiectionemque meam detuli, quanto plura de multis praeclaris illius virtutibus, praecipue vero de quodam ardenti zelo tuendae et conservandae christianae religionis a multis fide dignis praedicari audivi. Deum precor, quando medius paries maceriae, qui dividebat inter nos, iam est solutus, ut illius M-ti tranquillum imperium, vitam diuturnam et rerum omnium prosperitatem largiatur. A vestra vero Mag. D-tione maiorem in modum peto, velit verbis meis illius M-ti supplicare, ne durius id accipiat, quod, quoad superstes ille fuit, cui semel meam fidem obstrinxeram, alium agnoscere mihi fas esse non putavi. Posteaquam autem ea religione iam sum liberatus, tanto maiore cum fide semper illius M-ti serviam, nec eorum quicquam praetermittam, quae ad fidelem consiliarium et subditum illius M-tis pertinere videbuntur. Quod autem Reg. M-tas cumprimis honoratum Procancellarii munus Mag. D-tioni Vestrae detulit [1]), iudicium hoc illius laudare satis non possum et non tam ipsi Mag. D-tioni Vestrae, quam communi patriae nostrae plurimum hoc nomine gratulor. Nam sicut Mag. D-tioni Vestrae perhonorificum, sic illi valde salutare futurum hoc esse persuasum habeo, cum plurimum ad regni salutem conservandam interesse videatur, qualibus haec munera, quibus nunc una cum collega suo [2]) fungitur, mandentur, cum qui potuerit anteferri Mag. D-tioni Vestrae, sive quis prudentiam et rerum usum, sive litterarum scientiam, sive fidem et integritatem spectet, neminem, qui vero potuerint cum illa conferri, perpaucos habere patria nostra videatur. Quamobrem iterum atque iterum Mag. D-tioni Vestrae gratulor atque ut cum illi, tum patriae nostrae feliciter eveniat, precor; simul ut propinquos meos in fidem protectionemque suam suscipiat, maiorem in modum peto, quicquid a me vicissim officii et obsequii praestari Mag. D-tioni Vestrae poterit, nullam occasionem eius rei prudens praetermittam.

[1]) *16 V 1576 (por. Dodatki).*
[2]) *Piotr Wolski, kanclerz koronny.*

92. **Zamoyski do rady przybocznej księcia pruskiego.** Toruń, 22 XII 1576.

Dopytuje się o termin sejmu stanów w Królewcu, na który król ma wysłać posłów.

Arch. państw. w. Królewcu. Herzogliche Briefarchiv B. 2. Oryginał z podpisem w części własnoręcznym, z pieczątką i adresem: Magnificis d. Ill-mi Ducis in Prussia consiliaris, dominis amicis charissimis et honorandis.

Magnifici domini amici charissimi.

Salutem et felicitatem ac officiorum meorum commendationem.

Inter alia, quae ab oratoribus Ill-mi Ducis in Prussia, dum hic Toruniae essent [1]), nomine S. Reg. M-tis tractata et conclusa sunt, hoc etiam fuit conclusum, ut conventus ordinum Prussiae Regiomonti haberetur, ad quem Reg. M-tas nuncios suos mitteret, ut illius auctoritate aliqui ex consiliariis illius Ducatus designarentur, qui in adversa valetudine Ill-mi Ducis res illius provinciae ex utilitate Ill-mi Ducis ac subditorum eius communisque Reipub. tractarent. De die vero eius conventus receperant oratores, quam primum reversi fuissent Regiomontum, Reg. M-ti illius Celsitudinem ac consiliarios significaturos. Iam vero non parum inde temporis effluxit, neque tamen ea de die M-ti Reg. significatum est. Qua de re D-tiones vestras amice pro officio meo, quod in regno sustineo, admonendas existimavi. Caetera D-tiones vestrae ex litteris Reg. M-tis ad eius Cels. intelligent et operam dabunt, ut in iis Reg. M-ti et regno satis fecisse videri possint. Bene ac diu valere D-tiones vestras cupio. Toru nii die XXII mensis Decembris. Anno Domini MDLXXVI.

D-tionum vestrarum amicissimus Ioannes Zamoiski, regni Poloniae vicecancellarius, Belsensis, Knissinensis Zamechensisque capitaneus manu propria.

[1]) *Porównaj Nr. 90.*

93. Rada ks. pruskiego do Zamoyskiego. Królewiec, 6 I 1577.

Wymawiają się, dlaczego w stosownym czasie nie uwiadomiono króla o terminie sejmu w Prusach, zrobią to wysłani posłowie.

Arch. państw. w Królewcu. Herzogl. Briefarchiv. Koncepte B. Minuta a tergo zaznaczone: Ad Ioannem Samoiski, vicecancellarium. VI Ianuarii Anno LXXVI. Registerriret.

Magnifice *etc.*

Studia nostra *etc.*

Ex litteris [1]) Mag. Vestrae ad nos datis intelleximus S. Reg. M-tem, dominum nostrum longe clementissimum, aliquanto aegrius ferre, quod de conventu in ducatu Prussiae cogendo, quemadmodum Torunii constituit, opinione serius certior fiat. Hanc Mag. Vestrae commonefactionem, quemadmodum ex singulari animi erga nostrum principem nosque, illius servitores, benevolentia proficiscitur, ita gratissimo animo accipimus atque omni officiorum genere omnique gratitudine referre studebimus. Celare autem Mag. Vestram non possumus Ill-mum nostrum principem iam dudum eo fuisse animo, ut sine mora ea de re ad M-tem Reg. referret, sed gravioribus de causis hactenus id facere non potuit. Mittet autem brevi

ad M-tem eius suos tabellarios, qui ac de conventu M-tem eius certiorem facient et alia quaedam ei exponent. Amanter petimus, ut apud M-tem illius hanc moram Mag. Vestra sedulo excuset nostrumque principem et nos ei quam diligentissime commendet. Atque interim [2]) Mag. vestram Deo Optimo Maximo commendamus *etc.* Datum Regiomonti Anno 77. 6 Ianuarii.

[1]) *Por. Nr. 92.* [2]) *Słowo niewyraźne.*

94. Z. Ostrorogowa kaszt. międzyrzec. do Zamoyskiego. Kryłów, 14 I 1587.

Pokwitowała już Zamoyskiego z sumy na Skokówce zapisanej i poleca swe sprawy z Kruszem i ks. Zbaraskim.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 98, Nr. 1. Oryginał z podpis. własnoręcz. i adresem: Wnemu P. P. Janowy z Zamosczya Zamoyszkyemu podkanczlerzemu coronnemu, memu mczywemu panu y szwagrowi [1]). *Ekscerpt.*

Thak, yakosz WM., m. m. p., raczyl myę przesz JM. pana woyewodę Belszkyego m. m. pana y bratha [2]), napomyonącz, abych WM. dosthathecznye qwythowala s they summy pyenyezny na Skokowcze [3]), thedy aczem byla sławny pamyeczi JM. pana Chelmszkyego, pana a oycza WM., yuz qwythowala, wszakzem w thy myerze y WM., m. m. P. ządoszczy doszycz czynycz nye chczyala bycz zanyedbalą. I yezdzylam do Belza dlya qwythowanya WM., czego mynuthe WM., szwemu m. p., poszylam [4]). I yeszlyby szye yeszcze czo WM. podobacz nye myalo w thym tho qwyczye racz WM., m. m. P., roszkazacz thego poprawycz y do mnye zasz tho przeszlacz, a ya s checzyą wszythko rada uczynye wedlye woly WM. Alye mozesz WM. m. m. P. o mnye y dzyatheczkach moych tho szobye obyeczowacz zawsze, ze WM. thrudnoszczy od nasz zadnych o tho myecz nye bedzye. — — WM., szwego m. P. pylnymy prozbami prosze, aby WM. raczyl myecz na laszkawym a mczywym szwym baczenyu sprawy moye, kthore mam thak s Kruszem, yako thez s knyazem Zbaraszkym, yeszlyby przed sząd Krolya JM przythoczyly szye kyedy. — — — Dan s Crylowa [5]) XIII dnya sthycznya Roku Bozego 1577.

WM. mego mczywego p. zyczlywa szluzebnycza Zophya z Teczyna Ostrorogowa reką swą.

[1]) *O powinowactwie Tęczyńskich z Zamoyskim por. list z 11 XI 1577 uw. 9.*

[2]) *Andrzej Tęczyński.*

[3]) *Wieś, na której potem założył Zamoyski miasto Zamość.*

[4]) *W Arch. grodz. ziem. we Lwowie* Rel. terrestr. belz. *t. XV, str. 1021 i w regestrach „summaryuszów" aktów dotyczących dóbr Ordynacyi Zamoyskiej Mss. Bibl. Ord. Zamoy. 1580, str.*

22 i 1615, str. 12 i 24, Ostrorogowa 7 I 1577 „in castro belzensi — — Ioannem Zamoyski vicecancellarium — — de summa 12000 in bonis villae Skokowka ac aliis per Mag. Stanislaum Zamoyski, castellanum chelmensem actis quibusvis authenticis regni inscripta quietat.

[5]) *Kryłów miasteczko nad Bugiem koło Hrubieszowa.*

95. Jerzy Fryderyk, margr. brandenbur. do Zamoyskiego. Onoltzbach, 24 I 1577

Prosi popierać u króla i stanów polskich sprawę (jego rządów w Prusach), którą przedstawi Zamoyskiemu Firlej, kasztelan wiślicki.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1785 f. 138. Kopiaryusz Zamoyskiego [1]). *Nagłówek:* Litterae ab Hanspach ad Magnificum dominum vicecancellarium.

Dei gratia Georgius Fridericus, Marchio Brandeburgensis, in Prussia, Stetinae, Pomeraniae, Cassuborum ac Sclavorum, nec non in Silesia, Carnoviae etc. Dux, Burggrabius Norimbergensis Rugiaeque Princeps.

Spectabilis ac Magnifice Domine et Amice charissime.

Sunt nobis ardua negocia apud Ser. Reg. M-tem Poloniae, dominum et affinem nostrum gratiosissimum et caeteros status regni Poloniae expedienda, de quibus quidem negotiis accersito Mag. D. Nicolao Firley de Dambrowicza, castellano Vislicensi [2]), cum sua M-tia benigne et fideliter contulimus atque ea, quae nos sollicitos habent, ad Reg. M-tis aures deferre commisimus, prout latius ex Mag. castellano praefato, Mag. D-tio Vestra est intellectura, cui indubitatam fidem ac nobis ipsis dare dignetur, amice rogamus. Cum autem Mag. D-nem Vestram non posterum locum in numero senatorum obtinere intelligamus, nihil dubitamus illam pro suo erga nos favore et benevolentia res nostras apud Ser. Reg. M-tem, d-num affinem nostrum charissimum et inclytum senatum regni Poloniae promoturam et quicquid ex re nostra erit, consilio et auctoritate sua, qua plurimum pollet, nobis adiumento futuram. Quicquid autem favoris et amicitiae per Mag. D-nem vestram nobis praestitum fuerit, hoc nos omni officio gratitudinis sumus excepturi et per occasionem pari vel maiori officio recompensaturi. Eam quam optime valere a Deo optimo maximo optamus. Datum Onoltzbachii 24 Ianuari Anno MDLXXVII.

Georgius Fridericus, Marchio Brandeburgensis, manu propria subscripsit.

[1]) *Opis w przedmowie.*

[2]) *Por. o nim* Heidenstein, Rer. pol. *110—111. Chodziło o powierzenie opieki nad chorym księciem pruskim i rządów w księstwie pruskiem, stryjecznemu bratu.*

96. Książęta pomorscy do Zamoyskiego. Szczecin, 4 II 1577.

Proszą o poparcie w sprawie sumy pożyczonej Zygmuntowi Augustowi.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. Nr. 1785 f. 143. Kopiaryusz Zamoyskiego. Nagłówek: Litterae principum Pomeraniae ad D. Vicecancellarium.

Dei gratia Iohannes Fridericus et Ernestus Ludovicus fratres, Stetinenses, Pomeraniae, Cassuborum et Vandalorum Duces, Principes Rugianorum et Comites Gutzkovienses.

Magnifice ac Generose domine vicecancellarie, amice sincere dilecte.

Serenissimi ac potentissimi Principis Domini Stephani, Regis Poloniae, domini affinis, amici et vicini nostri charissimi responsum, oratoribus nostris Thorunii proxime datum, praeter spem ac expectationem omnem nobis accidit. Ideoque iisdem de rebus iterum ad S. Reg. M-tem ad praesentem nostrum secretarium* scripsimus, prout D-tio Vestra latius ex litteris nostris ad S. Reg. M-tem datis [1]) cognoscere poterit. Ac rogamus amice, ut D-tio Vestra nobis in hac iustissima et aequissima causa non deesse, sed pro sua authoritate gravissima ac dignitate, qua apud Reg. M-tem et omnes Ordines ac Status regni Poloniae plurimum valere scimus, iuvare ac promovere velit, ne solutio centum millium talerorum restantisque interesse et pensionis diutius differatur, sed ut nunc tandem optatum responsum feramus. Facit in eo D-tio Vestra rem per se aequissimam et certo statuat planeque confidat nos huius beneficii non tantum fore memores, sed etiam abunde id compensaturos esse. Datum Stettini die 4 Februarii Anno Domini 1577.

Ioannes Fridericus manu propria subscripsit. Ernestus Ludovicus manu propria subscripsit.

[1]) *List ten tejże daty znajduje się l. c. str. 141—143 i dotyczy sprawy pożyczonych Zygmuntowi Augustowi 100,000 talarów i lenna Bytowa i Lauenburga.*

97. Zamoyski do Jana Chodkiewicza marsz. lit. Bydgoszcz, 12 II 1577.

Tłómaczy, dlaczego Struś nie dał jeszcze Chodkiewiczowi pieniędzy, resztę dowie się z listu królewskiego.

Archiwum Dzieduszyckich we Lwowie. Teka Gołębiowskiego IV. Kopia XIX w. z „oryginału wł.“ *z adresem:* JWnemu P. Iano... Chodkie..... hrabi na Szkłowie i Bochowie, kasztelanowi wileńskiemu, staroście żmudzkiemu, marszałkowi WW. X. Litewskiego m. m. P. a przyiacielowi.

Wielmożny mciwy Panie! Sluzby swe w łaskę WM. mego mciwego pana zaleciwszy etc.

Przyczyna nieoddania WM. pieniędzy do tego czasu przez p. Strusia ta iest, iż kommisarzow zwieść nie mogł. Alie iednak sam u dworu da-li Pan Bóg WM. tę sprawę skończą po przyiacielsku, ieśli WM. sam będzie raczeł być; ieśli też nie, racz WM. zlecić komu. Spilla, sługę WM. Król JM. wdzięcznie przyiąć raczył [1]). Inne rzeczy WM. z pisania Króla JM. wyrozumieć raczy. A mnie sobie będziesz raczył rozkazać służyc. Z tem się łasce WM. zalecam. Z Bydgoszczy 12 februarii 1577.

WM. sługa I. Zamoyski.

[1]) *O tem przyjęciu Szpila (sekretarza do spraw inflanckich) zob. list kanclerza Wolskiego do Chodkiewicza*, Polkowski, Sprawy wojenne St. Batorego (Krak. 1888) *str. 65.*

98. Jędrzej Opaliński marsz. w. kor. do Zamoyskiego. Włoszakowice, 25 II 1577.

Odjechał od dworu nie dla jakiej obrazy, ale z powodu niedostatku swego. Zamierza wejść w bliższy stosunek z elektorem saskim.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 48 Nr. 8. Oryginał własnoręczny z pieczęcią i adresem: Memu mczivemu Panu JM. P. podcanczlierzemu coronnemu etc. etc.

Mczivi Panie podkanczlierzi.

Sluzbi me povolne WM., m. m. p. zalieczam etc.

Pan Vithvienski, sluga WM., odniosl mi tho vsidko, czosz WM. do mnie vskazacz raczel, kthoremu poviedzialem vsidko, nicz nie zakrivaiącz; gi abih mial malcontento od dvoru odiechacz, o thim ani mislie, bo, jako prziczini nie mam, thak gi naidowacz ia nie viem, czo pothim, gdisz znalem vielga laske Krolia JM. thak v svich, jako przyacziol svich rzeczach; gi hczianocz tho belo jeszcze v Bidgosczi v mie vmovicz, alie ja hcze sie sva piedzia zmierzicz, bo, acz nie zavzdi wedlug misli moze sie dziacz czlovieku, aliebi thesz vsidko baczicz, vielgabi tho pasia. Przestho WM., moi mciwy p. nie racz o mnie ginaczi rozumiecz etc. Nà convocatia ve Vroczlavku [1]), Bog zna, radbih bel, alie mie rzeczi moie domove vielcze zatrzimavaią, bo nie vierzilbisz WM. themu, jaka sam nedza u nasz; vierz, albobi dlugi, albo, acz nicz placzi, placzicz, albo sie do Gdainska o pieniadze stharacz, a zacz jedna meka; kthemu v throse mi na ziazd przyachacz, a v gromadzie liudzi za jaka zatharga, na urzedzie bedacz, uthreczacz sie gi kare zaczacz. Pathrz WM., jako mi niebespyeczno, a thesz za thim vezvaniem pana marsalka nadvornego [2]) moze tho przezemnie sie odpravicz, gdisz on povinien supplere absentiam meam. Przetho prosze z vielka pilnoscia WM., mego m. pana, racz ze WM. jako naliepi the absentia moie

u Krolia JM. vimovicz, bocz po thak vielgih przeslih uthrathah, kthore jako kozdego, thak gi mnie doliegli, bih thesz gi hczial, trudno mam vithrvacz, a zwlascza na Gdanisk sie ogliadaiacz, ktori, jako mie thesz vinisczi, tho WM. lathvie zrahovacz mozesz. Nie vadpie, ze WM., moi mciwy p. thak v tho z laski svi pothrafisz, jakobih tho besz obrazi laski Krolia JM. uczinicz mogl tham nie iezdzicz etc. O przyahanie moie do dvoru jescze v Bidgosczi WM., memu m. panu poviadalem, ze obecznie mieskacz na dvorze Krolia JM. thrudno mam, bedacz v dlugi zaviedzioni, besz jakiego podpomozenia, bo ja, bich gi hczial, besz znacznego narusenia rzeczi svoich thrudno vithrvacz mam, vidzacz, jakiego dosthathku marsalkovi pothrzeba, hcze-li, abi przi nim autoritas bela; bo sine autoritate bicz stharsim na dvorze, nie viem, z iakabi tho belo slava J. Kr. M., gi ja jakobih sie zelzil predko, tho WM. sam lathvie zmiarkuiesz. Bo czo za dosthathek przi piervsih marsalkah bel, a jako przeczie odumarsi zathrudniel i pothomsthwo sve, thego sie WM. snadnie od JM. p. Bieczkiego [3]) doviesz. Othosz ja s czudzi skodi bedacz opathrznieisi, odpuscz WM., ze osthroznie rzeczi sve rahuie, thak gisz besz jakiego podpomozenia, hocz niegvalthovnego, alie jednak zebi vzdi pomocz jaka bela, trudno, bich gi hczial, abih mogl themu dosicz uczinicz; gi vidzecz ja, zecz nie de tempore sie thego domaviam, v thakim zwlascza zathrudnieniu skarbu paniskiego, alie czosz mam rzecz, kiedi mie thesz nedza zasye bije? Trudno razem vsidkiemu ugodzicz. O thosz prosze z vielka pilnosczia WM. mego m. p., racz-ze WM. z laski svi thak v tho pothraficz, jakobih ja the fantasie svoie mogl odpravicz besz narusenia laski J. Kr. M., bocz Bog zna, kthorego sviadkiem sobie bierze, zecz ani zmisliam ani vicziskam, jedno sczera pravde pise etc. Tha sam nasa biesiada na czo uczyniona, jescze nie viem, bom v dzivni sam kath zaiahal, gdzie mie Pan Vithvinski zasthal, alie bede thim preczi viedzial gi vipise WM. sthathecznie, etc. Sam Vielgi Polscze cziho vsidko, voini sie ziemianie okruthnie boia, gi bedzie-li czo s thego mialo bicz, bicz nam po vsi v podathku. Pana kaliskiego [4]) czo dzien sie spodzievam, jusz dohodze thego, ktho prziczina, ze go thak dlugo niemasz, gi czemu tho czinia, alie tho na jnsi czasz etc. Z Senekem v then czvartek mam sie vidziecz, kthori therasz ad Electorem Saxoniae jedzie, gi na kthorego barzo laskav; uczinie sam siebie s nim zmianke o nim gi bedzie-li mi z rzeczi moglo przisczcz, jakobi s Kroliem JM. do jakiego zwiazku przyazni przisczcz mogl, nadraze, bo viem, ze Augustus vielcze na nim poliegl, ova vzgliedem Dunskiego Krolia, do Gdaniski spravi moglobi sie tho przigodzicz, v czim bede caute posthempowal. Bacz WM. thego pevien thak, ze nicz viadomosczi Krola JM. v tho nie przimiesam, bo jednak mam sva pri-

vate s nim, gdisz przezeni o pieniadze poziczicz sobie u niego sie stharam etc.

Zalieczam sie przithim lascze WM., prosacz, abisz WM. mogim mciwym p. bicz raczel etc. Z Vlosakovicz [5]) 25 Februarii 1577.

WM. mego mciwego p. povolny prziaczіel gy sluga Opalyenski.

[1]) *Zwołana na 23 III, por.* Polkowski, Sprawy wojenne St. Batorego Krak. 1887 *str. 66.*

[2]) *Andrzej Zborowski.*

[3]) *Mikołaj Firlej, najstarszy syn Jana marszałka w. koronnego, poprzednika Opalińskiego.*

[4]) *Jan Konarski, szwagier Opalińskiego, stronnik cesarza.*

[5]) *Pod Wschową.*

99. Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit. Bydgoszcz, 1 III 1577.

Daje wskazówki co do poszukiwań w Metryce. Radzi przybyć do Króla do Włocławka i tamże zostawić Stanisława Radziwiłła z 20 kilku końmi ku potrzebie gdańskiej.

Poznań. Bibl. Raczyńskich Ms. Nr, 80. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem: Illustri domino d. Nicolao Christophoro Radziwill, duci de Olika et Nieszwiesz, curiae magni ducatus Lituaniae marschalco et amico observantissimo. *Druk.* Nehring, Kwartalnik Historycz. *1890 Nr. 4, str. 240—241 (nie dostrzegł adresu).*

Jaśnie wielmozni m. panie.

Slusbi sve uprzeime a powolne w mciwą laskę VM. zalecziwsi etc

Slusbi me VM. zawsdi stateczne posnass, chocz nie z huku i wolania ale z skutku; acz gdzie tego potrzeba poniesie, i wolacz bende. Tego przipadku i też szkodi VM. s stroni ognia zaluie J. Kr. M. i kazal uziczicz wolno wsech metrik ku sukaniu tego, czego trzeba. Ze mam sprawę, isz w mei metricze maią tesz bicz niektore rzeczi VM. nalezacze, tedi posilam do niei do Torunia pisarza, bom ia w Toruniu pozostawił. Kaze przinieszcz te xięgi, w ktorichbi sie to naidowalo i authentice VM. poslie. Takze tesz JM. Pan Troczki [1]) poslie, co w swei naidzie, i JM. X. nominat Przemiski [2]). Radze VM., jako sluga i prziaczіel VM., abys sie VM. staral, zebisz VM. wlekcze [3]) na dzien albo trzi do Wloczlawia nadbiezal do krola JM. Czassu ieszcze doscz. Bo tak rozumiem, isz VM. tam na swieta [4]) krola JM. zastanie. Potem może VM. odiechac dla folgi zdrowia, zostawiwszi, bendieli sie VM. zdalo, p. Stanislawa ze 20 albo 24 koni ku tei potrzebie gdanski. Viem, czo pisse i ku dobremu VM. i braczi VM., wiem tesz to, ze ten list moi mimo VM. od zadnego czitan nie bendzie, o czo proste i zebi bil zarasz zdrapan. A tak i tego doloze, iż to ku VM. z wiadomosczia i Krola [5]) JM. pisse. S tim sie mciwei a dawnei lascze VM. poruczam. Dan z Bidgosczi 1 marcii anno 1577.

VM. powolni i uprzeimi sluga i prziacziel Jan Zamoiski, podcanclerzi [6]) coronni.

[1]) *Eustachy Wołłowicz, kasztelan Trócki, podkanclerzy Litewski.*
[2]) *Zapewne Piotr Dunin Wolski, kanclerz do r. 1577, w którym dostał nominacyę na biskupstwo Przemyskie.*
[3]) *T. j. lekko, bez większego bagażu, a nie jak prof. Nehring tłómaczy: w lektyce.*
[4]) *Na święta Wielkanocne.*
[5]) *Nie* wola *jak u Nehringa.*
[6]) *Nie* canclerzy *jak u Nehringa.*

100. Kanclerze koronni do Gdańszczan. Bydgoszcz, 3 III 1577.

Uznali za stosowne listu Gdańszczan królowi nie pokazywać i rozstrząsają sprawę zatrzymania posłów gdańskich.

Druk. Appendix declarationis ordinum civitatis Gedanensis de praesenti rerum statu mense Aprili nuper evulgatae. Gedani mense Iulio 1577 *f. D, 4. z nagłówkiem:* Ad quas [1]) litteras domini Cancellarii sic responderunt.

Scripsistis ad S. Reg. M-tem, Dominum nostrum clementissimum, litteras, quas amanuensis quidam nuntiorum civitatis regiae Torunensis huc Bidgostiam attulit, traditas illi a quodam Iacobo Ridier, cum Torunio Bidgostiam nuntios subsequeretur. Quando de iis litteris rescivimus, diu sane, quid nobis faciendum foret, perplexi fuimus, utrum eas acciperemus et acceptas S. Reg. M-ti recitaremus. Quominus eas acciperemus et Reg. M-ti recitaremus, retinebat nos humanitas, quam erga hanc civitatem etiam peccantem retinemus, ut scilicet cupiamus, si non possit canciliare sibi gratiam Reg. M-tis, ne illius M-tem magis offendat. Itaque cum animadvertissemus vos prioribus vestris scriptis asperiora verba aspersisse, verebamur, ne si quae in his quoque litteris reperiretur asperitas, M-tem Reg. satis iam a vobis alio modo offensam magis irritaret. Non recipere itidem altera ex parte inhumanum videri potuit. Cum praesertim nihil restaret, quominus nobis in mentem veniret vos errore agnito tandem fortasse de officio vestro cagitare cepisse et litteras hasce scripsisse, quibus id, quod antea Reg. M-ti debuistis, vos exsoluturos profiteremini. Accepimus igitur eo consilio, ut eas primum ipsi aperiremus et perlegeremus, quod pro iure magistratuum, quos in hoc regno gerimus, nobis licebat, eo consilio, ut si eae litterae ad reconciliandam vobis gratiam S. Reg. M-tis utiles esse possent, illius M-ti ostenderemus, sin minus de errore, in quo haeretis, vos admoneremus. Perlectis litteris animadvertimus nihil vobis de pristina animorum vestrorum obfirmatione decessise. Hoc solum vos agere, ut nuntii vestri Gedanum remittantur gravi et cum acerba expostulatione, eos

detineri contra ius divinum ac omnium gentium et cum laudis atque existimationis S. Reg. M-tis periculo. Ne igitur hac nova et insigni iniuria S. Reg. M-tas magis magisque offenderetur, non putavimus illi reddendas esse litteras hasce, ipsa indignas, vobis, si redderentur, perniciosas. A nobis autem hoc habete salvi conductus hanc primam et potissimam legem fuisse diserte, cum potestas hisce nuntiis veniendi Torunium daretur, perscriptam, ut milite dimisso et civitate pacata venirent ac veniam deprecarentur. Hoc non solum minime factum fuisse, sed sub tractationis tempus novum militem adductum, copias ex urbe, quae nobilium ac aliorum subditorum S. Reg. M-tis domos ac possessiones vexarunt, diripuerunt, exusserunt, emissas constat. Quibus rebus etsi a vobis ipsis salvus conductus violatus fuerit, nihil tamen adhuc grave de hisce nuntiis vestris S. Reg. M-tas constituit nec constituet, nisi de re tota simul ea ratione, ut, quandoquidem civitas perversorum hominum fraudulentis consiliis ac factionibus concitata remedia leniora et paterna spernit, nec ullum insolentiae suae modum habet, operam det, ut eam necessariis remediis ad officium reducat et ut illius improbos ac factiosos cives, causam huius mali, adeptus coniunctim de ipsis statuat et hac corruptela et tetra lue civitatem purget et liberet. Valete. Bidgostiae, die 3 mensis martii, anno Domini 1577.

Petrus Dunin Wolski, nominatus episcopus Premisliensis et regni Poloniae cancellarius. Ioannes Zamoyski de Zamoyscie, regni Poloniae vicecancellarius, Belzensis, Knisinensis, Zamechensis capitaneus.

[1]) *To jest na list Gdańszczan do króla znajdujący się l. c. O treści listu mowa w tekście.*

101. Floryan Zamoyski do Jana Zamoyskiego. Dobrzyniów, 5 III 1577.

Zdaje sprawę z arendy. Prosi o konia tureckiego.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 149 Nr. 1. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem: Wnemu p. Janowy Zamoiskiemu, podkanczlerzemu koronemu, bełskiemu, kniszinskiemu, zamoiskiemu starosczie, panu a szinowczowi [1]) mnie mcziwemu.

Moy mcziwy panie podkanczlerzi.

Slusbi szwe ziczliwe zaleczam w łaske WM., zdrowia dobrego ze wszelakiem błogoslawiem WM. od Pana Boga zicze na wiele lath szczesliwih etc.

Jakosz WM. do mnie pisał, abi szam wszitko WM. widano, tedi iusz czinsz oddano; hiba przi mnie zostało sto i trzidziesczi złotih, bom bił wzial dwiesczie złotih i trzidziesczi na potrzebę szwą. Przetho nadziewaiącz szie iakiego postanowienia z WM. około tey arendí; jakosz bil WM.

do mnie piszal y przesz pana Urowieczkiego [2]) rozkazał i dla tegom do domu nie iechał, czekaiącz na to asz do tih czasow, ale iss tho postanowienię nie doslo około tey arendi, tedi szie ia s pilnosczia staram, jakobih te pieniądze czo narihley oddał; jakozem iusz oddal sto złotih, poziczіwszi u pana starosti, i o te drugie szie staram, jakobih mog czo narihley oddacz, bi mi szie na nie i zastavicz zboze, to iest tesz wsitko spełna, ktorego nie młoczono nicz, s ktoremem szie bil dla teize arendi zadzierzał, albowiemem szie iey od WM. spodziewał; hiba owiesz a ieczmiem ten młoczono, ale owsza nie bendzie i ż naszienie, bo go ieno trzista kop biło, i to barzo złego, i to szie stąd dało kxiedzu trzidziesczi kop, a kopa nie davała, ieno pul beczky, czego probovaly reviszorowie. Zita tego teraz barzo trudno młoczicz, bobi szie muszialo opozdzicz sziłą; wsakze posziawszi, jesli-ze bendzie potrzeba, tedi ie moze zmłoczicz besz omieskania. A za te obietnicze, zesz ssie WM. obieczał o mnie staracz, WM. wielcze dziekuie i nicz w tem niewątpie, kiedi bendzie laska i miłoscz WM. przeciwko mnie. Wiem tez, ze WM. raczisz miecz koni terasz tureckich doszicz; prosze WM., szwego pana i szinowcza, o ko(*s*) iaki tureczki do stada. A ia te laski WM. odsługowacz bende i oddam tesz iakiemi czudnemi vozniki szwego stada, w czem niewątpie, ze to WM. dla mnie bendziesz raczil uczinicz, moy m. pan. A s tem szam sziebie i slusbi swe powtore do laski WM. zaleczam. Dan z Dobrziniowa [3]) die 5 Marcza Anno Domini 1577.

WM. wszego dobrego ziczlivi strij i sługa Florian Zamoisczky.

[1]) *Floryan Zamoyski podczaszy a potem chorąży chełmski był stryjem Jana.*

[2]) *Mikołaja.*

[3]) *Wieś w dzisiejszym powiecie białostockim, leżała w starostwie knyszyńskiem.*

102. Jędrzej Opaliński marsz. w. kor. do Zamoyskiego. Poznań, 8 III 1577.

Jedzie na konwokacyę do Włocławka; o namowach z wysłańcem elektora saskiego, Augusta opowie ustnie; poleca sprawy kasztel. Biechowskiego.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 48 Nr. 9. Oryginał własnoręczny z pieczęcią i adresem: Mojemu wielcze Mcziwemu panu JM. panu podkanclerzemu coronnemu etc. etc. nalezi.

Mczivi Panie podkanczlierzi. Sluzbi sve WM., svemu mczivemu panu zalieczam etc.

Gdisz ginaczi bicz nie moze, a jesth tho roskazanie Króla JM. gi volia WM., abih na convocatij [1]) bel, a tho sie vlieke. Jednak bih nabarzi hczial, asz 24 bede; bo Bog zna, jakom vielcze zatrudnion v rzeczach

svich gi bede musial na vielkanocz bicz doma. Sam sthad hiba X. Biskup, a pan Srzemski [2]), vadpie, bi gich vieczi belo, a czosz ja viem, czo sie gi dzieie.

Z opathi mialem tractat o dolozenie do srzebra WM. [3]); vikolathalem za pomocza JM. X. biskupia 400 zlothich. WM. z laska przimi, druga raza vieczi napedze.

Z Senekem dzivnem tractati mial, sam siebie vsitko, alie o thim usthnie; vipravielem go do Augustusa, ofiaruiacz sie thesz: pokaze-li czo znaczni przyazni Kr. JM., ze do thego bede viodl, jakobi Krol JM. v glowna przyazn s nim vsthapiel, gdisz na obie sthronie dobrze-bi thak, nusz s krzesczyansthvem na pliacz, ze mu tho ma bicz pozitheczno. Thom iednak przilozel, ze therasz ma ocasia, gdisz pendet s niego Duniski, abi go abstraheret a rebus Gedanensium, przimiesal-li sie; czim przíviedzioni Król JM. do pravie grunthovnieisi przyazni gi spolku belbi hetlivszi, viecz-ze thesz Senek sobie moglbi gi u obudvu panov thim laske ziednacz gi slave vieczna; gi vidze Seneka bicz zapalionem v thim, thusi, ze dobrze spravi etc.

Rzeczi pana Biehovskiego [4]) zalieczam WM. sthroni thih jego sprav bidgoskich. Prosze, bacz tham WM., jego mciwym panem, rothe gisz rospusczíel, ma do thego vielgie prziczini, kthore sam povie, a thez tho za dozwolienyem pana Gnieznieniskiego [5]) uczinyel. Zalieczam sie lascze WM., mego mciwego P. Z Poznania 8 Marti 1577.

WM., mego mciwego P. przíaciel gy sluga povolny, Opalyensky.

[1]) *Por. Nr. 98. uw. 1.*

[2]) *Biskup poznański Łukasz Kościelecki i kasztelan srzemski Jakób Rokossowski, później podskarbi kor.*

[3]) *Chodzilo tu o srebro stołowe, które dla Zamoyskiego robiono w Poznaniu por.* I. Polkowski, Sprawy wojenne St. Batorego. Krak. 1887. *Nr. LXXXVI str. 121 i Nr. XCVII str. 138,*

[4]) *Jan Kościelecki kasztelan biechowski, starosta bydgoski.*

[5]) *Jan Zborowski, który był wodzem pod Gdańskiem. Zatem rota Kościeleckiego miała brać udział w akcyi wojennej przeciw Gdańskowi.*

103. Zamoyski do Jerz. Fryderyka marg. brand. Bydgoszcz, 10 III 1577.

Odpowiada na Nr. 95, zapewnia o przychylności swojej i króla, który po naradzie z senatem da odpowiedź.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1785 f. 138. Kopiaryusz Zamoyskiego.

Reddidit mihi litteras Cels. Vestrae ac illius nomine pluribus verbis mecum egit Mag. D. Nicolaus Firley de Dambrowicza, castellanus Visli-

ciensis, cuius adhortatione non gravatim me adduci passus sum, ut Cels. Vestram quo possem officiorum genere colendam mihi proponerem. Cum et ipsius Mag. D. castellani pro veteri nostra amicitia authoritas ac virtutum sincerique animi Cels. Vestrae praedicatio me commoveret et perpetuum familiae Cels. Vestrae erga Reges et Regnum Poloniae studium cognoscerem, propterea que mihi persuasissem Cels. Vestram Principem optimum et constantissimum, et sibi et caeteris Illmis Marchionibus similem in benemerendo de Regno Poloniae ac S. Reg. M-te, domino nostro clementissimo, nunc regnante, fore; egi igitur cum S. Reg. M-te diligenter de negotiis Cels. Vestrae ac eius M-tem una cum Mag. Dno castellano, ut ad arctiorem cum Cel. Vestra amicitiam descenderet, hortatus sum. Video S. Reg. M-tem propensum maxime esse erga Cels. Vestram integerrimeque amicitiam cum Cels. Vestra colere velle. In gratiam Cels. Vestrae distulit hoc tempore conventum Regiomontanum [1]). De summa vero totius negotii Cels. Vestrae cum pleno senatu, qui conveniet [2]) ad eius M-tem Wladislaviam, constituet ac inde quoque Cels. Vestrae responsum mittet; proficiscetur vero eo hinc quarta die. Spes me tenet pro Reg. M-tis studio, quo Cels. Vestram complexa est, amice et benevole eius M-tem Cels. Vestrae responsuram; verum id Cels. Vestrae plenius Mag. D. castellanus perscribet. Immunitatem portorii a quadringentis bobus concessit Reg. M-tas Cels. Vestrae. Qua de re litterae Reg. M-tis brevi Cels. Vestrae mittentur. Iterum officia mea Cels. Vestrae commendo utque bene diuque valeat, Deum precor. Datum Bidgostiae die X mensis Marcii A. d. 1577.

[1]) *Sejm stanów pruskich zapowiedziany na 4 III odroczył król (por. odpowiedź królewską do Jerzego Fryder. i Jana Jerzego margrabiów brandenb. w tymże Kopiaryuszu Zamoyskiego f. 136 i 138).*

[2]) *23 III (por. Nr. 105).*

104. Zamoyski do Jana Sienienskiego, kasztel. halic. Bydgoszcz, 11 III 1577.

Zaleca śpiesznie gotować się do drogi (w poselstwie do Carogrodu) i wskazuje skąd dostać na to pieniędzy, których król z powodu wojny gdańskiej przysłać nie może.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1785 f. 163 b. Kopiaryusz Zamoyskiego.

Jusz ode dwu niedzil do WM. yechal p. Zolkiewskj mlodszy [1]) z resolutią na wssithkie WM. dubia, ktores WM. proponowal [2]). Wzyął tesz quitt, na 10000 zlotich y myal tam czo pieniedzi dostacz ku them 2000

talerom od pana Lwowskiego [3]). O ostatku abis WM. szam mislil, wedle quittu, aby szie bil Lwowskj zapissal, a pro finali, abisz bil WM. zostawil slugę, ktoriby s pieniedzi za sol [4]) tho, czoby WM. nalezalo, wzyąl i s niemi WM. dogonil, azebisz WM. szobie drogj nye mieszkal, gdisz widzisz WM., ze Rptej sila na tem nalezy, y WM. tesz non expedit tak wielie ludzi okolo siebie dlugo bawicz. Poslanoby bilo zowad pieniedzi WM., yeno sie ich barzo przebralo, ze y na strawę czassem nye dostąie, a k temu wojna gdańska przed rekamy, na ktorą suka szie zewssąd, zeby sie skąd czo dostacz moglo, a w tem dotand yescze niewielie sczescziä, a prawye namniey nye bilo. Przeto iusz WM. do koncza przidzye tam o tem radzicz, zeby ta uczynnoscz WM. przecziwko J. Kr. M. y Rptej byla perfecta, czo sie WM., dalibog, wedle zaslugj WM. od Krola J. M. dobrze nagrodzy. Insze rzeczy WM. wyrozumj z listu Króla J. M. [5]). Iterum atque iterum Krol J. M. WM. napomina, abj szie WM. pospiessal. S tim sie lascze prziaczielski WM. zaleczam. Z Bidgosczi, ut supra.

Ioannes Zamoiskj Regni Poloniae vicecancellarius.

[1]) *Stanisław Żółkiewski (późniejszy kanclerz i hetman wielki kor.) młodszym nazywany dla odróżnienia od ojca Stanisława podówczas starosty buskiego, później wojewody bełzkiego.*

[2]) *Odnosi się to do sprawy poselstwa kasztelana halickiego do Turcyi, zob.* Źródła Dziej. *IV str. 126 i 216.*

[3]) *Stanisław Herburt, żupnik ruski, starosta przemyski.*

[4]) *W liście królewskim:* pro sale Russico.

[5]) *Bezpośrednio przed tym listem jest w Ms. list króla Stefana z 11 III 1577* (castellano Haliciensi per Sarny ipsius familiarem), *w którym obok rozpraw poruszonych już w liście Zamoyskiego zaleca zanieść skargę w Konstantynopolu na świeży napad tatarski. Niniejszy zaś list niema daty, napis zaś:* Eidem a dno vicecancellario.

105. Zamoyski do książąt pomorskich. Bydgoszcz, 12 III 1577.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1785 f. 144. Kopiaryusz Zamoyskiego.

Redditae sunt et S. Reg. M-ti [1]), et mihi litterae Cels. Vestrarum prope iam in procinctu, cum S. Reg. M-tas Vladislaviam discessura esset. Quo cum Reg. M-tas convocaverit senatum, oportuit eo responsum, quod erat dandum Cel. Vestris differre. Nihilominus S. Reg. M-tas, non praetermittet, quo minus inde quamprimum Cels. Vestris respondeat [2]). Qua de re Reg. M-tem dominum meum clementissimum, postquam Vladislaviam venerit et ad publicas deliberationes cum senatu accedet, pro officio meo ac studio erga Cels. Vestras libenter admonebo. Iterum obsequia mea Cels. Vestris comendo etc.

[1]) *List ten umieszczony w Ms. zaraz po Nr. 96, bez daty napisano niewątpliwie współcześnie z odpowiedzią króla tejże treści z d. 12 III.*

106. Zamoyski do Doży Weneckiego [1]). Bydgoszcz, 14 III 1577.

Przypominając swoje studya za czasu jego rządów w Padwie, zapewnia o swojem przywiązaniu do Wenecyi i gotowość do wszelkich usług.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1785 f. 144. Kopiaryusz Zamoyskiego.

Serenissime princeps et domine.

Obsequia mea studiosissima Ser. Vestrae offero Deumque optimum maximum precor, ut Ser. Vestram diu sanam et florentem conservet.

Boni viri officium est, cui beneficium debeat, gratiam referre, vel si non possit, saltem se debere profiteri. Ego vero multum nobilissimae isti Venetorum Reipub. debeo, debeo itidem multum Ser. Vestrae. Etenim in illius Reipub. Patavino hymnasio bonis artibus imbutus et informatus sum et cum ibi essem, magnam benevolentiam et humanitatem multorum clarissimorum Civitatis Venetae senatorum expertus sum, imprimis vero ipsius Ser. Vestrae cuius praetura Patavina in illud tempus inciderat. Quam ob causam, cum post meam patriam plurimum Reipub. Venetae me obstrictum esse existimem, tum vero Ser. Vestram omni observantia me colere debere scio. Cuius rei memoriam post XV annum apud Ser. Vestram renovare volui, ut si quid illi vel Civitati Venetae ac eius subditis hoc in Regno usui esse possit opera mea, mihi imperet, sin minus ob tantum locorum intervallum sciat me et suum et omne Venetum nomen propter declaratum mihi humanitatem grata memoria prosequi. Iterum obsequia mea Ser. Vestrae commendo ac, ut bene valeat, Deum oro. Datum Bidgostii die XIIII Marcii Anno MDL XXVII.

Ioannes de Zamosczie Regni Poloniae vicecancellarius, Belsensis, Knisinennis, Zamechennis capitaneus.

[1]) *Aloizy Mocenigo (został dożą 9 X 1570, † 4 VI 1577).*

107. Berzevicius podkancl. siedmiogr. do Zamoyskiego. Toruń, 16 III 1577.

Żałuje, że nie mógł osobiście się pożegnać, poleca swoje sprawy; zwraca akta poselstwa do Rzymu.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 41, Nr. 1. Oryginał z podpisem własnoręcznym, śladem pieczątki i adresem zwykłym.

Magnifice domine, mihi observantissime.

Satis infelicem diem hesternum habui. A rege enim, quem ego in oculis] fero, discessi [1]), Mag. vero Vestram, quam inter caeteros patronos propter summa beneficia plurimi facio, supremis discedentium verbis salutare atque me penitius ei commendare non licuit, etsi tres integras horas exspectaram, dum e campo rediret; qua mea exspectatione pene factum erat, ut eo vesperi manerem, ne insalutata Mag. Vestra discederem, nisi Ungarorum comitatus, qui ad portam oppidi anxie evspectabat, officium mihi discedenti praestaturus, ex oppido me elicuisset. Quo nomine, quam tristis isthinc discesserim, universus comitatus testari Mag. Vestrae poterit. Sed quod coram facere non potui, commisi amicis, ut meis verbis Mag. Vestram plurima salute impertirent, officia deferrent, comprecarentur denique vitam diuturnam magna cum felicitate coniunctam, ac si quid erratorum adversus Mag. Vestram a me imprudenter commissum esset, deprecationibus expiarent. Decreto enim animi Mag. Vestram me non offendisse, salva conscientia profiteri ausim. Quare si amici optatis meis satisfecerunt, id non mediocriter laetabor; sin minus haec epistola defungatur officio. Equidem confido Mag. Vestrae pristinum suum animum mihi sartum tectum permansurum, quod ut impetrem, etiam atque etiam rogo. Optassem ex animo de litteris ad Ducem Prussiae nullum Mag. Vestrae scrupulum iniectum fuisse; sane diversa res est mea a Lorichiana [2]), quam M-tas Reg. penitus novit, et cuius voluntate postremum ad ipsam principem de ea scripseram. Vir bonus cum sim, videri et haberi cupio. Volfgango Covaciocio [3]) documenta legationis Romanae Ioannis Samoicii [4]) tradidi, ut Mag. Vestrae redderet; oro curet, ne ille honus vir diutius careat suo scripto, quod si ad eum pervenerit, fiet sine dubio, ut ille omnem suspicionem, si quam de me sinistram concepit, ex animo abiciat.

Meum libellum supplicem, quem Reg. M-tas Mag. Vestrae tradi iussit, ita commendatum sibi habeat, ut intelligam me in Polonia Vestra Mag. auctore non modo honeste, sed etiam beneficio vivere posse; in rege nihil desiderabitur, quem animadverto propensissimum esse in mea commoda, modo Mag. Vestra me tueatur sua benevolentia, quae si certa mihi erit, nihil est, quod non consequemur. Bene valere Mag. Vestram ex animo opto. Datum Torunii XVI Martii MDL XXVII.

Mag. vestrae addictissimus servitor Martinus Berzeuiceius.

[1]) *Wyjeżdżał do Prus książęcych* (J. Polkowski, Sprawy Stef. Bator., *116*).

[2]) *Andrzej Lorichs (Lorichius) poseł szwedzki.*

[3]) *Wolfgang Kovachich, sekretarz siedmiogrodzki.*

[4]) *Jan Zamoyski Grzymała wysłany z sejmu koron. do Rzymu, został następnie sekretarzem królew. jak okazuje się z listu marszałka Andrzeja Opalińskiego (do pisarza skarbnego? Ory-*

ginał w Bibl. Ord. Zamoy. pl. 3 Nr. 93) 9 I 77 z Bydgoszczy: a przistał jest do Króla JM. za sekretarza, któremu Król JM. naznaczył jurgielthu złotych pultrzecia sta. A tak go VM. w regestr dworu Króla JM. wpisz.

108. Gdańszczanie do kanclerzów koronnych. Gdańsk, 16 III 1577.

W odpowiedzi na Nr. 100 szeroko się tłómaczą, zapewniając o swej gotowości do pokoju i proszą o wstawienie się u króla.

Druk, jak Nr. 100 z nagłówkiem: Responsum ordinum ad litteras dnorum cancellariorum.

R-me et Mag. Domine.

Litterae R-mae et Mag. D-tionum Vestrarum nobis ante dies aliquot traditae et in corona nostrum omnium publice perlectae fuere. Ex quibus cognovimus R-mae et Mag. D-tionibus Vestris nostras litteras, quas non ita pridem ad S. M-tem Reg., D-num nostrum clementissimum, internuntiorum nostrorum nomine, humillimo studio perscripseramus, redditas esse, et quam sollicitudinem habuerint, ne S. M-tas Reg. per eas magis offenderetur, etc. Quo nomine, quam etiam quod pristinam erga nos humanitatem et benevolentiam retinuerint, R-mae et Mag. D-nibus Vestris immortales plane ac permagnas agimus gratias, quamvis nihil magis in votis habuissemus, quam ut S. M-ti Reg. illae nostrae literae traditae et perlectae fuissent, cum nihil aliud humillime et demississime petierimus, quam ut internuntii nostri custodia illa [1]) liberati secure ad nos ex praescripto literarum securitatis domum redire possent; atque existimavimus nostri, tanquam bonorum virorum, illud esse muneris, omnem curam atque sollicitudinem pro internuntiis nostris et eorum liberatione adire. Quod vero addidimus illos contra ius divinum et omnium gentium abductos esse, non speravimus ea re S. M-tem Reg. offendi debere, cum R-mae et Mag. D-tionibus Vestris ex iure et scripto et omnium gentium notum sit internuntiis id non imputari, quod ab iis peccatum videri possit (quamvis ea in parte innocentiae nostrae rationes saepius ostenderimus), a quibus missi et ad suscipiendum internuntiorum munus impulsi sunt. Nam si nobis vitio vertitur, quod conditionibus in salvo conductu propositis eo non satisfecerimus, quod miles a nobis conscriptus, missus non fuerit [2]), optassemus quidem ad eam rem commode perficiendam, cum idoneum ac sufficiens temporis spatium, tum eam occasionem, qua nobis militem praeter voluntatem nostram diutius retinendi causa nulla data fuisset. Nos enim militem mittere iussi sumus, cum interim alii ferme in conspectu et oculis nostris rapinis, homicidiis et incendiis modum nullum facerent, quae nos

cum extrema ferme nostra internecione et excidio spectare et tamen nos non commovere debuimus. Et quamvis ea non eo modo perpetrata et nobis militem retinendi talis occasio data non fuisset, tamen id internuntiis imputari non potuisset, cum litterae securitatis non internuntiis, sed nobis et universae communitati datae fuerint, et internuntii non suo sed nostro nomine eo profecti sint et munus illud legationis susceperint eamque ob causam non eo modo tractari debuissent. Ac licet priores litterae ipsis patrocinari non potuissent, tamen posteriores Torunii clementissime concessae, eos ab eo onere merito sublevare debebant, cum in illis ea expressa verba contineatur, quod liberum illis esse debeat ad illud temporis spatium, quo suscepta tractatio atque compositio duraverit, secure ultro citroque commeare et denique ad suos domum redire. Quam secure autem ultro citraque commeare potuerint, illis in custodiam ita conditis, ut nusquam egredi tutum aut liberum fuerit, ut taceamus, quod nunc postremo accidit, R-mae et Mag. D-tionibus Vestris notius est, quam ut de iis multa scribere necesse sit. Et quamvis dici audiamus, posteriores litteras tantum prorogationem esse priorum, tamen ipso iure posteriores prioribus semper derogant, nisi earum expressa mentio in posterioribus fiat. Milites autem in posterioribus nullam mentionem fieri tam certum est, quam quod certissimum. Si itaque prioribus conditionibus in posterioribus litteris cautum esse debuisset, nihil necesse fuisset addere illa expressa verba, quod liberum illis esse deberet; post finitam negotiorum compositionem domum denique ad suos redire. Imo etiam si absque ullo salvo conductu ad S. M-tem Reg. a nobis subiectionis deferendae gratia missi fuissent, non tamen videmus, licet a nobis quidquam commissum esset, quamobrem internuntii detineri et in custodiam dari deberent. Ex quibus cum R-ma et Mag. D-tiones Vestrae gratiose animadvertant eas nostras litteras non offendendi gratia ad S. M-tem Reg. humillimo studio perscriptas esse, quanti possumus maximis precibus enixe rogamus, dignentur pro ratione officii sui nihilominus contenta illarum nostrarum litterarum, si asperius scriptas esse iudicaverint, quod nos factum fuisse non existimaveramus, M-ti Reg. gratiosissime pro singulari sua benevolentia et humanitate explicare et S. Reg. M-tem D-num nostrum clementissimum, eo benigne inducere et permovere, ut internuntiis nostris ad susceptas tractationes revertendi potestatem ex praescripto illorum mandatorum, quae nuper famato Ioanni Bolemanno publicae tranquillitatis retinendae studio transmisimus, clementissime faciat. Quod quemodmodum ad retinendam communem pacem plurimum facturum esse iudicamus, ita etiam in nobis nihil desiderari patiemur et illud studium, humanita-

tem et benevolentiam omnibus quibus poterimus modis, re ipsa, de R-mae et Mag. D-tionibus Vestris quovis tempore promereri conabimur.

Ad posteriorem vero illarum litterarum partem, qua R-ma et Mag. D-tiones Vestrae scribunt, nihil grave adhuc de internuntiis nostris M-tem Reg. constituisse, nec decreturam, nisi de re tota simul ea ratione, ut quandoquidem civitas perversorum hominum fraudulentis consiliis et factionibus concitata, remedia leniora et paterna spernat, nec ullum insolentiae modum statuat, operam det, ut eam necessariis remediis ad officium reducat et ut illius improbos ac factiosos cives, causam huius mali adeptus, coniunctim de ipsis statuat et ea corruptela et tetra lue civitatem purget et liberet, quod attinet: dolemus sane ex animo nos in eam suspicionem incidisse, cum nunquam ii fuerimus, neque per Dei gratiam futuri simus, qui ullum inclyto Poloniae regno infidelitatis argumentum praebuerimus, sed ita nos potius gesserimus, ut cuiusvis censuram et iudicium ea in parte facile feramus. Atque eam ob causam maiorem in modum et obnixe rogamus, ne eiusmodi verbis famam nostram, quam iis criminibus semper vacasse nihil ambigimus, extenuare nec existimare velint, nos quidquam contra officii nostri debitum tentare, quemadmodum animos R-mae et Mag. D-tionum Vestrarum malevolorum persuasionibus occupatos videmus, quasi factionibus laborare et alter absque altero in his difficillimis Reipub. negotiis quidquam statuere aut agere debeat: sed hoc sibi potius persuasum habere omnia unanimi consensu communicatis consiliis fieri, ut alicui seorsim nihil eo nomine imputari possit, cum ad retinendam communem tranquillitatem, ad retinenda privilegia et libertates nostras haec omnia a nobis omnibus, summa cogente necessitate, ita in actum deducta fuerint. Nec aliam causam videmus, cur hae terrae flamma et ferro miserandum in modum, quemadmodum proh dolor coeptum est, vastentur. Nos enim si quis respiciat, nonne ab initio, quamvis Caesaris electioni nostra suffragatione ita accessimus, ut ab ea sine communi incommodo nobis recedere non esset integrum, nihilominus eam esse animi nostri sententiam diximus, quod rationes nostras ab inclyti Poloniae Regni et harum terrarum rationibus seiungere non decrevissemus, de fide, obedientia et subiectione nostra dubitandum non esse? Nonne ad eam peragendam sententiam internuntios nostros Grebinum primum, deinde ad publica Thorunensia comitia ablegavimus, ut omnibus in genere innocentiae nostrae rationes ostenderemus? Nonne ad recuperandam S. M-tis Reg. gratiam, si qua in parte offendisse existimari possemus, omnes ferme facultates nostras, ducenta nimirum florenorum millia obtulimus et ita nos comparavimus, quemadmodum nullam unquam civitatem fecisse historiarum monumentis proditum est? Nonne ad deprecandum internuntios nostros

Thorunium misimus et ita nos per omnia gessimus, quemadmodum fideles subditos decet? Sed quid quaesumus hactenus obstitit, quominus haec negotia complanarentur, quam ne privilegiorum confirmatio daretur et ne gravamina, sine quorum abolitione privilegia consistere et salva esse nulla ratione possunt, tollerentur? Quod de iure nobis competebat, quod nunc amplius in dubium vocari non potest, cum in privilegiorum usu cum maioribus nostris supra hominum memoriam fuerimus, ex eo omnis huius mali causa conflata est; quam autem recte, ii viderint, qui S. M-tem Reg. eo impulerunt. Sed nos nihil dubitamus, quin Deus, qui mortalia iustis oculis aspicit, ea aliquando revelaturus et in apricum deducturus sit, et quam tum ii, qui nunc omnes adhibent artes et media, ne ea S. M-ti Reg. a nobis ad amussim explanentur, gratiam relaturi sint, videbunt.

Qui enim praeteritorum annorum res gestae S. M-ti Reg., principi nuper in hoc regnum adventanti, notae esse possunt? qua ratione ab adversariis nostris nobis et privilegiis ac iuribus nostris variis modis detractum sit, quomodo omnem operam navarint, ut nos paulatim viribus et privilegiis omnibus exutos sub iugum mitterent? Sed R-me et Mag. Domini, ea privilegia nostra maiorum nostrorum non tantum facultatibus, sed etiam sanguine parta sunt: multum sudarunt, antequam iugum excuterent et nos libertati pristinae restitutos ad inclyti Poloniae regni sceptrum ultro ac sua sponte adducerent, et nihil posset excogitari iniquius, quam nunc eam illis gratiam in nobis suis posteris referri.

Atque cum nullas sufficientes causas subesse existimemus, S. M-tem Reg. ad sumenda adversus fideles subditos arma impellendi, R-mam et Mag. D-tiones Vestras quantis possumus maximis precibus rogamus et obtestamur, dignentur suam, qua apud M-tem Reg. plurimum possunt, auctoritatem gratiosissime interponere ac intercedere, ut alias clementissime dignetur inire rationes, quibus omnes istae enatae difficultates pacifice sopiri et componi possint, cum salvis privilegiis et iuribus nostris fidem, obedientiam et subiectionem non detrectemus, neque in nobis quidquam desiderari unquam passi fuerimus. Neque de singulari humanitate et benevolentia R-mae et Mag. D-tionum Vestrarum dubitabimus, quin suas partes benigne interpositurae sint, praesertim quod hoc malum latius serpere possit, quam quisquam nunc cogitatione assequitur. Existimamus enim R-mam et Mag. D-tiones Vestras iam antehac cognovisse, quomodo Ernestus Weierus [3]) quasdam naves Danicas vi agressus sit, omnibus bonis spoliaverit et nihil reliqui fecerit, quod ad extremum illarum excidium pertinuerit. Unde facilis coniectura est, Ser-mum regem Daniae, qui aliquot naves onerarias cum non paucis triremibus instructas habere dicitur, id

aequo animo minime laturum, sed data opportunitate illud damnum atque detrimentum huic viciniae forte daturum, quod omnes hae terrae vix avertere possint; praeterquam quod verendum est, ne per eam occasionem multi Germaniae et aliorum locorum principes excitentur, qui eas nobis difficultates concilient, quas humana ratione assequi difficile sit. Praeterea cum ferme omnes naves ex his locis per fauces Sundicas et regnum Daniae necessario transire cogantur, periculum est, ne illae vicissim detineantur et eorum, qui per Ernestum Weierum spoliati sunt, potestati tantisper permittantur, donec illis damnum hic illatum plene sarciatur. Quod autem quanto cum periculo ac detrimento harum terrarum et huius seorsim civitatis ac portus coniunctum sit, R-ma et Mag. D-tiones Vestrae pro sua singulari prudentia gratiosissime expendere dignabuntur. Atque ea propter tanto maiori studio obsecramus et obtestamur, dignentur apud S. M-tem Reg., Dominum nostrum clementissimum, benigne intercedere, ut omnia haec negotia pacifice sopiantur et omnia pericula atque incommoda ab his locis per Dei gratiam bonis modis avertantur. Erit vicissim nostra sempiterna cura, ut nullum studii aut obsequii genus in contestanda nostra observantia unqnam intermissuri simus. Ac iterum et iterum maiorem in modum et obnixe rogamus, ne R-ma et Mag. D-tiones Vestrae has nostras literas in aliam quam optimam partem accipere gratiose dignentur neque existimare nos iis haec, quae de iurium ac privilegiorum nostrorum violatione dicta sunt, adscribere, cum sciamus eas omni culpa ea in parte vacare, nec eiusmodi consiliis interfuisse, sed tantum ad declarandam innocentiam nostram, ut ea tam S. M-ti Reg. quam R-mae et Mag. D-tionibus Vestris, quas cor principis esse novimus, innotescat et rebus nostris tanto commodius consuli et prospici possit. Sin vero hae preces et supplicationes nostrae multifariam interpositae exaudiri non debebunt, quod neutiquam speramus, nos Deum, R-mam et Mag. D-tiones Vestras ac omnes homines testamur, nos iis malis atque incommodis, quae inde quoquo modo subsequi possint, occasionem nullam praebuisse, cum id fecerimus, quod bonos viros et fideles subditos facere convenit. Datum Gedani, die 16 martii anno Domini 1577.

[1]) *Burmistrz Konstanty Ferber i rajca Jerzy Rozenberg, trzymani pod strażą w Łęczycy, por.* A. Pawiń-ki, Stef. Bator. pod Gdańskiem, Zródł. dziej. *III, XXXI.*

[2]) *Por.* Źródł. dziej. *IV Nr. XLIV str. 92,*

[3]) *Starosta pucki.*

109. Zamoyski do Krzysz. Radziwiłła hetm. poln. lit. Włocławek 1577 III 22.

Odpowiadając na list nieznany, donosi, iż króla już to nic przeciw WM. nie

obrusza---iż tam stąd żołnierze ściągnęli,---sam Pan Bóg---raczył tam tej Ukrainy bronić--Śmierci syna WM. *(Mikołaja)* społecznie z WM. żałuję.

Druk. Arch. Domu Radziwiłłów, ed. A. Sokołowski (Scrip. R. Pol. *T. VIII) str. 85. według odpisu z oryginału, którego obecnie niema w Arch. w Nieświeżu.*

110. Jerzy ks. Słucki do Zamoyskiego. Słuck, 24 III, 1577.

Tłómaczy się, dlaczego nie może zjechać na konwokację do Włocławka.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 119 Nr. 1. Oryginał z podp. własnor., pieczątką i adresem: W-nemu p. Janowi Zamoiskiemu, podkanczlerzemu koronnemu, Belszkiemu, Knyszynszkiemu etc. staroscie panu a szwagrowi [1]) mnie laskawemu etc.

W-ny Panie, Panie a przyiaczieliu mnie laskawy etc.

Wyrozumialem z lysztu J. Kr. M. y WM., do mnie pisszanego, ysz iest na tho wolia y roszkazanie J. Kr. M., abych na the theraznieiszą convocatią, ktora iest zlozona na dzień 23 Marca we Wroczlawku, u J. Kr. M. byl; czo-bych z chenczią rad uczynil, gdysz thego zdawna pragne, abych oczy J. Kr. M. oglądal, ienosz mi then liszt J. Kr. M. nazaiutrz przyniesiono po thym dniu, na ktory ten ziazd byl zlozon, tho iest dnia 24 Marcza, czo iesly mozna rzecz, zebych ku themu czasu do J. Kr. M. przybyl, to ia szamego uwazeniu WM. przypusczam. Kthemu thesz zle a niesposszobne zdrowie moie, ktorego ia od niemalego czassu uzywam, tak dalekiey mi drogi nie dopussoza. A czo wiethsza, ysz terasz w tych pansztwach J. Kr. M. na Wolyniu, niepodaleku oyczyzn nassych, wielkiey niebeszpiecznosczy uzywaią od nieprzyiacziela Thatar, czego y my czo godzyna spodziewamy szie, o czym mam za tho, ysz J. Kr. M. dawno dosztateczną wiadomoscz miecz raczy. Ktory nieprzyiacziel thak rok Podolie, a therasz Wolyń pusztossy, czego sztrzesz Panie Boze, aby nasz tymze pozarem y koleią nie doszlo; przetho od oyczyzny szwey, Rptey, w ktoryiem szie urodzil y z ktorey J. Kr. M. sluze, z trudnosczią abych mial poth tym czassem niebeszpiecznym odiezdacz; ieno nasz Pan Bog a wody do thych czasow bronily, ktore yusz barzo upadaią y wyssychaią, a czo szie z nami naprzod dziacz bedzie, to Pan Bog wie. W czym WM. pana a przyiaczielia swego prosse, abysz mie WM. przed J. Kr. M., zycliwie obmowicz raczyl, iakoby mi tho zadney nielaski u J. Kr. M. nassego mcziwego pana, nie ponossylo, ysz na ten czasz do sluzb J. Kr. M. przybycz nie moge. A ysz J. Kr. M. raczyl wdziecznie przyiacz tho pissanie moie, przesz ktorem ia sluzby szwe do laski J. Kr. M. offiarowal, thedy mie thym wieczey z chetliwego chetlywszym do wsseliakich szluzb

swych J. Kr. M. czynicz raczy, za czo prosse, zebysz WM. J. Kr. M. sluzby moie zaleczywszy, odemnie podziekowacz raczil, a ia zwyklym obyczaiem przodkow sswych za wszeliaką okazyią J. Kr. M. y Rptey sluzycz iestem gothow. Thak thesz, ysz mi ssie WM. offiarowacz raczysz checz y wdzięcznoscz szwą przyiaczielską ossobie mey za przyiechaniem moym do J. Kr. M. okazowacz, thedy thego ia od WM. wdzieczen bedącz wielcze dziekuie y doznawssy thego skuthkiem, thei uczynnossczy WM. przyiaczielskie zadzialywacz powinien bede, ktoremu przythym winssuiącz od Pana Boga dlugo dobrego zdrowia uzywacz ze wsseliakimi fortunnymi pocziechami, laszcze sie przyiaczielskiey WM. zaleczam. Dan z Sluczka dnia 24 Marcza Roku 1577.

WM. yczljwj przjaczyel j powjnnj sswagjerz Jerzy Olielkowicz, xiaze Sluczkie etc. ręką swą subscripsit.

[1]) *Skąd ta nazwa nie wiadomo.*

III. Opaliński marsz. w. kor. do Zamoyskiego. Radziejów, 1 IV. 1577.

Wspomina o ugodzie Bydgoszczan i sprawie z „ks. chełmskim.“ Chciałby dostać Bolechowice.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 48 Nr. 10. Oryginał własnoręczny z pieczęcią i zwykłym adresem.

Sluzbi sve VM. memu mciwemu panu, pilno zalieczam etc.

Acz usthnie vsidko VM. memu mciwemu p. poviedzialem pothrzebi sve, iednak ze viem, zesz i VM. vielia trudnih sprav zabavion, przi zalieczeniu sluzb moih, zdalo mi sie kilka rzeczi VM. przipomniecz. Prosze o the Bidgosczani [1]). Racz-ze VM. moi mciwy p. solicitovacz, jakobi na rekoiemsthwo dani bicz mogli, bo thak predsa ugoda bicz moze, gdisz sthrona druga barzo v iednaniu thvarda. Druga o thego X. Helmskiego dai mi VM. predko znacz. Nathraczielem thesz Krolowi J. M. kilka slov o thim, a tho viedzacz jusz v thim jntentia VM., jaki thaki sobie przisluski ziczacz, jednak nicz glovnie, na VM. ve vsidkiem referovalem się gi nicz nie concludovalem, od VM. jnformatii czekaiacz. Racz-ze mi VM. dosthathecznie vsidko vipisacz, pilnie prosze, rozmovivsi sie s Kroliem JM., jako sie mam spravovacz, bo niedalieko Vielkanocz, na kthora koniecz z opathem uczinicz mam.

Dobrzeby, bi s thi soli, kthora therasz przidzie, kazal Król JM. czo gi zosthavicz dlia voiska. Vsag vie VM., jako penuria besz ni bela w Grebinie [2]), a jesth tham Slupski [3]), zupnik bidgoski. Swogich rzeczi nie hcze

VM. memu mciwemu p. zalieczacz, przisla-libi tham ocasia jaka, bedacz pevien, ze VM. moi mciwy p. na mie laskav bicz raczisz; o tho thelko prosze napilni, abi jakosz VM. poczal, thak laske Króla JM. mi jednacz, jako gi mogim mciwym p. bicz, abisz mi tho VM. do koincza pokazoval. Na mnie poznasz tho VM., ze sie VM. nie omilisz. Zalieczam sie gi powthore VM. memu mciwemu p. Z Radzieieva 1 Aprilis 1577.

VM. mego mciwego p. *przïaciel* gi sl*uga* povol*ny* Opalyenski.

Mial-libih kiedi przi dvorze bicz, a Krol JM. w Krakovie mial mieskacz, ove Boliechovicze[4]), czozmi ovo viecz niemi zarthovali, belibi mi pothrzebne nie dlia pozidku, bo 200 zlotich vieczi nie uczinia, alie dlia przyahania zoni. Othosz przidzie-li z rzeczi, mi tho VM. na pieczi, prosze, jednak thak, moglo-libi tho lathvie prziscz, a besz molestij VM., bo ginaczi nie hczialbih, zvlascza ze mnie niczbi po nih, jezlibih obecznie przi dvorze mieskacz nie mial, albo thesz gi Krol JM. v Krakovie etc.

[1]) *Por. Nr. 102.*

[2]) *Grzebień pod Gdańskiem, por.* Heidenstein, Rer. polon. *108a, i* A. Pawiński, S. Batory pod Gdańskiem, Zródł. dziej. *III, XXIII.*

[3]) *Wawrzyniec, sędzia i żupnik bydgowski r. 1576,* Vol. leg. *wyd. r. 1733. II, 886.*

[4]) *Wieś królew., dziś w pow. Kieleckim.*

112. Zamoyski do M. K. Radziwiłła, Marsz. Nadw. Włocławek, 3 IV 1577.

Posyła i uwierzytelnia sekret. król. Jana Drojewskiego.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu. Ms. 80. Oryginał własnoręczny z pieczątką i zwykłym adresem. Druk. Nehring, Kwartaln. histor. *t. IV (1890) str. 242 (nie dostrzegł adresu).*

Jasnie wielmozni m. panie. Zalecziwszi sluzbi swe *etc.*

Posila ku X. J. M. Sluczkiemu w sprawach swich [1]) J. Kr. M. pana Droiowskiego, powinnego mego, ktori tesz ma bicz u V. M., abysz mu V. M. bil pomoczen w tich sprawach Kr. J. M., tak iakom przedtim ku V. M. pissal. Czo uczin V. M., dobrze sie to V. M. od J. Kr. M. odda. Ma tisz tenze p. Droiowski V. M. niektore rzeczi powiedziecz, ktore*m* V. M. racz dacz wiarę. S tim sie mciwej lasce V. M. poruczam. Ze Wloczlawia 3 Apr. 1577.

V. M. sluga J. Zamoiski.

[1]) *Po pożyczkę 10000 zł., por.* Polkowski, Sprawy wojen.Stef. Batorego. *81 i* Arch. Domu Radziwiłłów, Scr. rer. Pol. *VIII, 11—12 i poniżej Nr. 116,*

113. M. Mielecki, wojewoda podolski do Zamoyskiego. Kowale, 3 IV, 1577.

Donosi o poselstwie ruskiem, poleca Herburta i Daniłowicza. Prosi o zlecenie od króla, na kiedy się gotować.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 88 Nr. *1. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem:* Mag. Dno Dno Ioanni Zamoiski, vicecancellario R. P., Belzen. Knisinen. Zamechen. capitaneo, Dno amico et affini obser-mo.

Mczy panie podcanczlerzy.

Tak bacze, że p. posłowie Rusczy na pismie z małą przemową podadzą zleczenie swe. Summa: ratunku chczą y rady etc. Oni na ten sziazd pode Lwow chczjelyby swem odnieszcz, ale ia wątpię, by ich tam wiele było. Wisni iem podobno nalepiej relacią uczynicz, s czem ie odprawiczie.

P. Herburtowj usczjel WM. u Krola JM. dobrą cere, o czo rozumiem laczno, bo go onegda głatko wspomniał; więzy na pewny ięzyk k. (?) wiezie, od iego sług dostane go tam, gdzie go spustoschono [1]), bo sąm tu był u Lwowa. Niech mu Krol J. M. dobrą nadzjeię uczyni o łascze y o opatrzeniu, bo mu dokuczylj iusz to czwarty ras, a VM. mu wytlumacz respons, bo brevis latnius, como el prete de una messa, y p. Daniłowjcz [2]) takze. Potrzeby paniej matky iego pewienem, ze VM. cvie [3]) raczyszh miecz, w czym WM. uzywacz będzje, bo łaczne rzeczy. Łascze szie VM. zaleczam. W Kowalj [4]) 3 Aprilis 1577. Im dalej, tym mi pilniej, a kiedyby własnem listem Kr. J. M. propter testimonium wiedzjecz, kiedy sie gotowacz, iakom o tem wczora ku WM.

WM. s*zwager*[5]) y s*luzebnik* powolny *Mikołaj* Mieleczkj woj*ewoda* po*dolski*.

[1]) *Zapewne Tatarzy na początku marca 1577, przeciw którym walczył Mikołaj Herburt z Dziedziłowa.* (Bielski, *wyd. 1597, str. 742*).

[2]) *Stanisław chorąży lwowski* († *1577)* (Paprocki). [3]) *Wyraz nieczytelny, czuje? mciwie?*

[4]) *Wieś w powiecie żytomierskim.*

[5]) *Nazywa się szwagrem w* Zródł. Dziej. IV 176; *dlaczego, niewiadomo.*

114. Rada ks. pruskiego do Zamoyskiego. *Królewiec,* 4 V 1577,

Usprawiedliwiają się, dlaczego ks. pruski zalecał królowi pokój z Gdańszczanami i zaprzeczają, jakoby nie czyniono zaciągów w Prusach na rzecz króla lub dowożono żywność Gdańszczanom.

Arch. państw. w Królewcu. Herzogl. Briefarchiv, Koncepte B. Minuta z napisem: Ad

regem Poloniae, mutatione ad utrumque cancellarium et Zborowski, palatinum Cracoviensem. 4 May Anno 79 [1]). Registeriret.

Maximo cum dolore percepimus non perinde S. Reg. M-ti gratum accidisse, quod Celsitudo sua [2]) Gedanensium petitiones de pacificatione instituenda ad S. Reg. M-tem retulerit eoque potissimum S. Reg. M-tem offensam esse, quod intempestivius eiusmodi tractatio, cum iam Gedanenses omnem pacis salutisque suae occasionem variis tergiversationibus neglexissent, suscepta esse videatur et quod aliunde istud pacificandi consilium, quam a Cels. sua, quae ob afflictiorem valetudinem rebus suis propriis superesse neque tantum abest, ut alienas et eas quidem graviores gerere possit, profectum sit. Etsi autem Cels. sua per legatos suos sufficientes rationes sui consilii S. Reg. M-ti abunde expositura est, facere tamen non potuimus, quin et nos hisce litteris rem ipsam paucis attingeremus omnemque simul sinistram suspicionem apud S. Reg. M-tem a nobis removeremus.

Non diffitemur eam esse nostri principis valetudinis rationem, ut gravissimam hanc Gedanensium causam nequaquam in se accipere vel utiliter quod in ea cum dignitate S. Reg. M-tis praestare possit; tamen cum Gedanenses id litteris suis a Cels. sua petere viderentur, fuerunt Cels. suae universi ordines huius ducatus Prussiae, quotquot hoc tempore praesenti conventui Regiomontano intersint, authores et suasores, ut, quidquid a Gedanensibus quantumvis intempestive petitum esset, ad S. Reg. M-tem Cels. sua sine mora referret et simul, quae illius ea de re esset sententia, requireret. Quod quidem consilium Cels. sua secuta rem omnem candido et simplici animo, cum amplius hoc suae invaletudinis tempore facere non posset, ad S. Reg. M-tem retulit, omnino sibi persuasum habens hanc qualemcunque voluntatis suae significationem S. Reg. M-ti non ingratam futuram. Utinam autem ea esset Cels. suae valetudo, quam nos et precamur et optamus! non committeret profecto, uti ipsamet S. Reg. M-tas rectissime iudicat, quin exemplo sui parentis eminentiore officiorum genere fidem propensissimamque voluntatem suam S. Reg. M-ti et inclito regno Poloniae testatam faceret eique hoc difficili tempore res in Prussia turbatas integritati pristinae restituere conanti non modo re et consilio praesto adesset, verum etiam omnia alia propensissimi ac fidelissimi vasalli abunde praestaret, quae hoc tempore ob illius Cels. afflictiorem valetudinem desiderari potius, quam a Cels. sua exposci posse videntur.

Auxit autem nobis inprimis illud dolorem, quod ex responso S. Reg.

M-tis intellexerimus, ad S. Reg. M-tem relatum esse facultatem conscribendi militis in usus S. Reg. M-tis non esse factam in ducatu Prussiae, tum etiam commeatum Gedanensibus subvehendum non prohiberi, sed liberum permitti. Quorum utrumque cum in nos solos vergat nosque comprimis apud S. Reg. M-tem eius rei accusati esse videamur, facere non potuimus, quin hac suspitione apud S. Reg. M-tem nos exolveremus eique hoc nomine innocentiam nostram paucis testatam faceremus. Bona itaque fide affirmamus et Illustrissimo nostro principi et nobis in utroque magnam ab his, qui ad S. Reg. M-tem ista retulerunt, fieri iniuriam. Nam non modo factam esse facultatem conscribendi militis per universum ducatum, verum etiam omni opera et studio negotium istud adiutum, quod ipsi S. Reg. M-tis mandatarii testare possunt. Sic commeatus omnesque communicationes et negotiationes cum Gedanensibus severe multoties interdictas et poenam in transgressores constitutam esse multo notius est, quam ut ulla probatione egeat. Quare subiectissime atque humillime rogamus, ne patiatur S. Reg. M-tas clementissimum suum animum à nobis aemulorum nostrorum iniuria abalienari, quin nos subditos et servitores suos subiectissimos, tam difficile onus in hac invaletudine nostri principis sustinentes, regia gratia, clementia et ope sublevet, tueatur ac defendet, et vicissim a nobis omnia expectet, quae a fidelissimis ac subiectissimis subditis praestari et possent et debeant.

1) *Powinno być 1577, jak z treści wynika.*
2) *Albrecht Fryderyk.*

115. Stanisław Żółkiewski do Zamoyskiego. Winniki, 14 IV 1577.

Donosi o gotowaniu się na Tatarów; prosi o starostwo bełzkie, jeśli Zamoyski zostanie biskupem; o sprawach majątkowych, o dzierżawie Pasińskiego i kłopotach pieniężnych.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 70, Nr. 1. Oryginał z podpisem własnoręcznym, z pieczątką i adresem: Wnemu a mnie mciwemu panu, panu i dobrodzieiowi JM. p. Janowi Zamoisckiemu z Zamoscia, podkanclerzemu koronnemu, Belzkiemu, Knyszynskiemu i Zameskiemu staroscie, mnie mciwemu panu i siestrzencowi naliezj. *W części druk. z tegoż oryginału* Listy Żółkiewskiego 1584—1620 *(wyd.* ks. Tad. J. Lubomirski, Krak. 1868*) Nr. 1.*

Mciwy Panie podkanclerzi.
Sluzby moie nanissze zalieczam *etc.*

W tech rzeczach okolo p. Pasynskiego tedym to mial na dobrey pieczj, iednom to zrozumial s p. Pasynskiego, ze tego jmienia nie chcze dzierzecz s tym dodatkem arendy, bo powieda, ze: „stracze wieczej, nizli te pieczset zlotych.“ Bo dalem ia byl WM. o tym znacz. Jednak i teraz poslie poń aby prziechal do Belza i panu podstarosciemum [1]) dal znacz, aby poń pilnie poslal, ze sie s niem namowię znowu. W ynsych rzeczach, o czymesz WM. pisacz raczyl, tedy sie o tym staranie z dobrą chęczią cziny, y okolo tego wyiazdu s p. Olesnickiem, będzieli tego potrzeba. Jam tam byl s p. Lipskiem zjmie, gdzie te wiesz posadzono, alie liudzie powiedaią, ze krziwda wsiom Krolewskiem od Zamchu y tem wszjom, czo p. Pasynsky dzierzj. Owa sie nie opusczy zadna ocasia, by iedno czasz znosil, bo terasz mąmy wyiazd przecziwko Tatarom, ze wsistka slachta wyiezdza i yam yuz syna [2]) poslal y sam za niem poiadę, a tam go stamtąd do WM. poslie, zrozumiawszj, czo się do czego będzie mialo; alie o pewnych Tatarech iuż pewnie a pewnie daia znacz i trwogi są. Dla Pana Boga, cyn WM. staranię z drugiemi o obronę, bocz iuz iedno o nasze gronty idzie. Na Krola JM., i nie-na-ktore pany lamenth wielki o czwartą czescz, ze za nie obrony nimasz a starost pogranicznych nimasz, iaka nam krziwda, Ruszj etc. — Yesth tysz o WM. ta slawa, ze WM. iestes byskupem krakowskiem [3]). Jeslisz to tak iuz przeirzenie i wola milego Boga, prosze, racz mi WM. o tym oznaimicz, a iesli zeby iuz to tak bylo, prose, racz ze tysz WM. pomniecz na mie, sluzebnika swego, gdys WM. czas raczys miecz de tempore radzic y staracz się o mnie. Byskubstwo iest rzec wielka, a WM. iuz po urzędziech malo, a yabym Pana Boga prosil za WM. Starostwem Belskiem moglbys mie WM. naprawicz, dum ubogi moi nieiako podniescz, za dobrodzieistwo WM. wielką slawe sobie, a ya do smierczj i z dziatkami slugą. Jeslibysz to biskubstwo przi WM. nie bylo, tedy iednak prose nie zapominai mie WM. dla Pana Boga, bo wielkiem skody podiął w tech czasiech, wloczącz sie za temi pohanczy, a to i teras sie musze za niemi znowu wlieecz z wielką utratą. Na syna Stanisława prose, abys sie WM. frasowacz nie raczyl, bo iest tego pilna potrzeba, aby zas WM. umial powiedziecz, czo za sprawa sam miedzy nami będzie, bo i dla tegom go sam zadzierzal nawięcej. Lwowska ziemia y Przemyslianie i Sanoczanie do Rohatyna, alie Belzanie nie chczą daliej Buska. Do seszy niedziel postanowilismy liezecz. Pan Haliczkj [4]) nie chczial iechacz, ani chcze, iakom WM. pirwej pisal, asz będzie mial wsistkie pieniądze spelna. Lanczuch WM. nie iest wyswobodzon, bo nie dostaie nan sesczjset zlotich, bo czom mial, tom potrawil, a za drugiem tisz kupil w jmienie *belskiej* [5]) ziemi: dziedzictwo Moskow y Hatowicze [6]) z folwarczkem na roskazanie WM. Pan Podstarosczj tys

pieniędzj ni ma, bo ich nie moze dostacz, bo sam prze temy trwogami trudno pieniędzj dostacz, ze trudniej nie moze bycz. P. Strus mi pieniędzy nie płaczj, tisiącz i pultrzecia sta zlotich i prose, abys go WM. napomionocz raczyl. O thę pieniądze, czo przi WM., nie smiem sie przikrzicz, alie iednak, dla Pana Boga, miei WM. respekt na potrzebe i ubostwo moie. S thym sie lasce WM. zalieczam, s kthorej prosse, abym nie byl opusczon. Datum w Winnikach die 14 mensis Aprilis Anno Domini 1571.

WM. zawzdy zjczljwj j powolny sluga Stanislaw Zolkjewski *starosta buski* mp.

¹) *Swiętosław Lipski, podstarości bełski.*

²) *Stanisława, późniejszego kanclerza i hetmana.*

³) *Właśnie w marcu 1577 umarł biskup krakowski Franciszek Krasiński* (Bielski *wyd. 1597, str. 746*).

⁴) *Kasztelan Jan Sienieński, por. Nr. 104.* ⁵) *Wytarte.*

⁶) *Moszków i Hatowicie, wsie 10 kilom. od Sokala odległe.*

116. Jerzy ks. Słucki do Zamoyskiego. Słuck, 16 IV 1577.

Powołując się na odpowiedź daną wysłańcowi królewskiemu, prosi o jednanie łaski u króla.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 119, Nr. 2. Oryginał z podpisem własnoręcznym, z pieczątką i adresem jak Nr. 110.

W-ny Panie, Panie a szwagrze mnie zyclywie laskawy etc.

Za nawiedzenie zdrowia mego WM. wielcze dziekuie y thimze obyczaiem WM. od Pana Boga dobrego zdrowia ze wsseliakim s fortunnym powodzeniem na czassy dlugie wiernie miecz sprzyiam etc.

W tych rzeczach, o kthorych J. Kr. M. do mnie przesz p. Jana Droiowskiego [1]) wskazacz raczył, z checzia szwą wyssluchawssy, na tho wszysztko przezen-zem ku J. Kr. M. wskazał y tho s siebie pokazał, czo szie slusznie podacz moglo, z ktorego y WM. dostatecznie wyrozumiecz bedzie raczył. O czym WM. wiedząc, przed J. Kr. M. nassym mcziwym panem to opowiedziecz y mnie laske u J. Kr. M. iednacz racz, prosse iako przyiaczielia. A ia tho WM. zadzialywacz powinien bede. Zatym sziebie zycliwey y powinney przyiazni WM. zaleczam. Dan z Sluczka dnia 16 Kwiethnia Roku 1577.

WM. zyczlywy przyaczel y powynny sswagyer Jerzy Olielkowicz, Książe Sluczkie, ręką swą subscripsit.

[1]) *Czyli Drohojewski, sekretarz królewski, posłany był przez króla do ks. słuckiego po pożyczkę 10,000 zł., por. Nr. 112.*

117. Janusz Zbaraski wojewoda bracław. do Zamoyskiego. [*V 1577* [1])].

Arch. głów. warszaw., Liber legationum internarum (*oryginalny kopiaryusz podkancl. Zamoyskiego z r. 1577*). *f. 72—73*; *Bibl. hr. Tarnowskich w Dzikowie, kopia z XVIII w. tegoż* Liber, *str. 245; Bibl. Baworowskich we Lwowie* (*Dissoluta*), *kopia z r. 1812 z Ms. Dzikow.* — *Druk.* Pawiński. Źródła Dziej. *IV str. 138* [2]).

Na wezwanie Zamoyskiego oznajmia, gdzie i w których krajach Tatarowie spustoszenia poczynili.

[1]) *List ten bez daty umieszcza się w tem miejscu dlatego, że w* Liber legat. (*nieuporządkowanym zresztą zbyt ściśle chronologicznie*) *zaraz po nim idzie list z datą 9 V 1577. Spustoszenia tatarskie działy się na początku marca 1577* (*por.* Bielski, *wyd. 1897, str. 138*).

[2]) *W druku popełniono parę pomyłek, które tu się prostuje. Powinno być:* między Kijów i Białą Cerkiew; w Striczowie (*zamiast* Ariczowie); wojewody trockiego (*zamiast* łuckiego).

118. Zamoyski do ks. Mik. Radziwiłła wojew. wileń. Bratyan, 16 V 1577.

Poleca sprawę Jasieńskiego. Król chce skończyć rychło wojnę gdańską i udać się na Ruś. Donosi o rozdaniu biskupstw i uchwaleniu poborów na sejmikach generalnych.

Arch. w Nieświeżu. Teka 307. Oryginał. Druk. w Arch. Domu Radziwiłłów (Scrip. rer. Pol. *T. VIII*) *str. 85—86. Na str. 86 wiersz 5 należy sprostować* już *zamiast* tuż.

119. Anna Królowa polska do Zamoyskiego. Warszawa, 17 V 1577.

Daruje mu dochody z Knyszyna i Goniądza za lata przeszłe i r. 1577.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 15, Nr. 3. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczęcią i adresem: Wnemu panu Janowi Zamoyskiemu, podcanclerzemu Corony Polskiey, starosczie Belskiemu, dzirzawczi Kniszyńskiemu, Goniedzkiemu, wdzięcznie nam miłemu.

Anna z laski Bozey Kroliowa Polska, Wielka Xzieszna Litewska etc.

W-ny Panie, wdzięcznie nam miły.

Chcącz okazacz zicnosc (*s*) y łaskę naschą przeczyw WM., za liatha

przesle y na rok ninieyszy, to iest 1577, dochody wszielakie, które z dzierzawy WM. s Knischina y z Goniedza skarbu naschemu nalieżą, daruiemy y odpusczamy, maiąc to o WM. huphanie, is będącz od nasz na then czasch they laski y uczinnosczi wdzieczon, wszelaką uczinosczią y zicznosczią ku nam y sługam naschim y thim, ktorzy nam radzi służa y nam y przodkom naszim służyli, okazowacz będzies racził, czo gdy będziem sznać od WM., na liata przisle łaską naschą uczinnoscz WM. pamiętac chczemy. A s tim żądamy WM. bicz dobrze szdrowego. Dan s Warszawy d. XVII May Roku MDLXXVII.

WM. zyczlywa Anna Krolowa polska ssp.

120. M. Mielecki wojew. podolski do Zamoyskiego. *Lwów, [około 20 V 1577* [1]*)].*

Przesyła wieści o ruchach Tatarów.

Arch. glów. warszaw., Liber legationum internarum, *f. 138 z nagłówkiem*: Excerptum ex litteris Palatini Podoliae ad Regni Poloniae vicecancellarium; *i odpisy z tego* Liber, *por. Nr. 117. Druk.* Pawiński, Źródła Dziej. *t. IV str. 179.*

[1]) *Zawarta w tym liście bez daty wiadomość o jeńcach tatarskich schwytanych przez sługi starosty barskiego, oraz wzmianka o tem, że pacholę tegoż starosty z nowinami przejeżdżało tędy przed 4 dniami, pokazuje, że ten tu list był pisany w kilka dni po uniwersale tegoż starosty barskiego Mikołaja Buczackiego, wydanym z Buczacza 12 V 1577,* Źródła Dziej. *IV str. 139, a na kilka dni przed listem Nr. 125, w którym przypomina z swoje listy ze Lwowa — więc około 20 maja ze Lwowa.*

121. Zamoyski do Albrechta Fryderyka ks. prus. Malborg, 22 V 1577.

O odprawieniu posłów Eilenburga i Kirstendorfa.

Królewiec. Arch. państw. Herzogliches Briefwechsel. B. 2. *Oryginał z podpisem w części własnoręcznym, z pieczątką; obok adresu inną ręką:* *Acceptum* 1577 den 25 May.

Ill-me Princeps et domine.

Pro mea erga Ill-mam Cels. Vestram observantia curavi, ut G-si Dni Ionas Baro de Eilenburg et Sigismundus a Kirstendorff quamprimum expedirentur. Ill-tas Vestra de S. Reg. M-tis, affinis sui amantissimi, voluntate et benevolentia erga se non dubitet. Illud quidem Reg. M-tas existimat consiliaros Ill-tis Vestrae non satis magnam curam rerum regni ac ipsius M-tis quarundam, de quibus ad illos relatum erat, habuisse. Sed haec omnia plenius G-si Ionas Baro de Eilenburg et Sigismundus

a Kirstendorff referre poterunt. Bene diuque valere Ill-tem Vestram cupio. Datum Mariemburgi die XXII mensis Maii. Anno Domini MDLXXVII.

Ill-mae Cels. Vestrae observantissimus Ioannes de Zamoscie, regni Poloniae vicecancellarius, Belsensis, Knissimensis etc. capitaneus, m. p. suscripsit.

122. Zamoyski do rady przybocznej księcia Pruskiego. Malborg, 22 V 1577.

Odpowiada na Nr. 114, wspomina pogłoski o pomocy z Królewca danej Gdańszczanom, zaleca wypełnić wolę króla.

Arch. państw. w Królewcu. Herzogliches Briefarchiv *B. 2. Oryginał z podpisem w części własnoręcznym i dopiskiem innej ręki obok adresu:* Acceptum 1577 den 25 May.

Magnifici et Generosi *etc.* Salutem *etc.*

Libenter feci, ut tum litteras D-num Vestrarum ad Reg. M-tem scriptas illius M-ti diligenter perlegerem, tum etiam, quae in eandem sententiam D-nes Vestrae ad me scripserunt, illius M-ti referrem. Verum tamen quid alia ex parte audiatur, ac praesertim de navi quadam Regiomontana, qua milites quinquaginta Gedanum vehebantur, fracta, referre poterit D-nibus Vestris Mag. D-nus Sigismundus a Kirstendorff[1]). Dent igitur operam D-nes Vestrae, ut quemadmodum ipsae studio suo et observantia Reg. M-ti satisfacere contendunt, ita etiam alii, qui in D-tionum Vestrarum sunt potestate, fide satisfaciant. Curent etiam, ut voluntati Reg. M-tis in aliis rebus, quas ex responso Reg. M-tis cognoscent, se accomodent. In me certe nihil D-nes Vestrae desiderabunt, quidquid in conciliando D-nibus Vestris favore et benevolentia Reg. M-tis efficere potero. Opto, ut Deus D-nes Vestras incolumes servet. Datum Mariemburgi die XXII mensis Maii Anno Domini MDLXXVII°.

Mag. D-tionum Vestrarum studiosissimus Ioannes de Zamoscie, regni Poloniae vicecancellarius, Belsensis, Knissinensis etc. capitaneus manu propria.

[1]) *Por. Nr. 121.*

123. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 24 V 1577.

Proszą, aby nakłaniał króla do pokoju.

Arch. państw. w Gdańsku. Liber missivarum XXVII, 36, fol. 120 — 122, z nagłów-

kiem: Dominis palatino Cracoviensi, palatino Sandomiriensi, Castellano Trocensi, Vicecancellario mutatis mutandis 24 may *pod rokiem 1577.*

Magnifice generose ac gratiosissime domine.

Quamvis pro conservanda communi tranquillitate non ita pridem nostras litteras[1]) hortatu Mag. ac G-sorum dnorum Ioannis Kostka à Stemberg, palatini Sandomiriensis et Mariaeburgensis etc., ac Ioannis Zborowski à Zborow, castellani Gnesnensis, Ser-mae Reg. M-tis, domini nostri clementissimi, aulici exercitus supremi praefecti atque Odolanoviensis etc. capitanei, ad omnes et singulos inclyti regni Poloniae senatores obsequiose dederimus et diligenter ac obnixe petierimus, dignarentur in hac rerum perturbatione apud S. M-tem Reg., dominum nostrum clementissimum, authoritatem suam gratiosissime interponere et benigne intercedere, ut S. Reg. M-tas pluris commune bonum, quam quicquid hactenus offensionum intercessisset, pluris communem harum terrarum salutem atque huius civitatis incolumitatem, quam propositam vindicationem, qua omnia pessum ire necesse sit, clementissime facere et ea consilia benignissime suscipere dignaretur, quibus omnes enatae offensae atque difficultates sine publico incommodo et sanguinis humani fusione sopiri ac complanari possint; neque dubitemus, quin dictae nostrae litterae tam Mag. D-ni Vestrae, quam reliquis etiam senatoribus, redditae fuerint: tamen cum hactenus nihil responsi allatum sit et nos interim cognoverimus S. Reg. M-tem has terras feliciter ingressam atque Mag. D-nem Vestram, quam pacis et publicae tranquillitatis prae caeteris amantem esse nihil ambigimus, praesentem latus M-tis Reg. claudere, intermittere noluimus, quin has nostras litteras ad Mag. D-nem Vestram quo possumus diligentiae studio daremus. Atque cum Mag. D-tio Vestra pro singulari sua prudentia facillime dispiciat, quo infelicitatis res communes progrediantur, praesertim cum S. Reg. M-tas (quod nunquam futurum speraveramus) arma adversus nos capiat, qui fidem, obedientiam et subiectionem salvis iuribus et privilegiis nostris nunquam detrectaverimus neque etiamnum detrectemus nec quidquam petierimus, quod in aequitate non esset positum, et praesentia incommoda atque difficultates potius temporum iniquitati et fortuitis casibus, quos nullum humanum consilium providere potest, quam alicui rebellioni aut malevolentiae nostrae adscribenda sint: maiorem in modum et obnixe rogamus, obsecramus atque obtestamur, dignetur praesentium rerum statum pro singulari sua atque eximia prudentia et aequanimitate diligenter expendere, et ita consilia sua benigne moderari, ne S. M-tis Reg. animus exdversariorum calumniis plus iusto iam accensus magis inflammetur, sed Dei benignitate et Mag. D-nis Vestrae intercessione atque

patrocinio emollitus, offensis omnibus remissis et rebus hisce dubiis atque controversis rite ac pacifice compositis atque complanatis, nos fidelium subditorum loco habeat et penes religionem Augustanae confessionis iura, privilegia, libertates et consuetudines nostras, abolitis quae in contrarium irrepserunt gravaminibus, clementissime conservare dignetur, quemadmodum ea de re nostras litteras ad S. M-tem Reg. humillimo studio dedimus, ne quid in nobis ad recuperandam pacem desiderari pateremur. Hoc quemadmodum ipsa aequitas exigere videtur, ita etiam ad amplificandas virtutes regias plurimum momenti adferet, et Mag. D-tio Vestra eam sibi prudentiae laudem conciliabit, qua Deo inprimis iuvante, hoc exulcerato rerum statu et rebus per universum ferme orbem perturbatis atque concitatis pacem et tranquillitatem his locis, quod paucis hisce difficillimis temporibus datur, restituerit. Et nos praeterquam quod eam Mag. D-nis Vestrae propensionis gratiam studium et benevolentiam gratissima praedicatione nostra extollemus ac omnes nervos intendemus, ne ingratis collata existimari possit, ita nos quoque inposterum comparabimus, ne a fidelium subditorum officio vel minimum recessisse existimari ullo unquam tempore possimus. Pro internunciis quoque nostris, ut benigne intercedere dignetur, maiorem in modum rogamus, ut nobiscum ad harum difficultatum complanationem admitti possint. Eandem Mag. D-nem Vostram Deo salvam et incolumem, nos vero eius gratiae atque favori ex animo commendantes etc.

Proconsules, consules, scabini, centumviri et tota communitas regiae civitatis Gedanensis.

[1]) *Z 4 V, druk. jak Nr. 100 p. G.*

124. Jan Fryderyk książe pomorski do Zamoyskiego. Szczecin, 25 V 1577.

Dziękuje za pomoc daną posłowi do króla i za dar pary koni.

Arch. ministr. spr. zagranicz. w Moskwie. Metryka koronna. Księga XXI. Liber legationum *Zamoyskiego z r. 1577 i 78, f. 71; nagłówek:* Dux Pomeraniae ad regni vicecancellarium.

Generose et Magnifice amice dilecte. Retulit nobis ad Reg. M-tem Poloniae, dominum affinem nostrum charissimum, ablegatus secretarius noster [1]), quantam in rebus nostris expediendis Gen. Mag. Vestra navaverit operam. Pro qua Gen. Mag. Vestrae gratias summas habemus, eoque magis, quod insuper duos bonos equos nobis per eundem miserit, synceri et propensi erga nos animi testimonium non obscurum! De nobis vicissim Gen. Mag. Vestrae id promittimus, si quo modo gratificandi studium erga Gen. Mag. Vestram re ipsa testatum facere possimus, nihil nos

intermissuros operae diligentiaeque. Interim Gen. Mag. Vestrae felici ut fruatur valetudine et rerum omnium successu optamus utque negotia nostra, sicut hactenus fecit, sibi commendata habeat, obnixe petimus. Datae Stettini XXV die Maii Anno MDLXXVII.

[1]) *Por. Nr. 96 i 105.*

125. M. Mielecki wojewoda podolski do Zamoyskiego. Gródek, 29 V 1577.

Odpowiada na list z 18 V wzywający do pośpiechu; powołuje się na poprzednie swoje i czeka odpowiedzi i rozkazu od króla; posyła wieści o Tatarach; będzie czynił co czas ukaze a P. Bog nauczy; *poleca Kuźmińskiego na miejsce Rożna na przełożonego nad działami.*

Arch. główn. warszaw. Liber legationum internarum. (*kopiaryusz urzędowy f. 139*), *kopie z niego w Bibl. Dzikow. i Baworow., por. Nr. 117. Druk.* Pawiński, Źródła Dziej., *IV, str. 176, gdzie jednak należy sprostować:* ujrzę czynić (*zamiast* widzę czynić); zasłużonym sługą (*zamiast*: za słusznym sługą).

126. Hier. Sieniawski, wojew. ruski do Zamoyskiego. Brzeżany, 30 V 1577.

Donosi o napadzie Tatarów i prosi króla o pomoc.

Arch. główn. warszaw. Liber legationum internarum (*f. 141*). *Stąd kopie, por. Nr. 117. Druk.* Pawiński, Źródła Dziej. *t. IV, str. 180.*

127. Albrecht Fryderyk ks. Pruski do Zamoyskiego. Królewiec, 4 VI 1577.

Wysyła na dwór królewski i poleca jednego ze swych radców.

Arch. państw. w Królewcu. Herzogl. Briefarchiv. Concepte. B. *Minuta z napisem a tergo*: Ad vicecancellarium Regni Ioannem Zamoiski IIII-a die Iunii Anno 77. *Arch. minist. spr. zagranicz. w Moskwie. Metryka koronna. Księga XXI.* Liber legationum *Jana Zamoyskiego r. 1577 i 78, f. 73.*

Albertus Fridericus, Dei gratia Marchio Brandeburgensis ac in Prussia *etc.* Dux *etc.*

Salutem *etc.* Magnifice *etc.*

Rationes huius temporis et difficultates rerum exposcere videntur, ut nobis cum S. Reg. M-te, domino nostro clementissimo et affine nostro charissimo, saepius de rebus communicandum sit multaque sese quotidie

procul dubio offerent, quae ad S. Reg. M-tem subinde referenda erunt. Quod cum non perinde semper commode per litteras fieri poterit, iniunximus Nobili consiliario [nostro, fideliter nobis dilecto][1]) Melchiori a Diebes, ut aliquandiu in aula S. Reg. M-tis commoreretur, ut, quae nobis S. Reg. M-ti significanda venient, per ipsum commode facere possimus. Quo autem illic tutius agere possit, magnopere a Mag. Vestra petimus, ut eum sibi nostro nomine commendatum habeat eique sub patrocinio et protectione sua inter familiares [2]) suos, maxime si in castris degendum sit, locum aliquem patiatur habere. Quo nobis nihil Mag. Vestra gratius facere poterit. Quam diu valere cupimus. Datum Regiomonti IIII-a die Iunii Anno MDLXXVII°.

Albertus Fridericus subscripsit.

[1]) *Słów* [ ] *niema w minucie.* [2]) *W minucie* familiarios.

128. Trzej Senatorowie do Zamoyskiego. Obóz pod Gdańskiem, 8 VI 1577.

Piotr Zborowski, wojewoda krakowski, Jan Zborowski, kasztelan gnieźnieński i Andrzej Firlej, kasztelan lubelski, posyłają radę, jak odprawić posłów mazowieckich. Piotr Zborowski nie może przybyć do króla z powodu przygotowań wojskowych.

Arch. głów. warszaw. Liber legationum internarum *f. 111*; *kopie późniejsze ob. Nr. 116. Druk.* Pawiński, Źródła Dziejowe, *IV, str. 186.*

129. M. K. Radziwiłł mar. nadw. lit. do Zamoyskiego. Wilno, 10 VI 1577.

Odpowiada na Nr. 99; dziękując za dostarczone odpisy przywilejów, wyjaśnia, dlaczego nie ustąpił z zastawionej dzierżawy Uciańskiej; przyśle niebawem dla traktowania o małżeństwo z siostrą.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 55, Nr. 24. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym, z pieczątką i adresem zwykłym.

Mcziwy Panie podkanclerzy. Sluzby swe w laskę WM. zalecam *etc.* Za tak wielką laskę, ktorą mi WM. moy mciwy p. z osobliwey chenci swey w tey sprawie mey ku otrzymaniu tych widimusow pogorzalych przywileyow moich od krola JM., jakom to s pissania WM. y z ustney

powiesci pana podsendka Nowogrodzkiego [1]) wyrozumial, pokazać raczył, wielcze dziękuję, bendąnc gotow s kazdym czasem y na kazde roskazanie WM. zasługować to WM. memu mciwemu panu. A jakom kęs przedtym do WM. pisal w jnszey potrzebie swey, to iest okolo dzierzawy Ucianskiey [2]), zem sumy pieniendzy od pana Oscika [3]), woiewody Mscisławskiego, nie przyiął, tak y teras posyłayąnc dlia tego do dworu krolia JM. tego sluzebnika swego, tosz WM. piszę, zem iey od niego przyiąc nie mogł, a to dla tey przyczyny, iszem roku nie mial, kiedy mi tę sumę pan woiewoda odkladac chcial, bo w przywileiu krolia JM. Zigmunta Augusta S. pamienci iest opisano, isz ode dwu liat do dwu liat zastawnik tę dzierzawę Ucianską trzymać mial, a miedzy tych dwu liath niema być wykupowana; wedlug ktorego przywileyu zachowuiąc się, rok wykupienia asz na przyszle Swiątki przypada, to iest w roku siedmdziesiąt osmym. Zaprawdę, moy mciwy p., zebym był barzo rad pieniądze swe wziął, choca y przes roku, by mię o to p. woiewoda przyiacielskie uzyc chcial, alie wiedząc, izem ia roku iescze na wykupienie tey dzierzawy nie mial, nie uzywaiąnc mię przyiacielskie, na despect moy prawnie ze mną postempowal, wszytko przes listy urzedowe y woznych ze mną postempowal. Co ia widząc, prawniem tesz s nim postąmpil, a nie maiąc roku, pieniędzym nie przyiął. A isz w liscie krola JM. do mnie o to wydanym, iest dolozono: gdziebym sumy swey nie przyiął y dzierzawy tey nie ustąmpil, abym przed krolem JM. za osm niedziel stanął, tedy pokornie WM. mego mciwego p. proszę, abys WM. declarowawszy to krolowi JM., do tego przylozyc się raczyl, jakobym ia przy prawie swym zachowan byl, a przes roku sumy nie przymowal, a oney dzierzawy nie ustempowal. Po roku, bendzie-li wolia J. Kr. M., ja rad s chencią pieniądze wezmę a dzierzawy ustąmpie, za co ossobliwie WM. swemu mciwemu p. sluzyc bendę. A s tym się y powtore wespol z sluzbami swemi WM. memu mciwemu p. zaleczam. Dąn z Wilna 10 Junii 1577.

Mamy sam trwog nyemalo dlia Thatar, wyęcz mussę trochę przewlyecz, czom uczinycz umysslyl. Mialem byl teras zaraz pana Makowyeczkyego [4]) poslacz do WM., ktory w zaczętey sprawje z WM. mial iuss sskonczycz. Othoss prze te nasse trwogij teras bycz nie moglo; skoro uczychnye, będzyess go tham WM. mial u syebye, przes ktorego wssistko dostatecznye do WM. wskazę, iakoby za zdanyem wssistkych przyiacziol moych tha sprawa [5]) myędzy WM. a namy konczycz syę miała, a czo on z WM. concluduje, tho będzye iuss da-li-Bog rectum et firmum etc. Iterum zalyeczam sluzby me w laskę WM. mego mciwego p. etc.

WM. mego mciwego p. sluga zyczliwy Mykolaj Chrzisstoff Radziwiłł subscripsit.

[1]) *Józef Hołownia.*

[2]) *Uciana, starostwo nie-grodowe w powiecie wiłkomirskim.*

[3]) *Jerzy.* [4]) *Hieronim, sekretarz królewski.*

[5]) *Małżeństwa Zamoyskiego z Krystyną, por. Nr. 65 i 130. Ślub odbył się dopiero 29 XII 1577 w Białej, por.* Wierzbowski, V. Laureo, Varsovie 1887, *str. 623/6,*

130. Zamoyski do Mik. Radziwiłła Rudego. Malborg, 11 VI 1577.

Stara się o rękę Krystyny Radziwiłłówny.

Archiwum XX. Radziwiłłów w Nieświeżu. Teka 307. Oryginał uszkodzony z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: Illustri dno, dno Nicolao Radziwill, Duci de Dubinki et Bierze, palatino Vilnensi et M. Duc. Lit. cancellario etc. etc., dno observantissimo; *dołączona ceduła własnoręczna.*

Oswyeczony mcziwy panie.

Zaleczìwssy uprzeyme a powolne sluzby swe *etc.*

Bylem perplexus, yakom myal w tey sprawie postampicz: z yedney strony przypatruiącz sie, yz yest wazna y wyelka, zdalo mi szie w niey postampicz nie przez ossoby iakie znaczne; w drugą stronę za tą laską, ktoram znal po WM. swem mciwym p., zdalo mi sye z WM. sincere y directe w tem comumnicowacz, a potem w tem, czoby ad retinendam dignitatem tey sprawy nalezalo, wyrozumiawszy wolą WM. mego mcziwego p. y JM. p. Marschalka [1]), postampicz. Jakoz tak uczinye potem, bendzieli do tego mego przedsiewzienczia wola Boza a laska WM. Teraz za confidentią o lascze WM. przypomnię tho WM., czom ku WM. memu mcziwemu p. yescze in interregno pissal [2]) okolo postanowyenia mego, y w czemem laski WM. mego mciwego p. uzywal, proszę, yesli to wola Boza... pragnącz yako laski tak y *pomocy* moich mcziwych p., w czem proszę abym laskę y pomocz WM. *znalazł*, by WM., czoby sie WM. ij JM. p. Marssalkowj zdalo, mi oznaymil, w czem yako, Bog mi swyadek, dogadzam telko woley Bozey y powinnosczi z domem WM., tak tesz bendę umyal przeciwko WM. tho pelnicz, czo themu, ktoremu-bisczie WM. taką laskę pokazalj, bendzie nalezalo. S tem szie mcziwey, lascze WM. memu mciwemu p. poruczam. Dan z Malborku dnia XI Czerwcza Roku Bozego 1577.

VM. swego mciwego p. uprzeimi sluga J. Zamoiski subscripsit.

Ceduła własnoręczna:

Pravie gdim ku VM. svemu mciwemu p. odpravial [4]), przinìesiono

mi list VM. mego mciwego p. s cedula w niem. Ktora cedula VM. mego mciwego p. tem vieczi mi sercza przidala, zem ku VM. tem confidentius pissal. A tak mczivego i resolutum odpissu, za zniessieniem się z JM. p. marsalkem od VM. mego mciwego p. czekam. Po declaracij VM. nie zaniecham tego aperte uczinicz, czo dignitas domu VM. postulat i do czego mi VM. droge podacz bendzie raczil. Z obozu 12 Junii.

VM. swego mciwego p. *sluga* I. Zamoiskj.

[1]) *Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka.* [2]) *Por. Nr. 65.*

[3]) *Dlatego to ta cedula ma datę o jeden dzień późniejszą; że ta cedula (w Arch. Nieśw. przechowywana oddzielnie od listu) tutaj należy, okazuje Nr. 143, w którym powiedziano, że korespondowano w tej sprawie za pomocą cedul własnoręcznych.*

131. Nuncyusz Wincenty Laureo do Zamoyskiego. Warszawa, 15 VI 1577.

Zapewnia o przychylności duchowieństwa; naklania, aby wiódł króla do wysłania posłów do cesarza Rudolfa; o poselstwie Pawła Uchańskiego do Rzymu.

Arch. minist. zagran. w Moskwie. Metryka koronna, ks. XXI. Liber legationum ext. *f. 106 z nagłówkiem:* Ab eodem nuntio Apostolico ad Mag. Regni vicecancellarium (*poprzednio mieści się z tejże daty list Laurea do króla*).

Illustris et Magnifice Domine.

Ego vero cum alias virtutes tuas semper magni feci, tum vero in ista tua apud Ser-mum Regem authoritate et Reipub. administratione vehementer laudo animi tui moderationem, aequitatem ac prudentiam, qua secundum optimas veteresque Regni leges sua cuique ordini iura sarta tecta conservanda religiose curas. Et quamvis ipse sacris minime initiatus, quae tui ordinis sunt, antea magis studueris, nunc tamen, cum prope clavum sedeas, ad sapientis gubernatoris nutum totam Reipub. navem aequis oculis prospectas cunctis vectoribus aeque prospiciendo, itaque sacer etiam ordo te unice amat, diligit et summa caritate complectitur speratque se pia ac praestanti opera tua a iusto prudenteque Rege consecuturum, quae iniuria temporum iura iam amisit. Qua in re magnam apud omnes nominis laudem profecto tibi comparabis.

Et haec quidem intra Regnum recte omnia, extra autem desiderari videntur aliqua, quae si praetermittantur, cavendum sane est, ne quid de summa dignitate Regis minueretur. Missi sunt tum ad Moscum, tum ad Turcarum Principem oratores. Designatus etiam, qui ad summum Ponti-

ficem iturus est legatus. At Christianorum Imperator Rodulfus (*s*) in eo plane negligitur, idque factum in gratiam ipsius Turcarum Principis iam nonnulli suspicari incipiunt. At dicet aliquis: Regem a Maximiliano Caesare laesum fuisse. Id tamen fatentur pauci, qui rerum gerendarum experientes sunt: „In nobilissimi etenim Regni ambitu suas quisque competitor partes tueri plane poterat, et eo promptius ipse Maximilianus ad id praestandum appellere animum debuit, quo maiore dignitate et potentia caeteris competitoribus antecellebat. Itaque tantum abest, ut ea in re ulli iniuriam fecerit, ut Ser-mo Regi Stephano existimationis et gloriae mirum in modum amplificandae causam dederit.“ Sed fac aliquo modo offensum Regem a Maximiliano Caesare; nunquid ea (quam decet) Imperatoris Rodulfi, optimi atque innocentissimi Principis, ratio non est habenda? praesertim cunctis ob ipsius Maximiliani obitum de regno controversiis iam sublatis. Itaque si quid est offensae, id totum pius Rex Christianae Reipub. dare profecto debet, praesertim cum Sanctissimus Dominus Noster pro suo munere proque totius Christiani orbis incolumitate veram pacem et animorum coniunctionem ab utroque Principe vehementer contendat. Praeclare igitur consultum erit maiestati Regis et huius Reipub., si primo quoque tempore (ut id toties litteris et sermone nitor) oratores mittantur ad Imperatorem cum mandatis firmandae et stabiliendae in posterum concordiae. Multa de eodem negocio ad Regem scribo. Quo igitur polles magnarum rerum usu, memineris te non latere neque abditum esse, sed in oculis clarissimi Regni atque in auribus omnium gentium et nationum esse positum. Da, quaeso, operam, ut in hac etiam re conficienda respondeas magnae expectationis nominis tui.

De Mag-tiae Tuae in Mag. Paulum Vchanski studio propensaque voluntate non modo ipsi Vchanskio, sed R-mo etiam Primati, eius patruo, ea sum pollicitus, quae utrique referenda a me petieras. Non dubito ego, quin in Romana legatione, quae ad affinis tui [1]) dignitatem tuendam et augendam spectant, omnia veri amici officia sis praestaturus, cum praesertim hoc nomine praeterquam quod Reg. M-tis amplitudinem curas, eodem quoque et universam Vchanskiorum familiam tibi perpetuo devinxeris. Quod si ad id mea etiam causa aliquid non gravatae addideris, curabo, ut huius modi officii Mag. Tuam nunquam poeniteat. Bene valeat Mag. Tua. Datum Varsaviae die XV Iunii MDLXXVII.

Mag. Tuae amicus studiosissimus Vincentius Laureus, episcopus Montis regalis, nuntius Apostolicus.

[1]) *Paweł Uchański, kasztelan bełzki* (Uchansciana *I Nr. 198), późniejszy wojewoda bełzki, miał za żonę Annę Katarzynę z Herburtów, która w listach swych do Zamoyskiego podpisuje*

się powinna, *sam zaś w liście do Zamoyskiego z 28 V 1584 nazywa się jego szwagrem. O poselstwie Uchańskiego do Rzymu por.* Uchansciana *I Nr. 221 i ssqq.*

132. Zamoyski do profesorów włoskich. Malborg, 15 VI 1577.

Zaprasza do nowej szkoły, którą król urządza w Krakowie.

Arch. minist. zagranicz. w Moskwie. Metryka koronna, ks. XXI. Liber legationum, ext. (*urzędowy kopiaryusz z r. 1577*), *k. 99 z nagłówkiem:* Litterae ad professores gymnasiorum Italicorum theologiae, philosophiae, logicae, linguae Graecae, iuris civilis, artis medicae, linguae Hebraicae etc., hoc uno exemplo cuilibet seorsim ad unumquemque professorem cuiuslibet artis a Mag. dno vicecancellario Regni.

S. Ea est doctrinae tuae, qua tum in alio genere litterarum, tum vero in primis in arte disserendi excellis fama, ut tua virtute gymnasium, quod nunc Ser-mus Rex noster accersitis nobilissimis quibusque doctoribus condere instituit, illustrari maxime posse existimem. Hoc idem a me persuasus Ser-mus Rex noster cum exstimaret, dedit in mandatis G-so huic Ioanni Zamoiscio [1]), ut te ad hoc gymnasium invitaret, tibi amplas et honorificas conditiones proponeret, quibus ad docendum in suo hoc novo gymnasio logicen [2]) venias. Ab hoc non solum de stipendio et viatico, quantum id erit, verum etiam, quam praestanti Regi non modo prudentia ac arte bellica, sed litterarum quoque scientia operam sis navaturus et quam commoda in urbe quibusque immunitatibus ac quo iure, quidve deinceps ob navatam operam a Reg. M-te tibi sit expectandum, cognosces. Quae si ita tibi probabuntur, ut in animum inducas venire, effeci, ut tibi sine mora ulla ab eodem pecunia pro apparatu itineris et viatico dari possit et deinceps, cum veneris, in curandis iis apud Reg. M-tem, quae tuam dignitatem et utilitatem pertinebunt, constans meum ac perpetuum erga praeclaras disciplinas ac doctos homines studium tibi probare contendam. Fac igitur, ut quid apud te constitueris, mihi tum per Zamoscium, tum per litteras sine mora significes. Vale. Mariemburgi die XV mensis Iunii Anno Domini MDLXXVII°.

Ioannes de Zamosczie Regni Poloniae vicecancellarius, Belzensis, Knissinensis, Zamechensis capitaneus.

[1]) *Zob.* Zródła Dziej. *IV, 177; por. także* K. Morawski, Kierunki duchowe za Batorego, Bibl. warszaw. 1891 *t. I, str. 301 i powyżej Nr. 107 uw. 4.*

[2]) *W innych listach zamiast* logicen *było oczywiście* philosophiam, linguam graecam *i t. p.*

133. Elblążanie do Zamoyskiego. Elbląg, 18 VI 1577.

Dziękują za opiekę okazaną ich syndykowi; do rozkazów króla się zastosują;

lecz proszą, aby to im szkody nie przyniosło; będą traktować z ks. pruskim o wartości nowych talarów; uniewinniają się z zarzutu, jakoby zabraniali szlachcie wolnego handlu z obcymi, bo w tem tylko spełniali rozkazy króla.

Arch. główn. warszaw. Liber legatiorum internarum *z r. 1577 podkanclerzego Zamoyskiego str. 177; kopie późniejsze zob. Nr. 116; druk.* Pawiński, Źródła dziejowe *t. III, r. 1877, str. 127, Nr. LXXX.*

134. Elblążanie do Zamoyskiego. Elbląg, 19 VI 1577.

Przesyłają odpowiedź ks. pruskiego [1]) *w sprawie nowych talarów i proszą, aby ich zawiadomiono, co się o tem i o okrętach (zatrzymanych przez urzędników ks. pruskiego) będzie z jego posłami traktowało.*

Arch. główn. warszaw. Liber legatiorum internarum *z r. 1577 podkanclerzego Zamoyskiego f. 178. Druk.* Pawiński, Źródła dziejowe *t. III, str. 130—131* [2]).

[1]) *Zob.* Zródła Dziej. *III, 117.*

[2]) *W druku opuszczono kilka słów:* naves aversae a nobis fuerint ex quaerelis, *które dodać należy po słowach:* quin tamen ab officiariis, *a przed:* peregrinorum.

135. Zamoyski do Albr. Fryderyka ks. prus. Z pod Gdańska, 22 VI 1577.

Posyła odpowiedź króla.

Arch. państw. w Królewcu. Etats-Ministerium, 111. Oryginał z podpisem własnoręcznym, śladem pieczątki i adresem.

Ill-me princeps domine d-ne colendissime.

Officia mea *etc.*

Cum a R-mo episcopo Plocensi [1]), collega meo, legatio Illmae Cels. Vestrae ad S. Reg. M-tem missa in castra esset, ad eam responsum S. Reg. M-tis remitto. Si quid praeterea mihi ab Ill-te Vestra iniunctum fuerit, illi libenter operam meam navabo. Bene valeat Ill. Cels. Vestra. Datae in castris apud Gedanum die 22 Mensis Junii Anno Domini 1577.

Illmae Cels. vestrae studiosissimus et obsequentissimus Ioannes Zamoiski Regni Poloniae vicecancellarius subscripsit.

[1]) *Piotr Wolski, kanclerz koronny.*

136. Zamoyski do kanclerza księcia pruskiego. Z pod Gdańska, 22 VI 1577.

Posyła pisma królewskie i żąda przysłania pieniędzy; doniesie, gdzie będzie można zobaczyć się z królem.

Arch. państ. w Królewcu. Etatsministerium, III. Oryginał z adresem: Mag. duo Venceslao Schacho Ill-mi principis in Prussia Ducis cancellario etc., dno amico observandissimo.

Spectabilis et magnifice domine, amice charissime et honorande. Salutem et officiorum meorum diligentem commendationem.

Mitto D-tioni Vestrae responsum S. Reg. M-tis, mitto cautionem et quietatationem [1]). Pecuniam Reg. M-ti D-tio Vestra per hunc cubicularium mittet. Quod scribit D-tio Vestra se velle cum Reg. M-te coram quaedam communicare, subsistat D-tio Vestra paulisper Mariemburgi. Brevi illi ex castris significabitur, utrum eo Reg. M-tas sit ventura, an huc D-tio Vestra venire debeat. Bene valere D-nem Vestram cupio. Datae in castris ad Gedanum die 22 Junii 1577.

D-nis Vestrae studiosissimus amicus Ioannes Zamoiski Regni Poloniae vicecancellarius subscripsit.

[1]) *Wszystkie te, jakoteż i inne akta tej sprawy oryginalne, z podpisem króla, zszyte są w jeden fascykuł z obu listami NN. 135 i 136.*

137. Zamoyski do włoskich medyków. Obóz pod Gdańskiem, 24 VI 1577.

Prosi, aby wskazali wysłańcowi królewskiemu uczonych włoskich, którychby można zaprosić do Krakowa.

Arch. ministr. zagranicz. w Moskwie. Metryka koronna ks. XXI. Liber legationum ext *(spółczesny kopiaryusz z r. 1577), f. 98 z nagłówkiem:* Magnificus Regni vicecancellarius ad Hieronimum Mercurialem, Hieronimum Capevactium et Bernardinum Paternum[1]) medicinae Doctores, singulis sub eodem tenore.

Excellentissime domine et amice observantissime.

Etsi nulla mihi cum Excellentia Vestra intercedit notitia aut familiaritas, quia tamen apud doctos et insignibus virtutibus praeditos viros, in quorum numero Exc. Vestram esse scio, facile etiam ignoti homines aequa omnia consequntur, ad Exc. Vestram hasce litteras meas dare et in eius consilio, studio atque opera spem maximam ponere non dubitavi. Etenim Ser-mus hic noster Rex, cuius excelsae omnes et divinae sunt virtutes, inter alias cogitationes atque curas, quas continue tuendi atque ornandi huius regni sui causa suscipit, vel in mediis aliarum gravissimarum rerum occupationibus ad excitanda optimarum artium litterarumque studia animum suum adicere voluit, quo scilicet regnum hoc suum belli simul pacisque praesidiis firmatum clarum magis et stabile reddat. Ut autem facilius huic sui eximii voti compos fiat atque suorum animos cupidine huius quoque laudis incendat, gymnasium litterarium Cracoviae aperuit, in quo iis, qui cum egregia

aliqua nominis fama ingenuas artes docebunt, amplissima praemia proposuit. Noluit autem praetermittere, quin in Italiam quoque, quam semper copia et ubertate ingeniorum floruisse bene novit, hunc G-sum Ioannem Zamoiscium Grimalam, secretarium suum, ablegaret [1]) eique mandata daret, ut ex ea celebres aliquot et in docendi munere exercitatos viros ad ornandum hoc gymnasium suum honestissimis conditionibus evocaret. Intelligit iam opinor Exc. Vestra propositum Regis nostri, quod cum honestum undequaque et laude dignum sit, debet iure optimo ab omnibus bonis et ingenuis viris non approbari solum, sed etiam adiuvari. Quamobrem Exc. Vestram obnixe peto, ut cum Zamoiscius hac de re Exc. Vestram convenerit ac consilium ab Exc. Vestra auxiliumque postulaverit, velit statim Exc. Vestra ei ostendere, quantum et litteris ipsis honestisque disciplinis, quas profitetur, faveat et Regis simul ipsius atque adeo omnium nostrum studio sit accensa. Neque vero difficile erit Exc. Vestrae ex tanto coetu doctorum virorum aliquos ingenio, doctrina et moribus excellentes invenire Zamoiscioque proponere et verbis quoque eos efficacissimis ad suscipiendam hanc provinciam iterque mature capessendum impellere. Hoc si, ut spero, Exc. Vestra ea cura diligentiaque, qua par est, nobis praestiterit, magno inprimis rem litterariam nostram beneficio afficiet, deinde Ser-mi quoque Regis nostri animum propensum sibi benevolumque reddet. Sed et nos omnes, ad quos haec utilitas ex litteris est redditura, hanc officii benevolentiaeque in nos suae memoriam gravissimis semper animis recolemus. Quod ad me attinet, dabo equidem operam, ut Exc. Vestrae, si qua in re opera mea utendum sibi esse proposuerit, omni officio studioque meo satisfaciam. Exc. Vestram bene valere opto. Datum in castris ad Gedanum die XXIIII mensis Iunii Anno Domini MDLXXVII.

[1]) *Hieronim Mercurialis (ur. 30 IX 1530 w Forli, † 13 XI 1606 w Bolonii), profesor medycyny w Padwie od r. 1569, autor słynnego dzieła o gimnastyce w starożytności (por. Nr. 152); Hieronim Capivaccio albo Capo di Vacca, profesor medycyny (wener.), ur. w Padwie, † 1589; o trzecim adresacie, który zapewne zwał się właściwie Petrella, por. list tegoż z 26 XII 1577.*

[2]) *Por.* Źródła Dziej. *IV, 177 i powyżej N. 132.*

138. Zamoyski do Karola Sigoniusza. Pod Gdańskiem, 24 VI 1577.

Opisuje pokrótce swoje życie od powrotu z Włoch i wychwala króla Stefana, który wyznaczył znaczną pensyę dla Sigon., jeśli zechce zostać profesorem w Krakowie.

Arch. ministr. zagranicz. w Moskwie. Metryka koronna t. XXI f. 99—101. Spółczesny Liber legationum *Zamoyskiego z nagłówkiem:* Carolo Sigonio [1]) a magnifico vicecancellario regni.

S. Postquam ex Italia in patriam reversus fueram, variae me difficultates exceperunt, quae eos excipere solent, qui eo loco nati sunt, ut ad Rempubl. accedere necesse habeant. Primum a patre in Regiam missus, inter secretarios domini Sigismundi Augusti regis eum tenui gradum, ut et benevolentiam illius erga me cognoscerem et aditum mihi ad eas res, quae in vita civili et occupata magnae existimantur, aperirem. Nihilominus tamen mihi litterarum studia recordanti, eae nimium exiguae et acerbae prae illis suavissimis fructibus, quae ex litterarum tractatione percipi possent, videbantur. Eo igitur semper mens mea spectabat, ut mihi reditum ad pristinum otium pararem, in quo longo meum litterarum tractandarum desiderium explerem. Donatus post eram a domino Sigismundo Augusto praefectura sine iurisditione [2]); suadente patre uxorem [3]) duxeram, ex Regia Recesseram, iam tum mihi videbar in eum, quem diu intuebar, portum ex alto mari revectus. Neque tamen hoc mihi solidum ac diuturnum gaudium fuit. Praeter enim id, quod in Regiam, cum a rege bene merito revocarer, in dies ventitare negotiorum eorum, quae mihi committebat, tractandorum causa necesse haberem, intra annum vertentem patrem amisi [4]). Rex beneficentissimus et gratissimus, quod diu in rebus bellicis patris mei opera fideli et utili usus fuisset, existimavit mihi deberi laborum illius praemia. Itaque ultro me altera praefectura Belsensi ornavit [5]) Quae quidem praefectura numeratur inter primarias Poloniae praefecturas, sive vestigalia ipsa, sive iurisditionis in provincia regni non postrema et nobilitate numerosa ac bellicosa florente amplitudinem spectes. Vixdum in possessionem bonorum praefecturae Belsensis miseram (?), cum uxorem propter summum pudorem et modestiam mihi charissimam amisi [6]). Exinde iurisditionis onus et difficultates sentire coepi. Paucos post dies [7]) regem beneficum et liberalem erga me amisi. Omnes regem humanissimum et ultimum regiae stirpis amisimus. Magnam Reipub. tempestatem omnes imminere videbamus, dum vicinos undique potentissimos, alios nostro regno infensos, alios non satis benevolos, dum huius saeculi avaritiam et ambitionem, dum nostrorum hominum intestina odia intueremur. Hoc in rerum statu caritas erga patriam longius, quam ante in animum induxeram, me traxit. Foedera civilia de tuenda in interegno concordia ac comitiorum libertate et castitate ex veteri memoria repetita civibus meis proposueram, utque ea sponsione fidei ac obtestacione honoris et famae sancirent, persuaseram; copias, quibus; si quis externus hostis patriam invaderet, illi pro mea parte virili adessem, mihi comparaveram; tum alios conventus, tum ipsa comitia creandi regis—ita obscurus in iis non essem — obiveram. Inde ad regem Henricum advocandum cum in Galliam legarer, munus illud non detractavi, ut laboribus meis comitialibus atque

adeo civilibus, velut extremam manum imponerem. Legationem igitur in Galliam obivi, regem Henricum Cracoviam Lutetia Parisiorum deduxi. Rex coronatus, ego ab ipso operae navatae praemium tertiam praefecturam Knissinensem fructuosam accepi [8]), satis iam mihi civilibus undis iactatus videbar. Rempub. pristinae tranquillitati restitutam eiusque statum firmum iam et stabilem fore existimabam. Denuo propter praestantium artium et disciplinarum tractationem vitam privatam respicere coepi. Retinente me Henrico rege et prope invito, ex regia in Volicianum [9]) meum praedium profectus sum. Paucos post dies ecce nova Reipub. tempestas exorta; quid vero tempestas? naufragium prope ipsum. Acepto nuntio de morte fratris Henricus subito in Galliam se recepit, omnia domi forisque plena periculorum erant, animis ex contentionibus priorum comitiorum irritatis, modestia prioris interregni sublata, candidatorum numero et ambitu aucto. Retractus igitur iterum ad civiles actiones comitiorum aestus pertuli, consilio et privatis opibus patriam iuvi, cum copiis et in comitiis tuendae suffragiorum libertatis causa et in finibus invadentibus Tartaris illi adfui [10]). Cum ex comitiis variantibus suffragiis ac dissentientibus animis discessum esset, Solonis praeceptum secutus, latere in civili discordia non potui; causam, quam iustiorem videbam, sive quis leges patriae sive illius incolumitatem spectaret, summa contentione tuendam mihi suscepi. Venit Sermus rex noster dominus Stephanus Cracoviam, solenni ritu inunctus est. Tum etiam otium illud meum toties me destituens, appetebam, Rex ad me amplissimum vicecancellariatus munus deferebat [11]). Amici suadebant et obtestabantur: Reipub. statum nondum prorsus constitutum esse, nondum comitiorum dissensionem sublatam, republica fluctuante haud diuturnum mihi et stabile otium, quod tantopere concupiscerem, fore; permanerem potius in excubiis et vigilia pro Repub., ad quam me toties fata ipsa revocarent. Victus sum amicorum consiliis, voluntati divinae cessi, munus a rege oblatum suscepi. Perfero igitur magistratus difficillimi gravissimos labores. Verum tamen in iis recreat me singularis regis optimi humanitas. Qui tantus est rex, ut non modo omnes aetatis nostrae principes et reges superet, sed ne antiquis etiam illis regibus, quorum tu laudes ac praeclara facta saepe in veterum monumentis legis, concedat, sive prudentiam sive artem militarem consideres. Quod vero te, hominem doctissimum, magis in eius admirationem vertet, ita latinae linguae copia, omnium pulcherrimarum artium et disciplinarum, quas ego amo, tu tractas, scientia excellit, ut cum me cum illo confero, prope frustra tantum me studii et operae in litteris posuisse agnoscam. Mortuo regni aemulo, perduellem urbem [12]), quae sola superest, armis nunc ad officium reducit. Interim tamen longe maiora et sibi ac Reipub. christianae gloriosiora mo-

litur. Ac primum omnium Spartam, quam nactus est, ornare studet, regni sui partes omnes constituere, disciplinam veterem revocare, amissam prope a gente nostra bellicam laudem renovare studet. Ac ne litterarum quidem nostrarum et suarum oblitus est, amplissimis propositis stipendiis doctos viros Cracoviam invitat. Iis de rebus dum mecum consilia sua communicat, nolui pro veteri nostra amicitia occasionem praetermittere tui tanto regi commendandi. Itaque vide, quod fecerim: persuasi, ut tibi annuum stipendium mille quingentorum talerorum assignaret, si Cracoviam ad docendas humaniores litteras venires. Quod meum officium nescio an alienum a tuis rationibus erit, a meo certe erga te amore profectum est; considera ergo, quid tibi faciendum sit. Italiae fortasse et tuorum desiderium, si venires, ferre te non posse existimas. Ex altera tamen parte reputa, quam honorificum tibi erit tanto regi operam navare, praeter magnitudinem stipendii in tanta, quae hic est, annonae vilitate, ornamenta et commoda, quae deinceps a rege pro navata opera obtineres, quae in Italia tibi sperare non licet. Desiderium vero Italiae et tuorum tibi minuet, tum Cracoviae urbis commoditas, tum hominum gentis tuae frequentia, quae etiamnum magna est, tum doctorum virorum, qui istic una tecum venirent, familiaritas, tum discipulorum, quos in Polonia habes, multitudo. Postremo haberes me, qui ut ante in adolescentia pro dignitate tua pugnavi [13]), ita et nunc ornamentis et commodis tuis studerem. Itaque de conditione hac tibi per me a rege potentissimo impetrata, etiam atque etiam consideres, quid statuas. Quid vero statueris, certiorem me quam primum redde, ut in animum facere induxeris. Me certe tibi pristinam benevolentiam meam longo, ut te vidi, temporis intervallo testatum esse non poenitebit. Vale. Datum ex castris ad Gedanum 24 Iunii, anno 1577.

[1]) *Por. Nr. 1. uw. 2.*

[2]) *T. j. starostwo zamechskie, które dostał 29 XII 1570 (por. pod tą datą akt w Dodatkach).*

[3]) *Anna, córka Hieronima Ossolińskiego, kasztelana sandomierskiego.*

[4]) *4 IV 1572. por. Nr. 22, uw. 4.* [5]) *8 IV 1572.* [6]) *14 IV 1572.*

[7]) *7 VII 1572.* [8]) *12 IV 1573.*

[9]) *Wolica Sitaniecka 7 wiorst od Zamościa, lub Wolica Brzozowa 21 wiorst od Zamościa odległa.*

[10]) *Por. Nr. 79.*

[11]) *16 V 1576 (por. akt w Dodatkach).*

[12]) *Gdańsk.*

[13]) *W czasie rywalizacyi Sigoniusa z humanistą Franciszkiem Robortellim na uniwersytecie w Padwie. Por.* W. Nowodworski, Lata szkolne J. Zamoyskiego, Kraków 1900 *str. 21—2.*

139. Zamoyski do Marka Antoniego Mureta[1]). Pod Gdańskiem, 24 VI 1577.

Wyraża uznanie dla jego nauki; prosi wysłuchać wysłańca królewskiego.

Arch. ministr. zagranicz. w Moskwie. Liber legationum *Zamoyskiego r. 1577. f. 102, z nagłówkiem:* M. Antonio Mureto a Mag. vicecancellario Regni. *Druk.* M. Ant. Mureti J. C. ac civis Romani epistolae, Coloniae Agrip. 1580 *f. 3; toż:* Ingolstadi r. 1584 *str. 176 z nagłówkiem:* Ioannes Zamoscius Regni Poloniae vicecancellarius Belsensis, Knyszynensis, Zamehensis Capitaneus etc. M. Antonio Mureto. *Przedruk:* J. Bandtke, Obrona Jana Zamoyskiego *przy* Otwarciu szkoły nauk prawa i administracyi. Warszaw. 1811. *Tłomacz. polskie* w Czasopiśmie nauk. księgozbioru Ossolin. 1830, *IV, str. 3.*

Tum ex constanti fama, tum ex scriptis tuis, quae in lucem a te edita manibus omnium ob eorum elegantiam teruntur, cognovi, quantus sis in litteris. Facile igitur tua virtus me, etsi tanto locorum intervallo a te remotum et eum, qui te nunquam viderim, in tui amorem trahere potuit, cum et ipse eas[2]), licet earum ignarus ac in vita civili occupatus, amem. Id tibi litteris hisce meis breviter significare volui. Plenius vero ex Generoso Ioanne Zamoscio, Ser-mi regis nostri secretario, qui istuc a rege missus est, cognosces, cui tu fidem in iis, quae tibi nomine meo nunciabit, adhibebis et me tui amantem redamabis. Vale. Ex castris ad Gedanum die 24 Iunii Anno domini 1577[3]).

[1]) *Sławny humanista urodzony 12 IV 1526 w Muret pod Limoge, umarł 4 VI 1585 w Rzymie.*

[2]) *Zamiast* eas *jest w Ms.* litteras et.

[3]) *W spółczesnych drukach podano inną datę* III Cal. Julii MDLXXVII, *zapewne przez pomyłkę zamiast* VIII Cal. Iulii, *coby zgadzało się z datą, jaką ma Ms.*

140. Zamoyski do Fulwiusza Ursyna[1]). Pod Gdańskiem, 24 VI 1577.

Dziękuje za życzliwe względem siebie usposobienie. Szerzej powie wysłaniec królewski.

Bibl. watykańska. Ms. Vatic. Nr. 4103, fol. 47. Oryginał z adresem: Excellentissimo domino Fulvio Ursino, amico charissimo et honorandissimo. *Arch. min. zagranicz. w Moskwie. Metryka koronna XXI,* Liber legationum ext. *Zamoyskiego z r. 1577 f. 102, z nagłówkiem:* Fulvio Ursino ab eodem Mag. vicecancellario Regni. *Druk.* T. Wierzbowski, Materyały do dziejów piśmiennictwa pol. *t. I, Nr. 311 (por.* Przezdziecki, Wiad. bibl. *s. 40).*

S. Ex scriptis tuis tum iis, quae ante videram, tum, quae nuper ad me Ticinus[2]) noster misit, cognovi tuam exquisitam linguae latinae scientiam ac in omni alio genere litterarum doctrinam. Cognovi etiam ex

Ticino nostro me hoc nomine, quod litteras amem, a te amari. Fateri necesse habeo me omnis eruditionis expertem esse, ut qui assidue actionibus civilibus occupatus sim. Profiteri tamen audebo me non ita prorsus rudem esse, ut nesciam, quantae utilitates ex litteris ad humanum genus proveniant et quantum doctis viris tribuendum sit. Nec vero etiam ita inhumanus sum, ut ad certamen benevolentiae provocatus non libenter descendam. Amo igitur te et plurimi facio, ut hominem doctrinae laude praestantissimum, redamo ut eum, qui me ultro benevolentia complexus sis. Verum de meo erga te amore pluribus ex Generoso Ioanne Zamoiscio Grymala, Ser-mi Regis nostri secretario, qui istic a Rege missus est, cognosces. Cui ut in omnibus, quae tibi nomine meo nunciabit, fidem adhibeas, rogo. Vale. Ex castris ad Gedanum die XXIV mensis Iunii Anno Christi MDLXXVII.

D-tionis Vestrae studiosissimus Iohannes de Zamoscie, regni Poloniae vicecancellarius, Belsensis, Knissinensis, Zamechensis capitaneus manu sua subscripsit.

[1]) *Fulvio Orsini, filolog i badacz starożytności, ur. 1529 w Rzymie i tamże † 1600.*
[2]) *Por. Nr. 28 uw. 2.*

141. Krzysztof Radziwiłł hetman polny lit. do Zamoyskiego. Wilno, 28 VI 1577.

Życzy powodzenia w zamiarach, przesyła wiadomości o wojsku moskiewskiem.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 55, Nr. 9. Oryginał własnoręczny z adresem: Wnemu Panu P. Janowi Zamoyskiemu z Skokowek, podkanclierzemu koronnemu, staroscie Belskiemu y Knyszynskiemu etc., panu a przijacielowi mnie wielce laskawemu naliezy.

Wny Panie, Panie a przyacielyu mnie wielce laskawy etc.

Przyachawszy sam na czas maly do Wylna dlya odprawy skarbu J. Kr. M. s zolnyrzow mych, zoczylem owdzie pacholię VM. mego mczywego pana, ktoremu rozumieyąc tym lystem mym malo cięzaru w drogę przydać, chętniem go rat ku VM., memu mczywemu p., napysal, dohadawszy się tego, pocz przyieszdzal, zycząc tego wiernie uprzymym sercem VM. memu mczywemu p., aby Pan Bog coepta feliciter prosperet etc[1]). Na ten czas nie mayąc nyc ynszego ku VM. pysac, sluszby me uprzymie zyczlywe y powolne w laskę VM., swego mczywego p., pylnie zaliecam, o to prosząc, abym wedlug obietnyc VM. zawsze nieodmienie w niey byl chowan u VM. mego mczywego p. Dan z Wylna 28 Iunii Anno 1577.

WM. mego mczywego p. uprzymie zyczlywy sluga y przyaciel Krzysztow Radzywyl etc. ręką sswą.

Iesly się to VM. zda, racz to VM. powiedziec Krolyowy JM., ze się iescze nygdziesz ze Pskowa woysko moskiewskie nie ruszylo y samego Moskiewskiego iescze tam niemasz. Wszakze skoro przybędzie, będę wiedzyal o nym y o tym, gdzie się s tym woyskiem obrocy; a kaze-li J. Kr. M., dam o tym znac nie mieszkaiąc J. Kr. M.

¹) *Mowa tu o zamiarach małżeństwa Zamoyskiego z Radziwiłłówną, por. Nr. 129 i 130.*

142. Zamoyski do nuncyusza Laureo. Pod Gdańskiem, 3 VII 1577.

Odpowiada na Nr. 131, skarży się na nieprzyjazne postępowanie w krajach cesarza do którego pośle się posłów. Na koszta podróży wyznaczy się Uchańskiemu nie więcej jak zwykle. Opisuje potyczkę z Gdańszczanami pod Latarnią.

Arch. minist. zagran. w Moskwie. Metryka koronna, t. XXI. Spółczesny Liber legationum ext. *Zamoyskiego z r. 1577/8, f. 108 z nagłówkiem:* Magnificus regni vicecancellarius ad litteras eiusdem nuntii respondet.

R-me domine, amice charissime et observandissime.

Officia mea R-mae D-ni Vestrae commendo utque diu bene R-ma D-tio Vestra valeat ac illi prospere omnia eveniant, Deum precor.

Utinam aliquod insigne commodum ex me ad ecclesiam Dei provenire posset, eius certe causa mortem etiam oppetere non dubitarem. Verum tamen pro meis parvis viribus meam illi pietatem probare non desinam. Solabor me vero exemplo pauperis illius mulieris, cuius animum pium in tenui re Salvator noster aliorum divitiis praeposuit.

Ab amicitia Caes. M-tis M-tem Reg. video non refugere, etsi illa Reg. M-tem moveant: excuti illius tabellarios, qui ditiones Caes M-tis attingant, armorum venditionem Polonis interdictam esse, pedites quosdam, qui conducebantur a nonnullis senatoribus Regni ex Hungaria ad usum belli Gedanensis, captos et supplicio affectos esse. In quibus triginta pedites fuere ex iis, qui meo et Magnifici domini palatini Podoliae ¹) nomine conscribebantur. Efficiat igitur R-ma D-tio Vestra, ne hi velut obices opponantur, qui Reg. M-ti animum ad redeundum in gratiam promptam morentur. Is tamen est Ser-mus Rex, qui iudicare sciat, quantum S. Sedis Apostolicae autoritati, quantum utilitati publicae tribuere debeat. Mittet igitur legationem ad Caes. M-tem, quam primum de addendis quibusdam novis capitibus ad pristina cum Austriaca familia foedera constituere legitime more maiorum ipsi licebit.

Mag. Paulo Uchanskj ²) Reg. M-tas pro viatico tantum dabit,

quantum aliis legatis dabatur, quod illius M-tas a pristino more recedendum nulla in re arbitretur. Aliis vero rationibus quoque, quando se occasio obtulerit, dignitatis illius et fortunarum amplificandarum pro opera navata Reg. M-tas ipsi satisfaciet. Nec ego etiam ullas occasiones praeterire patiar, quominus pro homine et pulcherrimis animi dotibus instructó et mihi affinitate coniuncto S. Reg. M-ti supplicem.

Heri Germani nostri, qui erant cum Weiero [3]) inter mare et Lenivcam, Istulae fluminis partem, a castris regis ad sesquialterum milliare positi, rem non bene gesserunt. Excubias agebant illorum triginta. Quorum vel fraude vel negligentia factum est, ut cum hostes ex urbe ac propugnaculo maritimo ante auroram advenissent, non prius eorum adventus cognosceretur, quam ad sopitos reliquos accessissent. Germani nostri segniter rem gesserunt. Poloni centum tantum quinquaginta pedites cum iis erant. Qui longius collocati a flumine ad hostes accurrerunt eosque submovere conabantur, a multitudine hostium occisis non paucis deinceps reiecti sunt. Hostes alii illos persequebantur non valde longo intervallo, alii aliquot bombardas ex litore in flumen Lenivcam deiecerunt. Accurit Andreas Circasius cum paucis Polonis equitibus, hostes persequentes nostros repulit. Illi coniuncti cum iis, qui ad ripam erant, reicere conabantur equites. Sed ubi animadverterunt Casanovium [4]) in subsidium nostris laborantibus cum equitibus hastatis advenientem, cum trepidatione in naves salire coeperunt ita, ut una earum submergeretur, utraque ex parte ad centum caesi. Nonnulli Germani, qui Reg. M-tis stipendia merebant, ad hostes transiere ac in his quidam bombardarum director. Reg. M-tas castello, quod erigit in monte urbi imminenti, perfecto praesidioque imposito, quod assidue quatiat muros ac aedificia urbis tormentis, propugnaculum maritimum oppugnabit. Spes est divino auxilio M-tem Reg. illo brevi potituram. Bene diuque R-mam D-nem Vestram valere cupio eique officia mea iterum commendo. Datum ex castris ad Gedanum III mensis Iulii. Anno Domini MDLXXVII.

[1]) *Mikołaj Mielecki.*

[2]) *Starosta drohobycki, wysłany w poselstwie do papieża, por.* Wierzbowski, Uchansciana, *III, 292 i powyżej Nr. 131 uw. 1.*

[3]) *Ernest Wajer, starosta pucki.*

[4]) *Marcin Kazanowski, por.* Pawiński, Źródła Dziej. *III, 173.*

143. M. Radziwiłł wojew. wileński do Zamoyskiego. Wołkowysk, 11 VII 1577.

Makowiecki przedstawi odpowiedź Radziwiłłów (w sprawie starań Zamoyskiego o rękę Radziwiłłówny). Prosi o wiadomości o zdrowiu króla i wojnie gdańskiej.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 55, Nr. 21. Oryginał z podpisem własnoręcznym i adresem zwykłym.

Wny Panie a prziyacieliu mnie wielcze laskawy.

Nie chce WM. pana, wielkimi sprawami zabawionego, zabawyac pisaniem moim dalszym, zvlaszcza w tey rzeczy, o ktorey WM. do mnie, a ya do WM. pisalismy ceduły rękoma naszymi [1]), alie referuyę się wszitek na p. Makowieczkiego [2]), ktory s thym ku WM. yedzie od pana marszalka [3]) y odemnie, czego wierzę, ze go łaskawie słuchac y iemu wyarę dać raczysz, yakoz o tho WM. proszę. S thim zycząc WM. od Pana Boga dobrego a fortunnego zdrowia, pilnie się z wiecznie uprzimymi sluzbami moimi lasce WM. zaliecam, a pilnie proszącz, czoby sie mnie godzilo wiedziecz, abys mi tho z laski swei WM. roskazał komu napisac, a zvlaszcza o zdrowiu pana naszego J. Kr. M. y o powodzenyu rzeczy J. Kr. M. tham u tego Gdanska, a ia tho WM. zaslugować będę powinien, panu a przyiacielowi swemu wielcze łaskawemu. Datum z Wolkowyska die 11 Julii roku 1577.

VM. zjczljvj a vjecznje uprzjmj przjjaczjel et servitor My*kołaj* Ra*dziwiłł* voj*ewoda* Vy*lenski* etc. reką ssvą.

[1]) *Porów. cedułę przy N-rze 130.* [2]) *Może Hieronim, por. Nr. 30, 130 i 147.*
[3]) *Marszałek nadworny litewski, Mikołaj Krzysztof Radziwiłł.*

144. Albrecht Fryderyk ks. prus. do Zamoyskiego. Królewiec, 23 VII 1577.

Wstawia się za kupcem Fuchsem.

Arch. państwowe w Królewcu. Herzogl. Briefwechsel. Koncepte B. Minuta z dopiskiem a tergo: Ad vicecancellarium 23 Iulii Anno 77. Registeriret.

Albertus Fridericus *etc.*

Emit praesentium exhibitor, subditus et servitor noster Matthaeus Fuchs, frumenta quaedam Thorunii, quae ut commodo navigio per Istulam fluvium huc demittere possit, securitate S. Reg. M-tis, domini nostri clementissimi et affinis charissimi, opus sibi esse existimavit. Rogamus itaque amice, ut nostra causa memoratum servitorem nostrum sibi commendatum habeat efficiatque, ut non tantum de eiusmodi securitate ipsi prospiciatur, sed etiam ut naves suae hinc inde navigando sibi salvae conserventur. Faciet nobis rem gratam *etc.*

145. Zamoyski do K. Radziwiłła hetmana polnego lit. Z pod Głowy 2 VIII 1577.

Król zgodził się, aby poczt jego powiększyć. Winszuje szczęścia, jakie miał w potrzebie z nieprzyjacielem. Król nadał mu po ojcu dożywociem starostwo borysowskie z uwolnieniem od opłat do skarbu.

Archiwum XX. Radziwiłłów w Nieświeżu. Teka Nr. 307. Oryginał z podpisem własnoręcznym, z pieczęcią i adresem: JWnemu Panu, P. Christophowi Radziwilowi, Xiązecziu na Dubnikach y Bierzach, hethmanowi polnemu y podczaszemu W. X. Litewskiego, staroscziе Borysowskiemu y Soleczkiemu, panu a przyaczielowi mnie mcziwemu.

JWny Mcziwy Panie podczaszi.

Zaleczam uprzeyme y powolne sluzby swe *etc.*

Czo my WM. raczył pissacz okolo sczyagnienia swego, thedym tho miał na pieczy y chczyałem w tym z Krolem JM. mowicz, ale JM. Panu Troczkiemu [1]) zdało ssię o tho staracz, zeby poczth u WM. tąm przyczinicz, na czo Krol JM. lathwie pozwolił y do pana podskarbiego W. X. Litewskiego [2]) pissacz rosskazal, zeby tam zarass WM. pieniedzy dał. Gratulor WM. tego szczesczia y tij posługi, ktorą tam WM. mayancz potrzebę z nieprzyaczielem [3]), w takowim niedbalstwie drugich uczynicz raczyl, zycząncz tego ym daley, tim wienczey, czoby było z niesmiertelną sławą zacznego domu WM. Czo szie tycze Boriszowa [4]), iako przedtim Krol JM. dał ssie do tego przywiescz, zeby WM. za zywotha JM. pana Oycza sswego s niego nie respondował, tho terass zą staranim moim nye tilko, poky JM. pan Occiecz WM. zyw, ale do zywota WM z lasky Krola JM. bendzie WM. od tego wolnim, ze z niego nye trzeba bendzie WM. nicz do skarbu Krola JM. dawacz. Na czo postaram ssię, aby bił WM. besz omieskania listh Krola JM. posłan [5]). Z tym zaleczam uprzeymie zyczliwe y powolne sluzby swe do lasky WM. swego mcziwego p. Datum z obozu u Głowy 2 dnia Syerpnia Roku Panskiego 1577.

VM. povolni prziacziel sluzicz gotow J. Zamoiski ssp.

[1]) *Eustachy Wołłowicz, podkanclerzy litewski.*

[2]) *Wawrzyniec Wojna.* [3]) *Por. Nr. 146.*

[4]) *Miasteczko i starostwo nad rzeką Berezyną.*

[5]) *Por. list króla do Mik. Radziwiłła, wojewody wileńskiego z 9 III 1577 w sprawie przekazania starostwa Borysowskiego na syna Krzysztofa,* x. Polkowski, Sprawy woj. Stef. Batorego. Kraków, 1887 *Nr. XLV, str. 67.*

146. Zamoyski do M. Radziwiłła Rudego. Z obozu u Głowy, 3 VIII 1577

O sejmiku wołkowyskim; chwali czułość *syna Krzysztofa Radziwiłła w po-*

trzebie inflanckiej; król chce zdobywać Latarni. O nadaniu Borysowa (por. Nr. 145); O Mereczu król rozstrzygnie dopiero na Litwie.

Arch. w Nieświeżu. Teka 307. Oryginał. Druk. w Arch. Domu Radziwiłłów (Scr. rer. Polon. *Tom VIII) Kraków 1885; str. 86, gdzie w wierszu 3 zamiast* z nowej wiary *powinno być* z nowej miary.

147. M. K. Radziwiłł marsz. nadw. lit. do Zamoyskiego. Nieśwież, 12 VIII 1577.

Makowiecki szerzej opowie wszystko. O niebezpieczeństwie od Moskwy. Z powodu złego zdrowia nie może przebywać na dworze. O braciach swych Albrechcie i Jerzym.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 55 Nr. 23. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem: JM. memu mcziwemu P.P. Janowi Zamoyskiemu Podkanclerzemu Coronnemu do rąk własnych.

Moy Mczywy panye podkanczlyerzy etc.

Krotcze pyssę do WM., bo y sam WM. mass czo s sobą czinycz, dlugych listow nye czytaiącz, y pan Makowyeczky [1]) ustnye z WM. wssistko rozmowy. Nicz w thym nye wątpyę, ze WM. tess nyeczo dass zdanyu wssistkich przyacziol, zaczym nas barziey sobye sposobyss ku sluzbom swym. Dawniey radbych go byl do WM. poslal, alye sam nyech wyswiadczy, yeslym syę sam tanczem bawyl, albo iaką dobrą myslią; y teras atho mussę wsiadacz (choczia Bog wie, iako my zdrowye sluzy), bo iuss Moskiewsky nye zarthuje; o czym ya pysacz nye chczę, są drudzy, ktorzy tho tham WMcziam oznaymują. WM. tham sna malo temu wjerzyczye, alye ia sye temu nye dzjwuję, bo, yako pomnyę, od unij sprawy Lythewskye yesly nye ludibrio u dworu ssly, tedy zawsse oscitanter, wjecz tess zathym zguba przede drzwyamy nassa, azaly pothym y WM. kyedy dosyęze etc.

Na cedulę w lysczye WM. trosskę odpyssę, ktora z laskj WM. dawney ku mnye yest pysana, za ktorą dziękuję y sluzycz zawsse będę. I owssem, moy mczywy P., nyech my Bog nye odpusscza, yesly dlia tego doma myesskam, zebych syę dworem mial chydzycz, iako, tho wjem, przed thym Kroliovy JM. o mnye powiadaly y teras podobno non desunt, ktorzy thoss affirmant. Iam mihi bene conscius, a swiadkyem sam WM. podobno mozess my bycz w tym, zem ia zawsse summus inimicus otii bywal y domowego miesskanya; ktemu-bych ya u dworu mogącz myesskacz, nye chczial y bylze-bych thak ssalion, abych sam w kączye liatha moje yesscze mlode thak marnye trawycz myal? pewnye wolialbych gdzyeyndzyey vo-

caty moiey sluząсz, wyek swoy tyracz, nyssly sam na poły w pustkach. Bodaj myę thak grzech myerzial, iako myę y tho moye domowe myesskanye myerzy! Alye thu trudna, gdy thak Boza wolya, bo zaden lyepyey nye wje, czo go dolyega, iako then, czo czuye. Więcz ya, izem straczyl tho, czo u mnye naymilssego bylo na swjeczye—zdrowje (ktore WM. w cedulye swey malym dotknyenyem zowiess, ya dobrze czuję, yesly male), tedy musse iuss tho thak przymowacz, iako Pan Bog raczy, alye, gdy ia tego nye mam, zadna rzecz, by naywyętsza, smakowacz my nye moze. Iuss thak przydzye kawęczecz s czyęsską moją bolyesczią, czego pewnye, bych byl zdrow, nikomubych gwoly nye czinyl etc. Sluzycz Kroliovy JM. y Oyczyznye ssczyrze y wjernye będę thym, czim my thakye zdrowye dopusczy; w jnsse syę wdawacz barzieybych syę Boga bal, bo on dotyka, a ya przedczyę mam bycz importunem. Wlasnyeby my tho adagium sluzylo, ze chromy chcze daliey zaysсz. Iuss thak wjerzę, ze tho za naprzednieyszą laskę od WM. za yakye thakye sluzby me odniosę, abych przed J. Kr. M. z lasky WM. byl obmowyon, ze thak dlugo u dworu myę nyemass; będzye-ly zdrowye, pewnye będę, nye będzye-ly, racz-ze WM. mnye iako yednę eleemozinę uczynicz a zyczycz my spokoynego myesskanya doma, ktore dlia tego zowję bespyecznye spokoynym, ze obyeczuję tho: slychacz yedno o mnye będzye, alye, wdam-ly syę w yaką rzecz, nyechay u WM. credit traczę, ktory, iako czlovjek dobry, czaly wssędzye mam myędzy liudzmy y kocham syę wjelcze s tego. Thocz krotcze WM. sub conscientia wypysuję, czo myę domi detinet y detinebit, gdyss thak Boza wolya. Na tho yedno czekam, gdyby syę Król JM. przymknąl pod Lytwę tham, a tho mu syę ukaze; obaczy, yesly tho thak yest, iako ya o sobye powiadam etc.

Pan Albrycht[2]), ten syę gotuje do dworu pod Gdansk;—prozno, bo z iakym thakym poczetkyem musialby tham syę przywlyecz, a ze Wloch pyenyędzy nye przywiosl, czynsse tho nasse mineri; thych musy czekacz, pothym zaras z domu wjedzye, na ktorego wjem, ze WM. będzyess laskaw, bo godzyen tego y będzye WM. umial sluzycz etc. Pana Jerzego[3]) papyess pusczycz nye chczial, y pysse list przes pana Albrychta do Krolia JM., iako rozumyem, obmawiayącz, ze pana Jerzego thu nye pusczyl wedlye pysanya mego. Bys WM. na nas, Radzywyly, laskaw nye byl, wjerzę, zeby y na tho nass iaky przyaczyel syę s kantha wyrwal, ktoriby y tho umyal przyfarbowacz przed Krolyem. Łaska WM. a tempus okaze, yesly thy technae w nas są, iako liudzye suspicantur etc. Quot anni, tot hostes, alye dalibog czas okaze, ze cznotlywje z nas kazdy zywje, a nye thak, iako nas liudzye panu zalyeczayą etc.

O wssistkym ynym pan Makowjeczky przodkyem ymyenyem JM.

pana wojevody wylyenskyego[4]), pothym nas wssech povinnych z WM. rozmovy, ktoremu, prossę, racz VM. we wssistkjm zupelną wyarę dacz etc. Sluzby me, iako memu mciwemu P., w laskę zalyeczam etc. Datum z Nyeswjeza 12 Augusti 1577.

WM., mego mciwego P., powolny sluga Mykolaj Chrzisthoff Radziwyl m. p.

Abys WM. nye rozumyal, ze ia sobye sam nowiny zmyssliam, a tho dopyruczko list od JM. pana woiewody wylyenskyego, ktory do WM. posylam, y od Xiędza sluczkjego[5]), gdzyess syę thu obroczycz, a WM. tham przedczye nye wjerzyczye etc.

Cedula własnoręczna:

List JM. Xiędza coadiutora, bratha mego, do WM. posylam. Czekam toss odpysu od nyego na ony listy, ktorem byl w nadzyeyę laskj WM. do rąk WM. poslal, y wjem od pana Drojevskyego[6]), ze są poslane do Rzymu etc.

[1]) *Por. Nr. 143.*
[2]) *Brat piszącego, późniejszy marszałek litewski nadworny, a potem wielki.*
[3]) *Także brat piszącego, koadiutor wileński, późniejszy kardynał.*
[4]) *Mikołaj Radziwiłł por. Nr. 143.*
[5]) *Siemon lub Jerzy książęta Olelkowicze.*
[6]) *Jan Drohojewski, sekretarz królewski.*

148. Krz. Radziwiłł hetman polny lit. do Zamoyskiego. Wilno, 12 VIII 1577.

Oskarża Jana Chodkiewicza, kasztelana wileńskiego, który jedzie w poselstwie do króla, o niedbalstwo w bronieniu Inflant przed napadem moskiewskim. Radzi, jak je bronić. Nie chce zostać zastępcą Chodkiewicza. Prosi, by mu jednał łaskę królewską.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 55, Nr. 8. Oryginał własnoręczny, miejscami zbutwiały, z śladem pieczątki i adresem: Wnemu Panu P. Janowy Zamoyskiemu *z* Sko*ko*wck podkanclierzemu *koron*nemu, belskiemu kni*szynskiemu* staroscie etc., panu a przyacielyowy mnie wielce laskawomu, naliezy.

Wny Panie, Panie a przyacielyu mnie wielce laskawy etc.

Wiem, ze to wielkie vicium papierowy wielie wierzyc, alie ysz ten, ktory ya teras creslyam, pewienem tego, ze calo rąk VM. doydzie, tedy na nym WM. to daię znac, co rozumiem, ze nie zawadzie VM. wiedziec, bedąc tego pewien, ze to po swiecie nie będzie lyatalo, czego ya tu VM.

powierzam. Racz ze VM. wiedziec, ze tam pan Wylynsky do VM. iedzie, ktory się liedwie nie pylniey tego tam poselstwa domawyal, anysz Yflyancij obrony [1]; alie to odyachanie iego na ten czas od nas wielie ych sam doma zadzierszy, a Yflancy zgola wszyscy, co się iescze przy nas dzierzą, w obronie yusz teras zwątpyą, gdysz ych sam tak dalieko odieszdzayąc, iescze do tey doby zadnymy lyudzmy nie posyl*a*, choc yusz na nie częsc pieniedzy wsyąl. Tak rozumiem, ze tam VM. liepiey iego przyyachanie wyrozumiec będziesz raczyl, quo spiritu ie teras do J. Kr. M. czyny, anysz ya owdzie glupy. Alie ya ie tak rozumiem, confidenter o tim do VM. pysząc, ze albo grosbą poddanya nieprzyiacielyowy wiele na panie wyfukac cze(!), albo podyąc się sam bronyc Kxięstwa Lytewskiego, gdyby wszystkym sluchac kazono, obiecowac będzie, i gdyby go yaką niemalą intratą postrzelyono na hetmanstwo Lytewskie. Alie Yflyancka dawno zaczęta a teras dokonana zguba iest dobrym swyadecstwem męstwa y dzielnoscy iego. Yakosz y to nielyada sztuka! Kiedy nieprzyaciel wcyągnie w siemię, to albo do Grodna na seym, albo pod Gdansk w poselstwie. Alie ysz Pana nie prostaka mamy, pewienem tego, ze w to potrafy snadnie, yako dlya iednego wszystkych chęcy nie stracy do sluszb swych. Mnie radzyc nie przystoy, alie toby teras naliepsze bylo remedium, by się yako mogl nasz Pan utscywie s tym Gdanskiem rosprawyc, zeby tu do nas z yakym podcztem niemalym lyudzy przybyl, boby się za Bozą pomocą y krzywdy nad nieprzyacieliem pomscyc mogl, y teras za swieza iescze, poky się barziey moskiewsky w Ywlyanciech nie roskorzeny y nie umocny, moglby zas rychlo do swego przysc. Wszak-ze, ieslyby sam u nas byc nie mogl, tedy dlya po*mocy* lyudzyom, aby w obronie nie zwątly*eli*, dobrzeby aby nas tam od siebie .... pocztem ...... posylyl, co ya .... y povynnoscy tesz VM. ku obronie naszey lytewskiey zliecam. A o to pylnie VM., swego mczywego p. proszę, abys się VM. starac raczyl, yakobych ya nywczym owdzie lyocum-tenentem iego nie byl, a ya yusz tak sam zasię s powynnoscy poddanstwa y urzędu mego wiernie y zyczlywie J. Kr. M. panu swemu sluzyc bendę zawsze etc. Zatym się w swyklą laskę VM. swego mczywego P. pylnie zaliecam, zycząc przytym dobrego zdrowya VM. od Pana Boga na czasy dlugie etc. Dan z Wylna 12 augusti Anno 1577.

WM. mego mczywego p. uprzymie zyczlywy sluga i przyąciel Krzysztow Radzywyl etc. ręką sswą.

Data occasione proszę, racz mię VM. laskawie przed J. Kr. M. naszym mczywym P. wspomynac, iednayąc my zawsze laskę J. Kr. M., a ya to zaslugowac zawsze VM. memu mczywemu p. bende.

[1]) *Chodk. był administratorem Inflant.*

49. Zamoyski do Krzysz. Radziwiłła hetm. poln. Z obozu, 18 VIII 1577.

Powołując się na Nr. 145 przesyła teraz tylko asygnatę na pieniądze i wyraża niepokój z powodu wiadomości (z Inflant).

Arch. XX. Radziwiłłów w Nieświeżu. Teka Nr. 307. Oryginał własnoręczny z pieczątką. Przy adresie (takim jak Nr. 145) inną ręką: przes Kremskiego od p. Pakosza do Owanty Augusti 25 A. 77.

Mczivi panie.

Sluzbi sve w laske VM. zalecziwsi etc.

W insich spravach odpissalem VM. przes p. Pakossa. To pachole ma VM. odniescz list z cancellarij Litewski, abi VM. zaplaczono. Tu iestesmi bi na sidlach, slissacz te tam nowiny. Boze dai richlo z VM-cziami bicz. S tem się lascze VM. zaleczam. Z obozu 18 Augusti 1577.

VM. powolni prziaczel sluzicz gotów J. Zamoiski subscripsit.

150. Zamoyski do Krz. Radziwiłła, hetm. poln. Z pod Latarni, 28 VIII 1577.

Dowie się inną drogą, z czem odprawiono Chodkiewicza, kasztelana wileńskiego, por. Nr. 148. Oddał list Radziwiłła królowi dziękując w jego imieniu za Borysów, por. Nr. 145.

Arch. XX. Radziwiłłów w Nieświeżu. Teka Nr. 307. Oryginał z podpisem własnoręcznym i pieczątką. Przy adresie (jak Nr. 145) inną ręką: przez Masalskiego do wojska pod Zelbork[1]) Septembris 11 Anno 77.

JW-ni mcziwi Panie.

Zalieczam uprzeime y powolne słuzbi swe *etc.*

S czim pan Wilinski sam odprawion, wyrozumiecz to tam WM. bendzie raczil s niego, potim y z pana Chełminskiego[2]), y czo wienczi ktemu, ktorego tam ku WM. wrichlie Krol J. M. poslie. Oddalech list WM. Krolowi J. M., ktorisz WM. do renku mogich racził przisłacz; przitim tesz dzienkowałem gimieniem WM. Krolowy J. M. za Boriszow. W tich tesz rzeczach, w ktorich WM. racził do mnie pissacz, przestrzegło się wczas Krolia J. M. y wedlie potrzebi. S tim na ten czasz zalieczam powtore uprzeime y powolne słuzbi swe w łaskę WM., swego mcziwego pana. Datum z obozu pod Liaterną dnia 28 Sierpnia Roku Panskiego 1577.

VM. povolni prziacziel i sluga J. Zamoiski subscripsit.

[1]) *Selburg, wieś nad Dźwiną przy ujściu Ewesty, dziś w pow. frydrychsztackim. Aż do tej miejscowości Mikołaj Radziwiłł, wojewoda wileń. dotarł z wyprawą ochotnika, w której widocznie brał udział i jego syn, do którego tu Zamoyski pisze. Por.* Heidenstein, Rer. Polon. *str. 118. b.* [2]) *Jan Dulski.*

151. Zamoyski do Mik. Radziwiłła Rudego. pod Latarnią, 31 VIII 1577.

Makowiecki (por. Nr. 147) wiezie odpowiedź w sprawie małżeństwa. O usposobieniu króla opowie Drojowski.

Arch. XX. Radziwiłłów w Nieświeżu. Teka Nr. 307. List własnoręczny z pieczątką i adresem: Illustri domino, dno Nicolao Radziwill, Duci in Dubniki et Bierze, palatino Vilnensi, Magni Ducatus Lithuaniae cancellario etc., domino collendissimo.

Osvieczoni X. panie moi mciwy.

Zalecziwsi slusbi sve uprzeime w mciwą laske VM., mego mciwego P. etc.

Na te spravi, odniesione mnye od VM., mich mciwych P., przesz P. Makovieczkiego, odkazalem VM. przesz tegosz P. Makowieczkiego. Prosse WM. svich mciwych P., abisczie VM. raczili uvazicz te me ratie, a dawsi iem miescze, mnie do koincza w tem laske pokazacz, zebi sie ta sprava [1]) na ten czas i na tem miesczu skonczicz mogla, iako VM. virozumiecz raczą z P. Makovieczkigo.

Z Krolem J. M. uzivai VM. bespiecznie confidentij. Nie omili się VM. na tem. Usna ia tesz VM. z drugi stroni, o czem VM. serzi virozumiecz raczi z p. Droiowskigo [2]), s ktorem racz movicz o wsitkem dufale.

Przesz tegosz p. Droiowskigo prosse, abim mogl za laska VM. mich mciwych P., resolutia miecz o wsitkich circumstantiach spravi mei, ktora ia i sam s sobą w mciwą laske VM zaleczam. Z obozu, 31 Augusti 1577.

VM. svego mciwego pana sluga J. Zamoiski subscripsit.

[1]) *Mowa tu zapewne o intercyzie ślubnej, którą podpisali 29 XII 1577 w Białej ks. Radziwiłłowie i Zamoyski, zob. w Dodatkach.*

[2]) *Jan Drohojewski, sekretarz królewski.*

152. Hieronim Mercurialis prof. medyc. do Zamoyskiego. Padwa, 8 IX 1577.

W odpowiedzi na Nr. 137 przyrzeka zachęcać uczonych włoskich, aby udali się do Krakowa. Z powodu zarazy tylko listownie porozumie się z wysłańcem królewskim.

Bibl. narod. w Paryżu. Ms. fonds latin, Coll. Faur. *6063, t. III, str. 450—451 Kopia spółczesna z nagłówkiem:* Mercurialis ad Illustrem Dominum Regni Cancellarium.

Illustris ac Magnifice Domine.

Generosus ille spiritus, quo Ser-mus rex Poloniae ad ornandum, augendum atque provehendum Cracoviense gymnasium praeter superiorum regum exempla excitatur, ita laude dignus atque ab omnibus amplectendus summo studio est, ut prorsus a musis atque ab omni humanitate alienum esse eum existimem, qui eiusmodi nobile institutum iuvare omni diligentia ac ope non studeat. Quaproter summas quas possum tibi gratias ago, quod me unum elegeris, cui doctores idoneos in philosophia atque medicina pro Cracoviensi Academia Regio secretario ad hoc munus perficiendum in Italiam misso proponendi occasionem dares. Nam etsi itineris longitudo, morum varietas ac coeli peregrini inassuetudo multos deterrere ab hac provincia possit, attamen non defuturos etiam confido, qui istis omnibus et magni Regis gratiam et commoda ac gloriam anteponent. Id autem tibi persuasum esse velim me, neque sermone neque opere defuturum, quin eos omnes horter ac impellam, quos et utilitati et ornamento conatibus summi principis conficiendis futuros esse cognovero. Hoc solum me valde sollicitum habet nunc ob pestis suspicionem itinera ita esse impedita, ut alloquendi Zamoiscium Grimalam mihi omnis videatur erepta facultas. Dabo tamen operam, ut per litterras, quacunque ratione potero, ipsum iuvem. Interim vehementer abs te peto, ut quae nostrae amicitiae tua singulari humanitate iecisti fundamenta, similiter ipsa in altum erigere et quandoque culmen imponere velis: id autem facies, si apud Ser-mum regem me commendatum reddes; et ut tibi vel tuis me posse aliqua in re prodesse cognoveris, opera mea perinde ac viri omnium tibi deditissimi uteris. Bene vale. Patavii 8 die septembris MDLXXVII.

153. Zamoyski do nuncyusza Laureo. Prusiec, 9 IX 1577.

Opisuje zdobywanie Latarni. Zbliża się sejm.

Bibl. Watykańska. Vat. Lat. *6414 str. 41. Kopia spółczesna z nagłówkiem:* Particula litterarum vicecancellarii ad nuncium Apostolicum. Dat. ex castris ad Villam Prussiecz 9 die mensis Septembris. Anno Domini 1577. *Stąd kopia w Bibl. XX. Czartorys.* Teki Naruszewicza. *T. 86, str. 99.*

Oppugnationem propugnaculi Laternae non infeliciter Reg. M-tas aggressa erat. Quicquid enim in ea fuit munitionum muralium, id vi tor-

mentorum demolitum, quicquid vero lignearum, id globis tormentariis summo artificio confectis exustum est. Ac non deerat iam ipsius Reg. M-ti consilium, quo propugnaculo illo potiri potuisset; nisi Germani milites praepropere navibus in alteram ripam fluminis traiecissent et locum ad defendendum difficilem occupassent. Quod quidem illi fecerunt iniussu non solum ipsius Reg. M-tis, sed eorum etiam, qui ipsis praesunt, idque eo potissimum consilio, ut priorem illam ignominiam, quam ad idem propugnaculum antea acceperant, aliquo edito egregrio facto obliterarent. Verum hac sua intempestiva festinatione et Reg. M-tis consilia detexerunt et se ipsos in manifesta pericula coniecerunt, quandoquidem nondum ponte perfecto, per quem miles in alteram partem fluminis transire debebat, eam traiectionem fecerunt. Quo factum est, ut dum illi in loco illo difficili et periculoso versarentur, Gedanensium milites, qui selectiores erant, impetum in nostros fecerint atque adiuti a tormentis (quae ex propugnaculo et ex navibus in mari ad defensionem collocatis displodebantur) stragem in militibus, qui tirones erant R-mi D-ni archiepiscopi Gnesnensis, ediderint. Verumtamen nostris acriter dimicantibus loco illo potiri nequiverunt, quin in eodem conflictu (ut compertum est) periere ex illis plures quam 400, imperator quoque ipsorum praecipuus Fon Colno vocatus globo pixidario ictus tertio post die vitam finivit. Atque in toto hoc oppugnationis negotio flumina, lacus, aggeres, paludes et sylvae densissimae nisi essent impedimento, non fuisset difficile idem illud propugnaculum capere. Verum cum difficultate locorum, quam natura praebuit, afficeremur, visum est non esse ex commodo Reipub. et dignitate Regis magno nostrorum sanguine illo ipso propugnaculo potiri; praesertim cum fluminibus et paludibus glacie hac insequenti hyeme concretis difficultas illorum locorum facile amovebitur illudque propugnaculum nullo negotio atque urbs ipsa minori cum difficultate [1]) in potestatem Ser-mi Regis pervenire poterit. Premet interim urbem exercitus Reg. M-tis dispositus. In cuius supplementum novus miles ad medium hyemis mittetur. Interim vero Reg. M-tas comitia cum aliorum tum Livonicorum negotiorum causa obibit.

[1]) Cum difficultate *znajduje się tylko w* Tece Naruszewicza *l.c.*

154. Zamoyski do Krzyszt. Radziwiłła hetman. poln. lit. Prusiec, 10 IX 1577.

Żal z powodu zajęcia Kokenhauzu przez Moskwę. Gdańszczanie nie chcą zgodzić się na warunki podane przez króla. Stąd musi jeszcze król Gdańsk naciskać oblężeniem, potem pojedzie do Malborga dla słuchania posłów rze-

skich, a stamtąd wprost na sejm, na którym będzie się radzić, jak zapobiec niebezpieczeństwom inflanckim.

Arch. w Nieświeżu. Teka 307. Oryginal z podpisem własnoręcznym: Druk. Arch. Domu Radziwiłłów (Script. rer. Polon. *Tom VIII*), 1885 Kraków, *str. 87.*

155. Zamoyski do Krzyszt. Radziwiłła hetm. poln. Malborg, 19 IX 1577.

Życzy, aby nadal w czujnościach *swych przed nieprzyjacielem nie ustawał i nowiny przysyłał.*

Arch. XX. Radziwiłłów w Nieświeżu. Teka 307. Oryginał z podpisem własnoręcznym i pieczątką. Przy adresie (jak Nr. 144) inną ręką: przez Kurzienicza 3 Octobris do Wilna Anno 1577.

Zaleczіwszj sluzby swe *etc.*

Zicze WM. thego, ze tam WM. yakie takie staranie czinicz raczisz, ze wzdy taką czuinnosczią swą y Krolowi J. M. y Rptey przislugowacz szie nie raczisz zaniechąwacz. Acz to wiem dobrze, ze WM. napominania zadnego nie potrzeba, ale przedszie iednak, yako uprzeimy prziiacziel y sluga, prosze, zebysz WM. w tech czuinosczіach swech nie ustawal, czego WM. s sercza ziczę. Czo szie ticze potrzeb y spraw WM., w tim, iakom szie raz WM. ofiarowal, zawzdy mie WM. do wszitkiego chętliwego y gotowego uznawacz będziesz racził. Proszę tez WM., gdy szie czo potrzebnego wiadomosczi mei trefi, zebysz mie WM. stamtąd pisanim swim przepominacz nie raczil. A s tim szie w laskę WM. pilnie zaleczam. In Malborgk 19 Septembris 1577.

VM., svego mciwego pana, prziacziel i sluga J. Zamoiski.

156. Jędrzej Tęczyński, wojew. bełzki do Zamoyskiego. Kraśnik, 3 X 1577.

Oddano mu list zapóźno, przy innej sposobności będzie służył Zamoyskiemu. Odpisze szczrzej przez swego sługę.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 129, Nr 1. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i zwykłym adresem.

Mcziwy Panie podkanczlerzy. Po zwyklym zaleczeniu sluzb mych *etc.*

The listhy od WM. dopiro mj dzis oddał P. Pytowskj [1]). Dziwno mię themu, ze tak nierychlo rąk mych dossly, ktorychem dawno oczekiwal y w Belskiej ziemiej byłem, chcząсz sobie nalescz pretext sluzby

Krola J. M. i R. P. Ale nie wjem, kedy sie s nimj P. Pytowskj bawil tak dlugo. Na ten czasz na to nicz WM., memu mcziwemu P., nie odpiszuie, bo sserzey przez swego odpisse. Tilko teraz czo richlej odprawuje P. Pythowskiego, aby sie mną nie wymawiał, zebym go czo bawicz mjał. Bo j then listh do pana podkomorzego [2]), tułayącz się, nie wiem gdzie, zostawil, ktory mnie mjal bycz oddan. A tak, ze mi then pretext uplynął, jednak inssego ssukacz bende jakobym wzdj w them posluzyc mogl wedlug woliej i zządosczj WM., jakom we wssitkich inssych sprawach zwykł. Zaleczam mie przjtem y sluzby me zwykle w mcziwą laske WM., mego mcziwego P. Datum Krasnik 3[3]) octobris Anno 77.

WM., mego mcziwego P., ziczliwj a uprzeymy przjaczil i sluga And. Hrabja na Theczjnie, woiewoda Belskj, Oswieczimskj, Zatorskj etc. starosta suscripsit.

[1]) *Komornik królewski, por. Nr. 169.*
[2]) *Podkomorzy chełmski, Mikołaj Siennicki, por. Nr. 168 i 169.*
[3]) *Po 3 jest zygzak, tak że możnaby też czytać 31.*

157. Zamoyski do Mikołaja Radziwiłła Rudego. Malborg, 8 X 1577.

Dziękuje gorąco za łaski. Doniesie Radziwiłłom o terminie sejmu. List senatorów w sprawie syna, podczaszego Krzyszt. Radziwiłła, wręczył królowi.

Arch. XX. Radziwiłłów w Nieświeżu. Teka Nr. 307. List własnoręczny z pieczątką i adresem (jak Nr. 151).

Osviečzoni mciwy panie.

Zaleciwsi sluzbi sve uprzeime w mciwą laske VM., swego mčiwego P. etc. etc.

Iterum atque iterum dzienkuiacz VM., memu mciwemu P., za laski VM., a chczacz ie VM. viecznie zasługovacz, to tilko VM. osnaimuie, isz, skoro ieno Krol JM. o dniu i miesczu slozenia seimu resolvuie sie, ku VM., memu mciwemu p., poslie i ku JM. panu marsalcovi [1]). A tak na ten czasz VM. pissaniem dlugiem nie bavie, bo to moie poslanie ku VM. o trzeczim dniu podobno bendzie. List panow rad w sprawie JM. pana podczassego, sina VM. [2]), oddalem Krolowi JM., a to, na czem dalei nalezi i JM. i VM., tak, iakom povinien sluzicz, nie omieskaiacz do tego zadni pogodi, nie zaniecham, w czem i VM., memu mciwemu P., i JM. vetpicz nie trzeba. S tim sie mciwej lascze VM., mego mciwego P., poruczam. Dan z Malborku 8 Octobris 1577.

VM., svego mcivego P. sluga J. Zamoiski suscripsit.

[1]) *Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka, marszałek nadworny litewski, z drugiej linii Radziwiłłów na Ołyce i Nieświeżu.*

[2]) *Krzysztof Radziwiłł Piorun, hetman polny i podczaszy litewski.*

158. Karol Sigonius do Zamoyskiego. Bononia, 15 X 1577.

Cieszy się, że Zamoyski, jego ukochany uczeń, dostał się na tak wysoki urząd. W odpowiedzi na Nr. 137 oświadcza, że z powodu starości i słabego zdrowia mimo obiecanej tak wysokiej pensyi nie może przenieść się do Krakowa. Woli w Bononii uczyć Polaków, których przy tej sposobności wychwala.

Bibl. narodow. w Paryżu. Ms. fonds latin, Coll. Faur. *6063, t. III str. 444. Kopia spółczesna, nieraz błędna.*

Carolus Sigonius Ioanni Zamoiscio, Regni Poloniae vicecancellario, salutem.

Accepi longo temporis intervallo litteras tuas, quibus me diligenter de omni statu tuo certiorem fecisti, postquam ego te Patavii Bononiam decedens reliqui. Quas ego tanta cum animi mei voluptate legi, ut in singulis prope verbis insisterem, quo pleniorem ex iis fructum delectationis perciperem. Nam et commemoratio veteris nostrae necessitudinis grata mihi fuit et subsecuta honorum tuorum, quam significasti, amplificatio multo magis. Neque vero tam eo laetatus sum, quod tu, quem ego unice quondam litterarum ingeniique causa dilexi, ad tantos honoris gradus in amplissimo Regno provectus sis, quam quod singulare meum de ingenio prudentiaque tua iudicium haudquaquam inane irritumve ceciderit. Neque ego enim unquam veritus sum, quin si meritus virtuti honos haberetur, ipse brevi evaderes inter tuos et fortunis et dignitate amplissimus, quod nunc etiam multo maturius opinione mea video contigisse vel praestanti iudicio summi Regis vel magnitudine virtutis tuae ad egregiam laudem ante tempus maturescentis· Quamobrem prosperos omnes hos tibi successus non tam tua, quam mea causa mirifice gratulor; siquidem puto ad meam etiam laudem aliquid pertinere, si hoc percrebuerit, qui a mea doctrina praficiscantur, ad maximos honores a maximis regibus evocari.

Erat etiam illud in iis litteris, quod tu me invictissimi Regis tui nomine in Poloniam invitabas ad litteras in gymnasio Cracoviensi cum annuo nummorum mille quingentorum stipendio profitendas, meque multis rationibus, ut tam honorificum atque utilem conditionem acciperem, hortabaris. Quam epistolam statim ipse etiam Regis secretarius [1]), qui eam reddidit, homo officiosus ac diligens, ita est subsecutus, ut regio chyro-

grapho demonstrato nihil praetermiserit, quid in eiusmodi negotio dici efficique potuerit, identidem Regis vestri magnitudinem, praemii amplitudinem caeteraque, quae haec causa suppeditare ad sani hominis incendendum studium argumenta potest, in sermone iniciens. Quae omnia quoniam ego verbo probans, re tamen effectuque repudiavi, videtur faciendum esse, ut pluribus explicem, quae me ab hoc consilio detenuerit, ne me temere aut tanta praemia in praesens aut tanta commoda in posterum existimes respuisse. Ego, mi Ioannes, si conditionis a te mihi latae amplitudinem non viderem, plane caecus ac rerum humanarum rudis atque ignarus essem. Neque enim me fugit, qualis sit quantusque Rex Poloniae Stephanus, cum vetere Bathoreae familiae splendore clarissimus, tum propria virtute iam pridem inter omnes gentes celebrata notissimus; cuius insigne iudicium tanti faciendum esse arbitror, ut hoc unum satis valere putem ad consilium Polonae profectionis expediendum. Non me latet etiam nationis vestrae dignitas, humanitas virorum, ingenia adolescentum, quippe quorum consuetudine iam per multos annos familiarissime ac iucundissime usus sim; magnitudinem quoque oblati stipendii spemque multorum, quae ostenduntur, bonorum ac multitudinem illam meorum, quam tu scribis, in Polonia discipulorum, eam vim habere confiteor, ut me non solum vestro nomini addictissimum, sed remotissimum etiam a Polonia quemque merito illicere possint. Sed haec omnia uno duobusve obiectis incommodis ita obruuntur, ut ne in consilium quidem, dum de summa deliberatur, videantur esse vocanda Haec sunt: aetas mea iam ingravescens et valetudo magna ex parte debilitata. Falleris enim, si putes, te aut florem illius aetatis aut firmitatem eius valetudinis, quam Patavii in illis, quorum tu meministi, certaminibus [2]) conspexisti, in me hoc tempore revisurum. Omnino longe alius sum: nam ad annos quinquaginta quatuor accedit tanta infirmitas corporis, ut nisi mihi diligentia curaque consulerem, nullum iam pridem ad officium idoneus essem. Quodsi haec patior in eo solo, in quo et natus et altus sum, quae mihi tandem ferenda esse existimas in externo et alieno? praesertim vero cum a capitis imbecillitate omnis mea labes proficiscatur, cui nihil aeque ac coeli frigiditas obest, qua satis constat regiones omnes ad Aquilonem pertinentes vexari. Ex quo intelligo, si vestrae aut voluntati aut auctoritati obtemperans in Poloniam me conferrem, non me ad commodum aut ad honorem, sed ad detrimentum aut ad mortem esse venturum.

At maxima sunt, inquis, praemia neque ullo modo in Italia expectanda. Fateor, sed neque ego is sum, qui studia mea solo emolumento metitus sum; qui semper propositum illud habui, ut in mediocritate fortunae honestae studia, quae ab ineunte aetate susceperam, exercerem; quod

mihi demum assequi Bononiae contigit, urbe cum vetere studiorum gloria tum summa civium comitate prae caeteris Italiae civitatibus excellente, cuius aegre fero te aut nullam aut certe exiguam cognitionem, dum in Italia versabaris, hausisse. Accedit summi viri cardinalis Paleoti familiaritas, qui cum omni sapientiae pietatisque christianae laude abundet, per se solus efficere videtur, ut mihi non modo ab hac urbe non recedendum, sed, si procul essem, huc statim advolandum ad ingenium atque animum prudentia ac pietate colendum existimem. Quamobrem dabis mihi hanc veniam, non solum iustam, sed etiam, ut audisti, necessariam, ut memoriam tuae erga me benevolentiae in Italia fovens Polonae iuventutis studia Bononiae proveham. Quod cum semper mea sponte libentissime fecerim, tum multo posthac diligentius eiusmodi me officio serviturum polliceor, ut qui magno obstrictus singularis animi erga me vestri beneficio omnino de referenda gratia ac fide exoneranda cogitare accuratius debeam. Vale. Bononiae idibus octobris 1577.

Carolus Sigonius nomini memoriaeque tuae addictissimus manu propria.

[1]) *Jan Zamoyski Grzymalita.*

[2]) *Mowa tu o współzawodnictwie Sigoniusza z Robertellim, por. Nr. 138 uw. 13.*

159. Jan Grotowski do Zamoyskiego. Uście, 23 X 1577.

O komisyi wołoskiej i Janie Podkowie, który uciekł na Niż; o liście swym do Tęczyńskiego, wojewody bełzkiego.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 31, Nr. 8. Oryginał z pieczątką i adresem zwykłym.

Sluzby me w mcziwą laskę VM. zalyeczam.

Commisia woloska dalybog syę dobrze othprawy, yako VM. s pysanya JM. pana woyewody Podolskyego [1]) zrozumye. Czo syę tknye Hospodarzyka, thak pan woyewoda Podolsky ma sprawę, ze na Nyz pyerzchnął; wsakze, aby ssyę tho commodius sprawycz moglo, kazal my JM., abym pyerwey, nyz do pana Hetmana [2]) poyadę, porozumyal syę s panem starostą Barskym y Kamyęnyeczkym [3]), bo czy, na granyczach myeskayącz, mogą tho wyedzyecz, y thak ucynyę. Lysth VM. oddalęm panu podstaroscyemu na Zamchu [4]), aby go wyernye JM. panu woyewodzye Belskyemu [5]) odeslal, bom go nye zastal w Boturzu [6]). A s tym ssyę mczywey lascze VM. zalyeczam. Datum z Uscya 24 octobris anno 1577.

VM. sluga nąmnycyssy Jan Grothowsky suscripsit.

[1]) *Mikołaj Mielecki. Chodzi tu zapewne o zatargi pograniczne z Wołochami a szczególnie o napaść Iwana Wody (Podkowy), który wypędził z Jass wojewodę Petryłę, por.* Źródła dziejowe *IV, str. 230—1.*

[2]) *Hetman polny koron. Mikołaj Sieniawski.*

[3]) *Starosta barski, Mikołaj Buczacki; kamieniecki, Mikołaj Brzeski.*

[4]) *Mikołaj Topornicki.* [5]) *Andrzej Tęczyński.* [6]) *Por. Nr. 168 uw. 2.*

160. Kardynał Hozyusz do Zamoyskiego. b. m. [*X 1577* [1])].

Dziękuje za mianowanie bratanka sekretarzem królewskim. Bunt Gdańszczan, to skutek reformacyi. O pośle szwedzkim w Rzymie; radzi posłać posła do Szwecyi.

Bibl. Uniwersytecka w Krakowie, Ms. 161 nr. 188, minuta ręki sekretarza i Ms. 164 f. 212 b. (kopiaryusz Reszki); w obu nagłówek: Ioanni Zamoiscio vicecancellario Regni Poloniae.

Quas ad me dedit litteras Mag. D-tio Vestra XXIIII mensis Iunii [2]), eas mihi reddidit Dnus Zamoysky [3]) 8 Idus Octobris. Ex quo, quae me scire voluit, ea cognovi, operam illi meam in omnibus libenter navaturus, quemadmodum uberius ex his litteris intelliget, quas ad Reg. M-tem dedi. Non ita multo post pridie S. Lucae fuerunt etiam allatae aliae litterae, quibus me fecit certiorem de Stanislao, nepote meo, quod sit in secretariorum Reg. M-tis numerum allectus. Quod pro ea benevolentia, qua me semper Vestra Mag. D-tio prosequuta est, illius commandatione factum esse non dubito, quo plus illi me debere confiteor, hoc nomine gratam et memorem illi voluntatem, quoties mihi occasio data fuerit, lubens praestaturus. Atque ut quod semel coepit, id facere deinceps etiam pergat, atque utrunque Stanislaum Hosium [4]), tam eum, qui provectior est aetate, quam illum, qui minor est annis, sibi diligenter commendatum habeat, quaeso.

Quae scribit de Gedanensibus, qui pridem papistae, his autem temporibus etiam registae esse desierunt, nec ullum vel in coelis vel in terris magistratum agnoscunt:—sublato etiam sacerdotio et sacrificio, quo solo divinus cultus discernitur ab eo, qui praestari mortalibus consuevit, pridem hoc ego futurum augurabar, quod nunc (proh dolor), evenisse videmus. Voluerunt habere sacra divisa, non ita multo post etiam imperium dividere conati sunt, ut in eo sibi priores partes sumerent Regique suo et eidem nostro, sicut de religione novanda, sic etiam de quibusdam rebus politicis leges arbitratu suo praescriberent. Data fuit illis potestas ab orbe toto Christiano, ab ea, quae Christi corpus est, ecclesia catholica in his, quae

pertinent ad religionem, se praecidendi; eandem sibi potestatem etiam in politicis arrogaverunt postea, ut se a Regno, cui subiectionem debent, praeciderent et illud sibi, non autem se illi, subiectum esse vellent. Hunc fructum tulisse videmus eorum, qui cum potestate versantur, conniventiam in separationibus ab ecclesia Dei permittendis, ut etiam ab illis ipsis a Deo sibi constitutis potestatibus se postea separent. Nec verius in omni vita sua quicquam scripsit Philippus Melanchton, quam quod qui nunc est status religionis in Germania, non alio quam ad anarchiam spectat. Excusserunt iugum pontificis et episcoporum non modo non prohibente quoquam, verum etiam approbantibus plerisque. Cur eodem iure vel potius eadem licentia iugum quoque Regis non excutiant? Quo maiore studio providendum est, si quod hic supplices a Deo precamur, consiliorum suorum felices progressus et exitus Reg. M-tas habuerit, ut aperte Christum confiteatur neque ferat, ut aliquis Belial in terris et civitatibus Regno suo subiectis in illius colendi societatem admittatur, cum nulla possit inter Christum et Belial esse conventio. Quae sunt hic acta per oratorem Ser-mi Regis Suetiae, ex his, quae scripseram proximo superiore mense[5]), Mag. D-tio Vestra cognovit. Mihi digna res esse videtur, suam ut oratorem Reg. M-tas in Suetiam mittat, per quem illi Regi gratuletur, quod relictis idolis, quae coluit hactenus, ad unum Deum adorandum et eius in terris vicarium agnoscendum eique debitam obedientiam praestandam animum suum adiecerit. Deinde expostulet de his, quae per oratorem illum acta sunt magna cum infamia non tam Ser-mae Poloniae *Reginae* [6]), quam sororis illius, quin ipsius Regis Suetiae—nam certe ita se turpiter dedit orator hic, ut quid addi potuerit, non videam;— satisfacere se paratum offerat, quicquid ab eo iuste petitum fuerit, et omnia inter Ser-mas sorores dissidia tollenda curet [7]). Qua de re cum pluribus scripserim ad Ser-mam Reg. M-tem, nunc longior esse nolo.

[1]) *W liście jest mowa o* pridie S. Lucae *tj. 17 X, jako dniu minionym, niezawodnie zaś list niniejszy napisano przed 24 X, w którym napisał Hozyusz już Nr. 161.*

[2]) *Nie ma tego listu.* [3]) *Jan Zamoyski Grzymała.*

[4]) *Dwaj synowcy kardynała, obaj Stanisławowie, jeden po bracie rodzon. Janie, drugi po przyrodnim Ulryku, byli kanonikami warmij. zob.* Hosii familia *w II tom.* Hosii Epist.

[5]) *Nie ma tego listu.* [6]) *Niema w MS-ptach.*

[7]) *Chodziło o sumy neapolitańskie. por.* Eichhorn, St. Hosius, Mainz 1885 *II 516.*

161. Kardynał Hozyusz do Zamoyskiego. *Rzym*, 24 X 1577.

Zdziwiony, że z kancelaryi podkancl. lit. Wołłowicza innowiercy, wyszły mandaty przychylne wierze katolickiej. Radzi Zamoyskiemu, aby za tym przykładem starał się znieść zbór protestancki w Krakowie lub wypędzić zeń ministrów.

Bibl. Uniwersytecka w Krakowie Ms. 164 f. 219 b. Kopiaryusz Reszki z końca XVI w. Nagłówek: Ioanni Zario Zamoyskj Regni Poloniae vicecancellario 24 Octobris 1577.

Magnifice Domine.

Qui mecum est in aedibus meis Generosus D-nus Zamoyskj [1]), secretarius regius, nunquam praedicare desinit fortem et excelsum animum Vestrae Mag. D-nis, tum quanto studio fidem nostram christianam adversus Christi perduelles haereticos defensam cupiat et propagatam. Ex qua re maiorem, quam facile credi possit, voluptatem capio, Deo, qui mentem hanc inspiravit Mag. D-tioni Vestrae, gratias ago, simul, ut, quod operatus est, in illa perficiat, supplex precor. Sed illud interea mirari satis non possum, quod ex hominis schismatici officina, qui, quo Vestra Mag. D-tio in Polonia, eodem in Lithuania munere fungitur, mandata vere christiano catholico et orthodoxo Rege digna prodire nec eiusdem generis aliquid a catholicis emanare video. Mihi quidem haec res indigna videtur, nec mediocrem animo meo dolorem adfert, quod non idem adhibetur studium a nostris, quos esse vere catholicos nemo dubitat, quod adhibetur a schismatico; quod non eadem cura Poloniae Regni, qua Magni Ducatus Lithuaniae saluti providetur. Cur esse meliore conditione debet Vilnensis civitatis, quae Lithuaniae, quam Cracoviensis, quae Regni totius et omnium adiunctarum illi provinciarum caput est? Cur non aeque huius atque illius saluti provideri debet? Cur eiusdem generis mandata non dantur ad palatinum Cracoviensem, qualia data sunt ad Vilnensem? [2]) Equidem de pientissimo Rege nostro mihi certo persuadeo, quod non magis ille Lithuaniam, quam Poloniam salvam cupiat. Sed fortasse qui reducat in memoriam, qui aeque sit sollicitus ea de re atque est bonus ille pastor suique gregis amans Vilnensis Episcopus [3]), non ita facile in Polonia reperitur; quamvis, qui nunc Ecclesiae Cracoviensi praeest [4]), eum offitio suo non esse defuturum confido. Sed quicquid sit, a Mag. D-ne Vestra peto, ne committere velit, ut a schismatico vere christianae religionis tuendae studio superata videatur, sed instet apud M-tem Reg. et urgeat, ne diutius ferat abominationem istam in civitate sua, quae Regni caput est et ut illam sathanae synagogam in ea fabricatam funditus evertendam, vel saltem impios Antichristi satellites ex ea curet eiciendos. Quam ad rem ut consilii spiritum et fortitudinis Mag. D-ni Vestrae Deus largiatur, opem illius implorare nunquam intermittam.

[1]) *Jan Zamoyski Grzymała.*

[2]) *Mikołaj Radziwiłł.* [3]) *Waleryan Protaszewicz.*

[4]) *W r. 1577 biskupem krakow. był Piotr Myszkowski.*

182. M. K. Radziw. marsz. nadw. lit. do Zamoyskiego. Czerniawczyce, 25 X 1577.

Porozumiewa się co do terminu ślubu Zamoyskiego z swą siostrą Krystyną, chce, aby ślub odbył się w Białej. O hetmaństwie wielk. lit. obiecanem Radziwiłłowi, wojewodzie wileńskiemu.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 109 Nr. 2. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym.

Mciwy Panye podkanclyerzy. Służby swe w laskę WM. zalyecam etc.

Pan Droyewsky [1]) bendąnc u mnye pod Zelborkyem, tak prętko a naglye na myę o czas y myesce wesselya nalyegl, ze mi zgola deliberować nye dopuścil y wycisnąl tho na mnye, zem volens nolens diem vigesimam quartam Novembris w Byaley czas wesselyu zlozyl. Com potym obaczyl, yakom sobye trudność thym krotkim czasem zadal, gdy mi przyszlo szaty, wozy sprąwować, konye kupować, potrzeby na wesselye spossabyać, s tey woyny nye wytchnąwszy, po pannę [2]) do Prus wyprawować y insze rzeczy obmyśliwać, kthore do takyego actu nalyezą; do czego wszytkyego trudności syę przyczynilo, zem tak dalyeko od thego thu krayu bendąnc, lyedwo dopyero wczora sam przybyezal po pannę, malo co przedtym Jey M. panyą podczaszyną [3]) wyprawiwszy; jednak dogadzayąc themu w czymem WM. przes p. Droyewskyego upewnil, czas ad 24 Novembris, w Byaley wesselyu zlozywszy, tak się staram, pracey y kosztu przykladayąnc, ze syę then act za pomocą Bozą z moyą y WM. uczciwoscyą odprawi. Tho mi tylko dzis scrupulum uczynilo y nyemaly frasunek zadalo, isz myę doszedl list od JM. pana Trockyego [4]), ktorym longis persuasionibus s tym wesselyem znowu myę na seym ciągnye; czo mnye uczynić, bendąc iusz opodal od przyiaciol y spossobiwszy syę thu iusz malo nye ze wszytkim, yest rzecz nyepodobna, a mimo tho, yakom tho często WM. dal znać, nye sluszna, abym myal yezdzic s panną, szukayąnc panicza. Przetho zem syę tak na slowo p. Droyewskyego spuscil, od WM. ani na thę, ani na owę stronę inszey wyadomosci o czas y myesce thego actu nye mayąnc, posylam do WM. umyślnye, dawayąc znać, zem iusz sam thak w tho zaprzągl, że zadną myarą thego odmyenic nye mogę, na com p. Droyewskyemu, a on mnye rękę dal, y tak rozumyem, isz WM. wedlug thego zasthanowyenya p. Droyewskyego na czas y miesce pomyenyone pozwolil y do thego actu spossobil syę, kthorego ya na insze myesce przenosic nye mogę, chiba czas isz syę barzo skrocil, rad pozwolyę, ze syę wesselye yeszcze tydzyen abo dwye nyedzyeli przewlyecze, bo syę boyę, aby y pani podczaszyną s panną tak prentko, to yest ad

diem 24 Novembris do Byaley przyspiać mogla. Prosze thedy pilnye, racz-ze myę WM. w tym wskok resolvovàć, yeśli weselye pomknąc, a yako dlugo, zebych przyiaciolom o tym znac dal, com ych iusz na wesselye prosil. A nad wszytko proszę, yako swego mczywego p., nye racz-że myę WM. s tym actem na seym ciągnąnć, boc mi wszytcy przyiacielie do thego nye radzą, abych s panną od myesca do myesca myal syę wozic, panica szukayąc. Byala od Lyublina pyętnascye mil, a od Warszewy dwadzyescia cztyry. Prentko tho WM. przebyezysz, a dzyen kilka u mnye zmyeszkawszy a thę malą zwyklą chrzescianską ceremonią odprawiwszy, do dworu syę zwrocisz, a ya z bracią swą po lyekku z syostrą za WM. przyiadę, prowadząc yą do WM. na przenosiny. Powthore proszę o prentką resolutią, zebych przyiaciolom oznaymil, yesli ad 24 diem Novembris w Byaley syę stawic, abo dalszego czasu czekać mayą. Mam co czynic, lathayąc zdrowye zle swe y domowe potrzeby odprawuyąc; jesli mi WM. iakyemi variaciami klopotu przydadzą, thedy ostatek zdrowya stracę, na czo proszę myey WM. respect, yako y na swe potrzeby. Tho tesz WM. swemu. m. p. a przyiacielyowi przypominam, yesliby syę WM. wydzyalo czas wesselya nyedzyelyą abo dwyema pomknąnc, w czym syę ya wolyey y potrzebye WM. rad bendę accommodowal, aby WM. indult u legata papyeskyego zyednać raczyl, za ktorymby slyub w advencie WM. dać możono. S tym sam syebye y sluzby swe w laske WM. mego m. p. zalyecam. Dan s Czarnawczyc[5]) dnya 25 Octobris Roku 1577.

Pysal do mnye JM. pan woyewoda Wylyensky[6]), dzywującz syę, ze Krol JM. w tytulye do JM. napysal: „Hetmanowy wyelkyemu", gdyss yesscze tego urzędu thąk JM. nye dano, iako syę zwyklo, obawiayącz syę czegosskolwyek, iako tess tho wyęcz bywa, ze smyech wyęcz u liudzy rad s tego rosczye; y roskazal my, gdy syę trafy. abych o thym do WM. napysal. Jam odpysal, ze będzyess tho WM. wyedzial, alye mym zdanyem malo tho JM. wadzycz moze, gdy nye sam JM. syę thym pysse, alye Krol JM. go tak myanuye, u ktorego tho w ssafunku, y ktory mu tho iuss obyeczal etc.

WM. m. m. p. sluga powolny Mykolaj Chrzisstoff Radziwil sspt.

[1]) *Jan Drohojewski, sekretarz królewski. O Selburgu por. Nr. 150 uw. 1.*

[2]) *Krystyna, narzeczona Zamoyskiego. O dacie i miejscu ślubu por. Nr. 129 uw. 5.*

[3]) *Żona Krzysztofa Radziwiłła podczaszego litewskiego i hetmana polnego, Anna Sobkówna z Sulejowa. Zamoyski w Nr. 165 dziękuje za to, że odprowadzała jego narzeczoną.*

[4]) *Kasztelanem trockim był Wołłowicz Eustachy, podkanclerzy litewski.*

[5]) *Miasteczko w dzis. pow. brzeskim, gub. grodzien.*

[6]) *Mikołaj Radziwiłł z linii na Dubinkach i Birżach.*

163. St. Karnkowski biskup kujawski do Zamoyskiego. Wolborz, 26 X 1577.

W odpowiedzi na list poufny, dziękuje, że usprawiedliwił przed królem jego nieprzybycie; o niechęci jakichś ludzi (Zborowskich?), na których ma pilne oko.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 70 Nr. 1. Oryginał własnoręczny z pieczęcią i adresem zwykłym.

Mcziwi panie podkanczlerzi.

Zalieczam uprzeimą chęcz sſłą WM.

Voianowski pacholię moie pod odiechanie x. Sulikowskiego, przes kthorego podalem listh do WM., prziniosl mi listh od WM., w kthorim raczi WM. piszacz, ześ WM. u Crola JM. obmową uczinicz raczil nieprziiechania mego, za czo WM. wielcze dzienkuie i powinien bidz chczę. Niepomalu mię thes y to uczieszilo, ze WM. raczis confidenter agere ze mną y confidenciei tey ze mną uzivącz. Nie omilişz szie, da Bog, na mnie. Isz nie contenczi ovi liudzie [1]) odiechali et alius insalutato hospite rosgnievaffsch(s) szie vipadl, dawno na to przalo. Mores eorum ulciscuntur eos. Alie rownego pana gnieff, bo vana est sine viribus ira. Jechali z vielkiem pędem, quasi re bene acta. Mam na nie pilne oko, liecz to vidzę, ze creditu nie maią. Vos fortes estote, fumi isti evanescent. Staram szię pilnie o pieniądze i vyprawie, iako będę mogl nayrichliei bucinatorem (!) laudum WM. Gawlovianum. A s tim schie mnie milei i laskawi prziiazni WM. zalieczam. Datum z Wolborza XXVI Octobris 1577.

WM. s sercza wszithek Stanislaw Karnkowski, Biskup Kuiawski ręką wlasną sst.

[1]) *Może Zborowscy, którzy zaraz też rozpoczynają jakieś knowania na Śląsku, por. Nr. 166.*

164. Jędrzej Opaliński marsz. w. kor. do Zamoyskiego. Radlin, 1 XI 1577.

Skarży się na nazbyt krótkie listy Zamoyskiego; prosi, by król przedłużył opatowi lubińskiemu termin spłaty rat. Poleca x. Goślickiego.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 48 Nr. 11. Oryginał własnoręczny.

Mczivi Panie podkanczlierzi.

Sluzbi sve povolne VM. memu mcivemu panu zalieczam etc.

Thagem sobie od VM. mego mcivego p. obieczoval viedziecz vsidko,

czo sie tham dzieie na dvorze J. Kr. M., alisczi nicz, jedno kilka slov jakihsi od VM. mialem, s kthorih acz content jezdem, jednak s tha cautia, abisz VM. in posterum, jezli VM. per negotia albo occupationes samemu non licet, kazal komu vipisovacz mi, czo sie tham dzieie, bo nie thelko ziemianov, alie gi samego siebie mie srom, bedacz sluga JM. pana podkanclierzego, viecz do niego czestho sliacz, a ex fama publica thelko slisecz o thamtich spravach etc. S x. opathem liubinskiem [1]) mam spravi trohe okolo coadiutorii na opacztvo mego jednego povinnego, na kthora J. Kr. M. consens z laski svi a za stharaniem VM. dacz mi obieczacz raczel; jednosz gisz jgnorant, viecz boiazlivi kthemu, obavia sie, bi ona obligatia, kthora ucziniel Krol JM. vikupicz one dobra na one 5000 zasthavione, nie na tho bela ucziniona, virzuczicz go z opacztva, bo thaka jesth, ze v rok 1000 zlothich, drugiego thiliesz, a thrzecziego osthathek zaplaczicz povinien, a kozda ratha sub amissione abatiae. Gi vpravdzie dobracz tho veda nani [2]), liedvicz sie nie iesth czego bacz na then skazoni sviad, na kthorim kozdi sie o sie sthara; alie go ia animuie, jedno gisz plohe zvierze, nie da sobie slow davacz, rzeczi kaze viecz pewni. Viecz ja, abi jedno coadiutoria bela, obligovalem mu sie (a tho v nadzieie laski J. Kr. M. gi mciwego stharania VM.) ziednacz mu u J. Kr. M., ze czo mial poczacz v rok piervsa rathe placzicz, a pothim drugie, jako rathi gida, ze mu Krol JM. pomknie czasu do trzech liad thi piervsi rathi, a drugie abi thak sli pothim, jako obligatia niesie. Prosze thedi VM. mego mciwego p., abisz VM. prziczine sva u J. Kr. M. ucziniez raczel o pomknienie thih terminov a mnie tho poslal przesz tho paholie. Bede the laske VM. memu mciwemu p. zaslugoval etc.

X. Gosliczki [3]) pisal sam do mnie czegosi niemalo. Summa thego vsidkiego: radbi sie dobrze mial, ba liedvi nie panem bel, jednosz vidzi, ze besz laski gi stharania VM. bicz mu tho nie moze. Othosz mniemaiacz, zeszi VM. na mie laskav, do mnie sie uczieka, abih go VM. zalieczal. Prosze, vezvavsi go VM. do siebie, animui go VM., davsi mu znacz, zem v tim do VM. pisal, pothim racz VM. oni stharanie czinicz, zebi vzdi pod lava nie liezal, bocz gi podobno godni gi moglbi kiedikolviek bicz pothrzebnim sluga Krola JM. a, iako on upevnia, gi VM. Viecz gisz jusz gi v malih rzeczach nierasz repulsam odniosl, sthrahem viedsih czeka, druga zwadpivsi v pieczeczi (bo a iako przed vielgiem secretarzem X. Rozdra*zewskim)* [4]) a on jako na dvorze zosthacz, spravi nie maiacz zadni, zlie, odiahacz mu z niczem jescze gorzi, bo na residenti slabe albo zadne baczenie. Othosz vidze, ze go tho susi, albo vlasni pisacz, umarza gi jnsego refuium (!) v thim nie ma, jedno do laski VM. Prosze VM. mego mciwego p. za nim, nie odrzuczai-ze go VM. Vpravdzie-zecz nie jesthem

thak gleboki, abih exquisite mial liudzie znacz, alie atholi sie mnie zda dobri gi godni czloviek gi mniemam, ze sczeri etc. Czo ja vsidko gi sam siebie lascze zalieczam VM. mego mciwego p. etc. Z Radlina [5]) 1 Novembris 1577.

VM. mego mciwego p. sluga Opalyensky.

O limitatia z Langiem p. generalovi [6]) na siem pilnie prosze.

[1]) *Według nagrobku w Lubiniu w r. 1585 umarł tamże opatem Stanisław Chrzczonowski.*

[2]) *T. j. wędа nań.*

[3]) *Wawrzyniec późniejszy biskup poznański, był w r. 1577 dziekanem kieleckim, kanonikiem krakowskim i sandomierskim.*

[4]) *Hieronim, por.* Pawiński, Źródła Dziej. *III, 353.*

[5]) *Wieś przy drodze żel. gnieźnieńsko-oleśnickiej, własność Opalińskiego.*

[6]) *Wojciech Czarnkowski, generał starosta wielkopolski.*

165. Zamoyski do Krz. Radziwiłła hetm. poln. lit. — Malborg, 5 XI 1577.

Archiwum w Nieświeżu. Teka 307. Oryginał. Przy adresie uwaga: przez Kriszila do Wzieliubia 21 Novembris A. 77. *Druk.* Arch. Domu Radziwiłłów (Script. rer. Polon. *Tom VIII*), *str. 87* [1]).

Prosił króla, aby WMci summy przypisał na Żyżmorach [2]) z strony długów, co się WMci winny tempore interregni *i oddał w tej mierze list podskarbiego lit. Wojny. Król oświadczył, że nie może tego zrobić bez sejmu i nie chce płacić długów zaciągniętych przed jego wstąpieniem na tron. Dziękuje, że posłał swą żonę* [3]) dla odprowadzenia *jego narzeczonej, Krystyny Radziwiłłówny.*

[1]) *W druku zamiast:* udać *ma być* wdać *(5 wiersz od dołu).*

[2]) *Miasto w województwie i powiecie Trockim.* [3]) *Por. Nr. 162.*

166. Marcin Leśniowolski do Zamoyskiego. — Kraków, 6 XI 1577.

Co z wojew. podol. Mik. Mieleckim o małżeństwie Zamoyskiego z Krystyną Radziwiłłówną traktował; o knowaniach Zborowskich.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 154 Nr. 6. Oryginał własnoręczny z adresem zwykłym i pieczątką.

JWny a mnye wyelcze mczywy panye podkanclerzy.

Nanissze sluzby moye s uprzeimem wsitkich pociech wyncowanyem porucam w laske WM. mego mcziwego pana.

Dzisieiszego dnya prawye konczy się on termin cterech niedziel mnye od WM. mego mcziwego p. do odniesienia albo przeslanya vyadomosczy w poruconyu do pana woievodi [1]) nasnacony. Temu nasnaconemu kreszu chąc(!) ucinic dosic, com sza rade wzyal w pul drogy, nie maiac pewnei wiadomoscy, yedno nadzieie szame o biciu pana woievodzinem w Malei Polscze, s copiei listu mego do pana woievodi [2]) virozumiec VM. bedzies racyl, bom sczisniony krotkosczyą caszu, drogą niepospiesną, boyasnya niesastanya w Mielczu, skat do Usczya myl 60. Poslalem o dwu koni cuincgo posla dnyem y nocą do Ruszy, a szam w nadzieie bicya dlya weszelya do Sendomierskiej siemie bieszalem, pewien będąc, sze chocbym ustnie porucona sprawe doniosl, dacbym ya yednak yako przettem na pismye musyał. Nie sawiodlem sye w tem. Poracboval pan woievoda s daty listu WM., sze nie iedno ya na Sendomierska siemie yadąc, gdziem sie go spodzievac powynnye myal, alie o dwu koni pacholie sza pultori nyedzielye (bo to bil do syachanya s panem woiewoda kres mnye od VM. szaloszony) lyedwie mogl prze odlieglosc niemalą caszu wirownac nasnaconemu. Nie iedno sie them nie obraszil p. woievoda, szem ustnie nie mogac, na pismie poslal, alie list moy y panu stąrosczie Barskiemu [3]) ukasal, po ktorego dlya deliberaciei bil poslal, y panom Radziwilom prze-pis przy swoym o tey sprawye lisczye odeslal. W tem szamem y WM. mego mcziwego p. woliey y moiei uprzeimei w posluszeniu checy nie stalo sye dosyc, sze prze satrzymanie posla mego tidzien caly odpis y wia-domoscz posniei do WM. przydzie, nislis byl WM. roskasac racyl; alie sabawny y w kasdei sprawye dlugomyslny pan, chocbym go bil ustnie dosiakl, tosz bil ucynil mei rosmowye, co y pysmu, stat [4]) go p. Dudici Fabiusem dlia cunctaciei w sprawach sval. Mczywy panye podkanclerzy, s odpiszu yego sroszumyes WM., ylye checy przyloszil do tei sprawy WM. Pewienem tego, sze do Ich M. panow Radziwilow pisal, tak my snac dal w odpysie do mnye. Alie isbis WM. do naymnieiszego punctu wiedzyal, tedy WM. badz pewyen (szam tho yedno odemnie uprzeimego slugy wiedzac), sze pan voiewoda w tei sprawye yest malcontento s panow Radziwilow, nie isby nie myal WM. s Ich M. y s sobą powynowactva szicic (wiem pewnye, sze nie mniei sobye, ylie WM. tego szicy), alie sda mu sye, sze sza pozvolieniem przes list pana marsalkowem [5]) wkrocil bil gleboko w staranye y nyemal w upewnienie s starostą Slichowskiem [6]), skat roszumye, sze go legitime nie visvolily tilie, ylieby sie iemu szame-mu dosic stalo, mniei sie go w tem dokladali, nisli y spowinowacenie i ono ius wpul posvolienie dopuscalo i wiecey strony WM. szamego w tem staraniu WM. wiedzyal, nis stamtat. Jednad is madri, nie iedno sze WM. szicy, alie y postepku panow Radziwilow, choc w nyem satisfactiei nie

cuye, otvorziscie podobno nie gany, nye chzac rzeczy przes sie smacnei suquasnyc. A tes go przez tego posla, o ktorem do mnie pisze, sze myal prawie po przecitaniu listu mego od pana marsalka Radziwila posla, yesly nie ublagaly, poglaskaly podobno. Poslie-ly panya woiewodzyną albo yesly vipravy panią starosczyną Barska, iego odpis WM. ukasze saras y s tem, yako tham gorąco o caszie y miescu wedlie szadanya WM. do Ich M. pisal. Mnie sie tho sdalo WM. memu mcziwemu p. osnaimic, cegobym bil wiecey ucynil, gdibym bil szamego mogl dosiac.

In publicis is odvloke cierpiec mogly, nie piszalem mu bil nic s drogy, na weszelie odkladayac, alie is sza weszelia pomknieniem a niepewnem iego bicyem mnie podobno liedwie co nadzieie sostaye widziec sye ustnie, wipisze mu iutro WM. sze mna rosmowy o przislem seimie i de statu terasnieisich rzecy, co abym ucynyl, pisal szam do mnye. Ja is sie szam nye iedno dlia weszelya JM. pana Bieckiego [7]), alie y dlia polatanya nakkaszonego sdrowia szatrzymam, mam nadzieie w dobrocy WM., sze to bes obraszenya łaski WM. mego mcziwego p. bedzie. Nie omieskam yednak, da-li Pan Bog, do tego pociesnego actu slusic, yako y do kasdey yney y nie tak wdziecnei poslugy sawdy calem szerczem gotow bede, proszac pokornie, abym kilkiem slow mogl wiedziec efect, a przithem, yesly co przet seimem iest, w cobym ya slusic mogl sdolac. Poruczam nanissze y uprzeime slusby swe w mcziwą laske WM. mego mczywego p. S Krakowa 6 Novembris anno 1577.

VM. mego mcziwego p. uprzeymy sluszebnyk Marc. Liesniouolski z Obvr subscripsit.

Pokornye, yako mego mcziwego p. prosze, niech to moye spetne reky moiei pismo nie obrasza lasky WM. mego mcziwego p. Po wcoraiszego dnia liekarstvo (s) cyesko my przichodzy pyszac, wsak tego lisciska oproc WM. szamego nikt nie uirzy y nie nalaye, sze do takiego pana tak niesgrabnie pisze. P. Czesnyk przysvolil yachac przet seimikiem do Lecice y na seimik; tuszi, sze posluszi wedlie misly przes pewne media; teras na Morawe odiachal. Cris. Sborowski y Samuela i Ciolka [8]) do siebie pilnie na Sliasko przywabyl. Myal byc i marsalek [9]), alie go pieniesna sprawa sasla s voievodą Rawskiem [10]). Warza cosz, cego ia postaram się, sze doide. Samuel się chluby, sze odzierszal oszm tysieci opatrzenia dorocnego tym biciem u dvoru. Frikac [11]) o dwu tisiacu iurgieltu powieda sze mu dano, tanta roba.

[1]) *Mikołaja Mieleckiego ożenionego z Elżbietą Radziwiłłówną, siostrą narzeczonej Zamoyskiego.*

[2]) *Załącznika tego brak.*

[3]) *Mikołaj Buczacki ożeniony z Anną Magdaleną Radziwiłłówną, siostrą narzeczonej Zamoyskiego.*

[4]) *T. j. stąd: Andrzej Dudycz, niegdyś biskup pięciokościelski, i internunciusz cesar. podczas bezkrólewia po ucieczce Henryka.*

[5]) *Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka, brat narzeczonej Zamoyskiego.*

[6]) *Stanisław Latalski, starosta człuchowski. Człuchów, po niem. Schlochau. Że tu o nim mowa dowodzi list M. Krzyszt. Radziwiłła Sierotki do Krzysztofa Radziwiłła hetm. poln. z 24 V 1577. Według niego Jan Kostka, wojewoda sandomierski pisał do Mik. Mieleckiego, wojewody podolskiego* „o p. Liatalskim; już nie będzie sollicitował, i pisze, że mu odpisać chce, aby sobie indziej żony szukał, bo nam Radziwiłłom inakszego szwagra trzeba" (Arch. Domu Radziwiłł. *w* Script. rer. Polon. VIII, *str. 11.*

[7]) *Mikołaj Firlej, ożenił się z Elżbietą Ligęzianką,* (Niesiecki, *IV, 35*).

[8]) *Samuel Zborowski i Stanisław Ciołek, stronnik Zborowskich, por.* Heidenstein, Vita Zamoiscii *str. 96.*

[9]) *Andrzej Zborowski, marszałek nadworny.*

[10]) *Anzelm Gostomski.*

[11]) *Ernest Frykacz, stronnik Zborowskich, por.* Heidenstein, Rer. Polon. *282 b.*

167. Posłowie ks. Rzeszy do kancl. Wolskiego i Zamoyskiego. Gdańsk, 8 XI 1577.

Odpowiadając na list kanclerzy, wstawiają się za Gdańskiem w sprawie żądanego przez króla odszkodowania wojennego (zob. Nr. 172).

Arch. główne warszaw. Liber legationum internarum *f. 138. Inne odpisy z tego* Liber *por. Nr. 117. Druk.* Pawiński, Źródł. Dziej. *III, str. 308.*

168. Mik. Sienicki podkomorzy chełmski do Zamoyskiego. Batorz, 9 XI 1577.

Dziękuje za zalecenie go królowi i za opiekowanie się jego synem, którego wnet do Zamoyskiego pośle. Według życzenia Zamoyskiego i króla traktował z Tęczyńskim, wojewodą bełzkim. Gotów mimo wieku do usług dla dobra publicznego.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 61 Nr. 9. Oryginał własnoręczny z adresem zwykłym.

Laski mciwego Pana Boga, szdrowia *etc.*

Mczivi Panie potkanczlerzi.

Isz VM. na powinnoscz starozithną narodow nashich pomnicz raczisz, a mnie mczivie chucz swą offiarowacz i pokaziwacz to, tak viswiatczaniem poslug moich przecziw Rptej przed Panem naszym, jako i obmislivaniem vichovania syna mego [1]), ze go tesz VM. przi sobie ku zaprawie jakei na potim przygodnosczy jego miecz raczisz,—VM. panu svemu za to

wszitko vielcze dzenkuye i acz rowną miarką (bo mye nie iest sto) oddacz nie mogę, jednak ile mocz bendę odslugowacz, povinien ostavam i rad bende, tak isz WM. y yny znacz to bendą, zem ya tey VM. ku sobie chuczy wdzieczen, czo VM. latwie poznacz bendziesz raczył, gdi my czo sluzicz sobie roskazesz. I rozumiem VM. zabawye ustaviczney y pilney i przeto nicz mye nye dziw, isz VM. pissacz do przyiaczol czesto pliaczu miecz nie raczisz. Tak, iakosz my VM. roskazal y J. Kr. M., vydzalem sye sz JM. panem voiewodą Belskim [2], y virozumial zdanie VM. w tich zatrudnionich sprawach pospolitim(!), y rozmavialem sz JM., ylie na ten czasz krotki bicz moglo. Na chuczy mey, iakom zdawna szvikl a VM. dobrze sviadom, nie zeydze, bo chocz owdze na ustroniu mieskam, nie mogę syę nalogu odjącz, abim o tim, czo dolega ym daley tim gorzey, mislicz nie mial y rozmaviacz, s kim bicz moze, bo nye yednako wshitczy na to poglądayą. Iakosz VM. ludzy krayow ovich dobrze viadom, jenak nie mogę ynaczey znacz, jeno isz wsdy dolega to wszitkich y znayą zabavienie panske a stąd swe nyebespieczenstwo, ale iako temu zabiegacz chczą, iescze nie viedzecz; nie opuscze ienak to, czo moze bicz y viek moy natargany snossicz moze, sluzicz w tym i folgowacz zdanyu VM. y Paniskemu ku dobrem(!) pospolitemu. Syna svego nie omieszkam ku WM. tim richley odeslacz, ktorego wshitko na mcziwey lascze VM. nalezecz bendze, w ktorey nie viątpye, y sluzbi swe zaleczam. Dan w Botorzu, IX Novembris Anno 1577.

VM. pana svego ziczlivi przyaczel i sluga Mikolai Sieniczki potk*o*-*morzy* [3]) m. pr.

[1]) *Miał dwóch synów Jana i Józefa* (Niesiecki, *VIII: 352*).

[2]) *Andrzej Tęczyński, por. Nr. 156. List niniejszy wysłał do Zamoyskiego Tęczyński wraz ze swoim (Nr. 169). Oba listy napisano we wsi Batorz albo Botorz w dzis. powiecie janowskim gub. lubel., która należała do Tęczyńskich, (że była w ręku Tęczyńskich, dowód w* Arch. Domu Radziwiłłów, Script. rer. Polon. *VIII, 164). O rozmowie tu wspomnianej doniósł Zamoyskiemu ustnie Allemani, por. Nr. 169.*

[3]) *Zob. o nim przez Szujskiego napisany żywot,* Dyaryusze sejmowe (Script. rer. pol. I) *str. 77.*

169. Andrzej Tęczyński wojewoda bełzki do Zamoyskiego. Batorz, 11 XI 1577.

Otrzymał trzy listy od Zamoyskiego, ale późno. O rozmowie swej z Mikoł. Sienickim podkom. chełmskim doniesie przez Alemanniego kuchmistrza. Oddaje mu syna w ćwiczenie.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 62 Nr. 43. Oryginał z podpisem w części własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym.

Mcziwy Panie podkanclerzy.

Zalieczam sluzby me *etc.*

Mialem troye listy od WM: iedne przes Pytowskiego, Krola JM. komornika, 19 dni po daczie WM.[1]), a drugie przes Bolminiskiego, pacholię WM., ktore mi tylko swem tritem [2]) rąk doszły; trzeczie dopiro dzisia od p. Maczieiowskiego. Y pisalem WM. memu mcziwemu p., ze the listy, ktore naliezały do JM. pana Sendomirskiego [3]), porzuczil kęndys w drodze do JM. The thysz, ktore p. podkomorzemu naliezaly, yako mi p. podkomorzy wczora powiedział, w Tarnogorze[4]) zostawił, yadącz do pana woyewody Podolskiego[5]), na ktore odpisy[6]) WM. posylam. A ysz tak lieniwo WM. odpisuię, prossę i sam mię WM. za wymowionego racz miecz, y u Krolia JM. obmowicz, bo tych listow nie maiancz od Krola JM., pretextum nie mial takovego s p. podkomorzym o tem mowicz, s ktorym czom teras movil WM. memu mcziwemu p. przes p. kuchmistrza[7]) oznaymuyę, iako mniey zatrudnionego. Tho tylko WM. oznaymuye, ze czalie a uprzeymie przyaczieliem WM. bycz sye ofiaruyę. A na więtsze upewnienie tego vadem syna swego WM. w czwiczenie y do poslugi WM. oddaię, o czem sam szerzey listem swem potwierdzam, ktory w lisczie swem WM. posylam. Zalieczam mię przythym y sluzby moie w mcziwą laskę WM. mego mcziwego p. Dathum Botorz[8]) 11 Novembris Anno Domini 1577.

WM. mego mczivego p. zyczliwy a uprzjmy przjaczil a iako brath[9]) i sluga Andrzey Hrabia na Thęnczynie woiewoda Bełski, Osvieczimski, Zatorski etc. Starosta subscripsit.

[1]) *For. Nr. 156.* [2]) *Tret, tryt znaczy krok* (Linde).

[3]) *Kasztelan, Stanisław Szafraniec.* Pawiński, Źródła Dziej. *IV, 151.*

[4]) *Mikołaj Sienicki, podkomorzy chełmski był starostą tarnogorskim.* (Niesiecki, *VIII, 352*). *Starostwo tornogorskie w ziemi chełmskiej.*

[5]) *Mikołaj Mielecki.* [6]) *Por. Nr. 168.*

[7]) *Dominik Allemani, kuchmistrz królewski.* [8]) *Por. Nr. 167, uw. 2.*

[9]) *Powinowactwo łączyło go z Zamoyskim. Matka pierwszej żony Zamoyskiego, Anny Ossolińskiej, Dorota z Tęczyńskich była siostrą stryjeczną ojca wojewody.* (Niesiecki, *IX, 62*).

170. Albrecht Fryderyk ks. Pruski do Zamoyskiego. Królewiec, 22 XI 1577.

Poleca sekretarza swego, Daniela Banka.

Arch. państw. w Królewcu. Herzogl. Briefarchiv. Koncepte B. *Minuta z dopiskiem a tergo*: Ad utrumque Cancellarium mutatis mutandis, ad regem parabatur[1]) XXII-a IXbris Anno LXXVII Registeriret.

Generosi et nobiles consiliarii et subditi nostri, fideles nobis dilecti. Achatius Burggravius et liber baro a Dhona, capitaneus Morungensis [2]) et Wolgangus a Kreuzer, militiae praefectus, certis quibusdam in negociis suis praesentium exhibitorem secretarium meum Danílum Bank ablegavit. - - - Rogo itaque Mag. Vestram, ut - - negotia ista sibi benigne commendata habeat et intercessionis meae subditi mei fructum optatum percipiant.- - -

[1]) *Minuta ułożona jest do króla; na tej podstawie podaje się tu excerpt.*

[2]) *Przekreśl.:* Wenceslaus Schachius a Stangenb. cancellarius.

171. Jan Krotoski do Zamoyskiego. Żórawia, 25 XI 1577.

Odpowiada na list do ojca, który umarł, więc nie może przybyć na wesele Zamoyskiego, lecz przyjdzie na sejm polecić się Zamoyskiemu.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 152 Nr. 1. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem zwykłym.

Wny Panie, Panie a dobrodzieiu moi mciwy.

Nainisse sluzby swe mciwei łasce WM. zalecam.

Mciwy Panie. Oddan mi iest list WM. mego mciwego p., 25 novembris pisany do JM. pana woiewody, pana a oica mego [1]) mciwego, gdzie WM. JM. wzywać raczysz ku posłudze swei radosny. Tedy racz WM. m. m. p. wiedzieć, ze iusz Pan Bog JM. pana woiewodę s tyh miserei przes smierć do swei radości wyrwać, a mnie tym osirocić raczył. Ale gdzieby byl ieszcze na tym swiecie, pewnie, zeby mu wietsza radość nie byla mogła być, iako w tak pocieszny sprawie WM. swemu m. p. służyc, ktoremu on i zawsze i ku kazdei posłudze gotow był. Czego ia, na iego miescu będąc, sam ku tei potrzebie pociesznei, ku posłudze WM. m. m. p. przybyciem swym potwierdzic nie zaniehałbym był, ale mi prawie na ten-ze czas obhod załosny pogrzebu nieboszczykowskiego przypada, na ktory ia umyslelęm był WM. swego m. p. unizęnie prosić, ale ze causa legalis wymawia, tedy tego zaniehywąm. O to tylko WM. swego m. p. a dobrodzieia unizęnie proszę, aby WM. tesz mnie od tamtei pocieszny posługi swei wymowionego na tęn czas maiąc, na kazdą inszą wszelyakiego czasu, iako własnego nainiszego sługi swego, smiele uzywać raczył, a m. m. panem być raczył. Nie smięm teras szyrokiem pismem WM. swego m. p. bawić, gdisz sam, da Pan Bog, na seim przyiadę słuzyc WM. swemu m. p., a tezes WM. m. m. p. dobrze swiadom, iako nieboszczyk pąn ociec, służąc Rptei maietność swą zawiodł, tak ze nie bedzie-li mciwei łaskiei J. Kr. M., za przyczyną WM. m. m. p. a dobrodzieia,

tedy my, potomkowie iego, musielybysmy zaginać. Ja się tym tylko cieszę, isz Pan Bog WM. przy boku Krola J. M. postawić raczył, ktory miłosniki i sługi Krola J. M. Rptei forytować i onim dobrze czynić zwikles. Przeto sie i ia WM. swemu m. p. y dobrodzieiowi z nainiszemi słuzbami swęmi unizęnie zalecam. Dan z Zorawiei 25 novembris Anno 1577.

WM. swego m. p. a dobrodzieia nainiszy sługa Jan Krotoski.

[1]) *Jan, wojewoda inowrocławski.*

172. Zamoyski [1]) do Gdańszczan. Malborg, 25 XI 1577.

W odpowiedzi na Nr. 167 oświadcza się z życzliwością dla miasta i wzywa, aby jak najrychlej przyjęli warunki pokoju.

Arch. państw. w Gdańsku. Urkunkenschublade *LXXXVII B. Nr. 23871. Oryginał z podpisami częściowo własnoręcznymi, z dwiema pieczątkami i z adresem:* Spectabilibus et Famatis dominis proconsulibus, consulibus, scabinis, centumviris totique communitati Regiae civitatis Gedanensis, suis charissimis. *Inną ręką przy adresie:* Redd. 26 Novembris Anno 77.

Salutem. Patuisse D-bus Vestris litteras nostras, quas cum R-mo d-no episcopo Plocensi et regni cancellario ad Magnificos d-nos legatos Ill-morum Principum nuper dederamus, de rebus civitatis istius scriptas non gravate ex litteris D-tionum Vestrarum intellexi. Vellem autem, patuisset quoque una animus ipse, ex quo litterae illae prodierant, propensissimus in salutem, tranquillitatem, dignitatem et ornamentum omne istius civitatis. Tum enim non dubitem tanto maiorem datam facultatem fuisse D-bus Vestris perspiciendae penitius eius, de qua mihi gratias agunt, benevolentiae meae, quanto ea re ipsa maior est, quam fuerit in litteris ipsis non tam expressa, quam adumbrata. Quod ad me attinet, ego in omni varietate rerum ac temporum, in quibus interea civitatem istam versari vidi, studium nihilominus atque amorem meum, quoad maxime potui, erga illam conservavi. Ex quo vero tempore plura, quae in ea desiderare coepi eorum, quae ad mutuam illius erga communem Rempub. charitatem pertinere videbantur, nihil feci aliud, quam quod primum quidem institutum eiusmodi D-tionum Vestrarum valde sum demiratus, deinde autem alacritatem quoque illam demonstrandae benevolentiae meae inhibere quodam modo necesse habui, ne aut officio meo erga Rempub. deesse aut etiam invitos viderer servare velle. Nunc cum et D-bus Vestris benevolentiam meam non ingratam esse intelligo et, quod primum est, cum studium civitatis istius reddi quodam modo Reipub., communi omnium nostrum parenti, ac restitui perspicio, utrumque sane facio: nam et D-bus quidem

Vestris eum animum gratulor et meum vicissim illis libenter reddo atque restituo ita quidem, ut si modo eo uti voluerint, prompto, profecto et parato uti possint ad gratiam ipsam Reg. M-tis sibi conciliandam, quam et optare iam ipsae et in qua sola omnes fortunas civitatis recte, mea quidem sententia, videntur collocare. Hoc est, de quo me D-nes Vestras interea admonere facit meus erga illas amor singularis, ut gratiam hanc Reg. M-tis paternam, quae pacem tam clementer et tam liberaliter offert, amplectamini. Multum certe vobis id commodi adferret, si alacritatem in deferenda S. Reg. M-ti vestra fide demonstraveritis nec amplius cunctabimini. Bene valere D-nes Vestras cupio. Datum Mariaeburgi die XXV mensis Novembris Anno Domini MDLXXVII.

D-tionum Vestrarum paratissimi Petrus Dunin Volski, Episcopus Plocensis et Regni Poloniae cancellarius manu sua subscripsit.

Ioannes Zamoiski de Zamoscie, Regni Poloniae procancellarius et Belzensis, Cnissinensis Zamechensisque capitaneus manu sua subscripsit.

[1]) *List ten, acz podpisany przez obu kanclerzy, pisał sam Zamoyski. W podpisie słowa po dacie:* D-tionum Vestrarum paratissimi *napisał własnorecznie. Początkowo było* paratissimus *ale poprawił, w czem dowód, że pierwotnie miał list ten wysłać tylko od siebie. W podpisach kanclerze własnorecznie dopisali jeszcze tylko* manu sua subscripsit.

173. Gdańszczanie do kancl. Wolskiego i Zamoyskiego. Gdańsk, 28 XI 1577.

W odpowiedzi na Nr. 172 proszą o poparcie przy obecnych układach pokojowych, obiecując wdzięczność.

Arch. państw. w Gdańsku. Liber missivarum *XXVII 36, fol. 351 b. — 352 b. Nagłówek:* Ad utrunqne Cancellarium, 28 Novembris 1577.

R-me, Magnifice ac Generose domini gratiosissimi.

De benevolentia R-mae et Mag. D-tionum Vestrarum erga nos et universam hanc civitatem adeo nunquam dibitavimus, ut eandem in rebus nostris etiam adversissimis expertos fuisse magnopere nobis gratulemur. Ac siquid forte incidit, ut in ea rerum ac temporum varietate fieri solet, quod animos illarum a consueto erga nos amore non nihil retinuit, operam deinceps omnem Deo volente dabimus, quibuscumque poterimus obsequiorum generibus praestandis, ne vel a nobis offensionis alicuius causa consulto profecta vel isthaec summae benevolentiae redintegratio non gratissimis animis accepta fuisse videatur. Quam ut eo magis exploratam habeamus, iterum ac iterum diligentissimis verbis perquam reverenter petimus, ut R-ma et

Mag. D-nes Vestrae nunc, cum de rei totius compensatione agatur[1], quam et ex animo cupimus et universae Reipub. cumprimis utilem optamus, non minori quam antea semper ostenderunt ope, favore ac patrocinio civitatis huius salutem, commodum, fortunas, incolumitatem, totius denique provinciae tranquillitatem benignissime complecti, augere, ornare et conservare dignentur. Quod uti non potest non esse in tanto nominis ac officii splendore clarissimum et Reipub. longe utilissimum, ita nihil certe praetermittemus, quod ad gratissimi nostrorum omnium animi memoriam pertinere possit, summis viribus et perpetuo obsequendi studio magis ac magis declarandam. Easdem Deo optimo maximo diutissime salvas ac superstites et nos earundem gratiae, favori ac benevolentiae perquam reverenter commendamus.

[1]) *O owych układach por.* Pawiński, Źródła Dziej. *III 316—326.* Moderatio conditionum in colloquio d. cancellariorum cum d. legatis; Relatio d. legatorum ad moderationem; Responsum nomine S. Reg. M-tis ad eandem relationem d. legatorum *z podpisem Zamoyskiego.*

174. Stanisław Górka wojewoda poznań. do Zamoyskiego. Poznań, 30 XI 1577.

Składa życzenia z powodu ślubu Zamoyskiego z Radziwiłłówną, lecz nie wie, czy będzie mógł przyjechać.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 61 Nr. 1. Oryginał z podpisem własnoręcznym.

Mcziwy Panie podkanclerzy. Sluzbi swe uprzeyme *etc.*

Iezdem s tego niepomalu pocieszon, m. m. p. podkanclerzy, ze Pan Bog wszechmogaci WM. m. m. p., do tak zacnego a swientego stanu małzenskiego powolac racził, w ktorim stanie malzenskim zebi Pan Bog wszechmogaci WM. m. m. p. wespolek i z prziszlą małzonką WM. moią mciwą panną wszeliakim swim szwientim blogoslawienstwem, blogoslawic raczil, o to ia Pana Boga proszic nie przestawam, ziczącnc tego WM. oboygu od Pana Boga nie inaczi, yako wlasznemu domowy swemu. Co sie ticze bitnosczy moi do tak swienti sprawy WM. m. m. p., nierzkac[1]) do tak uccywi i swienti sprawy zebich WM. m. m. p. sluzic nie miał, alie do wszeliaki inny, nakoniec bi mi zdrowiem swim zapieczentować, iezdem zawsze gotow, bi mi iedno gody, ktore sobie mało nie za sądni dzien poczitam, takze nowe liato nie przeszkodziały. Jednak starac sie o to z wielką pilnosczią bęndę, zebich w tim woly i rozkazaniu WM. m. m. p. doszycz ucziniel, a nierzkąc na to wesele WM. m. m. p., alie i do tich inszich poslug starać szie bende, zebim ku posłudze WM. m. m. p.

nie omieszkal, ktoremu uprzeyme a wierne slusbi swoie w mcziwą łaskę pilnie, pilnie zalecam. Z Poznania 30 Novembris Anno 1577.

WM. m. m. p. uprzymy przyaczyl y sluga Stanislaw Grabya s Gorky ręką własną.

[1]) *T. j. cóż dopiero, nie tylko* (Linde).

175. Diamas Joamius prof. hebraj. do Zamoyskiego. Rzym, 30 XI 1577.

W odpowiedzi na Nr. 132 wzmiankuje o warunkach, w jakich mogłby wykładać język hebrajski w Krakowie.

Bibl. narodowa w Paryżu. Ms. fonds latin *Nr. 6063* (collect. Faur), *tom III, f. 449 kopia z początku XVII w. z nagłówkiem:* Diamas Joamius Florentinus Augustiniensis ad Jll. D. Regni Cancellarium [1]).

Illustrissime ac praeclarissime vir.

Litterae, quas professori linguae Hebraicae nuncupasti quasque Ioannes Zamoisky tuus Romam detulit, mihi nihil eiusmodi cogitanti redditae seu potius attributae fuerunt, quasi mihi iuxta voti tui desiderium convenirent. Ego vero et coram et scripto, quid in hac re praestare possim et valeam, tum de itineris ratione, cum Ioanne Zamoisky tractavi pluribus. Sed quoniam in ea sum aetate, ut novos labores, praesertim in externo et mihi insueto coelo, nesciam quomodo ferre possim, cunctanter, ut vera fatear, conditionem accepi, alioquin tuis humanissimis litteris, honestissimis conditionibus, sed potissimum honestate, splendore et dignitate rei vehementissime inflammatus. Quis enim Regi adeo praepotenti, adeo christianae religionis cultori et defensori et tam praeclara molienti, etiam non vocatus nolit operam suam omnem, praesertim vero in rebus sacris et divinis, quin etiam et se ipsum non libentissime dicare atque addicare? Sed me itineris vel prolixitas vel difficultas valde ut deterruit, ita et nunc deterret. Nam itineri faciendo nedum insolens sed ineptus prorsus sum, nec etiam, quod satis formido, satis firma valetudine, qui saepe laterum et ischiadis dolores et fastidia frequenter experior. Huc accedunt pene quotidie graves amicorum dehortationes, qui fortasse vires meas exactius aestimantes, quas ego accensus veniendi desiderio non ita ad verum metior et expendo, saepius mihi illud Pharaonis quodammodo occinere videntur: ראו כי רעה כנגד פניכם: [2]), quasi mihi in hac aetate certum vitae damnum impendeat, ipseque quodammodo ἔργον ἄεργον inconsulte moliri aggrediar. Sed tamen Dei confisus auxilio, qui eius tantum gloriam et honorem me-

ditantes (quod mihi unicum in hoc negotio statui esse propositum) ex omnibus periculis facile sublevat et erigit, consilium meum adhuc teneo, ut primo vere itineri me committam, iis scilicet conditionibus, quas Ioanni Zamoiscio perscriptas dedi. Et quoniam facile credo ante illud tempus te his litteris respondere posse, summopere ad has optarem responsum tuum. Nam et hoc postremum non tantum mihi gratum quam rei ipsi necessarium adiecerim, quod si forte professio istius Hebraicae linguae inter caeteras nobiles disciplinas non sit adeo (ut in Italia video) multorum votis expetita sitque potius ad ornatum quendam seu potius ad Gymnasii magnifice instruendi explementum quaesita, optarem ad hoc opus quasi frustra non vocari. Nam tunc mei laboris fructus ille mihi gratissimus praecipue fuerit, si cuius gratia fit, uberem fructum pariturum sperem et operae praecium facturus videar. Quod si adsit, difficillima quaeque mihi optata erunt et iucunda. Haec sunt, quae nunc ego tuis humanissimis et liberalissimis litteris invitatus, ruditer quidem, sed vere et ex animo respondere volui, quaeque etiam polliceri et praestare posse confido. Vale. Romae, die ultima Novembris MDLXXVII.

Ill-mae D-tionis Vestrae addictissimus frater Diamas Joamius Florentinus Augustiniensis manu propia.

[1]) *W Ms. tym listy z czasów podkanclerstma Zamoyskiego dają mu tytuł kanclerza, którym został dopiero 1 III 1578, por. Nr. 152, 177 i t. d.*

[2]) Exod. *X, 10.* Videte, quia malum contra vos.

176. M. Antoni Muret [1]) do Zamoyskiego. Rzym, 1 XII 1577.

Odpowiada na Nr. 139. Miał już przenosić się do Krakowa, gdy papież polecił mu zostać w Rzymie i pensyę powiększył, za co śle wyrazy wdzięczności.

Druk. M. Antonii Mureti epistolae. Coloniae 1580 *f. K. 4. Poprawniej*: Ingolstadii 1584 *str. 178. Przedruk. Bandtkie przy* Obronie J. Zamoyskiego *w* Otwarciu szkoły nauk prawa *r. 1811, str. 44—45. Tłomaczenie polskie w* Czasopiśmie księgozbioru Ossolińskich, Lwów *r. 1830 t. IV, str. 6.*

Marcus Antonius Muretus Ioanni Zamoscio, Regni Poloniae vicecancellario, Belzensi, Knissynensi, Zamchensi capitaneo, etc. salutem plurimam dicit.

Praeter spem et opinionem meam accidit, ut cum inter me et Ioannem Zamoscium, Serenissimi Regis secretarium, omnibus prope de rebus convenisset, iamque ego me ad iter accingerem atque isthic animo et cogitatione totus essem, subito ostenderit Gregorius Pontifex Maximus profectionem meam sibi non placere meque per viros summa auctoritate

praeditos monendum curaverit, ne ex Urbe discederem: sibi curae fore, ut ne in Urbe deteriori conditione essem, quam quae mihi in Polonia deferretur. Quin etiam ad quingentorum aureorum nummorum stipendium, quod mihi iampridem constitutum erat, statim ducentos adiici iussit mandavitque datario suo, primo quoque tempore quoquo modo efficeret, ut aliunde mihi trecenti aurei nummi quotannis penderentur. Ea re factum est, ut coactus sim deponere consilium, quod ceperam, veniendi ad vos, a quo, nec vivam, si me alia ulla res, quam summi Pontificis voluntas atque auctoritas abducere potuisset. Interea etiam tacente me facile omnes vident, quantum Ser-mo ac potentissimo Regi Stephano, quantum tibi, Zamosci clarissime, debeam. Vobis enim, nisi plane ingratus sim, hanc tam luculentam fortunarum mearum accessionem acceptam feram, necesse est. Quare dum vivam, me utrique tantum debere fatear oportet, quantum ab homine deberi homini plurimum potest. A te etiam atque etiam peto, ut mihi veniam a Ser-mo Rege impetres tibique persuadeas, si ullum tempus unquam eveniat, ut me vitam ipsam vel pro M-te ipsius, vel pro tua, clarissime Zamosci, dignitate in discrimen exponere oporteat, nemini me concessurum, qui id promptius aut maiori animo faciat. Vale. Romae. Kalendis Decembris MDLXXVII.

[1]) *O tem samem pisze Muret w liście do króla z tejże samej daty i do Pawła Sacratusa z 30 IV 1578* (l. c.).

177. Klaudyusz Gonzaga do Zamoyskiego. Rzym, 1 XII 1577.

Z rozmowy z wysłańcem królewskim bierze assumpt do wypisania Zamoyskiemu wyrazów życzliwości.

Bibl. Narodowa w Paryżu. Ms. fonds latin, *Nr. 6063* Collect. Faur, *III, f. 443, kopia z początku XVII w.*

Claudius Gonzaga Pontificis Maximi Domui Praefectus Ioanni Zamoiscio Sarmatarum Regis Cancellario [1]) salutem dicit.

Quae virtus apud Regem summum ac sapientissimum illustri te loco atque gratia constituit, ea me quoque iam diu (habet enim hoc virtus, ut latere nesciat) in tui amorem adeo pellexit, ut qua ratione aditus ad amicitiam mihi tuam patere possit, nullo non tempore cogitaverim. Accedit autem peropportune, ut cum id maxime cuperem, ea mihi sese obtulerit occasio, qua sane commodiorem nec optare quidem potuissem. Nam cum Georgius Ticinius [2]), Ser-mi Domini Vestri cubicularius, qui multis iam annis Romae omnibus, quae est spectata ipsius probitas, charus vivit

atque iucundus, Ioannem Zamoiscium Grimalium, negotia hic regia prudenter admodum procurantem, intime notum esse mihi voluisset, ex huius sermonibus, quos non semel, sed plurimos atque familiarissimos mecum habuit, cognovi non solum, quam vera de te fama loqueretur, sed etiam, quam idem se tibi addictum ac mirifice deditum profiteretur. Narrabat autem inter ceteras egregias laudes tuas, praecipuam quandam atque singularem in Deum ipsum atque Apostolicam hanc Sedem pietatatem. Cui ex altera deinde quasi parte eximia illa erga Regem tuum fides responderet, qua factum est, ut Rex ipse, quem nullius consilio egere non modum Sarmatia ipsa, sed orbis iam plane praedicat universus, tuae tamen potissimum prudentiae atque industriae suam dignitatem, suas spes, se denique ipsum iure optimo crediderit. Ergo Ioanni ipsi isthuc eunti [3]) tam tui studioso, mei quoque, quod quidem conicere potuerim, peramanti has ad te litteras dare animum induxi, quibus, quem aditum ad amicitiam tuam peroptabam, eum mihi eodem Ioanni internuncio aperirem quemadmodum summa tua humanitate fretus, polliceri mihi posse videor. Operam autem meam ita tibi omni tempore in omni re promptam paratamque fore persuadeas, ut si ea unquam usus fueris, quod abs te impetrare summopere velim, non dubitem tunc, quin me amantem redames. Vale. Romae Calendis Decembris MDLXXVIII (*s*).

[1]) *Por. Nr. 175 uw. 1.* [2]) *Por. Nr. 28 uw. 2.*

[3]) *Wrócił do Polski już w styczniu 1578 (por. Nr. 193 i* Wierzbowski, Vincent Laureo, Varsovie 1887, *str. 646). Zatem data 1578 mylna.*

178. Albrecht Fryderyk ks. pruski do Zamoyskiego. *Królewiec*, 4 XII 1577.

Podaje termin sejmu stanów pruskich i pyta, kiedy nań przybędą posłowie królewscy dla traktatów z margrabią brandenburskim o objęcie Prus w zarząd.

Arch. państw. w Królewcu. Herzogl. Briefarchiv. Concepte B. *Minuta z napisem.* Ad. Reg. M-tem Poloniae, mutatione ad utrumque Cancellarium hoc a d d i t o, u t n o m i n a c o m m i s s a r i o r u m s i g n i f i c a r e v e l i n t. 4 Decembr. Anno 77. Regestriret. *Na tej podstawie excerpt.*

Cum ex responsis Reg M-tis legatis meis superiori tempore aliquoties datis intellexissemus S. Reg. M-tem certos suos legatos propediem hunc missurum esse, qui me et ordines subditorum meorum de tractatibus inter S. Reg. M-tem et Illustrem principem D. Georgium Fridericum, Marchionem Brandeburgensem, agnatum meum, ratione administrandi ducatus huius

mei - facerint certiores, ad diem septimum mensis huius conventum subditorum meorum indixi. Cum autem dies hic nunc instet, de adventu vero S. Reg. M-tis legatorum mihi nihil adhuc certi constet, rogo Vestram *Mag.* - ut mihi tempus et diem adventus legatorum - - - significare velit, ne necesse sit subditos nostros frustra expectare. - -

179. Kardyn. Hozyusz do kanclerza Wolskiego i Zamoyskiego. Rzym, 5 XII 1577.

Utyskuje na stratę dochodów i szkody na Warmii; prosi, aby król nie wysyłał tam hajduków; potrzebuje dochodów na budowę szpitala polskiego w Rzymie.

Bibl. Jagiellońska. Ms. 161, Nr. 158, minuta pełna poprawek i Ms. 164, f. 223, kopiaryusz Reszki z końc. XVI w. z napisem: Regni Poloniae cancellario et vicecancellario, 5 Decembris 1577. *W minucie dodano* Romae.

Allatum est huc, qui fuerunt a Dantiscanis Christi regisque sui perduellibus ad eorum impios conatus adiuvandos et eorum rebellionem faciendam conducti, quod ii conscensis navibus ad ecclesiam meam profecti non parvam pecuniam ab canonicis illius extorserunt. Idem fecerunt etiam ab oppidanis meis Brunspergensibus. Ita nescio, quae mea sit infelicitas, quod et Neapoli reformor ab Hispanis, qui quam a Ser-mo rege meo defuncto pensionem mihi attributam habui, eam ut semel ereptam, integram solvant, hactenus adduci non potuerunt [1]), et in ecclesiae meae terris, a Danis atque a Scotis; totus ut mundus insurgere contra me videatur, dum nec domi nec foris locum ullum reperio, in quo tutus a rapinis esse queam. Ac non minus aliud etiam periculum impendere mihi scribitur: quod offensa Reg. M-tas propter numeratam a subditis ecclesiae meae Christi regisque nostri perduellibus pecuniam, quamlibet id inviti fecerint, adduci se fortasse patietur, ut haiducos in ecclesiae meae terras immittat, ut sic impleatur in illis, quod a propheta scriptum est: residuum erucae comedet locusta et residuum locustae comedet bruchus [2]) Id si fieret (quod pro sua misericordia procul Deus avertat) vix quidquam aliud mihi magis dolendum accidere posset. Quo maiore studio D-nem Vestram oro, ut, ne tale quid eveniat, providere conetur, ac si qui forte iam in ecclesiae meae terras haiduci sunt immissi, ut eos alio migrare aut in vicinam Livoniam proficisci M-tas Reg. iubeat, ut quae per Moschos occupatae sunt arces, eas recuperent; quin et rationem aliquam inveniat, qua subditis meis, quos misere vexatos audio, satisfiat, vel a rege Daniae aut eius Admiraldo, vel a Christi regisque nostri rebellibus Dantiscanis.

Eam rem ut esse sibi curae velit, etiam atque etiam maiorem in modum peto. Fuerat mihi deliberatum, quandoquidem omnes fere aliae nationes habent quaedam in hac urbe, quae totius orbis Christiani theatrum quoddam esse videtur, sua hospitalia, ne sola nostra patria deteriore conditione esse videretur, aliquam etiam pecuniae partem in hoc pietatis opus impendere; et iam a Sanctissimo Domino Nostro commodum locum impetravi. Caeterum unde vectigalia mihi mea percipienda sunt, Neapoli Hispani, in ecclesiae meae terris Dani, Scoti, Dantiscani, quominus ea possim percipere, prohibere videntur. Iterum atque iterum rogo, det operam, ut hoc impedimentum tollendum curet, quo libere vectigalibus meis frui mihi liceat, in pios usus, Deo gratiam suam largiente, convertendis. Scripsissem ad ipsam M-tem Reg. hac de re, sed quoniam non plene sum adhuc de his, quae gesta sunt, informatus, scriptionem hanc in tempus aliud reiciendam duxi, sed quoniam periculum est in mora, meas hasce interea dare volui, quo celerius remedium aliquod calamitatibus ecclesiae meae possit adferri.

[1]) *Mowa tu o prowizyi, jaką otrzymywał Hozyusz od „sum neapolitańskich," dla których odzyskania wysłał go Zygmunt August r. 1569 do Rzymu, por.* Eichhorn, Stan. Hosius, Mainz 1854/5, *II, 352, 411, 516 i list Hozyusza w tej sprawie do Stan. Fogelwedera z 28 VI 77,* Broel-Plater, Zbiór pamięt. *II 130. O napadzie okrętów gdańskich na Warmię, wypłaceniu napastnikom przez kapitułę 4000 talarów i ocenie tego kroku przez króla Stefana (por. l. c. 475 i* Wierzbowski, Vincent Laureo, Varsovie 1887, *620, 658).*

[2]) Ioel, *1, 4* Ostatek gąsienice zjadła szarańcza a ostatek szarańczej zjadł chrząszcz (*Wujek*).

180. Mistrz Joannitów do Zamoyskiego. Malta, 2 XII 1577.

Polcca rycerza Adelspacha, mianowanego komturem zakonu w Polsce.

Bibl. Narodowa w Paryżu. Ms. fonds latin *Nr. 6063,* Coll. Faur. *tom III fol. 452. Kopia z począt. XVII w. z nagłówkiem:* Magister Hospitalis Hierusalem ad Illustrem D-num cancellarium [1]) Regni.

Illustris ad Magnifice Domine.

Quoniam ad Maximum Ser-mumque Regem tuum litteras non vulgares dedimus eumque suppliciter exoramus, ut fratrem Georgium Adelspach nostrae venerabilis linguae Alemaniae [2]) militem, cui diebus elapsis commendas de Rosdein et Possen [3]), ut iura nostra expostulant, tradendas duximus, in earundem possessionem pacificam benigne redigere dignetur, peropportunum esse arbitravimus te etiam atque etiam hortari, ut dictum fratrem Georgium apud praefatam Ser-mam M-tem adeo benevolum ac commendatum reddas, ut pacificam et quietam possessionem dictarum

commendarum assequi ac retinere possit. Quod non nobis solum, verum etiam toti huic religioni nostrae tam gratissimum erit, ut suae Reg. M-ti et tibi pares reddere gratias nullo unquam tempore valeamus. Vale, Dominus Jesus te tuaque omnia perpetuo conservet. Datum Melitae quarto Nonas Decembris millesimo quingentesimo septuagesimo septimo.

D-tionis tuae ad obsequia paratissimus Magister Hospitalis Hyerusalem manu propria.

[1]) *Por. Nr. 175, uw. 1.*
[2]) *Zakon Joannitów dzielił się na 8 narodowości czyli «języków», niemiecka obejmowała i polską.* [3]) *Zapewne komandorstwo w Poznaniu.*

181. **Albrecht Fryderyk ks. prus. do Zamoyskiego.** *Królewiec, [XI, XII 1577[1])].*

Prosi, by wojska polskie dążąc przez jego kraj na wojnę moskiewską, szły w drobnych oddziałach.

Arch. państw. w Królewcu. Herzogl. Briefarchiv. Koncepte B. *Minuta z napisem a tergo:* Ad archicancellarium et mutatione facta ad vicecancellarium.

Albertus Fridericus etc. Officia nostra amica et quicquid grati praestare possumus.

Cum rumore non incerto ad nos perferretur decrevisse S. Reg. M-tem Poloniae, dominum nostrum clementissimum et affinem collendissimum, certas militum copias in Livoniam adversus tyrannum Moscoviticum mittere nosque arbitraremur fieri posse, ut miles iste per ditionem nostram iter susciperet, ideoque opera pretium nos facturos rati sumus, si a S. Reg. M-te demisse oraremus, ut M-tas illius eam militi suo transeundi rationem constituere dignaretur, ne simul et semel omnes, sed catervatim deni pro more inter amicos principes recepto et sine omni prorsus maleficio transeat, nec ullam excitandis turbis materiam vel occasionem praebeat. Etsi autem hoc apud aequissimum et nostri amantissimum regem, cuius fiduciae multa illustria habemus argumenta, sine ullo negotio nos impetraturos vehementer confidamus, tamen opera etiam *Mag.* Vestrae[2]) hac in re utendum nobis esse existimavimus, quod illam singulari erga nos animi benevolentia ferri iam dudum habeamus exploratum. Petimus itaque a *Mag.* Vestrae summo studio peramanter, ut sua quoque, qua plurimum pollet auctoritate apud M-tem Reg., efficere non gravetur, ut eiusmodi catervatim certo numero constituto et sine maleficio transeundi ratio militi regio sub gravi poena imponatur. Nos vero curaturi sumus, ut is in ditione

nostra pro iusta et aequa solutione necessarium commeatum habeat, et nulla invicem iniuria a subditis nostris afficiatur [3]. — —

[1]) *List niniejszy napisano przed Nr. 182, który jest odpowiedzią.*

[2]) *Oczywiście w minucie jest* R-dae Vestrae Paternitati, *bo kanclerzem był Piotr Wolski biskup płocki.*

[3]) *Tu następuje ustęp, który w liście do Zamoyskiego oczywiście opuszczono, gdyż w nim cieszy się książę, że śród posłów, których król wysyła na sejm stanów pruskich, przybędzie i sam kanclerz Wolski.*

182. Zamoyski do Albrechta Fryderyka ks. pruskiego. Malborg, 7 XII 1577.

W odpowiedzi na Nr. 181 donosi, że wojska polskie muszą iść przez Prusy książęce, w zwartych zastępach.

Arch. państw. w Królewcu. Herzogliches Briefarchiv. B. 2. *Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką, adresem i dopiskiem inną ręką:* *Acceptum* 1577 den 11 Decemb.

Ill-me Princeps, Domine, Domine observandissime. Studiorum et obsequiorum meorum commendationem.

Quae sit sententia Reg. M-tis de profectione militis in Livoniam per ditionem Ill-mae Cels. Vestrae, eam ex M-tis eius litteris Ill-ma Cels. Vestra cognoscet. Ac videtur sane M-tas eius magna et solida ratione niti, ne sibi copias suas militares manipulatim solutas traducendas esse existimet. Id quod ipsa quoque Ill-ma Cels. Vestra, ubi in animum revocaverit, ita esse perspiciet. Quae disciplina enim constitui posset inter milites, sine dominis aut sine praefecto dimissis? Meum quidem studium erga Ill-mam Cels. Vestram neque nunc defuit neque deinceps est defuturum. Et habeo certe S. Reg. M-tem in omnibus illis facilem et benignam, quaecunque pertinent ad negotia Ill-mae Cels. Vestrae et ducatus ipsius. Commendo obsequia mea, in gratiam Ill-mae Cels. Vestrae. Datum Marienburgi die VII mensis Decembris Anno domini MDLXXVII°.

Ill-mae Cels. Vestrae studiossimus et observantissimus Ioannes Zamoiski Regni Poloniae vicecancellarius subscripsit.

183. M. Gurlandinus prof. medyc. do Zamoyskiego. Padwa, 13 XII 1577.

Gratuluje nowych godności i przyrzeka, że przeniesie się do nowej szkoły krakowskiej, ale dopiero po swej podróży do Indyi, na którą prosi o zasiłek króla Stefana.

Bibl. Narodowa w Paryżu. Ms. fonds latin, *Nr. 6063,* Collect. Faur *tom III,*

fol. 446. Kopia z początk. XVII w. z nagłówkiem: Gurlandinus ad Ill. D. Regni cancellarium [1]).

Ut primum litteras tuas [2]) accepi, vir nobilissime et cum litterarum tum dignitatum laude ornatissime, nihil habui antiquius, quam ut tibi de novis dignitatibus, quibus isthic post gestam in Schola Pataviana dictaturam auctus esse diceres, gratulareree. Et insuper gratiam agerem, quod me tua auctoritate, quae summa est, ac testimonio, quod nemo falsum dixerit, apud Reg. M-tem ornaveris, promoveris, iuveris. Nam et ad veterem amicitiam nostram a me omni tempore diligentissime cultam et ad meum praecipuum quoddam erga te studium pertinere duxi, non dissimulare voluptatem, quam ex rebus his secundis capio, et agnoscere beneficii magnitudinem, quod te favente promoventeque mihi repromittitur. Etsi autem ego in hac Patavinae urbis tranquillitate atque in hoc altissimo ad philosophandum ocio, quod mihi amplissimi atque Ill-mi Veneti senatus liberalitate ac indulgentia abunde suppetit, omnem vertendi soli opinionem iam olim deposueram: tamen lectis litteris tuis, quibus me certiorem facis Inclytum ac Ser-mum Poloniae Regem requirere operam meam, non aliter affectus fui, quam qui ex corpore excitatur nec sinitur veterno diutius consenescere. Itaque repudiata vetere sententia, quam alioqui per multos annos ratam firmamque habui, parere hoc tempore tum tuo consilio, tum Regiae voluntati constitui, ratus non minimum me operae pretium facturum, si principibus viris placuero sique, cui me rerum parens natura subiectum nasci voluit, eius imperio obsecundaro atque eundem prono D-no pronus supplexque adoravero reveritusque fuero. Quod quidem tunc re ipsa atque in persona me comprobaturum promitto, recipio, spondeo, cum ab India orientali, cuius videndi desiderio iam diu multis et gravibus de causis conficior, sospes atque incolumis in Europam revertero. In quo sensim tamen mihi et considerate est progrediendum, ut quoniam excelsum fastigium constituere cogito, habeant fundamenta soliditatem stabilem. Quapropter cum non nesciam, quam mihi res angusta domi sit, quodque maecenatis egeam, cuius auspicio ductuque longinqua itinera continuam, tu, praestantissime Zamoisce, exorandus mihi es, ut pari humanitate benevolentiaque et meum hunc conatum adiuves et praeterea efficias, quo viaticum detur a rege mihi, quod quidem sufficere possit ad tantum terrarum maximumque tractum, si non tuto, saltem commodo emetiendum, quantus inter nos, qui toto sumus disiuncti diametro, interiacet. Quod si feceris, ut facturum te confido, non modo ingenti me beneficio obstrinxeris, sed etiam tibi satis gloriae magnificaeque existimationis apud omnes totius Europae sapientes comparaveris. Nec tam habeto salutis Gurlandi (*s*)

aut levis dispendii aerarii publici rationem, quam quid te apud regem, quid gentem Polonicam deceat, tantopere videas atque in summa caveas, ne tua erga me desiderari possit humanitas. Vale. Ex horto medicinali Patavino Idibus Decembris Anno a Christo nato MDLXXVII°.

Melchior Gurlandinus peculiariter tuus manu propria.

[1]) *Por. Nr. 175, uw. 1.* [2]) *Prawdopodobnie Nr. 132.*

184. Kardynał Hozyusz do Zamoyskiego. Rzym, 14 XII 1577.

W sprawie powołania uczonych włoskich do Krakowa donosi, że obecnie boją się jechać z powodu mrozów. Trzej proponowani profesorowie humaniorów odmówili, zgodziłby się Ubertus Folieta.

Bibl. Uniwersytecka w Krakowie, Ms. 161, f. 170, minuta i Ms. 164 (kopiaryusz Reszki) f. 225, oba z nagłówkiem: Dno Zamoyski vicecancellario 14 Decembr. 1577 Romae; *Bibl. narod. w Paryżu, Ms.* fonds. latin. *6063* Collection Faur. *t. III f. 448. kopia z pocz. XVII w. (z Ms. opactwa Benedyktynów w Subiaco* [1]).

Magnifice Domine.

Quibus de rebus huc missus est a M-te Reg. G-sus D-nus Ioannes Zamoisky [2]), in his conficiendis diligenter operam illi meam navavi. Ceterum non eos, quos optabamus, res progressus habuit; hoc praesertim anni tempore multum homines isti sibi cavent, ne quod iter suscipiant, quod a frigoribus nostris valde sibi metuunt. Sub vernum tempus plus aliquid nos profecturos existimamus. Meum quidem studium in me requiri non patiar. Ex his, qui nominati fuerunt, nemo conditionem sibi oblatam suscipere voluit, qui politiores litteras profiteretur. Ceterum quod ad latine scribendum attinet, tribus istis, qui nominati fuerunt, nihilo videtur inferior esse Ubertus Folieta [3]), qui non abhorret ab ista provincia cuius etiam libros aliquos misi M-ti Reg., ex quibus illa iudicium de homine facere poterit; sed videtur is non alia conditione nec minore stipendio munus hoc succepturus, quam quod aliis fuit oblatum. Cetera cognoscet ex ipso D-no Zamoiski, qui quantum alibi profecerit, nescio, in hac urbe non ita multum; sed pedetentim provideri cetera poterunt, si de Reg M-tis voluntate D-tio Vestra Mag. me certiorem reddiderit. Quam [4]) bene valere cupio meque illius benevolentiae commendo. Datum Romae, 14 Decembris 1577.

Mag. D-nis Vestrae amicus Stanislaus Cardinalis Varmiensis.

[1]) *Przebywał nieraz w niem Hozyusz.* [2]) *Por. Nr. 132 uw. 1.*

[3]) *Humbert Folieta (lub Foglieta, tak też w kopiaryuszu) historyk miasta Genui i sławny*

stylista łaciński, ur. 1518. Hozyusz tak go charakteryzuje w urywku listu do króla (na tejże minucie): minus quidem promptus lingua, sed multorum iudicio stylo tribus illis non inferior, quemadmodum ex libellis eius, quos M-ti Vestrae mitto, cognoscet. Non est ille litteras professus unquam in Academia aliqua, sed habere modum videtur. *Książki tu wspomniane mogły być*: De philosophiae et iuris civilis inter se comparatione, Romae 1555; Ex universa historia rerum Europae suorum temporum, Neapoli 1571; Romae 1577; Clarorum Ligurum elogia, Romae 1573/4/7; Opuscula nonnulla, Romae 1574; *a szczególnie* De linguae latinae usu et praestantia, Romae 1574.

[4]) *Zakończenia od* Quam *niema w Mss. krakowskich.*

185. M. Radziwiłł wojewoda wileń. do Zamoyskiego. Wilno, 18 XII 1577.

Nie mógł przyjechać na wesele Zamoyskiego z powodu niebezpieczeństwa moskiewskiego, ale posyła na swe miejsce syna Krzysztofa podczaszego litewskiego i przez niego prosi o spełnienie pewnych życzeń.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 55 Nr. 22. Oryginał z podp. własnor., pieczątką i adresem zwykłym.

Mciwy panie podkanczlierzy, panie a przyiacielyu mnie powinny y wielce laskawy.

Jzem tham sam na weselye [1]) Iey M. panny Krystyny Radziwilowny, synowiczy moiey przybyc nie mogł dlya wielkiey niebespecznosczi tuteesznego panstwa J. Kr. M., wielkiego Xięstwa Lithewskiego, ktorey się sam od nieprzyiacielya Krolya JM., Xiędza Moskiewskiego spodziewamy, przetho na miescze swe syna mego, pana podczaszego tham posylam, ktoremu poruczilem ymieniem moim ustnie niektore rzeczy do wiadomosczi WM. doniescz y w nich laski WM. uzyc. Prosze thedy WM. pana a przyaczielya powinnego swego, aby go WM. laskawie wysluchawsi y wyare onemu we wszitkim dawszi, tho z laski swey dlya mnie uczynicz raczył, a ya tho WM. zaslugować powinien będę. Zathym sluzby me powinne lascze WM. pilnie zaliecam, zycząçz WM. od Pana Boga dobrego y dlugo fortunnego zdrowia. Dathum z Wilna die 18 decembris Roku 1577°.

VM. povjnnj sluga j przj*aczicl* Mj*kołaj* Ra*dziwiłł* vo*icwoda* vj*leński* etc. reką sswą.

[1]) *Ślub odbył się dopiero 29 XII 1577 w Białej, por.* Wierzbowski, V. Laureo, Varsovie 1887 *str. 623/6 i intercyzę ślub. z tegoż dnia w Dodatkach.*

186. Petrella prof. padewski do Zamoyskiego. Padwa, 26 XII 1577.

Odpowiada na Nr. 137, że chętnie przeniósłby się do Krakowa, jeśli na to pozwoli senat wenecki.

Bibl. narodowa w Paryżu. Ms, fonds latin *Nr. 6063*, Coll. Faur. *tom III fol. 451. Kopia z pocz. XVII w. z nagłówkiem:* Petrella ad Ill. D. Regni cancellarium(*s*) [1]).

Ea observantia vel potius pietate magnanimi et invictissimi Regis tui divinum nomen propter eius tum in pace, tum in bello egregiam et singularem virtutem colui, ut loco summi beneficii alias existimassem fore, si mihi divino aliquo munere contigisset, ut sub eius imperio vivere et meam operam aliqua ex parte fortasse non inutilem navare possem. Ecce autem ut nunc optatis meis fortuna non modo responderit, sed ita ut multo plura etiam tribueret, quam sperare ausus essem, cum me isthuc ultro regis nomine et amplissimis atque honestissimis propositis praemiis accersiri intellexerim. Quod totum Deo primum, mox benignitati ac humanitati tuae acceptum refero, quas virtutes praesens, dum hic degeris, esse maximas cum universo hoc Patavino gymnasio expertus sum. Cum haec igitur ita sint, scias velim, me libentissime, si per senatum liceat, cui adhuc ex conditione debeo, quod obtulisti, accepturum, tum quod nihil mihi antiquius est, quam Regi ipsi rem gratam facere, tum quod suavitate morum tuorum familiarissime frui vehementer cupio; nec me ab hac mente avocarit valetudo mea non satis firma ob quandam continuam iam multos annos capitis ad pectus distillationem. Id igitur solum videndum est, an a Senatu mihi abeundi potestas fiat. Nam discedere contra eius voluntatem nec honeste possum, nec debeo, cum causam nullam iustam habeam et spatium temporis mihi decreto constitutum nondum confecerim. Nuper certe, cum experiri vellem, quid hac de re sperandum esset, locutus sum cum quodam senatorii ordinis viro primario meoque summo patrono, a quo hoc responsum tuli: nolle se gymnasia sua evertere, ut aliena constituat. Quae tamen ratio iudicio meo iniri possit, ut uterque, quod volumus, consequi possemus, optime te docebit prudentissimus vir D. Fracassa Covaciosuia [2]); si ea placebit uti—poteris; sin minus,— hanc saltem animi mei propensam voluntatem Ser-mo Regi tuo declarabis, cui quidem ego, me ut plurimum commendes, etiam atque etiam rogo. Vale et me tui semper observantissimum, ut facis, ama. Patavii VII Calendis Ianuarii MDLXXVII°.

D-ni Vestrae addictus Ber*nardi*nus Petrella.

[1]) *Por. Nr. 175, uw. 1.*

[2]) *Zapewne Kovachich Farkas* (*Wolfgang*), *por. Nr. 107 uw. 3 i* Történelmi Tár. Budapest *1892 str. 691.*

187. Zamoyski do Radziwiłłów woj. wil. i marsz. nadw. Łuków [1]) 27 XII 1577.

Przez Drohojewskiego oznajmia, że już jedzie na ślub do Białej [2]) *i o innych*

też rzeczach. Z powodu spraw publicznych nie mógł wcześniej odjechać z Malborga.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu, Ms. 80. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: Oswieczonem panom, panu Mikolaiowj Radziwilowi, Xiazecziu na Bierzy y Dubinkach, woiewodzie Wilenskiemu, canclerzowi W. X. Litewskiego etc., panu Mikolaiowi Radziwilowi Xiazecziu na Olicze y Nieszwizu, marszalkowj dwornemu W. X. Litewskiego etc., moim mcziwym panom. *Druk.* Nehring, Kwartaln. hist. *t. IV (1890), str. 243.*

Zalecziwsy uprzeime *etc.*

Possilam ku W. Miloszczywem (!) swem m. Panom pana Droiowskiego, powinnego swego, aby WM. oznaymil o yechaniu mem ku they sprawye mey postanowioney zemną przez WM. moie milosczciwe pany, y o niektorech ynech rzeczach. Czobym bil rad dawni uczynil, ale mi to odyela krotkoscz czassu prze zadzierzenie dlugie przy krolu Jego M. dla spraw J. Kr. M. y R. P., bom dopiro dziesiąthy dzien z Malborku wybiezal. A tak prosze, abysczie mi WM. nie raczili miec za zle. Ine rzeczy WM. s pana Droiowskiego wyrozumiecz raczą. A s tem się mciwej lascze WM. swem m. panom poleczam. Z Lukowa 27 Decbr. 1577.

V. M. svich m. panow sluga J. Zamoiski sspt.

[1]) *Łuków miasto powiat., stacya drogi żel. warsz.-teresp. W* Kwartalniku histor. *mylnie:* Zukowa. [2]) *Por. Nr. 185, uw. 1.*

188. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 12 I 1578.

Polecają swych wysłańców, którzy mają dostać spis pokonfiskowanych rzeczy i w innych sprawach traktować.

Arch. państw. w Gdańsku. Lib. missiv. *t. 37 f. 6, z nagłówkiem:* Ad Episcopum Cracoviensem, utrumque Cancellarium et Mareschalcum Regni Supremum exiverunt 12. Ian Anno 1578.

Quamvis multis hoc tempore premamur difficultatibus iisque impediamur, quo minus Consulares nostros internuntios ad haec comitiorum initia [1]) mittere commode possimus: praesentes tamen, qui has nostras exibent litteras, Egregios et Eruditos Henricum Lembke, Ill. V. doctorem et syndicum, ac Ioannem Torbeck, secretarium civitatis huius, praemittendos esse censuimus, ut vigore transactionis cathalogum rerum confiscatarum accipiant et nonnulla alia Ill. D-ni [2]) Vestrae nomine nostro reverenter exponant. Quos ut Ill. D-tio Vestra solita sua benevolentia ac favore benigne complectatur et in omnibus, quae pro nostro nomine exposuerint, fidem tanquam nobis ipsis adhibeat, maiorem in modum et enixo studio rogamus. Erit vicissim ea nostra perpetua cura, ut nullum officii aut obsequii genus in contestanda nostra erga Ill. D-nem Vestram observantia

unquam simus intermissuri Deo bene iuvante, cuius divinae protectioni Ill. D-nem Vestram ad cumulatissimam rerum omnium accessionem ex animo et nos eius gratiae et benevolentia obsequiose commendamus etc. etc.

[1]) *Sejm zaczął się w styczniu 1578 w Warszawie,* Heidenstein, Rerum polon. *118 b.*

[2]) *W minucie (ułożonej do biskupa krakow.) jest* R-mae D-tioni.

189. Jan Jerzy elektor brandenburski do Zamoyskiego. Berlin, 25 I 1578.

Wysyłając posłów, aby wzięli udział w hołdzie pruskim, prosi, aby Zamoyski poparł ich starania.

Bibl. Narodowa w Paryżu. Ms. Fonds latin *Nr. 6063,* Collection Faur„ *tom III, fol. 435. Kopia z pocz. XVII w.*

Ioannes Georgius Dei gratia Marchio Brandeburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius et Elector in Prussia Dux, etc.

Magnifice Generose et nobilis, syncere nobis dilecte. Salutem et benevolentiam nostram D-tioni Vestrae Mag. *etc.*

Cum mitteremus denuo ad Ser-mum Poloniae Regem, Dominum et affinem nostrum charissimum et observandum, oratores nostros nobiles et Mag. viros, D. Abrahamum a Grunbergk, Ducatus nostri Crosnae proprincipem et commendatorem in Lagau, et D. Christophorum Mayenburk, ut solemni investiturae agnati patruelis nostri carissimi, D. Georgii Frederici, Marchionis Brandeburgensis, adessent et pro iure nostro simultaneae investiturae, quam inclyti Regni et Regum Poloniae beneficio habemus, in actu homagii [1]) vexillum feudale attingerent ac reliqua, quae requiri ad ea videbuntur, praestarent, Mag. quoque D-nem Vestram, cuius benevolentiam erga nos et humanitatem legatis nostris exhibitam iidem legati nostri nobis sedulo praedicarunt, litteris nostris compellare ac benevolam voluntatem nostram illi ostenderi voluimus, benigne petentes, ut sicut eam nuper Ill-mi Principis patruelis nostri negotia sua auctoritate iuvisse ab iisdem legatis accepimus, ita quoque causam nostram investiturae simultaneae pro consilio opere et auctoritate iuvare velit. Quod quidem etsi D-nem Vestram Mag. per se facturam et hac in re potissimum rationem regiae dignitatis, superiorum Regum pactorum et investiturae iam ante nobis praestitae habituram non dubitamus, tamen pro nostra erga illam benevolentia, quae nobis esset de Mag. Vestrae D-nis erga nos voluntate persuasio, hac ipsa petitione nostra testari voluimus. Faciet autem in eo Mag. D-tio vestra rem sua prudentia dignam, aequitati et iuri convenientem et priorum coniunctionum, quae a multis annis inter Poloniae Regnum et Domum Brandeburgicam fuit (!), ad firmiorem retinendae mutuae benevolentiae et integrae vicinitatis nervum perducet. Nos quoque ad omnia benevolentiae et benignitatis officia, quaecunque illa ex occasione futura

esse poterunt, sibi devinciet. Quae quidem omnia de nobis Mag. D-tio Vestra, quam bene et recte quam diutissime valere precamur, certo sibi polliceri potest.

Datum Coloniae ad Sprewam 25 Ianuarii Anno Domini MDLXXVIII.

[1]) *Hołd odbył się 26 II 1578, por. Nr. 194.*

190. August elektor saski do Zamoyskiego. b. m. *[I, II 1578].*

Ponownie śląc swych posłów, poleca gorąco sprawę margrabiów brandenburskich.

Bibl. Narodowa w Paryżu, Ms. fonds latin *Nr. 6063* Collection Faur *tom III, fol. 434. Kopia z początku XVII w. z nagłówkiem:* Dux Saxoniae Illustri dno Cancellario [1]) Regni.

Augustus Dei gratia Dux Saxoniae, *etc.*

Magna inter nos et Ill-mos Principes D-nos Marchiones Brandeburgicos intercedit necessitudo, magna propinquitas et coniunctio. Sic fit, ut de Dilectionum ipsorum negocio non minus laboremus, quam si id nostrum esset. Itaque et legatos nostros iam antea in Borussiam ad Ser-mum Poloniae Regem misimus et D-num Marchionem Georgium Fredericum ad comitia Warsoviensiensia properantem, ut sequerentur, mandavimus, adeoque omnia facere et curare diligenter iussimus, quae ad expeditam rationem eius causae, ob quam D. Marchio iter hoc suscepit, pertinere videbuntur. Quam ob rem cum iidem legati nostri, paulo ante huc ex Borussia reversi, nobis tuum praecipue studium, laborem, consilium et operam praedicassent, qua D-nos Marchiones tam apud Regem, quam in publico Regni senatu ornasses atque adiuvisses, equidem gratissimum id nobis fuit ac consiliariis nostris [2]) hinc iterum abeuntibus in mandatis dedimus, ut de nostra erga te benevolentia te certiorem redderent, nos D-norum Marchionum causa valde omnia velle sic, ut nihil nobis gratius facere possit humanitas tua, quam si intellexerimus te pro tua auctoritate, qua apud Ser-mum Regem Poloniae merite plurimum vales, Ill-morum Principum Marchionum negocium ex Dilectionum ipsorum sententia confecisse; idque, ut non gravate ita facias, te etiam atque etiam rogamus magnoque abs te opere petimus, ut omnibus, quibus maxime poteris, rebus, quoad tua fides et dignitas patietur, (poteris autem quam plurima) Dilectionibus ipsorum commodes tibique persuadeas te optimis et gratissimis principibus gratificari. Vale. Datum [3]).

[1]) *Por. Nr. 175, uw. 1.* [2]) *Por. list tychże do Zamoyskiego Nr. 167.*

[3]) *List ten niedatowany, napisany przed 26 II 78, tj. dniem hołdu pruskiego (por. Nr. 194) kładzie się tutaj z uwagi, że w Ms. sąsiaduje z nim Nr. 189, skreślony w tej samej materyi.*

191. Gothard Kettler ks. kurlandzki do Zamoyskiego. Ryga, 7 II 1578.

Dziękuje za poparcie w sprawie zamku grobińskiego. Poleca Tomasza v. Embden.

Bibl. Narodowa w Paryżu. Ms. fonds latin, *6063* (Coll. Faur) *III, str. 439, kopia z nagłówkiem:* Dux Curlandiae Illustri Domino Cancellario [1]).

Salutem omniumque rerum felices successus, praemissa simul officiorum nostrorum testificatione a Deo Optimo Maximo ex animo precamur.

Illustris et Magnifice Domine, amice charissime.

Accepimus ab internuntio nostro, nobili Oswaldo Grabovio, nunc in comitiis regni Varsaviensibus commorante, quanto studio et propensione in iuvandis et provehendis negotiis nostris, praesertim quod attinet arcem nostram Grobinensem [2]), Illustritas Vestra. animum suum nobis declaravit. Quod ut fuit nobis et erit semper gratissimum, sic omnem dabimus deinceps operam, ut Illustritas Vestra hoc tantum beneficium non in ingratum hominem contulisse re ipsa experiatur, neque de iis, quae hoc nomine a praefato internuntio habet in promissis, confectis Deo fortunante ex sententia rebus nostris unquam dubitabit (!). Ceterum Illustritati quoque Vestrae personam et negotia optimi viri, nobilis itidem Thomae ab Embden, capitanei regiae arcis Rigensis, multis nominibus nobis et grati et probati, etiam atque etiam commendanda duximus, quam mirum in modum atque iterum amice rogamus, dignetur et in posterum non modo nobis in tuenda ac promovenda dignitate et utilitate tam nostra, quam afflictae huius Reipub. benigne aspirare, verum etiam internuntiis nostris et huic Thomae ab Embden, sua qua pollet gratia et auctoritate, omnibus quibus fieri poterit modis praesto esse. Illustritati autem Vestrae tam de nobis, quam de bonis istis hominibus, immortales vicissim gratias ac gratissima quoque pollicemur. Quam bene valere ex animo cupimus. Datum in arce Rigensi, die VII mensis Februarii Anno recuperatae salutis MDLXXVIII.

Gottardus Dei gratia in Livonia, Curlandia Semigalliaque Dux.

[1]) *Por. Nr. 175, uw. 1.* [2]) *Grobin, miasto pow. w Kurlandyi. W Ms. dołączony opis sprawy, pod tyt.* Negotium Grobinense.

192. Zamoyski do K. Radziwiłła hetmana poln. lit. Warszawa, 18 II 1578.

Na życzenie Radziwiłła pytał króla, czy Radziwiłł może udać się z Litwy do Polski. Król pozwala [1]). *Gdyby jednak* nieprzyjaciel pod ten czas co przedsięwziął, *to niech tę podróż odłoży. W innych rzeczach odpisał Zamoyski już przez jego sługę, Pakosza.*

Arch. w Nieświeżu. Teka 307. Oryginał własnoręczny. Druk. Arch. Domu Radziwiłłów (Scrip. rer. Polon. VIII). *Kraków, 1885, str. 88. Adres jak Nr. 200.*

[1]) *O tem pozwoleniu por. Nr. 200.*

193. Zamoyski do kardynała Hozyusza. Warszawa, 23 II 1578.

Odpowiada na 160 i 184, ofiaruje gotowość do usług; jedzie do Rzymu Zajączkowski, który o wszystkiem opowie.

Bibl. Uniwers. w Krakowie Ms. 1131, Nr. 75, oryginał z podpisem własnoręcznym, śladem pieczątki i adresem: Ill-mo et R-mo in Christo patri et domino dno Stanislao Hosio S. R. E. Cardinali, Episcopo Varmiensi maiorique S. Sedis Apostol. Paenitentiario, domino colendissimo. *Poniżej ręką sekretarza Hozyusza:* Redd. 26 Aprilis, resp. 5 maii 1578.

Ill-me ac R-me domine colendissime.

Ad litteras Ill-mae D-nis Vestrae binas, quas per Zamoscium redeuntem accepi, ita respondeo: cum ex nonnullis aliis rebus, tum vero etiam ex iisdem litteris illis agnoscere me gratiam et benevolentiam Ill-mae D-nis Vestrae, quae me profecto magnopere delectat. Nihil enim unquam prius habui aut antiquius, quam amari a doctis et praestantibus viris, quorum benevolentiam ad omnes vitae usus maxime semper et necessariam et iucundam esse iudicavi. Habeo igitur hoc quoque nomine Ill-mae D-ni Vestrae gratiam et si quid est, quod illius causa possim, id omne ad illam defero. Utatur studio operaque mea per omnem et rerum et temporum occasionem. Factura mihi rem gratissimam. Praeterea quid scribam, aut etiam qui scribam, in tantis primum occupationibus meis, deinde etiam proficiscente istuc domino Zaiączkowski[1]), non video, qui omnia, quae hic fiant quaeque gerantur, abunde poterit exponere Ill-mae D-tioni Vestrae. Optime valere Ill-mam D-nem Vestram cupio. Datum Varsoviae die XXIII mensis Februarii Anno Domini MDLXXVIII.

Ill-mae Cels. Vestrae observantissimus Ioan*nes* Zamoiski R*egni* Po*loniae* vicecancellarius ss.

[1]) *Paweł Zajączkowski, kanonik ołomuniecki, por.* Uchansciana *III, str. 300 i 301.*

194. Zamoyski do M. Krzysz. Radziwiłła marsz. nadw. Warszawa, 26 II 1578

Życzenia na drogę. Wczoraj przybył tu Radziwiłł wojewoda wileń. Dziś składa hołd, z Prus Jerzy Fryderyk margr. brandenb. Wojciech Czarnkowski, generał wielkopolski umarł. Wolski, biskup płocki złożył kanclerstwo. O wojnie moskiewskiej radzi sejm.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu, Ms. 80. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem: JW-nemu panu p. Xiazenczia na Olycze y Nieszwiezu marszalkowi nadwornemu Wielkiego Xiestwa Litewskiego etc. swagrowi memu mcziwemu. *Druk.* Nehring, Kwartaln. histor. *IV (1890) str. 243.*

Jasnie Vielmozny m. panie Marsalku. Zaleciwsi powolne a powinne slusbi sve w laske WM.

Te listki [1]) posilam VM. Wprawdzie w wielkich rzeczach mie VM. uziwasz. Panie Boze dai VM. droge sczesliwa [2]), abiss sie VM. richlo z dobrem sdrowiem wroczil, a R. P. potem sluzil.

Krotkoscz czasu nie dopusci mi dlussei pissacz ku VM., i to w dworze krolewskiem pisse. Wczora tu Jego M. pan voie*woda* wilenski [3]) prziiechal. Dziss X. Anspachowa przisiega. Pan General umarl. O woinie radziem. Diss trzeczi dzien x. Ploczki [4]) pieczecz pusczil. Pais starich zbiwacz bende, tei drugi zarasz. S tim sie lascze VM. poruczam. Dan z Varsavi 26 febr. 1578.

V. M. powolni swager i sluga J. Zamoiski ssp.

[1]) *Zapewne listy podwodne, por. Nr. 199.*

[2]) *Wyjeżdżał do Niemiec dla poratowania zdrowia.* [3]) *Mikołaj Radziwiłł Rudy.*

[4]) *Biskup, Piotr Wolski, po którym został kanclerzem 1 III 1578 Zamoyski* (*zob.* Dodatki). *W* Kwartalniku *odczytano fałszywie* p. Troczki, *nie odczytano zaś wcale*: Pais... tej drugi zarasz; *paiża=tarcza*

195. Achmet czausz do Zamoyskiego. Konstantynopol, 15 III 1578.

Poleca Sulejmana Czausa, który jedzie do Tatarów, aby wspól z zatrzymanym tam posłem króla pojednać chana z królem.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 22 Nr. 1. Oryginał z pieczątką przy adresie, przy niej napis turecki. Adres: Ill-mo ac Mag. Domino, dno Ioanni Zamouczki, suppremo cancellario regni Poloniae, Belsensi, Kniszjensi, Zamosensi, Goniacensi capitaneo, domino et amico mihi observandissimo.

Ill-me domine, d-ne mihi confidentissime.

Post servitiorum meorum perpetuam commendationem etc.

Cum Zuleman Czaus ad Principem Tartarorum pro liberatione Taranouczky [1]) missus, rebus absolutis et Taranouczkio liberato ad S. Reg. M-tem iverit Taranouczkiumque salvum exhibuerit, ut singulari honore, dignoque munere excipiatur, Ill-tas Vestra autoritatem suam interponat, oro nec more reliquorum czausiorum tractetur et excipiatur, supplico. Nam tam apud Ill-mum Passam [2]), quam potentem Principem Tartarorum est magna autoritate, et ab omnibus pluribus amatur. Nos quoque multis promissis et pollicitationibus difficulter quidem, sed tamen ideo hunc ad principem Tartarorum mittendum curavimus, quia sciebamus nullum ex Czausiis Caesareae Cels. hoc negocium praeter hunc absolvere et Taranouczkium liberare posse; hic autem non solum Taranouczkium liberabit, sed etiam S. Reg. M-tem cum Principe Tartarorum in gratiam reducet. Quare Ill-tas Ve-

stra laboret, ut cum ad portam Caes. Cels. redierit, nullus quaerelae maneat locus, sed potius liberalitatem S. Reg. M-tis praedicet, neve nobis illudere valeat. Hac ratione omnes Czausios et omnia mancipia Caes. Cels. ad negocia S. Reg. M-tis et regni incliti Poloniae prompta Ill-tes facient. Eandem Ill-tem Vestram felicissime valere cupio. Datum Constantinopoli 15 Martii Anno Domini 1578.

Ill-ti Vestra addictissimus Ahmat Czaus.

[1]) *Andrzej Taranowski, por.* J. Janicki, Akta do panow. Stef. Batorego. (Bibl. Ord. Krasińs.) Warszawa, *1881, str. 34.* [2]) *W. Wezyr.*

196. Zamoyski do M. Antoniego Mureta. Warszawa, 25 III 1578.

W odpowiedzi na Nr. 176 cieszy się, że się mu przysłużył, lecz żałuje, że nie będzie go miał blizko, prosi o najczęstszą korespondencyę.

Druk. tamże, gdzie Nr. 176.

Ioannes Zamoscius Regni Poloniae cancellarius, Belzensis, Knissynensis capitaneus, etc. Marco Antonio Mureto salutem plurimam dicit.

Nostrum tui studium tam bene cessisse tibi, ut scribis, tibi quidem gratulor; mihi gaudere non possum, qui te hic careo, ubi et frui e propinquiore loco poteram tuis litteris et eas etiam ornare magis, uti quidem summopere cupiebam. Sed haec Deo committamus, cui necessario obtemperandum est Tu vide, ut ad nos quam saepissime scribas et, cum quid habes, quod tuis ipsius oculis atque auribus dignissimum esse arbitrere, nos quoque eo beare ne praetermittas. Rem nobis feceris gratissimam et nostra amicitia dignissimam. Vale. Datum Varsoviae, die XXV Martii. Anno Domini MDLXXVIII.

Scias te Regi nostro inprimis commendatum esse.

197. Zamoyski do Opalińskiego marsz. w. koron. Warszawa, 28 III 1578.

Powtarza polecenie królewskie, aby Opaliński miał pilne staranie *około posła moskiewskiego (jadącego od cesarza z Wiednia na Szczecin)* [1]). *Posyła nowiny o odstąpieniu wojska moskiewskiego z pod Kiesi. Załącza* spisek noclegów i drogi Króla JM. do Lwowa. *Radzi, aby Tomicki* [2]), *którego obyczaje wychwalał Zamoyski przed królem, raczej bawił na dworze królewskim niż w domu.*

Druk. x. I. Polkowski, Sprawy wojenne Stef. Batorego, Kraków, 1887, *str. 99 z Ms. Bibl. Kórnickiej 279 II 153, f. 3, którego dziś brak.*

[1]) *Por. list z 25 IV 1578.*
[2]) *Zapewne Mikołaj syn Jana kasztelana gnieźnieńs., o którego układności obyczajów por. Niesiecki IX, 88.*

198. Jerzy Fryderyk margr. brandenb. do Zamoyskiego. Królewiec, 1 IV 1578.

Żałuje, że spiesznie wyjeżdżając z Warszawy (po hołdzie) nie mógł go widzieć. Prawdopodobnie stany pruskie dobrowolnie złożą przysięgę, tak że komisarze królewscy nie będą potrzebowali przyjeżdżać.

Bibl. Narodowa w Paryżu. Ms., fonds latin *Nr. 6063*, (collection Faur), *tom III, fol. 436. Kopia z pocz. XVII w. z nagłówkiem:* A Duce ab Ansbach.

Dei gratia Georgius Fredericus Marchio Brandeburgensis in Prussia *etc.* Dux.

Salutem et benevolentiam nostram. Magnifice ac Generose Domine amice singulariter nobis dilecte.

Quid in causa fuerit, quare propere, antequam nos ipsi sane sperassemus, Varsavia nuper discesserimus, non dubitamus, quin Mag. Vestra abunde satis perspectum habeat. Et ea quidem res fecit, quod cum Mag. Vestra id, quod praecipue cupiebamus, colloqui et benevolentiam nostram ipsi coram declarare non potuerimus. Speramus autem, quod hoc tempore neglectum est, alia occasione resarciri posse, quod certe gratissimum nobis accideret. Ceterum cum huc venissemus, indicavimus baronibus et nobilibus, quos ad deducendum funus Ill-mae Nostrae coniugis convocavimus, quid inter Reg. M-tem et nos actum esset ac qua mente quaque animi intentione omnia ea negotia et a M-te Sua et a nobis quoque suscepta essent. Ad quae illi ita responderunt, ut officium se post hac facturos testarent, nec opus esse dicerent, ut a commissariis Regiis ea facere iuberentur, quae sua sponte libentissime praestituri essent [1]). Quod ipsum Reg. M-ti litteris nostris significare iam voluimus eamque rogare, ut quae nominavimus antea, commissariis mandare velit, ne iter hoc ingrediant, antequam de eo a nobis litteras acceperint. A Mag. D-tione Vestra quam possumus diligentissime contendimus, ut pro auctoritate sua, quae merito apud Reg. M-tem plurimum valet, negocium hoc nostrum ita promovere velit, ut quod a Reg. M-te petimus, consequamur. Nam quemadmodum, si opus non sit, *in* Prussia, Reg. M-ti et ipsis Dominis commissariis molesti esse nolumus, ita si negocia id requirunt, Reg. M-tis et eius commissariorum auctoritate utendum nobis omnino arbitramur. Mag.

D nem Vestram recte valere eamque nos amare cupimus. Datae Regiomonti 1 Aprilis Anno 78.

Georgius Fredericus Marchio Brandeburgensis manu propia.

[1]) *Por. mandat królew. do tych komisarzów* J. Janicki, Akta do panow. Stef. Batorego, Bibl. Ord. Krasiń., Warszawa *1881, str. 26; por. także listy Zamoyskiego do tegoż Jerzego Fryderyka z 20 V i 19 VI 1578.*

199. Zamoyski do Krzysztofa Radziwiłła hetm. poln. lit. Warszawa, 7 IV 1578.

Posługę ludzi Radziwiłła pod Lenwardem podniósł przed królem, który pozwala mu odjechać do Polski, byle tylko tam zostawił swe wojsko tak, jak w liście król poleca. Hospodar wołoski Piotr pojmał Aleksandra, brata Podkowy. Posyła podwodne listy.

Archiwum XX. Radziwiłłów w Nieświeżu. Teka 307. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: JWnemu Panu P. Chrzistophowij Radziwilowi, Xiazenczi na Dubnikach i Bierzi, podczaszemu i hethmanowi polnemu W. X. Lith., starosczie Boriszowskiemu i Solieczkiemu etc., panu szwagrowy[1]) mnye mczywemu. *Dopisek inną ręką:* przez Mezyka do Yaszun[2]) 16 Aprilis Anno 78.

JWni mcziwi Panie.

Zalieczam uprzeime i powolne słuzbi swe w łaskę *etc.*

Powinowatei, uprzeimi chenczy my ku WM. y wedlie tego, iako WM. wszego dobrego ziczę, zalieczilem Krolowi JM. thę czułoscz y dzielnoscz WM., z zacznich przodkow urodzoną, y poslugę te pod Lenwarthem[3]) liudzi WM. opowiedziałem. Czo wdziencznie od WM. Krol JM. przymowacz raczi y gotow bidz chcze łaską swą panską zawsze tho WM. pamientacz. Pozwaliacz raczi Krol JM. WM. odiachacz do Polski[4]) tim spossobem, abiss WM. liudzie swe tam zostawił tak, iako z listu Krolia JM. WM. wirozumiecz bendzie raczil. Czobich z owand nowego WM. piszacz miał, nie mam nicz takowego oprocz tego, czo tesz iusz podobno dotand tam u WM. nie nowina: ze brat Podkowin iest pogimani od Piotra Hospodara Wołoskiego, a is Nizowczow tam nadgnieło(*s*)[5]). Podwodne listi, o ktore WM. do mnie piszacz racził, possiłam WM. S tim powtore zalieczam uprzeime y powolne słuzbi swe w laskę WM. Datum z Warszewi dnia sziodmego kwietnia Roku Panskiego 1578.

VM. powolni svager i sluga J. Zamoiski sspt.

[1]) *Por. Nr. 185 uw. 1.*

[2]) *Jaszuny, miasteczko w dzisiej. powiecie wileń., dawniej własność Radziwiłłów.*

[3]) *Zamek w Inflantach nad Dźwiną.* [4]) *Por. Nr. 192.*

[5]) *Por.* Heidenstein, Rer. polon. *119a.*

200. Zamoyski do Gdańszczan. Warszawa, 7 IV 1578.

Poleca Łukasza Sernego, pisarza kancclaryi królewskiej.

Arch. państw. w Gdańsku. Oryginał z podpisem częściowo własnoręcznym, pieczątką i adresem: Spectabilibus ac Famatis Burgrabio, Proconsuli et Consulibus civitatis Regiae Gedanensis, amicis observandis.

Spectabiles Domini amici observandi.

Lucas Serny, notarius cancellariae Reg. M-tis, cuius parens[1]) propter virtutem et singularem erga me fidem gratus mihi semper fuit, proficiscitur Gedanum certorum quorundam negotiorum causa. Quae quidem etsi ita expedita habeat, ut minime de prompta iustitiae et aequitatis apud D-nes Vestras administratione (sin eo ventum fuerit) addubitet, existimavit tamen se his meis litteris apud D-nes Vestras magis gratiosum fore, petiitque a me, ut eum commendatione mea iuvarem. Commendo itaque illum D-bus Vestris euiusque negotia omnia et rogo, ut si aliqua in re auxilio et autoritate officii D-num Vestrarum opus habuerit, pro sua humanitate et aequitatis studio ipsi benevolentiam suam atque operam omnem praestent, in omnibusque ita iuvent, ut commendatione hac nostra sublevatus eo celerius expeditam, prout ipsa rei aequitas postulat, negotiorum suorum transactionem consequatur. Facturae D-nes Vestrae rem mihi gratam et pari benevolentia recompensandam. Interim D-nes Vestras bene feliciterque valere cupio. Datum Warschoviae die 7 Aprilis Anno Domini 1578.

D-num vestrarum amantissimus Ioannes Zamoiski Regni Poloniae cancellarius, Belzensis, Kneschinensis etc. capitaneus manu propia.

[1]) *Bartłomiej, burmistrz sandomierski, przyjęty wraz z potomstwem r. 1581 przez Zamoyskiego do herbu Jelita, co zatwierdził król Stefan,* Paprocki. Herby ryccr. pol, (*r. 1584*) *str. 207.*

201. Zamoyski do Jerz. Fryderyka administr. ks. prus. Warszawa, 10 IV 1578.

Prosi, aby wyznaczył powtórnie komisyę w sprawie sporu granicznego (swego sługi Szymwalskiego z Bielińskimi) w Prusiech książęcych.

Arch. państw. w Królewcu. Herzogliches Briefwechsel B. 2. *Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym.*

Ill-me Princeps domine colendissime. Servitiis meis in gratiam Ill-mae Cels. Vestrae obnixe commendatis, salutem *etc.*

Servitor meus, Nobilis Stanislaus Schimwalski, Ducatus Prussiae indigena, dudum habet controversiam de finibus cum Nobilibus Nicolao et Bartholomeo Bielinsczi, eiusdem Ducatus incolis, inter bona sua Schimwald et bona ipsorum Ostrovithe. Ad quam quidem controversiam dirimendam finesque ipsos inter bona utraque constituendos iam aliquoties Ill-mus Princeps commissarios deputaverat, quorum decreta sub hoc rerum Prutenicarum statu non sine magno partis utriusque detrimento, praecipue vero ipsius servitoris mei, prorsus in cassum reciderunt. Vehementer itaque rogo, velit Ill-ma Cels. Vestra denuo eam ad rem commissarios deputare, qui eum circa vetera signa conservent et iam tandem istas differentias componant finemque huic controversiae faciant, similiter quoque eidem ac ipsius fratribus iuxta antiquam consuetudinem liberam piscationem in lacu Liliopoliensi [1]) in bonis eius consistenti autoritate Ill-mae Cels. Vestrae assignent et concedant. Rem iustam et dignam omnibusque officiis et obsequiis meis refferendam Ill-ma Cels. Vestra faciet, in cuius me gratiam quam diligentissime commendo. Varschoviae 10 Aprilis 1578.

Ill-mae Cels. Vestrae observandissimus Ioan. Zamoiski Regni Poloniae Cancellarius sspt.

[1]) *Lilienthal, wieś w okręgu królewieckim.*

202. Zamoyski do Krzysz. Radziwiłła hetmana poln. lit. Warszawa, 14 IV 1578.

Król zadowolony, że Radziwiłł wyprawił poczet swoj pod Kies a potem ku Rymborku [1]) w pogonią za nieprzyjacielem. *O tem dowiedział się król z listu Radziwiłła i przedstawienia Zamoyskiego (zrobionego na podstawie listu Radziwiłła i p. Dziewantego). Król wyjeżdża stąd 14 IV. Spis noclegów królew. załącza.* Gdym Krolowi JM. powiadał o tem mniemaniu, które jest między ludźmi o nim [2]), pytał mię: jeśli-że temu, co te wieści sieje, przyszło to mówić z żałości z odjechania Henrykowego, czy z wesela? Jam powiedział, że podobno z wesela. Odpowiedział mi na to potem: że ja na złość temu, aby się z tego nie weselił, tego nie uczynię. *Wojewodzie wileń. (ojcu adresata) służby swoje zaleca.*

Druk. Arch. Domu Radziwiłłów (Script. rer. polon. VIII), Kraków, 1885, *str. 88 według odpisu z oryginału, którego dziś brak w Arch. Nieswieżu.*

[1]) *Rumborg* (*też Ronneburg*, *Ronnenberg*) *dawniej miasto i zamek*, *dziś miasteczko nad rzeką Raune w pow. wenden. gubern. ryskiej.* [2]) *Por. Nr. 207.*

203. Zamoyski do A. Opalińskiego marsz. w. kor. Sandomierz, 25 IV 1578.

Druk. I. Polkowski, Sprawy wojenne Stef. Batorego, Kraków 1887, *str. 100. z Ms. Bibl. Kórnickiej 279 II 153, f. 4, którego dziś tam brak.*

Król obawia się, czy o pośle moskiewskim (por. Nr. 197) Opalińskiemu wczas dano znać i poleca mieć o nim jak najpilniejszą pieczę. Kazał napisać, że gdy we Lwowie będzie, jeśli WM. do Rochatyna [1]) nie przyjedziesz Króla J. M. czcić, *to* się tam sam czcić będzie. Sandomierzanie i Krakowianie [2]) powaryowali nam, co się przez kilka osób tych [3]) dzieje, którzy to przedtem spraktykowali. Dlaczego zadzierzał się tu Król JM. w Sandomierzu i listy do niektórych rozpisał, aby się tu zjechali, ale im jakoś zjeżdrzać nie sporo. *Prosi w tem o radę* [4]).

[1]) *Opaliński był starostą rohatyńskim.*

[2]) *Aby nakłonić oba te województwa do podatku, od którego sie wymawiali ich posłowie na sejmie, król zwołał senatorów małop. do Sandomierza i za ich radą złożony zjazd w Korczynie ostatecznie się zgodził na pobór. Por.* Heidenstein Rer. polon. *125 a;* J. Janicki, Akta do panow. Stef. Batorego, Bibl. Ord. Krasiń. Warszawa 1881. *nr. 34—38, 54, str. 46—74, 93 i poniżej Nr. 206.*

[3]) *Że to byli Zborowscy, por.* Wierzbowski, Vincent Laureo, Varsovie 1887, *str. 702.*

[4]) *O oporze sejmików opatowskiego i proszowskiego doniósł Zamoyski mniej więcej współcześnie (przed 25 IV) także Patrycemu Nideckiemu (por.* Wierzbowski, V. Laureo *l. c. 695) List ten nieznany.*

204. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 4 V 1578.

Robią przedstawienia w sprawie wycofania talarów.

Arch. państw. w Gdańsku. Lib. missiv. *37 str. 133--4. Bibl. Ord. Krasiń. w Warszawie Ms. 795-a Księga podkanclerska str. 60 F. odpis spółczes. Stąd druk.* J. Janicki. Akta do Stef. Batorego, Bibl. Ord. Krasiń. *1881 str. 78.*

Magnifice ac generose domine, domine plurimum gratiose.

Officiorum nostrorum paratissima studia, Mag. D-tioni Vestrae perquam reverenter ac diligentęr cumprimis deferimus.

Scripsimus ad S. Reg. M-tem, dominum nostrum clementissimum, quae nobis occurrerent difficultates ob universales litteras de taleris recipiendis vel explodendis ad nos missas, ut publice proponerentur; quae quales sint Mag. D-tio Vestra ex ipsis litteris nostris [1]) fusius cognoscet. Paruimus Reg M-tis vo-

luntati, rationes tamen et inconvenientias inde subsecuturas ad eandem retulimus. Ac prudenter quidem et ex Reipub. commodo iam antea Mag. Vestra consuluit internunciis nostris, ut quoties nos quibusvis litteris praegravatos existimaremus, vel si qua gravior difficultas occurreret, Reg. M-ti rem integram accuratius exponeremus. Verum et ipsa necessitas nunc cogit nos, ut rationes, quibus videmus rem et publicam et privatam laborare, pluribus aliquanto prosequamur, nam nudus saltem rumor de abrogandis extraneis taleris tantam hic repente perturbationem in omnium animis excitavit, ut nunc in medio commerciorum cursu fieri non possit, quin edicti promulgatio tam incolis regni quam civibus nostris praesentissimum damnum et in mercimoniis iacturam sit allatura. Proinde cum in Mag. D-nis Vestrae auctoritate et gratia plurimum rebus nostris patrocinii repositum habeamus, perquam reverenter et diligentissimis verbis eandem rogamus, ut benigne dignetur hisce difficultatibus expensis apud Reg. M-tem intercedere ac efficere, ut in hac re monetaria pro commodo regni et harum terrarum constituenda illorum etiam talerorum habeatur ratio, qui hactenus semper in usu fuerunt, et cum iis, qui edicto continentur, aequalis sunt valoris; tum edicti executio in longius aliud tempus, quominus commerciis obsit, prorogetur eoque modo maiora detrimenta tam incolis regni, quam civibus imminentia, quantum fieri potest, praecaveantur. Faciet rem officio suo senatorio maxime convenientem, universae Reipub. cumprimis utilem et quam nos perpetuo gratificandi studio perquam officiose promereri conabimur. Eandem Deo Optimo Maximo diutissime salvam et incolumem nosque eiusdem gratiae et benevolentiae perquam reverenter ac diligenter commendamus. Datum Gedani die 4 mensis Mai[1], anno Domini 1578.

Mag. D-nis Vestrae paratissimi proconsules et consules regiae civitatis Gedanensis.

[1]) *Por.* J. Janicki, Akta do Stef. Bator. *str. 75.*

205. Stan. Gostomski, kasztelan sochacz., do Zamoyskiego. Chełm, 7 V 1578.

Przestrzega przed praktykami Zborowskich, szerzej opowie Wacław Uhrowiecki.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 152, Nr. 8. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem: Memu mczywemu Panu JM. Panu Kanczlyerzowy Koronnemu do własnych rąk.

Slusby moye powolne w laske WM. mego mciwego pana pylno zalyeczam, o dobre zdrowye y wszystko wedlye mysly wodzenye WM. P. Boga proschąncz.

Mczywy panye Canczlyerzu.

Tem bendącz zawzdy, ktorym zwykł statecznoscz przyazny kazdemu człowyekowy pokazowacz, tem wyenczey WM., na którego ossobye y reipublicae y moyey maly ossobye wyelye nalyeszy, pewyenem, sze WM. w dobrey pamyeczy jesth, szem WM. w them przestrzegał yescze w Warschawye, czo lyudzye przedsyebraly, ktory ysz roscz nye mogą yedno malo reipublicae, zawzdy o tem s pylnosczyą sye starayą, yakoby omnibus modis eam subruerent. Effect pokazał non vanas aut nudas suspiciones fuisse, bo yusz WM. w Sandomyerzu y w Krakowye [1]) okyem oglyądał. W Wyelgyey Polscze, podobno nye tayno WM., quanto odio laborant posłowye seymu przesslego. Czo sye tho za practika dzyeye et in quem finem, yszem przeyął a ysz omnia in personam et iacturam dignitatis WM., zanyechaczyem nye chczyał (aczem pewyen, ysz WM. yako pan mąndry wszystko przeglądasz), abych trafywszy sye sam s bratem WM.[2]) panem Waczławem Uhrowyeczkyem, WM. przesen ostrzecz nye myał, gdysz praevisa iacula minus laedunt. A yeslysz wyecz w czem, ya nyewątpye, WM. ssam yusz czo czuyesz, tedy wzdam chencz moye a uprzeymoscz racz WM. z lasky przyąncz. Breviter WM. wyecz: sze practica y zyezd Korczynsky [3]) eludat, a finis, aby syem zloszycz w yesyeny, a tam wytractowacz one one basse (*s*), ktorzyby imminuerent dignitatem WM. Szerzey, przes kogo y yaka stuka, przes pana Waczława wskazałem [4]). Res haud vanas differo. Lascze WM. pylnye sye iterum atque iterum zalyeczayąncz. Data w Chełmye VII May Anno 1578.

WM. m. m. mciwego pana uprzeymy przyaczyel y sluzebnyk C. Sochaczowsky [5]) m. p.

[1]) *Por. Nr. 203.*

[2]) *Stryj Zamoyskiego Feliks, później chorąży bełzki, miał za żonę Katarzynę Uhrowiecką (siostrę ojca Wacława?) por.* Rel. castr. bels. *186, str. 1198.*

[3]) *Por. Nr. 203. uw. 1.*

[4]) *Wraz z listem swym (por. Nr. 212) Uhrowiecki przysłał list niniejszy.*

[5]) *Kasztelanem sochaczew. był Stanisław Gostomski por.* Pawiński, Źródła Dziejowe *t. III Nr. CVII. str. 177.*

206. Zamoyski do M. Radziwiłła, wojewody wileńskiego. Lwów, 14 V 1578.

Usprawiedliwia się, czemu częściej nie donosi o sprawach Rzptej. Gdy rzeczy nie poszły do zgody - - z drugiemi województwy na opatowskim i pro-

szowskim sejmiku, *około 12 senatorów (przybyłych do króla do Sandomierza) i kilku posłów wysłanych z tych sejmików poradziło złożyć drugi sejmik w Korczynie*[1], *na którym tak oni jak i Mielecki, wojewoda podolski*[2]) *obiecali* staranie pilne uczynić. *Król pragnie* istud malum, ktore tle in Repub. ugasić. *Prosi zaraz oznajmiać* o ciągnieniu *moskiewskiem. Adolf ks. holzacki traktuje listownie z królem.* Pamiętam iż Król JM. in margine przypisał był do WM., abyś WM. nie kazał puszczać posłów moskiewskich w ziemię, ażby i drugi goniec Króla JM. zbieżał; a tak i tego drugiego gońca mimo Haraburdę[3]), którego jeszcze Król JM. posłe, cze kaj WM., bo Król JM. fundament sadzi wszystkich rzeczy *na przewleczeniu zerwania (por. list z 13 VII 78). Król polecił podskarbiemu,* aby pieniądze *Jerzemu Oscikowi* wejewodzie smoleń. dał - - a WMci Merecz oddał, także i o zapłacenie służby WMci na 200 koni. *Co do sum na Żyżmorach, odpowiada tak jak w Nr. 165. Sługa p. Palcckiego z listem Radziwiła jeszcze nie przyjechał, odprawi się go wedle woli Radziwiłła. Gdy w sierpniu przybędzie marszałek Radziwiłł do króla, Zamoyski go nakłoni, aby mimo złe zdrowie nie wycofał się z życia publicznego. Liczby pisarzów litew. król nie powiększy. Listy Radziwiłła nie zastały go już przy królu, bo prosto z Sandomierza pojechał do Zamchu, chcąc* ochotnym być gospodarzem wdzięcznym gościom[4]) *a w Gródku znowu podejmował gościnnie wojewoda podolski, więc dopiero stąd odpisuje.* Onym rzeczom zagórnym slekka[5]) przypatrywać się trzeba, a dalej Bogu poruczyć. *Posyła regestr gości tu przybyłych.*

Arch. w Nieświżu. Teka 307. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym i adresem. Druk. Arch. Domu Radziwiłłów, Scr. rer. Polon. *VIII Kraków 1885, str. 89.*

[1]) *Por. Nr. 203. uw. 1, Instrukcję na ten sejmik (druk.* J. Janicki, Akta do panow. Stef. Bator. Bibl. Ord. Krasiń. Warsz. 1881, *str. 56—74*) ostro i wyraziście sam p. Kanclerz napisal (Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Bator. Kraków 1887 *str. 106*).

[2]) *Był starostą w N. Korczynie por.* Wierzbowski, V. Laureo. Varsovie 1887. *705.*

[3]) *Jerzy por.* Heidenstein, Rer. polon. *121. b.*

[4]) *Z owych to przyjęć w Zamchu pochodzi J. Kochanowskiego:* Dryas Zamchana polonice et latine, Pan Zamchanus latine Leopoli A. D. 1578 Cecinere ad Zamchum VIII Idus Maii (*t. j. 8 V*) A. D. 1578 sub adventum Ser-mi Stephani Regis P. P. *Podobiznę znajdującego się w Bibl. Ord. Zamoy. autografu „Dryady“ Kochanowskiego (z własnoręcznymi nagłówkami Zamoyskiego) ogłoszono w* J. Kochanowskiego Dzieła wszystkie. Warsz. 1884. *III.*

[5]) *Nie* z daleka, *jak w* Scr. rer. pol.

207. **Zamoyski do Opalińskiego, marszałka w. koronnego.** Lwów, 17 V 1578.

Listy i ekspedycje, *o które pisał, posyła. Na kasztelanię rogozińską choć jeszcze nie wakuje, polecał Zamoyski królowi synowca Opalińskiego*

Posyła konstytucje przeszłego sejmu z trybunałem *do publikowania po grodach. Poleca mieć pilne oko na posła moskiewskiego* (*por. Nr. 203*). Do tej fabuły około jechania naszego do Lwowa, jeszcze to przydają, że Król JM. siostrę swą dać ma za p. marszałka lit. *Radziwiłła* a mnie z p. wojewodą bełzkim *Tęczyńskim* gubernatory poczynić, a sam jechać do Węgier.

Druk. I. Pol- kowski, Sprawy wojenne Stef. Batorego. Kraków. 1887, *str. 104 z Ms. Bibl. Kórnickiej. 279, II. 153. s. 8, którego dziś brak.*

208. Radcy elektora saskiego do Zamoyskiego. Królewiec 20 V 1578.

Odjeżdżają z Królewca komisarze królewscy, a za kilka dni i oni sami, strawiwszy prawie cały rok na spełnienie swej misyi; dziękują Zamoyskiemu za względy.

Bibl. narodowa w Paryżu Ms. fonds latin *6063.* Coll. Faur. *t. II. 177. Kopia z pocz. XVII w. z nagłówkiem:* Consiliarii Ducis Saxoniae Illustri Domino cancellario regni.

Magnifice Domine.

Cum redeunt iam ad vos Reg. M-tis, Domini nostri clementissimi, commissarii[1]), rebus omnibus recte confectis, videmur iam nobis videre portum aut finem potius negotiorum istorum, quae, ut Mag. Vestra optime novit, integre fere annum nos detinuerunt, ac constituimus intra paucos dies, Deo volente, hinc discedere; omnino autem officii nostri esse existimavimus ante discessum nostrum Mag. Vestram his litteris salutare ac gratias ipsi agere pro insigni benevolentia sua erga nos, quam multipliciter nobis testatam fecit, ita quidem, ut ad omne genus officiorum Mag. Vestrae vicissim obligatissimos nos esse libentissime fateamur. Nam Mag. Vestram ita existimare cupimus inter ea, quae in his itineribus nostris grata nobis acciderunt, non postremum fuisse, quod cum Mag. Vestra amicitiam contrahere nobis licuerit, homine cum propter eximias animi dotes, tum etiam propter auctoritatem, qua merito suo apud potentissimum regem, Dominum nostrum clementissimum, plurimum valet, in Regno isto nulli secundo. Ac sicut non dubitamus Mag. Vestram in ea sua benevolentia erga nos perseveraturam, ita rogamus, ut Mag. Vestra omnino sibi persuadeat nos amicitiae et observantiae nostrae erga Mag. Vestram ius tota vita sanctissime culturos esse. Quod quidem ut Mag. Vestrae testaremur, has litteras ad eam mittere voluimus, quas ut eo animo, quo a nobis proficiscuntur, amicissimo scilicet accipiat, Mag. Vestram etiam atque etiam rogamus. Quod reliquum est, Mag. Vestram recte valere et omnibus rebus diu felicem et florentem esse optamus et petimus,

ut Reg. M-ti, Domino nostro clementissimo, diligenter nos commendet. Datum Regiomonti, die XX Maii Anno MDLXVIII.

Mag. Vestrae observantissimi Abraham Bock mp. Andreas Pauli mp.

[1]) *Por. Nr. 197 uw. 1.*

209. Kardynał Hozyusz do Zamoyskiego. b. m. 27 V 1578.

Życzenia z powodu nominacyi na kanclerstwo i poślubienia Krystyny Radziwiłłówny. Radzi, aby nowego urzędu używał na pożytek religii katolickiej i czynił to w taki sam sposób jak jego teść swego czasu na jej szkodę na Litwie.

Bibl. Uniwers. w Krakowie Ms. 164 (kopiaryusz Reszki) f. 263 b. z nagłówkiem: D-no Zamoyski Regni Cancellario 27 Maij 1578.

Simul ut mihi renunciatum est, Mag. D-ni Vestrae munus Cancellarii delatum fuisse [1]), magna sum ex ea re laetitia perfusus. Nam sive quis ingenium spectet, sive iudicium, sive doctrinam, sive prudentiam, sive quod ad rem maxime pertinere puto, mores integros et incorruptos ac sanctae religionis nostrae tuendae studium, sive quascunque alias et animi et fortunae dotes, nulli magis idoneo mandari potuit. Quam ob rem non tam ipsi D-tioni Vestrae, quam regno gratulor universo, quod a iusto cuiusque meritorum aestimatore tantum hoc munus tibi prae caeteris mandatum est. Nec enim dubito, quin eo sis usurus et ad Reipub. salutem conservandam et sine qua salva illa esse non potest, ad Christi corpus, Ecclesiam, quam miserandum in modum in tot sectas tam inter se dissectas dissectam videmus, redintegrandam, ut unum corpus, unus spiritus simus omnes et uno ore unanimes glorificemus Deum patrum nostrorum, Dominum nostrum Jesum Christum, qui propterea pati, crucifigi, mori dignatus est, ut filios Dei, qui fuerant dispersi, congregaret in unum. Habet in matrimonio Mag. D-tio Vestra filiam Illustris viri, qui fuit aliquando Magni Ducatus Lithuaniae Cancellarius [2]). Quod matrimonium Mag. D-tioni Vestrae gratulor et feliciter evenire cupio, simul ab illa peto, quibus artibus usus ille fuit ad dispergendum gregem, quem precioso sanguine suo Christus collegerat, iisdem utatur ad eum dispersum ad unitatem revocandum. Fuit ille Magni Ducatus Cancellarius et plus, proh dolor, profecit hisce suis artibus, quam vellemus, bonamque Lithuaniae partem a Christo traduxit ad Antichristum. Est Mag. D-tio Vestra non Ducatus, verum regni totius Cancellarius. Quaeso, cum sit illo et iudicio et prudentia et

doctrina longe superior, ne patiatur, ut plus ille profecisse videatur ad homines in Antichristi castra alliciendos, quam Vestra Mag. D-tio ad eosdem in Christi castra revocandos. Ut autem intelligat, quibus ille fuerit usus artibus ad hoc institutum suum prosequendum, quod ex viro quondam pio mihique magna familiaritate coniuncto quondam audivi, brevibus commemorare visum est. Quoties veniebat aliquis ad Cancellarium illum et honores aut praefecturas impetiari sibi petebat, non aliud ab eo responsum tulit, quam oportere prius confiteri Christum. Vocabat autem ille confiteri Christum, negare Christum et ab illius corpore se per summum sacrilegium separare. Est enim hoc iis, qui discesserunt a nobis, usitatum vocare malum bonum, amarum dulce et contraria nomina rebus imponere. Vocant enim pacem religionis, quod merum est bellum atque dissidium religionis; vocant Evangelium, quod ex diametro pugnat cum Evangelio. Sed ego tamen, quominus iisdem verbis utatur Mag. D-tio Vestra, quibus fuit usus ille, non impedio, et quoties ab illa petierit aliquis, ut eum honoribus et muneribus auctum velit et honestatum, dicat: oportere prius confiteri Christum et Antichristo vel Islebiensi vel Genevensi vel cuicunque tandem alii nuntium remittere; nam sic demum fieri posse confido, ut a Christiano, Catholico et Orthodoxo Rege, quod petsi, impetrem, si non alium, quam ipse Deum, Deum patrum nostrorum, in eodem cum illo templo una cum reliquo Clero populoque Christiano colueris; si vero non abstinueris ab adorandis alienis istis diis, quos ignoraverunt patres nostri, non est, quod speres me sequestro aliquid te obtenturum. Hoc si fecerit Mag. D-tio Vestra, quod eam diligenter esse curaturam spero, non ita longum temporis intervallum intercedet, quo videre licebit eos, qui dispersi fuerunt, ad ovile Christi, quod unum est, et ad agnoscendum unum illius Pastorem in coelis et unum eius Vicarium in terris, denuo congregatos, nomen suum immortalitati consecrabit et ingentem apud Deum sibi gratiam comparabit, ac tum demum futurum est, ut maiore cum laetitia munus hoc tuis meritis delatum omnes tibi gratulemur. Quam ut mentem tibi Deus inspiret teque diu salvum et incolumem conservet, supplex misericordiam illius implorabo.

[1]) *1 III 1578* (*por.* Dodatki).

[2]) *Żona Zamoyskiego, Krystyna była córką Mikołaja Radziwiłła Czarnego, który był kanclerzem litew. 1550—1565, jak wiadomo, gorliwym kalwinem i wydawcą biblii brzeskiej.*

210. Adolf ks. holsztyński do Zamoyskiego. Gottorf, 1 VI 1578.

Pisze w sprawie otrzymania w lenno Inflant i podaje rady, jak je zabezpieczyć.

Bibl. narodowa w Paryżu fonds latin *Nr. 6063*, (Collect. Faur.) *t. III, fol. 439. Kopia z pocz. XVII w. z nagłówkiem:* „Dux Adolphus ad Illustrem D-num Cancellarium Regni".

Adolphus Dei gratia Haeres Norvagiae, Dux Slesvici, Horsatiae, Stormaviae Ditsmarsiaeque, Comes Ordenburgi et Delmenhorsti.

Illustris et Generose Domine.

Litterae Vestrae Dilectionis plenae erga nos amoris et benevolentiae in magnam nos spem erexerunt, futurum ut apud Reg. Ser-tem, dominum et affinem nostrum omni reverentia colendum, de obtinendo in feudum Ducatu Transduniano voti compotes reddamur [1]). Itaque prioribus eius negotii vestigiis insistere decrevimus et litteras per praesentem dedimus ad Suam Reg. Ser-tem. Cum vero de fide Vestrae Dil. et benevolentia erga nos omnia praeclara nobis polliceamur et praeterea satis nobis superque constet, quantum ponderis et auctoritatis Vestrae Dil. consilia apud Reg. Ser-tem habeant, idcirco benigne et amanter petimus, Vestra Dil. (cui totum hoc negocium committimus) illud apud Reg. Ser-tem omni studio promovere dignetur. In quod tanto magis inclinaturam Vestram Dil. speramus, cum postulemus ea, quae Reg. Ser-ti et Regno honori et emolumento futura sint. Illud oro Vestrae Dil. inprimis curae sit, ne Reg. Ser-tas difficultatem moveat in his, praeter quae hoc negocium, quod permagnum atque periculis plenum est, confici non possit. Urbs Riga et castella in ripa Dunae fluminis constituendae sunt arces et capita belli contra Moscos et Tartaros, ex his barbarae illae gentes profligandae provinciaque Transduniana liberanda et inposterum conservanda erit. Itaque petimus, Dil. Vestra sedulo det operam, ne illae munitiones excipiantur. Hoc erit Vestrae Dil. honorificum et nos Vestra Dil. eo nomine in perpetuum memores et gratos fore intelliget. De quo Vestrae Dil. responsum per praesentem nuntium nostrum expectamus. Deus Optimus Maximus Vestram Dil. diu servet incolumem. Ex arce nostra Gottorpio Cal. Iunii Anno Domini Millesimo DLXXVIII.

Ad. Holstein.

[1]) *Por.* p. Janicki, Akta do panow. Stef. Bator. (Bibl. Ord. Krasiń.) *1881. nr. 109. str. 173.*

211. Nuncyusz Laureo do Zamoyskiego. Warszawa, 4 VI 1578.

Prosi o odpowiedź królewską na swój list o wysłaniu poselstwa do cesarza. Posyła fascykuł dla Jerzego Radziwiłła, koadjutora wileń.

Bibl. narod. w Paryżu. Ms. fonds latin, *Nr. 6063* (coll. Faur) *tom III, fol. 453. Kopia*

z pocz. XVII w. z nagłówkiem: Vincentius Laureus Episcopus Montisregalis ad Ill. Regni Cancellarium.

Illustris et magnifice Domine.

Quae de legatione a Ser-mo Rege mittenda ad Imperatorem sentiam, ex litteris meis [1]) ad Reg. M-tem cognoscet D-tio Vestra Mag. Ego certe cum plane intelligam id Ser-mo Domino Nostro maximae curae esse, ad omnem negocii conficiendi occasionem intentus tempus hoc si alio unquam ad id peropportunum iudico. Nam Turcarum Princeps motis in Persas armis gravi et diuturno bello implicatus Hungariam atque Transylvaniam omni terrore liberasse videtur. Quae omnia cum non dubitem Mag. D-nem Vestram profundo quo pollet rerum visu penitus introspicere, ab se maiorem in modum peto, ut gratia et auctoritate sua rem promoveat huic Regno et toti christianae Reipub. salutarem. In qua curanda, ne ulla unquam negligentiae nota mihi inuri prossit, det quaeso operam M-tia Vestra, ut ad meas Reg. M-tas particulatim respondere dignetur. Faciet profecto M-tia Vestra perquam mihi rem gratam et mutuis officiis compensandam. Fasciculum R-mo Coadiutori Vilnensi inscriptum de meliore nota commendo Mag. D-tioni Vestrae, quam cupio diutissime valere felicem. Datum Varsoviae die IV Iunii MDLXXVIII.

M-tiae Vestrae studiosissimus et deditissimus Vincentius Laureus Episcopus Montisregalis Nuncius Apostolicus.

[1]) *O tej korespondencyi por.* Wierzbowski, V. Laureo, Varsovie 1877. *str. 712.*

212. Wacław Uhrowiecki do Zamoyskiego. Sielec, 14 VI 1578.

Donosi o rozmowie z Gostomskim kasztelanem sochaczewskim i przesyła jego list (Nr. 205). Prosi o pośrednictwo w sprawie sądowej z Ossolińskimi o dług.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 133, Nr. 1. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem: „Wnemu Panu Panu Janowj Zamojskiemu, Kanczlierzowj Koronnemu, starosczie Belskiemu Knisjnskiemu Zamęskiemu etc., memu mcziwemu panu y brathu [1])"

Wny panie Panie mnye mczwie laskawj.

JM. pan Sochaczewskj mowil ze mną nyemalo tho, czo ku przestrodze WM. swego mcziwego pana rozumial, bom ja, pokym thak zatrudniony nie bil, samem bicz u WM. pana mego mcziwego mial. Czo iss mi się do tego czasu nie szeslo, bom ym daliei thom zatrudnieiszj, przetho WM.

listh JM. othsylam, za pewne tho WM. osnajmująszcz, zem wielką przjhilnoscz y hencz ku slusbam WM. po JM, panu Sochaczowskjm snalem.

Thęsz trudnoscz, o ktorijm do WM. przethjm pisal s pany Osolynskjmy, thąsz y theras VM. pana y dobrodzieja mego mczywego molestuję [2]), prosąncz, aby yesly nie dla mnye albo dla siebie, thedj dla upomnienia WM. w sprawie mej thak zawiedzjonej wienczej sie poczuwacz chcielj, abowjm yuss ny mam czassu yedno dwie niedzielj ugadzacz sie w sprawach Ich M., a pothem do banicii przjcz musze prze dlug Ich M., abj Ich M. w Sendomirzu natenczas bili. Zathjm sie w mczjwą laskę WM. mego mcziwego pana j dobrodzieja pilnie zalieczam. Dan Sielcza [3]) 14 Iunii 1578.

WM. mego mcziwego pana zjczljwj y powolny sluga Waczlawf Uhrowieczkj.

[1]) *Por. Nr. 205 uw. 2.*

[2]) *Zamoyski był spowinowacony z Ossolińskimi przez swą pierwszą żonę Annę, córkę Hieronima, kasztel. sandom.*

[3]) *Zapewne Sielec tak zwany Bełzki, dziś w pow. sokalskim, dawniej należał do starostwa bełzkiego.*

213. Jan Uxkul komendant wyspy Ozylii do Zamoyskiego. Arenburg, 16 VI 1578

Przypomina swe zasługi w obronie Inflant jeszcze za czasów Zygmunta Augusta; o swem z tego powodu zubożeniu, które go zmusiło przejść w służbę króla duńskiego. Obiecał mu wprawdzie Zygmunt August dożywocie w Inflantach (zamek Rzeżycę) a nawet nadał pewną tam posiadłość, ale pozbawili go jej Szwedzi. Prosi tedy, aby dano mu teraz jaką nagrodę czy to w pieniądzach czy posiadłościach; powołuje się na listy króla duńskiego, polecającego go Janowi hr. Kotritzowi.

Bibl. Ord. Krasiń. Ms. 795-a Księga podkancl. spółczes. str. 152 *Druk* J. Janicki, Akta do Stefana Batorego. Bibl. Ord. Krasiń. r. 1881, *str. 191. Nr. 118.*

214. Myszkowski biskup krakowski do Zamoyskiego. Kraków, 18 VI 1578

Już rozdał kanonie i dlatego nie może ich dać sekret. Zawadzkiemu poleconemu przez króla.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 90 Nr. 2. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcz.

Mcziwy Panie Canczlerzu. Zalecziwszi slusbi me ziczliwe w laske WM. etc.

Krol JM. piszał [1]) do mnie za Panem Zawadzkim, zebich y na beneficia Xiedza Wolskiego instituował, czo ia na roskazanie Krola JM. uczinielbich beł barzo rad, bich ich bel przedthim nie rozdal. Ale iako iedno Xiedza Wolskiego na opatcztwo Ploczkie wzieto, za prziczina niektorych prziaczioł i ich tesz zaslugami dałem canonią Crakowską Stanislawowi Gomolinskiemu [2]) siestrzankowi memu i czlowiekowi statecznemu i godnemu. Także Kleczką Adamowi Pieczichoiskiemu tesz memu powinowathemu [3]). Atak proszę, abi WM. i dla mich sluszb i dla samego Gomolinskiego, obmowieł mie przed Krolem JM. Bendzie Krol JM. niedługo miał gratias Summi Pontificis, za nimi Pan Zawadzki bendzie miał richłe opatrzenie. Nicz w tim nie wątpie, że tho WM. dla mnie uczini, czo ia wszelakimi uczinnosczіami bende WM. othsługował. Zathim sie lasce WM. pilnie zalieczam. Dan w Crakowie 18 Iunii 1578.

WM. mego mcziwego pana ziczliwy sluga Piotr Myszkowski, Biskup Crakowsky ręką swą.

Mcziwi panie Kanclierzu. Prosse WM. mego mcziwego pana, racz mie WM. u J. Kr. M. i sam tes u siebie obmowicz. Pan Bog-czi mi sswiadek, bich bil wiedzial w tim wolią J. Kr. M., zeczbich to bil s chęcią uczinil, alie teraz iuz mi sie w tim nic nie godzi czinicz, gdizem sobie rękę iuz zawarl. Nie wątpie tez ze tego WM. Gomolinskiemu ziczicz będziess raczil ktory WM. ex animo rad sluzi, a ia i sz nim pospolu będziemi hoc eius socii beneficio in perpetuum obstricti et obligati.

[1]) *W liście z 19 V 1578 żądał król, aby Myszkowski nadał Bartłomiejowi Zawadzkiemu, sekret. królew., kanonie krakowską i kielecką, których zrzekł się Jan Wolski (synowiec Piotra biskupa płoc.) wybrany właśnie na opata płockiego,* J. Janicki, Akty do pan. Stef. Bator. Bibl. Ord. Krasiń., 1881, *str. 88—9.*

[2]) *Syn Mikołaja kasztelana spicimirskiego z córki Marcina Myszkowskiego kasztelana wieluńskiego, † biskupem łuckim 1604.*

[3]) *Matką biskupa Myszkowskiego była Dorota Pieczychojska.*

215. Jerzy Fryderyk marg. brandenb. do Zamoyskiego. b. m. 18 VI 1578.

Zastrzega się przeciw pozwaniu swego poddanego z Prus przed króla polskiego.

Arch. państw. w Królewcu Herzogl. Briefarchiv. *Koncepte B., minuta z napisem a tergo:* Ad supremum Regni Poloniae cancellarium in negocio baronis Christophori Schenck a Tautenbergk cum Paulo Wobissero intercedente. Die 18 Iunii Anno 78.

Georgius Fridericus etc. Salutem et benevolentiam nostram.

Magnifice ac generose amice nobis singulariter dilecte.

Ex litteris nostris ad M-tem Reg. Poloniae, dominum nostrum clementissimum et affinem carissimum, perscriptis procul dubio intellectura est Mag. Vestra significari a nobis Reg. M-ti eius, quendam Paulum Wobisserum adversus subditum nostrum Christophorum Schenck, liberum baronem a Tautenbergk, militiae praefectum a M-te eius Reg. citationem impetrasse, qua sese coram Reg. M-te eius in iudicio sistere iubetur. Quae res et ipsi baroni nostrae iurisdictionis subiecto, quod hoc modo ad forum incompetens evocatur, permolesta est et pactis conventis, quae nobis cum inclyto Regno Poloniae intercedunt, inprimis adversatur. Cum autem persuasissimum nobis habeamus nihil magis cupere Reg. M-tem eius, quam ut ea integra et inviolata conserventur, officiose Reg. M-tem eius interpellavimus, ne aegre ferre vellet, quod dictus baro, qui nostrae iurisdictioni subest, ad editam citationem compariturus non esset, ac ne deinceps in pactorum conventorum praeiudicium cuiquam eiusmodi citationes adversus subditos nostros impertiri permitteret, quod illam pro singulari sua aequitate atque in nos studio ac voluntate haud difficiliter facturam esse omnino existimamus. Cum autem Mag. Vestra ne id fiat, pro auctoritate atque officio suo inprimis cavere possit, et illam hac de re amanter requirendam esse censuimus. Quam sic plane statuere volimus (!), eam nobis gratius, quam si id nobis effectum reddiderit, praestare nihil posse et nobis curae fore, ut Mag. Vestra intelligat, non ingrato Principi sese officium praestitisse. Quam recte valere cupimus. Datum.

216. Zamoyski do Jerzego Fryderyka, margr. brandenb. Lwów, 19 VI 1578.

Bibl. Ord. Krasiń. Ms. 795-a (księga podkancl. spółczes) str. 76. Druk. J. Janicki, Akta do pan. Stef. Batorego, Bibl. Ord. Krasiń. r. 1881, *str. 117.*

Żałuje, że przy obejmowaniu rządów księstwa pruskiego nie wszystko tak wypadło, jak się spodziewał. Skarży się mianowicie na nieobecność komisarzy królewskich przy przysiędze poddanych pruskich (por. Nr. 198), o co woli winić raczej innych, jak samego adresata, z którym w tej mierze król się zniesie. W sprawie [1]) odpowie dopiero, gdy przyjdą tu akta kancelaryi królewskiej.

[1]) *W Ms. luka na nazwisko.*

217. Jan Tomasz Drohojowski do Zamoyskiego. Ryga, 29 VI 1578.

Zdaje sprawę z poselstwa swego do Inflant, z umawiania się z księciem kurlandzkim, z szlachtą inflancką i Ryżanami; donosi o dobrem usposobieniu ks. Magnusa, o obecnym stanie w Inflantach i o zachowaniu się Moskwy.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 51. Nr. 1. Oryginał częściowo własnoręczny z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym.

Wielmozni mnie Mcziwi Panie Kanczlierzu, pilnie sie y sluzbi me WM. zalieczam etc.

Tredecima die Iunii ze Lwowa [1]) wiiechawszy na Koidanow do JM. pana Wojewodi Wilienskiego [2]) na Wilno, na Curland, do Rigi iakom prędko zbiezal, data listu mego pilnoscz mą WM. zaliecza. Inflanthi nalazlem niestateczne y thakie, ktorzy o ssobie iuż radzili y radi u Czeszarza, gdzie yuz sie wzdy sklonicz maią, szukali, a thym czaszem nie przikrzili sye Moskiewskiemu, nie gardzili Sfedem, Magnesem, az y Duńskiemu Krolowi. Naprzod thedi do Curland yechalem, tham s kxiązeczziem po dlugich rozmowach to conclusum, ze wiare swą y posluszenstwo wyznawa y podaie Krolowi JM.; yakoz dobre, wierne, zyczliwe y ktore sancte J. K. M. observat, bycz baczę. Pothym takiem uczinil, iż convocovalem Curlandiae nobilitatem, ktorzy toz przy niem Krolowi JM. rzekli y pismem pothwierdzili y na kazdą potrzebę sspolem zolnierzem Krolia JM. odpor dawacz każdemu nieprziaczielowi rzekli. Pothym wzialem s sobą consiliarios Kxiązeczzia JM. Kurlandzkiego szesczy przednich do Rigi. Tamze nobilitatem et ordines zwolalem, ktorych bylo do piączidiesiąnth, y daley opowiedzialem yem wolią Krolia JM., studium et laborem, ut provincia reducatur ad pristinum statum etc. Pothym napominalem, aby in fide et subiectione byli constantes etc. etc. et multa alia in hanc sententiam. Poslalem też do nich y oni consiliarios Ducis Curlandiae. Odpowiedź wziąlem takąż, yako od Kxiązeczzia JM., ze y gardla sfe pod nogi Krolia JM. kladą s czalą a nigdy nie odmienną wiarą. Pothym trzeczy dzien na rathusz sthąpilem, a zemną Curlandiae Ducis poslowie y para sliachty Inflanczkiey. Tham też czinilem, czo y u Kxiązeczzia, czo do szlachty. Potym po mey mowie them wzial odpowiedz, yz chczą to communitati odniescz, a deliberowawszy, dacz my odpowiedz, gdysz tot variis periculis et spoliis subiecti nie widzą ssobye locum bycz y u Krolia JM. tutum. Pothym poslowie Kxiązeczy przy mnie disertissime napominali, zadali, protestabantur etiam imieniem Kxiązeczim, aby y do zgodnei odpowiedzi z niemi przychilili sye, toz i sliachta et ordines Livoniae czynili. Na czo respondent Rigenses durius. Jam pothym powiedzial, ze res est Kroliowi JM.

z wami yuz dawno, yako sfemy. Jam też poslem non ad vicinos Regni, minus vero ad exteros etc. etc., przetoz descendendum ad meliora consilia. Pothym powiedzieli, iż iutro chczą lepiei mye zrozumiecz, czo gdy bylo, et interim przedsyem z niemy nie proznowal przez Curlandiae Ducis posly. Tandem protestantur se esse exhaustos, oppressos etc. etc. od sfych wienczei, anizli od nieprzijacziela, auxilium nunquam se sperare; az pothem declarant trzeczy dzien, yz chczą bycz in fide et obedientia stateczni, alye zolnierza sfego iakiego dacz do zolnierzow Krola JMci, iesliby byla potrzeba gwaltowna, nie widzą ani moznosczi sfey pothemu, ani czoby yem thego byl za pozitek: in summa iuz y od nich mam respons, iz perseverare promitunt in fide et obedientia, alye yeszcze czynie, ut militem iakiego assignent, kthemu na pismie aby wiare sfą oddali Kroliowi JMci. Naczym iż dzien y drugi z wielką czieszkosczią sfą strawie, podobno WM. my nie nalaye. Othoz to Krol JM. ma z Inflanth, czo miecz raczyl.

Tho czo dali czynie, s tesknosczią ma wielką to czynie, aby WM. maiancz przyczinę bycz mym panem y dobrodzieiem, Kroliowi JM. też zalieczyl. Zamki w Inflancziech: pustki y ziwnosczią y zołnierzem, nierząd barzo wielki okolo nych, niestatek, oprócz Dembinskiego a Biringa[3]); otoż y Hethmana trzeba y lustratorem albo curatorem exercitus dlią zywnosci, rządu w cziągnieniu, opatrowania zamkow etc. etc. Bo na ostatek thaki zly rząd iest, ze przyiechawszy rothmistrz pomieszka w ziemy Inflanczki thydzien, dwye niedzieli, zlupiwszy miasteczka, wssy, wypowieda sluzbe y yedzie precz. Moskiewsky lud ma wielky, yedno czeka po swienczie swientego Piotra, żywnosczy ma wielkie, wiozą do Inflanth ustawicznie y wszendzie o wielkich woiskach iego iuż spiegowie powiedają. Poslowie Dunsczy przebiegaią sie czesto do Moskwy, Moskwa też do nich, thakże y do Czeszarza y czeka posla w tych dniach Moskiewsky Czesarskiego. Magnesowa sliachta suplicatią my poslali, ut recipiantur in gratiam regis. Iam ym de clementia dubitare nie kazal et interim przy drugich aby in fide byli constantiores, czo rzekli y obieczali y pewne thakże poczthy przy zolnierzach stawicz. Magnes zda mi sye, ze sye ze mną gdzie chcze widziecz. Panu Bogu dzienkuyą, iz prozni od Kothkowiczow, yakoz y iam przedtym nie wierzil, aby tak zla iego ądministratia, az theraz! Z Hethmanow tak wczass kontęnci[4]), woleliby leda kogo inszego narodu y pilnie sye pythaią, yesli wzdy dwor krolewsky bendzie mial inszego narodu Hethmana. Alie tho WM. thilko piische czo od nich wiem[5]). Wszysczy yako zbawienia Krolia JM. czekaią. O pewny odmianie w Moskwi za lada wienthszemi liudzmy Krola JM. do Inflanth prorokuią y malem liudzij zwoiowacz go, Kroliowi JM. blogosla-

wią. Ostatek ya w rychle do wiadomosci WM. odniosę, bom pewien, iz Iulii prima z Rigi, w który mye barzo teszno, wyiade. O Inflanczech iuz Krol JM. niech nie wąthpi, bo sschą dobrze utwierdzenii i thrwacz będą [5]). O Polubenskym zlie rozumieyu w owym kraiu, na Pucziathę, Suchodolskiego, Gradowskiego [6]) barzo sye skarzą a slusznie bacze.

Lystu dopisuye, a consules do mnie s tym, iz mamy wiadomoscz pewną z Lithwi y z inąd, iz przymierze z Moskiewskim; othoz czo po twey legatii? przythym administracia zieto zlego czleka Kothkowicza, a ktoz administratorem? Na czo taką̨m dal odpowiedz, ze kontenczi odeszly, y mam nadzieye, ze yescze wienczey ziednam, anizlim thuszyl. Ostatek yutro dokoncze. Przytym zaraz poslowie Magnessowi byli u mnie, proszą, abym sye z ychy panem w drodze w zamku Ksiązeczia Curlandskiego widzial. Dalem odpowiedz, ze yako posel Krolia JM. pana mego, gdyz do niego nie mam nycz od pana mego, wydziecz sye z nym nie bende, alie iako privatus w drodze rad z niem mowicz bendę, czo bendzie, oznaimie zaraz. Moy Mcziwy Panie, boye sye, by mye zass administratorem nie uczinily; w thakym powadze u nich, ze y Ksiazetha oto proszą, abym od nich bral przysięgi. Yabym sye smial wazycz, tobym sprawyl, czo kommissarze sprawicz miely. S tym yednak chcze odiechacz, ze czokolwiek thysieczy woiska Niemieczkiego, Inflanczkiego gotowego bendzie, a Krol JM. niech imi szafuie. Posel Krolia Szweczkiego theras do Rigi przyiechal [7]), ktory yedzie do Krolia JM.

Znowu [8]) ssie wroczilii do mnie poslowie Magnesschowi [9]) prossącz, abiisch posslal do zamkow thich, kthore Magnes dzierzii, abii bilii nadzieie dobrii, iż sschą w lassche Krolia JM., azebii z Magnessem ssthathecznie przii Kroliu JM thrwali, a nie odriwali ssie. Odpowiedzialem, iz posschelsthwo theii ziemi prziinioslem, kthore atho iesth prawie publicatum. A thak i thi zamki i drudzii chcząlii miecz salutem, a chczą bicz participes laski Krolia JM. z drugimi, niech thesz wiarę sfą i poddanoscz podadzą, pewienem, że imi Krol JM. iako pan Krzessczianski nie zgardzy i s thim odesslii odemnie. Nowini z zamkow pogranicznich WM. odsschilam o Moskewskim. Do zamkow niekthorich, iako do Diamentu i drugych stharosthowie pussczicz mnie nie chczieli dla thego, iż pusthki. Jako na Dinemoncze barzo zamku pothrzebnim niema Gradowski dziesschiączu drabow, a bierze pieniądzii na 150 drabow [10]), in summa nierząd. Raczże WM. mim mcziwim Panem zawsdi bicz. Die 29 Iunii z Rigi Anno 1578.

WM. zawsdi sluga mego mcziwego Pana Jan Thomas Droiowski Starosta Przemyski.

[1]) *Por. daną mu instrukcyę i inne akty.* J. Janicki, Akty do Stef. Bator., Bibl. Ord. Krasiń., Warszawa r. 1881. *Nr. 56 i nstp., str. 99 i nstp., Nr. 144 i nstp.*

[3]) *Kojdanów miasteczko o 6 mil od Mińska, własność Mik. Radziwiłła Rudego, wojewody wileń., który tu wybudował sławny zbór kalwiński. Do Radziwiłła wiózł Drohojewski zlecenie od króla, por.* Janicki, Akty do pan. Stef. Bator. *103. Nr. 60.*

[3]) *Maciej Dembiński, por.* Polkowski. Sprawy wojen. St. Bator. *97, 195. Jan Buringius (Büring) rotmistrz w Inflantach, por.* J. Janicki. Akty do St. Bator. *str. 198. 304.*

[4]) *Universałem z 3 VI 1578 król Stefan oznajmił, że skoro* Aleksander Chodkiewicz starosta grodzieński, któremuśmy byli sprawę hetmaństwa polnego w ziemi inflanckiej, za złożeniem z siebie administracyi Jana Chodkiewicza, kasztel. wileń., star. żmudz., marsz. W. X. Lit., poruczyli, przez chorobę swą z Inflant odjechać musiał, *przeto król* zwierzchnią sprawę tej tam ziemi *zlecił* Mik. Radziwiłłowi wojew. wileń., W. Hetmanowi i Kancl. W. X. Lit., aby jej obronę i zwierzchność nad żołnierzami *(synowi swemu)* Krzysztofowi Radziwiłłowi, podczasz. lit. hetmanowi polnemu zlecił (J. Janicki. Akty do Stef. Bator. *97*).

[5]) *własnoręcznie dopisane.*

[6]) *Aleksander kniaź Połubiński, starosta wilkijski; Marcin z Marnawy Suchodolski, starosta wendeński; Grodowski, starosta Dinemondzki, por. o zatargach jego z Ryżanami:* Polkowski, Sprawy St. Bator. *94.*

[7]) *O tem poselstwie por.* J. Janicki. Akty do Stef. Bator. *str. 160 i nstp.*

[8]) *Odtąd do końca własnoręcznie.* [9]) *O rozmowach z nimi, por.* J. Janicki *op. cit. str. 188.*

[10]) *Por.* J. Janicki, Akta do Stef. Bator. *str. 325.*

218. Zamoyski do Jana Chodkiewicza marsz. w. lit. Lwów, 1 VII 1578.

Innej odpowiedzi od króla nie mógł uzyskać od tej, jaką Chodkiewicz otrzymał. Łatwiej będzie króla sobie zjednać w czasie pobytu jego na Litwie.

Arch. Dzieduszyckich we Lwowie. Teka Gołębiowskiego IV. Listy Chodkiewiczów. Kopia XIX w. z „oryginału wł.“ *(własnoręcznego?) z adresem:* Illustri et Mag. domino domino Ioanni Chodkiewicz, comiti de Sklow et Bychow, castellano Vilnensi, supremo marsalco Magni Ducatus Lithuaniae et Samogitiae capitaneo etc. domino amico observantissimo.

JW-ny Mciwy Panie.

Służby me w łaskę WM., mego m. Pana, zalecam etc.

Kazde *(s)* wysługi WM., memu m. Panu, życzę, iako tak zacnemu człowiekowi. Starałem się, abys WM. mogł był inakszy respons [1]) odnieść, ale nie mogło byc, jeno tak, jako WM. J. Kr. M. odpisać raczył. Jednak ta rzecz prorsus będzie integra; J. Kr. M. nikomu obiecać nic nie raczi do bycia swego w wielkiem Xięstwie Litewskiem, gdzie też rozumiem, że łatwiej będzie WM. J. Kr. M. dosiąść. Z tem się mciwej łasce WM., mego M. Pana zalecam. Dan ze Lwowa Iulii prima 1576 (!) [2]).

WM. mego m. Pana przyiaciel i sługa J. Zamoiski.

[1]) *3 VII 1578 pisze ks. Jan Piotrowski do Opalińkiego marsz. w. kor.:* Pan Wileński tydzień jako odjechał nie kontent, chciał czegoś wiele za to, że administracyę inflantską puścił, alić iedno za 15,000 zł. popiołów w jakichsi lasach w Litwie wypalić pozwolono (Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Bator. Krak. 1887, *115*).

[3]) *Według* Metr. koronn. *t. 114. str. 105—134 Zamoyski był 29 VI—7 VII 1576 w Warszawie. Do czasu zaś śmierci Chodkiewicza († 4 VIII 1579) przebywał we Lwowie tylko 17 V—10 IX 1578 (por. listy z tych dat). Zatem tę oczywistą omyłkę (kopisty?) należy sprostować na 1578.*

219. X. Piotr Gawłowski do Zamoyskiego. Niesułków, 2 VII 1578.

Na zlecenie bisk. Karnkowskiego prosi o mandat, aby można wybrać retenty z kontrybucyi na synodzie uchwalonej.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 152 Nr. 9. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym, pieczątką i adresem: JWnemu a moiemu wielcze Mcziwemu panu JM. panu Canclerzowi Coronnemu etc. etc. do wlasnych rąk JM.

JW. a mnie Mcziwy panie Canclerzu.

Wiecznie nainisze poslugi swe zaliecam WM. memu Mcziwemu panu etc.

Jusz JM. Xiądz Biskup [1]), moy mcziwy pan a wielcze chęthliwy WM., do dworu szlie. Kazal mi tesz pisać do WM., m. m. p., gdysz to wie, izem iest nainiszym slugą WM., m. m. p., a WM. tesz m. m. p. raczysz byc na mię laskaw. Racz WM. m. m. p. wiedziec, isz iest retent niemało contributiey i donatiei, po seymie nikt syę nie upomina, a wiem to pewnie, ze ich szila ieszcze da, boby drugim krzywda byla; yakosz narzekaią na ty, co nie dali, a JM. Xiędzu Biskupowi niebardzo sie godzi tak zgola, isz iest rzecz yakoby przemilczana. Ale pro mea fide, którą WM. m. m. p. pokim zyw, chowac bendę, radzę, aby byl list do JM. X. Biskupa oth Krola JM. w tey sprawie, zeby za tym praetextem mogliszmy szyę upominac. A yeszli syę y to WM. m. m. p. zda, niechay mąm patentes litteras oth Krola JM., abym to wyciągal, bo wyem, że dadzą. Na then czas nic inszego, tylko szię pod obronę y mcziwą laskę WM. m. m. p. pilnie zaliecam. Dąn z Niesulkowa [2]) dnia 2 lipca 1578.

WM. m. m. p. wyeczni sluga Piotr Gawlowski [3]). p. p.

I thom juss na roskazanie WM. m. m. p. wsisthko pusczil Panu Baranowskiemu [4]), et vitam ipsam, jesli WM. kaze. Dla Pana Boga, Domine si vis, potes me mundare.

[1]) *Kujawski Stanisław Karnkowski.*

[2]) *Wieś dziś w pow. brzezińskim, należała do biskupów kujaw.*

[3]) *O tym sekretarzu królewskim i* „fac totum" *bisk. Karnkowskiego, jakoteż o jego staraniach w imieniu królewskiem o pobór donatywy uchwalonej r. 1577 przez synod prowincyonal. por.* Wierzbowski, Vinc. Laureo, Varsovie 1887. *str. 608—9.*

[4]) *Baranowski Wojciech sekretarz królew., późniejszy podkancl. 1585—90, potem biskup płocki, od 1608 arcybiskup gnieźnień.*

220. Zamoyski do Opalińskiego, marszałka w. kor. Lwów, 3 VII 1578.

Druk. Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Batorego. Krak. 1887 *str. 116 z Ms. Bibl. Kórnickiej 279 II 153 f., którego dziś brak.*

Król czeka tu na przyjazd Taranowskiego z Ordy (*Nr. 195*) i nie odjedzie stąd, aż bene compositis Russicis rebus do Krakowa, a stamtąd do Litwy. Moskiewska wojna pewnie na drugie lato dojdzie. Uniwersał około wywołania złych talarów[1]) pospołu z poborowymi uniwersały --- obwołać WM. każesz *Bannita o dług*[2]) *ma tak długo siedzieć w więzieniu, póki nie zapłaci długu, a wtedy* dopiero gardło eius in gratia Regis consistet.--- O ziemianach, co się na jurydyce kaliskiej ranili, tak będzie jako jest wola WM. Kościeńskim[3]) prorogacyi żadnej pieczętować nie będę. *Latalskiej pozwolił król mieszkać w Płocku lub Sieradzu, póki nie wysłucha drugiej strony, jej małżonka*[4]). *W tej mierze* mandatu kopię posyłam WM., przeto chociaż my tu głupi, przecie ci tam Wielkopolscy sapientowie niech nie rozumieją, abyśmy ostrożnie pisać nie umieli.

[1]) *Por.* Pawiński, Źródła Dziej. *IX. 264.*

[2]) *List niniejszy objaśnia i nań się powołuje x. Jan Piotrowski listem z tejże daty do tegoż Opalińskiego* (Polkowski, *l. c. 114*): około tych banitach drugich, co na drugiej jurydyce będą, śmiał się *kanclerz* gdym o informacye pytał, *radzi więc powtórnie doń pisać,* bo to res magni momenti. O dwu zuchwalcach kaliskich *wspomina, że według woli Opalińskiego,* gdy rok przyjdzie, pokłusują na sejm. *Jurydyki, o których tu mowa, odprawiał Opaliński, jako generał wielkopolski, którym po śmierci Wojciecha Czarnkowskiego został właśnie dopiero co* (*6 III 1578*) *wbrew staraniom, czynionym przez Górków na rzecz Andrzeja Górki kasztel. międzyrzec.* (*por.* Polkowski *l. c. 99*).

[3]) *W związku z tem pisze x. Piotrowski do Opalińskiego l. c.* posłańcy Kościańscy nie wskurają tu nic, by się p. Filipowski *(Hieronim, star. nurski?)* jak najbardziej wspinał, już się w obu Kancelaryach zabieżało. P. Bóg nieprzyjacioły majestatu WM. vindicabit.

[4]) *x. Piotrowski l. c. pisze:* Około pisania od p. Janusza Latalskiego ni kąska się nie obraża JMP. kanclerz; rozumie,ześ to WM. rogatus uczynić raczył. Czytał około tego JM. list WM. de verbo ad verbum królowi JM.

221. Zamoyski do Gdańszczan. Lwów, 3 VII 1578.

Wstawia się za Jerzym Formanowiczem, którego statek naładowany pszenicą zajęli swego czasu Gdańszczanie.

Arch. państw. w Gdańsku. Abth. LIII. Aktenschublade. 90 Packet. C. Oryginał z podpisem własnoręcznym. pieczątką i adresem.

Spectabiles domini amici charissimi ac honorandi.

Cum eo tempore, quo tractatibus inter S. Reg. M-tem et civitatem Gedanensem finis imponebatur, navis siligine onusta, quae Elbinga Regiomontum cursum direxerat, a quodam milite D-tionum Vestrarum Georgio Formanowicz sit intercepta, peticionibus quorundum amicorum meorum adductus negotium illius D-bus Vestris diligenter commendo atque rogo, ut cum eo nomine non mediocre rei familiaris patiatur dispendium, illi et ratione navis et siliginis satisfieri curent --- Datum Leopoli die 3 Iulii Anno domini 1578.

D-tionum Vestrarum studiosissimus Ioan. Zamoiski Cancellarius subscripsit.

222. Oswalda a Grabow do Zamoyskiego. Ryga, 5 VII 1578.

Jeżeli się nie wejdzie w układy z Adolfem ks. holsztyńskim, to król duński gotów połączyć się z Moskwą, która zagraża już reszcie Inflant. Pisał w interesie ks. holsztyńskiego[1] *do króla Stefana i Radziwiłła wojewody wileń.*

Bibl. Ord. Krasiń. Ms. 795-a Księga podkancl. spółczes. str. 150 f. Druk. J. Janicki Akta do Stef. Batorego. Bibl. Ord. Krasiń. 1881 r. *str. 189.*

[1]) *Por.* I. Janicki *l. c. str. 173 i 175.*

223. Oswalda a Grabow do Zamoyskiego. Ryga, 8 VII 1578.

Posłowie szwedzcy przybyli do Ryżan, o czem napisze szerzej Drohojewski poseł królewski. Wrócił tu poseł od króla duńskiego. Twierdzi, że ks. holsztyńscy Jan i Adolf odwiedli króla duńskiego od układów z Moskwą, tak że odwołał posłów z Moskwy i gotuje się do wojny. Ofiaruje Oswald wszelką pomoc w utrzymaniu dobrych stosunków z ks. holsztyńskimi i sprzymierzeniu się z Danią. Ryżanie chętnie przyjęliby Adolfa ks. holsztyńskiego za pana. Przed nadaniem mu tego lenna radzi posłać do Inflant komisyę, w którejby nie było ludzi chciwych, o czem szerzej napisze w-da wileń. Poleca Tomasza v. Embden, starostę zamku ryskiego. Artykuł o pewnym chciwym człowieku[1]) *wyjaśni ustnie Zamoyskiemu i wojewodzie wileń. wuj Oswalda, Baltazar Jezierski.*

Bibl. Ord. Krasiń. Księga podkancl. Borukowskiego. Ms. 795-a. str. 129 F., druk. J. Janicki Akta do Stef. Batorego. Bibl. Ord. Krasiń. r. 1881, *str. 167.*

[1]) *Por. pismo ks. Kurlandskiego do Radziwiłła wojewody wileń. pisane przez Oswalda.* I. Janicki *l. c, str. 172 § XIV.*

224. Zygmunt Czyżowski, kaszt. bełzki do Zamoyskiego. Wojsławice, 9 VII 1578.

Przestrzega przed knowaniami nieprzyjaciół. Uniwersały królewskie wykazujące, że z nieprzyjacielem niema nadziei pokoju, zaniepokoiły wielu. Prosi w tej mierze o wiadomość. Dziwno mu, że król do niego listu nie przysłał. Prosi o zalecenie go królowi.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 151. Nr. 1. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem zwykłym.

JW-ny a moy Mczywy Panye. Slusby moye zyczlywe *etc.*

Umyszlylem bel szam WM. m. m. p. zdrowye nawyedzycz, alye P. Bóg mysl mą zlem barzo zdrowyem odmyenycz raczyl. Myalem tego wyelką a pylną potrzebe z WM. szye m. m. p. wydzyecz y rozmowycz w rzeczach szwych y WM. szamego wlasnych, a lystowy tak wyelye zwyerzycz nyebeszpyeczna. To telko, a bendzye madremu doszycz: invidia laborantes consilia consilia (!) ineunt, tractant fabrilia fabri; WM., yako pan madry, patrz ostro we wssytkj strony a sprawy szwe, yakosz VM. zwykl, szadzycz racz na prawdzye, cznoczye y boyazny Bozey, non praevalebunt et cum summa ignominia otbyezecz rad swych muszą, ku wyelkjey WM. slawye y poczyesze. Nye watpye, ysz to moye pyszanye z laską od WM. m. m. p. bendzye przyyete, bo pochodzy z uprzejmego szercza y z uprzeymy wyary przyyaczyelskj, bom WM. zawzdy zyczlywem slugą yest y bende, pokym zyw, a nyewątpye, ysz my szye tesz od WM. thakąsz szczerosczya y checzyą sluszby moye placzycz bendą, a mnye zawzdy tem wyeczey chuczy do slusb WM. m. m. p. przybywacz bendzye.

The unywersali [1]) Krola JM. barzo lyudzye strwozyly y usz zwatpyly o pokoyu s tym nyeprzyyaczyelyem, a ya prosze, racz my WM. m. m. p. oznaymycz, quod inde sperandum. Barzo mye temu dzywno, zem do szyebe J. Kr. M. lystu nye myal w tey sprawye, a wydze ye u ynych [2]), alye yeszly mnye wyedzyecz ny o czem nie potrzeba, tedy po lysczye malo, a ya szwemu pokoyowy bende rad; yednak czo bj my szye godzylo wyedzyecz, nye watpye, ysz my WM. m. m. p. oznaymycz bendzyesz raczyl przesz lyst szwoy. JKr. M. panu moyemu, prosze, abysz mye WM. m. m. p. do laskj zalyeczacz raczyl y poslugy moye wyerne, a uczyn to WM. y z mciwey lasky szwey przeczywko mnye y s powynnosczy urzendu szwego, a ya WM., yakom zwykl, sluzycz bende, a P. Bóg placzycz bendzye. Na ten czasz nycz ynego telko moye zyczlywe slusby y szamego szyebye do Mczywey laskj WM. mego mciwego pana pylnye zalyeczam. Z Woyslawycz [3]). 9 Iulii. Anno domini 1578.

WM. mego mciwego pana zyczlywy uprzeymye sluga Zig*munt* Zakl*ika* na Czyzowye Cas*tclan* Bel*ski* ręką włas*ną*.

[1]) Uniwersał około pieszych, *por.* Janicki, Akta do pan. Stef. Bator., Bibl. Ord. Krasiń. 1881 r., *str. 140*; Polkowski, Sprawy woj. Stef. Bator. 1887 r., *str. 117*; Pawiński, Źródła Dziej. *XI, 39*.

[2]) *Por.* Polkowski l. c., *101*.

[3]) *Miasteczko w dziś. pow. chełmskim, własność Czyżowskich (Zaklików) por.* Al. Jabłonowski, Źródła Dziej. *XVIII, cz. II, 306*.

225. Zamoyski do Opalińskiego, marsz. w. koron. Lwów, 10 VII 1578.

Druk. Polkowski, Sprawy Stef. Batorego, Kraków 1887, *str. 119 z Ms. Bibl. Körnickiej 279 II, 153, f. 35, którego dziś tam niema.*

W sprawie pojmania śląskiego barona Jerzego Brauna przez Adama Mielińskiego (w odwet za ujęcie Andrzeja Górki, kasztel. międzyrzec. [1]) *przez Zygmunta Kurtzbacha) radzi Brauna wypuścić, bo* tego ratio Reipublicae exposcit *i* smarowniej *pójdzie sprawa Górki i inne sprawy* pogranicznych -- ukrzywdzonych, których się regestr z przeszłego sejmu cesarzowi posłał. Znać to, że pany Niemcy bardzo się oglądają na to, bo dziwujemy się, jako pisanie ich tak prędko tu przyszło, pierwej niż z Wielkiej Polski wiadomość o tem przyniesiono. -- Wnet po tym przypadku zjechali się do Nissy *i stamtąd posłali listy do cesarza i króla Stefana. Niech się Opaliński stara przez osoby drugie o to,* coby należało do opatrzenia bezpieczeństwa. Jabym rad aby jako najlepiej rzeszy *Górki* szły. Ale rozumie J. Kr. M., że tak najlepiej pójdą. -- O [2]) tem, aby miano na Braunie mścić się, nieradzono się Króla JM. O Kurtzbacha, na którego często się cesarzowi skarżono, innaby była, gdyż jest, constitutia. *Przy uwolnieniu Brauna, zrobić także zastrzeżenia jak przy wypuszczeniu Górki.*

[1]) *Akty dotyczące tego wypadku por.* Janicki, Akta do pan. Stef. Bator., Bibl. Ord. Krasiń. Warszawa 1881. *str. 124 i nstp.*

[2]) *Odtąd cedula, na którą powołuje się x. Piotrowski w liście z tejże daty do tegoż Opalińskiego (por.* Polkowski, *l. c.*): JMP. kanclerz około Brauna odpisuje WM. dostatecznie. W pośrodku listu jest tam cedułka; swą własną ręką napisawszy ją, kazał przepisać jeszcze nie ręką moją, ale czyją inną.

226. Zamoyski do Opalińskiego, marsz. w. kor. Lwów, 13 VII 1578.

Druk Polkowski, *zob. Nr. 225, str. 120.*

Posłańcy królewscy (por. Nr. 195) zawarli przymierze z chanem tatarskim, który pójdzie wojować do Moskwy, *a upominki otrzyma 8 sierpnia w Czerkasach. Król* urządziwszy sprawy w Rusi *pojedzie do Krakowa, potem na Litwę. W Lublinie ostatniego lipca przyjmie posła moskiewskiego. Król pozwala, aby Opal. nie przyjeżdżał teraz na dwór królewski. Niech Glazer złotnik nakoniec zrobi dla Zam. dwa puzdra talerzów a Łukasz Kościelecki, biskup poznański zapłaci mu 100 złotych należnych Zamoyskiemu* [1]).

[1]) *Por. 102, uw. 3.*

227. Zamoyski do Opalińskiego, marsz. w. kor Lwów, 13 VII 1578.

Druk. Polkowski *jak Nr. 225, str. 121.*

Prosi wybadać, ku czemu zmierzają jakieś dziwne praktyki (*por. Nr. 205 i 224*). *Opaliński ma* teraz jurydykę *w rękach* i k'temu ten tumult około wzięcia Brauna (*por. Nr. 226*) snadnie przyjdzie. Osobliwie trzeba mieć pieczę na synod Piotrkowski, na którym było podobno coś więcej, niż około wiary. Ma być praktyka *przeciw poborom, a Krakowianie i Sandomierzanie chcą znowu sejmu. Król odprawę posła moskiewskiego postanowił przewlec aż do jesieni, bo chce doczekać się dogodnej pory do wojny.*

228. Gothard Kettler ks. kurlandzki do Zamoyskiego. Mitawa 15 VII 1578.

Bibl. Ord. Krasiń. Ms. 795-a, Księga podkancl. spółczes. str. 151 F. Druk. Janicki. Akta do Stef. Batorego. Bibl. Ord. Krasiń. r. 1881, *str. 190.*

Dziękuje za obietnice pomocy dla Inflant i za przychylność dla siebie wyrażone w liście przysłanym przez Drohojowskiego. Obiecuje wdzięczność. Pragnąłby widzieć się osobiście. Stan Inflant przedstawił w piśmie [1]), *danem Drohojewskiemu, który zresztą zda szerzej sprawę.*

[1]) *Znajduje się ono* Janicki *l. c. 144. Nadto w odpisie z końca XVII w. Bibl. narod. w Paryżu. Ms.* fonds latin *Nr. 6063* (Collect. Faur.) *t. III f. 437 jest odpowiedź przedwstępna, która widocznie Kettler przesłał w kopii Zamoyskiemu, gdyż jest tu nagłówek:* Dux Curandiae Ill. D. Cancellario.

229. Mikołaj Firlej, kaszt. biecki do Zamoyskiego. Gdańsk 18 VII 1578.

O układach z Gdańszczanami; poleca sprawę duszanowską; o pogłosce śmierci ks. brunświckiego.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 22, Nr. 1. Oryginał własnoręczny z śladem pieczątki i adresem zwykłym.

Mcziwy Panie Canclierzu.

Zalieczam me zyczliwe sluzby *etc.*

Przyiechalem tu do Gdańska iusz to tydzień dzissia, o czem zdalo mi się WM. memu mciwemu p. oznaymić, ysz mi się ten possel traffil, ktory, iako mi sprawę daie, prosto do dworu iedzie; alie isz possel nie swoy, tedy tesz breviter to tilko WM. oznaymuię, zem tu bel dossyć wdzięcznie przyięt, aczem mial kilka actow z nimi na ratussu. De illis primis et levioribus [1]) wziąlem responsa non aliena ąb illo antiquo ipsorum fastu, ktorego nie wiem, by na dobrey piędzi nie przybylo. Inter alia dzis mi okolo apellacyi poviedzieli, ze ich przed tem nie bronili asz do tego czassu,

quantum iura ipsorum patiebantur, alie od tego czassu będą się mussieli zgadzac z postanowieniem ziem Pruskych, ktorych są membrum; skąd, y tesz z rozmowy z niektoremi privatis, nicz mi nie przybywa nadzieie rerum ex sententia conficiendarum nad to, czom iey mial na tę drogę iadącz, iessli iescze nie ubywa, choc iey malo belo. Ia non deero officio meo instando adhortando, by yedno sslo w possluch.

Interim prossę, racz WM. JKr. M. posslugę moię zalieczac, którą z mei chęci, pilnosci y starania, więczy nisz z effectu, ktory non est in mea potestate, ma Krol JM. uwazać. Onę Dussanowską [2]) sprawę prossę, nie racz WM. za zle miec, ze WM. często przypominam, boby mi to belo barzo zalossno, bym tu nadtraciwssy na tej posssludze zdrowia y miessek wyproznywssy, tam tesz mial sobie hac absentia to upuścić, w czem mię iusz Krol JM. indemnem reddere obieczal.

Nowego tu niemass innego nicz, iedno isz powiedaią, ze Erricus Brausvicensis [3]), prowadzącz liud don Gioannemu [4]) na pomocz, powietrzem umarl, ktore snac in utrisque castris tam we Flandriej iest niemale. S tem się y uprzeyme sluzby me zalieczam w laskę WM. m. m. p. Datum ze Gdańska die 18 Iulii Anno 1578.

WM. mego mcziwego p. zyczliwy y uprzeymy przyiaciel y sluzebnik Mikolay Firlej z Dąbrowicze, castelan Bieczky, suscripsit.

[1]) *O misyi Firleja do Gdańska i o punktach tu wspomnianych, por.* Janicki, Akta do pan. Stef. Bator., Bibl. Ord. Krasiń. 1881. *Nr. 136 i 7.*

[2]) *Dussanów, wieś 15 kil. od Przemyślan a 3 od Firlejowa. Z kim miał spór Firlej, nie wiadomo. W r. 1576 byli tej wsi właścicielami Białoskórscy, w r. 1578 Wacław Naraiowski i Stan. Zawisza (por.* Al. Jabłonowski, Źródla Dziej. *XVIII, cz. I, 73, cz. II 310).*

[3]) *Eryk II.*

[4]) *Don Juan d'Austria, namiestnik niderlandzki.*

230. Zamoyski do Gdańszczan. Lwów, 20 VII 1578.

Wstawia się za Andrzejem Bobolą.

Arch. państw. w Gdańsku (jak Nr. 221). Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem.

Spectabiles Domini amici charissimi.

Annuae stationis, per Ser-mum Regem Augustum in civitate Gedanensi antea sibi donatae, obtinuit Generosus D-nus Andreas Bobola [1]) a S. Reg. M-te confirmationem litterasque mandati pro retentae ab aliquot annis stationis eius solutione ad D-nes Vestras expeditas habet. Libenter ego et apud S. Reg. M-tem et apud D-nes Vestras causam illius promo-

vendam suscepi, cum propter modestiam ingenuosque ipsius mores, tum quod multo tempore amicitia illius sum quam familiarissimi usus Idcirco oro D-nes Vestras eum in pleno iure suo liberalitateque benignissimi. Regis consequenda, non remorentur diu, sed pro voto ipsius absque impedimento expediant, ut intelligat meam quoque commendationem sibi apud D-nes Vestras profuisse. Tandem D-nes Vestras bene feliciterque valere cupio. Datum Leopoli die 20 Iulii Anno Dni 1578.

D-tionum Vestrarum studiosissimus Ioannes Zamoiski Cancellarius ssp.

[1]) *Późniejszy podkomorzy królewski.*

231. Nuncyusz Caligari do Zamoyskiego. Kraków, 20 VII 1578.

Dziękuje za odpowiedź jego i króla. Possewin radził uprzejmie obchodzić się z posłem szwedzkim.

Bibl. narodowa w Paryżu Ms. fonds latin *Nr. 6063 (Coll. Faur.), tom III, f. 455, 456. Kopia z pocz. XVII w. z nagłówkiem:* A Caligario Nuncio Apostolico.

Illustris et Magnifice Domine

Cum ad Ser-mum Regem litteras dederim, etsi nihil praeterea esset, quod ad Magnificam D-nem Vestram seorsum scriberem, committere tamen nolui, quin et ipsam privatim salutarem et simul gratias agerem de humanissimis litteris, quas ad meas haud ita pridem rescripsit rescribique a Ser-mo Rege curavit. Caeteras vero, quae in fasciculum meum coniectae erant, Romam perferendas diligenter curavi iisque, quibus inscriptae erant, fideliter reddendas. Antonius Possevinus ante suum hic discessum accurate mecum egit, ut omnino Andream Lorichium, Ser-mi Regis Sueciae oratorem, quam humanissime tractaremus et si non certam, at aliquam tamen rei et publicae et privatae bene gerendae spem ostenderemus [1]). Id totum, cuiusmodi sit quantique S. Reg. M-tis intersit, Mag. Vestra pro sua prudentia considerabit, ego ad omnia praesto ero et, si qua in re opera mea prodesse poterit, officium meum non requiritis. Cupio Mag. D-nem Vestram semper in Domino bene valere. Cracoviae die XX. Iulii MD. LXXIII.

D-nis Vestrae Mag. deditissimus Ioannes Andreas Caligarius Referendarius et Nuncius Apostolicus m. p.

[1]) *Chodziło o udział Katarzyny Jagielonki w spadku po Zyg. Aug., a mianowicie w sumach neapolitańskich, por.* Wierzbowski, Vinc. Laureo, Varsovie 1887, *681 i* Eichhorn, St. Hosius, Mainz 1 54, *516.*

232. Zamoyski do Krzysztofa Radziwiłła hetm. pol. lit. Lwów 21 VII 1578.

Nie może być na weselu Radziwiłła. Wspomina o urazie wspólnego ich powinnego.

Arch. X. Radziwiłłów w Nieświeżu. Listy Teka 307. Oryginał z własnoręcznym dopiskiem i podpisem, z pieczątką i adresem: JW-nemu Panu, Panu Christoffowi Radziwilowi na Dubinkach y Birżach Xiąnzenczíu, Podczaszemu y Hethmanowi Wielkiego X. *Litew*skiego Nadwornemu, Panu... *swa*growi [1]) mnie mcziwemu. *Przy adresie inną ręką:* Anno 27 Iulii. 78. od p. Zamoiskiego do Polonky.

JW-ny a mnie mcziwy Panie. Zaliecziwszy powinne sluzby *etc.*

Isczie s sercza radbym bel u WM. Mego Mcziwego Pana na wesselu[2]), ale raczysz WM. dobrze wiedziecz trudnosczi moie, ktoremi tu zawsze zabawiony iesthem, w czym abysz mi WM. za zle miecz nie raczel, pilnie proszę. Jako w kazdej pocziesze WM. Mego Mcziwego Pana, tak y w terasnieyszy, nie telko pospolu s WM. bendancz, ale i bess WM. na kazdym miesczu, pomogę sie WM. wesselicz, a nie telko wesselicz, ale y sluzycz tak, iako czass przyniessie. S tym powtore powinne sluzby me lascze WM. mego Mcziwego Pana zalieczam. Dan we Lwowie dnia 21 Lipcza Roku 1578.

Iesli czo iest offensij in animo u povinnego nassego spolnego, uleze sie to s czassem, czemu WM. animi sui moderatione dogodz.

WM. povolni svager i sluga J. Zamoiski ssp.

[1]) *Por. Nr. 185. uw. 1.*

[2]) *22 VII 1678 w Dubnie zaślubił Radziwiłł Katarzynę, córkę Konstantego Ostrogskiego wojewody kijowskiego (por.* J. Wolff, Kniaziowie, Warsz. 1895, *str. 357).*

233. Nuncyusz Laureo do Zamoyskiego. Kraków, 28 VII 1578.

Będzie nunc. Caligari pomagał w sprawie układów z cesarzem. Prosi z naciskiem, aby mógł już wyjechać z Polski.

Bibl. narodowa w Paryżu Ms. fonds latin (coll. Faur) *Nr. 6063, tom III. fol. 454 Kopia z XVII wieku.*

Illustris et Magnifice Domine.

Cum primum in hanc urbem veni, accepi litteras [1]) D-nis Vestrae Mag., gratissimas mihi, quod Ser-mum Regem indicabant ad Imperatorem internuncium mittere constituisse. Itaque quod officium a me postulabatur, id quanto potui maximo studio meis litteris quam primum praestiti apud Impe-

ratorem [2]). Cuius voluntatem spero ad honestas Reg. M-tis rationes fore accommodatam. Caetera, quae et rei conficiendae supersunt et Apostolicae legationis munus spectant, studiosissime curabit R-mus successor meus [3]), vir pietate rerum gerandarum cognitione et divini humanique iuris scientia plurimum commendatus. Me nunc urget a regno profectio, quam litteris Reg. M-tis et D-nis Vestrae Mag. retardabam diutiusque retardassem, nisi adventus Reg. M-tis, contra quam spem ipsius litterae fecerant, dilatus videatur. D-nem igitur Vestram Mag. rogatam volo, efficiat cum M-te Reg., mihi ut secunda ipsius voluntate proficisci liceat. Alienum enim videtur a dignitate S. Sedis Apostolicae duos in provincia Legatos tam diu esse, praeterquam quod tam diuturna mea mansio, postquam ego meum munus absolvi, in duriorem partem fortassis accipi possít. Quae mihi praeterea essent ad concordiae rationem pertinentia coram Imperatore tractanda, si de iis certior factus fuero, omnia Ser-mi Regis mandata pro meo in Reg. ejus M-tem studio et observantia persequar diligentissime. Reliqua ex meis ad S. Reg. M-tem datis litteris cognoscet D-tio Mag. Vestra, quam pro magnis virtutum eius meritis, ubivis gentium fuero, omni officiorum genere, prout occasio sese offert, sum semper prosequuturus. Bene et feliciter valeat Mag. Vestra. Datum Cracoviae XXVIII Iulii MDLXXVIII.

Illustris et Magnificae D-nis Vestrae amicus deditissimus Vincentius Laureus Episcopus Montisregalis Nuncius Apostolicus.

[1]) *O tym liście Zamoyskiego (i o liście króla), w którym w odpowiedzi na list Laurea (w sprawie układów z cesarzem i w sprawach szwedzkich) zaleca mu, aby zatrzymał się w Krakowie aż do powrotu króla, por.* Wierzbowski, V. Laureo, Varsovie 1887, *str. 711—2. Tamże str. 719 o niniejszym liście (i do króla).*

[2]) *W tej sprawie napisał Laureo do nuncyusza przy cesarzu Porzii l. c.*

[3]) *Caligari.*

234. Zamoyski do Piotra wojewody mołdaw. Lwów, 2 VIII 1578.

Postarał się, że posłańca wojewody król prędko odprawił i już przedtem kazał swym wojskom dać pomoc przeciw Niżowcom wiodącym samozwańca pretendenta, o czem pisał [1]) *już król przez swego komornika.*

Bibl. Ord. Krasiń. Ms. 795-a Księga podkancl. str. 100 F.; druk. Janicki, Akta do pan. Stef. Batorego. Bibl. Ord. Krasiń. r. 1884, *str. 138.*

[1]) *Druk.* Janicki *l. c. str. 133, 130—140.*

235. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 2 VIII 1578.

Odpowiadają na Nr. 230, że Jędrzejowi Boboli nie mogą wypłacić zaległych stacyi umorzonych w układzie. Pytają, komu je płacić, skoro przyszłe dostał Jan Zborowski.

Arch. państwowe w Gdańsku. Liber missivarum XXVII 37, fol. 201, z nagłówkiem: Domino cancellario, exivit 2 Augusti Anno 78.

Quod Mag. D-tio Vestra negotium Generosi domini Andreae Bobollae quo stationis annuae per nos pendi solitae iam olim sibi donatae confirmationem nunc a moderna Reg. M-te, domino nostro clementissimo, obtinuit, adeo benigne commendat, in eo quamvis absque longiori mora in Mag. D-nis Vestrae gratiam et pro voto ipsius Bobollae gratificari libenter vellemus, duae tamen res obvenerunt, de quibus Mag. D-tioni Vestrae necessario significandum duximus. Quarum una permolesta nobis accidit, quod idem d. Bobolla pensiones superiorum quattuor, qui praeterierunt, annorum a nobis postulat, quas nos debere non existimamus, nimirum quod cum in superioribus tractationibus varia de istis pensionibus et retentis disceptata fuissent, tandem in transactione ita definitum fuit, ut stationes et annuam pecuniam in signum supremi dominii dari solitam iuxta vim veterum privilegiorum et consuetudinem suis temporibus deinceps exsolvamus; quibus verbis aperte non de praeteritis, sed de futuris saltem annis cavetur. Alterum illud sit, quod iam antea Reg. M-tas easdem pensiones Mag. Joanni Zborovio, Castellano Gnesnensi etc. in quinquennium donavit [1]), qui iam pridem etiam de persolvendis rationibus non nihil nobiscum egit, neque dubium est, quin is etiam id ipsum a nobis sit petiturus. Quapropter ne in utramvis partem peccemus, vel aerarium duplici onere afficiatur, perquam reverenter ac officiosissime petimus, ut Mag. D-tio Vestra Reg. M-tis hac in parte sententiam accuratius inquirere velit, ut certum nobis sit, cui potissimum deinceps exolutio fieri debeat, deinde benigne operam dare dignetur, ne Reg. M-tas velit praeteritorum annorum pensionibus contra transactionis praescriptum amplius praegravari. Faciet rem sua benevolentia erga civitatem perpetua maxime dignam, nobis autem omnibus quibus possumus obsequiorum studiis diligentissime promerendam. Eandem Deo Optimo Maximo diutissime salvam et incolumem votis omnibus commendamus.

[1]) *Por.* Janicki, Akta do pan. Stef. Bator. *347*.

236. Jerzy Radziwiłł koadjutor wileń. do Zamoyskiego. Praga, 4 VIII 1578.

Skrupuły sumienia nie pozwalają mu pozostać w stanie duchownym. Prosi już nie mówić z królem o obiecane mu biskupstwo. Bracia skrzywdzili go na majątku. Nie będzie mógł spłacić Zamoyskiemu części posagu. Prosi o jakie starostwo. Udaje się teraz do Norymbergi.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 109 Nr. 3. Oryginał własnoręczny (na brzegu nieco naderwany) z pieczątką i adresem: JM. Memu Mcziwemu Panu i Szwagrowj Panu Janowi Zamoisk'emu, Canczlerzowj Coronnemu.

Mcziwy Panye Canczlerzu, Panye a szwagrze moy Mcziwy etc.

Napisałem do WM. mego Mcziwego Pana s Crakowa, prosząncz, abyś WM. raczył się trochę pozatrzymacz s Krolem JM. mowicz około oney rzeczy, kthorąś mi WM. z łasky swey naprzod we Lwowie, a pothym w Grodku obieczacz raczył, i obieczałem w tymze liscie WM. m. m. p. thu s Pragj napisacz okolo tego szerzej; i zem na on czas thak wiele czasu do tego miecz nie mogł, przetho racz WM. m. m. p. wiedziecz, zem tho teras po sobie znacznie poznał, ze contra vocationem divinam i przeciwko conscientiey prożno czo czynicz i prawie Pan Bog miraculum nademną w thym pokazał. A zebych we wszythkim libere się przed WM. m. m. p. odkrył iako przed tym, kthorego thak przed spowinowaczeniem tym naszem [1]), iako i po spowinowaczeniu wielką laskę znaiacz, wszystkom WM. powinien, yakom we Lwowie WM. m. m. p. sprzodku powiedział: yam do duchownego chleba zadnei chęczi nigdy nye miał, i owszem bylo tho zawzdy repugnans naturae meae et conscientiae thak barzo, ze widząncz się bycz nad wolą swą fortelnie przywiedzion do thego od tych, kthorzy w tym więczej pozythku swego, anizly chwały Bozej patrzyli, od wielkiey distractiey umyslu mego i thakich frasunków, kthore na mię przychodziły, dobrzem po kilka krocz w desperatią nie wpadł. Yakosz tho WM. m. m. p. snadnie considerowacz mozesz, ze tho cięższka rzecz iesth przeciwko conscientiey czo poczynacz; bo acz ia wiem, iako pozyteczna rzecz jesth bycz duchownym i zaczna, y iakobych się ia prze duchowny chleb thak ten, kthory iusz mam, iako tesz i then, kthorybych z łasky WM. m. m. p. miecz mogł, dobrze miał, wszakze iz ia to, iako człowiekowi dobremu a prawemu chrzesczianinowi przystoi, nye dla nędznej sławy tego swiatha, ani dla pozythku mego uczynicz-bych chcział, ale dla szczyrej chwały Bożej, wiedząc tho pewnie, zebych temu dla waznych przyczyn i propter certa vitia naturae sprostacz nie mogł, wolę w boiazni bozej z mnieiszym pozythkiem mem bespiecznie zycz, nizly się thu prawie dobrze maiącz z zgorszeniem ludzkiem in periculum salutis przyscz. A izem mówiącz z WM. m. m. p. owo we Lwowie, był na tho przyzwolił, patrz WM. m.

m. p., czo za czudo Bog nademną pokazał, czegobych był nigdy nie wierzył, by tho było na mię samego nie przyszło. Kiedym tedy zezwolił na tho przed WM., izem tho był uczynił uwiedziony trochę tym tak zacznym i moznym biskupsthwem [2]), kthore mi WM. ofiarowacz raczyl, skoro pothym napadła mię thaka tesknoscz na serczu, zem nie wiedział, czom s sobą miał czynicz i thak mi się wszysthko zdało, yakoby mi ktho mowił, zem zle uczynił a izem barzo zgrzeszył czos; o czym gdym długo myslił, czobych thakowego zbroił, nie moglo mi długo nicz na mysl przyścz, asz raz w noczy nie mogącz spacz od wielkiej tesknosczy, w Buczaczu, wspomniałem sobie na tho, zeby tho podobno mogło bycz, zem tho był przyzwolił na tho, uwiedziony łakomsthwem, i obieczałem zaraz Panu Bogu, retractowacz tho przed WM. Ulzyło mi się zaraz, iakoby mi ręką odiął i więczej nie czułem zadnej tesknosczi na się, thak iakobych się znowu narodził. Kiedym zas w Grodku [3]) był kilka razow, zanosiłem się WM. m. m. p. mowicz, iedno ze mię od tego odwodził wstyd, zem nie chczial u WM. m. m. p. in notam inconstantiae albo inconsiderationis wniscz i zem tho iusz był na tho przed WM. przyzwolił. Wneth skoro WM. m. m. p. z Grodka odiachał, znowu mię tasz tesknoscz napadła a ieszcze daleko więthsza. Przecziem iedno respectu zawiedzienia WM. nye chczial WM. m. m. p. o thym znacz dacz, asz mi czym dalej tym gorzej poczęło bycz, zem naosthatek ad turpes cogitationes przed wielką melancholią przychodził i czasem na mię thak tęgo przychodziła, zem omdlewał. Dopiro ia widzącz, ze nie zarth, złaszcza tu przed Prągą wthory noczleg, obieczałem Bogu, skoro thu przyachawszy do WM. o tym napisacz; a iż mi się tho nie zdało thak ladaiako się s thym obyscz, szedłem się spowiedacz i powiedziałem tho wszysthko confessorowi, kthory mi tesz inaczej nie radził, iedno abych tho retractował, i dziwował się huic casui barzo. Dopiro od tej spowiedzi prawie mi się ulzyło i zarazem-em tesz then list począł pisacz do WM. m. m. p. Przeto z tego wszysthkiego widzącz WM. m. m. p., ze tho nie iesth wola Boza, racz WM. iusz tesz i umysł swoj odmienicz w tym, a tego nie inconstantiej mej, ale Bozemu przezrzeniu przypisowacz. Bocz do tego nigdy moia chęcz nie była i do Rzymu dla tegom nabarziej jezdzył, abych będącz iusz w tho wprawion, mogł tham się był odmienicz, ale tho wszysthko było próżno; i gdym wielkie paenitentie podeimował, prosząc Pana Boga, aby mi drogę pokazał, yakobych sobie w tym miał postąpicz, zawzdy idem instinctus we mnie był: dacz themu pokoy; dla czegom nabarziej do Polsky się pokwapił, abych tho był s siebie złozycz mogł, ale izem widział, ze absens themu lepiej sprostam, dla tegom się na tę peregrinatią udał, iakom to WM. m. m. p. panu we Lwowie powiedział. Otosz WM. m. m. p. proszę, abys WM. yusz Krolem JM. o tym nie mowił, a raczył WM. mowicz, tedy

WM. J. Kr. M. mozesz tho wszysthko powiedziecz, czom thu WM. m. m. p. wypisał, ze Krol JM. sam obaczy, ze tho thak iesth wola Boza; yakosz mozesz mi WM. m, m. p. wierzycz, ze tho rzecz i dziwna i straszna była, i pomału mozesz tho WM. m. m. p, i drugim powiedacz, ze podobno ten sthan renunciowacz muszę dla pewnych przyczyn, aby tho pothym thak novum nie było, ieslibych ia tham mutato statu vitae przyechał. A czo się około posthanowienia zywotha mego dotycze, ieszczem iesth in dubio, iesli bycz relligiosus czyly redire ad statum saecularem. Obie stronie po sobie ratie maią, thu ia ieszcze plenius deliberare chczę, kthorej deliberatiej termin iesth, pokąd dalibog do S. Jakuba [4]) doiadę. Tam nathchnieli mię Pan Bog, abych w zakon wstąpił, tedy tho w tamtychze stronach uczynię, za czym mi niczego nie będzie trzeba. Jesli tesz Pan Bog umysł moj nawroczi, abych się do sthanu swieczkiego nawrocził, poiadę zaraz do domu, Oyczyznie i Krolowi JM. panu memu słuzycz.

Na ten czas będę WM. m. m. p. prosił, abys mi WM. do tego dopomocz raczył, iakobych iedno sthan swoy uczcziwie chowacz mogł; alia non petam, nec magna, bo ab his natura mea abhorret. A zebych scopum ipsum attingam, isz dotąd więthszy instinctum w sobie czuię ad resumendum statum saecularem, tedy o nicz inszego WM. m. m. p. nie proszę, iedno abys mi WM. do tego czymkolwiek dopomocz raczył, iakobych swoie własne wykupicz mogł. Tho gdy od WM. m. m. p. będę miał, o więczej do smierczi ani WM. ani Krola JM. molestowacz nigdy nie będę, bom ia iesth paucis contentus. Gdzie tesz tho nie będzie mogło bycz, wolę przeczię mizernie na tym swieczie zycz z błogosławieństhwem Bozem, nisz beate s przeklęcztwem tego et cum periculo animae meae et aliorum. Powiedałem WM. m. m. p. we Lwowie, iakom iesth na dziale od bratha starszego[5]) oszukan, thak ze gdzie on piętnasczie tysięczy z oyczyzny ma a drudzej po dziesiącziu, tam ia iedno siedm; acz i na tym-em ia content i siła tho na mię, ale nie idzie mi o intratę, yako o zły umysł tego przeciwko mnie, czo mu Panye Boze odpuscz. I tho nie dbałbych, by mi byly i tę trochę wczale daly, ale ieszcze pierwej połowiczę zasthawiwszy, dopiero mię imj zarzucily, a ieszcze iako niesprawiedliwie: czosmy obadwa s panem Albrychtem w Rzymie trawily, tho thy imiona, kthore na ten czas spolne były, zasthawiwszy, mnie ie pothym samemu daly, teras ia ie sam wykupowacz muszę; i czo ieszcze więthsza, ze i drugie długi pana Albrychtowe płaczicz muszę, gdyzem zań ręczył, a yzem od niego cyrographu zadnego nie wziął, wierzącz mu yako brathu, on theras płaczicz nie chcze, dla czego musze ieszcze iedno imię me zasthawicz, kthore gdy zasthawię, nie zosthanie mi, iedno iedno (bo yusz troie zasthawne), kthore mi czynj dwa tysiącza złotych, tho wszythka moia intrata będzie; i tho na tym imieniu

zapisałem się WM. m. m. p. na posag za pułthora latha i tho straczę, bo nie maiącz WM. m. m. p. czym posagu zapłaczicz, będziesz WM. musiał w me wiachaczi (!). Thak ia, nie będzieli łasky WM. m. m. p., będę musiał z łasky tych dwu panow braczi mych przebog prosicz; wszakze u nich nie będę, by mi tesz i od głodu umrzecz, abych ich w tym nie pocziesżył, czego widzę, ze mi zyczą, ieden oszukawszy mię w dziale, drugi w dlugu. Wierzę, ze się albo obadwa podobno na mię zmowily, albo się młodszy od starszego uczy. Wyem, zebych temu wszythkiemu łaczwo zabiezecz mogł, chcząc bycz duchownym. Ale czosz na thym, wolę Bozej wolej a constientiej swej folgowacz nizly pozythkowi, więtszą odpłathę za tho od Pana Boga będę myał. Wszakze ia nicz nie wąthpię, ze WM. m. m. p. tenze dobry umysł będziesz raczył miecz in adiuvando me per modum saecu*larem*, kthorys miał per modum ecclesiasticum i zawdy.... iednako będziesz raczył bycz Mcziwym Panem, *ktho*remu Bog wie iakom zawzdy rad służył i poki *jeszcze* tego spowinowaczenya między nami nie było. Yakosz moze bycz tego swiadek listh moy, kthorym pisał do Pana Marszałka, respons na then, kthory do mnie do Rzymu pisał o consens na wydanie siostry naszej za WM. m. m. p.; czo ieslim w ten czas czynił, pogothowiu theras tym chęthniej tho czynicz chczę i poznasz tho WM. m. m. p., da-li mi Pan Bóg zdrowie, ze się WM. na posługach mych nigdy nie omylisz, a i ze WM. m. m. p. w kaszdej potrzebie iako prawy przyacziel i sługa służycz chczę i choczby mi WM. nigdy nicz dobrego nie uczynił, tenze umysł i tasz chęcz zawzdy we mnie przecziwko WM. będzie. Tho summa: ze o nicz inszego nie proszę, iedno aby mi WM. m. m. p. do thego pomocz raczył, iakobych ia wroczíwszy się do Polsky, mogł się czym porathowacz, iakie starosthwo dobre, kthore ia zasię WM. m. m. p. obieczuię pusczicz, komu wola WM. będzie, bych się iedno trochę porathowacz mogł, alias człowieka nędznieszego nad mię w Polszcze nie będzie. Wszakze ia nie wąthpię w łascze WM. m. m. p., w kthorym wszysthka nadzieia moia, ze mię WM. opusczicz nie będziesz raczył.

Ja thu iusz tydzień czały mieszkam, czekayącz na pasporth cesarsky, bes kthorego mi się trudno w drogę puszczacz. Wszakze iuthro dalibog mam wolą stąd ku Noremberkowi wyachacz, skąd zasię do WM. m. m. p. napiszę. Na ten czas służby me powolne i zyczliwe w łaskę WM. m. m. p. pokornye zaleczam, a proszę, abys WM. ten listh przeczythawszy, zaraz go zdra*pał* albo spalił. Dan s Pragj 4 Augusti 1578.

WM. Mego Mcziwego pana powolny szwagier i sługa Jrzy Radziwyl.

[1]) *Zamoyski pojął siostrę jego. Por. Nr. 185. uw. 1,*
[2]) *Wileńskie, na które mimo tych skrupułów wstąpił Radziwił r. 1579.*
[3]) *Por. Nr. 206. W Buczaczu i Gródku był u szwagrów, Buczackiego, i Mieleckiego.*
[4]) *San Jago di Compostella w Hiszpanii.*
[5]) *Podług starszeństwa szli bracia: Mik. Krzysz. Sierotka (od 1569 marsz. nadwor. lit.) Jerzy (autor tego tu listu), Albert (od 1579 marsz. nadw. lit.) i Stanisław (od 1592 marsz. najwyższy lit.).*

237. Zamoyski do nuncyusza Laureo. Lwów, 12 VIII 1578.

Odpowiada na Nr. 234. Król po powrocie do Krakowa wyśle do cesarza. O sprawach szwedzkich. Kovachich mianowany kanclerzem, odjechał do Siedmiogr. Niech odjeżdżając do Rzymu zniesie się listownie z królem, który śle mu sobole.

Arch. Watykańskie, Borghese *III 92-b. f. 20. Kopia spółczesna z napisem a tergo:* Exemplum litterarum Cancelarii regni Poloniae ad episcopum Montis Regalis datarum 12 Augusti 1578.

Est reddita mihi R-mae D-nis Vestrae epistola Cracoviae XXVIII Iulii scripta, in qua quod sibi gratissimum esse scribit S. Reg. M-tis de mittendo ad Ser-mum Imperatorem internuntio consilium, R-mae D-nis Vestrae confirmo ab ea voluntate haud quaquam discedi ac simul, ut S. Reg. M-tas Cracoviam venerit, internuntium nulla dubitatione missum iri. De Sueticis rebus, quamprimum Ser mus Sueciae Rex ostenderit, qua voluntate, cognito S. Reg. M-tis responso, quod Mag. Oratori Andreae Lorichio datum est, affectus sit, penitus deliberabitur sane quam diligenter. R-mam D-nem Vestram ante suum e Regno hoc discessum videre et complecti et cum ea aliis atque aliis de rebus colloqui mirifice concupivit S. Reg. M-tas. Sed quando et Ipsam pernecessariae res his locis (quibus ob immanium et barbarorum gentium vicinitatem etiam atque etiam consulendum est) omnium nostrorum expectatione diutius detinuerunt, atque etiam num, etsi non multos, tamen aliquot adhuc dies remoraturae videntur et R-mam D-nem Vestram iustis sane causis in viam reditumque Romam ferri intelligat, studium hoc suum vel potius desiderium videndi, R-mam D-nem Vestram cum suae hic commorandi tum R-mae D-nis Vestrae properandi necessitate remittit. Quae vero S. Reg. M-tas cum R-ma D-ne Vestra communicata volet, aut per litteras, aut qua alia occasione R-mae D-tioni Vestrae scire faciet. D-num Covacciocium ad R-mam D-nem Vestram hoc tempore pervenire non sinit eius a nobis in Transylvaniam discessus; qui auctus cancellarii Transylvanici dignitate et munere paucis ante diebus abiit, quam litterae R-mae D-nis Vestrae redderentur [1]). Mittit S. Reg. M-tas discedenti R-mae D-ni Vestrae munus, certum pellium sobe-

linarum (20) numerum; munus illud quidem, si magnitudo S. Reg. M-tis benevolentiae erga R-mam D-nem Vestram spectetur, non ita magnum, sed tamen (si quid hoc ad rem pertinet) huic Regno suo quasi vernaculum, Italiae peregrinum, quo etiam nomine R-mae D-ni Vestrae gratius futurum esse existimatum est. De S. Reg. M-tis erga se animo, benevolentia, iudicio, sic R-ma D-tio Vestra existimet hoc fieri propensiorem principem sibi neminem posse, statuat se sua ista existimatione minime falli.[1] Quod reliquum est, R-mae D-ni Vestrae suum ad Urbem reditum quam felicissime evenire discupio eamque maiorem in modum rogo, ut sua erga me studia coram saepe mihi significata absens etiam conservet; a me R-mae D-ni Vestrae et memoria cum perpetua praedicatione summae sapientiae, doctrinae, prudentiae, quacum in gerenda hoc in regno legatione Apostolica versata est, coniuncta, et omnium officiorum genera, quae ab homine deditissimo proficisci possunt, diligentissime semper praestabuntur. R-mam D-nem Vestram recte valere exopto.

Datum Leopoli die XII Augusti anno MDLXXVIII.

[1]) *W owym liście do króla z 28 VII nuncyusz zmuszony powracać do Rzymu po przyjeździe swego następcy Caligariego, prosił, aby dla porozumienia się przysłał król do niego Kovachicha* „segretario confidentissimo", *por.* Wierzbowski, Vinc. Laureo *720. Otrzymawszy zaś niniejszy list Zamoyskiego, jako też list od króla (nieznany, zapewne takiejże treści), zaraz gotując się do drogi wysłał listy w odpowiedzi i do Zamoyskiego i do króla (por.* Wierzbowski, *ibidem). List ten do Zamoyskiego jest nieznany, ale list do króla z 25 VIII 1578 oddał widocznie król kanclerzowi, bo znajduje się w Bibl. Ord. Zamoy. (pl. 465 Nr. 16. oryginał z podpis. własnor.) wraz z dołączoną do niego tajną cedułą (ręki sekretarza). W liście tym dziękując za pozwolenie na odjazd, jeszcze raz zaleca posłać do cesarza, ofiaruje wszelkie swe usługi i radzi otaczać opieką nuncyuszów i biskupów, a nadawać* dignitates et praefecturas tantum catholicis hominibus, quo autem omnem tumultus suspicionem vitet, M-tas Vestra eas saltem, quae praecipuae sunt, ad catholicos deferre incipiat. *W dołączonej zaś cedule z napisem:* Scriptum a S. Reg. M-te legendum et postea comburendum, *nuncyusz przypominając swoje poufne rozmowy z królem o jego zamiarach ożenienia synowca Stefana z królewną szwedzką Anną i utorowania mu drogi do sukcesyi w Polsce (por.* Wierzbowski *l. c. 632, 688, 703) i swoje zabiegi, aby zjednać dla tych zamiarów spowiednika królowej szwedzkiej Katarzyny, jezuitę Stan. Warszewickiego,—wskazuje na potrzebę, aby król miał kogoś zaufanego w Rzymie dla popierania tych zamiarów i sam się ofiaruje do tych usług, skoroby został kardynałem (został nim istotnie XII 1583. zob.* Ciaconius, Vitae Pontif. Roman. et S. R. E. Cardinalium *IV 69 i 89—94). Tę cedułę podaje się w całości, ponieważ w niej są ustępy odnoszące się do Zamoyskiego:* Cum mihi compertum sit de eximio M-tis Vestrae in catholicam religionem et christianam Rempub., studio deque Sanct-mi D-ni nostri in M-tem Vestram paterna et propensissima voluntate, in utraque peccare equidem viderer, si in hoc meo e Regno discessu, quae cum Vestrae M-tis commodo et dignitate esse intelligerem, eidem M-ti Vestrae minime significarem. Et quamvis haec sermone potius, quam litteris fuissent explicanda, quoniam tamen id locorum intercapedo, singularis M-tis Vestrae modestia, meus etiam pudor non permisit; deesse non potui, quin praecipua quaedam summatim hoc scripto complecterer; quod (ne forte in manus perveniat invidorum hominum, qui mihi vitio verterent, quod honestissimis M-tis Vestrae rationibus cau tionem huiusmodi adhibere volue-

rim) statim est comburendum, ubi a sola M-te Vestra lectum fuerit. Idque M-tem Vestram pro sua summa prudentia facturam esse confido.—Quae nuncii Apostolici Romam de gravibus seriisque rebus per notam scribere solent, fieri non potest, ut ea soli summo Pontifici cognita sint. Mos enim est, ut secretarius notae interpres omnia ad verbum translata afferat cardinali secretariorum omnium praefecto; is eadem, postquam summo Pontifici legerit, tradat primario secretario asservanda. Quamobrem ipsi nuncii suae fidei periculo interdum coguntur in magnis rebus fidem multorum experiri. Hinc fere omnes catholici principes suum quisque oratorem vel cardinalem sui studiosum Romae habere solent, qui de gravioribus negotiis coram cum solo Pontifice agant. Idque etiam gratius est ipsi Pontifici, qui plerumque commodis unius libentius quam alterius principis pro meritis consulturus de iis secum agi tantum mallet, ne ullius principis animum alienet a Sancta Sede Apostolica.—Curaveram ego per eiusmodi notam Sanct-mo D. N. nuncianda, quaecunque M-tas Vestra ad Regni huius et religionis catholicae incolumitatem de matrimonio deque Regni successione mecum loqui non dedignata est, id autem de consensu M-tis Vestrae eo consilio factum est, ut si ad id M-tas Vestra Sedis Apostolicae autoritate et opera indigeret, ea sibi in tempore non deesset; sed quoniam meae litterae Romam perlatae in id ferme tempus inciderunt, quo mihi successor fuerat designatus, nihil ego de eo negotio responsum tuli, sed omnia (ut verisimile est) commissa sunt fidei ipsius successoris, qui tamen a me etiam primo colloquio provocatus, si quae ego de rebus M-tis Vestrae per notam scripseram, cuncta legisset, ambigue quidem respondit, altero autem congressu quasi sua sponte succesionis consilium in medium protulit, tanquam huic Reipub. inprimis salutare. At ubi postremo cognovit me cum M-te Vestra amplius locuturum non esse, sed propediem in Italiam profecturum, interrogatus, num de successionis negotio (quod antea proposuerat) Romae mandatum accepisset, quo res inter nos diligentius expendi posset; ille eorum, quae dixerat, poenitens conqueri cepit, quod id me a se exquirere honestum non esset, asserens negotium huiusmodi nihil ad Apostolicam Sedem pertinere. Contra ego institi atque optimis rationibus ostendi Sedis Apostolicae officium esse Regno (quod totius christianae Reipub. quasi arx et propugnaculum est) imminentibus ex interregno periculis in tempore occurrere; ea autem hoc uno successionis remedio praecaveri posse. Cumque ille nihil haberet reliqui, quod responderet, hominem paullum turbatum reliqui; atque hic fuit colloquiorum exitus.—Scio ego ista nequaquam profecta esse a Sanct-mo D. N., verum ab iis, qui fortasse optant aliorum principum gratiam sibi conciliare. Matrimonium namque et successio utrumque (ut audio) studiosissime curatur ab ea domo, cum qua Suecus affinitatem contrahere vehementer cupit. Recte igitur M-tas Vestra rebus suis consulet, si hisce gravissimis in rebus utatur opera et consilio solius Mag. D-ni Cancellarii, qui dexteritate, prudentia, usu rerum Polonicarum rectoque erga M-tem Vestram studio ut est omnibus meo quidem iudicio anteferendus, ita solus (quatenus res ipsa patietur) utrumque negotium poterit ad optatum finem dirigere.—Video ego M-tem Vestram maximum ad dignitatem et amplitudinem suam tuendam et amplificandam momentum allaturam esse gratiam et autoritatem Sanctae Sedis Apostolicae. Oratorem igitur vel prudentem aliquem cardinalem sibi addictum Romae habeat, necesse est, qui graviora huiusmodi negotia cum solo summo Pontifice tractare queat; aliorum autem opera parum promovere res suas poterit M-tas Vestra. Ego hinc recta ibo ad ecclesiam meam, ut illius rationes diuturna mea episcopi absentia aliquantulum perturbatas componam resque praeparem ad Romae tantisper commorandum necessarias, dum legationem meam renunciem. Quod si mihi, ut spem non obscuram faciunt primarii aliquot sacrosancti Collegii proceres, ad eum gradum ascendere contigerit, re ipsa profecto experietur M-tas Vestra meam erga se summam fidem et observantiam. Verum quia ista pendent ex hominum voluntate, quae mutari solet, quocunque res cediderit, mea sorte meaque vocatione contentus ero, cuncta permittens providentiae Dei, quem diligentibus omnia

(teste Apostolo) cooperantur in bonum, neque unquam desinam, quin meis ad ipsius numen precibus et sacrificiis omnem M-ti Vestrae felicitatem contendam. Memini ego M-tem Vestram paulo ante suum e Varsovia discessum mihi ad huiusmodi honorem consequendum sponte detulisse studium suum meque debitis actis gratiis respondisse in ea re mihi in provincia commoranti non licere ipsius favore et benignitate frui. Nunc e provincia discessurus id solum M-ti Vestrae in memoriam reduco; si me M-tas Vestra per huius dignitatis adeptionem sibi rebusque suis, id est ipsi christianae Reipub. et catholicae religioni, usui fore censuerit, volo equidem M-ti Vestrae obstringi memoria huius beneficii sempiterna daboque diligentem operam, ut isthaec de me opinio M-tem Vestram nunquam fallat. Verum quia mihi M-tis Vestrae dignitas maximae curae esse debet, nollem M-tem Vestram rem aggredi, quae ex sententia non succederet; non parum etenim de existimatione sua initio sui Regni debraheretur, praesertim cum alii magni principes binos singuli vel ternos in eadem dignitate non ita pridem collocare potuerint. Tantum gravis et prudentis viri opera utendum est. Si Mag. D-no cancellario per Regni negotia liceret Romam adire, ut ex parte M-tis Vestrae cum summo Pontifice consilia communicaret (quae mecum aliquando conferre dignata est M-tas Vestra) de inducenda nimirum consuetudine veteris religionis in Transilvaniam, de punienda Dani perfidia et improbitate, quo nomine non Gedani modo et in tota Prussia, sed ipso in etiam Daniae tractu catholica religio in antiquum statum restitueretur, deque id genus aliis, quae prosperos tantarum rerum exitus consequi solent, de aequissimo scilicet et religioso foedere adversus christiani nominis hostem postea faciendo; atque ea causa peteret a summo Pontifice opem et consilium curaretque, ut ad eas atque alias res tractandas primo quoque tempore cardinalis in gratiam M-tis Vestrae crearetur homo rerum Polonicarum experiens, cuius quoniam M-tas Vestra fidem, probitatem et sollertiam contestatam habet atque perspectam, fideli et assidua illius opera apud eius Sanctitatem uti vellet: si hoc, inquam, fieri posset, dubitandum non est, quin omnia secunda evenirent. Nunc cum M-tis Vestrae res non sinant fidissimum ac praestantissimum consiliarium optimumque senatorem a Regno ne momento quidem temporis abesse, verendum sane esset, ne si M-tas Vestra alteri negotium imponeret, mea causa ob magnorum principum aemulationem sua spe frustraretur, praesertim cum seni de Sede Apostolica XII perpetuos annos non male merito post hunc facilis ad honoris amplioris gradum esset ascensus non sine maximis M-tis Vestrae commodis, laude et existimatione. Ego tamen cuncta permitto gravissimo iudicio S. Reg. M-tis Vestrae.—Patrem Varsevicium monui, ut de matrimonio ageret contrahenhendo non cum privato (quod ille mihi obiecerat) sed cum eo, qui Transilvaniae princeps confestim designaretur; qua affinitate Suecus sperare posset principem filium gratia et favore M-tis Vestrae aliquando sub M-te Vestra Poloniae regem deligi. Id ultimo additum, quo Rex ille ac Regina coniux ad hanc affinitatem aliis anteferendum vehementius adducerentur. Nunc responsum exspectatur ipsius Varsovicii, quem de Herbesto Polono sacerdote e Suecia huc nuper reverso audivi salvum et incolumem appulisse Stocholmum ibique a Rege et Regina humanissime exceptum. Quo animo sim erga M-tem Vestram, quantopere confidam singulari eius probitati, quantum denique illam colam atque observem, ex iis, quae scribo, M-tas Vestra facile intelligere potest.

238. Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit. Lwów, 14 VIII 1578.

Sprawa z Kasprem Dębińskim skończona. Król wnet odprawi posłów turec. i tatar. Tatarzy nie będą się już domagać większych upominków i w czasie

wyprawy na Moskwę będą ją pustoszyć. Król wysłał pomoc wojewodzie wołos. i chce udać się do Kamieńca, potem do Krakowa, a w końcu na Litwę. Król kazał Opalińskiemu uwolnić Brauna.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu Nr. 80. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym. Druk. Nehring, Kwartaln. histor. *IV* (*1890*) *244* (*w dwóch miejscach błędnie*).

Jaśnie Wielmozny M. Panye. Powolne y powinne sluzby *etc.*

Sprawa WM., ktorąss WM. miecz raczyl z p. Casprem Dembienskim[1]), isz iuss koniecz swoy wziela, oznaymuię WM. memu Miloscziwemu Panu, ktora zeby ssię byla z naylepssim WM. odprawila, staranyam wsselakiego czinicz nie zaniechal. Niebytnosć WM. szila nam przeszkodzila y rzecz the barzo byla zatrudnila, wssakosz yednak wedle zdanya p. Jezierskiego, misl y wola WM. w tey mierze wiedzączego, niemal wssitko skonczilo y zawarlo ssię y tak stątecznye opatrzilo, yakoby na potomne czassy trudnosczy zadnych z tey strony obawacz (*sic*) ssię nie byla potrzeba. Czo wsithko dostatecznie od p. Jezierskiego WM. wiedziecz bendziesz raczyl. Oznaymuyę tesz tho WM., ysz Krol JM. nye dlugo russy ssię ztand do Crakowa, odprawiwszy skoro posly thy, ktorzy thu ssą, Tureczkiego y Tatarskiego, a ych odprawa rychlo bendzie, poniewasz thy prosby, ktore byl nowe y przedthym niezwyczayne Tatarsky posel do Krolya JM. przyniosl, okolo dawania więtszych upominkow, anizby przedthym byly dawane, yusz są utarthe y umiarkowane. Opissal się thess Czaus then Tureczki, ktory thu iest z tym poslem Tatarskim, ze czesarz Tureczky przywiedzie do thego czara Przekopskiego, ysz na thych starodawnych upominkach przestawacz ani ssię więtsich domagacz bendzie. Jusz tesz iest tak upewniony od Krola JM., ze skoroby szie Krol JM. ruszyl przecziwko Moskiewskiemu, tedy on thess w ziemyę yego wycziągnie pustoszicz. A isz poslal Krol JM. ku graniczy na pomocz woiewodzie Woloszkiemu p. Biekiesza[2]) ze wszithkiemi Węgry sluzebnemi, takze thess y tuteczni zolnierze pograniczny tamze ssą obroczeni, i thedy za thą occasią y byczyem tych lyudzi tam na graniczy chcialby Krol JM. na kotczich[3]) lekko dorwacz ssię do Kamiencza, do oglandania thego tham mieiscza, czo bylo wczora proponowano in senatu, ale in deliberatione iescze do dzisia zostalo, y wątpię o thym, aby do tego prziscz moglo. Z Polsky, odprawiwssy convocątią senatorow, obroczi ssię Krol JM. do Lithwy tąm ku s. Marczynowi albo s. Mikolaiowi. O Brauna[4]) pisal Krol JM. do pana Marschalka Koronnego[5]) yako do Generala, aby pilną inquisitią o nim czynil, y nalassy go, wolnym zeby uczynil, y rozumiem ze wolen yest do tego czassu. Na ten czass nie maiacz nicz insego do WM. pisacz,

powinney lasczo y milosczy WM. mego M. Pana y szwagra pilnie ssię zaleczam. Dat. Leopoli die 14 Augusti, anno Domini 1578.

V. M. swego M. pana szwager i sluga J. Zamoiski.

[1]) *14 VIII 1578* Zamoyski G-so Casparo Dębienski, aulico nostro et capitaneo Roznissoviensi atque Marinae Kopcziowna coniugi eiusdem nomine Ill. et Mag. Radziwiłow ducum de Olica et Nieswicz summas pecuniarias, ipsis Ill. et Mag. Radziwiłom per G-sam olim Reginam ducissam Polubinensem in bonis ipsam G-sam Marinam Kopcziowna cum marito suo concernentibus inscriptas, levavit. *Arch. główn. warsz. Metr. Koron. 122 f. 184.*

[2]) *Kasper, por.* Janicki, Akta do Stef. Bator. *133 i* Polkowski, Sprawy wojen, Stef Bator. *124 (gdzie też o* invidii *dworzan z tego powodu przeciw Zamoyskiemu*).

[3]) Na kotczich =*powozami. Uwaga prof. Nehringa* [4]) *W Kwartalniku błędnie* Branya.

[5]) *Ten list królewski ogłosił* Janicki, *l. c. 127, por. Nr. 225.*

239. Jerzy Sokołowski do Zamoyskiego. Bystrzec 30 VIII 1578.

Wymawia się od urzędu poborcy w województwie malborskiem.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 150 Nr. 1. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem zwykłym.

W-ny a mnie mcziwy panie.

Slusby moie nanysze do łasky WM. mego mcziwego pana zalieczam etc.

Imo wiadomoscz y wolią moię iest my poslan universal poborowy y list od JKr. M., abych ten universal przyiąwszy, pobor wedlie niego w woiewocztwie Malborskim odbieral. Do czego any sdrowya any dowczypu miecz nie mogę, gdysz mię P. Bóg raczil terasz nawiedzicz, sze my malszonka umarla, szam tesz niedobrego sdrowia iestem. Dlia czego temu urzędowy zadnym sposzobem podolacz nie mogę. Zaczym bych mogl więtszą skodę, anysz pozitek Rptej y szobie uczinycz. A yzem ten uniwersal przyiął y list oth komornika Krolia JM., thedim tho uczinyl dlia utczywosczy listow JKr. Mci a nie dlia tego, abych ten urząd na szie przymowacz mial. Za ktorem prziięczym thych listow oznaymilem tho w woiewocztwie Malborskim, zeby ten pobor wedlie thego uniwersalu gothowaly. Na czo szię wszisczy sgadzaią, ze thego podatku nie wedlie uniwersalu Warszawskiego, alie wedlie postanowienya Gniewskiego[1]), ktore iusz tam u Krolia JM. iest, dawacz chczą. Dlia czego ia WM. m. m. p. unyzenie a pokornie prosze, aby tho WM. m. m. p. JKr. M. opowiedziecz raczil, a proszicz JKr. M., aby then urząd na kogo ynszego, ktory-by themu podolacz mogl, mayacz do thego sdrowie dobre, czwiczenie y dowczyp, anizely ya w thym szmutku szwoym, wlozicz raczil. Nicz nie wąthpye

w lascze WM. m. m. p., ze WM. bendziesz raczil pomniecz y baczicz na zaloszny szmutek moy, ktory przynoszy niedostatek sdrowia, ze then urząd JKr. M. ze mnie bendzie zlozicz raczil, za laskawym staraniem WM. m. m. p. A ia za the laske WM. m. m. p. czaszy wiecznymy zaslugowacz y za dobre sdrowie P. Boga prosicz będę. Zalieczam szię powthore do lasky WM. m. m. p. Datum Bystrzecz die 30 mensis Augusti Anno Domini 1578.

WM. m. m. p. nanyszy sluga Gierzy Sokolowsky ze Wronczey.

[1]) *Na sejmiku w Gniewie 16 VI 78, por.* Lengnich, Gesch. der preuss. Lande *III 289.*

240. Zamoyski do Opalińskiego marsz. w. kor. Lwów, 10 IX 1578.

W sprawie Brauna (por. Nr. 225) radzi napisać, że ma być zjazd consiliariorum - - Surogatorją Kaliską *posyła; z elektów na podsędkowstwo Kaliskie* [1]) *uwzględni się (Marszewskiego)* [2]) *poleconego przez Opalińskiego.*

Druk. Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Batorego, Kraków 1887, *str. 139 z Ms. Bibl. Körnickiej 279 II 153, którego dziś tam nie ma.*

[1]) *Por.* Polkowski, *l. c. str. 135.*
[2]) *Por.* Polkowski *l. c. str. 133.*

241. Ostrorogowa, kaszt. międzyrzec. do Zamoyskiego. Grodzisko, 12 IX 1578.

Przystaje na radę Zamoyskiego, aby sprawę skończyć ugodowo i poleca ją jemu i wojewodzie bełz. Tęczyńskiemu. W tym celu posyła służebnika Mireckiego.

Bibl. XX. Czartoryskich Rkp. 2460 b. Nr. 18, str. 137. Oryginał z podpisem własnoręcznym, śladem pieczątką i adresem zwykłym.

JW-ny Panie Canczlerzu Panie mnie Mcziwy.

Nanisze a zawzdy uprzimie zycziiwe sluzby *etc.* W dobrym zdrowiu wssech wedlie myszly pocziech - - z spolem z IM. Panią Canczlerziną, a moią mcziwą panią - - od Pana Boga winszuię etc.

Oddano mi list WM. m. mcziwego p., z ktoregom wyrozumiała mcziwe staranie WM., ktore WM. m. m. p. w sprawach mych pilnie czynic raczysz; za co ia WM. swemu mcziwemu Panu tylie, ilie naiwięczy mogę, dziękuię - - - A isz tha sprawa [1]) moia nie mogła szię odprawić przes sząd i dekreth Krola JM., niesczesczíu to swemu przypisuię, bo iako dawno tego pragnę, abych sie w thych sprawach y trudnoscziach swych albo przes prawo albo przes ugodę, choc szkodą swą, uspokoieła, thak to niesczesczíu swemu przypisuie,

ze w tych frasunkach, w ktorych mi tesz iusz i zdrowie barzo nawątliało, uspokoicz szię iakimzekolwiek spossobem nie mogę. Jednak isz się tho WM. m. m. p. zda, aby się tha sprawa moia przez spolne przyaczioly porownała, tedy ia iako y pierwy puscziełam to beła na łaskę WM. m. m. p., thak i teraz nie iesthem od tego i na wssistkim przestanę cokolwiek WM. m. m. p. z JM. Panem Woiewodą [2]) uznac bendzieczie raczyli. Jakosz o to WM. m. m. p. pokornie proszę, abys WM. m. m. p., iakom to w kazdy sprawie swei znała, thak i w thei pracze i starania swego litowac nie raczył dla mnie zyczlywei szluzebnicze swei: aby przez uznanie WM. mych mcziwych p. to pogodzyc y skonczic szie mogło. Pissal mi JM. Pan Woiewoda, abym sama ku thei sprawie przybyc mogła; co aczbych rada uczyniela, alie bych nabarzy chcziala, uczinic temu dossic nie mogę, bo zdrowie moie thak iest napsowane, ze thak prętki a naskręthny [3]) drogi zadną miarą wytrwać-by nie mogło, gdysz y do folwarku liedwie szię zawlokę. Przetozem JM. Pana Woiewody w tym prozbami swymi uzywala, aby the sprawę moię zspolnie z WM. m. m. p. przezemnie zskonczycz raczyl. Do ktory sprawy ysz sama byc nie mogę, tedy possyłam sluzebnika swego Mireczkiego, ktoremum to zlieczieła, aby WM. m. m. p. o wssistkim dostateczną sprawę dawał, ktoremu abis tesz WM. m. m. p. we wssistkim wiarę dac raczył, --- pilnie i pokornie proszę --- A ja P. Boga ustawicznie prossyc bęndę, aby Pan Bog thę mcziwą laskę WM. wssistkimi pocziechami, --- WM. nagradzac raczył, a sinom swym zaslugowac rozkazę. Zathym się i nanisze sluzby swe w mcziwą laskę WM. zalieczam *etc.* Dathum w Grodzisku 12 dnia Wrzesznia Roku 1578

WM. m. m. p nanisza sluzebnicza Zophya s Teczyna Ostrorogowa ręką swą.

[1]) *Sprawa z Kruszem lub ks. Zbaraskim, o czem por. Nr. 94.*

[2]) *Bełzkim Andrzejem Tęczyńskim, bratem Ostrorogowej.* [3]) *Naskrętny=na-skrzętny, szybki.*

242. X. Łukasz Podoski do Zamoyskiego. Kraków, 21 IX 1578.

Tłómaczy się, dlaczego nie wysłał jeszcze soboli nuncyuszowi Laureo (por. Nr. 237) i zatrzymał przeznaczone do Rzymu listy. Ksiądz Dębski ofiaruje Zamoyskiemu mieszkanie.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 152 Nr. 10. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym.

Mcziwy Panie Canczlierzu.

Wczora mi oddal pan Moret listh Krolia JM. a drugi WM. m. m. p.,

yako szię z dathi znaczilo, barzo nierychlo pothem, yako byly piszane Yednak iusz byl Pan Woiewoda [1]) za męm solicitowanięm u zydow szoboli thargowàcz począł, alie iz Montis Regalis [2]) iusz był otiechał, a nie byla therasz insza occasio, iakoby szie commode przesłały, zdalo szie JM. tho negotium odlozicz do przyazdu Krolia JM., bo i pan Moret, yako rozumiem, przed them czaszem sthad nie odiedzie [3]). Interea Pan Woiewoda na comissią na Sliąszko z JM. Xiędzęm Biskupem [4]) do nieiakiei pogoniei re infecta otiechał, o czem zdało mi szię oznaimicz Kroliowi JM. thakiesz i WM. m. m. p. A isz thesz byl fascicul listhow pieczęczią WM. zapieczęthowany do Xiedza Ticzina i do X. Zaiączkowskiego [5]), zadzierzalem i thes przi szobie (poniewasz i szobolie na then czasz szię nie poszilaią) do dalszei nauki WM. Xiądz Dęmbski [6]) offiarnie w domu szwym sthanie WM., kthori acz sząm odiechał, alie mnie poruczil, abych tham gospodę WM. oddał zostawiwszy thi gmaski, w (!) kthorich on sząm uziwał y uziwacz ma. S them sluzbi szwe zaleczam w łaskę WM. p. m. m. Datum Cracoviae 21 Mensis Septembris Anno Domini 1578.

WM. m. m. p. ziczliwi sluzebnik Lucas Podoski P. G.[7]) Cano. Crac.

[1]) *Krakowski Piotr Zborowski.*

[2]) *Nuncyusz Laureo.*

[3]) Moreta cavalcatora Król JM. do Włoch i Hiszpanii posyła dla koni *i s sobolami dla innych dostojników, por.* x. Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Batorego, *131, i* J. Janicki, Akta do pan. Stef. Bator. *216—7.*

[4]) *Krakowski, Piotr Myszkowski. O zjeździe consiliariorum por. Nr. 240.*

[5]) *O Tyczynie, por. Nr. 28 uw. 2; Paweł Zajączkowski, kanonik ołomuniecki, sekret. król. wysłany do Rzymu, por.* T. Wierzbowski, Uchansciana *III 300—305.* [6]) *Paweł kanonik krakow.*

[7]) *Proboszcz gnieźnień., był też sekretarzem krolew.* (Korytkowski, Prałaci i kanonicy gnieźnień.).

243. **Marcin Ossoliński star. krzesz. do Zamoyskiego.** Księżopol 23 IX 1578.

Odpisuje w sprawie sporu granicznego z Chmieleckim.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 96 Nr. 1. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym.

W-ni a mnie Mczywi panie, sluzbi swe ziczliwe zalieczam *etc.*

Oddan my iest w noczi lyst WM. m. m. p., s ktoregom wirozumial wolią y roskazanie WM. m. m. p. a to s stroni tich roznosczy, ktore mąm s p. Chmielieczkim od gruntu Krolia JM. [1]). Sam to p. Chmielieczky, m. m. panie, zeznacz mussy, ze tak, iako dobremu podcziwemu czlowiekowy przistoy w tem samsiecztwie p. Chmielieczkiemu zawzdim się tak zachowal,

poky ieno y slyachcziczowy y dzierzawczi dobr Krolia JM. mnie przistalo. Y teras P. Bog moy zna, ze nicz czudzego nie pragnę yziczilbim sobie tego s sercza, abi kazdi z nas przi swey się sprawiedliwosczy zostal, aby y p. Chmielieczky spelna swe otrzimal y ya abim gruntu Krolya JM. nycz nie upusczil, gdisz tego ani mogę, any mi się godzy uczinicz. Jakosz wydzę, ze mię WM, m. m. p. lystem swim do tego tesz napominacz raczisz. Procuratorow zadnich do tey sprawi nye wziąlem, any nullis diffugiis pewnie tey sprawi nie radbim rozerwal. Ziczilbich sobie y p. Chmielieczkiemu koncza; day to ieno Pąnie Boze, bi się do tego Chmielieczky miecz chczial, na mnie pewnie nicz schodzicz nie bedzie, to, czobi mi się godzilo y przistalo, rad wszistko s chęczią czinicz bendę. Aczczy my tego barzo zall, m. m. p., ze WM. naszego m. p. do tey sprawi natenczas miecz nie mozemi, bo to wiem pewnie, gdibi Pan Bog WM. naszego m. p. sam nam bil do tey sprawi dacz raczil, zebismi bily pretszi koniecz miecz mogly, richleybi się bil p. Chmielieczky WM. dal przywiescz do ynakszich granicz, anysz yako teras chcze po Tarnogrod. Nathenczas więtszim pyssanim WM. m. m. p. bawicz nie chczę, tilko pylnie lascze się WM. m. m. p. zalieczam, s ktorey abich nie bil opusczon, powtore pylnie a pylnie proszę. Datum s Xiespolia [1]) die 23 Septembris 1578.

WM. m. m. p. sluga zawdy powolny i ziczliwy Marczin Ossolinsky z Osolina suscripsit.

[1]) *O odrywaniu dóbr królewskich od strony Krzeszowa przez p. Chmieleckiego, dziedzica wsi Chmielka por.* Źródła dziejowe. *XVIII cz. II 259.*

[2]) *Księżpol, wieś w dziś. pow. biłgorajskim, parafii tarnogrodzkiej, dawniej w starostwie krzeszowskiem, które trzymał właśnie M. Ossoliński, por.* Paprocki, Herby rycer. *i* Źródł. Dziejowe *XVIII, cz. I, 24.*

244. Piotr Słostowski do Zamoyskiego. Urzędów, 24 IX 1578.

Skarży się na mieszczanina Biegańskiego za napad na posłów moskiewskich.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 12 Nr. 1. Oryginał własnoręczny z adresem zwykłym.

M-wi Panie Canczlierzu Panie, Panie ku mnie zawssze Mczywy.

Unizone i na wszem powolne sluzbi me zalieczam do lasky WM. m. m. p. etc. etc.

Za roskazanim J. Kr. M. a za laskawim a mcziwim do tego dopomozeniem WM. m. m. p. bendącz przystawem u poszlow Moskiewskich [1]), przyprowadzilem ych z Lukowa do Ursedowa [2]) dnia 23 Wrsesnia, ktorich gdim stanowicz poczal w gospodach mnie z ursedu ukazanich, mieszczanin ie-

den miasta onego na imye Bieganski, wolnoszczi ani prawa na dymie nie mającz, poslom gospodi bronicz i ich z niei wiganiacz poczal, sobie dobrze podweszeliwszi. A gdim go s tego napominal i hamowacz poczal, na mie sie targnal y wezwawszi sobie w thim podobnich, s ktorimi dobrei miszly bil, ziemian owego kraiu na imie Ostrowskich Kotow, a własnie burych [3]), przipadszi iako piorun na zwierschnoszcz panska, ani na utcziwoscz y pokoi poslom nicz nie pamietaiącz, broni dobywszy siecz, bicz poczeli, w czim sie im do koncza nie poszczesczilo, bo trsezwoscz moia ich kupje umiszlu ich czinicz doszicz nie dopusczila. A iz sie w tim stalo liekkie powazenie maiestatu i zwierschnosczi J. Kr. M. i naruszenie pokoiu poslom, ktorsi prsi audienciei skarge czinicz umiszlili, prosze i do uszu tho WM. m. m. p. donoszącz, abi WM. iako madry i wisocze rostropni senator, w to tak weirzecz raczil, iakobi czi swowolni liudzie tak pohamowani byli, zeby sye y inszy takowego swowolienstwa wazicz nie smiely, bo gdzie sie to tak zamilczi, boie sie, abi czi abo tes i thim podobni csego gorszego sie nie wazili; a na tego miesczanina list J. Kr. M. do ursedu, ktorego on zwierschnosczi nie prsiznawa, szliachtą sie sczicządcz, ktorim pywa nalyewa, abi byl osadzon do nauki Krola J. M. Czo ia wszitko Mcziwemu bacseniu WM. m. m. p. zliecsam. Datum z Ursedowa dnia 24 Wrzesnia Roku 1578.

WM. m. m. p. naniszy sluzebnik Pyotr Dworzanin J. Kr. M. sst.

[1]) *Por. Nr. 227.*
[2]) *Łuków dziś miasto powiat. gubern. siedlec. Urzędów osada miejska w pow. janowskim.*
[3]) *Herb Kot przedstawiał kota albo białego albo szarego.*

245. Król Stefan do Zamoyskiego. Sól, 26 IX 1578.

Posyła list Leszczyńskiego, w sprawie monety pisany do Zamoyskiego i pyta się o zdanie. O wiadomościach z Konstantynopola.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 16 Nr. 7. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym, pieczęcią małą i adresem zwykłym.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae *etc.*

Magnifice sincere nobis dilecte. Accepimus literas a capitaneo Radzieioviensi [1]) Sync. Vestrae inscriptas, quas cum negotia nostra concernentes iudicaremus, aperuimus. Quoniam autem in iis de re monetaria agit atque nostrum consilium exquirit, eas Sync. Vestrae mittimus [2]) postulamusque, ut in iis rebus sententiam suam primo quoque tempore nobis perscribat, vellemus enim servitorem illius cito expedire. Sync. Vestram bene valere

cupimus. Datum Soli die XXVI Septembris Anno Domini MDLXX octavo, Regni vero nostri tertio.

Cubicularius [3]) Constantinopoli rediens quid nobis attulerit, intelliget ex transmisso exemplari.

Stephanus Rex sp.

[1]) *Rafał Leszczyński, starosta radziejow. był wtedy zarządcą mennicy królewskiej, por.* Pawiński, Skarbowość w Polsce, *str. 443.*

[2]) *Zamoyski odjechał króla, por. Nr. 247, uw. 1.* [3]) *Łobzowiecki, por. Nr. 250.*

246. M. Sienicki, podkomorzy chełmski do Zamoyskiego. Bończa, 27 IX 1578.

Przy nadchodzącej konwokacyi senatorów, radzi raczej skończyć z Prusami, jak zaczynać wojnę z Moskwą. O niechęci szlachty do poborów i trybunałów. Narzeka na ucisk ze strony żołnierzów. Prosi o Tarnogórę dla syna.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 151. Nr. 2. Oryginał własnoręczny.

Łaski Milego Pana Boga Szdrowia y wshech fortun WM. swemu Mcziwemu Panu wiernie zicze.

Mcziwy Panie Canczlerzu, Panie a prziiaczelu mnie laskawy.

Nie wiedzalem o bitnosczi tu na ten czasz WM. w Zamchu [1]), bo bim bil wazil sye WM. sam nawiedzicz, acz tesz, yako slisze, nie na zadne odpoczinienie WM. ugodzil, przipatruiącz sye domowemu swemu porządkowy, a zasyę richlo do swego kieratu ku Crolowi JM. bracz sye raczisz. S pissania WM. niedawnego rozumiem, ze iakasi convocaciia senatorow ma bicz do Lublina ku Crolowi JM., jakosz to consulte WM. zamislacze, bo nielada iakiei deliberacii bendze trzeba na odprawe poslow Moskewskich. Jeslize sz nemi czo zacząncz ku niepokoyowy, ktori vye to P. Bog iakobi sie richlo ucziszyl? Jesli tesz w Prushech pirwey uspokoicz sobie wszitko, bo bez tego nye viem, bi nam poziteczno bilo, bismi tez nailepiey Inflantow obronili, albo y czo tam odebrali, gdibi nam o to czy gotovy, o ktore vielie sye krwie polskei od dawnich czashow wilevało, nym do iakego takego uspokoyenya s nimi przyszlo, wisliznącz mieli. Nacz zawsdi pilno chyhayą (*s*), bo ich to boly ze pod Polską sprawą ssą, j teraz nie lada iakie indicia tego pokazuyą, gdi uchwali seymowe w nywecz obraczayą, a wshitke jnaczey sobie stanovią, wibiiayącz sye sz szwierzchnosczi krolewskei [2]). Czemu wshitkemu iesli naprzod nie zabiezicze WM., prozno sye tan sz Moskwą zawodzicz ma. Przimierze tesz s nim nieslusne prziiącz? hoc opus, hic labor. Przetosz w oboye to ugadzacz trzeba, abi wszdi albo s timi albo sz owemy stateczny pokoy bil, a nie sz obema sye razem zawodzicz; w czo rozu-

miem, ze WM. potraficz umiecze, jenak me continere non potui, bim tego sz WM. tknącz nie mial i prosze, niech czo w tim od WM. otuchi mam, bo choczia to mnie malo albo nicz nalezi, jenak bicz nie moze, abim o tim fantastikowacz nie mial, widzalem bowym pissanie Krola JM. ku Senatorom o sprawach Pruskich etc. Domowe tesz rzeczi nie viem jako poydą, bo ludze na ty pobory, gdi sye gym sz universalow przipatrzyli, barzo lamentuyą, a tamto Pruske onych przedsyewzencze na smak sobie poymuyą. Sandi takze nie wshytkim wszlascza (!) nyeprawym k misli ssą, na ktoresmy my Pana Castellana[3]) swego jako i Lublianie swego ledwo uzili. I nie wadzilobi, by to warowacz, abi ta convocacia gych nie przeszkadzala, gdisz tam wielie senatorow i s przednieiszich, actiie swe mayą. My owdze wielke a obczisliwe iugum na sye mamy. Zolnirze Krola JM., ktorzi na ono pissanie krolewske[4]), ktoresz nam WM. przislacz raczil, zacz wszitczi dzenkowali, nicz nie dbayą j iako sye insolenter obchodzą, wstyd pissacz. A nie mogl nasz Krol JM. barzey sznyedzicz[5]) yako tym owdze naslaniem ich, bo na p. Kazanowskiego[6]) dobrego czlowieka nicz nye dbayą. Jesli-ze laski WM. nie bendze o postaranye sye russenia ich czo richlei szowąd, tedi bich ya pirwshy malo czo nie wolial poganyna wydzecz, bo bim syę wsdi przed nym s czimkolwiek skricz mogl na czasz. Ale teraz wszitko my synduyą[7]). Jesli tego nie mam, czego zolnierzowy trzeba, tedi my kaze kupowacz, bi nadrozey bylo, a mnie chcze placzicz, nie viem kiedi, wedle ustawy swey, ktora polowiczą tego nye wynyesze, jako owdze za zlim urodzayem drogoscz iest etc. A temu final: Domine, si vis, potes nos iuvare.

W swich rzeczach przikrzicz syę WM. nie chcze, bo vydze, ze y Pan y WM. ym dalei tym barzey zatrudnion. Nie wiątpie jenak, ze i Pan pomnącz na obietnicze swe, ktore ex patria iescze iego mam y WM. aliquando mei recordabimini j ingenue WM. powiadam: Magna non ąmbio, bilech jeno sz dlugow, w ktorem sye his interregnis wprawil, vilescz mogl. A nie moze-li bicz jnaczey, tedi wszdi proshę, abich to mogl miecz, czom od zolnirzow Tarnogore odkupowal. Racz WM. pan moy pomislicz. Jesli zaplata bicz nie moze teraz, (ktora ienak wedle condicii Panskich na nym ostawa) niech-bi my jenak na potim nie gynelo, a potomstwu memu tego lichego opatrzenia mego, Tarnogorą nie wydzerano, bocz tak rozumiem, ze instat dies resolutionis meae, ktorei ja rad oczekivam[8]). Proshe, racz-ze to pissanie moye WM. s laską prziiącz, a przetcziwszy zdrapacz, bo iako temu, komu duffam, confidenter pishe, bosz my tesz tak WM. kazal. Pissalem bil do syna svego, abi sye na mali czasz owdzie uproszil dla opatrzenia swego ku zymie. Ale isz WM. wiyeszdacz richlo raczisz[9]), wole, isz tam i besz tego bendze. Jeno WM. pana swego pilno a pilno proshe, rącz-ze go wsdy

WM. czym zabawiacz, abi tam prozno nie mieskal. Czo ya WM. Mcziwemu baczenyu poruczam, a sluszbi swe WM. Panu swemu zaleczam. In Bocza [10]) XXVII Septembris Anno 1578.

WM. swego Mcziwego Pana uprzeimi przïiaczel sluga Mikolai Sieniczki Podkomorzy Chełmski m. pr.

[1]) *O zamiarach odjazdu Zamoyskiego z dworu króla do swych starostw, porówn.* x. Polkowski. Sprawy woj. Stef. Bator. *str. 136 i 138.*

[2]) *O zachowaniu się Gdańszczan i szlachty pruskiej, por. Nr. 239;* Lengnich, Gesch. der preuss. Lande *III 281 i nstp. i* x. Polkowski, Sprawy woj. Stef. Bator. *137.*

[3]) *Chełmski Mikołaj Łysakowski; lubelski Jędrzej Firlej.*

[4]) *Z 30 VIII 1578, por.* Janicki, Akta do Stef. Bator. *214—5.*

[5]) *= znędzić, nękać.* [6]) *Por. Nr. 142. uw. 4.* [7]) *Grabią.*

[8]) *Sienicki (i po nim syn Jan) był starostą tarnogórskim, por. Nr. 168, uw. 1.*

[9]) *Słowa „iż* WM..." *w miejsce przekreślonych:* jeśli iest potrzebien WM. *Był sekretarzem królew. por. list z 31 VI 79.* [10]) *Bończa, wieś w dzis. pow. krasnostaw.*

247. Kardynał Hozyusz do Zamoyskiego. b. m. 28 IX 1578.

Domaga się restytucyi kościoła katolickiego w Elblągu, powołując się na fakt istnienia zboru w Krakowie, na konfederacyę warszawską i na zeszłoroczne przyrzeczenie Elblążan.

Bibl. Uniw. Jagiełoń. w Krakowie Ms. 164 f. 269. (Kopiaryusz Reszki) z nagłówkiem: Ioanni Zamoiskj Regni Poloniae Cancellario. XXVIII Septembris 1578; *Bibl. x.x. Czartorys* Teka Naruszewicza *86, str. 865. Druk.* Op. Stan. Hosii, Coloniae 1584 *II, p. 448.*

Ex his, quae scripsi Reg. M-ti [1]), D-tio Vestra, quid ab ea petam cognoscet. Fructum ut aliquem feram huius petitionis meae, dare velit operam, quaeso. Nam toto biennio quantum orando et obsecrando profecerim in causa tam pia, quae cum salute Regni et ipsius etiam Reg. M-tis esse coniuncta videtur, vehementer me paenitet. Cuius autem est id munus magis proprium, quam eius, qui Regni Cancellarius est, ut eius generis petitiones adiuvet, quo possint ad optatum exitum perduci? Equidem cuperem etiam eius civitatis incolumitati prospectum, in qua primum lucem hanc aspexi, ut unus in ea tantum Deus, et quidem patrum nostrorum Deus in templis ei proprie dicatis coleretur, nec ullus Belial in societatem eius admitteretur, quod et ad Reg. M-tis existimationem tuendam et ad regni tranquillitatem conservandam et ad Christi gratiam conciliandam plurimum pertineret. Sed si magis arduum id esse videtur, quam ut his iniquis temporibus impetrari queat, saltem hoc ut obtineam, quaeso, ut in Elbingensem civitatem, quae meae iurisdictionis est ecclesiasticae, qui

quarto ab hinc anno proscriptus ex ea fuit Christus, una cum suis fidelibus ministris tandem aliquando restituatur. An autem ego talia petendo, privatis meis rationibus provisum cupio et non potius totius Reipub. Christianae saluti? Iam inde a sexcentis et amplius annis in civitate Cracovensi non alius, quam patrum nostrorum Deus Christus in templis sibi dicatis colebatur; ante paucos annos datus est etiam locus Antichristis in ea domo, quae dicitur Acervus (et est revera malorum omnium Acervus), ut in ea, qui cum caeteris piis nollet Christum, cum impiis illius perduellibus adoraret Antichristum. Nunc ego peto, et a Christiano Rege peto, ut in oppido suo Elbingensi concedat etiam locum Christo, quandoquidem omnia sunt occupata per Antichristos, in quo debitus illi cultus praestetur; neque novi quicquam peto, sed quod nuper adeo per summum sacrilegium ereptum est Christianis templum, ut id restituatur supplex oro, quo liceat in illo rem divinam Christiano ritu facere et purum Dei verbum praedicare; ut cuius rei liberam potestatem facit Christianis etiam Turcarum tyrannus apud populos sibi subiectos, ne velint Elbingenses Burgimagistri prohibere, quominus in Regia civitate Christum aperte confiteri et qui debetur cultus ei praestare liceat. Audio quosdam dicentes, quod perturbatior sit Prussiae stratus, quam ut id hoc tempore, quamvis maxime cupiat Regia M-tas, facere possit. Sed unde nunc status illius tam perturbatus? Non aliunde certe, quam quod Reg. M-ti persuasum fuit conservari posse Rempub. non conservatis prius ecclesiis; ut non Regnum Dei primum quaereretur, verum et caetera quaedam, quae Deus adiecturum se promisit his, qui primum Regnum Dei quaesivissent. Quid petitum est ab haereticis, quod non statim illis concessum fuerit? Num ea re sunt ad officium sanitatemque revocati? Nihil minus; quin quo plura sunt illis concessa, hoc facti sunt contumaciores et ad omnia audenda proiectiores, cum praesertim viderent a solo Diabolo sibi metuere eos, qui cum potestate versantur, omni Dei timore propemodum abiecto. Pro dolor, omnia metuimus praeter Deum; quem si metueremus, nihil eorum, quae sola metuimus, metueremus, quin ipsi potius metueremur, et qui potestati debetur timor et honor, cum animadverterent subiecti populi, qua sit illa religione, quo Dei timore praedita, omnem quem debent illi timorem; omnem honorem et reverentiam praestarent. Sed est illud verissime dictum: Deum non invocaverunt, ideo trepidaverunt timore, ubi non erat timor [2]); etiam a folii strepitu nobis metuimus. Quod si vera fide Deum invocaremus, si quem debemus timorem et honorem illi tribueremus, si quam oportet fiduciam in illius praesidio collocaremus, facesseret statim omnis timor humanus et felicius nobis cederent omnia. Nunc solum Diabolum perhorrescere videmur et ruiturum esse coelum existimamus, si vel minima in re volunta-

tem eius offenderimus. Faciamus periculum, incipiamus aliquando timere Deum; non solum non trepidabimus timore, ubi timor non est, verum etiam praestabit hoc pro sua misericordia Deus, ut qui debetur ei timor et honor, eo legittima potestas non fraudetur. Cum esset Marieburgi Reg. M-tas anno proximo superiore, deque Gedanensi civitate oppugnanda deliberationem susciperet, venisse quosdam ad eam Elbingenses mihi scriptum est, qui quod erat officii sui praestarent suamque debitam fidem et subiectionem illi deferrent; cum autem instaret, qui tum praesens fortassis aderat, R. D-nus Martinus Cromerus Coadiutor meus, ut quae fuerunt Episcopo per summam iniuriam erepta templa restituerentur, ac ut id facerent Reg. M-tas horteretur, assensi feruntur, dummodo nullus in eis locus daretur his, qui sunt de societate Jesu. Ego vero, quandoquidem eo res perducta est, simul ut a diabolo magis quam a Deo nobis metuere coepimus, ut leges subditi Regi suo ferant, non eram conditionem hanc reiecturus, modo Christianos in eo templo sacerdotes locare et ovium curam eis mandare liceret. Sed nescio quomodo, simul ut excessit ex Aula Coadiutor meus, mutata sunt omnia, et quae non dubia spes ostensa nobis fuerat, ea frustrati sumus. Iterum atque iterum a D-ne Vestra peto, quam in spem semel vocati fuimus, det operam, ut ad rem ea conferantur; cum praesertim qui princeps est haereticorum in patria nostra, sententiam hanc Reg. M-tis aprobasse, meos etiam haedos, qui tum aderant, ut acquiescerent in ea, cohortatus fuisse dicatur. Cautum fuit Regni constitutionibus interregno durante, ne quid vel a Christianis vel e Lutheranis per vim ageretur in causa religionis, neve quis in alterutrius partis templa irrumperet, aut ministros eorum offenderet. Cur ea constitutio non valet in causa mea vel ipsius Christi potius? Ausi fuerunt scholares Cracovienses nescio quid [3]) in illam Sathanae synagogam, quae Cracoviae fuit exaedificata; num hoc impune tulerunt? an capitis supplicium de quibusdam, ut mihi renunciatum est, insontibus, non fuit sumptum, quod Sathanae ministros attingere non fuerint veriti? At Elbingenses Burgimagistri non ex sua, sed e Regia civitate fideles puri verbi Dei ministros ab Episcopo constitutos, per summam ignominiam lictoribus comitatos eiecerunt et non modo ferunt hoc impune, verum etiam ut spoliati restituerentur in locum suum, in hunc usque diem frustra fuit ab Episcopo laboratum. Itane melior est conditio christianorum sub Turcarum tyranno, ubi ritu christiano christiani Christum aperte nullo prorsus impedimento colunt, quam sub istis Elbingensibus Burgimagistris, apud quos omnia templa sunt per Antichristi ministros occupata, nec obtineri potest locus, ubi Christus caput suum reclinet? Quaeso D-nem Vestram, qualia sint haec, quamque minime ferenda a christiano, catholico et orthodoxo Rege secum diligentius expendat.

Quad si non potest hoc impetrari, ut cum subiecto sibi populo pro imperio Reg. M-tas agat in causa Christi, saltem agat precario, et quoquomodo perficiat, ut vel unum mihi saltem Parochiale templum [4]) restituatur, Sat scio, si serio M-tas illius id velle se declaraverit, quod facile sunt acquieturi, cum praesertim ego non impediam, quando quidem contra torrentem niti parum prudentis est, quominus habeat sua nihilominus Antichristus profana fana, in quibus non sacra fiant, sed sacrilegia patrentur. Omnes habebit M-tas Reg. consiliorum suorum progressus feliciores, si de restituendo Christo cultu suo in oppido Elbingensi dignam Rege Christiano cogisationem susceperit. Ego vero D-ni Vestrae debebo plurimum, si uerit hoc opera illius perfectum, naque dubito, modo nervos suos adhibeat, quin facile sit, quod a me petitur, confectura. Nec est quidquam, quod hoc tempore mihi gratius facere possit. Nam cum non deesse dicantur adhuc Elbingae pii quidam homines, qui cuperent in ea Civitate Christianam religionem restitutam, saltem illarum animarum saluti pro eo, ut officium meum postulat, consultum cuperem. Ad divinam quoque gratiam promerendam plurimum ea res Mag. D-ni Vestrae pertineret, si suam opem et operam inhactam pia causa mihi navaret. Quod reliquum est etc.

[1]) *28 IX 1578.* Op. Stan. Hosii *II, str. 442, por.* A. Eichorn, St. Hosius Mainz 1854, *str. 480.* [2]) Psalm *52.* [3]) *Por,* W. Sobieski, Nienawiść wyznaniowa, Warszawa 1902 *str. 29—33.* [4]) *Kościół s. Mikołaja.*

248. Jan Krzyszt. Drohojowski, sekr. król. do Zamoyskiego. Przemyśl, 28 IX 1578

Król tęskni za Zamoyskim, bez którego rady sobie nikt dać nie można. Spotka się z nim w Jarosławiu. Bekiesz się poleca.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 51 Nr. 2. Oryginał własnoręczny z adresem: Wnemu a mnie Mcziwemu Panu i Dobrodzieiowi JM. Panu Kanclerzowi Koronnemu etc. do rank.

Zalieciwszy nanisze sluzby *etc.*

Jadącego tam JM. Pana Grafa przes listu swego puscicem do WM. m. m. p. nie chcial, oznajmuiąc WM. o byciu sam w Przemysliu Krola JM., ktory pilnie sie o tym pytał, ieslim czo o WM. slyszal albo wiedział, gdysz on na troye pisanie [1]) swe ku WM. zadnego odpisu od WM. do tych czasow miec nie mogl. Powiedzialem ia, zem s swiezego pisania WM. m. m. p. y o dobrym zdrowiu WM. wiedzial y o tym, że podobno w Jarosławiu s Krolem JM. wydziec sie WM. będziesz raczyl. Był tego wdzięczen Krol JM., to przylozywszy, ze vel innitiar iako WM. ulterius nobiscum

trahemus. Sam okolo Krola wielky nierząd wydze. Wszyscy rozkazuią, nikt nie slucha. Krol JM. sam Pany sadza, posly odprawuie, w radzie proponuie, zda mi sie, ze go s tym wszystkiem teszno a daley ieszcze będzie teszniey. O czym wieczy, s WM. m. m. p. y Dobrodzieiem się ziechawszy we czwartek dalj Pan Bog, ktorego dnia Krol JM. w Jaroslawiu byc umyslił. Pan Bekesz pilnie prosy, abym w liscie swym sluzb iego WM. m. m. p. zaluie nie zaniechał, ktory sam imie WM. czesto wspominaiąc, tego barzo załuie, s namy pospolu, ze sam na WM. naszego m. p. i Dobrodzieia patrzac nie mozemy. Zaczym ia sam siebie i sluzby swe do Mcziwej laski WM. mego mcziwego Pana zalecaiąc pilnie prosze, abym s zwykley laski y milosci opussczon nie byl. Dan s Przemyszla 28 Septembris Anno 1578.

WM. swego m. p. powolny sługą i zyczliwy kusen[3]) Jan Krzysztoff Droiowski ssst.

[1]) *Por. Nr. 246.*

[2]) *1 X 1578 pisze podobnież x. Jan Piotrowski do Opalińskiego, marszałka w. kor.*: Posel wołoski -- dziś odprawion będzie. Matko Boża! też nie wiemy co rzec bez p. Kanclerza, onegdaj gdy miał audyencyę ten poseł, po węgiersku sprawował poselstwo, tlumacza nie było, Król mu odpowiadał sam po węgiersku, i potem gdy poseł uszedł, sam Król Panom referował to, z czem przyjechał. Miły Boże! by ale był co rychlej p. Kanclerz, nie przeminą się pacholęta z dworu do niego, jako list albo negotium jakie przypadnie, to wnet po consilio do niego, jako odpisać (*zob.* x. Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Bator. *146*), *o tem* desiderium *za hetmanem też ibidem 148.*

[3]) *Niewiadomo. jakie pokrewieństwo łączyło Drohoj. z Zamoyskim. Był on bratem Jana Tomasza, starosty przemys. (por. Nr. 217).*

249. Król Stefan do Zamoyskiego. Przemyśl, 29 IX 1578.

Chce go spotkać w Jarosławiu, gdzie odprawi Wiśniowieckiego, starostę czerkas.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 16, Nr. 9. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczęcią małą i adresem zwykłym.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae *etc.*

Mag. syncere nobis dilecte.

Etsi non ita pridem Sync. Vestram certiorem de adventu nostro Jaroslaviam feceramus, tamen minime praetermittendum putavimus, quin iterum Sync. Vestrae perscriberemus, nos die Jovis proximo Jaroslaviam venturos esse. Quare postulamus, ut Sync. Vestra ad eum diem ibi quoque adsit, nam Capitanei Cerkasiensi expeditionem in eum locum distulimus.

Sync. Vestram bene valere cupimus. Datum Praemislii XXIX Septembris Anno Domini MDLXXVIII Regni vero nostri Anno tertio

Stephanus Rex spt.

[1]) *Michał Wiśniowiecki. Mowa tu o ustanowieniu go hetmanem nad kozakami na wojnę moskiewską. Por.* x. Polkowski, Sprawy woj. Stef. Bator. *144—5. i* Janicki, Akty do Stef. Bator. *337.*

250. J. Borukowski, podkanclerzy kor. do Zamoyskiego. Przemyśl 29 IX 1578.

Rozrażewski wyjechał już do Prus. Upominku Berzewiczowi nie odesłano. Król czeka Zamoyskiego w Jarosławiu, gdzie odprawi Wiśniowieckiego, star. czerkas. i Sieniawskiego hetmana. Łobzowiecki wrócił z odpowiedzią sułtana i Machmetbaszy. Wojewoda wołoski skarży się na kozaków, którzy chcą tam wtargnąć z Konstantym. Posyła Nr. 242 i 244.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 42, Nr. 1. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem zwykłym. Druk. L. Hormuzaki, Documente privitoare la Istoria Romanilor. Suplementul *II. Vol. I. 1510—1608, str. 287.*

Mcziwy Panie Canczlerzu, Panie a Dobrodzieiu moi.

Uprzeime y ziczliwo slusbi me w laske WM. mego Mciwego Pana *etc.*

Dziss dopiero oddane ssa listhi WM. Kroliowi JM. y mnie tesz, s ktoremi yednak nicz sie nie omieskalo okrom thego, iss yuss Pan Rozrazewski wyachal do Prus, a o P. Pietrze Bathorem y o zadnem ynem nie mogłem się dowiedziecz, aby tham yachacz miał. Przetho nie poslal sie upominek then na weselie P. Berzewicza [1]), ktoris WM. poslacz raczil. Jakoss nie sginie then u WM. Panu Berzewiczowi, moze mu sie oddac, kiedy przyedzie. Then kubek, ktori WM. poslal, yest yescze przi themze komorniku, przess ktoregoss go WM. poslal, y bendzie ass dotad, ass WM. ku nam przyyachacz bendziesz raczil, albo go kaze do siebie wziacz, yesliby go on dobrze chowacz nie mogł. Krol JM. proszi, aby WM. pewnie do Jaroslawia przyyachacz raczil, yakosz y sam o tho ku WM. pisze [2]) y dawa znacz WM., ze tham we czwartek przisly bendzie odprawa Pana Starosti Cerkaskiego [3]). A boye sie, ze y Pana Hhethmanowa [4]) tham sie odlezecz mussa, y dla thego posylam WM. przepisszi scriptow thich, ktore podali okolo othprawi swei, aby WM. przeczitawsszi ye, mogl wczass y volniei deliberowacz, yakoby othprawieni bycz mogli. Lobsszowieczki wroczil sie s Thurek, prziniosl listhi od Czessarza y Mechmethbassze y od woiewodi Woloskiego. Na thich lisczieeh od Czessarza y Mechmethbassze ni-

mass nicz ynsszego, yedno odpisuya na listhi przess Lobzowieczkiego poslane, wdziecznie quidem przymuyacz tho, czo sie yem ku mysszly dzieye od nass; alie tesz dawayą snacz more suo solito, ze czierzpiecz wieczei nie mogą, yesli sie yescze yakie burdy w tich Wolosszeh dziacz bendą. Jakoss y therass tham snacz znowu zaczinalo sie czoss, kiedi komornik then byl Wolosszech, okolo czego y sam Woiewoda Kroliowi JM. pissal, oznaimuyacz, ze mu przisla pewna nowyna, yss kozaczi z Constantem [5]) ssą u Probitego [6]), sbirayacz sie y dawayacz gloss o sobie, że bess zadnego omieskania do ziemie yego wtargnącz chczą. Czo tesz y przess Woloszina thego, ktori thu na Krolia JM. czekal, pissal y wskazal, ze yesli the naiasdi z Korony nie ustaną, on Woiewocztwo pusczi a Thurczi osieda ono etc. S pilnosczia prosszi, aby tho lotrostwo Krol JM. pohamowal y nieprzespieczeństwa them zabiegal. Jakoss Krol JM. żarass pisacz roskazal do Pana Hethmana [7]), aby byl yachal do lyudzi thamtich zluzebnich, alie wolial thu do nass przyyachacz. Posylam WM. listhy dwa, yeden od x. Podoskiego [8]), a drugi od P. Slostowskiego [9]). Inego na then czass nicz wieczei, tilko prosze, aby WM. m. m. panem bycz raczil. Dan z Przemislia w dniu s. Michala 1578.

WM. m. m. p. ziczliwi y uprzeimy sluzebnik Jan Borukowski, Podkanclerzy Coronny.

[1]) *Kanclerza siedmiogrodzkiego z Wojanowską, por.* x. Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Bator. *116.* [2]) *Por. Nr. 249.* [3]) *Jaka to była odprawa, por. Nr. 249, uw. 1.*

[4]) *Hetman Mikołaj Sieniawski.*

[5]) *Konstanty Łakusta Wołoszyn, por.* Janicki, Akta do Stef. Bator. *394 i ssqq.*

[6]) „Uroczysko Probite u Bohu", Paprocki, Herby rycer. 1584 *str. 109.*

[7]) *Mik. Sieniawskiego 30 VIII 1578. Por.* Janicki, l. c. *211.*

[8]) *Nr. 242.* [9]) *244.*

251. Król Stefan do Zamoyskiego. Przemyśl, 1 X 1578.

Zgadza się na uwagi o monecie (por. Nr. 245). Wyrusza już zląd a obronę Rusi powierzy w czasie swej nieobecności hetm. Mik. Sieniawskiemu i Mich. Wiśniowieckiemu. Jutro w Jarosławiu pomówi z nim i o innych sprawach.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 16, Nr. 10. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym, pieczęcią małą i adresem zwykłym.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae *etc.*

Mag. sincere nobis dilecte. Placet nobis consilium Sinc. Vestrae, quod nobis de re monetaria aliisque in negociis perscripsit. Porro non exi-

stimamus diutius nobis in his partibus immorandum esse nec Constantini[1]), nec alia de causa; si quidem ea expectatio et mora requireret ad detinendum nos in his oris ultra unius septimanae spatium, ubi per id tempus haerere debeamus, non videmus. Propositum itaque nostrum est iter constitutum continuare; provisionem vero tranquillitatis istius Provinciae in nostra absentia cum consilio Sinc. Vestrae, quod cras Jaroslaviae ex Sinc. Vestrae intelligere cupimus, Mag. Castellano Camenecensi Campiductori nostro et Capitaneo Czerkasziensi coniunctim demandabimus. Bene valeat Sinc. Vestra. Datum Pramisliae die prima mensis Octobris Anno Domini MDLXXVIII Regni vero nostri anno tertio.

Ac simul de aliis ingruentibus negociis conferemus.

Stephanus Rex spt.

[1]) *Por. Nr. 251, uw. 5.*

252. Maciej Kłodziński do Zamoyskiego. Przemyśl, 1 X 1578.

Usprawiedliwia się, czemu tak późno oddał list królowi. Co rzekł król na list Zamoyskiego o nadanie Kłodzińskiemu prezenty na probostwo w Chodlu. O liście do Wołłowicza, podkancl. litew. Jutro jedzie król do Jarosławia.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 152, Nr. 11. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem zwykłym.

Mczywi panye a dobrodzieiu moy. Szluzbi moie powolne do łaskiei WM. mego Mczywego pana pylnie zalyeczam etc.

Po onich ddzach zadną myarą przebycz nye moglem thu, ass o dwudziesthej iednei godzynie z Zamchu, gdisz droga s podzywieniem zła, a dzyesyecz mył prawie Ruskich thu iesth, przetho prossę nye racz WM. za złe myecz, ze the lysthi nyerichlo do rąk WM. m. m. p. y dobrodzieia odsiłam. Zarass przyachawssi starałem sye z wielką pylnosczyą, abich mogl roskazanyu WM. wedlye powinnosczy moiey do sluzb WM. m. m. p. y dobrodzieia dosicz uczinycz, alye zaprawdę nye moglem. Krol JM. na przeiazdzkę iezdzył, ass v vieczor przyachał. JM. x. Podcanclyerzi odpocziwał po przepiczyu, gosczy wielye wczora myał u siebie. Wssakze zarasz skoro J. Kr. M. wroczycz sye racził, thedi zarass biłem u nyego y de more sluzbi WM. m. m. p. y dobrodzieia zalyeczywssi, J. Kr. M. oddałem lysth od WM.; ktori przeczithawssi odpowiedziecz my racził, ze: nemo deinde sollicitat nos de isto sacerdotio,. aiunt esse adhuc vivum, qui nuntiabatur mortuus, videbimus, veniet D. Cancellarius tamen. The słowa bili iego. Myałem pogothowiu presentacię, maiącz uffanye dobre, zebi J. Kr. M., ponyewasz obieczacz bil raczil we Lwowie, podpissał ią, alye discessi alia

fronte od J. Kr. M., bo chocz vivus, tedi-bi tho nye praeiudicowało iemu nycz, gdibi podpissacz bił racził, owa czo sye zarasz nye skonczi. Za obiethnycza J. Kr. M. thedi difficile to aquiri posse wydze, iuss dobrze bilo we Lwowie dothrzecz. Wssakze ia iescze nye wąthpie w łascze WM. m. m. p. y dobrodzieia, ze zarass do J. Kr. M. przyachawssi, taką laskę my prziczyną svą do nyego pokazacz będzie racził, s skthorei ia, powolni sługa WM. m. m. p. y dobrodzieia będacz, contentowacz y cziesicz syę będę mogł; bo zaprawde, m. m. p. a dobrodzieiu, bi mye z domu nye rathowaly prziaczyelie moi, tedi prozne moie myeskanye u dvoru. Czyągne sye, iako ieden da Pan Bog, uthczywie, ziczlywie służącz J. Kr. M., thakze WM. m. m. p. y dobrodzieiowi, prosse, racz my WM. dopomocz, iakobich thą occasią iakiekolwiek opatrzenye mogl myecz, za czem bich snadniey y godniei mogł sluzicz WM. m. m. p. y dobrodzieiowj. O smierczy tego vjęczei przed sye slichacz, nyss o zyczyu tego to Alexandra plyebana Odelskiego [1]), a thak bil-bich quietus, kiedi-bich presentacię myał podpyssaną y pyeczęthowaną na tho. JM. p. Troczkiemu [2]) nye oddałem lysthu iescze w thei rzeczi od WM., sthąd dalyeko a quapye sye odsiłacz to, podpyssawssi, popieczetovawssi thak, iakoss WM. my raczil roskazacz, m. m. p. y dobrodziei. Czo sye thu dzieie, J. M. x. Podcanczlyerzy WM. seroko opyssacz racził [3]), vyazd pevni iuthro sthąd J. Kr. M. do Jaroslavia. Zathem y powtore sluzbi moie do łaskiei WM. m. m. p. y dobrodzieia pokornie zalyeczam etc. Praemisliae, 1 Octobris Anno Domini MDLXXVIII.

WM. m. m. p. y dobrodzieia sluga powolni Macziey Clodzynsky. [4])

[1]) *Chodel, miasteczko, w dzis. pow. lubel.* [2]) *Kasztel., Eustachy Wollowicz, podkancl. litew.*
[3]) *Por. Nr. 253.* [4]) *Sekretarz w kancelaryi Zomoyskiego* (Paprocki, Herby rycer.).

253. J. Borukowski, podkanclerzy koron. do Zamoyskiego. Przemyśl, 1 X 1578.

Dostał dwa listy od Zamoyskiego. Nagli o przyjazd. O obopólnem pozwoleniu otwierania sobie listów. Tatarom białogrodzkim nie bardzo się udało w Moskwie. O wizerunku królewskim. Dziękuje mu za względy dla profesora kolegium wileńskiego.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 42. Nr. 2. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem zwykłym.

Mcziwy Panie Canczlerzu, moi mcziwy Panie.

Uprzeime y ziczliwe slusbi *etc.*

Dwa listhi mi od WM. oddano, dnia wczoraiszego wieczor yeden,

a dziss Ks. Kłodziński [1]) rano drugi. Dalem sprawę, dliaczego komorniczi nierichlo sie wroczili od WM. Nima Krol JM. ani WM. ani komornikom za zle, gdyss WM. tho wsziczko nagrodziss przіyasdem swem, o ktori iterum atque iterum prosiem. Jutro dalibog Krol JM. stand wyiedzie do Jaroslawia, o czimem yescze wczora rano dal znacz WM. A dziss sliachto tuteczna bendzie mial u siebie na czczi. WM. m. m. p. dziekuye, ze nicz nie obraza WM., zem listhi od P. Starosti Radzeyowskiego othfforzil [2]), a nakonecz, ze mi y yne othffieracz WM. facultatem dawacz racziss. Pochodzi tho wsziczko z osobnei a sczerei laski WM. przeciwko mnie, WM. tesz niech zawsdi bendzie wolno otffarzacz kasde listhi me. Nowiny Tureczkie y nam sie thu samem nie podobayą. Alie czoss themu rzecz, kiedi thak chcze miecz swa wolia, a zuphalstwo nassze. Jednak them sie yescze czesszem, ze sie nicz okolo thego z Woloch nie ponawia, telko tho mamy, czom wczora [3]) WM. pisal. Bialogroczczi Tatarzi slissze, ze w Moskwi nie barzo dobra pogode mieli. Mial o them pissanie pan Starosta Czerkaski [4]). Jednak yescze za Nieprem ssą, mieli odwroth uczinicz. Slugi pana Starosthi Radzieyowskiego thu nimass, y owsszem nie wiem przess kogo listhi poslane, tilko tho wiem, ze mi ie p. Piotrowski [4']) oddal. Mussze podobno umeslnie komornika z odpisszem do niego poslacz, a z Jaroslawia yuss tho musszi uczinicz, przetho y effigiem [5]) Krolia JM. racz miecz WM. przi sobie, ktora liepiei ze Krol JM. ogliada, nisli poslana bendzie. O them, yesli Krol JM. tih wiesczi o Constantinie [6]) nie chcze tu czekacz, dam WM. znacz przess drugiego sluskę. Dziekuie WM. s pilnosczia, ze WM. tak raczisz bycz laskaw na Collegium Wilenskie y koscziol bozy w zatrzimawaniu thego cznego y uczonego czlowieka [7]). Posylaia sie WM. listhi wedle sdania WM. O zubrzetha [8]) bende rad mowil s Kroliem JM. y poslie listh WM. przess drugiego sluske. P. Woiewoda Sandomirski [9]) poruczil mi gospodarstwo w Jarosławiu. Alie wie tho Bog, yako mu ssprostam. S tem powtore slusbi me wlasne WM. m. m. p. pilnie zalieczam. Dan z Przemeslia 1 die Octobris 1578.

WM. m. m. p. ziczliwy sluzebnik Jan Borukowski, Podkanclerzy Coronny.

[1]) *For. Nr. 252.* [2]) *O tem por. Nr. 245.* [3]) *Nr. 250.* [4]) *Michał Wiśniowiecki.*
[4']) *Sekretarz król. por. uw. Nr. 220, 248, 270* [5]) *Por. Nr. 254.* [6]) *Por. Nr. 250., uw. 5.*
[7]) *Zapewne mowa o Hiszpanie dr. Viannusie, o którym mowa w Nr. 255.*
[8]) *Por. Nr. 255.* [9]) *Jan Kostka.*

254. Rajcy Lwowscy do Zamoyskiego. Lwów, 1 X 1578.

O portrecie królewskim przeznaczonym na talary.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 33, Nr. 1. Oryginał z pieczątką i adresem zwykłym.

Illustris et Mag. Domine, Domine et Patrone noster observandiissime. Promptissima studia et obsequia *etc.*

Czo z nasego urzędu i starania byc mogło z W-nego P. Mcziwego pissaniem, Wny Mcziwy Panie, o wykontrifetowanie twarzy Krolia JM. na wybiianie talerow, czynilismy sam zarazem pilnosc wielką kolo thego. Yeno iz nam do tey rzeczy wyprawienia malarz nass ten, kthory Krola JM., gdy byc raczyl u nass we Lwowie, odmalowal, prze chorobę swą nie moze pospiessyć, tedyśmy mu yednak zliczili y roskazali kilka dni na tho odlozyć, azeby po woliey, iako nasnadniey y wlasniey byc moze, in hac exprimenda effigie elaboraret wedlye formy y czyrklya, yakosmy mu od Wnego P. Mciwego oddali. A tak podyął się yuz sam tey praczy. Telyo Mcziwy Panie, o kilka dni slo czekac poslanczowi Wnego P. Mciwego, kthorego sie nam bawic nie godzilo, ze też y sam od Wnego P. Mciwego tego zliczenia nie mial. Wssakze my nie omyeskamy tego, skoro wyrobi, Wnemu P. Mciwemu odeslac nassymi poslanczami, kthorzy tez w tym czasie do Crakowa od nas wyechać maią. I stym sie lasce mcziwey Waszey Wielmoznosczi pilnie powtore zalieczamy. Datum Leopoli 1-ma Octobris Anno Domini 1578.

Illustris Mag. Vestrae perpetuo obsequentissimi Consules Civitatis Leopoliensis.

255. Zamoyski do M. K. Radziwiłła marsz. nadw. lit. Zamch, 2 X 1578.

Cieszy się, że wrócil zdrowszy. Niech Albrecht Radziwiłł z werbowaniem roty wstrzyma się aż do przybycia króla na Litwę, a przedtem niech przyjedzie na konwokacyę do Lublina. Posyła listy królewskie w sprawie zatrzymania Hiszpana dr. Vianna w kolegium wileńskiem. Chce się z nim znosić. List o zubrzęta pośle dopiero jutro.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu Ms. 80. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: Illustri et Magnifico Domino Nicolao Christophoro Radziwil, Duci in Olica et Nieswiess Marsalco Curiae Magni Ducatus Lithuaniae Domino et affini observandissimo. *Druk.* Nehring, Kwartal. histor. *1890, IV, str. 245 (z paru drobn. omyłkami).*

Jasnye Wielmozny Mcziwy panie.

Zalieczam powinne i powolne sluzby me v laske VM. m. m. p. a swagra.

Cziesse sie niepomalu s tego, ze VM. z drogi swey sczensliwiesz sie wroczic raczil i ze wzdy nieczo, yako VM. pisacz raczisz, poliepsenia na zdrowiu swem czuyesz. Day Panie Boze, aby go przibywalo ym daliey them wyenczey ass do statecznego recuperowania, uprzeimie tego VM. od Pana Boga zicze y winszuye. Tho my sye yenak do koncza nye podobalo, zesz sie bel VM. w alchymisty [1]) wdal, bo ych lieczenia bywaya nyebespieczne; zdalo mi sie, ysz natura VM. mloda mogla morbum superare. Dzienkowanya thakiego, yakie mi VM. za chenczi me czynicz racziss, nie belo potrzeba; wyem, czom ya powinien VM. nie yeno wzgliendem thego, ktorem z VM. wziął spowinowaczenia, alie zem y przedtem znal VM. sobie zawzdy milosciwie laskawem y chentliwem. A thak, czobykolwiek yeno odemnie przeciw VM. poscz moglo, sluszniem to powinien ząwsse czinicz y sluzicz VM. we wssem, yako memu Mcziwemu Panu y powinnemu. Czo sie dotycze wzienczia pieniedzi na poczeth albo rothę yezdną przez JM. P. Olbrichta [2]), ya, gdy my o tem swem przedsiewzienicziu pan Olbricht znacz bel dal, zarasz, aby mu czo na mnie nie schodzilo, poslalem mu listy krolewskie, zeby te pieniadze dane mu bely; ale zdanie moye belo y teras yest takie, aby sie z tem nie squapial, raczey zeby czekal, asz gdy sam J. Kr. M. obroczicz sie bendzie raczil do thamtich krayow, aby wiecz na on czas przed oczema panskiemy zawzdy bel y s tym, czoby za kroliewskie pieniądze wywiodl, y z tem, czoby ku temu swego osadzil, bo przez oczu panskich them sie zabawiacz, yest nie JM., alie czyey ynszey condiciey, y accomodatius czoss bendzie, gdy wsitek apparat y dostatek na on sie czass zachowa; o czem zebym sie them lepiey z JM. namowil, radbych widzial, aby JM. na convocatiey w Liublinie J. Kr. M. sie pokazal y tham sie z nami o wsitkiem them porozumial, a interea ssie od stawienia thego pocztu zatrzymal, o czem thess i do samego J. Kr. M. pisse. O Doctora Piotra Vianna Hispana zda mi sie bydz slussna, czo VM. pissacz raczisz, bo iesli Krol JM. z insich krayow o ludzi uczone sie stara [3]) y radby ye do Polsky prziwiodl, them wienczey sie godzi the, ktorzi tu sam, zatrzymawacz; a tak, aby sie zandosczi (*s*) VM. dosicz w tey mierze stalo, kazawssy thu u siebie w Zamchu, gdziem sie na ten czass troche naderwal, popisacz listy takowe, o yakie VM. pissesz, slalem s nyemy do Krolia JM. dlia podpissu y odszylam ye VM. Prosse przitem VM., mego M. Pana, abyss my VM. oznaymil, gdzie sie po the czassy zabawiac i w ktorich jmionach przemieszkiwacz VM. bendzies, abym sie mogl y przes listy o wsitkich rzeczach nassich porozumiewac, y iesliby kiedy opportunitas sie

trafila, widziec z VM. A zatym w mcziwa sie a powinna laskę VM., mego Mcziwego pana y Swagra zalieczam. Dat. w Zamchu 2 oct. 1578.

Listhu o zubrzetha nie possilam na then czass VM., bom nie bil u dworu; yutro dopiero wiiesdzam, a sthamthad nicz nie mieszkayancz przeslie go VM.

VM. swego M. paną sluga i swager powolni J. Zamoiski.

1) *Snać R. za granicą uciekał się do tajemniczych leków.*

2) *Por. Nr. 236, uw. 5.* 3) *Por. Nr. 132.*

256. Nuncyusz Laureo do Zamoyskiego. Praga [*1—4*] X 1578.

Zawsze pisząc do króla pisze i do Zamoyskiego. Następcy swemu Caligaremu doniósł o układach z cesarzem, jedzie stąd do swej dyecezyi i Rzymu.

Bibl. Narodowa w Paryżu. fonds latin, *Ms. 6063,* (coll. Faur), *tom III, fol. 455. Kopia z pocz. XVII w.*

Illustris et Magnifice Domine.

Nunquam ad Reg. M-tem meas litteras venire patior, quin alteras dem ad D-nem Vestram Mag.; tanti enim facio singularem D-nis Vestrae Mag. probitatem, pietatem caeterasque praeclaras virtutes, ut meo muneri deesse videar, nisi meis in se perpetuum studium saltem litteris significarem; accedit eo non obscurus Mag. D-nis Vestrae erga me amor, qui me Mag. D-ni Vestrae ita coniunxit, ut tum voluptatem maximam capiam, cum ad se scribo. Quae hic cum Imperatore de concordiae negocio egi, de omnibus R-mum successorem meum certiorem facio, quo is susceptas pro munere suo coniunctionis rationes curet ad optatum finem perducendas. Hinc Ecclesiam meam [1]), inde Romam iter instituam, ibi atque ubivis locorum fuero, in amplificanda D-nis Vestrae Mag. existimatione et dignitate constans meique similis semper sum futurus. Quod superest, opto D-nem Vestram Mag. diu valere felicem. Datum Pragae [2]) Octobr. MDLXXVII.

Illustris et Mag. D-nis Vestrae studiosissimus et deditissimus Vincentius Laureus Episcopus Montisregalis Nuncius Apostolicus.

1) *W Mondovi.*

2) *Z Pragi odjechał Laureo 4 X (por.* Wierzbowski, V. Laureo, Varsovie 1887, *str. 722), zatem list mógł być napisany między 1 a 4 X.*

257. Zamoyski do Opalińskiego, marszałka w. koronnego. Pilzno, 6 X 1578.

Król chce, by Opaliński pospieszył zaraz do Krakowa[1]). *Prosi Zamoyski, by mu przywiózł dzwonki sokole francuskie, jako też talerze od złotnika Glazera (por. Nr. 226).*

Druk. x. Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Batorego. Kraków 1887, *str. 147. Ms. Bibl Körnickiej. 279 II 153, f. 61, którego dziś tam brak.*

[1]) *O tem objaśnia, powołując się na niniejszy list x. J. Piotrowski w liście do Opalińskiego, ibidem str. 147.*

258. Zamoyski do K. Radziwiłła, hetm. pol. i podczasz. Niepołomice, 12 X 1578.

- - Spravi VM., w ktoriches sam VM. sluge swego p. Thiminskiego *posłał*, odprawili sie vedlie potrzebi, y yako prawo nasze dopusczilo. O czem wsistkiem dostateczną sprawe od p. Thimienskiego miecz VM. bendzies. - - -

Archiwum xx. Radziwiłłów w Nieświeżu. Teka 307. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym, a przy nim dopiskiem inną ręką: „Od JM. p. Zamojskiego przez p. Tymińskiego do Solca. Anno 78, octobris 16."

259. Henryk III, król francuski do Zamoyskiego. Ollainville, 28 X 1578.

Polcca Stanisława Czarnkowskiego na koadiutoryę gnieźnieńską.

Bibl. narodowa w Paryżu Ms. fonds latin *6063* (Coll. Faur.). *t. III., f. 456. Kopia z pocz. XVII w. z nagłówkiem:* Henricus Galliarum rex ad Dominum cancellarium regni.

Henricus Dei gratia Francorum et Polonorum, rex Magnus Dux Lithuaniae.

Magnifice, sincere Nobis dilecte.

Magna et praeclara merita clarissimae Czarnkoviorum familiae erga Ser-mos praedecessores nostros atque adeo in universam Rempublicam Polonam semper exstitisse, Sinc. Tuam minime nesciam esse existimamus. Nobis quidem Mag. sincere nobis dilectus Stanislaus Sandivogius, in ea familia natus, tum praeclaris animi dotibus, tum eximia et singulari erga Nos fide semper abunde satisfecit. Eo fit, ut Ser-mi Sigismundi Augusti, praedecessoris nostri, de ipso iudicium libenter amplexi et sequuti simus,

a quo hic ipse Sandivogius cohonestatus est coadiutoria archiepiscopatus Gnesnensis. Id quod cum prudenter a rege sapientissimo factum, non favori aut gratiae datum, sed virtuti magnisque meritis tributum esse animadverteremus. Nos quoque eam dignitatem a tali tantoque viro obtineri omnino aequum esse iudicavimus, quam ad rem diploma nostrum conscribi iussimus, quo diplomate hunc ipsum Stanislaum, coadiutorem praefati Archiepiscopatus denuo, quantum opus esset, creavimus atque adeo Gnesnensem Archiepiscopum designavimus. Nunc vero ad Nos est per*la*tum haec ab iis in dubium vocari, quorum haec sola curatio est, ut et nostrum et praefati praedecessoris nostri beneficium et iudicium R-mi in Christo Patris sincere Nobis dilecti Iacobi Uchańsky, moderni archiepiscopi, qui hunc Sandivogium gravissimis adductus rationibus suum coadiutorem in eo, quem diximus, Archiepiscopatu declaravit, suis artibus eludere non vereant in eoque toti sint, ut paefati Ser-mi praedecessoris nostri (quod ad hanc rem attinet) ac nostra praecipue rescindantur acta; qui tamen non vident se suorum regum dignitati ac proinde Reipub. istius securitati, ac postremo sibi parum consulere, qui regum legitimorum acta ita pro nihilo sibi existimant esse habenda, quasi vero ii Nos non simus, qui praestare possimus, ut ipsos huius livoris aliquando fortasse poeniteat. Haec res dedit Nobis causam harum litterarum, quibus Sinc. Tuam vehementer etiam atque etiam rogamus, ut, si quid pristinae erga Nos observantiae in ipsa (uti speramus) etiam nunc residet, hoc negotium non modo non impediat [1]), sed suo favore, auxilio, consilio et ope promoveat ipsumque Stanislaum Sandivogium a Czarnkow, hominem multis de causis Nobis charissimum, ita tuendum suscipiat, ut is nostram hanc commendationem non parum apud Sinc. Tuam pondus habuisse merito laetari possit. Qua in re si petitioni nostrae Sinc. Tua satisfecerit et Sandivogium, qua re maxime potest, iuverit, rem sua persona eoque, quem isthic obtinet, loco Sinc. Tua dignam Nobisque gratissimam fecerit idque adeo, ut nihil sit, quod ipsam tali re a Nobis expectare nolimus. Bene valeat Sinc. Tua. Datum Ollivicillae, die 28 octobris anno 1578.

Henricus Rex m. p.

[1]) *Że przeszkadzał, por.* Wierzbowski, Uchansciana *II, 346 i V, 631 uw. 1.*

261. Zamoyski do K. Radziwiłła, hetmana poln. lit. Kraków, 28 X 1578.

Mówił z królem w jego sprawie. Dobrze, że jedzie Radziwiłł do Litwy, bo zagraża tam nieprzyjaciel. Pieniądze za służbę wojskową obliczy mu podskarbi lit. Wawrz. Wojna.

Archiwum xx. Radziwiłłów w Nieświeżu. Teka 307. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym.

JW-ni mcziwi panie. Zalieczam powinne sluzbi me *etc.*

Mowilem w rzeczach WM. thak, iakos mi pisacz WM. raczil, z J. Kr. M. Prawies WM. vedlie czassu uczinil, ze do Lithwi WM. jedzies, bo JM. pan woiewoda [1]), pan oczriecz WM. daye znacz o niebespieczensthwie ziemie Inflanczkiei y zamku Kiessi [2]). Okolo zasluzonich WM. referuie się J. Kr. M. na pana podskarbiego, abi z WM. porachowanie uczinil, gdiss on wie y na yako wielie y za ktori czass prziscz ma WM. placza. S thim sie lascze powinnei WM. swego m. p. a svagra zalieczam. Datum w Crakowie 28 octobra 1578.

WM. svego m. p. svager i sluga J. Zamoiski sst.

[1]) *Wileński.* [2]) *Por. Nr. 264 i 266.*

262. Adolf, ks. holsztyński do Zamoyskiego. Gottorf, b. m. *[? X 1578].*

Cieszy się z jego przychylności, tłómaczy się z braków w liście do króla zauważonych. Posyła powtórnie list do króla o warunkach nadania mu w lenno Inflant. Poleca oddawcę listu.

Bibl. narodowa w Paryżu Ms. fonds latin *Nr. 6063,* Coll. Faur. *t. III, fol. 440. Kopia z pocz. XVII w.*

Adolphus dei gratia, haeres Regni Norvagiae *etc.*

Ill-me et Mag. Domine, amice nobis singulariter colende.

Superiore anno Dil-nis Vestrae litterae nobis exhibitae fuerunt, ex quibus singularem vestri animi erga nos propensionem benevolentiamque cognovimus. Quod quidem nobis summae voluptati fuit, dum nobis hoc certo constare potuit opinione nostra non falsos nos fuisse, sed quae nobismet ipsis promiseramus, revera abunde nobis ex Vestrae Dil. litteris datum fuisse, intelligere. Vestrae Dil. erga nos satis intellectum candorem atque singularem affectionem gratissimo animo suscepimus eamque erga nos benevolentiam amicissime agnovimus. Verum hoc male nos affecit, quod ex G-si ministri nostri Osvaldi Grully a Grabov ad nos perlato scripto, tum etiam ex Vestrae Dil. ad illum datis litteris [1]), quas nobis una submisit, intelleximus nostras litteras, cum ad Reg. Ser-tem Poloniae tum ad Vestram Dil. datas, non ea, qua plane nobis persuasum habuimus, fide neque integre sed mancas [1]) in Ser-mi Regis aula Leopoli redditas fuisse. Quod quidem penes nos suspicione aliqua non caret. Ut autem suspicionem omnem

quocumque nomine haec indicere posset, apud Reg. Ser-tem extergeremus, ad eundem effectum, in quem nunc ad Vestram Dil. has denuo litteras nostras, ad illius Reg. Ser-tem scripsimus, ne nobis aliud Sua Reg. Ser-tas imputare dignetur, quam praeter nostram opinionem et expectationem illam litterarum mancam, ut praefatum est, redditionem evenisse. Quod ut Vestra Dil. apud suam Reg. Ser-tem pro sua prudentia, nobisque commendatissima bonitate excusare dignetur, etiam atque etiam rogamus. Caeterum negotii nostri apud Reg. Ser-tem expediendi rerum*que* nostrarum rationes intelliget Vestra Dil. ex scripto ad Reg. Ser-tem destinato, non solum priore, tum ex nostris replicationibus ad Suae Reg. Ser-tis declarationem super investitura de Ducatu Transduneano, sed etiam ex his litteris, quae nunc coram hic minister noster perfert. Quorum scriptorum nostrum Vestra Dil. exempla litteris hisce adiuncta inveniet. Harum rerum omnium is est scopus, an Reg. Ser-tas inclinet ad hoc, ut nos de Ducatu Transduneano investire velit ad formam, ut in nostris officiosis replicationibus continetur. Causam nostrorum postulatorum Sua Reg. Ser-tas ex prioribus nostris scriptis intellexit, nimirum nobis cordi esse afflictissimis Livoniae rebus, quae hactenus totius christiani orbis ignominio neglectae fuerunt auspice Sua Reg. Ser-te suppetias ferre uti vicinus utrisque littoribus maris Balthici Princeps, dummodo saltem ea inter Ser-mum Regem et nos res tanti momenti in consultationem deducatur et concludatur, quo perfectum et constans institutum tuendae eius provinciae ineatur, atque Reg. Ser-tas proponat conditiones infeudationis eas, quae nobis ferendae sint et penes quas nobis integrum esse possit tueri et defendere ab immanissimo et potentissimo hoste partes susceptas. Id certe sua Reg. Ser-tas aequo animo suscipiet, dum intelliget nos nihil vagi affectari, sed in Suae Reg. Ser-tis regnique sui honorem et emolumentum certis rebus iuncti (!) velle. Quod quidem omnino perpendere necessarium est, si Vestra Dil. consideret vastitatem terrae, munitiones ruinis deformes et necessario reparandas et quae praeterea in iis locis firma ferma sunt annihilata et desperata. Quod si Vestra Dil. exactam harum rerum rationem aequis oculis (ut speramus) intueatur, dubii nihil apud nos relinquitur Vestram Dil. intellecturam sine urbe Rigensi, Dunamundo reliquisque praesidiariis arcibus ad flumen Dunam sitis nihil firmi praesidii contra Moschos superesse, maxime cum adhuc Mosci castella praesidiaria quedam haud exiqua ad Dunam occupaverint et adhuc teneant; quapropter non solum defendendis finibus, sed etiam profligandis hostibus ex illis, quas adhuc tenent, arcibus ac praesidiis opera et impendio necessitas nobis vellet incumbere. Deinde Vestra Dil. nostra spe, qua fulcimus, habiturá est rationem, terrae tam dosolatae, ubi omnes pagi et praesidia exusta, coloni in miseram servitutem deducti, neque se-

getes, neque pecora, sed ubivis saltem calamitosa solitudo et vastitas appareat. Quamobrem in recompensationem infeudationis merito incertis adhuc eventibus, quid de Mosco expectandum sit, Reg. Ser-tas ad aequitatem eius recompensationis respectum habere non gravabitur. Nos certe ut Reg. Ser-ti sumus addictissimi, ita Suae Ser-ti ex facultatibus nostris, si actiones convenientes praecedant conficianturque, libenter erogabimus aequa et rebus his convenientia et illud etiam nobis curae erit, ne, sicut ex anteactis Livonicis rebus nobis constat, inani levique consilio aliquid temere actum deperditumque fuisse intelligi possit. Vestrą Dil. quam patriae provinciarum adiunctarum bono devinctam novimus, promittat sibi vigore harum litterarum nostrarum, si hae res Deo largiente ad effectum perducantur, nos illi futuros gratissimos, uti etiam Dil. Vestra ex praesente nuntio nostro, qui has litteras nostras reddit, uberius intelliget. Vestram Dil. Deo Optimo Maximo ad omnes prosperos successus et incolumitatem commendamus. Datae in Arce nostra Gottorpio Anno Domini MDLXXVIII.

Adolfus Holstein.

[1]) *Okazał się brak deklaracyi na lenno Inflant, jak donosi list Oswalda z Grabowa do króla z Buska 24 IX 1578* (Janicki, Akta do Stef. Bator. *351). Mniej więcej równocześnie z owym listem do króla* (*w nim bowiem pisze, że ks. Adolfa o ten brak deklaracyi* pro necessitate eius admonui) *napisał Oswald list* (*nieznany*) *do ks. Adolfa, a ten na skutek tego dopiero listu wysłał list niniejszy; nie wcześniej zatem jak X 1578.*

263. Gdańszczanie do Zamoyskiego.

Gdańsk, *1578* XI 6

Nie mogą słać zboża do Rewla.

Arch. państw. w Gdańsku. Liber missivarum XXVII, 37, f. 255a — 256a z nagłówkiem Domino cancellario Ioanni Zamoiski, 6 Novemb.

Magnifice ac generose domine etc.

Scripsit non ita pridem ad nos Reg. M-tas, d-nus noster clementissimus, litteras [1]), quibusa horttur, ut inter nos civesque nostros rationes reperiremus, quibus centum lastae frumenti in hac civitate colligerentur, quae Revaliensibus nunc in angusto constitutis ante hanc hyemem transmitterentur. Recepit itidem benignissime se vel frumento simili vel cinere vel mercibus silvestribus vel alia quacumque ratione, quo commodius visum fuerit, nobis clementissime satisfacturam. Qua in re nihil magis cuperemus, quam et Reg. M-ti, d-no nostro clementissimo, fidem et debi-

tum gratificandi studium probare et civitati sociae prompta manu suppetias ferre, nisi quod eius rei conficiendae rationibus plane destitutos nos videamus. Etenim quantum apparet, non adeo magna nunc est penes hanc civitatem frumenti copia, tum autem quatenus aerarium publicum continuis erogationibus exhaustum sit, Mag. D-tio Vestra prudenter intelligit, privatae vero civium facultates ut plurimum ita constitutae sunt, ut quilibet suis ipse rebus sustinandis vix sufficiat. Neque desunt, qui ob praestita divo Sigismundo Augusto eiusdem generis obsequia in eas angustias se redactos conqueruntur, ut quantumvis velint et cupiant Reg. M-ti morem gerere, rei tamen familiaris inopia prohibeantur. Quibus de causis necessario nos apud Reg. M-tem nunc excusavimus, cum non voluntas desit sed rei copia nos destituat. Ac proinde Mag. D-nem Vestram perquam reverenter rogamus, ut habita ratione praesentis penuriae excusationem nostram apud Reg. M-tem pro sua auctoritate benigne adiuvet ac operam det, ut Reg. M-tas hac excusatione nostra, quam necessitas nobis exprimit, non offendatur, sed Revaliensi civitati aliis quibusdam rationibus pro sua paterna benignitate clementissime prospicere dignetur. Faciet rem suae erga nos perpetuae benevolentiae maxime convenientem, quam nos gratissimo vicissim inserviendi studio promereri non disinemus.

[1]) *Z 18 X, druk.* Janicki, Akta do pan. Stef. Bator. *339 i ssqq. Odpowiedź na to równoczesna z listem niniejszym, ibidem 358; por. o Rewalczykach*, Heidenstein, Rer. Polon. *126. b.*

264. Zamoyski do M. Radziwiłła, wojewody wileń. Kraków, 8 XI 1578.

Król uradowany z zwycięstwa (Andrzeja Sapiehy i Macieja Dębińskiego), nad wojskiem moskiewskiem, oblegającem Kieś[1]). *Król odjechał na polowanie do Niepołomic, tak, że mógł zalecić Radziwiłła królowi tylko za pośrednictwem podkanclerzego Borukowskiego, ale 11 XI pojedzie sam do króla. Przesyła nowiny o zamieszkach śród Turków na Cyprze, o straceniu baszy budziackiego, o śmierci Don Juana d'Austria*[2]). *Papież zawezwał do siebie Jerzego Radziwiłła jadącego do Hiszpanii (do grobu ś. Jakóba w Compostelli*[3]).

Arch. w Nieświeżu. Teka 307. Oryginał. Druk. Arch. Domu Radziwiłłów ed, A. Sokołowski, (Scrip. rer. Pol. *Tom VIII), str. 90; w wierszu 8 od dołu zamiast* wiadomość, *ma być* nowina, *w w. 4 zamiast* aby-abym.

[1]) *Por.* Heidenstein, Rer. Polon., *126 a.* [2]) *† 1 X 1578.* [3]) *Por. Nr. 236 uw. 4.*

265. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 10 XI 1578.

Proszą, aby Andrz. Bobola (por. Nr. 230 i 5) nie upominał się o pensye z lat ubiegłych i żeby nie konfiskowano w Rzptej ich towarów ponad miarę zawarowaną w układach.

Arch. państw. w Gdańsku. Liber missivarum, XXVII, 37, f. 258 b. z nagłówkiem: Ad eosdem (!) regem nostrum anno 78, exivit 10 Novemb. et mutatis mutandis ad cancellarios regii (!) *Te mutanda naznaczono nad wierszami.*

Plurimum nobis negocii facit Mag. ac G-sus d-nus Andreas Bobolla occasione pensionis annuae, quam Reg. M-ti d-no nostro, clementissimo stationis annuae nomine debemus, dum illud inprimis urget, ut quod interregni tempore solutum non fuit, ipsimet nunc posthabitis omnibus civitatis rationibus exolvatur. Enimvero ipsa transactionis lege disertis verbis cautum et in eam sententiam semper acceptum ac per dominos intercessores principum legatos diserte nobis promissum est, quorum fidem sine ulla dubitatione secuti sumus, ut deinceps ad futurarum, non etiam ad praeteritarum pensionum terminos obligaremur. Proinde cum non ignoret Mag. D-tio Vestra quantis alioquin oneribus civitas nunc implicita sit, perquam reverenter et officiosissime petimus, ut Mag. D-tio Vestra apud Reg. M-tem gratiose intercedat, ut ex paterna clementia benignissimam civitatis rationem habere dignetur ipsumque dominum Bobollam clementissime admoneat Reg. M-tis beneficio secundum veterem consuetudinem uti, neve praeteritorum annorum pensionibus contra transactiones praescriptum contraque bonum et aequum civitatem velit onerare.

Praeterea vehementer etiam conqueruntur cives nostri, quod praeter eas confiscationes, quae peculiari catalogo descriptae sunt, quaeque triginta millium florenorum summam, de qua convenerat, longe excedunt, nunc etiam merces illorum hinc inde in Poloniae regno praetextu damnorum superioris belli arrestentur et confiscationibus subiiciantur, ac quod magis etiam est, citationes adversum eos, qui talia perpetrant, quominus in iure conveniri possint, ex cancellaria denegentur. Quod non solum cum insigni civium nostrorum iniuria et nonnullorum pernicie rei familiaris coniunctum est, sed etiam transactionis legi plane adversatur, qua Reg. M-tas clementissime recepit, se ea omnia, quae catalogum excederent, benignissime praestituram. Itaque ne tam enormiter adversus ea, quae transacta sunt, cives nostri praegraventur, iterum ac iterum perquam reverenter et officiosissime petimus, operam benigne dare velit Mag. D-tio Vestra, ut Reg. M-tas clementissime iubeat catalogi eius rationes ad liquidum deduci, et

prout antea clementissime recepit, etiam hac in parte civibus nostris indemnitatem praestare dignetur. Faciet rem sua benevolentia erga nos perpetua maxime dignam, nobis autam omnibus quibus possumus obsequiorum studiis diligentissime promerendam.

266. Zamoyski do Jerzego Radziwiłła, koadjutora wileń. Kraków, 17 XI 1578.

Odpowiada na cedułę własnoręczną też cedułą (której brak). O zwycięstwie nad wojskiem moskiewskiem pod Kiesią (por. Nr. 264). Król na konwokacyi senatorów w Krakowie 1 XII wysłucha posła moskiewskiego, odprawi go zaś na Litwie. O straceniu baszy budziackiego.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu. Nr. 80. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: Illustrissimo ac Reverendissimo Domino domino Georgio Radziwil Duci in Olika et Nieswiesz Coadiutori Episcopatus Vilnensis Domino et affini observandissimo. *Druk.* Nehring. Kwartalnik histor. *(1890), IV, str. 246 z drobnymi omyłkami.*

Zalieczam powinne y uprzeime, zawzdi chentliwe sluzbi me *etc.*

Prosse pilnie, abys VM. moi Mcziwi pan a swagier za zle miecz nie raczil, zem przes then czas nie pisal do VM.; nie mogla mi sie nigdi thaka occasia traficz, za ktorą bich pewnie sie bil mogl nadziewacz doscz listom mem do VM. A yss theras sluga JM. pana Marsalkow do JM. pana Stanislawa [1]) yedzie, przezen then do VM; listh possilam, odpissuiącz sam ręką swa[2]) na the rzeczi, o ktoriches mi VM. na czedulie pissacz raczil. Sam o rzeczach nassich, czobim VM. oznaimicz mial, nicz prawie nye mass okrom thego, ze Pan Bog z laski swei dacz raczil J. K. M. panu nassemu zwicziąsthwo znaczne nad nieprziyaczieliem pansthw J. K. M. Moskiewskiem, ktori poslal bil voisko dosicz niemale y s niemalem apparathem do dobiwania Kiessi w Inflancziech. Tho wsithko woisko yest od lyudzi nasich, s ktoremi sie thes Swedowie y Inflanczi bili zlaczeli, na glowe thamze przi Kiessi porazone, thak ze o kilkanasczie thysieczi lyudzi zbitich (*sic*) zostalo. Dzial vielkich 24 s prochi y apparathem ynssem voiennem wziętho; poimano thes niemalo ossob przednich, a drugie zbitho, owa z laski milego Boga dobrzo sie zdarzilo y nie lieda klieske wziął then nieprziyacziel. Krol JM. thu convocatią do Crakowa na pani polskie ad primam Decbr. zlozicz raczil, gdzie posla Moskiewskiego, ktori yusz nie blizu czeka, visluchacz ma poselsthwa, y ynsse niktore consultacie o potrzebach R. Posp. odprawicz a potem russicz sie bendzie raczil na swietha narodzenia Bozego do Varssavi, sthamthad zasio do Litwi, a tham panow Litewskich wezwawsi y maiąncz thes niektore pani polskie, posla thego odprawi thak,

yako sie namowi y na convocatiey Crakowskiey y owdzie s pani Litewskiemi. Daliei czo bendzie mial volia J. K. M. czinicz, gdis sie tho s consultacij przislich y odprawi posla thego pokazacz dopiero ma, nie zaniecham pothem oznaimicz VM. S Turek nie mami do thego czasssu nicz ynszego, yeno ze bassa Budziacki yesth zadawion. O Mechmeth bassi zgola nicz thu ani przes Volochi ani przes Vegierską ziemie yescze nie slissem. Na then czass vieczei nicz do pissania ku VM. nie maiąncz, lascze sie powinnei VM. mego mcziwego pana a swagra zalieczam, vinszuiancz VM. dobrego zdrowia y fortunnego we wsem powodzenia od Pana Boga. Dat. w Crakowie die 17 Novbr. 1578.

VM. swego M. pana swagier i sluga J. Zamoiski sst.

[1]) *Por. Nr. 236 uw. 5.* [2]) *Tej ceduły brak.*

267. Świętosław Lipski, podstar. bełzki do Zamoyskiego. Bełz, 22 XII 1578.

Nie może zapłacić Oleśnickiemu według zlecenia Zamoyskiego. Z powodu niebezpieczeństwa od Tatarów domaga się silniejszego opatrzenia zamku bełzkiego.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 41 Nr. 37. Oryginał własnoręczny z śladem pieczątki i adresem zwykłym.

Mcziwy Panye.

Tak yako WM. m. m. p. do mye piszacz raczil, abym pieczseth zlotech zaplaczil panu Oleszniczkyemu [1]), thedy - bym tho s checzyą rad uczinil na roskazanie WM. m. m. p., dogadzaiąncz potrzebye WM., ale zaprawde, ys na ten czas pieniedzy nie mam tak wiele, bo y then dlug WM. Ormjanom theras mam placzicz dziewieczszeth zlotech nad arende. By tham moglo bilo bicz na dalszy czas trochę, thedy-bym tho mogl uczinicz, ale theras na mye przicziększem, a czo mam dlugow potrosze u ludzy, thedy y tech nie mogę wicziągnącz. Yakos y u panow Marczinowskiech [2]) mam pultrzeczja thisziącza zlotech, o ktorem szie spodziewal, ys ye tham myely WM. m. m. p. w targ wtreczicz [3]). Mcziwy Panie, o Tatarach szam pewnie powyadayą, ysby bicz myely, a szam zamek nie dobrze mam opatrzni, y niemasz szie s kjem na niem bronicz, na chlopy prozna nadzieya, bom yus thego kilka razow doznal. A tak-by trzeba czo drabow prziiąncz, przinamniey 50, aby na iedne czwyercz, bo yako bacze po Panow Bracziey, ys szie nie mayą do thego, aby miely yechacz przecziwko nyem. Prochow y tich nie wiele, prosze WM. m. m. p., abys tho WM.

raczil obmislicz przes omjeskania, a mnye naukę dacz, bo yako bacze, poydą ly, thedy wie tho P. Bog, gdzie szie oprą, bo ych nie masz komu wciągnącz. S tem szie y sluzbami memy w Mcziwą laskę WM. m. m. p. zaleczam. Dan zamku Belskiego die 22 Decembris Anno 1578.

Szwietoslaw Lipskj WM. m. m. p. sluga powolni.

[1]) *Por. Nr. 268.*

[2]) Summaryusz dokumentów dóbr *Ord. Zamoy. (Ms. Bibl. Ord. Zamoy. 1580, str. 206), podaje pod 27 i 28 XI 1578:* dislimatio bonorum, ex qua constat Ioannem Zamoyski super bona Łosiniec, Rogozno et Wieprzowe Jezioro a Martino, Stanislao et Andrea Marcinowskie donationem obtinuisse in castro Belsensi obtinuise, *12 I 1579 też dobra Zamoyskiemu* in terminis terrestr. Belsen. Stan. et Adrianus (*s*) Marcinowskie donant., *por. Nr. 268 i* Terrestr. bels. *t. 16—17 str. 784, 846.* [3]) *wtrącić.*

268. Stanisław Konicki, pisarz bełzki do Zamoyskiego. Bełz, 22 XII 1578.

Czy rozpocząć sprawę na rokach bełzkich przeciw Oleśnickiemu. Prosi o przysłanie aktu.

Bibl. Ord. Zamoy. Fl. 38, Nr. 6. Oryginał własnoręczny z adresem: Wnemu P. Panu Kanczlierzowy Coronnemu Belskiemu, Knyssinskiemu etc. etc. etc. sthaioscie moyemu vielcze mcziwemu panu.

Mnye vielcze mcziwy Panye.

Wasey Panskyey Miloscczi oznaymuye, ze y roki Belskye theras po Trzech Kroliach w Belzie doydą, a ya nie mam wiadomosczi od WM. m. m. p. czo za postanowyenye z p. Olesniczkiem[1]) WM. raczis miecz na one pozwy, na kthore szie rok rospisal s p. Oleszniczkjm o krziwdy. A thak prosse WM. m. m. p., zeby my WM. raczyl oznaimicz, yesly bedzye szie thrzeba na nye rospieracz; acz czi ya tho mam na dobrem baczeniu, ze podobno pan Olesniczky bedzie chczial, y pisalem ya do Poplavskiego, zebi thes do thech spraw WM. przybyl. Przithem thes prosse WM. m. m. p., aby then zapis p. Marczinowskiego[2]), kthory tham WM. w Krakowie uczynil, WM. raczil roskazacz my poslacz dlia trasportati (*s*) ad acta terrestria Belzensia, yesli-bi pothrzeba. A zathim dai Panye Boze, zebim WM. m. p. m. w dobrem a forthunnem zdrowiu ogliądal. Datum z Belza 22 Decembris Anno Domini 1578.

WM. m. m. p. powolny sluzebnik Stanislaw Koniczki, pisarz.

[1]) *Por. Nr. 267.* [2]) *Por. Nr. 267.*

269. Zamoyski do Krzyszt. Radziwiłła, hetm. poln. lit. Kraków, 24 XII 1578.

Król polecił listownie podskarbiemu lit. dać pieniądze Radziwiłłowi. Z powodu niebezpieczeństwa tatarskiego będzie król musiał udać się ku Lublinowi. O konwokacyi w Krakowie. Nawet na małą ilość wojska podatki nie wystarczają.

Archiwum xx. Radziwiłłów w Nieświeżu. Teka Nr. 307. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym. Przy adresie zwykłym pieczątka i dopisek inną ręką: przez p. pisarza do Birz Anno 79. Ianuari 22.

J. W-ny Mcziwy Panie.

Zalieczam uprzeime y powolne sluzby *etc.*

S stronia (*s*) dania pieniendzy WM. piszał Krol JM. do pana podskarbiego Wielkiego X. Lithewskiego [1]) tak, iako to WM. z listu Krola JM. y JM. pana Troczkiego [2]) wyrozumiecz bendzie raczyl. Czo sie tycze inszich potrzeb WM., umislil był Krol JM., do Grodna przyachawszy, zarasz o nich ex propinquo cognoscere y odprawycz ie wedlie potrzeby. Terasz za timy trfogamy Tatarskimy nie moze tak rychło, iako umislył, do Lithwy przibycz, bo muszy się iusz indzie udacz na Liublin ku Wołyniowy y podobno gdzie daliey, liudzie kupiancz, obviam ire periculis Reipub. Y w takowych trudnoscziach na ten czasz nie moze tych potrzeb WM. odprawycz. My sam odprawowalismy Convocatią, ktora tanto magis była mi molesta, ze my małzonka moya była zachorzała. Czo się na tey Convocatiey concludowało, wyrozumyecz WM. bendzie raczyl s scriptu tego [3]), ktory w tim lisczie WM. possiłam. S tim powtore zalieczam uprzeime y powolne sluzby swe w łaske WM. Datum z Crakowa dnia 24 Decembra Roku Panskiego 1578.

Dzivuie sie temu Krol JM., ze jescze sie voina nie zaczela. Tak malo tam sie ludzi chova, a przedsie i starich poborow i s tich novich podatkow nie mogą sie odpravicz [4]) i czi, czo sa, ludzie, o czim Krol JM. pisse pilnie do p. Podskarbiego. A dali czo-bi mialo bicz, radzicz bendzie s p.. Radami V. X*ięstwa* i potem i na seimie ze wsitkemi stani oboiego panstva

VM. svego mciwego pana svager i sluga J. Zamoiski suscripsit.

[1]) *Por. Nr. 261.* [2]) *Eustachy Wołłowicz, podkanclerzy lit.*

[3]) *Brak go, por. Nr. 270, uw. 1.*

[4]) *O nieznacznej sumie poborów, por. list króla do Opalińskiego, marszałka w. kor. z 22 XII. 1578.* X. Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Batorego, *str. 152. Por. też Nr. 272.*

270. Zamoyski do Opalińskiego, marszałka w. koron. Kraków, 28 XII 1578.

Posyła listy królewskie[1] o tem, co na konwokacyi było, *i o wieściach z Rusi. Aby ogłosić postanowienia konwokacyi, trzeba złożyć roki grodzkie*[2], (*bo ziemskie nie przypadają teraz*). *Niech je potem przerwie i przybywa do Warszawy do króla na dzień oznaczony*[3]).

Druk. x. Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Bator., *str. 153. z Ms. Bibl. Kórnickiej 279. II. 153, f. 73. którego dziś brak.*

1) *Wydruk.* x. Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Bator. lc.
2) *Por.* Pawiński, Źródła Dziejowe *XI 49.*
3) *Może odpowiedzią na ten list, był list o którym tak pisze 31 XII 1578 x. Jan Piotrowski do Opalińskiego (ibidem, str. 154)*: To coś WM. z mciwej łaski swej do JM. p. Kanclerza pisać raczył, nie wiem, to mi listu przeczytawszy, jako przed-tem był zwykł czynić, nie oddał, tylko Szymonowi („co pieczęcie pasuje" *l. c.*) oddawając rzekł: „Schowaj ten list do skrzyni, bo tajemny".

271. P. Myszkowski, biskup krakow. do Zamoyskiego. Kraków, 31 XII 1578.

Poleca Gdańszczanina Krzysztofa Szturma.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 44, Nr. 48. Oryginał z podpisem częściowo własnoręcznym i adresem zwykłym.

Mcziwy Panie Canczlierzu.

Po zalieczeniu zyczliwych sluzb moych do laski WM. etc.

Christoph Szturm Gdanszczanin, ktory ten moy listh WM. odda, zasluzył mi tho dobrze przes czass nie mały, abym go WM. zaliecził. Ten ma pewne sprawy z niektorymi ossobami, ktore iemu na sąd Krola JM. przipadly, a isz iako on powieda są sprawiedliwe, zalieczam go wespolek y sz nimi WM. prosząncz, abyss mu w nich WM. pomoczen bycz raczył, czo on zyczliwie odslugowacz WM. bęndzie y pozna tesz tho, ze przyczyna moia miala mieiscze u WM. A zatim szię zwykley lascze WM. zalieczam. Datum Cracoviae die ultima Decembris 1578.

WM. m. m. p. ziczliwi sluga Petrus Myszkowski. Dei gratia Episcopus Cracoviensis ręką swą.

272. Zamoyski do M. Radziwiłła, wojewody wileń. Kraków, 31 XII 1578.

O wyprawie Krzysztofa, Radziwiłła hetmana pol. do Inflant, postanowi się coś pewnego dopiero, aż król przybędzie do Grodna i naradzi się z radą.

Archiwum xx. Radziwiłłów w Nieświeżu. Teka Nr. 307. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym, pieczątką i adresem (jak Nr. 274).

Oświeczoni mcziwi panie.

Zalieczіwsi sluzbi me *etc.*

O viprawie JM. p. Podczasego, sina VM. do Infliąnd thak, iakos mi pissacz VM. raczil, mowilem z J. Kr. M. Yeno w them zatrudnieniu, gdi y thu w Polscze y tham u vas Ich M. yescze prawie nicz albo malo czo dochodzi, nie wiedziecz, iako sie rzeczi mayą odprawowacz. Alie ma J. Kr. M. w richlie tham bicz u vas Ich M. w Grodnie, gdzie porozumiawsi się z VM. pani Radami Wiel. X. Lithewskiego, bendzie-li sie tho zdalo VM-cziam, syem walni bendzie zlozicz raczil, abi wiecz o tich wsisthkich rzeczach na niem sie czo postanowilo. A thak do bithnosczi thei J. Kr. M. u vas Ich M. poczekacz prziidzie i tham pokaze sie, czo daliei w thei mierze bendzie sie czinicz mialo. Na then czass vieczei nicz do pissania ku VM. nie mayąncz lascze się VM m. m. p. a povinnego zalieczam. Datum w Crakowie dnia ostatniego Grudnia 1578.

Niech JM. p. Podczaszi nie prziczita tego niecheczi, bo Bóg to vie, ze miedzi Krolem JM. a iem ieno sie niedostkem [1]) roschodzi. A te otoli (*s*) misli, iako moze, rzeczi latacz.

WM. swego mciwego pana sluga i svager povolni J. Zamoiski sst.

[1]) *Niedostatkiem poborów?*

273. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 12 I 1579.

Skarżą się na wywołanie gdańskiej monety i na paszkwil Fridewalda.

Archiw. państwowe w Gdańsku, Liber missivarum XXVII, 38. fol. 6b z nagłówkiem: Domino cancellario regni Poloniae exivit 12 Ianuari Anno 79.

Magnifice generose et plurimum gratiose D-ne.

Mag. D-tioni Vestrae paratissima studia et obsequia nostra *etc.*

Prodiit nuper edictum novum [1]) S. Reg. M-tis de minus iustis et inaequalibus taleris proscribendis, quo inter caetera incommoda, quae non tantum nobis et huic civitati, sed universae etiam provinciae eveniunt, Gedenensis moneta tam aurea quam argentea (quamvis talerorum et minutiorum nummorum tantum, qui post Ser-mi regis Sigismundi Augusti cusi sunt, mentio fiat) omnibus in universum subditis interdicitur. Quae res non immerito admirationem quandam nobis movere videtur, praesertim quod vero verius sit, monetam omnem auream et argenteam quoque, quae sub ima-

gine Reg. M-tis principis moderni, d-ni nostri clementissimi cusa est, iustam et fidelem ligam ac pondus, sicuti ab antiquo, habere, et isti quae inaequalis et minus iusta censetur, adnumerari nulla ratione posse. Si itaque monetam iniustam et inaequalem proscribendam esse S. M-tas Reg. censuit, iusta certe et aequalis proscribenda non fuerat, quemadmodum neque in ea sententia M-tem Reg. fuisse neque etiamnum esse nobis persuaderi patimur, sed de taleris tantum et minutioribus quibusdam nummis belli illius tempore cusis agi statuimus, atque ea propter Mag. D-nem Vestram enixo studio rogamus, ut de emendatione illius delicti cum M-te Reg. agere gratiose dignetur, cum ea res non nobis tantum in hac civitate difficultates multas pariat, sed universam etiam negotiationem ubivis ferme locorum cum summo Reipub. incommodo impeditam reddat. Faciet rem non minus sollicitudini suae convenientem, quam universae Reipub. comprimis utilem, et qua non solum perpetuam suam erga nos et universam hanc civitatem gratiam, favorem et benevolentiam magis magisque testabitur, sed nos etiam ad summa inserviendi studia devinctiores reddet. Edidit etiam libellum famosum Fridewaldus[2]) ille homo irrequietus admodum, cuius nomine ad S. Reg. M-tem dominum nostrum clementissimum scripsimus, et enixe rogamus, dignetur Mag. D-tio Vestra partes suas apud S. M-tem Reg. interponere, ut is ad supplicium meritum trahatur et nos penes transactionem et tranquillitatem pristinam conservemur.

[1]) *18 XI 1578. por.* Pawiński, Źródła dziejowe *XI 42.*

[2]) *Fridevaldus Michael z Elbląga, ur. 1526, wydał* „Die Gemaine vnd eintrechtige... Apweichunge de Lande Preussen von denn Kreuz Herrn durch den koniglichen Preuschen Instigatoren... H. Mychel Frydwalt... ins Deutsche transferyret, Crac. 1578". *Właściwie napisał tę książkę sługa Fridwalda, Maciej Laventalter, jako też i drugą do tej należącą* „Das ander Buch Warhaftiger beschreibungen der Preuschen geschichten 1579."

274. Zamoyski do M. Radziwiłła wojewody wileńskiego. Warszawa, 21 I 1579.

Król dopiero w Grodnie będzie mógł dać odpowiedź Radz. ojcu i synowi (Nr. 272), tam zaś przybędzie około 6 II, chyba że Tatarzy mszcząc się za napaść kozaków wpadną do kraju.

Archiwum xx. Radziwiłłów w Nieświeżu Teka Nr. 307 Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym, z pieczątką i adresem: „Oświeczonemu Panu Panu Mykolaiowy Radziwilowy Xiazeucziu na Dubinkach y Bierzach woiewodzie wileńskiemu Canclerzowy y Hetmanowy W. X-a Litewskiego etc. Panu a szwagrowy mnie mcziwemu."

Oświecony mcziwy panie.

Zaliczam uprzeime y powolne sluzby swe *etc.*

Nye tylko ia, alie any sam Krol JM. przesz piszanie nie moze WM.

w tych rzeczach, o których WM. raczi pyssacz, resolvovacz, az gdi bendzie w Grodnie a bendzie tam pewnie quinta albo sexta Februarij. Tham za radą WM. in re praesenti postamy *(s)* w rzeczach tich, iakoby się te wszitkie difficultates ulacznily. A tak racz WM. m. m. p. pilne staranie uczinycz, iakobi tesz WM. pod ten czas tamze do Grodna przibil. Ja iakom powinien y WM. y IM. panu Podcassemu y wszitkiemu domowy WM. słuzycz tam gotow bendę. S tym powtore zyczancz WM. zdrowia dobrego y wszeliakych pocziech zalieczam w laske WM. mego mcziwego pana uprzeime y powolne sluzby swe. Datum z Warssewy dnia 21. Sticznia Roku Panskiego 1579.

To bnzie[1]) Krol JM. w Grodnie circa 6. Febr. Zadną miarą sie nie odmieni, chibabi Tatarzin w ziemie wpadl, o ktorem ta wiadomoscz, iz po zavarcziu pravie przimierza przesz czusza (!) z poslem Króla J. M., kozaczi pograniczni naszi palili Tatarom kilka uluszow i skap ze dvieszczie wzieli, prze czo zadzierzal posla, a poslal do Turca skarzacz sie i o rade. Galdze (!) w Persij stoiacz dobito [2]). Ale iednak trzeba tego, abi Król JM. w Litvie czo richli bil i bendzie richlo.

WM. svego m. pana povolni sluga i svager J. Zamoiski sst.

[1]) *T. j. będzie.* [2]) *Por. Nr. 290 i 300.*

275. Samuel Zborowski do Zamoyskiego. Złoczów, 23 I 1579.

Prosi, aby za sprawą Zam. Krzeczowski oddał Tatarzynowi więźniowi Zborowskiego, co mu winien za wykupienie powinnej z jasyru.

Bibl. XX. Czartoryskich Ms. 2460 b. str. 391. Oryginał z własnoręcznym częściowo podpisem, ze śladem pieczątki i adresem: „W-nemu panu, panu Janowi Zamoiskiemu Canclerzowi koronnemu Belskiemu, Knyszinskiemu etc. Starosczie. memu zawsze Mcziwemu panu.

Mcziwi Panie Kanczlerzu.

Sluzbi swe uprzeymo w laske WM. swemu m. p. pilnie zaliczam etc.

Jako sobie zawzdi wielie o mcziwey a laskawey przüazny WM. swego m. p. obieczuię, thak nic nię wąthpie, ze w they sprawie thego wienznia Tatharzina mego, kthorą s p. Krzeczowskim ma, laski y mcziwey pomoczi WM. doznam. A iz then Thatarzim powinną p. Krzeczowskiego pieniąndzmi swemy za iego usilowaniem y prozba z ordy wikupieł, maienthnosc swą na tho, iako mam pewną sprawe, utracziwszi (gdiz-by ona biła nigdi nie wiszla iedno przezeń), theraz sie onem wipuszczeniem przez Podkowe[1]) szczaiczi y brony. Czo abi mu yako y inszim nie szlo, gdiz

wszithkie dopla czenia okupu Krol JM. decrethem swim poddal, nic nie wąnthpie, ze y thego wienznia mego przi theyze sprawiedliwosczi zachowac bendzie raczil; w czim abim ya mcziwey pomoczi WM. doznac mogl, zebi sie Krzeczowski zadną rzeczą, ani dawnosczią iaką abo odwoliwaniem do prawa inego nie broniel, ale wedle cerographu swego placzieł, prosze, czo tez sluzbami swemy zawdim zadzialiwiac gothow. A w tim pilnie prosze, abis mu WM. m. m. p. wiare dac y onemu do iego yasney sprawiedliwosczi thak, iakobi w mej wlasney rzeczi, dopomoc raczil. Przithim sie powthore mcziwey przijazni WM. zaliczam. Dath. ex Zloczow die 23 Ianuarii Anno 1579.

WM. swemu m. p. chenthliwie ziczliwi przijacziel y sluga gotow Samuel Zborowski z Rithwian ręką wlaszną.

[1]) *Por. Nr. 159.*

276. Eustachy Wołowicz podkancl. lit. do Zamoyskiego. Brześć, 28 I 1579

Posyła listy od Janusza Zbaraskiego, wojewody bracław. z nowinami z Turcyi. O sprawie Zbaraskiego z Ostrorogową.

Bibl. XX. Czartoryskich Ms. 2460 b. str. 439. Oryginał ze śladem pieczątki i adresem „J. W-nemu panu panu Zamoyskiemu Canczlerzowi Coronnemu Staroście Bełzkiemu, Knyszinskiemu i Zamecheskiemu, Panu a brathu mnie mciwemu i laskawemu."

Mcziwy panie Canczlerzu.

Posylam do pana Agrippy pisarza listhy, ktore mi dzis oddano do WM. i do mnie od JM. pana Woiewody Braclawskiego pisane, ktore WM. pokazane będą i s thych sprawic sie WM. będziesz raczyl o nowinach thamthych kraiow, iako sandyak sylistrowski ku woiewodzie pisal. Oznaymil mi thes WM. pan woiewoda o thym, is przezyskał prawo na Paniey miedzyrzeczky, [1]) wssakos nie chciałby nic w thy sprawie czinic daliey krom wiadomosci WM., a WM. będziesz raczył do thego wiesc, iakoby się tho przes pomiarkowanie przyacielskie dokonac moglo. Na then czas nic inszego pisac WM. zowąd nimaiac P. Boga prossę, abym WM. swego m. p. w dobrem zdrowiu oglądał. Sluzby moie poliecam lasce WM. Pana. W Brzesciu d. 28 stycznia Anno 79.

WM. zyczliwy powolny przyjaciel y brath Osthaphy Wolowicz Castelan Trocki ręką swą.

[1]) *Por. Nr. 94 i 241.*

277. Zamoyski do Gdańszczan. Warszawa, 2 II 1579.

Odpowiada na Nr. 273. W sprawie monety wysyła król Leszczyńskiego. Postara się ukrócić tego rodzaju paszkwile, jak Fridewalda.

Arch. państw. w Gdańsku. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym. Dopisane obcą ręką: Redditum 10 Februarii Anno 1579.

Spectabiles Famati Domini amici honorandi.

Quam mihi D-tiones Vestrae monetae causam per litteras commendarunt, de ea cum S. Reg. M-te sane quam diligenter egi, ac dabitur a S. Reg. M-te Mag. d-no Capitaneo Radzieioviensi [1]) negotium, ut quam monetam D-nes Vestrae nuper cum suae M-tis effigie ferierunt, proba satis nec ne sit, cognoscat. Neque enim recusat S. Reg. M-tas, quin quae proba est, in Regno passim usurpetur. Quod si talem esse eam, de qua scribunt D-nes Vestrae, constiterit, dabitur a me opera, ut in mandatum illud, quod brevi cum catalogo iustae et permissae pecuniae edetur, pro certo referatur. De Fridewaldo equidem doleo effecisse, ut D-nes Vestrae conquerantur, libensque in id incumbam, ut ea quidvis in quosvis scribendi licentia, quae hoc tempore passim grassatur, coerceri et restringi possit. D-nibus Vestris omnibus semper studiis cupidissime satisfaciam, quas bene valere exopto. Datum Warschawiae die II mensis Februarii Anno domini 1579.

Curabo hunc librum recognosci et rem totam diligenter ad Reg M-tem referam.

D-num Vestrarum amicus studiosisimus Ioannes Zamoiski Cancellarius subscripsit.

[1]) *Rafał Leszczyński, por. instrukcyę dla niego:* Janicki, Akta do pan Stef. Bator. *str. 373.*

278. Zamoyski do Grzegorza XIII. Warszawa, 3 II 1579.

Zapewnia o swem przywiązaniu do kościoła katolic. i życzliwości dla nuncyusza Caligarego.

Arch. Watykańskie. Nunziatura di Polonia 16 p. 31. [1]) *Oryginał z adresem:* „Sanct-mo D-o N-o D-no Gregorio XIII-o Ponitifici maximo.“

Binas a Sanc. Vestra litteras accepi, alteras a Iacobo Brzeznicio [2]) allatas mihi, alteras a R-mo Domino Ioanne Andrea Caligario Sanc. Vestrae nuntio redditas. Quod primis Sanc. Vestra et tuendae religionis catholicae curam et in iure et libertate ordinis ecclesiasticae (!) retinenda defendendaque studium mihi comendat: non committam, qui meus est catholicae religionis cultus et mea perpetua in sedem Apostolicam pietas, ut huius in me unquam quicquam desiderari possit, cum hoc a me et religio ipsa et muneris mei in hoc Regno ratio exposcat et (quod apud me pon-

dus maximum habere debet habetque) hoc mandatum et haec de me expectatio Sanc. Vestrae, quam mihi clementissime litteris suis ostendit, etiam accedat. Adhibiturum igitur eam me diligentiam esse voveo, ut quantum hisce iniquissimis temporibus diligentia, cura, opera perfici poterit, et Sanc. Vestrae et muneri meo et erga Deum religioni, omni studio atque officio me satisfecisse Sanc. Vestra perspectura sit. Ex alteris Sanc. Vestrae litteris et mandatis R-mum D-num Ioannem Andream Caligarium quam potui maxima observantia complexus sum, meaque omnia officia detuli, quae ab eo in me nunquam desiderari sinam, et quod hoc mea erga Sanc. Vestram pietas flagitat, et illius summa virtus, candor, gravitas, industria et in rebus gerendis singularis quaedam prudentia requirat, quibus ornamentis magna cum dignitate sua et eximio ecclesiae catholicae commodo munus suum, quod a Sanc. Vestra. commendatum habet, administrat - - Dat. Varschaviae die tertia mensis Februarii a. d. 1579.

Sanc. Vestrae humillimus servus Ioannes a Zamoscie Regni. Poloniae Cancellarius sst.

[1]) *Tamże jest z tejże daty list (oryginał) Zamoyskiego do kardyn. sekretarza stanu (kard. di Como) Ptolomeusza Gallo, częścią dosłownie z Nr. 278 zgodny. Prosi tu, aby go polecić papieżowi i wychwala nunc. Caligariego.*

[2]) *Brzeźnicki, kanonik poznański, por.* Wierzbowski, Uchansciana *IV 339.*

279. Zamoyski do Jerzego Radziwiłła, koadjutora wileń. Warszawa, 3 II 1579.

Stara się o biskupstwo wileń. Król jedzie dziś do Grodna, aby porozumieć się z panami litew. w sprawie wojny moskiewskiej. Hetmanem wczoraj mianował Mieleckiego, wojewodę podolskiego.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu Nr. 80. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem zwykłym. Druk. Nehring, Kwartal. histor. *IV (1890) str. 247 (miejscami błędnie).*

Jasnie wielmozni m. panie. Zaleczimsi slusbi swe *etc.*

O tich rzeczach, o ktorich VM. pissalesz mi i o ktorichesz mi s soba we Lwowie mowili,[1]) pilnie ia mislie, a tak, ze malo nie pilni, niss o sobie. W czem za kasda occasia sensim a me fundamenta iaciuntur. Jacz bende to czynil, czo bendzie z nalepsim VM., nie watpie tesz nicz, ze VM. o tem, czo postanowie, iesli Bog sdarzi, auctoritati meae stabit, i ze mi sie to bendzie od VM. dobrze nagradzalo. Jakosz i mnie sila na tem nalezi i komu vietsemu, abi na tem, czo na tem-bi miesczu bil, nam nicz nie schodzilo. Ale P. Bogu to poruczicz, w ktorego to samego renku. Ja pewnie pilne staranie czinicz bende. lecz milczenia wielkiego trzeba. Krol J. M. iedzie do Grodna dzisz. Tam porozumiawsi sie s pani Litewskimi, dalei

bendzie czinil, czo necessitas tei woini Moskiewski poniesie. Hetmanem wczora IM. p. voiewode Podolskiego declaroval. Rotmistrzom iusz sie listi przepowiedne rossilaia. Inse rzeczi VM. virozumiecz raczi z pana Konopaczkiego [2]). S tim sie lascze VM. zaleczam. Z Varsavi 3 Febr. 1579
V. M. svego m. p. ziczlivi svager i sluga J. Zamoiski, Canclerzi.

[1]) *Por. Nr. 236.* [2]) *Mikołaj, dworzanin i sekretarz królew. por.* Janicki, Akta do Stef. Bator. *347.*

280. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 12 II 1579.

Odpowiadają na Nr. 277 w sprawie monety i książki Fridwalda.

Arch. państw. w Gdańsku, Liber missivarum XXVII, 38. fol. 30 z nagłówkiem: Ioanni Zamoiski cancellario regni, exivit 12. febr. 1579.

Magnifice etc. Quod Mag. D-tio Vestra monetae nostrae causam adeo benigne apud Reg. M-tem egerit, pro eo perquam maximas ac possumus agimus gratias, qua in re Mag. D-tio Vestra non nobis solum, sed toti Reipub. magnopere gratificatur, quoniam alioquin non exigua fuit minoris monetae penuria. Quod autem ad bonitatem eius attinet, experietur Mag. d-nus capitaneus Radsieioviensis [1]), cui hac de re negotium datum Mag. D-tio Vestra scribit, eam omnem tam auream quam argenteam, quae sub imagine Reg. M-tis prodiit, probam et ad rationem grani ligaeque veteris (quam vocant) cusam esse, ac ideo cum ipsius Reg. M-tis dignitate cathalogo iustae et permissae pecuniae annumerari. Quod ad Fridwaldum attinet, itidem diligentissime gratias agimus, quod Mag. D-tio Vestra eam curam libens suscipit, qua hominis eius certe praeter decorum immodesti scribendi licentia et calumniae coerceantur. - - -

[1]) *Rafał Leszczyński, por. Nr. 245 uw. 1.*

281. Kardynał Hozyusz do Zamoyskiego. Rzym, 20 II 1579.

Poleca sprawę swego brata Jana.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 14. Nr. 2, Oryginał z podpis. własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym.

Magnifice Domine.

Proficiscitur istuc frater meus natu maior, vel si tantos itineris labores ipse ferre non poterit propter ingraviscentem aetatem, mittet filium suum Vlricum, certis de causis M-ti Reg. supplicaturum, ut, quae liberali-

tate Ser-mi Sigismundi Regis Augusti (cuius memoria sit in benedictione) ante multos annos illi concessa fuerunt, his iuxta diploma sibi datum ita deinceps fruatur, ut quod ei detrimentum allatum est, per decem annos, id M-tis Reg. munificentia sarciatur. Totum autem hoc negotium ipse, cum istuc venerit, pluribus explicabit. Hunc a Mag. D-ne Vestra, de cuius in me praeclara voluntate multa mihi polliceor, maiorem in modum peto, velit eum habere sibi diligenter commendatum et quibus in rebus opem et operam illius imploraverit, se talem praestet, ut non illum tantum, verum et liberos eius et me perpetuo sibi devinctos habere queat. Nullum erit officii et obsequii genus, quod vicissim Mag. D-tioni Vestrae per omnem occasionem summa cum alacritate non sim praestiturus. Quod reliquum est, opto Mag. D-nem Vestram diu bene feliciterque valere, cuius me amori dictumque fratrem meum causamque illius iterum atque iterum diligenter commendo. Romae die XX. Februarii MDLXXIX.

Mag. D-tionis Vestrae Amicus obsequens Stan. Car. Var. m. p.

282. Jan Sprengel burgrabia elbląski do Zamoyskiego. Elbląg, 25 II 1579.

Od zięcia przybyłego z Warszawy dowiedział się o życzliwości Zamoyskiego. Opisuje szczegółowo swą sprawę z Janem Bolemanem.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 152 Nr. 12. Oryginał z podpis. własnoręcz. i adresem: „Ill. ac Mag. D-no, D-no Ioanni Zamoyski Regni Poloniae Cancellario, nec non Belzensi, Knissinensi Zamechensique Capitaneo, Domino ac Patrono meo gratioso ac perpetua observantia colendissimo."

Illustris ac Magnifice Domine, Domine gratiosissime.

Ill. Mag. Vestrae observantiae et cultus mei paratissima studia *etc.*

Tametsi Ill. Mag. Vestrae voluntatem et benignitatem erga me singularem iampridem re ipsa perspectam habeam et de eandem porro mihi optima omnia pollicear, tamen eandem et ex generi mei Varsovia nuper reversi sermonibus cum voluptate recognovi. Itaque in eadem porro acquiesco, nec dubito, quin si ea, quae expectanda et speranda occasio est, se quando offerat, Ill. Mag. Vestra benignissimam quoque eiusdem et promissae munificentiae regiae sit rationem habitura. Interim memoriam meritorum illius grata mente recolam et quoad vixero, conservare et quantum potero, praestare non intermittam. Nunc quidem illud tantum Ill. Mag. Vestrae significandum existimavi, de quo et ex genero meo Ioanne Neodico nonnihil eam istic coram cognovisse puto, litem mihi quandam permolestam cum Ioanne Bolemanno esse de quodam ipsius chirographo, quo se nomine Mag. D-ni

Castellani Ravensis [1]) ad certae pecuniae a me mutuo sumptae summam exsolvendam, simul atque frumenta ab illo missa vendidisset, bona fide et sine omni fraude obligavit. Eam vero solutionem frumentis iam divenditis et pecunia accepta non praestitit, sed venditionem quoque in universum tergiversando negavit tantisper, dum ipsius emptoris testimonio et litteris convinceretur. Ac licet iterum iterumque per honestos viros debiti admoneretur, nihil tamen praestitit. Quamobrem tergiversationibus et calliditate illius saepius delusus, tandem ne debiti prorsus incertus essem, iudicis officio causaque summatim exposita implorato, cineres illius, quos hic habebat, sequestrandos curavi, donec vel satisdaret vel promissa exsolveret. Quod et ipsum ille cum magis magisque dubia spe protrahendo negligeret, ut iure sequestrationem demum prosequerer, necesse fuit. Itaque in ius illum citatum termino peremptorio constituto vocavi. Verum et iudice loci, ubi cineres sequestrati sunt, et iudicio contumaciter spreto ad dictum diem non comparuit, postridie saltem eius diei per litteras forum declinare tentavit; quapropter in contumaciam condemnatus fuit et terminus alius ad eandem purgandam inferendumque si quod haberet legitimum impedimentum datus. Ad eum cum compareret quidem, sed nec legitimum impedimentum ullum afferret, nec ad petita responderet, exceptioni tantum suae innitens et cineres ex sequestro liberari petens, res per appellationem interpositam ad Magistratum in secunda instantia devoluta fuit, termino prosequendae appellationi pro more constituto prima senatus sessione. Quam et ipsam ille tametsi sciret et constituere procuratorem posset, iterum tamen temere contumaciterque sprevit et clam hinc sive in aulam, quod prae se ferre visus est, sive alio se recepit. Quocirca et in secunda instantia absens, cum in totam causam posset, in contumaciam est condemnatus dictusque illi alius dies, quo illam vel purget, vel senatus sententiam de eo, quod iuris est, porro expectet. Quod ad Ill. Mag. Vestram propterea perscribendum existimavi, ut si forte in aula vel ipse vel nomine ipsius quispiam secus narrando quid in praeiudicium causae et legitimi iudiciorum ordinis moliatur, constare possit, quo pacto res hic omnis acta fuerit. Tametsi vero ille pacta perpetua, urgeat, quae arrestari nunquam vetent, sicubi in locis, quo spectet, instantia obtineri possit, tamen cum et pacta et leges omnes bonam fidem in contractibus desiderent, nec fraudibus patrocinentur, nec decipientibus, sed deceptis subveniant, ille vero mala fide agendo se suspectum reddiderit, contra quem leges sequestrationem admittunt, spero illum hoc nomine, quo se tueatur, non habere. Quam tamen rem Ill. Mag. Vestrae iudicio subicio atque oro, ut si quid istic apud S. Reg. M-tem occurrat, benignissima illius et officii mei Mag. Domino

Ravensi praestiti ratio habeatur, nec permittatur, ut cineres sequestro prius liberentur, quam liquidum ex chirographo debitum praestetur. Quod reliquum est, Ill. Mag. Vestram ad aeterni Dei gloriam, nec non incolumitatem subditorum felicissime florentem quam diutissime valere opto. Elbingae scriptae die 25 Februarii Anno 1579.

Illustris Mag. Vestrae observantissimus Ioannes Sprengell a Robem sst.

[1]) *Mikołaj Firlej.*

283. X. Stanisław Kłodziński do Zamoyskiego. Neapol, 27 II 1579.

W odpowiedzi na list z 3 I przedstawia sprawę swoją i swego brata z x. Janem Krasińskim i zatarg o kantoryę krakowską. Czy ma istotnie zakupić dla króla 12 koni w Neapolitańskiem?

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 37, Nr. 20. Oryginał z podpis. własnoręcz., pieczątką i adresem zwykłym.

Illustris et Mag. Domine, domine amice observandissime.

Vigesima sexta Februarii mialem list od WM. de data 3. Ianuarii, s ktoregom wirozumiał, is Krol JM., iako mi tes o tem szam raczi piszacz, zliecził WM. y JM. x. Biskupowi Cracowskiemu [1]) componere controversiam te, ktorą mam s xiendzem Crassinskiem okolo cantoriei Cracowskiei. Czo wszistko rozumiem temu, is szię stało za proszbą adversarii mei, ktori widzącz dobrze, is niema zadnei sprawiedliwosczi, ad favores confugit. Alie iakoskolwiek iest, dogadzaiącz woliei Krolia JM. y uffaiącz tak sprawiedliwemu rossządkowi WM., iako tes moiei wielkiei sprawiedliwosczi, to wszistko tam P. Bogu y WM-cziom polieczam. A is adversarius zawzdi to obiicit, is nieboszczik x. Biskup [2]) dał bił brathu memu [3]) canonią Cracowską, tedi brath moi iest gotow wroczicz mu te canonią, y iescze nad to uczinicz, czo szie WM-cziom bendzie zdało, iedno zebi szie został przi cantoriei, ktorą ia szobie wienczei wazę, nizeli kilka Canonij; na czem isczie x. Crassinski moze szie contentowacz, gdzie gdibi prawem przisło, oboiga-bi nie miał. Alie ieszli zebi szie tam tak zdało, zebi miasto wislugi za tak wielie liat y to dawno nabyte miałobi odemnie y od moich odiszcz, tedi pilnie prosze, abi WM. maiącz wszgliąd na wielką sprawiedliwoszcz y na dawne zaslugi moie, raczili mi to u Krolia JM. wiprawicz, abi na miescze tego raczil mie opatrzicz iakiem imieniem szwieczkiem, to iest iaką dobrą dzierzawą w Polscze albo w Litwie, ktore pospoliczie non requirunt praesentiam; a brathu memu, x. archidiakonowi

Zmuczkiemu, ratione contentationis niechbi x. Crassinski ną kaszdi rok do iego ziwota dawał trzista talierow et fructus indebite przes ti liata perceptes niechaibi obroczil od pias causas tam, gzie szie WM-cziom bendzie zdało, a mianowiczie na poprawe Bursi Hierusalem. A ieszlibi szie ta conditio dura zdała x. Crassinskiemu, tedi nie zadawaiącz mi trudnosczi y molestii, ktorich tes tu [4]) w sprawach Kroliowei Jei M. doszicz mam, niech cantorią bratu memu wroczi, a on mu rad spuszczi canonią y połowicze fructus cantoriae postąmpi. Tom WM. cheział oznaimicz, is w tei mierze honestatem, non utilitatem specto, bo gdibi biła non intercessisset auctoritas Krolia JM. y WM. tes, quam ego, ut debeo, plurimi facio, tedibich y ia za pomoczą Bozą cantorią y brat canonią miał. Jakosz nie wątpię, is WM. w tei mierze y sprawiedliwosczi moiei y zasług moich, ktore nie privovania bonis, alie znacznego opatrzenia potrzebuią, aequam et benignam rationem bendą miecz racili.

Poslal mi pan Fogelueder s Hispaniei licentią Regis Catholici ku wiwiedzieniu dwunasczіu koni s tego kroliestwa na potrzebe Krola JM. pana naszego, o czem mam za to, zė tes szam Kroliowi JM. piszał. Tom ia iedno chcział przipomniecz, isbi szie tu strudna naliazło tak wielie dobrich koni przedainich y ktorebi szię tam mogły podobacz; y ktemu muszial-bi ie przepłaczicz, gdis tu, kiedi czo dobrego, po kilku szet du*catow* przedaią, a dowiedzienie zasz do Polski zdrowo barzo trudne y kostowne. Zdało mi szie tedi, zebi ti konie składniei szie mogli kupicz in Lombardia, to iest w Bononiei, w Ferrarzu y w Mantui, gdis tam ius w tich stronach barzo dobre stada maią, a tu zasz barzo zniszczałi. Wszakze czo bendzie raczil rozkazacz Krol JM., z wiełką chęczią y pilnoszczią, iakom powinien, posluzę. A s tim szam sziebie y sluzbi szwe powolne w łaske WM. zaliеczam, pilnie proszącz, abi WM. na mię y na powinowate tam moie racził bicz łaskaw, a okolo opatrzenia mego tak u Krolia JM. iak y u Kroliowei Jei M., od ktorei do tego czaszu nie mam nicz pewnego, racził mi bicz pomocznem. A czokolwiek WM. w tei mierze dlia mnie bendzie racził uczinicz, tedi ia to wszistko WM. zaslugowacz y wszelaką wdzięcznosczią zadzieliwacz bende powinien. Neapoli die XXVII Februarii Anno Domini MDLXXIX.

WM. povolny przyacziel y sluga Stanislav Clodzinski.

[1]) *Piotr Myszkowski.* [2]) *Franciszek Krasiński.* [3]) *Maciej, był archidyakonem żmudzkim.*

[4]) *Do Neapolu wysłał go Zygmunt August V 1569* dla rekuperowania dóbr po Krolowey Bony, to jest Barskiego Księstwa y Rossanu, takze y summy, ktorą była dała na pewne dobra w tamtym krolestwie, *zob.* Paprocki, Herby rycerstwa pol. Krak. 1584, *324*. *Por.* Akta podkanc. Fr. Krasińskiego (Bibl. Ord. Krasiń.) *1869 i 70 I i II, passim.*

284. Mac.Topornicki, podstar. zamech. do Zamoyskiego. Skokówka, 4 III 1579.

Zdaje sprawę z robót przy budowie późniejszego Nowego Zamościa. O sprawie sądowej z Oleśnickim.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 64, Nr. 10. Oryginał własnoręczny, naddarty z pieczątką (z inicyałami M. T.) *i adresem:* JW-nemu JM. panu a panu Canclerzowy Korony Polskyey panu a panu mnye Mczivemu. *Papier z znakiem wodnym herbu Jelita.*

W-ny a moy mczciwy Panie etc.

Oddal my Bernath [1]) lyst od WWlm. abym mu doplaczył tey rathy ostatek, to yest dvyesczje zlotich, ktorąm zaraz dal, alye zaraz upomyna szye yuz trzeczjey. W jnszjch rzeczach pyssałem byl ku WWlm. przez Janusza, jeszcze vyadomosczj nycz nye mam, a thego my pylno trzeba. Pysze tam do WWlm. Bernardo, tak my sam povyadal, o 400 zlotich, ktore, jesly WWlm. raczj roskazacz, dam. Alecz to yuz wzyął tiszjącz zlotich, a malo za to pokazal. Ukazjvalem mu pjssanye WWlm., ze my WWlm. nycz ynego nye pysacz raczyl, jeno doplaczycz tey rathj, a on slownye povjada, ze WWlm. rączyl roskazacz. Narayl my grabarza Pan Sędzja Chelmski y slyszę ze dobrego, ktorj, skoro podszjąknye, kazal po szię przjslacz podvody. Czjeslya yuz sam ten od WWlm. przjyechal y począl robjcz okolo drzeva, rzemyesnykom y sobye czjesze drzevo, gdy szję ogrzeye. Proszę svego m. p yzby WWlm. raczyl pyssacz do Kniszyna, abj szje postaraly o lyepyarza y tego czo s kalenyczą[2]) snopj slomą poszywa domy, czego sam nye umyeyą, kovalya tez dobrego nyemasz. Teraz w ten zapustny ponyedzjalek bjlem z JM. panem Voyskjem v Grabowczu [2]) popyerayącz decrethu lyubelskjego. Juz nye tak fukaly jako na troych roczech, cziszey mowyl y przyaczielye jego. Skazano za decretem, obmissis jego alegacionibus. Bylą nyemala prza, na ktorą szję jescze procuratorovye byly nye zgodzily. Bral szję pan Olesnjczki [3]) przysziądz, jako tąm na ten czas nyebyl any oto . . . JM. proszyl, alye sąd any od WWlm. nye chcz*ial*... mu tego pozvolycz; apeloval, nye dopuszcze mu a*pela*-*c*yey. Potem swyadczjl de gravamine . . . urzą*du*, przedszję mu y to nyeposz*lo*, o czem tez WWlm. . . . nye JM. P. vojskjego. Barzoby dobrze mciwy P., abj WWlm. raczjl (*s*) poslacz raczjł ze dwa czugy yakych voznyczkow smodzjnow valaszkow, czobj to o travye tem szię robylo, choczby nye yednąkye, bylye robyly, czobi to tam tanye spravil. Bahdat tez yuz zeszel, nye vyem, bj czo uchoval stada, Jestin takze, jeno czo Starzechowsky; choczby WWlm. raczyl jeden kony do nych przyslaczy dlya stada. Jnerzeczj wszystkj mam na pyeczj vedlug roskazanya WWlm. A zatem P.

Boze day, abym WWlm. m.m. p. w dobrem a fortunem zdrowju oglyądal svego m. p. Z Skokovek ve srode wstępną 1579.

WWlm. sluga *M* [5]) *T*opornyczkj.

[1]) *Bernard Morandi, który w układzie z Zamoyskim z r. 1599 o wystawienie bramy w Nowym Zamościu nazwany jest* „architectorem" *Zamoyskiego.* (*Bibl. Ord. Zamoy. pl. 6 Nr. 18*).

[2]) *Pokrycie z perzu.* [3]) *Miasteczko w dzis. pow. hrubieszowskim.*

[4]) *Por. Nr. 267 i 268.*

[5]) „*M*" *i* „*T*" *naderwane.*

285. Piotr hospodar mołdawski do Zamoyskiego. Jassy, 6 III 1579.

Prosi, aby kazano pojmać Konstantyna Łakustę i przysłać komisyę na granicę.

Bibl. Ord. Zam. P. 26. Nr. 1. Oryginał bez podpisu z pieczęcią i adresem zwykłym. Druk Hormuzaki, Docum. priv. la istor. Romanilor. Supplementul. II. Vol. I. 1500 — 1600 *str. 288.*

Piotr z Bozei laski Hospodar ziemi Moldawski Pan i dzedzic.

Zdrowia dobrego i na wszem sczesliwego powodzenia od Pana Boga Wszechmogączego WM. wiernie miecz zicze.

Przythem WM. oznaimuie, izem tham posłal sluge naszego do JKr. M w potrzebach naszych [1]), przethom niechczial zaniechacz pisaniem swem zdrowia WM., ktorego WM. Panie Boze racz vziczicz. A isz WM. racziles my sie ofiarowacz bycz we wszem pomoczen do Krola JM., thagze i theraz prosze, racz się WM. tham staracz, aby mieli pretki przychod do JKr. M. sludzi moy y WM. racz oznaimicz JKr. M. o them łotrze Kosthantinu, kthory uczieklł od JKr. M., tagze sie byl zebral ku ziemy naszey, kthoremu Bog nie raczyl dopomocz do tego y w thym ucziekl byl ku Kaniowu. A teraz tak nam dali sprawę, zeby mial bycz czterzy milie od Czerkas i swemi liudzmy. A przetho racz WM. mowicz JKr. M., aby posłał komornika swego, zeby y poimal, albo zeby dał JKr. M. mandat slugom mym do starosth pogranicznich naliezączych [2]), zeby sie on starali, iakoby byl poiman, a poimawszy, aby był karan, zeby nie gwałtował wieczey ziem zobopolnych, bo dla takich się psuią pacta. Thagze tesz racz WM. przipomniecz JKr. M., aby zeslal comiszarze nagranicze ku czinieniu sprawiedliwosczy zobopolnych stron, bo sie wielkie szkody dziewaią podanym JKr. M., takze i naszym, y naiazdy do ziemi, zeby tho opatrzili komiszarze. A zathym sie. l ascze WM. zalieczam. Dan z Iasz dnia 6 Marcza roku Bozego 1579

WM. we wszem zyczliwy przyiaciel.

Z wlasznego rozkazania J. H. M. Piotra ziemi Mol.

[1]) *Odpowiedź na to króla wojewodzie wołos. z 18 IV, zob.* Janicki, Akta do Stef. Batorego *401.* [2]) *Mandaty z rozkazem pojmania Konstantego Łakusty, Wołoszyna, wysłał król 6 i 11 IV, zob.* Janicki, *e. c. 394—400.*

286. Rajcy Warszawscy do Zamoyskiego. Warszawa, 10 III 1579.

O zatrzymaniu talerzów srebrnych i skonfiskowaniu pewnych sum i małmazyi Gdańszczan w Warszawie.

Bibl. xx. Czartoryskich. Ms. 2460 b str. 301. Oryginał ze śladem pieczątki i adresem zwykłym.

Mcziwi Panie Canczlerzu.

Sluzbi nasze na wszem zawsze powolne *etc.*

Okazali szye sam, Mcziwi Panie Canczlerzu, w Varszawye pewne sthuky srebra w thalerzach oblednego poth roznemy herbamy, y do urzędu naszego sam podane, kthorich my przeth zadnem czlowyekyem nye opowiadami, aby czy, kthorzy ye w Varszawye zosthavyly, nye zchronyly szie, alye zebi za przyazdem sceslywem J. Kr. M., albo za zlozenyem seymu moglichmi ych dosthacz, zebi o sobie urzedowanie sprawę daly, skąth thego srebra dosthaly, bo sam czudzoziemczi, kthorich rzeczi regesthr, yesly WM. raczisz roskazacz, P. swemu m. poslyemy. W them thesz laskawey a mcziwey radi WM. p. naszego m. uziwami, ysz JM. Pan Drohiewski pewne dobra y sumi pyenyezne w Varssawye Gdanszczan confiscowawszy, pobral, a o nich do regesthru skarbowego wpisacz nye dal, za czem my obawyami szie thrudnoszczy oth Gdanszczan; thakze thesz y sthathek malmaziey yeden zahamovani y do thich czasow yesth, kthory yesly zebich-mi themu Gdansczaninowi, czya yesth, myely vidacz, o łaskawą a mcziwą radę y oth Gdanszczan obrone WM. p. swego m. pokornie prosziemy, lascze szię WM. pilnye zaleczayącz Dat. w Varszawye we whtorek po wsthepney niedziely Roku panskiego 1579.

WM. p. naszego m. we wszem powolny sluzebnyczi Burmisthrz y Raycze stharego miastha Varszawy.

287. Zamoyski do nuncyusza Caligariego. Wilno, 12 III 1579.

Zapytuje kiedy przyjedzie do Wilna. Cieszy się, że papież 100 Polaków chce wychowywać w kolegiach jezuic. Opisuje zdobyte działa moskiewskie. Radziwił hetm. polny stoi w kraju nieprzyjacielskim. Tatarzy cofnęli się z Moskwy i mają iść na Persyą.

Arch. Watykańskie, Nunz. di Polonia 16, p. 76—77, kopia [1]) *ręką sekret. nunc. Calig. z nagłówkiem*: Ex litteris Mag. D. Cancellarii Regni Poloniae, Vilna XII Martii 1579. *Druk. częściowo* Turgeniew, Hist. russ. Monum. I. Petrop 1841. *Nr. CXC.*

Etsi non dubitabam ea scribens, quae se R-ma D-tio Vestra in meis litteris summa cum voluptate legisse scribit, quin illi pro optimis suis erga S. Reg. M-tem ac rem Polonicam omnem studiis periucunda futura essent, tamen id ipsum ex epistola R-mae D-nis Vestrae peculiari quadam cum suavitate cognovi. Confidimus autem Deum praepotentem, cum principia S. Reg. M-tis hisce in locis commode benigneque verterit, caetera quoque benignissime fortunaturum esse.

Quod R-mam D-nem Vestram Varschaviae fastidium, Vilnae desiderium tenet, ex eo se etiam animus R-mae D-nis Vestrae cupidissimus cum S. Reg. M-te versandi singulariter ostendit. Equidem iam ante, et quidem Grodna, a R-ma D-ne Vestra per litteras petii, taceret me de sua ad nos veniendi voluntate certiorem, quo curari a me in tempore D-tioni Vestrae R-mae pro dignitate atque amplitudine sua hospitium quam commodissimum posset. Quod ut faciat, etiam nunc expecto. De adventu suo si R-ma D-tio Vestra sibi persuaserit, eum Reg. M-ti multo gratissimum fore, de quo equidem confirmare R-mam D-tionem Vestram possum, non eam ea fallet persuasio. Faxit Deus, ut R-mam D-nem Vestram salvam hoc loco complectar.

Quae addita epistolae R-mae D-nis Vestrae scheda continentur, in iis ea est S. Reg. M-tis mens idque studium, ut illo Principum Christianorum concedere nemini possit, sed tamen omnis illius deliberationis ratio, nisi atque fundamentum, in belli huius Moscovitici eventu atque felicitate versatur. Quod R-mam D-nem Vestram scire, idque solum ad S-mum Dominum Nostrum hoc tempore perscribere velim, coram cum R-ma D-ne Vestra his de rebus commodius et certius pluribusque comunicabo. De praeclara S-mi Domini Nostri liberalitate, qua centum Polonos iuvenes in collegiis duobus societatis Jesu afficere instituit, magna cum voluptate legi, estque, quod nobis de tam singulari ac plane paterna ista voluntate in gentem nostram gratulemur, perutili futura, cum ad ecclesiae in his locis atque Reipub. utilitatem, tum S-mi D-ni Nostri ad omne tempus nominis celebritatem atque observantiam.

De nostro Vilnam adventu credo D-nem V-estram iam ante inaudisse. S. Reg. M-tas altera huius Martii mensis die civitatem ingressa est; e templo in arcem primo digredienti capta nuper ab hoste Mosco tormenta bellica tradita per Illustrem D. Palatinum Vilnensem [1]) fuere, muralia sex magna et perpulchra omnia, sed inprimis insigne cum magnitudine, tum opere unum, lupi imagine atque ructu magna tubi parte affabre admodum insignitum, mortaria ibidem sex magna et maior etiam illo tormentorum mediocrium numerus. Quae omnia R-ma D-tio V-estra Deo volente adveniens visura atque ex iis coniecturam facile captura est, victoriam illam [2]) non

mediocrem fuisse; nobis profecto miseraeque Livoniae hanc hyemem ab iniuriis hostilibus tranquillam et bello vacuam praestitisse videtur. Copiae S. Reg. M-tis hoc tempore in agro hostili versantur duce Ill. D. Christoforo Radzivilio, Ill. D. Palatini Vilnensis filio, de quibus propediem aliquod novi expectamus. E Moscovia nuntius novus ad S. Reg. M-tem in cursu est, eum iam intra Lituaniae fines versantem hic expectamus. De Turcicis rebus, de quibus alia, quam ad nos Constantinopoli allata essent, ex Caesaris aula perscribi R-ma D-tio Vestra significat, ne ad nos quidem eadem hoc tempore perferuntur, Rediit hoc loco S. Reg. M-tis iuvenis quidam e Circassiis [4]), qui narrat Tartarorum Bialogrodensium summum ducem Bakkari in Moscoviam quidem profectum, sed ob nivium magnitudinem se inde referre coactum. Primum quidem nullam rerum Turcis adversarum dedisse significationem, post tamen in convivio a Capitaneo nostrato luculentius acceptum atque adpotum ostendisse, deletas in Perside Tartarorum copias esse, et nunc novas in bellum Persicum imperari ac cogi, Tartaris admodum invitis, sed tamen imperium Imperatoris Turcici defugere non possunt. Est et alius, qui a finibus Turcicis rediens hospitem suum, hominem Christianum, clam sibi narrasse ait, Turcicos exercitus a Persis cladem certam accepisse.

[1]) *Dołączona do listu Caligariego do kard. sekret. stanu z 21 III 1579.* [2]) *Mik. Radziwiłł.* [3]) *Por. Nr. 264.* [4]) *Czerkasy, twierdza nad Dnieprem.*

288. Zamoyski do Piotra Wolskiego, biskupa płockiego. Wilno, 12 III 1579.

Radzi przygotować się do podróży, gdyż król wyśle go na miejsce odwołanego posła Uchańskiego do Rzymu.

Arch. Watykańskie, Nunziat. di Polonia, vol. 16 p. 93. Kopia (zapewne tłomacz. z pol.) ręką sekret. nunc. Caligarego [1]) *z nagłówkiem:* Particula ex litteris Mag. D. Cancellarii ad R-mum D. Episcopum Plocensem, Vilna die XII Martii 79. *Por.* Wierzbowski, Uchańsciana, *t. V. str. 44 uwaga.*

Quam S. Reg. M-tas iam ante D. Paulo Uchanscio abrogandae legationis Romanae voluntatem suscepit, eam ita conservavit, ut per litteras Grodna in Italiam per cubicularium propere missas ei munus illud plane abrogaverit, ac privatum esse nihilque lectis illis litteris agere aut tentare iusserit, quod ad legati sui ad S-mum D-ominum Nostrum nomen officiumque pertineret [2]). Cum igitur S. Reg. M-tas R-mae D-ni Vestrae eam legationem decreverit et de ea, quam primum R-mae D-ni Vestrae scriptura sit, volui illud R-mam D-nem Vestram praescire, quo se mature ad eam

profectionem comparare posset, ne quid sit, quod acceptis a S. Reg. M-te mandatis R-mam D-nem Vestram a proficiscendi expeditione retardet, cum potissimum sciam S. Reg. M-tem R-mam D-nem Vestram ad omnem proficiscendi celeritatem diligenter cohortaturam esse. Hoc pro meo officio signficandum R-mae D-tioni Vestrae esse iudicavi, quam *etc.*

[1]) *Dołączona do listu Caligariego do kard. sekret. stanu z 28 III 1579.*
[2]) *Por.* Uchansciana *IV 117—120.*

289. Andrzej Pauli, radca elektora sas. do Zamoyskiego. Królewiec, 12 III 1579

Dziękuje za względy okazane bratu. Sprawę Zamoyskiego, jako też Berzeviciusa popierał na dworze królewieckim. Wkrótce wraca do Miśni.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 152. Nr. 13. Oryginał z podpisem własnoręcznym i adresem zwykłym.

Magnifice Domine observandissime.

Ingentes ago gratias Mag. Vestrae pro constanti sua erga me benevolentia, quam cum aliis multis nominibus ante hac testatam fecit, tum vero insigni illa sua humanitate, qua fratrem meum, quem ei commendaveram, complexa fuit, satis superque declaravit. Quo quidem beneficio Mag. Vestra ita me sibi devinxit, ut quaecunque eam velle intellexero, et a me fieri poterunt, in iis vicissim libentissime sim elaboraturus. Nihil enim magis cupio, quam amicitiam superiore anno inter nos constitutam [1]) perpetuam esse. Quod ut fiat, pro mea erga Mag. Vestram observantia nihil intermittam, ac quod Mag. Vestram eodem modo affectam esse ex humanissimis ipsius litteris intellexerim, summam mihi voluptatem attulit, deque ea re non parum mihi gratulatus fui. Fratrem quem dixi meum ut Mag. D-tio Vestra porro etiam commendatum sibi haberet, diligenter eam rogarem, nisi eximia humanitas Mag. Vestrae eiusque erga me toties perspecta propensissima voluntas talem petitionem iure quodam suo repudiarent. Qua de re Tidemannus Gisius Mag. D-nis Vestrae nomine ad me scripsit, eam quam potui diligentissime curavi, ut ex ipso Mag. Vestra intelliget. Mag. quoque Domini Berzevizej [2]) negocium, quantum quidem in me fuit, promovi et cupivissem sane, homini amicissimo, clementissimis praesertim litteris S. Reg. M-tis et commendatione Mag. Vestrae accedente, magis etiam prodesse. Sed non ignorat Mag. Vestra, in aulis orandi quotidie tempus esse, exorandi non item. Ego iam sarcinas colligo ac Prussiam tandem relinquere et in Misniam Deo volente rediro cogito. Ubicumque autem ero, Mag. D-tio Vestra me ad omnia officia

paratissimum semper habebit. Beno valeat Mag. D·tio Vestra. Datum. Regiomonte XII Martii, Anno LXXIX.

Mag. Vestrae observantissimus Andreas Paullj.

[1]) *Por. Nr. 208.* [2]) *Por. Nr. 107. uw. 1.*

290. Jędrzej Taranowski do Zamoyskiego. Adrianopol, 12 III 1579.

O usposobieniu w Turcyi po klęsce poniesionej od Persów i przygotowaniach do odwetu.

Bibl. xx. Czartoryskich Ms. 2460 b. 207. Oryginał z podpisem własnoręcznym i adresem: JM. memu mcziwemu Panu, Pauu Canczlierzowi Coronnemu etc. Panu a dobrodzieiowi memu mnie zawsze mcziwemu.

Mczywy Panie Canczlierzu.

Sluzby szwe powolne *etc.*

Azem iusz w tey drodze trzy listy do WM. m. m. p. piszal, alie yzem thu w Jedinie kupcze, kthorzy do Lwowa iechali, naliazl, thedym ich przesz listu do WM. m. m. p. puszczicz nie chcial. WM. memu m. p. oznaimuię, yzem d. 20 Marty do Andrinopolia prziiechal. Woloszech sznieg wielky a za Donaiem zasz mokra droga iazdy mey opozdzyla, tak ze my iusz konie barzo naoslabialy. Owdziem Turky barzo zaloszne zastal, s tey przegraney bitwy przecziwko Persom, w ktorey Eminskiego Paszę zabitho, Mustaphę Paszę poimano, Begliebega iednego poimano, szeszczy szdiakow znacznich zabitho, Adelgiereia Galgę ze dwiema brathy y ze dwiema szyny ze sterdziesczią tysziączy Tatarow woiska pobitho, Szarwany miasto y zamek moczny, kthory beli Turczy przed tem wzięli y inszich wielie Persowie odięli, potim poszli do Babiloniey, gdzie y do thych czaszow woyuią etc. Terasz czeszarz Tureczki wszitkę mocz szwoię przecziwko niem wyprawuie, ze y czy czo pul-aspri vlaphi [1]) na dzien maią, na woine isz muszą, a czi zasz, czo na woinę nie idą y chrzesczianie, y zydzi pobor dacz muszą; konie u kogo zastaną, okrom poszelskich gwaltem biorą, albo ie muszą okupowacz. Woiewodzie Woloskiemu, Multanskiemu, Siedmigrodzkiemu pokilkunasczieszet kony dacz pod strzelcze kazano. Ja dalibog w tem tegodniu spodziewam się bidz w Constantinopolim, gdzie Czeszarz Tureczki [1]) iest y ma tam terasz bidz Aiag Dywan, tho iest rokosz. Stamtąd zarasz wszisczy na woynę poidą terasz in Aprili, przy kthorich dwu Paszow wielkich poszlie. Czarowi Tatarskiemu upominki nie male poslal, szablie, pieniedzy nie malo, zeby rozdarowal szwoiem Murzom y inczem,

y zeby czo z naiwietszą mocza szam szię ruszyl. Zatim szie WM. memu m. p. mcziwey lascze zalieczam. Dan w Andrinopliu d. 12 Marty A. D. 1579.

WM. m. p. m. sluga nanissy Jendrzey Tharanowsky posel Krola JM. do Th*urcyi*.

(*Dopisek częściowo nie dający się odczytać:*) .... molestam principum et ....., fere in deterius fit ...... et periculosa ale od czego Bog fortuna y przyaciel.

[1]) *Lafa z tureck. ülüfe = płaca, żołd.* [2]) *Murad III, por. Nr. 300.*

291. Zamoyski do Jana Sprengla, burgrabab. elbląs. Wilno, 20 III 1579.

O przywrócenie nabożeństwa katolickiego w kościele parafialnym w Elblągu.

Arch. biskupie w Frauenburgu D. 39. fol. 35. Kopia spółczesna z nagłówkiem: „A domino Cancellario dno Burgravio Elbingensi[1]).“

Spectabilis et famate domine, amice charissime.

Admonetur saepius S. Reg. M-tas, dominus noster clementissimus, a plerisque praecipuis Regni Senatoribus, ut ne ius suum patronatus et collationis ecclesiae parochialis Elbingensis posthabeat. Admoneor et ego, ut quod officii mei esset, ea in re praestem. Ego quidem cum intelligam necessario id ad S. Reg. M-tem pertinere, neque per leges licere eius M-ti eam ad rem connivere, D-tioni Vestrae hac de re scribendum putavi eamque certiorem reddendam S. Reg. M-ti hoc onus et ratione iuris sui Regii incumbere et aliter tuendae authoritatis suae causa facere non posse, quin parochiale templum in civitate illa sacerdotibus catholicis restituatur[2]) Memini, cum de hac re Toronii cum D-bus Vestris nomine Reg. M-tis ageretur, eas respondisse: non se alienas esse a recipiendis sacerdotibus iisque templum parochiale tradendo, modo ne ii sint ex ordine, quem vocant Societatis Iesu. Quamobrem D-tio Vestra una cum iis, qui in senatu sunt provideat, quo et iuri Regio et rei ipsius necessitati in eo negotio satisfaciat, ut et Reg. M-tas studium erga se civitatis illius suae, quod in aliis rebus est, agnoscat et nos, qui illi civitati singulari benevolentia devincti sumus, maiorem causam de illa apud R. M-tem benemerendi habeamus. Haec prius scripsi, quam aliquid eius rei fieret, ut placide hoc negocium perfici posset. Qua de re expecto responsum D-nis Vestrae. Bene valeat D-tio Vestra. Vilnae XX Martii A-o 1579.

Ioannes Zamoiski Regni Poloniae Cancellarius.

[1]) *Że on był burgrabią, por.* Eichhorn, Stan. Hosius, Mainz. 1854 *II str. 482. Por. Nr. 282.*
[2]) *Zob. Nr. 247; ten list wywołał niniejszy.*

292. Zamoyski do Gdańszczan. Wilno, 21 III 1579

Prosi, aby spławiającym jego zboże do Gdańska udzielono pomocy.

Arch. państw. w Gdańsku. Abth. LIII. Aktenschublade, 90. Oryginał ze znakiem wodnym „Jelita," *z podpisem częściowo własnoręcz. z pieczątką i adresem zwykłym, obok którego dopisano inną ręką:* *Redditum* 12 Aprilis Anno 1579.

Spectabiles Domini amici observandi.

Deducunt mei e bonis atque possessionibus meis frumentum meum atque alia rerum genera Gedanum, qui ut iis in rebus vendendis expeditius et feliciore negocio versari possint, eos D-bus Vestris maiorem in modum commendo petoque, ut et his et iis, qui in posterum etiam meis cum rebus isthuc perventuri sint, omnibus studiis suis adsint et quoties D-num Vestrarum auctoritatem opemve requirent, libenter eos adiuvent. Hoc mihi gratissimum erit cupido D-bus Vestris vicissim omni studio satisfaciendi. Quas bene valere cupio. Datum Vilnae die XXI mensis Martii Anno 1579.

D-num Vestrarum studiosissimus Ioannes Zamoiski, Regni Poloniae Cancellarius, Belzensis, Knischinensis, Zamechensisque Capitaneus manu sua.

293. Achmet czausz do Zamoyskiego. Jaspazar, 25 III 1570,

Wysłany przez sułtana do wojewody mołdawskiego, załatwi się jak najszybciej, aby pomagać posłowi Taranowskiemu w Konstantynopolu.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 22 Nr. 2. Oryginał podpisany tąż ręką co i Nr. 195, z śladem pieczątki i adresem: Spectabili ac Illustri Domino Domino Ioanni Zamouszki Cancellario regni Poloniae et. Capitaneo Belzensi Domino Domino mihi faventissimo.

Ill-me Domine Domine mihi faventissime.

Post officiorum meorum perpetuam commendationem etc.

Quod ab initio regno regibusque Poloniae fideliter constanterque inservierim, Ill-me domine, notum optime Ill-ti Vestrae est; quod etiam in posterum declarare modis omnibus studebo. Dolet autem mihi vehementer in praesenti negocio S. Reg. M-tis et regni Poloniae me cum Mag. Domino Taranowczkio [1]) non esse iniunctum Constantinopoli, quod non mihi, sed mandato Caesaris mei potentissimi, quo Moldaviam ad palatinum Moldaviensem sum missus, Ill-tas Vestra et S. Reg. M-tas tribuere debent. Tamen viribus totis dabo operam, ut quo citius fieri potest, rebus Caesaris mei absolutis, Constantinopolim redeam et negocia S. Reg. M-tis ad exitum deducam. Interim officia mea Ill-ti Vestrae offero, utque mihi man-

det, singulariter peto; intelliget Ill-tas Vestra me in omnibus · promptum et paratum Ill-tis Vestrae esse amicum, nec quicquam in mandatis eiusdem pratermissurum. Caeterum, ne mei Ill-tas Vestra obliviscatur, sed tempestive et intempestive S. Reg. M-ti commendare dignetur, etiam atque etiam peto, intelliget autem Ill-tas Vestra commendationi Ill-tis Vestrae responsurum. Ill-tem Vestram quam felicissime valere cupio. Datum in Iaspazar, oppido Moldaviae, 25 die Martii Anno Domini 1579.

Servus fidelis Ill-tis Vestrae Ahmat czaus, Adrianopolitanus.

[1]) *Por. Nr. 290.*

294. Zamoyski do Gdańszczan. Wilno, 28 III 1579.

Poleca spławiających komięgi ze zbożem starostwa knyszyńskiego.

Gdańsk. Abth. LIII. Aktenszublade 90. Oryginał jak Nr. 292 (z takimże podpisem). Dopisek a tergo: Redditum 16 Maii Anno 79.

Spectabiles Domini amici observandi. Salutem et studiorum meorum commendationem.

Et ante [1]) D-bus Vestris commendavi meos, qui cum frumento meo aliisque rebus e Russia Gedanum hoc anno pervenient, et hisce num eos commendo, qui ex capitaneatu meo Knischinensi frumentum itidem meum ratibus quinque, quas vulgo cameias [2]) vocant, impositum deducent, maiorem in modum a D-bus Vestris peto, ut iis rebus omnibus adsint, quae facere posse ac venditionis cum facilitatem tum utilitatem existimabunt. Erit hoc et gratissimum mihi et curae, ut D-bus Vestris omnibus vicissim studiis quam cumulatissime semper satisfaciam. Bene valeant D-nes Vestrae. Datum Vilnae, die XXVIII mensis Martii Anno Domini 1579.

[1]) *Por. Nr. 292.* [2]) *Komiega=galar do spławiania zboża.*

295. J. T. Drohojowski star. przemyski do Zamoyskiego. Przemyśl, 29 III 1579.

Po odjeździe króla na Litwę spokój w kraju. Trzeba pieniędzy, by wziąć w posesyę Uhnów od Sienieńskiego. Wstawia się za Żółkiewskim i swym bratem, Kilianem.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 17 Nr. 2. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: Wnemu a mnyc Mciwemu Panu i Dobrodzieiowi JM. P. Kanclirzowi Koronnemu, Staroscie Zameskemu, Belskiemu, Knysinskyemu etc. etc. do rąk własnych nalyczy.

Mnye Mczywy Panye Kanczlirzu.

Pilnye sluzby me do lasky WM. mego Mczywego Pana zalyczam. W sprawach Krolia JM. i Coronnych nimam nycz z naszego kraiu ku WM. pisać. Sam then odiazd Krolia JM. do Lithwy pomdlił wsystko i uspokoil, az tysz i the, ktorzy przebigali sie s krakowskyego kraiu do nasz, o czym w pirsych lyscich ku WM. ode mnye bylo. W sprawach WM. tak czynye, iako za pomocą Bozą bendzie WM. wdziencznо, o czym na listy me pirsze trzeba od WM. responszu. Przytym pyenyendzy by nam czokolwyk trzeba na S. Woiciech, panu Syenyenskyemu, abychmy zarasz posesią wzieli do rąk WM. i s tegoz imyenya na gody zebrac czo pienyendzy do summy glowny, bowym na S. Woiciech w Uchnowie [1]) bendzim s Topornyczkym [2]) dlia possessyiej, abym nye pustky odebrał od pana Syenyenskyego. Insze rzeczy i okolicznosci iusz tak sie obwaruyą, iako wsistko czalo bendzye, tosz i Stabrovem [3]) zarasz uczynye. Pan Mikolai Stadnyczky Burgrabia Krakowsky odumarl trzech wsyiei w Przemiskym starostwye; iesli zona iego nima dozywocia, racz WM. z lasky swy pana Zołkiewskiego przenisc do tych wsy a ia mu nyech iescze czo dam do tego, bo prawie nisczeye, m. m. panye, bez siana, bez pastewnyka, bez drew, bez chrustu do iazu i mostu i dalii etc.[3]).

Daly WM. bandz mym mciwym panem. Dan w Przemisliu 29 die Marcij Anno Domini 1579.

WM. m. p. m. zawsdi sługa Jan Thomas Drohoiowsky Starosta przemyski.

Piisscharzem ziemskim przemiskim prosschimi racz WM. uczinicz pana Kiliana Drohoiowskiego. [4])

[1]) *Uhnów, miasteczko, dziś w pow. rawskim-ruskim.*

[2]) *Maciej Topornicki, podstarości zamechski. Por. Nr. 297.* [2']) *Por. Nr. 297 uw. 2.*

[3]) i dalii etc. *dopisane własnoręcznie.* [4]) *Brat autora listu,* (Paprocki, Herby rycer.)

296. Zamoyski do Jerzego Radziwiłła koadjutora wileń. Wilno, 1 IV 1579.

O przygotowaniach do wojny moskiewskiej i uchwałach w tej mierze na Litwie; o szczęśliwem odparciu nieprzyjaciela z pod Kiesi i wtargnięciu Krzysztofa Radziwiłła, hetmana polnego, aż po Dorpat i o posłach moskiewskich.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu. Nr. 80. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem jak Nr. 266. Druk. Nehring, Kwartalnik historyczny *IV (1890) str. 247 (z drobnymi omyłkami).*

Žalieczìwszy powinne sluzby swe do łaski VM. m. m. p. swagra *etc.*

Czo szie sam u nasz na then czasz dzieye, krothcze VM. swemu m. p. oznaymuyę, bo podobno od ynszich tesz bendziesz mial VM. o them wiadomoscz. J. Kr. M., yako szie na seymie Varszawskyem postanowilo, wziąl przed szie voynę Moskiewską y chcze yą serio a statecznie prowadzicz. W czem ku poborom, ktore na seymie sam na thę woyne uchwalione, niemaly przy them rathunek y pomocz s tego panstwa, Xienstwa Wielkiego Lithewskiego, miecz bendzie. Bo naprzod panowie Jch Moszcz w Grodnie, na pierwssem z J. Kr. M. ziechaniu, postampili J. Kr. M. poczty doszicz niemale na thę potrzebę, thosz y riczerstwo na swych ziezdziech pothem uczynilo; wiencz zaszie z dobr Krolia JM., chocz są niektore zastawamy, niektore dozywocziami onerowane, yednak pewną z wlok quotte zbosz, pewną wolow in commeatum woysku, y odwosz tego do voyska; ku themu pewną thesz liczbę chlopow z siekierami, motykami, rydliami, dla potrzebnich w woyscze roboth postampili. Nadto pobory od kupi wszelakich, ktore ad primum Januarii mialy szię konczycz, prorogowali do dwu liath y nabywayą na nie pieniedzy. Awa doszic niemale chenczy J. Kr. M. w ludziach thego panstwa ku tey potrzebie Rzecziposрolitey poznal y iusz szie wszytek ad belli cogitationes obroczil. Zolnierze tak yezdne yako y piesze przymuye y czo do woyny nalezy, s pilnosczią opatruye. Tho tesz yusz VM. wiedziec dawno raczisz, yako szię naszem z lasky milego Boga przeciw themu nieprzyaczielowy, gdy ludzie iego Kiessi w Inflantach dobywaly, poszanczowalo. Pothem zaszie themy otho niedawnemy czassy JM. p. Podczassy brath [1]) VM. znaczną przeciw themu nieprzyiaczielowi poslugę uczinil: woyowal yego ditiones okolo Derpatu, ucziniwszy wiazdę z ludzmi zolnierskiemy dobrze głęboko; miasto Derpt opalił; zamek Kerepeth wzial y zborzil, na niem ludzi niemalo pobral y dzial kilka, zywnosczy bardzo wiele, ktorą popalił, korzisczy y plonu wygnaly (?) doszicz, ludzi na kilka tysienczy a bydla kilkanasczie; awa z lasky Bozey doszicz dobra i znaczną poslugę JM. uczynil. Poslal tesz terasz znowu Moskiewsky poslancza swego do J. Kr. M., napominayancz, aby J. Kr. M. przimierze poprzisiągl a o Inflanty sz niem tractowal. Alie J. Kr. M. poprzisziegac go nie chcze, bo listh, ktory poslowie na tho przymierze dali, rozny yesth od listu yego, y kthemu isz poslowie Moskiewsczy w Crąkowie nie chcziely slowa hospodarskiego do J. Kr. M. sprawowac y ni w czo szię wdawacz, upornie szię thego domagayancz, aby J. Kr. M. wstal pitayancz na zdrowie hospodarskie, y s tym temere od J. Kr. M. odesli. Przeto J. Kr. M., pusczìwszy ye iusz tak, yako szie naparly, besz sprawowania poselstwa, wienczey

ych do sziebie przipusczacz y przizywacz nie chcze. A iusz w ymie Panskye s tem nieprzyiaczielem czynic bendzie.

Thocz telko yest, czom chczial VM. swemu m. p. o rzeczach sam naszich oznaymicz. Caeterum o mnię y chencziach mych ku sluzbam VM. wąthpicz nigdy nie trzeba VM. Wszisthkie rzeczi VM. tak mam na pieczy, yako wlasne szwe. A s tym szie w milosczliwą a powinna laskę *etc.* Dat. w Vilnie 1 Aprilis A. 1579.

VM. swego m. p. swager i sluga J. Zamoiski canclerz.

[1]) *Krzysztof Radziwiłł, syn wojewody wileńskiego; por.* Heidenstein, Rer. Polon. *III. 127.*

297. Maciej Topornicki, podstar. zamech., do Zamoyskiego. Zamech, 2 IV 1579.

Z Drohojowskim dopiero na Wielkanoc pojedzie do Sienieńskiego. Trudno wziąć pieniędzy na rajtary, bo i architekt Bernara Morandi się o nie upomina. Topornicki wybierał z innymi miejsce na zamek (przyszłego Nowego Zamościa).

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 64 Nr. 11. Oryginał własnoręczny z adresem jak przy Nr. 284. i dopiskiem obcą ręką: Od Topornickiego, od p. Snopkowskiego, od p. Vhrowieczkiego Vaclawa, od p. star. przemiskiego: około Vhnowa. Reddit. Vilnae d. 11 April.

JWni a moy Mciwi Panie etc. etc.

Prosilem byl JM. Starosti Przemiskiego[1]), abim byl mogl spolu z JM. teraz przed svięthy doyechacz do p. Szienienyskiego, a toz mi JM. odpisal, ze az z vielkyey noczi, czo WWlm. raczi zrozumyecz z listow JM., ktore do mnye pyssal[2]). Oddal my tez JM. p. Urovieczky[3]) lyst od WWlm. m. m. p. w poniedzialek w wieczor yuz post dominicam Laetare[3']) w Skokowkach[4]), bo myę tam zastal, w ktorem my WWlm. raczi pissacz, abym na thi rayteri dostal pyenyędzi dwanascie seth zlotich na fanti. P. Bog to vye, ze sam takie bezpyeniąze w ovych krayech, ze na dobrą viesz y nie mogą ych dostavacz, y nietilko na srebre albo zloto, a wszakoz pisalem o them dzyszj do JM. starosti przemiskyego, ova P. Bog zdarzi m. m. p., ze ych tam moze dostaczj.

Pisalem przez p. Jana Droyowskyego ku WWlm. y o tem tez pyssalem, ze s panem[5]) Marczinowskyem, ani zapisu uczinili, any thich pultoru thisziączu nazad nye wroczili, ktore obyeczuią wroczicz na vielką nocz. Są tez pultora tisziącza zlotich, są tez 400 zlotich, ktorych szię yuz Bernardo[6]) upomyna. Jeslybi to nagla a potrzebna, tedibi s thich daczj, aliebi

to tez pylna p. Dunykowskyemu y p. Sienienyskjemy. W loth chcze począcz murovacz 'po vielkyey noczi za dvie niedzieli y yuz ma materyey niemalo oprocz czegli jescze, ktorey nycz nyemasz. Otoz, m. m. panie, vyyezdzalem tam s p. woyskyem y s p. Urovieczkyem na to miesce, jako yest roskazanie WWlm., ve Zdanovye [7]; tedy szię iem to tam nie zdalo, jeno przed Skokowka, y mial tam p. Urovieczki y p. voysky o them ku WWlm. pisaczj, trzeba yzbi WWlm. richlo raczil o tem znaczy daczj. Bernardo acz to yuz wzyął ode mnie 1000 zlotich, napira szię tey rati 400 zlotich, proszę, racz mi WWlm., m. m. p. o tem naukę dacz etc. A zatem P. Boze day, abym WWlm. m. m. p. w dobrem a fortunnem zdroviu ogliądal a w pocziechach vielkych. Z Zamcha 2 Aprilis 1579.

WWlm. unizoni sluga M. Toporniczky.

[1]) *Por. Nr. 295.*

[2]) *Zdaje się, że to do Topornickiego pisał Drohojewski list, z którego został się tylko urywek taki (Bibl. Ord. Zamoy. pl. 51 Nr. 9. oryg. z podp. częściowo własnor.)*: s. p. Dunkowskym o Stabrow, bo ten nam ius na (*s*) zginye, a s pienyandzmi nam tys gotowymi dlia p. Syenyenskiego dobrzeby bylo, alye ius tak terasz te zmowę zachowam do szczęsnego uirzenya z WM Przytym iesliby sie czo nowego z Litwy ponowilo, prose oznaym mi WM., a ia tysz takze uczynye, bende-li miał czo nowego. S tym szye lascze WM, zalyczam. Dan w Przemysliu 28 Marcii A. D. 1579. WM. zyczliwy prziaczil zawsdi, Jan Thomas Drohoiowsky z Drohoiowa starosta przemyski. Do JM. tys WM. nye omieszkiwai pisac, kiedy szye trafi per occasionem

[3]) *Por. Nr. 212.* [3']) *=30 III.*

[4]) *Wieś, na miejscu której stanął Zamość.* [5]) *Przekreśl.* pany *Por. Nr. 267 i 8.*
[6]) *Por. Nr. 284.* [7]) *Wieś Ordynacyi Zamoyskiej pod Zamościem.*

298. Mik. Krzysz. Radziwiłł, marsz. nadw. lit. do Zamoyskiego. Nieśwież, 7 IV 1579.

O uwolnieniu go od spraw trybunalskich. Robi wyrzuty Zamoyskiemu, że szydzi z jego biadań na kłopoty pieniężne.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 109 Nr. 4. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: „JM. memu mciwemu Panu i szwagrowj Panu Janowi Zamoiskyemu Canclerzowj Coronnemu.“

Mcziwy Panye Canclerzu etc.

Doszedł mię z laski WM. list Krola JM. do tribunalu, za ktorym spodziewam się, że od tych praw wolen na ten czas bendę, gdyz nie mam zadney takiey causy, chwala Bogu, iakie w Constituty Piotrkowskiey opissane, acz tesz i sam ieszcze do konca nie wiem, bo prawo Polskie mądre nazbyt na nas glupią Litwę, a doznałem na sobie tego, że na zlo Litwinowe prędko mogą odmienic, ktorego zmywszy za odplatę u Boga sobie poli-

zayą. Więc poslalem wskok do niektorych moich dobrych przyiaciol w Polscze, ktorzi caus moich swiadomi. Od tych propediem spodziewam się wiedziec, iesliz bespiecznie iusz absens byc mogę etc.

Isz są rozne officia amicorum, więc między inymi y to kladą za napodleysze, że dobry to przyiaciel, przed kim się kto swych tesz klopotow, ciako to na swiecie, uskarżyc może; ale widzę, że ia przy drugich y tego nie mam, bo miasto zalowanią szyderstwo mię od WM. podkalo, com się uskarzal, zem dluzen. Znac że WM-ci nie dolega, wienc wedlie Ruskiey przypowiestkj „lacwo durowac koli pristupaiec", a isz ten iedno czuie, kogo boli, tedy ten tesz wie, gdzie ma sadno. Ja nikomu nic nie przycinam, ale longe diversa ratio mnie z WM., bo iedno iakie tluste zapieczętowanie stoiy za moie wszytkie cynsze, a laska Panska to to iako minera auri. Więc slysszę, że WM. me jmyona targuiesz, chwala Bogu, a iam iescze oyczystych nie wykupil, anim dlugow poplaczil, y co więtsza, y teras iedno imienie przedawszy z dwoigiem ieszcze na targ poslal. Więc nic po owym szyderstwie bylo, bociem ia tesz po oycu osmdziesiąt y kilka tysyęcy dlugu zastal. Jusz thak mym zdaniem lepiey Bogu za wszytko dziękować a s przyiaciol nie szydzic etc. Zalecam przytym sluzby moie w laskę WM. m. m. p. Dan w Niesuizu 7 Aprilis 1579.

WM. m. m. p. sswagyer y sluga povolny Mykolaj Chrzisstoff Radziwyl sst.

299. Zamoyski do Gdańszczan. Wilno, 8 IV 1579.

W odpowiedzi zapewnia o swej i króla życzliwości dla Gdańska jako ważnego członka Rzptej. Żąda zaś nawzajem poparcia podczas wojny z Moskwą niebezpieczną dla Prus. O ułatwienie zaciągu 206 szkockiej piechoty.

Arch. państw. w Gdańsku. Oryginał z podpisem własnoręcznym, z pieczątką i adresem zwykłym. Dopisek inną ręką: Redditum 18 Aprilis Anno 1579.

Spectabiles Domini amici observandi.

Salutem plurimam coniunctam cum studiorum meorum omnium commendatione.

Accepi, quae mihi D-nes Vestrae per litteras commendavere, et de iis domino syndico civitatis respondi, ex quo quam incommoda sit horum temporum ratio ad ea explicanda, quae D-nes Vestrae optant, facile intelligent. Meum tamen studium nullo tempore D-bus Vestris deesse sinam ad ea efficiendum, quae pertinere ad clarissimae civitatis statum, tranquillitatem,

ornamenta iudicabo, cum quod illi eximio Regni membro me eam voluntatém curamque pro meo in Repub. munere debere facile intelligo, tum quod non ignoro Regnorum omnium plurimum referre omnia Reipub. membra recte curari, negligi nullum, imprimis vero civitates conservari et commodis affici. Quod ipsum S. Reg. M-tem, Principem sapientissimum, sentire D-nes Vestrae sibi persuadeant. Quod cum facient, pertinebit ad fidem, virtutem, prudentiam D-num Vestrarum primum non pati ullam apud se residere causam, quae S. Reg. M-ti offensionem atque molestiam adferre possit; tum efficere, hoc potissimum tempore, quo grave magnumque bellum pro communi omnium nostrum, imprimis vero etiam Prussiae salute, cuius iam ab ardente pariete admodum propinquae res etiam atque etiam agitur, Reg. M-tas susceptum habet, officia, studia, atque animorum promptitudo alacritasque comprobetur; cuius rei occasiones domi forisque ea civitas permultas habet, quas scire et perspicere D-nes Vestras rectissime puto. Atque haec publicis de rebus.

De meis quaedam Domino syndico commendavi, ad quas ut D-nes Vestrae auctoritatem studiumque suum conferre velint, etiam atque etiam peto, imprimis vero ad illud, ut ducentos et sex pedites scotos lectos bonosque milites meis stipendiis consequi ante festum Pentecostes possim. Hoc mihi gratissimum D-nes Vestrae facient, quas recte valere cupio. Datum Vilnae die octava mensis Aprilis, Anno Domini Millesimo D-o LXX nono.

D-num Vestrarum studiosissmius Ioannes Zamoiski Regi Poloniae Cancellarrius, Belzensis, Knissinensis, Zamechensis Capitaneus manu sua.

300. Jędrzej Taranowski do Zamoyskiego. Konstantynopol, 8 IV 1579

List zapóżno otrzymał, bo już po audyencyi u Mechmeta paszy, zatem prosi o drugą cyfrowaną instrukcyę. Zdaniem paszy trudno, żeby Tatarzy ruszyli na Moskwę, bo sułtan wzywa ich przeciw Persyi. Odpowiedź paszy o zameczku zbudowanym w Tehinie przez Turków i więźniu w Siedmiogrodzie trzymanym.

Bibl. X. X. Czartoryskich Ms. 2460 b str. 239. Oryginał z brzegiem uszkodzonym z adresem: W-nemu Mczywemu Panu y dobrodziejowi IM. Panu Canczlierzowi Coronnemu etc. etc. Panu a dobrodzieiowi mnie zawsze mcziwemu.

Mczywy Panie Canczlierzu.
Salutem plurimam et officiorum meorum commendationem etc.

Listy od Crola JM. szą mi w Constantinopoliu oddane przez Turczyna, slugę Woiewody Woloskiego, d. 3 Aprilis de data 14 Februarij, w ktorich Krol JM. daie mi znacz, isz s tich listow wyrozumial, ktore Pan Kloczowsky od Cesarza Tureczkiego przyniosl, ze rzeczy s czarem Tatarskiem na tem punctie bidz mialy, ze Czar y list przymierny przyslacz y p. Broniowskiego odprawicz miał y na zwiczainich upominkach przestacz y z Croliem JM. w dobrem sząsziedztwie mieszkacz etc. A tak mi Krol JM. rozkazuie, zebich zatrzymawszy się, instructią nazad odeslal, az inszego rozmyslu Crola JM. *etc.* By mię ty listy bely zastaly Woloszech, albo stamtę stronę Donaią, tedy bich woliey y rozkazaniu Crola JM. doszicz uczynil, alie isz mię ty listy *doszły* na mieisczu w Constantinopoliu po pierwszey audientiey, kthorąm mial *die* 29 Martii u pana Pasze zastaly, tedy mi szię nie zdalo za rzecz bespieczną takie rzeczy, o ktorych szię iusz belo oznaimilo, przesz czudze panstwa nazad poszylacz. A isz o tem pewnie wiem, isz Achmet Beg, tlumacz Laczinski tam do Crola JM. iechal dlia tamtego więznia, ktory iest u synowcza Crolia JM. Wegrzech, tedy laczno mi moze Crol JM. inszą instructią cyframi: Da Ge Li Ro Pv napiszaną przezen poslacz. I tak rozumie, ze mie szam zadzierzą kęsz, asz ten Achmet Beg nazad szię wroczi.

Tho tesz WM. m. m. p. oznaimię, zem od Machmet Pasze wyrozumial, ze to z wielką trudnosczią Czarowi Tatarskiemu przisez ma, zeby on terasz przecziwko Moskiewskiemu mial woiowacz, bo z roskazania Czesarza Tureczkiego nawiętszą moczą szwą przecziwko Persom cziągnącz muszi, msczicz szię po*razk*i Tureczkiey y Tatarskiey, pobiczia bracziey szwey y więzienia brata *swego* Galgi. Poszila mu terasz wodą upominki barzo wielkie, iakich zaden Cesarz Tureczki nie zwikl Tatarom dawacz, czego wszitkiego WM. spiszek poszylam, ktore rzeczy s tey niedzielie przysley galierami do Caphy powiozę etc. Temi czaszy po audientiey, ktorąm mial u Pasze, iusz trzeczia posta biezala do Czara Tatarskiego, y rozumiem temu, zeby to Czeszarz Tureczky rad widzial y Paszowie, zeby iakiekolwiek woisko nie wielkie Tatarskie szlo na pomocz Crolowi JM. przecziwko Moskiewskiemu. Alie spodziewam szię, ze to przeskodzi, isz terasz wielkie woisko Tatarskie w Persiey do gruntu iest porazone.* Druga, ze gdy szam glową pociągnie, tedy radby czo nawiętsze woisko s zobą mial. Trzeczia ze tesz w ordzie stoliczę szwą przy zonach y diecziach szwich muszi oszadzicz, obawaiącz szię zdrady od ktorego brata szwego, takze naiazdow od kozakow naszich y moskiewskieho etc. Alie tego Crol JM. pewien bidz moze, ze terasz czausza do Czara Tatarskiego poszlią, rozkazuiącz mu, aby przymierze dał według staradawnego zwyczaiu y w dobrem pokoiu mieskal y posla odprawil etc. Czo pewnie trzymacz będą,

poki s kiem inszem szię zabawią y moze Crol JM. teraz pokoiu bidz pewien od Tatar. A wszakosz ia przedszię expostulowalem okolo tego s Paszą, zeby Czar Tatarsky szyna ktoregokolwiek albo brata z iakiemkolwiek woiskiem wespolek z Tatary Bialogrodzkiemi przy woisku Crola JM. poslal. Naczo mi Pasza respons dał, ze tego wiedziecz nie moze, zeby Czar Tatarski tak wielką mocz mial, aby woisko szwoie na dwoię albo na troię rozdzielicz mogł. O czem wkrotcze wiedziecz będzie, bo do Czara Tatarskiego posła poslal.

Tezem doszicz szerocze powiedzial okolo tego zamku, ktory na tę sztronę Niestru szedziak Tehinski [1]) zbudowal na grunczięch Crola JM., y żądalem, aby bel znieszion, wedlug instructiey [2]) mnie podaney etc. Alie iakom s Pasze wyrozumial, ze s tego nicz nie będzie, bo Pasza powiada: kazdy Czeszarz, czo raz szablią wezmie, tedy iego potomek, czo po niem nastanie, na to przyszięga, ze tego bronicz ma a nicz nie utraczacz, iedno przyczyniacz. A tak to mieiscze, na ktorem zamek terasz zbudowano, zawzdy Tureczkie belo y na grunczie Tureczkiem, bo tam wiesz przedtem Tureczka bywala y folwark do Tehini przynaliezączy, iedno ze ią kozaczy kilkakrocz spalili y potem yliekrocz się zbudowala, zawzdy naiazdy czynily. A tak dlia tey przyczyny na tem mieisczu, gdzie folwark bel, zamek zbudowano dlia tich zlodziey y kozakow, ktorzy nie szą poddani Crola JM. A wszakosz chczą rozkazacz sędziakowi Tehinskiemu y zeby tego przestrzegal, aby od tego zameczku zadney skody w panstwie Crola JM. nie belo; gdzieby iaką skodę mieli, tedy nikt inszy o to karan nie będzie, iedno sędziak na oszobie szwei, iesli tego daglądacz nie będzie. Na ktorem responsie iam nie przestal, y tom opowiedzial, ze to nie iest krzywda szamey oszoby Crola JM., iedno wszitkich Coronnich stanow, a nawię*czey* tich ukrainnich panow, ktorzy s tich pol od zwierzu, bobrow etc. pozytki maia, y takze naiazdy y skody od tich liudzi czierpią, ktorzy pod zamki tamtemi mieskaią. Na czo Pasza powiedzial, ze tego Czesarz JM. zabronicz chcze, zeby tich naiazdow bez naszey przyczyny dania nie bywalo, a pozytkow bro*nicz* nie chcze tich, ktorych kto dawno uzywal etc. Do Pasze Budzinskiego y Filiaczkiego sędziaka piszacz będą, zeby dogliądal y bronil tego, aby naiazdow zadnich do spiszkich miast Crola JM. wieczei nie belo. O tego wieznia, kthory iest u szynowcza Crola JM., tedy my szię Pasza wręcz upominal. Kiedim szię wymawial wedlug instructiey Crola JM., ze go Czesarz JM. zakazal na okup dawacz, tedy powiedal P. Pasza, ze mnie tu ynaczei daią znacz, y ten wiezien pisze, ze go tam na kazdy dzien byią dlia tego, iz nierichly okup zań daią, y dziwuią szię te*sz*, ze to, czo mi iusz pewnie Crol JM. obieczacz raczel, zasz mię iedno pięknemi slowy zbywa. Nowin inszich na ten czaz nie mam iedno ty, kthorem z Jen-

drinopolia przesz Ormienina Arende ze Lwowa WM. m. m. p. piszal de data d. 12 Martii [3]). Zatim szię WM. m. m. p. mcziwey lascze zalieczam. Dath. Constantinopoli d. 8 Aprilis A-o 1579.

Prosę raczze WM. m. m. pan *Krolowi JM.* o tęm wsytkyem oznaymycz, a yeslyby tam yescze ten lyst moy tam . . . *A*chmeta dragomana zastal, tedy prosę WM. m. m. p., racz my WM. m. m. p. wolyą Krola JM. . . . . o te xyąngy [4]) się pylnye stara, o ktore mciwy pan do nyego pysal.

WM. mego mciwego pana sluga nanyssy Andrzej Taranowski posel Crola JM. do Cesarza thureczkiego.

[1]) *Por. Nr. 308.*
[2]) *W Bibl. Ord. Zamoy. pl. 466 Nr. 21 jest bez daty notatka z końca XVI w. pod tyt:* Puncta peculiaria ex legatione Taranowski: 1. Castra et munitiones in campis desertis inter Borystenem et Tyram Hipanimque fluvios iacentibus non erigantur, nisi prius eorum dislimitatio a commissariis utrinque ad id negocium deputatis facta fuerit. —2. Transitus per Nestrum apud Chocinnum arcem Polonis sit liber et medietas proventuum ex rippa Regno adiacenti eisdem cedat.—3. Hostium transitus per ditiones alterutrius impediatur. *O tym zamku, por.* I. Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Batorego *str. 161.*
[3]) *Por. Nr. 291.* [4]) *Pewnie o autorów greckich.*

301. Michał Wiśniowiecki star. czerkas. do Zamoyskiego. Czerkasy, 8 IV 1579.

O zachowaniu się Tatarów i kozaków. O podejrzeniach, jakoby porozumiewał się z Łokustą. Białogrodzcy Tatarzy obiecali iść na Moskwę. I on poszedłby też z rotą, ale mu nie dano na nią pieniędzy.

Bibl. x. x. Czartoryskich Ms. 2460 b str. 159. Oryginał ze śladem pieczątki i adresem zwykłym.

W-ny Mciwy Panie kanclerzu, panie p. a przyiacielu mnie mciwie ląskawy.

Sluzby swe powine y nawszem powolne w laske WM. swego m. p. pilnie zalecam.

Dziekuie WM. swemu m. p. wielcze, isz mie WM. slugi swego piszaniem swym nie przepominaiane do tego wiesc racysz, abym Krolowi JM. y WM. swoim Mciwym panom okolo szpraw y potrzeb ukrainnych tutecznych cesto dawal znać. To zawsze mam u siebie na dobrei piecy, a zwlasca w cym pewnym a Krolowi JM. wiedziec potrzebnym, nieomieszkiwam. Co sie dotycze Tatar, yz naprzod od kogo ynszego Krol JM. o wtargnieniu ych pod Czerkaszy wiedziec raczyl, na tym barzo mało, gdysz nie nowina y nie pirwszy raz Tatarom y po kilka razow na iednym thydniu pod zamkiem ukrainnym bywac, tym sie niebespiecznosc zadna panstwom Krola JM. nie okazała, ani tęsz sie miastu y poddanym Krolą

JM. skoda zadna nie stała; by sie o takowych trwoszkach zawsze miało dawać znać za kazdym razem, pewnie zeby y poslancow prze dalekosc y niebespieczność drogi nie stawało..

Pisząc mi WM. m. m. pan racysz, ysz tu zasz Krol JM. Iancego posyła, aby pieniądze Nizowcom byly dane, tedy nie tak pieniedzy, ale y Jancego kozacy docekac sie nie mogli, a iam ych tesz dluzei zadzierzec nie mogl zadną miara [1]). Sli wszysci na Niz. Ucynilem byl wolei y rozkazaniu Krola JM. dosyć, zem ych byl wszystkich do Czerkasz zwiodł, ale znadz prze niedbalosc poslancow Krola JM. abo nie wiem zacym ynnym ta roszprawa kozacka omieszkała, acz kozacy wszysci mnie przyrzekli y obieczali nad wolą Krola JM. nic nie czynic, Tatarom na ulhusy nie byc; ale temu do konca wierzyc nie trzeba, gdysz to iest lud swowolny. Zrozumialem tesz s piszania WM. m. m. p., ze mie tam iakis niebaczny czlowiek, nie wiedząc sprawy ani obyczaiow tutecznych ukrainnych, iako sie w cym zachowac y w tych potrzebach Krola JM. z takimi ludzmi postepowac, odnioszl, iako mu sie widziało albo mu to czynic przystalo, do uszu Krola JM. paną mego y do WM. m. m. panow rad y urzednikow Krola JM. zle a nieprzystoinie, co mnie z mlodosci od zadnego na swiecie nie potykało, gdysz ia wiem, iakom poczał z mlodych lat moich Krolowi JM. panu swemu i Rptej sluzyć wiernie, ucczíwie, iako na moi dom slachecki przyslusza. Terazem na siwy wlosz moy y na dawne zasluzone lata moie na takowego mlodzika niebacznego sprawe przysedl, yzbym z thowarzystwem Lukianowym [1]) iakie spolki miał miec y w tym ych lotrostwie ym dobrze tuszyć, a od nich dzieci Murzy iakiego miec. Temu WM. pan moi mciwy panowie wiary nie daiąnc yako zmyslonei rzecy, pokornie proszę WM. swego m. p., abys mie WM. y przed Krolem JM. laszkawie obmawiac racyl, wiedząc to odemnie zapewne, ze ten Lukian z towarzystwem swym bywszy w Wołoszech, do panstwa Krola JM. prosto posli y tam sie rosprosyli, a tu do Czerkasz zaden nie byl. Daię tesz WM. swemu m. p. znać o Tatarach Białogrodzkich [2]), ktorzy za namową moią takie ze mną postanowienie ucyniwszy, obieczali byc skoro po wielkiei noczy tu do zamku Krola JM., Cerkasz, a stad zasie na posługę Krola JM. ysc woiowac na Moskwe; z ktorymi-bym tesz y ia za pomocą Boga wsechmogącego ysc chciał, cego besz wolei Krola JM. ucynic niewazac, proszę, aby mi na to wola Krola JM. oznaimiona była. Czo mi tesz z laski J. Kr. M za listem przypowiednym kazano dac na rote pultora sta koni pieniedzi, o cym listy były Krola JM. do pana safarza ziemie Ruskiei y do pana piszarza polnego piszane, tam mi pieniedzy nie dano dla tei przycyny, izby pieniadze poborowe Rpta na sie wziela, bez ktorych wolei dać nie mozem, a ynakszych pieniedzy na ten casz Krola JM. u sie

bie nie mamy. A ia bedac pewien laszkawei obietnicze Krola JM. wsystek pocet ludzi zwiodszy, yusz dwie czwierci sluze; w cimem sie barzo zawiodł y zadluzyl, nie maianc na to z skarbu J. Kr. M. wieczei iedno piećset zlotych y to lewkowymi talarmi dawano po zlotemu y po groszu, na ktorychem skodować musial po piąci grosy, azem swymi wlasnimi pieniedzmi dokladal. Gdziebym mogl miec sluzac Krolowi JM. y Rptej pozytek iaki, tu mi iesce wietsą szkodę przynioszlo. Pilnymi prozbami swymi WM. swego m. p. prosze, aby sie (!) WM. w to laskawie do Krola JM. obietnicze byly dane, za ktorymibym ia tym sposobniei mogl Krolowi JM. y Rptej sluzyć, a ia przy ynszych wielkich laszkach WM. swego m. p. y te sluzbami swymi na wselakie roszkazanie k'woli WM. zaslugować będę. A s tym y po drugie samego siebie y sluzby swe na wsem zycliwe, powinne lasce WM. swego mciwego pilnie zalecam, z ktorei prosze, abym opuscon nie byl. Dath z Cerkasz 8 Aprilis. Anno D-ni 1579.

WM. swego mciwego pana zycliwy y powinny sluga y przyiaciel Michał Wisniowieczki Starosta Czerkaski y Kaniowski.

[1]) *Wiśniowieckiego król mianował najwyższym sprawcą nad kozakami 16 IX 1578, por.* Janicki, Akta Stef. Bator., Warszawa 1881 r. *str. 337.*

[2]) *Łokusta Konstanty por. Nr. 285.*

[3]) *Por. mandat króla Stefana do Wiśniowieckiego w sprawie tych Tatarów z 9 IV 1579.* Janicki, Akta do Stef. Bator. *str. 400.*

302. Marcin Kromer do Zamoyskiego. Heilsberg, 11 IV 1579.

Wstawia się za Brygidkami gdańskimi (por. Nr. 307).

Bibl. xx. Czartoryskich Ms. 2460 b. str. 23. Oryginał z podpisem własnoręcznym, ze śladem pieczątki i adresem zwykłym.

Magnifice et observandissime Domine.

Quid scribam S. Reg. M-ti de negocio monacharum Brigittensium Gdani commorantium, recte D-tio Vestra Mag. ex ea ipsa epistola mea cognoscet. Adiuvet eas, quaeso, gratia et patrocinio suo, ne egenae et cultui divino deditae diutius novis citationibus turbentur. Vexatae his annis duobus non habent panem, quo vescantur. Quid opus sit, facile ipsa expediet. Fecerit officio suo et pietati consentaneum. Bene valeat. Heilsbergae 11 die Aprilis 1579.

Mag. D-tionis Vestrae observentissimus servitor Mart. Cromerus Coadiutor Episcopi Varmiensis.

303. Jan Dzierżek do Zamoyskiego. Frankfurt n. Menem, 12 IV 1579.

O rozmowie z elektorem Palatynatu w Heidelbergu. Wskazując na przykład Kostków, warzących sól w opactwie oliwskiem, podsuwa Zamoyskiemu projekty warzelń.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 20. Nr. 1. Oryginał własnoręczny z adresem: Ill. ac Mag. Domino. Domino Ioanni Zari Zamosczki, Regni Poloniae summo Cancellario, Belsensi, Knessinensi etc, Capitaneo ... patrono [1]) perpetua observantia ...do in manus proprias.

JWny a mnie mczywy panie p. moi mczywy laskawy.

Obieczuie tho sobie o lascze WM. m. m. p., ze then odyazd moi na czasz maly do Niderlantu laską y baczeniem szwem panskiem przed Krolem JM. ogarnącz bedziesz raczill. Czo ia sobie za wielką laske y dobrodzieystwo pokladayącz, chcze wiecznie WM. za tho y sluzycz y uprzeymosczyą moyą zadzyalywacz, a zwlascza, zem obstalował onego pana Lathkowskyego [2]), ktory w nyebithnosczy moiey ma o wszithkiem wypissowacz WM. m. m. p., czo sie kolwiek we Włossech y we Franciey dzyacz bedzie. Ja bedącz u Electora w Helderbergu, namowili mie niektorzy professorowie, abym wytal Electora, zwlascza [3]) franczusz iuris consultus nostra aetate celeberrimus, ktory mi snadnie przystep do niego uczynil. Witalem iako peregrinant student, wynczuyącz mu wyele dobrego, za czo przes tlumacza more solito, iako oni zwykli, odpowiedal mi, dziekuyącz za wynczowanye. Miedzy jnssemi rzeczami spital mye o Gdąusczany: „Yesli sz nyemi krol wasz ma pokoy.“ Rzeklem: „Oni mayą pokoi od Krola JM. za przyczyna Electorow Sacri Romani Imperii, Illustrissime Princeps, y poddanemi są, iak byli zawzdy y powynny są.“ A maiącz na then czas effigiem veram Reg. M-tis nostrae na mynczy zlotey Gdąnskiey, ukazalem mu yą, ktorey sie przypatrowal. Pital mye pothem o one poraske Moskiewską [2]), o ktoreyem ia mial s Polski sprawe dobrą, jako sie przytraffila, do ktorey jzem iaczy Swedow pultorasta z rusznyczami przylozil, usmiechal sie Oni thu they nadzieie są y tak denkuyą, za tho Svedowie bily uczynily.

Miedzy ynszemi rzeczami zdalo mi sie tho WM, oznaymicz, mczywy Panye, ze kxyadz opat Oliwsky ziednal tho panom Kosthkom u Krola Franczuskiego, ze iem placzycz ten dlug 120 tyssyeczy coron chcze, ktorego byly pozyczeli Monlucowi, ale thą conditią, ktorą oni sami podali za radą niektorych thu Wlochow Norimberskich, abo Florenczkych, ze thoukazacz mayą, iakoby Krol nie gotowemi tego zaplaczіel ani u kogo odkazal, ale tak, yako oni sami podali. Tho iest: obral sie Wloch ieden, ktory chcze sol przewarzacz z rumu iuz varzonego rasz, abo tho, czo

pyrwey odchodzilo od warzenia soli, s czego obieczuie the sume wybracz do lat pyaczy nadaley y iescze ledwo nie tile drugie. A tosz kx. opat ziednal iuz takie przywileie pąnom Kosthkom y nądziewayą sye stąd bez skody krolewskiey a s pozythkiem Rptej zapłathy swey, w czem ich P. Boze spomosz, ieno aby nie wozili do Prusz tey soli, zyczelbych tego Polscze, zeby Francuskiey soli, mayącz swoiey dossicz, nie iadla, a pieniadze raczey za swoie wlaszną, nie za czudzą wydawala. Wielki tho pozytek, m. m. panye, abyszmi po wszithkich provinciach nassich sol nasze iedli, a tho opatrzili tak w Lithwie, w Ynflancziech, w Prussiech, iakoby iey mieli dossicz, do czego nie mozem przyscz, jesly wieczey zup u nasz nie bedzie, s tego rumu wieliczkiego nizli terasz, bo iey the zupy, ktore terasz są, zadnem spossobem coronnem panstwom nie dostarczą. Na ostatek y do Moskwy moglaby nasza sol chodzycz, ku Rydze morzem za czassem, gdybyszmy iey mieli dostatek w Coronye; y Niestrem do Byalogroda moglobj sie iey dodawacz, gdysz wiem, ze y w Constantinopolu barzo droga. Jeslyby WM. raczil miecz maiethnoscz iaką nad Wysłą, a lassow dossicz dla drew, racz WM. m. m. p. pomyslicz o them, iako-bysz zupe miecz raczil w maiethnosczy swey; abo jesli tak blisko niemasz, zda mi sye, ze u Knessyna iest nad Bugiem, gdzie grunt starostwa WM. Tham bylby soli odbith wielki do Lithwy, y jeslyby zazdroszcz ludzka na wlaszney maiethnosczy przeskadzala, tedy przy starostwie przeskodzycz nie moze. Uczynysz WM. y sobie wielki pozytek y Rptej ieszcze wiekse. Ukaze ya tho WM. m. m. p., ze s czudzem nakladem mozesz tam zupe myecz, a pozytek po iednem roku począcz bracz bedziesz mogl. Moze ku gorze Bukiem yscz ten rum, iako tesz y do Bydgosczey chodzy, abo yako w Lewartowie pan Rawsky [5]) czyny, ieslyze mu tesz zazdroscz ludzka do tych czassow nie przeskodzila. Do tey soli warzenia dostane ya WM. chlopow stąd, mczywy panye, y kazesz-li WM. sobie sluzycz okolo tego, zebych y doglądal pozytkow iey, bedziesz WM. raczyl myecz ze mnie gotowego sluzebnika, ktorego, do czego ieno bedzie wola WM., uzywacz racz; nie dąm nikomu naprzod y w yczliwosczy y uprzeymosczy, wierze y statecznosczy ku sluzbam WM. S tem sie lascze WM. m. m. p. pilnie zaleczam. Datum Francfordiae ad Maenum die 12 mensis Aprilis Anno 1579.

WM. mego Mczywego Pana sluzebnik uprzeymy Jan Dzierzek s Krzyncza sst.

Jutro stąd da-li Bog do Colna sie puscze, a bedzie-li bespieczno, tedj sye dorve in castra Hispanica, bo ieno 12 mil od Colna leżą.

[1]) „Do ojczyzny przyjechawszy, na dworze Zamojskiego ... był kuchmistrzem", *por.* Paprocki, Herby rycer. [2]) *Stanisław. por.* Paprocki *l. c.* [3]) *Zostawione okienko.*

[4]) *Por. Nr. 264 uw. 1.* [5]) *Mik. Firlej w swem mieście Lubartowie.*

304. St. Górka, wojewoda poznański do Zamoyskiego. Poznań, 13 IV 1579.

Z powodu niedostatku po stratach dotąd nie nagrodzonych nie może wystawić pocztu na wojnę moskiewską.

Bibl. x. x. Czartoryskich Ms. 2460-b. str. 531. Oryginał z podpisem częściowo własnoręcznym, śladem pieczątki i adresem zwykłym.

Mcziwy Panie Canczlerzu Panie a przyacielu moj mciwy.

Uprzeime, a przyacielskie sluszby swe w laskę WM. m. m. p. pilnie zalecam etc.

Z listu J. Kr. M. m. m. p., ktore mj komornik przed kilka dni oddal, wyrozumialem wolą y roskazanie J. Kr. M. byc takowe, abym w tej potrzebie przeciwko Moskiewskiemu J. Kr. M. iakimkolwiek pocztem sluzyl przykladem tych, ktorzy z checi swej pewne a dosyc nie male poczty tak iezdne, iako y piesszych stawic obiecalj. Mam za to, mcziwy p. Canczlerzu, ze iako inszym obywatelom Coronnym, tak tesz ossobliwie WM. m. m. p. rzecz nie iest taina, bos sie WM. temu sam czescią przypatrzyć, a czescią od inszych, iakosz podobno naiwiecej od zacnej pamiecj nieboszczyka JM. pana oica swego przysluchać sie raczyl, z iąką checzią poczawszy jescze w mlodych lecziech swych, nie lituyąc kosztu y nakladu zadnego, wydawayąc tesz y zdrowie swe, sluzylem swietej pamiecj nieboszczykowj Crolowj JM. Zygmuntowj Augustowj. Potym tempore utriusque interregni doswiatczyczes tesz tego WM. m. m. pan raczyl, zeć ta chec we mnie nie ustawala y nicz mi tak milego na swiecie nie bylo, czegobym byl mial zalowac dla dobrego Rptej y Crola JM. teras sczesliwie panuiacego. Ta checć nie zgasla y teras we mnie y radaby sie wynorzyla, si non obstaret res angusta domi, gdysz wycziagnąwszy sie, na tych sluszbach Jch Kr. M. y Rptej maietnosć y oicziznę swą zawiodszy y utraciwszy, iusz chociabym rad chcial, niemam o czym sluzycz Rptej y Krolowy JM. Skad iakj zal miec musze, kaszdy baczny rozumiec moze. A tak aczkolwiek o tym wszitkim w lisczie swym do Crola JM. m. m. p. pisze,— prosząc, aby J. Kr. M. weirzawszy w ten moj niedostatek, mnie na ten czas licentiatem od tej poslugi swej uczynic, a iestliby tesz kiedy iescze J. Kr. M. poslug moich potrzebowal, mnie wedle obietnice swej na początku panowania swego uczynionej y częstokroc powtorzonej poratowac raczyl,— jednak tesz WM. m. m. pilnie prosze, abys WM. te obmowke moye, ktorać iest prawdziwa a nie zmyslona, Crolowi J. M. opowiedziec a u J. Kr. M. per occasionem o to sie starac raczyl, iakobym wszdam in his angustiis od Crola JM. opusczon nie byl. Jakosz w mcziwej lasce J. Kr. nicz nie wątpie, a o WM. m. m. p. tesz sobie to obiecuye, ze w tym zwyklą chec y laskę WM. poznam, ktorą odslugowac wszelakim obyczayem

chce byc powinien y pilnie sie do niej zalecam etc. Z Poznania 13 Aprilis 1579.

WM. m. m. p. uprzeimy przyaciel Stanislaw Grabia z Gorkj Voyewoda poznanski, Buskj, Colskj etc. Starosta manu p.

305. J. T. Drohojowski, star. przemys. do Zamoyskiego. Przemyśl, 16 IV 1579.

Przysyła ciekawy list z Włoch, ostrzegając przed osławianiem króla i Zam. zagranicą.

Bibl. x. x. Czartoryskich Ms. 2460-b. str. 199. Oryginał z podpisem własnoręcznym, ze śladem pieczątki i adresem zwykłym.

Mczywy panye Kanczlirzu.

Sluzby me w laske WM. swemu Mczywemu Panu pilnie zaliczam.

Rozumim themu, ze WM. list moi pomnisz ieden, ktory byl do WM. okolo tych panyant, ktorzy i tak i owak okolo spraw swych radząncz, nye zamyeskiwaią tysz Kr. J. M. i sobie i inszym liudziom nye potrzebnye Kr. J. M. zaliczać, zaczym i w Niemczych i we Wlosych o tym tysz slychać. Terasz znowu z Wloch mam o tym wiadomość, ktory list WM. posylam, a trzeba-li, tedy i Kroliowi JM. ukazać, bo tak rozumim, ze interest i WM. i ktory na tym czyliu raczysz być, takze i Krolowi JM. panu memu i o naimnieisych rzeczach mić wiadomosć. Raczze WM. w kazdim wirszu notare verba tego to Kurzeliowity [1]). Mnie WM. nye racz miec za zle, isz tys czasem i bonkami WM. zabawiam, bo tak rozumim, zem to powinyen Krolowi JM. panu swemu. Powynienem tysz i WM. m. m. p. iako wielkimi, tak tysz i namnieisymi rzeczami wiare swą pokazywac. S tym sie w laske WM. zalyczam swemu m. p. Dan w Przemysliu 16 Aprilis Anno Dni 1579.

VM. zawse sluga mego mciwego pana Jan Thomas Drohoiowski, starosta przemyski.

[1]) *Ktoś z miasteczka arcybiskupstwa gnieźnień., Kurzelowa, dziś gub. Kielec. pow. włoszczow.*

306. Zamoyski do nuncyusza Caligarlego. Wilno, 17 IV 1579.

O 2 listach poprzednich. O przygotowaniach Turków na wyprawę do Persyi. Car moskiewski podobno chory śmiertelnie. Poseł Broniewski wraca od Tatarów, którzy pójdą na Moskwę.

Arch. Watykańskie. Nunziatura di Polonia 16, f. 105—106. Oryginał z adresem i pieczątką. Drukował część Turgieniew, Hist. Russ. Monumenta I. Petropol, 1841. *Nr. CXCIII (z błędną datą 7 IV 1579).*

Binas nudius septimus una die uni dedi Rosnovio, familiari R-mi Domini Episcopi Plocensis, ad Rmam D-nem Vestram litteras, quibus respondi omnibus, quae (!) in ante illum diem a R-ma D-ne Vestra acceperam. Hae inanes erant futurae, nisi quae Constantinopoli quarta die Martii scripta a nostrate homine nobili essent, accepissemus, in quibus haec his nuntiantur verbis: Novi hoc unum explorantum adest Caesarem edictum promulgasse, ut omnes incolae totius imperii in diem s. Gregorii Constantinopolim veniant bene instructi et armis praecincti, quibus congregatis una et ipse cum exercitu suo castra metare in Persiam ratus est. Causam vero ferunt hanc nempe, quod magnam et insignem stragem in exercitu imperii Turcici Persae adminus quater edidere, caeco marte cum iis contendendo et perinde, ut ne quarta pars huius exercitus, trecentorum milium videlicet remansisse certo dicatur, qui missus erat a Caesare in Persiam. Quod quidem certissimum et exploratissimum est. Alterum est: instrumenta bellica aquatica perinde instructa sunt et bello aptata, ut a nullo unquam tempore. Quo autem ea Caesar Imperii Turcici missurus sit, dubitatur. Aliqui ad insulam Venetorum, aliqui ad insulam quandam Hispaniensem, aliqui ad regem dominatus Phaes vulgo dicti dicunt, sed tamen nihil omnino certi statuunt.

A nostris rerum Moscovitarum exploratoribus iam semel atque iterum affertur, Magnum Moscoviae ducem gravi corporis morbo teneri, a quo moriendi suspicio non absit. Ita affectum illum primariam nobilitatem suam convocasse, quibus filium Ioannem aetate maiorem successorem nominaverit atque in illum fidem commendaverit, tum diligenter hortatus sit, operam darent, ut aliquas pacis cum S. Reg. M-te faciendae rationes iniri possent, quas quidem S. Reg. M-tas admittet nullas, nisi quae cum dignitate sua atque insigni aliqua utilitate regni coniunctae sint. Ego ut morbo hoc extinctum non iri putem, ducor graviore tyrannorum, quos unus ille omnes quotquot sunt aut fuere unquam anteit crudelitate, interitu, quem ille evitaturus esse haudquaquam videtur.

De Bronievio [1] nostro, Regio in Tartaris nuntio, etsi ab eo quidem ipso nihil litterarum allatum est, accepimus pro certo tamen, a Principe Tartarorum, expeditis e sententia rebus, dimissum esse illosque Tartaros contra hostem etiam nostrum in Moscoviam arma transferre. Haec erant hoc tempore, quae nolui R-ma D-tio Vestra ignoraret, quam recte valere exopto. Dat. Vilnae die 17 mensis Aprilis ADMDLXXIX.

[1]) *Marcin Broniewski.*

307. Fabian Czema wojewoda malbor. do Zamoyskiego. Grudziądz, 22 IV 1579.

Prosi, aby był wolny od pozwu za to, że z urzędu wykonał wyrok królewski w sprawie gdańskich Brygidek z Mac. Żalińskim, kaszt. gdań.

Bibl. x. x. Czartoryskich Ms. 2460-b, str. 407. Oryginał z podpisem częściowo własnoręcznym, ze śladem pieczątki i adresem zwykłym.

Wny, a mnye mczywy panie Canczlyerzu.

Sluzby swe powolne y chętlywe w laskę WM. swego m. p. pilnie zalyecam *etc.*

Przithim WM. swemu m. p. oznaimuyę, yszem thak rok J. Kr. M. decrety i mandati obwieszczon w sprawye klasztora S. Brigidi we Gdańsku, a JM. pana Gdanskiego, starosthi Tucholskyego etc., w ktorich my J. Kr. M. srodze rozkazacz raczil, abym wedlug decretu J. Kr. M. executią uczinil. Czom ya na Krolia J. M. rozkazanie y wedlug urzędu szwego do effectu prziwiodl y przerzeczonemu klasztorowy the dwie wsy Krebsdorf y Karszań [1]) od J. Kr. M. przisadzone w possessiąm oddal a pana Gdanskyego ich priwowal. W sprawye they thak, yako WM. z actow będziesz wirozumiecz raczil, procedowalem. Gdisz thedi proviszorowye thego klasztoru przesz czasz nyemaly pacifice w possessiei thi wszi dzirzely, a J. M. pan Gdansky od intromissiey nie appellowal, wzdy iednak nad spodziewanie moyę J. M. pan Gdansky, thak dobrze mnie, yako y slugi moye, ktorem do they executiey dlya niespossobnego zdrowya szwego poslal, przed J. Kr. M. od feriam 4 post festum S. Alberti [2]) pozwal. Poniewaszem thedy nie wlasne sprawy swe, alye Kr. J. M. decreta exequowal, thedy WM. szwego m. p. pilnie proszę, abisz WM. raczil u J. Kr. M. intercedować, thakze y szwą ossobą mcywye dopomocz, zebim od thak nyeslusznego pozwu absolwowąn bydz, a klasztor przi possessiey thych wszi zachowan bil. Boby tho obcziązliwye bylo, ieszliby tho nasthalo, gdi woyewoda rozkazaniu J Kr. M. doszicz czini, iescze dlya thego muszi przed J. Kr bicz pozwan. Nye watpye, ze WM. na prozbę moyę będziesz miloszcziwye a laskawye uczinic raczil; bendę tho WM. swemu m. p. zawsze odslugowacz powinien. Zathem szam syebye y sluzby szwe powolne a we wszem ziczliwe mcziwi laszcze WM. zalyeczam. Datha s Grudziądza w pirwszą srzodę po wyelkonocnich szwięcyech roku 1579.

WM. szwego m. p. na wszem powolny y ziczliwy przyaczieli sluga Fabyan Częma Woyęwoda Malborsky etc. ręnką własną sst.

[1]) *Kreuzdorf (Krobisdorf) wieś pod Elblągiem; Karszewo, wieś przy granicy pow. elbląs. darowana brygidkom r. 1454 przez króla.* [2]) *29 IV.*

308. Zamoyski do sandżakbeja białogrodzkiego. Wilno, 26 IV 1579.

Król posyła mu upominki. Kozacy białogrodzcy niech idą na Moskwę.

Bibl. Towarzystwa Przyjaciół nauk w Poznaniu Ms 31 f. 135 — 136. Formularz z XVII w. Kopia z napisem: „Przyacielowi memu miłemu Panu Huseibengowi [1]) Sędziakowi Białogrodzkiemu, Thehynskiemu y Oczakowskiemu."

Poslaniec wasz z lystem do Króla JM. przyiahal. Przyient iest wdziecznie y laskawie odprawion. Wam tesz przezen upominek, kubek wielki y dwa soroki kun posyłac raczy. Jakoscie poczely, tak nie zaniehaycie przeciw Krolowi JM. zachowac się, a zwłaszcza, aby kozacy Białogrodzcy sly do Moskwy ku sluzbie Krola JM. Bedziecie tesz znac laske Krola JM. Dan w Wilnie dnia 26 miesiąca kwetnia Roku Bozego 1579.

[1]) *Powinno być Huscinbeg lub Husainbeg por.* Janicki. Akta do pan. Stef. Batorego. Warszawa 1881. *str. 208 – 9.*

309. Zamoyski do Gdańszczan. Wilno, 27 IV 1579.

W uzupełnieniu Nr. 298 prosi, aby 600 Szkotów pod wodzą Marcina v. der Schlahe wyprawili na 28 VI na wyprawę moskiewską.

Arch. państw. w Gdańsku. Oryginał z podpisem częściowo własnoręcznym, z pieczątką, adresem zwykłym i dopiskiem inną ręką: Ro. 12 May Anno 1579.

Spectabiles Domini amici observandi.

Quod proximis litteris a D-bus Vestris etiam atque etiam petii, ut mihi auctoritate atque studio suo in ducentis Scotis peditibus legendis conducendisque adessent, hoc iam iterum atque iterum vehementer peto, multis enim nominibus plurimum mihi laborandum est, ut peditatum illum consequar. Ad haec vero cum mihi commendata sit Martini von der Schlahe virtus et militaris rei usus peritiaque singularis quaedam, rogo D-nes Vestras, si illum respondere tali commendationi atque scotico militi recte praeesse posse illosque facile ei parituros intelligant, cum illo de opera mihi in hac militia navanda et ducentorum peditum scoticorum praefectura agant eamque ad rem missionem suam in huius belli tempus facile ei accommodent, denique faciant, ut ad summum ad XXVIII diem Iunii mensis cum illo peditum numero quam fieri possit lectissimo ad me perveniat. Hoc mihi gratissimum D-nes Vestrae facient, quibus ego omnibus benevolentiae studiis respondere semper contendam. Datum Vilnae die XXVII mensis Aprilis anno domini Millesimo Quingentesimo LXXIX.

D-tionum Vestrarum studiosissimus Ioannes Zamoiski Regni Poloniae Cancellarius, Belzensis, Knischinensis Zamechensisque Capitaneus manu sua

310. Jan Tomasz Drohojowski do Zamoyskiego. Przemyśl, 27 IV 1579

O objęciu w posesyą Stabrowa i Uhnowa. Szlachta tutejsza utyskuje, że ma za mało czasu na przygotowanie się do wyprawy moskiewskiej. Także jeszcze nie gotów Mielecki wojew. podolski.

Bibl. x. x. Czartoryskich Ms. 2460-b, str. 309. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym, ze śladem pieczątki i adresem: „W-nemu a mnie M-ciwemu Panu JM. Panu Kanczlirzowi Koronnemu , Staroscie Belskiemu, Zameskiemu, Knysiuskiemu etc. etc. do rąk wlasnych naliezy.

Wny a mnie mciwy Panie Kanczlirzu.

Sluzby me w laske WM. swemu m. p. pilnie zaliczam.

Strony Uhnowa i Stąbrowa [1]) i insych spraw WM. m. m. p. tak za pomoczą Bozą dozna WM., ze o nich starąnie i pilnosc mam, iako o wlasnych sprawach swoich i iusz tak i pieniandzmi i ratami dawania pienyendzy safować bendziemy, iako WM. bendziesz dalibog content. Wiąnzanie tysz zarazem tak się o to staram, aby mial pan Topornyczky [2]) w tych imionach, iakosz do Stabrowa iusz tam iachal i ia tysz w tych dniach do Huwnowa, s nim iade. Pokoi sam z laski Bozey we wystkim, tylko isz tak krotki czas do wyprawienia liudziom sie na te potrzebe, tedy zaluią tego, isz tys nye mogą drudzi przybyc panu swemu sluzyć. Pan Woiewoda Podolsky radby iako bacze i ptakiem przeliecial, iednosz mu tysz sila nye dostaye i rystunku i liudzy. Dąly WM. racz byc nasym m. p. Dan na Przemysliu d. 27 Aprilis Anno Domini 1579.

O mnie iako WM. m. m. p. thak prossche, abi i Krol JM. wiedzial o thim, ze et vitam, nie thilko bona fortunae na roskazanie VM. rad wazicz chcze.

WM. sluga zawzdi m. m. pana Jan Thomas Drohoiowski, starosta przemyski.

[1]) *Por. Nr. 295 i 297.* [2]) *Maciej podstarości zamechski.*

311. Jan Tęczyński kaszt. wojnic. do Zamoyskiego. Lublin, 28 IV. 1579.

Według życzenia Zamoyskiego pośle mu wierzchowca na wyprawę moskiewską.

Bibl. x. x. Czartoryskich Ms. 2460-b, str. 263. Oryginał z podpisem własnoręcznym, ze śladem pieczątki i adresem zwykłym.

Mcziwi Pąnie Canczlierzu.

Zaliecam sluzby moye w laskę WM. m. m. p.

List od WM. oddan my yest (prawye gdy pacholie moye do dworu w potrzebie streia szwego wyiezdzalo), na ktorem my WM. pysac raczysz, abych WM. poslal do tey potrzeby kon pod zywoth WM.[1]) Rad to uczynie, mciwy panie, nie maiąnc nicz odmowiąnego gwoly WM. yako zawzdy tak y terasz, ze taky, yaki naliepszy mam, WM. poslie, a sprawiedlywie szie z WM. rozdzielie, yeden yedno taki szobie zostawiwszy etc. A ze P. kuchmistrz[2]) pysal my tesz o tem, na co mu odpiszuye, doszyczczy, ilie mnie billo na pyszaniu WM., ktorego szie laszcze zalieczam. Dąth. z Lublina 28 Aprilis Anno 1579.

WM. m. m. p. zyczlivy przyacziel i sluga J. Teczinsky sst.

1) *Por. Nr. 326.*
2) *Allemani Dominik, kuchmistrz królewski.*

312. **Marcin Kazanowski rotmistrz do Zamoyskiego.** Słonim, 1 V 1579.

Prosi, aby król naznaczył leże dla roty Zbaraskiego, wojewody bracławskiego.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 71, Nr. 1. Oryginał z podpisem częściowo własnoręcznym, pieczęcią i adresem zwykłym.

Mcziwy Panie Kanczlirzu.

Sluzby swe w laske WM. zalieczam. m. m. p., zyczącz dobrego zdrowia *etc.*

Iz mi sam pisal JM. p. Woiewoda Braczlawski ządaiącz mie za tho, zebym mu liezą ukązal, a thak ia thego w poruczeniu nie mam, gdyż kazdemu liezą naznaczaią s kanczeliariey Wielkiego Xięstwa Lithewskiego; a thak ja WM. prosze, zeby WM. m. m. p. Krolowi JM. opowiedziecz raczil o roczie JM. p. Woiewodi Braczlawskiego, zeby J. Kr. M. roskazacz raczil liezą ukazacz roczie JM. p. Woiewodi Braczlawskiego. S thim sluzby swe pilnie lascze WM. m. m. p. zalieczam. Dan w Slonimie Maia d. 1 Roku 1579.

WM. mego Mcziwego Pana powolny sluzebnyk Marczin Kazanowski Roth*mistrz* Krola JM. manu propria.

313 Stanisław Malżycki do Zamoyskiego. Knyszyn, 1 V 1579.

O gospodarstwie rybnem w Knyszynie. Prosi o wsparcie.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 44 Nr. 4. Oryginał z pieczątką i adresem zwykłym.

Wny Panie a Panie mnie Mcziwy.

Oznaimuie WM. swemu m. p., zem yusz then staw vedlug potrzebi zlowil y ribi poprzedal, ktorich WM. swemu m. p. regestr posilam, a pieniadzem oddal iedni w Wilnie panu Simonowy [1]) złotych 60, a Gayowskiemu [2]) ostatek, czo WM. m. m. p. z regestru tego virozumiecz raczis. Vieczei yusz sie go thez zlawiacz nie godzi, bo yuz nie widze nicz roslego y ktemu nie masz rzeki do niego vielkiey, skadbi riba prziscz mogla. Pilnobi tego potrzeba, iszbi WM. raczil go kazacz zastawicz czo narichley. Alie do niego potrzeba stawyarza, sczedł-bi sie Raficzki, bo yako bacze, isz sam nie masz nikogo takiego, czo bi sie s tim rozumial, a nie zastawiwszi, bedzie w nim wielka skoda. Matherią aczbi chcziano do niego gothowacz, alie nie wiedza, czego potrzeba.

WM. thez oznaimuye swemu m. p., zem w domu na bidle barzo opieszal. Dal mi znacz sin, ze mi volki y konie pozdichalj, a thak WM. swego m. p. prosze, izbi mie WM. m. m. p. z mcziwey laski swey czimkolwiek w dom opatrzicz raczil, bom czi barzo podupadl. Nie bedzie-li mcziwei laski WM., naweth y do domu mie mam iachacz na czim, thakze y na strawę nie mam ani pieniaszka, w czim się ya wszitkim spusczam na mcziwą laskę WM.. m. m. p. S tim P. Boze day, abim o dobrim zdrowju WM. swego m. p. y dobrodzieya zawsse sliszal. Dan w Knisinie die 1 Maya Anno Domini 1579.

WM. swego m. p. naynissi sluga Stanislaw Malziczki.

[1]) „Szymon, co pieczęcie pasuje" *por.* Polkowski, Sprawy wojen. Stef. Batorego. *154.*

[2]) *Marcin Gajewski 22 V 1579 z Knyszyna donosi* „Symonowi pisarzowi JM. p. Canclerza Coronn." (*Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 24. Nr. 1. b. Oryginał własnor.*): Wiem, isz WM. racziaz wiedziecz, ze p. Lisowski p. liesniczi, skarzeł sie na Niedzwiedzkiego (*Por. Nr. 75*) przed JM. (*t. j. Zamoyskim*), zeby tham niemalo zwjerza w puszczei pobicz miał, y rozkazal mi sie JM. o thim wywiedziecz. Alie, isz thimi czaszi po JM. odiachaniu nicz nie ubil a JM. się sam zwierzyny spodziewa, thedym mu się kazal wywiescz s tego przed JM., gdysz iei sam niemasz, thilko beczolka. A isz WM. pisal o zwierzinę na woinę, thedy proszę od JM. o listh do Dzierzanowskiego, isz kaze ossocznikom i sąm poiedzie. Sukna p. Herborthowi nie moglem thu dosthacz, azem dla niego poslal do Gdańska przez p. Madaliauskiego; a Zamoiskim bedą na świądki gothowe, aliecz y Lwowcziczi pieszą, isz tesz nię maią w czim chodzicz. Prosze za p. Niedzwiedzkim, odpraw go WM. richlo. Dla Boga, dai mi tesz WM. znacz: miesso dla Jey M. skad ya będę miewal, gdysz się thi woly do WM. odeslią. O rusznicze WM. do mnie raczeł pisacz.

alie powiadal p. Staluski (*por. Nr. 44 str. 52*), ze yą yusz do WM. odeslal, thilko nie wiem, iako tho WM. nie doszla. Samęm iesth bardzo chor, goraczka mi bywala; yusz z laski Bozei liepiei. S thim się lascze *etc.*

314. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 4 V 1579.

Dziękują za przychylność, za którą będą się wywdzięczać. O żegludze narewskiej hanzeatów. O handlowych stosunkach miast hanzeatyckich z Anglią. O zaciągu Szkotów.

Arch. państwowe w Gdańsku. Liber missivarum XXVII fol. 88, z nagłówkiem: „Ioanni Zamoiski regni cancellario, exivit 4 may 1579.;

Ex relatione syndici nostri abunde intelleximus, quatenus apud S. Reg. M-tem, d-um nostrum clementissimum, civitatis huius negocia fuerint expedita et quid de reliquis in posterum expediendis Mag. D-tio Vestra perquam benigne voluerit nos admoneri. In quo eiusdem Mag. Vestrae D-nis et summam benevolentiam erga nos et singularem in promovendis rebus nostris favorem animadvertimus. Quod utrumque adeo grato prosequimur animo, ut nihil reliquum facturi simus, quo propensionem eam et gratiam haud vulgarem pro facultatum nostrarum tenuitate perpetuo demereamur, iterum ac iterum perquam reverenter diligentissimis verbis rogantes, ut Mag. D-tio Vestra eadem qua caepit benignitate in posterum etiam civitatis rationes benevole ac optime complecti dignetur, praesertim iis in rebus, quae iam dudum civitatem vehementer aggravant eiusque non fortunas solum, quibus alioquin Reg. M-ti luculentius inservire poterat, sed etiam ipsam incolumitatem non mediocriter remorantur. Pro quibus in meliorem statum reducendis Mag. D-nis Vestrae admonitionem libenter complectimur ac sequimur, ut una cum Mag. D-nis Vestrae consilio et patrocinio etiam Mag. et G-sos d-nos, castellanum Biecensem et capitaneum Radzieiovionsem [1]), patronos et intercessores habeamus amicos et fautores, ac illorum et Mag. D-nis Vestrae cumprimis opera et ope aliquando tandem ex his difficultatibus emergere possimus. Inter caetera, de quibus S. Reg. M-tis mentem intelleximus, illud etiam est, ut per internuntios nostros in conventu civitatum foederatarum Hansae Teutonicae diligenter -peram [illegible] -uo Narvicae navigationis exercitionem eae civitates itu [illegible] omittant. Quod nos iam antea saepius ac sac- [illegible] -ationibus etiam cum odio plurimorum urgere non [illegible] -m urgere desistemus. Nec enim ignoramus, quod

re ipsa demum experimur, quam isthaec navigatio ad instruendum atrocissimum hostem cum inclyti Poloniae regni maximo praeiudicio et ad evertendas huius civitatis fortunas et commerciorum utilitates ab initio sit accommodata. Verum quoniam non desunt ex iis, qui eius navigationis lucrum impense sectantur, qui existimant, quicquid huius rei gratia dicitur, a nobis saltem proficisci neque tam principem ea curare, quam nos commodi nostri causa aliis invidere, idcirca nostra quidem opinione plurimi futurum esset momenti, si Reg. M-tas specialibus litteris hoc nobis iniungeret, quas in ipso conventu internuntii producere possent ad confirmandum id, quod iam antea Reg. M-tas de vitandis Moscorum commerciis ad civitates eas perscripsit. Eoque modo admonitiones nostrae maius aliquanto pondus apud plerosque habiturae essent, si principis accederet auctoritas. Quod totum S. Reg. M-tis arbitrio clementissimo prout melius et commodius visum fuerit, humilime relinquimus. Mittimus praeterea ad Reg. M-tem literas a Ser-ma Angliae regina ad nos perlatas, quibus ad Reg. M-tis intercessionem pro privilegiis civitatum Hanseaticarum conservandis respondet. Ex quarum exemplo, quod aliunde ad nos pervenit, videre licet reginam illam non tam regi nostro gratificare velle, nedum libertatibus nostris vetustissimis subscribere, quam subditos suos in alienis regnis plus, quam par est, evehere conari. Etenim quod ipsa iustum putat, ut eadem libertate subditi eius in civitatibus gaudeant, qua civitates in Angliae regno fruuntur, vel certe frui debebant, id a ratione nostra longe diversum est. Nam civitates Hanseaticae libertates certas ac perpetuas in Angliae regno ab annis ultra hominum memoriam multis, multis impensis multisque laboribus ac maximis in regnum illud beneficii, sibi compararunt, quarum libertatum Angli nobis debitores sunt ex privilegiorum praescripto; nos vicissim illis nihil aliud debemus, quam ut eo more in civitatibus illi negocientur, quo maiores illorum antiquitus consueverunt. Nunc illi privilegia nobis omnia, libertates, contractus omnes evertere conantur, hoc saltem praetextu, quod illis non aeque id apud nos liceat, quod apud illos nobis. Et inde per consequentias quasdam id, quod amice illis alibi certis utique conditionibus indultum est, ad legem et necessitatem pertrahere volunt. Quae res si obtinebit, dici non potest, quanto cum incommodo et detrimento cum civitatum maritimarum omnium, tum inprimis subditorum Reg. M-tis coniuncta sit. Is enim Anglorum mos est in hoc conversationis genere, ut pecuniis, quibus pollent, merces omnes undique affatim ad se corradant, suo ipsorum arbitrio lucrum inde faciant, hospites autem suos, quibuscum conversantur, egenos ac inopes relinquant et tandem quasi servos cum peculio suo sibi obnoxios habeant. Quod exemplis etiam diserte demonstrare possemus, si huius esset loci, nunc ideo saltem

paucis hoc scribimus, ut intelligat Mag. D-tio Vestra, quo vergant istae Anglorum opiniones de aequalitate utrobique conservanda, quae tam civitatibus caeteris, quam praesertim Reg. M-tis subditis nimis esset futura perniciosa.

Tandem, quod Mag. D-tio Vestra de conducendis aliquot Scotis militibus syndico nostro commendavit [2]), quae intervenerint impedimenta, quominus id ex sententia confici potuit, ex ipsius syndici litteris plenius cognoscet. Alioquin Mag. D-tio Vestra studium gratificandi nostrum non minus hac in re fuisset experta, quam omnia, quae praestare viribus et facultatibus nostris possumus, obsequia cupimus eidem esse praesentissima. Eandem etc.

[1]) *Mikołaj Firlej i Rafał Leszczyński.* [2]) *Por. Nr. 299 i 309.*

315. Elblążanie do Zamoyskiego. Elbląg, 5 V 1579.

Posyłając królowi proch strzelniczy na wojnę, proszą o przyrzeczone ulgi w podatkach dla powetowania strat dawniejszych.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 30 Nr. 1. Oryginał z pieczątką i adresem zwykłym.

Illustris ac Magnifice Domine, D-ne gratiosissime.

Illustri Mag. Vestrae paratissima officia et observantiam nostram cum votis felicissimis deferimus.

Cum ad S. Reg. M-tis clementissima postulata et per nuntium regium Ill. D-num Comitem a Rozdrazow [1]) superioribus diebus et per litteras nostras nuperrime pro debitae subiectionis et fidei nostrae studio aliquam pulveris tormentarii summam ad bellicas necessitates regias nos missuros humillime ostenderimus atque de iis iam conficiendis et satis tuto ac recte in quem S. Reg. M-tas vellet locum transferendis omnino cogitaremus, percommode nobis novissimae litterae regiae advenerunt, tanquam comprobatrices illius a nobis expectatae voluntatis. Itaque hanc oblatam occasionem gratis animis complexi, cum eo, qui litteras nobis regias reddidit, Georgio Purbachio, viginti quatuor centenarios pulveris tormentarii quoquo modo comparatos et singulos centenarios singulis vasculis inclusos mittimus, atque ab Illustri Mag. Vestra maiorem in modum petimus, ut in iis benignissime offerendis S. Reg. M-ti civitatis huius voluntatem ac studium, quod eidem impense probare studet, sua gratia et patrocinio prosequatur, et eiusdem rationes omnes provehere benignissime dignetur. Neque dubitamus, quin S. Reg. M-tas pro singulari erga nos clementia et affectione

sua, quod de damnis civitatis huius per ternas contributionum vices compensandis et sarciendis clementissime recepit, id secundum indulta sua clementissime praestitura sit. Qua in re ut Illustris Mag. Vestra suo quoque nos consueto favore et benignitate iuvet, qua par est, observantia rogamus, cui et omnia gratae mentis studia nostra omnibus modis vicissim deferimus ac eandem divinae protectioni officiosissime commendamus. Scriptae Elbingae die 5 Maii Anno 79.

Illustris Mag. Vestrae addictissimi clientes proconsul et consules Regiae civitatis Elbingensis.

[1]) *Krzysztof Rozdrażewski, starosta łęczycki.*

316. Andrzej Patrycy Nidecki do Zamoyskiego. Warszawa, 6 V 1579.

Dziękuje za list własnoręczny i prezentacyę królewską na probostwo warszaw. O układach o nie z biskupem chełm. Pilchowskim i troskach o swe uposażenie. O korespondencyi królowej Anny z Zamoyskim. Biskup płoc. Wolski gotów do drogi do Rzymu. O dziele historycz. O książce Victoriusa.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 47 Nr. 36. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem zwykłym. Druk. Kaz. Morawski, P. Nidecki, Kraków 1892.

Illustris et Magnifice domine, domine observantissime.

Gdim byl w Poltowsku przeshlego tegodnia na optionem praestimoniorum (xięza wiedzą vim vocabulorum istorum), oddano mi list WM. pospolu i z praesentaciami Krola JM. na probostwo varsawskie, za czo oboie multis nominibus WM. dziękuię, bo i listu WM. zwlascza ręką WM. pisanego dawnom nie mial tak dlugiego i res ipsa, to iest praesentacie Krola JM. z wielkiei łąski WM. toties et repetitae et immutatae ad rationem sive temporum sive hominum, vel ut hoc magis gratia Ill-mae D-tionis Vestrae in hac causa nostra constare possit, contra omnem propemodum rationem repetitae toties et toties immutatae, ukazuie omnibus ex partibus to, za czo czlowiek wielce WM. dziękowacz i wielce obligatus bycz musi. Jakoz z moiei strony bądz tego WM. pewien. Widzę z pisania WM., iz sie iuz z tą sprawą naszą WM. stiskało. Sed cui non? I iacz mam czterzech [a]) swiatkow solemniter vocatos et rogatos do tego actu nie barzo dawnymi czasy, izciem iuz byl chcial tego odbiezecz, nisi Deo et quibusdam eorum testium accersitorum aliter visum esset. A to iuz z laski WM. cegosmy z x. Chelmskim [1]) poządali, tegosmy docekali, mamy praesentacie. Jam tu do Varsawy z Poltowska wczora w wieczor prziiechal, a dzisia

snadz x. Chelmskiego się spodziewaią. Videbimus, quid sequatur. O cym abo praesens dalibuog [2]) abo per litteras dam znacz WM. Tam w Poltowsku będącz dostala mi sie iuz ex optione lepsha wioska, lecz iz eius possessionis [3]) acceptandae tempus odlozono usque ad diem 4 Iunii, przeto niechai to proshę nie obraza laski WM., iz ten act drzewiei odprawię [b]), nizli odiadę. Gdim ono byl odiechal do Malborku na roskazanie WM., tedy mię tu Xięza praesentes zmyli w wiosce, ktora mi sie dostacz miala, si non abfuissem, a ucynila ta wies tego przeshlego roku pod same fl. 300. Nie chcialbym sie tedi drugi raz przez ten kamien powalicz w Poltowsku, przez ktorim sie raz powalil shkaradzie w Varsawie, chociam za sobą mial praesidium regiarum litterarum. Alecz i JM. X. Podcanclerzego [4]) toz na on czas w Malborku potkalo, czo i mnie. Chyba iz się wzdi JM. nagrodzilo w richlie potim pieczecią Coronną, cego JM. ex animo zyczę, ale ia Andreas in eodem przed się. Tak iz ledwie będę mial o cym do Vilna [5]) doiechacz, gdiz i w Neapolim iurgelt moi od Krolowei J. M. haeret [6]) i tu w skarbie coronnym iuz za kilka liat mi zadzierzano, a to probostwo Varsawskie do tego czasu więcei mie stogi, niz samo stogi. Lecz ia scio, cui credidi, Ioanni Sario Zamoscio, maximo regni cancellario, a iuz by mi się zadluzycz, tedi przedsię do Vilna dishliem obroczę in nomine tuo, bylie tu rebus utcunque constitutis.

Czo VM. pishesh okolo pisania do VM. od Jei Kr. M., iescem nie byl u Jei Kr. Mci, z Poltowska przyiechawshy, alem iuz byl tak obacyl odiezdzaiącz, iz byl aequior animus. To tez widzę, iz canonia Varsawska tak się obrociła, jako była wolia Jej Kr. M. Tak iz by oprawa Jei Kr. M. bycz mogla ex animi eius sententia, ad plenam quidem benevolentiam desiderari nihil plus videretur. Lecz skoro się uzrzę z Jej Kr. M., ex sermone eius, quod cognovero, perscribam Illustri Mag. Vestrae, bo teraz pan Macieowski Chorązy [7]) kwapi sie od nas. Nie wątpię, zes tez WM. odpisal Jej Kr. M.

W Poltowsku będącz, baczylem, iz JM. X. Biskup Ploczki na druogę do Rzimu [8]) spiritu promtus est, telko iz na nowinę o panu poslie Vchanskim [9]) czeka, o ktorim pisano mi, iz ante diem decimum Martii nie byl iesce w Rzimie, ale, iako baczę, mial bycz czo dzien.

O historią, ktorąby koncycz trzeba, coram skoncymy dalibuog. Novum opus novi operis ius est, do cego trzeba mysli uspokoionei, cego multa pusilla et longissime a se disiecta [c]) beneficia praestare non possunt. Ale ia i w tei mierze scio, cui credidi. Tegom tez pewien, iz mie WM. duplici poena karacz nie będziesz racyl, zebym mial i arma virumque canere i arma virumque tueri. Z tim sluzby swe zwykle do laski WM. zaleczam. Varsaviae 6 May 1579.

Illustris Mag. Vestrae servitor obsequentissimus A. Patricius Nideczki p. v.

Teraz teraz (*s*) przislal mi tu pan Sebastian Montelupi [10]) opus P*etri* Victorii [11]) u mnie quidem novum, bo ie dopiero vidzę, ale nie novum, bo drukowano 1568 *(s)*. Czoz za opus? Przidal libros 13 variarum lectionum do onych swoich dawnych, ktore przedtem byl wydal. Jeslis ich VM. nie widzial, prziniosę ie s sobą. Spomina mie tez tam vir bonus pro gratia sua.

List [13]) ten od p. Fogeluedra [14]) WM. posylam.

(*Cedułka*). Rotę stokonną za przypowiedzeniem Krola JM. prowadząc Stanisław Zalesky, gdzieby się z nią miał. JM. pokazac, pyta się przes list.

[a]) *Opuszczone op. cit.*

[1]) *Adam Pilchowski biskup nominat chełmski dotychczas proboszcz warszawski, któremu Nidecki po dłuższych układach odstąpić musiał połowę dochodów z probostwa w Tarczynie.* (*Por.* K. Morawski *op. cit. str. 276.* [2]) *Nie* słowem *jak op. cit.*

[3]) *Nie* processionis. [b]) *Nie* odprawi się. [4]) *Jan Borukowski, biskup przemyski.*

[5]) „Powołany został na służbę do króla." Morawski *op. cit. 277.*

[6]) *Nidecki był kanclerzem królowej Anny; za zajęcie się sprawą sum neapolitańskich pobierał pensyę 600 dukatów.*

[7]) *Bernard, późniejszy arcybiskup gnieźnien.* [8]) *Por. Nr. 321.* [9]) *Por. l. c.* [c]) *Nie* dissita.

[10]) *Kierujący pocztą w Krakowie.*

[11]) *Piotr Victorius (Vettori), sławny filolog ur. 11 VII 1499 we Florencyi i tamże † 1585. W dziele* „Variarum lectionum XIII novi libri. Florentiae apud Iunctas 1569 *pisze o Nideckim:* Andreas quoque Patricius vir magni ingenii nec minoris eruditionis. *Poprzednio wydał w 1553 i 54.* Variarum lectionum LXV.

[12]) *Nie* przywiozę. [13]) *Odtąd brak u Morawskiego.*

[14]) *Stanisław Fogelweder, dworzanin królowej Anny, listu brak.*

317. Zamoyski do Gdańszczan. Wilno, 8 V 1579.

Ponownie (por. Nr. 299, 309 i 314) nalega, aby zwerbowali dlań na koniec czerwca 200 piechoty pod wodzą Marcina v. der Schlahe.

Arch. państw. w Gdańsku. Oryginał z podpisem częściowo własnoręcznyn, z pieczątką i adresem zwykłym. Dopisek inną ręką: Redd. 19 Maii A. 1579 per Regium cubicularium.

Spectabiles Famati Domini amici observandi.

Quae mea summa sollicitudo est atque cura de ducentis peditibus quam optimis atque lectissimis, quos S. Reg. M-ti ad diem ipsam generalis

delectus 28 Iunii sistere discupio, ea facit, ut D-nes vestras saepius eadem de re appellem, a quibus iterum atque iterum maiorem in modum peto, ut me in illo milite consequendo auctoritate, ope, opera atque omni studio suo adiuvent; ne quod privato non accidit, in publico Regni munere collocato eveniat, ut sine milite meo in bello publico verser. Valde me solicitum habet ea fama, qua militem omnem scoticum Gedano in Flandriam se contulisse nuntiatur; et tamen sunt, qui sperare iubeant, posse D-num Vestrarum studio atque auctoritate eum ex navibus, quae quotidie appellunt, conquiri partim Scotos, partim Gallos Belgasque atque alios probe in re militari versatos, qui mihi ad eum, quem cupio, numeratum hoc in bello ornamento esse possint. In praefecto virtutem militum sitam esse D-nes Vestrae non ignorant; est mihi iam semel atque iterum commendata Martini von der Schlahe industria ac bellicae rei scientia, de quo iam ante a D-bus Vestris petii, ut illi missionem tantisper concedant, atque adducant, ut operam mihi navet, dum hoc in bello versabimur. Idque ut D-nes Vestrae mea causa faciant, iterum rogo. Denique negotium totum D-num Vestrarum erga me studio, de quo mihi omnia polliceor, etiam atque etiam commendo rogoque efficiant, ut mihi sub exitum Iunii milites illi ducenti, quales desidero, praesto sint. Hoc ego permagni beneficii loco ducam et D-bus Vestris vicissim omni studiorum meorum genere cupide satisfaciam. Bene valeant D-nes Vestrae. Datum Vilnae die 8 mensis Maii Anno D-ni Millesimo DLXXIX.

D-num Vestrarum studiosissimus Ioannes Zamoiski Regni Poloniae Cancellarius, Belzensis, Knissinensis Zamechensisque Capitaneus manu sua

318. Maciej Konopacki [1]) do Zamoyskiego. Świecie, 16 V 1579.

Prosi, aby wstawił się za nim do króla.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 40, Nr. 20. Oryginał własnoręczny z adresem zwykłym i śladem pieczątki.

W-ny Mczywy Panie Canczlierzu Panie moy mczywy.

Zalieczam slużbi swe nanissze *etc.*

Mczywy Panie. Jakom wschystkiego sczesczia swego grunt po them zalosnem moyem a niesczesnem sierostfie odyezdzayącz s Wilna na lascze WM. m. m. p. zasadzil, tak nicz nie wątpię, ze za tąsch mcziwą lasską WM. zalosczy swy ulzenie miecz bende y nędzy, ktora by stąt na mie upascz mogla, podpore. Do czego teras occasia dobra WM. m. m. p. przistąpi Krola J. M. odwiescz, abi sie na mie sluge swego skwapiacz nie raczel· Gdisch slische s ofego seimiku stani pruskie wschistkie sgodnie, mocznie

sie u Krola JM. indigeni s inschemi prawi napominayą; s ktori prziczini Krol JM. sluschnie nie obrazayacz sobie liudzi sam tich bendzie czo mogł ad comitia differowacz, abi sie iuz tam na pewne prawa s niemi sgodziel, czo pewnie, gdi prziczina WM. m. m. p. do tego przistapi, J. Kr. M. snadnie uczinicz bendzie raczel, a ya niech tho staranie WM. m. m. p. dlia mnie podyęthe do smierczy swy odsluguye. Ą s tem sie mczywy lascze WM. m. m. p. unizenie zalieczam. Dan s Swieczya [2]) 16 May Anno 1579.

WM. m. m. p. sluga nanischy Masch (!) Konopaczky m. p.

[1]) *Był podkomorzym chełmińskim i starostą grudziąskim, potem wojewodą, a w 1595 biskupem chełmińskim* (Niesiecki *V 210*).

[2]) *Świecie, miasteczko o milę od Chełmna.* Słownik geograf. *XI 659 podaje, że w r. 1566 — 79 byli tu starostami Jerzy, Jan i Maciej Konopaccy, ale r. 1579 przez króla z urzędu złożeni.*

319. Torunianie do Zamoyskiego. Toruń, 18 V 1579.

Polecają Jana Langego.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 38, Nr. 1. Oryginał z pieczęcią i adresem zwykłym.

Illustris ac Magnifice Domine Domine gratiosissime.

Illustri Mag. Vestrae - - - servitia nostra paratissima *etc.*

Necessitate privata compulsus ad Illustrem Mag. Vestram Famatus Iohannes Lange [1]), collega noster, proficiscitur; eum ut cum negotiis suis benigno patrocinio Illustris Mag. Vestra comendaremus, a nobis vehementer petiit. Ne igitur iusta petenti deesse et spem conceptam afflicto excutere videremus, Illustrem Mag. Vestram, D-num nostrum gratiossimum, demisse summo quo possumus studio rogamus, ut in cognoscenda ipsius causa, in qua omnem suam et liberorum suorum salutem positam esse affirmat, benignas aures Illustris Mag. Vestra clementer ipsi praebere et, quantum aequitatis ratio postulat, pro singulari sua pietate erga oppressos, autoritate, consilio et auxilio suo iuvare eum et praesenti omnium suarum fortunarum naufragio in tutum aliquem vadum constituere gratiose dignetur. Hoc et enim beneficium Illustris Mag. Vestrae pro viribus nostris demereri sedulo pollicemur, praefatus vero Iohannes Lange perpetuis servitiis gratum se et memorem declarabit. Uxor denique cum liberis id ipsum arduis et assiduis votis ad Deum pro Illustris Mag. Vestrae florenti salute compensare non cessabunt. Quod reliquum est, nos et officia nostra Illustri Mag. Vestrae benignissimo arbitrio subiicimus, eandem diu ac feliciter vivere fideliter expetentes. Datum Thorunii XVIII mensis May Anno Domini MDLXXIX.

Illustris Mag. Vestrae observantissimi Proconsul et Consules Regiae Civitatis Thorunensis.

[1]) *Por. Nr. 164. dopisek.*

320. Jan Służewski wojewoda brzeski do Zamoyskiego. Toruń, 19 V 1579.

Napomyka o niechęci Zamoyskiego względem siebie. Wystawi poczet na wojnę moskiewską. Ks. Gawłowski doniesie o pruskich sprawach.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 61. Nr. 35. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: JM. Panu Cancierzowi Coronnemu etc. etc. memu mciwemu panu y prziacielowi.

Mcziwy Panie Kanclerzu.

Oddan mi iest list przes slugę, ktoregom do Wilna slal, od WM., y ciesze się naprzod z tego, zem uslyszal o WM. dobrem zdrowyu. A iz mię przitem upewniac raczysz o checi laskawey prziiazni swoiei, jać temu wszitkiemu, Mcziwy panie, wierzę, czo mi WM. pisac raczysz, bo się tak czuie, zem do tego nigdy prziczyny nie dal, zkądby mi iaka nielaska y niechec WM. rosc miala. Acz czi mię po czesczi sluchy dochodziły o niechęczi WM., alem ia to P. Bogu poruczał, kthory wie y zna serce moie, in qua synceritate wiek swoy do tegom czasu przepędzil, y raczyl mię tak w moiei uprzeymosci do tego wieku chowacz, nie watpię, ze mię do koncza opuscic nie będzie raczyl; a ieslize ktorzy są, czo mi malevolunt, P. Bog będzie raczyl bydz strozem y obronczą moiem. A czi tego nie zazywią cum ea aviditate, gdy niepoboznie se zlą conscientią pod bliznym swem czego dochodzą. Juzem ia tego niebarzo za dawnego wieku swego sila przeczekal, ze P. Bog potentes deponit de sede. A czosz wiedziec? Ja po smierczi rządzic nie chcę, ale przipatruiac się chciwosci ludzkiei, boie się, by to u nas zasię nie nastalo, czego ieszcze do tego czasu nie barzo się rozmnozylo.

Ja za pisaniem Krola JM., takze tez y WM. persuasią, acz prawdziwie WM. pisac mogę, przed tim niz mię list Krola JM. doszedl, umyslilem byl iaki poczet wyprawic z tey milosci y uprzeymey checzi, ktorą mam przeciwko Panu swemu. Aczcibych tez iuz wzdy mogl bydz kiedy emeritus milles, boc iuz od 36 lat Krolom Jch M. Panom swem y Rptej słuzę, ieslize nie tak godnie, ale dali Bog tak wiernie y zycliwie, ze tego nikomu naprzod nie dam, non parcendo nullis sumptibus; jednak iz Krol JM. sam osobą swą iachacz raczy, nie tilko nie lituiac sumptow, niewczasow,

ale naostatek y zdrowia swego, Boze mię uchoway, gdiz z tey checi y milosci, ktorą mam przeciwko panu swemu, rad bych przy nim gardlo swe niosl, gdzieby słąbe zdrowie dopuscilo, a czosz tego marnego kosztu, mialbych lithowac dla pana swego i Rptej?

A iz X. Gawlowski[1]) dawny moy prziaciel, iedzie ku Krolowi JM. w tych tez sam Pruskich sprawach, dla ktorych widzac tego bydz potrzebę, samismy na ten seymik s JM. X. Biskupem Cuiawskim[2], do Grudziadza iezdzili. O czem wszistkim naprzod Krol JM., takze tez WM. dostateczną sprawę wezmą od tego tho x. Gawlowskiego, ktoremu, niechcząc WM. bawic dluzszem pisaniem, poruczylem w niektorych potrzebach swych laski WM. uzywac y to, czo mi się widzialo potrzebnego, przelozyc. Proszę, abys w tym czo. ymieniem moiem WM. powie, wiarę dac, a przitem moiem Mciwem panem y przijacielem bydz raczyl, ktorego się laskawey przijazni pilnie zalecam. Dathum w Torhuni die 19 May 1579.

WM. zycliwy prziaciel j sluga Jan s Sluzewa Woiewoda Brzeskj Ma*zowieckij sst.*

[1]) *Por. Nr. 219 i 322.* [2]) *Karnkowskim.*

321. Piotr Wolski, biskup płocki do Zamoyskiego. Pułtusk, 23 V 1579.

O rozmowach z nuncyuszem. Stara się o pieniądze na podróż do Rzymu. Niech biskup poznański uwolni dwie jego dzierżawy od opłaty. Poleca różne osoby królowi. Prosi, aby król w czasie jego nieobecności naznaczał tylko godnych kapłanów w jego dyecezyi. O zabiciu Magnuszewskiego, który plądrował dobra duchowne.

Archiwum x. x. Sanguszków w Sławucie Ms. Nr. 32 a. Kopia spółczesna bez podpisu [1]).

Mciwy Panie Canczlerzu.

Dzisz tydzień pissałem i dałem WM. znać przes slugę JM. pana Bathorego, którego pan Zawaczki[2]) do Króla JM. posłał, isz mi JM. Xiądz Nuncius[3]) pissał i iam listy dati 27 Martij z Rzymu miał, że mie tham iusz czekaią. O czem daiąnć mi znać JM. Xiądz Nuncius, zarazem mi sie thesz do Pultowska obiecał, i nie chcąnc naznaczyć, kiedyby być miał. Dzisz thydzień po obiedzie thu przyijachał, beł u mnie asz do do dnia wczoraiszego, a póki beł, niceszmy nie czynili, iedno rozmawiaiąnc około postempkow Rzymskich wszythek czas trawili, o kthórech iuzem iesth dobrze od

JM. informatus. Dalszei informatiei trzeba mi od Krola JM. i od WM., a snać potrzebnieiszey, iesli przethsie mam iachać, iesli theraz zarazem, przed thym, nisz wyiade, trzeba mi thu i kościoł i imion kościelnych rzeczy opatrzyć. Dla czego pisze do Krola JM., aby Krol JM. pilnie duchowne rzeczy JM. Xiędzu Legatowi zalecił; — aczem ci thego thak mianowicie nie dothknął, ale przypomni WM., proszę; — pothem obrone a oeconomią panu Łenczyckiemu [4]) siestrzenczowi memu zalecił, do starosthw, w których iurisditiei imiona są, listy mi dać kazał, zeby bronili od szkod i gwałthow imion biskupich, a co pilnieiszego, zeby ich sami nie czynili. Listh exceptionis od prawa, choć kazdy poseł iest wijeth prawem pospolithem, ale przedsie racz mi WM. od Krola JM. posłać, wszak mi nie zawadzi, a pomoze wiele. Listhy wszysthkie do Rzymu kasz mi WM. dla swieszey daty odmienić, bobym nie chciał nie telko od roku, ale i od kilku miessięcy listhow oddawać. Tytuły JM. Xiądz Legath powie, komuby trzeba pisać. Tho nie są trudne rzeczy, ale mnie potrzebne. Potrzebnieisza iesth osthathnia i nie wiem, iako będzie łathwia — pieniędzy dostać. Wszakze iusz sie o nie staram. Powinowaci moy, co bendą mieć, dadzą mi ale i zapiszą sie za mie. Jedno izesz my wszythko smiertelni, trzeba sie mnie o tho u Krola JM. starać, iakoby oni, i gdyby P. Bog smierć na mie przepuscil, nie zawiedli sie. Przetho do Krola JM. piszę, aby mi i do powinowatych thakże listhy posłał, ze coszkolwiek dla mnie uczynią, bądź pozyczywszy, bądź za mie renczywszy, tho sie zawżdy z biskupstwa thego zapłaczi; i do thech, kthorzy, iako ludzie rozumieją, pieniądze maią, ze gdy mi czego pozyczą, ze thakze s thego biskupstwa odbiorą. Iać iem sam da Bog oddam wssythko i niedługo, bo mało nie wssythko thego roku wypłacę, a ostathek iesli co płaczić zostanie, thedy wneth drugiego. Co mi thesz ktho czego da albo pozyczy, tho sie zawzdy z zapiszow albo renki mei wlasney pisania pokaze. Ale mi da P. Bog uzyczy zdrowia, isz ia o them sam pomyslę; kthorech mnie listhow nie bendzie trzeba, odeslę WM., bo dostanę li u iednego, albo dwu, inem dam pokoy. Zmieszkam-li thesz thu tak długo, isz mi na naznaczony czas arendątorowie pieniądze zniosą, thedy thesz mniey mi dobrze pozyczać potrzeba bendzie. Wszakze iesli tho tak pilnie przedsiebrać mam, nie wiem. JM. Xiądz Legath thak wczora odemnie odiachał ku Vilnu do WM., iszbym sie koniecznie gothował. Dla thego ia thesz tho pacholę moie na podwodzie ku WM. posyłam, a skoro mi sie wroci, około pieniędzy sie zawinę, pothem nic niemieszkaiać i w gorąnca poiade. O panu Vchańskim [5]) ia nie wiem nić, snaić (!) kthosz przijachał, kthory go pothkał kilka noczlegow przed Rzymem; iesli odprawił obędientią, thego nie wiem. Dai P. Boze, aby odprawił; ia iście wszelakiei pociechy thak człowieku zacnemu i dobremu zyczę. Ale ia o them sie thak nie pytham,

iako rozkazaniu J. Kr. M., mam-li iachać czyli nie? Na kthorę sie ią oglądam, i themu doiść(!) chcę czynić; a o them proszę prenthkiei od WM. i od Krola JM. odpowiedzi.

Przypisałem do Krola JM. na końcu listhu, isz cobym miał wiencei pisać a o co proszić J. Kr. M., tho WM. powie Krolowi JM. Tho WM. thak odemnie racz wiedzieć:

Mam za tho, isz pomni WM., gdy w Thoruniu Krol JM. dawal biskupstwo Poznanskie dziesieiszemu JM. Xiędzu Biskupowi.[6]) isz WM. za rozkazaniem J. Kr. M. tho postanowił między nami, abym ia JM. Xiędzu Biskupowi s biskupstwa Poznanskiego imion Kozłowa y z Zbikowa [7]) lidzby nie beł powinien czynić, bom tho imienie iako canonik w swem poruczeniu miał od capituły, a wziąłem ie beł dla obrony sub interregno, pomyslaiąnć na tho, iesliby do rąnk mech przyszło, żeby wcale beło. Tho imienie nie wiem, by na on czas i tyssiąnc złotych wynioslo beło, ale cosskolwiek belo, miał tho JM. Xiądz Biskup imo sie pusczić, czego snać, iako mi capituła pisze, niedobrze X. Biskup pomni. Prosse o kilka słow od Krola JM., aby pisał J. Kr. M. do X. Biskupa, aby JM., iako sie na on czas postanowiło beło, i był przy thym JM. pan Marszalek Corunny wielki [8]) i dzisieiszy pan Podskarbi Corunny [9]), aby tho iusz JM. X. Biskup thak przyjął.

Drugą rzecz, iszbym rad i Xiędzu Cłodzińskiemu [10]) w kthorem kościele, gdyby co in mense Pontificis wacowało, thakze i panu Thyliczkiemu, pisarzowi WM. [11]), a w Crakowskim kościele canonią synowcowi memu [12]) ziednał, zebym tho mogł za laską J. Kr. M. czynić.

Trzecia, isz i przy sobie bendę miał i thu zostawie ludzie godne i kapłany dobre, aby Krol JM. raczył na thę thesz miłościwe baczenie mieć them podawaniem, kthore w diocoesiei moiei ma, a plebany zeby nie dawał, iedno them, kthorzy by residowali przy kościele, albo od administratora mego świadecztwo mieli, ze godni są. Bo moiei diocoesiei na them siła, aby kapłani i godni beli i residowali.

Tho wszythko otczymawszy mi u Krola JM., prosze racz J. Kr. M. pozegnać odemnie, renkę pocałować, prossić, aby J. Kr. M. nie raczył mie przepominać a z łaski swei mcziwei opusczać. A iesliby co ktho albo mowił albo pisał, niechby thesz pierwei odemnie wssythkiego sie dowiedział. Iako therasz wole, isz thesz tho WM. odemnie wyrozumiesz: czi zołnierze pieszy, a z iednei-ze rothy wszythko, kthorzy thendy ciągneli, thak wssythkych duchownych poddane połupili, isz nie telko co w oborze, w domu, ale co i w skrzyniach mieli, tho iem braly. Co gdy Jacob Magnuszewski we wsiach moich, ode wssi do wssi z draby chodząnć, czynił, przyszedł do Grodka [13]) stąnd podobno kilka mil, i thosz czyniąc, co indziei, chłopi gwałthu zawoławszy, gwałthowi sie bronili,bo bił, tłukł, siekł, strzelał, iako mu sie

podobało; chlopow rannych srodze doisc. Ale Magnuszewski od kijow (a snać i włoczenką [14]) iakąsz traffił go chłop kthorysz w twarz) w onei burdzie został. Ia dowiedziawszy sie, zarazem posłałem po urząnd Krola JM., aby wssythko obeirzał, i iako sie co stało, za swieza obaczył. Ten przypadek iesliby tham ktho wspomniał, racz WM. wiedzieć, isz ci nie inaksem sposobem beł. Ale podobno slyszał WM. o them nieboszczyku Magnuszewskim, co tho za człowiek beł. I iam beł theras z wielkiemi skargami za niem do woiska posłał, mniemaiąć, aby beł miał tham ciągnąć, a on iedno od wszi do wszi duchownei sie przeiezdzał. Wszakze mnie thego przypadku zal, acz ci i indziei tych zolnierzow pozostawa, bo lupiestwo wielkie i nieznossne. Drudzy sie thesz skromnie i utcziwie zachowali i zachowaią, za co iem i przed VM. dziekuię, i Panie Boze dai iem tham na woinie wssythkę fortunę, czego thesz WM. m. m. panu uprzeimie od P. Boga zyczę. A isz sie na rozne częsci światha bierzem, dai P. Boze, abyśmy o spolnem dobrem zdrowiu często slychali. Na mie, prosze, bądz WM. łaskaw, kościoła mego i duchowieństwa, dobr kościelnych y mnie samego bącz WM. obroncą, proszę. Pan Bog wszelaką pracą i życzliwosć łaską swą nagrodzi WM. A ia o tho prosić P. Boga nie przestanę i służyć we wszem zawzdy bendę. S thym P. Boze, abym WM. zaisz [15]) w dobrem zdrowiu zastał, a o mem często slychał, a iszby mnie WM. z łaski swei nie upusczał, proszę. Dan s Pułtowska dnia 23 Maij 1579.

[1]) *Że autorem tego listu (wybierającym się w poselstwie do Rzymu) był Piotr Wolski, o tem por.* Wierzbowski, Uchansciana *IV 117 i nstp.*

[2]) *Por. Nr. 214 uw. 1.* [3]) *Caligari.*

[4]) *Paweł Szczawiński, syn siostry Wolskiego, Anny, por.* Paprocki, Herby rycerstwa.

[5]) *Por. Nr. 288.* [6]) *Łukasz Kościelecki.*

[7]) *Wsie Kozłów Biskupi w dzis. powiecie sochaczew. i Zbików w dzis. pow. warszaw.*

[8]) *Jędrzej Opaliński.* [9]) *Jakób Rokoszowski.* [10]) *Por. Nr. 252 i 283.*

[11]) *Piotr później podkanclerzy koronny, umarł biskupem krakowskim 1616.*

[12]) *Por. Nr. 214. uw. 1.*

[13]) *Wieś zamieszkała przez Kurpiów w dzis. powiecie pultusskim.*

[14]) *= mała włócznia* [15]) *= zaś.*

322. Stan. Karnkowski, biskup kujawski do Zamoyskiego. Ciechocin, 26 V 1579

Gawłowski doniesie o sejmiku pruskim. Radzi, by król w wojnie nie narażał życia, ani nie wierzył Litwinom.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 37, Nr. 2. Oryginał wyblakły z dopiskiem i podpisem własnoręcznym, z pieczątką i adresem zwykłym.

Mciwy panie Kanczlerzu.

Sluzby me przyacielskie WM. pilnie zaleczam.

Jakom iest solicitus barzo, co się dzieie s Krolem JM. naszym mciwym panem y w tich tam sprawach, ktore się przes Krola JM. zaczynaią, tudziesz z WM. panem y przyacielem moim osobliwem, ktori prawie sąm tilko z Rad Coronnych hoc pondus diei et aestus nosić raczisz, Bog . . . . i ludzie dobrze wiedzą, et praesertim horum omnium testis est locupletissimus moy xiądz Gawlowski [1]), WM. studiosissimus, ktorego posyłam do WM. z relacią spraw seimiku Pruskiego teraznieiszego. Acz ledwa to nie pirwsza, abych wiedzial o zdrowiu y o sczesliwem powodzeniu Krola J. M.pana naszego, także y WMci, maiąc to sobie za osobliwą pociechę, gdibych in tanta perturbatione rerum y w tak znacznei niechęci naszey przeciwko panu y przedsięwzięciu iego co pociesznego o Krolu JM. y o WM. mogł usłyszeć. O czem, a podobno y o wielu inszych rzeczach tam publicis quam privatis, s xiędza Gawłowskiego tanquam ex mari longo et spacioso WM. hauriet. S tem sie laskavey przyazni WM. zaleczam. Dan z Ciechocina [2]) 26 Maii Anno domini 1579.

Kiedi na ten czasz dla niedosthathku ani Crolowi JM. ani WM. sluzicz nie mogą, czobich bil, Pan Bog wie, rad uczinil, fide studio et obsequio ita certabo, ut excellam. Non deerunt occasiones gratificandi.

VM. s sercza czali i uprzeimi prziiacziel i sluga Stanislaw Carnkowski Biskup Cuiawski ręką wlasną sst.

(*Cedula*). To mi się zdalo WM. przipomnieć, co mnie solicitum tenet. Nie zebych to rozumial, aby y Krol JM. y WM. na to się nie mial dobrze obeirzeć, ale tilko, ut fidem meam exolvam. W przedsięwzięciu swem tego się niechai Krol JM. waruie, czo ludzie pod Gdańskiem ganili. Munia militaria non obeat, in apertum discrimen ne se coniiciat. Nicz przed sobą nie chceć dać nec imperatori nec militi viciosum est. Arguitur istius vicii Philipus a Demosthene i bo stąd rosczie i hetmanowi i zolnierzowi rancor ku panu. Lituanis ne se credat, bo ci zawsze przeciw panom mobili animo et ingenio. Plus habent in fronte, quam in recessu. Siem aby nie byl richlo skladan, expedit hoc Regi et Reipub., abychmi go przemarli O Pruskich zyemiach aby Krol JM. serio raczil radzic, bo się ia i teras i potim nicz stamtąd dobrego nie spodziewam. Grożą regi, nie wiem, dlaczego.

[1]) *Por. Nr. 219 i 320.*

[2]) *Wieś nad rz. Drwęcą w dzis. powiecie lipnowskim, własność biskupów kujawskich.*

323. Zamoyski do Gdańszczan. Wilno, 29 V 1579.

Poleca Franciszka Mollera, mieszczanina gdańskiego.

Archiw. państwowe w Gdańsku. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczęcią adresem:

„Spectabilibus Dominis Proconsulibus et Consulibus Regiae Civitatis Gedanensis Dominis amicis observandis," *i dopiskiem inną ręką*: *Redditum* 16 Iunii Anno 1579 Cancellarius.

Spectabiles Domini amici observandi.

Conqueritur Franciscus Mollerus Civis Gedanensis, qui hasce reddet, cum pro Ioanne Loyssio [1]) spopondisset certo creditori et ea pecunia a Loyssio cum maximis usuris soluta esset, quod rationibus, quae inter Loyssium et illum creditorem intercesserunt, liquido probari posse affirmat, se tamen ab haeredibus illius creditoris conventum D-num Vestrarum sententia ex sponsione solvere iuberi atque etiam ut solvat, adegi. Quod cum etsi gravissimum accidere et aequitati non consentaneum esse intellegeret, ut idem bis exigatur solvaturque, et mea fieri posse commendatione putaret, ut D nes Vestrae sui rationem aequam habeant, nolui illi in commendando deesse, eumque diligenter D-bus Vestris commendo, et si talis causae eius ratio est, qualem perhibet, peto, ut quod ius est, facile obtinere possit, imprimis vero, ut prorogata executione certa illi temporis dilatio tribuatur, intra quam, quod se facere posse affirmat, probationem solutae pecuniae ex rationum liquidatione afferre possit. Hoc aequitati ac iuri convenientissimum fuerit. D-nes Vestras bene valere exopto. Datum Vilnae die XXIX mensis Maii Anno Domini Millesimo Quingentesimo LXXIX.

D-num Vestrarum studiosissimus amicus Ioannes Zamoiski Cancellarius suscripsit.

[1]) *O Loisach, kupcach gdańskich por.* Pawiński, Skarbowość *74.*

324. Anna królowa Polska do Zamoyskiego. Warszawa, 3 VI 1579.

Wstawia się za poddanymi.

Bibl. XX. Czartoryskich Ms. 2460 b. Nr. 6 str. 45. Oryginał z podpisem własnoręcznym, ze śladem pieczątki i adresem: Mag. Ioanni Zamoiski Regni Cancellario et Belsensi, Knysinensi Gonedzensique etc. capitaneo, syncere nobis dilecto. *Druk.* Przeździecki. Jagiellonki. *t. V str. 215.*

Anna Dei gratia Regina Poloniae, Magna Dux Lithuaniae, Russiae, Prusiae, Masoviae etc. Domina.

Mag. syncere nobis dilecte.

Aby P. Bog dal WM. zdrovie gi wsiczko dobre, ząndamy tego WM. na czasy dlugie.

Is thu do nas często a często biegaią liudzie z Gonięndza [1]) z obczięzlivemi skargami na urzędniki WM., od ktorich w pravach gi wolnoscziach swych mięnią sie miecz krzywdy, zdalo sie to nam WM. oznaimicz, żąndaiącz, aby urzędniki sve napomionacz raczil, aby sie z ubogiemi liudzmi laskavie obchodzili, a krzywdi gim nie czinili. Posiląmy tes WM. supplicacią

z liesnisthva Ticoczinskiego[2]) do nas podaną. Prosiemy, aby w nię WM. weirzıl a skodi ubogim liudziom nagrodzicz roskazal. Bo ac niebozenta szą ponędzeni, kazalismy gim iednak tich na woinę wyprawicz, ktorzy szą naznaczeni. P. Bogu przytim WM. porucząmy, Z Warsawy dnia 3 czerwcza 1579.

WM. zyczlywa Anna krolowa polska sst.

[1]) *Miasteczko w dzis. powiecie białostockim. Tenutę goniądzką dostał Zamoyski wraz z starostwem Knyszyńskim (por. Nr. 30—2). O prawach do tego starostwa królowej Anny por. Nr. 44 uw. 1, 53 uw. 7, 58, 64, 119.*

[2]) *Starostwo sąsiadujące z Knyszyńskiem.*

325. Jerzy Mniszek, krajczy koronny do Zamoyskiego. Łąki, 6 VI 1579.

Prosi, aby król obwarował mu prawa do pewnych wsi.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 89 Nr. 1. Oryginał z podpisem własnoręcznym i adresem zwykłym.

Mcziwy Panie Kanczlerzu, panie moy mciwy.

Sluzby moie powolne zaleczam w laskę WM. memu mciwemu panu etc.

Nie chcąncz WM. m. m. p. bawicz pissanięm, uzywam P. Bobole przesz list swoy, aby w them, czoby sie WM. pissacz myało, WM. m. m. pana lasky uzywał, zwlascza okolo spusczenya wsi Krola JM. przesz mie IM. panu Halyczkiemu[1]). Mayąncz nadzieie o lascze WM., ze sie sam WM. w to będziesz raczil wlozycz y tak to przy ziednaniu consensu panu Haliczkiemu mnie tesz obwarowacz, yakobim w thim starostwie na insze wsi bespieczne prawo myał. Zathim powtore sluzby me zaleczam w laskę WM. m. m. p. Datum z Lank d. VI Iunii Anno Domini 1579.

WM. m. m. p. brath y sluga powolny Jerzy Mnysek Krayczy K*oronny* sss.

[1]) *Mikołaj Herburt, por.* Źródła Dziejowe *XI 266.*

326. Jan Tęczyński kaszt. wojnic. do Zamoyskiego. Końskowola[1]) 6 VI 1579.

Już nie zwlekając (por. Nr. 311) posyła mu wierzchowca na wyprawę moskiewską.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 62. Nr. 44. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem zwykłym

Mczywi Panie Canczlierzu.

Zalieczywszy chetnie a zyczliwe sluzbi me w laske WM. *etc.*

Mcziwy Panie. Mialem then dobri umisl bedacz na they ugodzye X. Jey Mosczy a nie thelko then kun sząm WM. oddacz, allie y then y kazdy do thego, kthorribi bil WM. szobie obral, z vielką checzya, nierskacz[2]) do thakyey,

allie do kazdey potrzeby WM. dacz. Czo isz vidze, ze tho thak w dlugą, nie wiem dlia czego, idzye, nie mayącz yescze zadney viadomosczy, gdysz Pan W*oiewoda* belsky w Rubieszowie [3]), yam thesz do Crakovskiey zyemie odyezdal, skorro przyechavssy WM., jako zyczlivy, kon, nie chczacz omieskacz, possilam, czegom pevien, ze szye WM. podobacz bedzye. A ya viernie zycze, yako szobie wlasznie, aby szye WM, yako na wszithkiem, thak y na thim koniu sczesliwie wyodlo etc. Zallieczam szye zathem w laske WM. szwego m. p. Da*tum* s Konskivolly 6 Iunii 1579.

WM. swego m. p. zyczlywy przyacziel y sluga J. Teczinsky m. p. sspt.

[1]) *Miasteczko Tęczyńskich o milę od Puław.*

[2]) *Nie tylko.*

[3]) *Zwykle zwany Hrubieszow, miasto powiat. gub. lubel. Andrzej Tęczyński wojew. bełzki brat autora listu, był starostą hrubieszowskim.*

327. Stanisław Herburt, kasztel. lwow. do Zamoyskiego. Sambor, 7 VI 1579

Donosi o wyłudzeniu odeń pieniędzy przez łotrzyka Dimideckiego. Z żup ruskich prześle królowi pieniądze dopiero po sprzedaniu soli w Bydgoszczy. Uwiadamia, że przez Sambor przeszli z Węgier żołnierze węgierscy do króla.

Druk. Michał Grabowski i Alex. Przeździecki „Zrzódła do dziejów Polski," Wilno 1843. T I. *str. 60*: „z papierów O. L. Prozora" *Adres*: JM. Panu Canczlerzowi Coronnemu memu mciwemu panu do rąk ma bycz."

Wny a mnie mcziwy Panie.

Zalecziwszy sluzby me powinne do łasky WM. mego Mciwego pana, thym listem zdrowye WM. nawiedzam, ktore Panie Boze wsechmogaczy raz WM. dacz na długie czasy.

WM. swemu mcziwemu Panu dziekuye s tey laskij, ze mye WM. m. m. p. pisaniem swym przepomniecz nie racził y o thym łotrzyku Dimideczkim [1]) racził dacz znacz. Bacziłem tho w thym liscie, ktory my od Krola JM. oddał o pieniadze, że było pisanie praeter formam inusitatam cancellariae. Ale za tak pilnim pisaniem y niespodziewaiacz się taky zdrady, dałem mu osmseth y sesczdziesiath złotych. Nie tykacz [2]) the sume, ale by był trafił na mię, żebym był przy pieniądzach, dalbym mu był pewnie y wieczey, folguiacz potrzebye Krola JM. Ni watpie yednak w thym, że to WM. opatrzicz bedzie racził, iako m. m. p., zebym ia na thym nie skodowal, a mnie the pieniadze w skarbie żeby były przyiethe.

Posłałem thego listhu copią, ktory do mnie prziniosl, do rąk WM. przed thym.

Krol JM. m. m. p. raczil my pisacz o pieniadze, ktorich Bog zna na ten czasz zadnich gotowich nie mam, y pieniedzy przy mnie zadnich zupnich[3]) niemasz, bo czo sie wzielo zup od nowego lata, thedy się wsitko wydało na nakład ku spusczaniu soly do Bydygosczy[4]), ktorym ieszcze do tego czasu dla niedostatku wody nie spuszcził, co nie iesth rzecz thajna obywathelom w owych krajach; wsakże bedę czinił wselaką pilnoscz, abym mogl dosicz roskazaniu Krola JM. uczinicz, acz nie upewniam, bo thego, czego doma nie masz, thedy trudno u ludzy nabywacz. Mam kilka thisieczy beczek soly na brzegu; skoroby iedno P. Bog dał wodę, thedy spusczeniem soly do Bydgosczy nie omieskam, iedno prosę, racz my WM. m. m. p. mandath Krola JM. przislacz, aby krom wselaki trudnosczy pieniadze w Bydgosczy za the sol do rak mich były oddane ku przesłaniu do skarbu J. Kr. M., gdisz Slupsky[5]) zwykł wielkie trudnosczy czinicz około przedawania they soly y odbierania pieniędzy, czego skarb J. Kr. M. dobrze swiadom. Ludzye słuzebni z Wegier, ktorzy przesz Sambor przesly, mam za to, ze rychło u Krola JM. będą, ieslize ych yusz do thego czasu niemasz; ktorzy sam będacz y spoczywayącz w starostwie Samborskym, zachowały się we wsem przistoynie, zadnich skod nie czyniacz. The rzeczy WM. bedzie racził wyrozumiecz z listu Krola JM., który ku Krolowy JM. posilam. Z owich kraiow nicz nowego nie mam WM. swemu m. p. pisacz, yedno ze za łaską Boga a forthunnym panowaniem Krola JM. w pokoyu syedzymy. Zaleczam się lascze WM. m. m. p. Datum w Samborzu 7 Iunii 1579.

WM. m. m. p. przyyaciel y szluga Stanisław Herborth s Fulstyna castelan Lwowski, starosta Samborski reką swą.

[1]) *Dimideccy (Dymideccy) szlachta mieszkająca spółcześnie w ziemi lwowskiej na wsiach* Dimitycze, Spas, Iwanowcze, *por.* Al. Jabłonowski, Źródła Dziejowe *XVIII cz. I. str. 103, 105.*

[2]) *Nie tylkoć?*

[3]) *Herburt był żupnikiem ruskim.*

[4]) *Tu była komora solna, do której spuszczano wodą sól ruską, por.* Pawiński, Skarbowość *88.*

[5]) *Wawrzyniec, żupnik bydgoski, por.* Pawiński, Źródła Dziejowe *IX 64 i* Skarbowość *l. c*

327. Zamoyski do M. K. Radziwiłła, marsz. nadw. lit. Wilno, 12 VI 1579.

X. Baranowski sekretarz król. wysłał z kancelaryi Radziwiłłowi list na Stadnickiego nie po myśli Radziwiłła. Posyła się zatem inszy.

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu Ms. 80. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem: JWnemu Panu JM. Panu Mykolajowi Chrzistophowy Radziwilowy Xiazenczíu na Olycze y Nieswiezu W. X. Lith. Marschalkowy Nadwornemu, Panu y swagrowy moiemu mcziwemu. *Druk.* Nehring ,Kwartal. histor. *IV (1890) 249.*

Jasnie Wielmozny mciwy Panye. Zalieczam uprzeimie y powinne sluzby *etc.*

Raczyl my WM. pisacz, ze nie taky list WM. iest poslany do Stadnickiego, jakiego by potrzeba. Mowylem z Baranowskym [1]), ktoremum tho byl poruczyl, y frassowalem syę nan, ze w tym, iako wolia WM. byla, nie poslusyl. Omawyal my syę, zes mu WM. nye raczyl dacz sprawy, iako myal pyssacz. Terasz possyla sye WM. inssy. S tym powtore zalieczam *etc.* Datum z Wylna dnya 12 czerwcza Roku Panskiego 1579.

VM. svego m. pana svager i sluga J. Zamoiski sst.

[1]) *Por. Nr. 219 uw. 4.*

329. Zamoyski do Mik. Radziwiłła, marsz. nadw. lit. Wilno, 13 VI 1579.

Otrzymał 2 listy. Zalecał nunc. Caligaremu sprawę x. Niedźwieckiego. Posyła list wolny od żołnierzy *na wieś Radziwiłłu, Dubrowy.*

Bibl. Raczyńskich w Poznaniu Ms. 80. Oryginał z podpisem własnoręcznym bez adresu. Druk. jak Nr. 328.

Jasnie Wielmozny mciwy Panye Zalieczam *etc.*

Przyniesziono my potym [1]) dwa lysty od WM. W iednym raczy WM. do mnye pissacz, zalieczaiancz my sprawę X. Niedzwyczkiego. WM. raczy wiedziecz, in quibus terminis sit negotium hoc. Mowylem iusz wczora w tym z Xiendzem Legatem. Obieczal my obmyslycz o takym spossobye, którym by sye ta sprawa ulacznyla, daley postaram sye, ze nicz na mnye nie zeydzie. W drugim raczyl WM. do mnye pissacz o lyst wolny od zolnierzy na gimienye WM. Dubrowy [2]), ktory possylam WM. S tim powthore zalieczam *etc.* Dat. z Wylna dnya 13 czerwcza Roku Panskiego 1579.

VM. svego m. pana svager i sluga J. Zamoiski sst.

[1]) *T. j. po napisaniu Ms. 328.*
[2]) *Miasteczko w dzis. powiecie mińskim.*

330. St. Herburt kasztelan lwowski do Zamoyskiego. Przemyśl, 13 VI 1579.

Nie może z żup ruskich posłać królowi teraz tak wielkiej sumy, por. Nr. 327. Wyprawił część do Rawy. Po sprzedaży soli w Bydgoszczy pośle resztę.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 33 Nr. 36. Oryginał z podpis. częściowo własnoręcz. i adresem zwykłym.

Wyelmozny mnie mcziwy Panie.

Zalecziwsy sluzby swe *etc.*

WM. daye znacz, zem mial pisanie od Krola JM. mego mciwego pana, abym arende thegoroczną zup Ruskich (osmasczie thysieczy zlotich) J. Kr. M. przislal, czobym z uprzyma checzia rad uczynil. Tho WM. prawdziwye a nie ynaczy yedno yako pod przisiegą pisę, zebym byl w thym rad woly y roskazaniu J. Kr. M. dogodził, y czyniłem wselakye staranie, abym byl mogl thich pieniedzy nabycz, alem tak wielkiey sumy zadnim obyczayem w owych kraioch tak prethko dostacz nie mogl, gdisz, czego doma nie masz, trudno u ludzy nabywacz, y thich, ktorychem nabył, tedym ich dostawal za wielką y niepoboznąlichwą, czo nie są rzeczy tayne, u kogom ych pozyczyl.

Wyprawylem yednak terasz do Rawy wsythkich pieniedzy puldwanasta thisiacza zlotich, s ktorich wedle constitucy regestrow lustratorskich roskazalem oddacz pulpieta thysiacza zlothich quarthy, a siedm thysieczy zlotich roskazałem oddacz slugom swym do skarbu J. Kr. M. do rak pana Mlodzieiowskiego [1]. Mam za to, ze pan Mlodzieiowsky thymy pieniadzmy do skarbu J. Kr. M. nie omyeska, bo my pisał, ysz czobymkolwiek pieniedzy mogl przeslacz, abym do rak yego do Rawy odeslał.

Mam kielka thysieczy beczek soly na skladzie Przemyskym; skoroby sie yedno spusczicz mogla do Bydgosczy [2]), thedy y thymy pieniadzmy do skarbu J. Kr. M. nie omieskam. Yakosz się wody w thym czasie spodziewam, yedno za to prose, iako mego mciwego pana, aby my WM. raczil roskazacz wydacz mandath do Bydgoscze, aby zarazem do rak slug moich za sol pieniadze w Bydgosczy były oddane krom wselakich trudnosczy y zeby sye thym richly the pieniadze przeslacz mogly ku potrzebye J. Kr. M. Yne rzeczy WM. m. m. pan bedziesz raczil wyrozumiecz z listhu, ktory ku J. Kr. M. pise. Prose, yako m. m. p., aby nie WM. wedle powinnosczi swey w laske Krola JM. zaleczicz raczył y sam raczil bycz mcziwym panem mnie y wsitkiemu domu memu, powynnym slugom WM. Zaleczam sie y powtore lascze y powynny przyiazni WM., iako swemu m. p. Data w Przemyslu 13 Iunii Anno Domini 1579.

WM. m. m. p. przyaczyl y szluga Stanislaw Herborth s Fulstina Castelan Lwowsky, starosta samborski ręką sswą suscripsit.

[1]) *Jacek, pisarz skarbny* (Pawiński, Źródła Dziejowe *XI 54*).

[2]) *Por. Nr. 327, uw. 4.*

331. Piotr Myszkowski biskup krak. do Zamoyskiego. Lublin, 20 VI 1579.

Pisze w sprawie złożenia królowi obiecanych pieniędzy.

Bibl. x. x. Czartoryskich Ms. 2460 b. Nr. 38 str. 293. Oryginał z podpisem częściowo własnoręcznym ze śladem pieczęci i adresem zwykłym.

Mczivy panie Canczlierzu.

Gdi mi się trephil occurent do dworu, to pacholę Krolia JM., za tą occasią nie chczialem zaniechacz, abich przesz pissanie moie zdrovia WM. nawiedzicz nie mial, a przithim prossicz, aby WM. J. Kr. M. per occasionem szlusby moie zalieczacz i ssam na mnie laskaw bydz raczil. A iesliby tu w czim WM. roskazal mi sobie sluzicz, racz WM. viedziecz, izem zawsse do tego, do czego bych się zgodzicz mogl, iest chętliw i gotow. Przitim prossę, aby mię WM. raczil u Krola JM. omovicz, izem do tego czassu pieniędzy, ktorem obieczal J Kr. M. nie poslal, bo w tim czasie zbieralem się na pieniądze panu Noskowskiemu [1]), starosczie Cziechanowskiemu, ktorem mu byl powinien vedlie zapisu polozicz za pana starostę Krzepiczkiego [2]), iako to WM. dobrze viedziecz raczisz. Jakozem ie iusz zebral i poslal, to iest dvadziesczia i czteri tisiącze. Terass iss mi tess dluzniczy moy maią zlozicz nieczo pieniędzi na S. Jan blisko przisly, tedi czokolwiek będzie moglo bydz J. Kr. M. przess dalssey zwloki poslię, abo iesliby się J. Kr. M. zdalo, gdiss tu pieniędzi nie malo na J. Kr. M. potrzeby vydawaią, abych ia tess ti, ktore bych mial poslacz, pieniądze abo do ręku pana podskarbiego coronnego [3]), abo do kogolwiek inssego oddal, tedi ia to rad uczinię vedlie voliei i roskazania J. Kr. M., byliech o tim iakie oznaimienie mial. O czim prossę, aby mi VM raczil dacz znacz, bo ia na to czekacz będę. Zatim zalieczaiącz ziczlive a przyaczielskie szlusby szve, ządam WM. zdrovia dobrego na czassi dlugie. Pissan w Lublinie XX Iunii Anno Domini MDLXXIX.

WM. mego mciwego pana ziczliwi przyaciel i sluga Piotr Miskowski Biskup Cracowski ręką swą.

[1]) *Floryanowi.* [2]) *Jakób Rokossowski.*

332. Jakób Laskowski do Zamoyskiego. Wilno, 26 VI 1579.

Upomina się, aby Król przed rozpoczęciem wojny moskiewskiej ustanowił pokój religijny.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 41 Nr. 4. Oryginał własnoręczny z śladem pieczątki i adresem: [1]) „Wnemu a mnye Mcziwemu panu y dobrodzyeyewj, JM. Panu, Janowj Zamoyskiemu Canczlierzowi koronnemu etc. wlasnye do rąk nalyezy, cito, cito, citissimo.“

Mcziwy panye.

Wyezdzaiąc z myastha Vilyenskiego [2]), podkalem się na przedmyesczu z gospodarzem swym prawdą y pytalem go, czoby thu Wilnye bylo. Wymijal myę, chczyal mi sye wykręczicz, wyerczyal się i na thę i na ową stronę, nye chcząc ze mną mowicz, alie yzem go byl dobrze uchwyczyl, powiedzial mi: „Dobrze J. Kr. M. y porządnye czyni, ysz necessarium bellum poczina, alie pokoy w domu nyechay tes, nizli wyjedzye, postanovi, aby w odyachanyu J. Kr. M. civilia bella nye powstaly.“ Rostropnemu a memu mcziwemu panu dosycz.

Opusczaiącz histhorią prawdy, WM. przinaliezy, mcziwy panye, wykonywacz officium sapientis viri, tho iest providere futura. Raczze WM. J. Kr. M. WM. persuadowacz, nizly wyyedzye, aby kazal obwolacz pokoj wnętrzny, a naostatek y na insche strony rospisacz, gdys tho wlasna powinnoscz J. Kr. M. honestatem, iustitiam et pacem custodire. Alie! czos mi syę dzyeye, ze będącz nye inaczej, yako sus Minerwę upominam. Prawda roskazuye. Przetho, mcziwj panye, nye gnyewayącz syę na gospodarza, racz zabyezecz themu, aby syę ogyen za odyachanim J. Kr. M. franczuskj i hispanskj nye znyeczil. A zathym syę w mcziwą laskę WM. swemu mciwemu panu poruczam. Pisan za Wilnem w drodze d. 26 Iunii Anno Domini 1579.

WM. sluzebnik zawsdj sluzycz gothowj Jakub Laskowskj [3]).

[1]) *Zatem adres nie do króla, jak o tem wspomina Kraushar.* Kwartalnik historyczny *IX* (*1895*) *47.* [2]) *Zapewne chodzi tu o ustanowienie dla Wilna takiej ordynacyi przeciw tumultom religijnej, jaką wydał roku poprzedniego dla Krakowa, por.* W. Sobieski, Nienawiść wyznaniowa, Warszawa 1902, *37—8.*

[3]) *Herbu Leszczyc rewizor ziemi żmudzkiej.* Paprocki, Herby rycer. *Podpisał postanowienia synodu ewangelic. r. 1583.*

333. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 31 VI 1579.

Należne pieniądze wysłali już poprzednio do Krakowa; zatem nie mogli ich już wręczyć wysłańcowi królewskiemu.

Archiwum państwowe w Gdańsku, Liber missivarum XXVII 38, fol. 123a—124a z nagłówkiem: „Regni Poloniae cancellario, exivit ultima Iunii Anno 1579.

Illustris magnifice generose ac plurimum gratiose domine.

Mag. Vestrae paratissima nostra studia *etc.*

Mag. et plurimum gratiose domine.

Nihil nobis hactenus magis curae fuit, quam ut S. M-ti Reg. domino nostro clementissimo quadraginta millium florenorum summam ad festum

d*ivi* Iohannis Baptistae non ita pridem praeteritum exolveremus, atque in eam rem viginti octo florenorum millia mutuo accepimus eaque Cracoviae iam parata esse S. M-ti Reg. per litteras nostras decima quinta huius mensis Iunii humillime significavimus. Nescimus autem, quo nostro infortunio litterae nostrae per tabellarium tardius in aulam perlatae et interea temporis G-sus Ioannes Sieniczki secretarius M-tis Reg.[1]) ad nos percipiendae integrae illius summae quadraginta millium florenorum nomine, deductis tamen iis, quae M-tis Reg. ratione frumenti Revaliensis nuper missi illiusque summae, quae praeconsuli nostro Georgio Rosenbergio iam pridem debetur, nec non sclopetorum et pilorum seu hastarum longiorum deduci clementissime voluit, missus fuerit. Cui nobiscum convenire nulla ratione potuit, quod ille integram quadraginta millium florenorum summam deductis saltem deducendis exposceret, nos vero viginti octo millia Cracoviae, residuum hoc in loco praesentaremus. Atque cum is in ea rerum minus sperata discrepantia hinc discederetet et nonnisi id in mandatis habere asseveraret, ut integram illam summam, quemadmodum supra dictum fuit, perciperet, nos veriti, ne ea re S. M-tis Reg. animus aliquo modo offendi posset (quamvis meliora speremus, praesertim cum in nobis nihil culpae resideat) litteras nostras ad S. M-tem Reg. humillime dedimus, neque una eademque opera intermittere potuimus, quin ad Illustrem Mag. Vestram, de qua nobis omnia persuademus, has etiam adiungeremus et maiorem in modum rogaremus, quemadmodum etiam obnixe rogamus, ut illud factum nostrum non tantum apud se in meliorem partem interpretari, sed etiam apud S. M-tem Reg. benigne excusare velit, ne id M-tas Reg. aliorsum accipiat, quam quo a nobis fideli ac syncero animo et studio ab initio extensum fuit, idque cum ad eum modum acceptum et comprobatum fuerit, non dubitamus, quin appareat nos fidelium subditorum officio ea in parte perfunctos esse, cum viginti octo milia florenorum Cracoviae parata esse nullum sit dubium eaque istinc facilius et minori cum periculo, quam hinc Vilnam, perferri possint, et nos residuum deductis deducendis, quandocunque id M-tas Reg. mandaverit, exolvere parati sumus. Iterum atque iterum enixo studio rogantes, ut Illustris Mag. Vestra habita ea in parte innocentiae nostrae ratione id omne pro singulari sua prudentia ita moderari velit, ne haec sollicitudo atque cura nostra pro communi bono suscepta nobis nocumento ulla ratione esse possit. Dabimus vicissim omnem operam, quantum in nobis est, ut Illustris Mag. Vestra nos perpetuo in praestandis eidem omnibus venerationis et obsequentiae studiis non minus paratissimos quam etiam re ipsa constantissimos experiatur.

[1]) *Por. Nr. 246 uw. 8 i 9.*

334. Zamoyski do żony Krystyny Radziwiłłówny. Świr, 13 VII 1579

O zdrowiu swojem i żony. Dziękuje za przysyłki. Prosi, aby odpisała swym siostrom i innym a powiadomiła Dębińską, kasztelanową krakowską, że król nie da dożywocia na młynach jej synowi. Daje jej rady, czy ma zaopiekować się kasztelanką podlaską. Król ruszy się stąd 18 VII.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 2, Nr. 1. Oryginał własnoręczny z pieczątką i adresem: „Mei namilsei malzoncze, Jei-M. paniei Cristinie Radziwilownie Zamoiskiei, Canczlerzini Coronnei."

Moie namilse sercze.

Dobrego sdrovia i wselakigo fortunnego povodzenia WM. od P. Boga zicze etc.

Niema WM. przecz mi tak wielie dzienkovacz za pissanie [1]); czuie sie w povinnosczi svei przecziwko WM., a tem wieczi, isz po WM., iako cnotlivi malzoncze to tesz widze, ze WM. przestrzegasz tego, czosz mi WM. malzonkovi svemu powinna. Panie, racz ze nam dacz zpolne pocziechi i to, abiszmi sie spolnego sdrowia dlugo cziessili.

O svem sdroviu to WM. osnaimuie, isz iest laski Bozei dobre. Troche mie zasz noga poczela bila bolecz tasz czo pirvei i iescze na nie nachramuie. Ale z laski Bozei nie bilo nicz i niemasz skodliwego.

Prosse, racz WM. mi tesz o svem sdrowiu osnaimicz, a przitem, iako nasz P. Bog cziessicz raczi w tem, czego nadzieie z milosierdzia svego ukazacz nam raczil.

WM. wielcze dzienkuie za krupki i za ceresnie. W glodnem craiu sam bendacz, nie mam na ten czas WM. czem oddacz.

Jei M. paniei woiewodzinei Podolski odpisz WM., ze ia p. woiewodzie Podolskiemu, iakom powinien, sluzicz rad bende i sluze, ziczacz sobie tego, abim tosz po niem snal. Jei M. paniei woiewodzinei Pomorski [1]), isz te tractati okolo tei declaratij, trzeba z dobrem rosmislem zaczacz, zebiszmi niepotrzebnie czego nie wsruszili, czobi iakie zatrudnienie na potem przinieszcz moglo; bo choczbi i Krola JM. list sie otrzimal, ieslibi bil nie wedle prawa cziasnego executij, moczibi nie mial, a tobi wsisku, czobi sie wrusilo tem staraniem, ktorebi nie moglo bicz tak taiemne, abi o niem i prziacziel i nieprziacziel wiedziecz nie mogl. Oczem isz tu niemalo bendzie povinnich Jei M. na tei voinie s temi, s ktoremi bendzie rozumial, rosmovie sie. Na mei ziczlivosczi pevnie nie bendzie nicz schodzilo. Jei M. paniei Cracowski [2]): zesz WM. miala Jei M. zarasz odpissacz, ale isz nie sdarzilo sie WM. na te prosbe okolo mlinow, isz Krol JM. odpowiedzial, ze

są prziczini, dla czego Krol JM. na nie sinovi Jch M. dozivoczia dacz, ilie na ten czasz, nie moze, lecz iednak, maiacz baczenie na JM. p. Cracowskiego, bendzie chczial w czem, do czegobi sie slusna droga podala, laske i temu sinaczkovi JM. okazacz. Panie Czermienski [3]): gdibi bil JM. p. burgrabia czo posłał, tembi bil mogl checz sva okazacz Krolowi JM. Ale isz nie mogl i iusz nakoniecz sam czasz nie dopusczi, ze tem nie bendzie przeciw niemu obrazon Krol JM., gdisz mozni ini dzierzawczi przedsie nicz nie uczinili, ani poslali ku tei potrzebie. Okolo panni Podlaski [4]): iesli iusz tam u WM. pozostala, ia tego nie ganie, ani sie WM. o to frasui. Ieszli iescze nie, rozumiem, ze lepi, abi WM. u nikogo pania stara nie bila, i bendacz takego wstidu bialoglowa, iako to WM. P. Bog dal, w tovarzistvo sie z nikem nie vdala, zwlascza w glebokie takowe, asz z ta, ktorei bisz sie WM. obiczaiom dobrze przipatrzila. Lecz ia o tei pannie wsitko dobre rozumiem. Ale trzeba viedziecz, nie rozumiecz. Na koniecz prosna to pracza i zabava. O te ludzie bogoboine i nauczone, barzi mi sie podoba, ze chczesz sie WM. od nich czego nauczicz i slovem Bozem cziessicz. W tem, moie sercze, mieimi nadzieie, iemu sluszmi, iemu troski, niedostatki nasse poruczai. Navietsi to krol, namosneisi pan, ten nasz vibavi, ustrzeze, poczieszi, ten nasz przi blogoslavienstvach svich zachova i vietse iescze da. Dai-ze, abim s laski iego WM. richlo w dobrem sdroviu oglandal. Dan z Sviru [5]) 13 Iulii 1579.

Krol JM. russi sie stad w piatek, a nadali pevnie w sobothe. P. Boze racz-ze, abi to bilo w twem s. blogoslavienstvie.

WM. uprzeimi malzonek J. Zamoiski sst.

[1]) *Elżbieta, żona Mikołaja Mieleckiego wojewody podolskiego i Zofia, żona Achacego Czemy wojewody pomorskiego były siostrami żony Zamoyskiego.*

[2]) *Żona Walentego Dębińskiego, kasztelana krakowskiego, Barbara Gosławska. Syn ich, Hieronim.* [3]) *Żona Andrzeja Czermieńskiego, herbu Koźle Rogi, burgrabiego krakowskiego* (Paprocki, Herby rycer.).

[4]) *Córka zapewne Macieja Sawickiego, który był kasztelanem podlaskim 1574—81.* (Wolf, Senatorowie *124).*

[5]) *Miasteczko w dzis. powiecie święciańskim gub. wileńskiej. Tutaj kazał Batory ściągnąć wszystkim swym wojskom na wyprawę moskiewską.*

335. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 15 VII 1579.

Proszą ponownie (por. Nr. 333), aby król zechciał podjąć sumę mu należną w Krakowie, gdyż tam już ją wysłali.

Archiwum państwowe w Gdańsku. Lib. missiv. t. 38 f. 150—152. Nagłówek: Cancellario Regni exivit 15 Iulii 1579.

Magnifice et Generose Domine, gratiosissime et plurimum observande.

Mag. Vestrae G-sae paratissima nostra studia officiosissime deferimus.

Magnifice et Generose Domine. M-tem Reg. D-num nostrum clementissimum id, quod pecunia ex transactione debita soluta non sit, moleste tulisse ex litteris Mag. Vestrae G-sae maximo cum dolore percepimus. Eoque accidit nobis gravius, quod M-tis Reg. gratiam et clementiam rebus omnibus anteferamus semperque hoc extremis viribus conati simus, ut M-ti Reg. fides et in praestandis iis, quae ex pactis praestari debent, cura et diligentia testata essent. Cum itaque ad festum Divi Joannis ad solutionem 40,000 florenorum obligati essemus eaque summa difficillimis hisce temporibus, cessantibus omnibus commerciis et negociatione difficillime et nullo plane modo colligi posset, pecunias illas, ut etiam gravi cum dispendio nostro M-tis gratiam et clementiam conservaremus, ab exteris petere et cum usurarum praestatione accipere, ipsa neccessitas et praesens civitatis pertenuis conditio coegerunt. Primam igitur summam, quam habere longo tempore potuimus, M-ti Reg. Cracoviae 15 Iunii per litteras nostras humilime obtulimus ea certissima spe et confidentia M-ti Reg. hoc nostrum studium ingratum non futurum, praesertim cum ea pecunia commodius et tutius ad M-tem Reg., quam ad nos deferri potuit. Praeter omnem vero expectationem nostram aliud ex litteris Mag. Vestrae intelligimus cum nobis ex intercedente mora, una ex parte indignatio et offensio Reg. M-tis, ex alia in traducendis deferendisque pecuniis praesentissimum propter infesta itinera periculum ob oculis versaretur, haud aliter faciendum existimavimus, quam ut M-ti Reg. denuo humillime supplicaremus peteremusque, ut civitatis rationibus clementer attentis pensionem istam in praedicto loco accipere clementissime dignaretur. Ad quam rem obtinendam cum nobis authoritas et patrocinium Mag. Vestrae G-sae pernecessaria sint, Eandem officiosissime et enixo studio petimus, ut intercessione sua a Reg. M-te impeteret eoque rem perducat, ut pecuniae illae per aliquem ad hoc a M-te Reg. destinatum Cracoviae recipiantur. Quod ut facilius expediri possit, cum S. Reg. M-tis secretario Joanne Sienietzky [2]) mandatarium nostrum Vilnam misimus, qui ad mandatum M-tis Reg. illico Cracoviam se conferet et pecunias illis, quibus M-tas Reg. voluerit, accepta quietatione numerabit. Quapropter cum M-tis Reg. declaratio, quam humillime expectamus, subsecuta non sit, atque confidamus M-tem Reg. attenta supplicatione nostra eam adhuc gratiam civitati facturam, ex eo etiam, quod pecunia primum ad nos, deinde Vilnam transferri deberet, post ingens periculum moram accedere et M-tem Reg. (quod nos modis omnibus pro officio nostro praecavere cupimus) offendi posse, Mag. Vestram G-sam iterum summopere rogamus, ut

civitati in hac re perficienda auctoritate et patrocinio adsit. Extremis conabimur viribus, ut pro facultatibus nostris benevolentiam illam gratissimo animo compensare possimus. Mag. Vestram G-sam Deus Optimus diutissime salvam et incolumem feliciter conservet.

[1]) *Odtąd por. Nr. 336.* [2]) *Por. Nr. 333.*

336. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 17 VII 1579.

Na wiadomość, że gdańskiemu pełnomocnikowi kazano jechać do Krakowa dla przywiezienia należnej od Gdańszczan sumy, wysłali posłańca do Krakowa.

Arch. państwowe w Gdańsku. Lib. missiv. t. 38. f. 155—156 z napisem „Ad Cancellarium Regni exivit 17 Julii Anno 1579."

- - - [1]) sententiae et consilio Mag. Vestrae G-sae per omnia morem gereremus. Ideoque hoc ipso momento, quo per litteras D-ni Doctoris Gisij [2]) nobis singnificatum est, mandatarium nostrum Cracoviam ad recipiendas et transmittendas pecunias missum esse, cursorem nostrum Cracoviam quam celerrime ablegavimus, ne qua mora numerationi accedat. Cum itaque nunc nobis omnino persuadeamus rem ex sententia Mag. Vestrae G-sae confectum iri, officiosissime petimus, ut Mag. Vestra G-sa pro singulari sua in hanc civitatem benevolentia moram illam, quae casu quodam intervenit, apud Reg. M-tem gratiose excusare dignetur illudque efficere, ne aliquam nobis ea res apud S. Reg. M-tem indignationem parere possit Nos extremis conabimur viribus, ut Mag. Vestra G-sa beneficium hoc gratissimis animis a nobis acceptum esse intelligat. Quam feliciter valere ex animo cupimus.

[1]) *List niniejszy jest identyczny z Nr. 336, tylko że od miejsca zaznaczonego tamże odsyłaczem: „1)" ma zakończenie odmienne powyżej przytoczone. Nr. 336 wysłano, bo w nagłówku (por.) napisano* „exivit."

[2]) *Tideman Giese, sekret. król. zajęty w wielkiej kancelaryi, który pisał zapewne do Gdańszczan z polecenia Zam.*

337. Zamoyski do żony Krystyny Radziwiłłówny. Postawy, 22 VII 1579.

Dziękuje za wiśnie i pomarańcze, którymi podzieli się z królem. Na nogę już zdrów.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 1. Nr. 1. Oryginał własnoręczny (naderwany) z adresem: Jey M. Paniei Cristinie Radziwilownio Zamoiskiej Canczlierzini Coronnej malzoncze moiej namilszej.

Moie namilse sercze.

Nie vidzialem sie iescze z p. Mlodzieowskem [1]), ale mi poslal od WM. visnie i pomoranczi dzieviecz. WM. za nie dzienkuie. Podzielie sie tem owoczem z Krolem JM. Listu WM. iescze mi tesz nie oddal. Dlatego vam nie odpiszuie, ale odpisse niemieskanie. Terasz isz mi sie trafilo pachol*e* JM. P. Pod*kanclerzego* [2]) . . , . . ka . . . . zego . . . . napissacz. Osnaimuie WM., zem iusz pravie sbil bola nogi svei i dobrzem na nie sdrow [3]). S tim WM. P. Bogu i s. iego opiecze poruczam. Z Postaw [4]) 22 Iuly 1579.

WM. uprzeimi malzonek J. Zamoiski sst.

[1]) *Jacek pisarz skarbny* (Pawiński, Źródła Dziejowe *XI 53*).
[2]) *Podkomorzego?* [3]) *Por. Nr. 334.* [4]) *Miasteczko w dzis. powiecie dzisieńskim.*

338. Zamoyski do nuncyusza Caligariego. Dzisna, 4 VIII 1579.

Dziękuje nuncyuszowi za życzenia z powodu nawrócenia swej żony, Krystyny Radziwiłłówny. O szczęśliwych początkach wojny moskiewskiej: zdobyto zamek Koziany, potem zamek Krasne (wraz z wojewodą, z załogą, zapasami żywności i broni [1]), *wskutek czego znów zamek Susza odcięty zewsząd, prawdopodobnie się podda. Mówią jedni, że car jest w Połocku, inni, że udał się z synem w głąb Moskwy. Podobno gdy starosta smoleński zażądał pomocy od cara, ten odpowiedział, że musi siły przeciw królowi gromadzić: niech sobie zatem sam radzi, załogę w zamku smoleńskim trzyma i w bitwę się nie wdaje. Za dwa dni król z całem wojskiem przejdzie rzekę* [2]) *i w przyszłym tygodniu przystąpi do oblężenia Połocka.*

Arch. Watykańskie, Nunz. di Pol. *16, str. 235. Oryginał Druk.* Theiner, Annales ecclesiastici *T, III*, 1856. *str. 70.*

[1]) *Por.* Heidenstein, Rer. polon. *131 a* [2]) *Dświnę.*

339. Zamoyski do rady księcia pruskiego. Połock, 16 VIII 1579.

O wydanie i przeprowadzenie do jego dóbr 200 owiec angielskich darowanych mu przez Jerzego Frydryka, margr. brandenbur.

Arch. państwowe w Królewcu.—Herzogliches Briefwechsel. Oryginał z podpisem i dopiskiem własnoręcznym, z pieczątką i adresem: Magnificis Dominis Illustrissimi Principis Domini Georgii Friderici Marchionis Brandenburgensis in Prussia Ducis ad gubernationem relictis in Prussiae Ducatu Consiliariis Dominis et amicis observandis. *Dopisek ręką inną:* praestitae 7. Septembris Anno 79.

Magnifici Domini amici observandi.

Credo non esse nescias Mag. D-nes Vestras, mihi ab Ill-mo Principe et Domino, Domino Georgio Friderico Marchione Brandeburgensi oves ducentas anglicanas ante Cels. suae e Prussia discessum condonatas esse. Qua de re qui me certiorem reddiderunt, e capitaneatu Soldauiensi et Nideburgensi datum iri significabant addebantque, ut hominem certum sub exitum Augusti mensis (quod agi longius mensibus aestivis sine incommodo non posse dicerentur) ad dominos capitaneos eorum locorum mitterem, qui eum ovium numerum meo nomine acciperet. Quod cum facere hoc tempore in animo habeam et a me Soldavium atque etiam Nideburgum [1]), si necesse sit, cum litteris meis certus aliquis circa decimam quartam diem Septembris perventurus sit, qui oves eas a dominis capitaneis petat, rogo Mag. D-tiones Vestras, efficere velint, ut domini capitanei de trandendis ovibus istis ducentis anglicis mandata habeant, si ea nondum acceperunt, aut si acceperunt, attamen ea de re iterum ut admoneantur. Praeterea vero cum intelligam id genus animalium, maxime ubi longius translatum fuerit, non facile conservari posse nisi ea semper, qua actum initio est, cura adhibeatur, rogo maiorem in modum Mag. D-tiones Vestras, ut peritum aliquem diligentemque opilionem adiungi ovibus istis curent, qui in meas Russiae possessiones eas adducat atque isthic apud gregem istum permaneat, cui ego nihil neque ad mercedem neque res alias necessarias deesse sinam, Mag. D-bus Vestris vicissim omni genere gratificandi satisfacere cupio; quas bene valere exopto. Datum in castris ad Poloczcam die XVI mensis Augusti Anno Domini MDLXXIX.

Rogo ut D-tio Vestra *(s)* de opilione curam habeat. Rem mihi gratam faciet.

D-tionis Vestrae studiosissimus Ioan. Zamoiski Cancell. sst.

[1]) *Działdowo (Soldau) i Nibork (Neidenburg), miasta w Prusach wschodnich.*

340. Zamoyski do żony Krystyny Radziwiłłówny. Połock, 18 VIII 1579.

Połock się jeszcze opiera. Starania za jej bratem Jerzym u starszych braci (por. Nr. 236), dotąd bezowocne.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 2, Nr. 2. Oryginał własnoręczny z adresem: Mey namilssey malzoncze Jey M. Paniey Cristinie Radziwilownie Zamoyskiey, Canczlerziney Coronney etc. Vilnam.

Moia namilsa pani malzonko.

Iescze nas sam trzima Poloczk. P. Bog raczil przepusczicz descz kilka dni, ktori nam vielka przekaze czini [1]), ienak iest nadzieia dobra w P. Bogu, ze sie czo dobrego spravi. Staranie me o braczie WM. iakosz mi slabo idzie. Starsi go sbivaia. Nie bendziem-li mogli tego, czego chczemi, dopiacz, aczei wsdi z golemi renkami s tego podzialu nie odiedziemi. Iam dobrze z laski Bozei sdrow. Dai P. Boze,abim tesz o dobrem sdroviu WM. i spolnich pocziechach slizal, ktorego s. opiecze i obronie WM., moie namilsa malzonke poruczam. Dan z obozu nad Poloczkem 18 Augusti 1579.

WM. uprzeimi malzonek J. Zamoiski sst.

[1]) *Por.* Heidenstein. Rer. polon. *133 b.*

341. Zamoyski do nuncyusza Caligariego. Połock, 28 VIII 1579.

O kimś ukrywającym się. Dziękuje nuncyuszowi za utwierdzanie żony w wicrze katolickiej i prosi, aby w Knyszynie mogła mieć przy sobie Jezuitę. O oblężeniu Połocka i blizkim jego poddaniu się.

Arch. Watykańskie, Nunziat. di Polonia, 16 str. 266. Oryginał. Druk. urywek, Turgeniew, Hist. Russ. Mon. I. Petrop. 1841. *Nr. CXCVI.*

Retuli S. Reg. M-ti, quod de illis consiliis se R-ma D-tio Vestra ad Sanct-mum Dominum Nostrum perscripsisse significat; id S. Reg. M-ti pergratumest. Quod ille novus hospes [1]) nusquedum apparet atque uspiam latitat, emerget, credo aliquando seque nobis et conspiciendum et audiendum dabit. Pro ea cura, qua R-mam D-nem Vestram ferri ad retinendum in coniuge mea catholicae religionis studium intelligo, quam possum, maximas ago gratias, verendum vero minime puto, ut ab ea, quae ei adest matrona [2]) ab instituto pietatis revocetur, quin potius futurum spero, ut coniunx mea eam lucretur in domino; sollicitum me vero habet illud, quod cum Knyschynum coniunx mea se conferat, habeam isthic theologum praeclara aliqua doctrina neminem, qui docendo adsit. Discupio, ut e collegio societatis Jesu unus aut etiam alter pro instituto societatis eo se conferat atque isthic, quoad ego redeam, maneat, qua quidem de re meas et ad patrem provincialem et patrem Scargam [3]) dedi litteras. Cum vero hac etiam in causa in R-mae D-tionis Vestrae auctoritate plurimum esse positum sciam, rogo eam, ut hoc studium meum per se adiutum vellet. Equidem illis deesse Knyschyni nihil sinam, cumque Deo volente isthic rediero, faciam, ut et me eorum operam in summi beneficii loco ponere intelligant et grati animi testificationem in me nullam requirant. Nos adhuc coeli in-

temperies[4]) etiam atque etiam a rebus gerendis impedit, quo magis nobis isthic orationibus incumbendum est, quibus nobis Dei clementia concilietur. Ex transfugis tamen cognoscitur eum esse et loci et praesidii statum, ut nobis confidendum brevi, nisi peccata nostra obsistant et Deum nobis propitium esse non sinant, arcem in potestate Reg. Mtis futuram esse. Perscripta iam hac epistola, arx a nostris luculenter incensa fuit magnaque parte incendio eo deleta est, reliqua se hostis tumultuario opere exstructo tuetur ac tenet. Petiit hostis in ipso incendio deditionis conditiones, quibus responsum quidem a Reg. M-te, sed antequam perlatum in arcem fuit, quidam ex peditatu nostro sine mandato temere per flammam impressionem fecere, a qua non ita magno tamen detrimento repulsi ab hoste ac potius ipsa flamma fuerunt. Hodie hostis in eadem videtur deditionis voluntate permanere. Plane confidimus facturum Deum, ut quam primum hoc loco optatos eventus consequamur. Ex castris nostris, ad Polociam XXVIII Aug. 1579.

[1]) *Por. Nr. 344 i 346.* [2]) *Kasztelanowa sanocka? por. Nr. 345.* [3]) *Por. Nr. 346 uw. 3.* [4]) *Por.* Heidenstein, Rer. polon. *133b.*

342. Posłowie zakonu krzyżaków do Zamoyskiego. Dzisna, 1 IX 1579.

Uwiadamiają o swem przybyciu do Polski i polecają się Zamoyskiemu i królowi, któremu winszują zwycięstwa nad Moskwą.

Bibl. narodowa w Parytu, Ms. fonds latin (Collect. Faur.) *6063 t. III. Kopia z XVII w. z nagłówkiem:* Ordinis Teuthonici Magistri legati ad Ill-mum Dominum Cancellarium Regni.

Felici nos omnipotentis Dei clementia rerum nostrarum successu in terram hanc traducti, Generose ac Magnifice Domine, Tuae Mag. inserviendi promptitudinem nostram deferentes, nos committendum duximus cum Mag. Tua, quem rerum nostrarum fautorem aliunde non obscure cognovisse videmur ac promotorem fore certo speramus, de adventu et statione hac nostra certiorem redderemus, studiosissime rogantes, ut partes nostras, quoad res feret, fovendas tuendasque suscipere, S. Reg. M-ti, cui imis votis victoriam contra immanem et saevissimum Moschum ab Omnipotente iam antea efflagitantes, nunc eius auspiciis deposito impendio congratulamur, adventum hunc nostrum significare et de meliori nota nos nostrumque negocium[1]) commendare dignetur. Quod si a Tua Mag. id factum fuisse comperti fuerimus, eius nos nostrumque Ordinem experietur,

qui singulare exemplum gratitudinis statuere caventur et de se praedicari velint. Vale, Deo Mariaeque gratus. Dzisnae die prima septembris anno Domini MDLXXIX.

Mag. Vestrae studiosissimi Mag-ci Prussiae Magistri eius Teuthonici Legati Hugo Teodoricus ab Hohenlandesberg, Provincialis Alsatiae et Burgundiae ordinis Teuthonicorum; Alpertus ab Schvalbais Provincialis Franconiae eiusdem ordinis cum aliis sibi adiunctis.

[1]) *Mistrz Henryk przysłał poselstwo, aby nie Adolfowi ks. holsztyńskiemu, ale jemu nadał król w lenno Inflanty, por.* Heidenstein, Rer. polon. *139 i* Aug. Mosbach, Wiadomości do dziejów, Ostrów 1860 *164*.

343. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 9 IX 1579.

Proszą o wstawienie się za braćmi Werdenami do starosty puckiego Wajera.

Arch. państw. w Gdańsku, Liber missivarum XXVII 38, fol. 190 a. Nagłówek: Domino Podoliae palatino et mutatis mutandis regni cancellario, exivit 9 septembris 1579.

Illustris Magnifice Generose et plurimum gratiose domine.

Illustri Mag. Vestrae obsequiorum nostrorum studia *etc.*

Quibus molestiis G-sus Gerardus von Werden cum reliquis fratribus conflictetur ratione aeris alieni, quod non suo, sed Ser-mi olim Sigismundi Augusti regis laudabilis et augustae memoriae contraxit, non existimamus Illustri Mag. Vestrae ignotum esse. Cum autem nullus earum molestiarum finis appareat, praesertim quod non ita pridem Nobilis et Egregius Laurentius Dudkovicius [1]), qui cum plena facultate eius negocii decidendi advenerat et oblatis aequalibus conditionibus de eius transactione spem non mediocrem fecerat, ob vim pestilentis syderis abitum hinc maturarit et re infecta discesserit, unde illi malum malo accumulatum iri extimescunt, a nobis petierunt, ut eius rei causa ad Illustrem Mag. Vestram nostras litteras daremus et apud eam intercederemus, dignetur G-so domino Ernesto Weyer author esse, ne eas conditiones, quas d. Dudkovitzio obtulerunt, respuat aut reiiciat, sed eas tanquam aequabiles accipiat et finem aliquem earum molestiarum statuat potius, quam ut ipsos et se quoque maioribus difficultatibus et ambagibus involvat. Quam ipsorum petitionem cum aequitati consonam esse existimamus, rogamus Illustrem Mag. Vestram, ut ipsorum benignam rationem habere et suam auctoritatem apud d. Weierum interponere gratiose dignetur, ut tandem cum ipsorum mandatario, cui id negotii dederunt (cum nihil magis ferme ipsis curae sit, quam ut ei ne-

gocio, quamvis non suo, sed reipublicae potius supremam manum imponant) transigat et conditiones oblatas, quas Illustri Mag. Vestrae ipsorum mandatarius exhibebit, accipiat, cum id et reipubl. ob subditorum inter se tranquillitatum expedire iudicemus. Faciet rem *etc.*

[1]) *Wawrzyniec Dudkowic* „mąż w prawie uczony i biegły." Paprocki, Herby rycerstwa *r. 1584 str. 156.*

344. Zamoyski do nuncyusza Caligariego. Połock, 15 IX 1579.

O opiece nad małoletnim. O jakimś ukrywającym się wysłańcu. Stara się o kanonie dla 3 sekretarzy królewskich. O zdobyciu Sokoła. Po urządzeniu ziemi połockiej król podąży do Wilna a potem do Warszawy na sejm. W Wilnie Zam. zobaczy się z nuncyuszem.

Arch. Watykańskie, Nunziatura di Polonia *16 p. 293—294. Kopia spółczesna.*

Cognovi probe omnia, quae R-ma D-tio Vestra posterioribus suis litteris ad me perscripsit. Mulier ea, de qua illis in litteris, si quid temere aget, tribus tutoribus a Reg. M-te obsisti poterit, et pupilli curae erunt. De hospite illo nostro [1]) equidem miror latere tam diu, atque adeo illud maiori mihi admirationi est existere Masurium, non quidem Sabinum [2]) illum de iure responsa dantem, sed prodromi aut prolegati operam navantem, cui eam velim mentem dari, quam ei R-ma D-tio Vestra optat. Ticinius [3]) ad me ex Urbe scribit, valuisse S. Reg. M-tis ad Summum Pontificem litteras de trium canonicatuum Milenscii [4]) collatione, quorum quidem S Reg. M-tas unum Zavacio, qui S. M-tis fratris filio Poltoviae adest, alterum. Baranovio atque item alterum Tilicio secretariis conferre cupit. Ticinium accepisse de S. Reg. M-tis erga se studio intelligo, quod quidem urget. Rogo igitur R-mam D-nem Vestram, ut ad me quamprimum, etiam dum in via versabor Vilnam proficiscens, de suo consilio perscribat, quid ac quo modo agendum videatur.

Post superiores proximas litteras meas, quas ad R-mam D-nem Vestram misi, ad undecimam huius mensis diem copiae nostrae Sokolam [5]) missae arcem globis candentibus inflammarunt, praesidium, quod ea in arce non modo hominum numero, verum etiam praestantia (praetorianorum enim militum praestantissimos isthic fuisse constat) validum fuit, a nostris prope omne interfectum aut flamma extinctum est. Palatini occisi quattuor, capti duo, quorum alter Seremethus est rebus gestis et propinquitate Magni Moscorum Ducis imprimis clarus. S. Reg. M-tas hoste toto prope modum iam agro ducatus Polocensis exterminato, cum per anni tempus

arma longius et penitius in solum hostile proferri non posse videantur, praesidiis firmare loca et fines copiis tueri constituit, dum tempora rebus gerendis opportuna cum vere se referant, paucis vero post diebus hinc nos commoturi ac viae Vilnensi daturi sumus. Vilna S. Reg. M-tas Varsaviam ad comitia se conferre perget, quibus si adesse R-ma D-tio Vestra vellet, faciet, ut se profectioni comparet. Mea vero causa Vilnae eo se de loco, in quo nunc est, haudquaquam commoveat, cum paucis istis diebus ad arcem in civitate in hospitio fortasse R-mi D. Vicecancellarii [6]) divertere constitutum habeam. Dat. ex castris ad arcem Polocensem die XV Sept. a. d. MDLXXIX.

Rogo habeat commendata negotia secretariorum istorum Reg. M-tis; cras M-tas Reg. inde se movebit, ut Vilnam redeat.

[1]) *Por. Nr. 341 i 346.*

[2]) *Sabinus Masurius, sławny prawnik rzymski za czasów Tyberiusza.*

[3]) *Por. Nr. 28 uw. 2.*

[4]) *Istotnie po śmierci Erazma Mielińskiego († 16 III 1579* Korytkowski, Prałaci i kanon. gnieźnień. *II 618 podaje rok (błąd zecerski?) 1574) dostał Tylicki (por. Nr.) kanonią poznań. fundi Tarnowo (lc. IV 172), a Baranowski (por. Nr. 219 uw. 4) kanonią gnieźnień. fundi Skrzynka* (Korytkowski, Arcyb. gnieźnień. *III 599), zdaje się, że i Zawadzki (por. Nr. 214) po nim to właśnie otrzymał kanonią krakowską.*

[5]) *O zdobyciu Sokoła przez Mieleckiego 11 IX por.* Heidenstein, Rer. polon. *137—9.*

[6]) *Podkanclerzym koronnym był Jan Borukowski, biskup przemyski.*

345. Zamoyski do żony Krystyny Radziwiłłówny. Dzisna, 18 IX 1579.

Rychło powróci do Knyszyna. Będąc w stanie błogosławionym, powinna mieć przy sobie jaką towarzyszkę. Poleca mieć staranie o żonie Bekiesza i Jezuicie, który ma tam przybyć. Niech każe robić przygotowania dla gości.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 3, Nr. 27. Oryginał własnoręczny z adresem: Mei namilszei Malzoncze Jei M. Paniei Kristinie Radziwilownie Zamoiskiei, Canczlerzincy Coronnei etc. nalezi.

Moie namilse sercze.

Osnaimuie VM., zeszmi iusz dislem obroczili do domu. Zaczem dalibog richlo VM. ogladam. Chvala P. Bogu, ze VM. do Knissina w dobrem sdroviu przíiechala. Prosse sanui VM. pilnie sdrovia, a nie frasui sie VM., gdisz iusz sie dalibog pretko siedziemi. Bende sie staral, abim mogl iescze nie doiesdzaiacz do Vilna uprosicz sie, abim mogl do Knissina prosto biezecz. Czo sie doticze Jei M. paniei Sanoczki [1]) dla zabavi, igdi VM. ma tam take tovarzistvo, mało-bi trzeba. Lecz iednak dla rad

okolo sdrovia VM., tedi trzeba VM. miecz prziacziolke, ktorabi iusz, asz dokand P. Bog do koncza pocziechi da, przi VM. ustavicznie bila. Prosse miei VM. na pieczei, abi tak, iakom po dva krocz Verzbiczkemu [2]) pissal, pilnie potrzebami Jei M. pania Bechessoua [3]) opatrowano, nie ogladaiacz sie na roschod, tilko wczassu Jei M. folguiacz, w czem iesli-bi pilnosczi nie uczinil Verzbiczki z Gaiowskem [4]), tak mie obraza, ze pevnie da sie iem to snacz. Miano tam poslacz do VM. Jesuite za prosba ma [5]). I ten prosse niechai ma wczasz.

Zesz mi VM. dostatecznie vipissala okolo tego, czo z VM. P. Bog czinicz raczil i iako z milosierdzia svego snaki pocziechi tei ukazal, VM. dzienkuie. P. Boze racz-ze na nam z laski svei dobrotlivi do koncza blogoslawicz. S tim VM. P. Bogu poruczam. Z Dzisni 18 septembris 1579.

VM. uprzeimi malzonek J. Zamoiski sst.

Bende tam z JM. panem Bechessem i s ktorem tovarzissem. A tak napomniecz Virzbiczkigo z Gaiosem [4]), abim tam prziiechawsi za niedostkem [6]) nie sromal sie.

[1]) *Jedna z 2 żon Jana Fredry kasztelana sanockiego (pierwsza Pakoszewska. druga Stadnicka). Może to jest jednak wdowa po († 1576) Janie Herburcie, kasztelanie sanockim?*

[2]) *Paweł Wierzbicki, domownik Zamoyskiego.*

[3]) *Żona Kaspra Bekesza, starosty lanckorońskiego, który zaraz potem z Wilna ruszywszy do Grodna, tamże umarł, polecając opiece Zamoyskiego żonę i dwóch synów, por.* Heidenstein, Rer polon. *140.*

[4]) *Por. Nr. 313 uw. 2.* [5]) *Por. Nr. 341 i 346.* [6]) *Por. Nr. 272 uw. 1.*

346. Zamoyski do nuncyusza Caligariego. Dzina, 20 IX 1579.

Przedstawił cyfrowany list nuncyusza królowi, który porozumie się z nim w Wilnie. Ktoś ukrywający się, przysłał gońca z listem królowej Anny. O nadaniu kanonii 3 sekretarzom królew. (por. Nr. 344). Zabierze z sobą Jezuitę do Knyszyna (Nr. 341 i 346). Pogłoski w Wilnie o zdobyciu Sokoła i Turowli. O wizerunkach operacyi strategicznych.

Arch. Watykańskie, Nunz. di Polonia 16, p. 307—308. Oryginał (także kopia spółczesna na str. 309—310).

Explicavi [1]) eas S. Reg. M-ti litteras, quas Paternites Vestra notis scriptas misit. Res ipsa ut arcana est arcaneque a P-te Vestra perscribitur, ita eam nobis tantum habemus atque habituri sumus; etiam vero atque

etiam, anteaquam eo rerum descendatur, considerandum est, quibus modis res tanta non modo suscipi, verum etiam recte administrari et adduci ad optatum exitum possit. Utinam ista non iuxta difficilia essent, quam optata sunt, multam profecto deliberationem S. Reg. M-tas non adhibendam iudicaret. Nunc vero rem omnem ad mutuum cum R-ma D-tione Vestra colloquium reiicit, ad quod ut R-ma D-tio Vestra excurrat, nihil est, cum in ipso iam Vilnam reditu simus, quo nos primis Octobribus diebus, Deo volente, perventuros confidimus. Hospitis nostri illius Latii[2]) (cur enim ita non appellent, cum latitet tam diu) Masurius prodromus hoc loco ad nos venit nihil nuntiens, tantum litteras a Ser-ma Regina habere se dicens, quas nondum reddidit. Quod R-ma D-tio Vestra posteriore epistola de canonicatibus Milenscianis scribit, iucundum mihi est cum S. Reg. M-tis studio R-mae D-tionis Vestrae iudicium congruere. Sument igitur nostri Zavacius et Baranovius et Tilicius cum beneficio clericalem togam. Patris Skargae[3]) studium de mittendo Knyschinum aliquo e collegio Jesuitarum mihi gratissimum est; quem ego, cum Vilna Knyschinum properare cogitem mecum commodissime ducam. De Turovla et Socola[4]) rumores Vilnenses non belli tantum, verum etiam divini fuere, quae enim paucis post diebus consequuta sunt, praenunciaverunt; sed ut gesta quaeque sint, iam ante ad R-mam D-tionem Vestram perscripsi. Corographica atque alia, quae effigiari curavimus[5]) coram R-mae D-tionis Vestrae comunicabo. R-mae D-tionis Vestrae studium, quo rerum gestarum famam quam longissime sparsit mihi quidem valde quam iucundum est, et gratus ille animus offcio plenissimus, qui se cum undique tum ea ex re plurimum ostendit, cui S. M-tas omni benevolentia ac gratificandi studio libens respondebit. Speramus vero, si Deus optimus maximus, quae in hunc hostem gerenda restant, pari benignitate nobis fortunabit, ex ea re non voluptatem tantum, sed et fructum insignem ad communem Rempubl. christianam redundaturum esse. Datum Dzisnae die 20 sept*embris* 1579.

[1]) „Explicavit nobis Mag. Ioannes Zamoyski" *pisze podobnież w spółczesnym liście król Stefan do tegoż nuncyusza, zob.* Theiner, Annales ecclesiastici *III s. 68.*

[2]) *Jestto prawdopodobnie jakiś wysłaniec cesarski, por. Nr. 347.*

[3]) *Do Skargi, wówczas vice-rektora w Wilnie miał Zam. w tym czasie napisać jakiś list, por. Nr. 341 i* Załęski, Jezuici w Polsce I *262.*

[4]) *Por. Nr. 344 uw. 4. Turowlę, zamek sąsiedni zdobyto 16 IX.*

[5]) *Rysował je* Petrus Francus Italus geometra, *por.* Pawiński, Źródła Dziejowe *XI 66 Karta operacyi wojennych z r. 1579 ogłoszona w* Журн. нар. Просв. 1837 *Nr. VIII.*

+

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 1577

[illegible]
[illegible]
[illegible]

347. Zamoyski do żony Krystyny Radziwiłłówny. Dzisna 20 IX 1579.

Pospieszy do niej zaraz po odprawieniu poselstw cesarskiego i krzyżackiego i załatwieniu sprawy jej brata Albrechta.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 2. Nr. 3. Oryginał własnoręczny z adresem takim jak Nr. 345.

Moie namilse sercze!

Nie mam VM. nicz novego na ten czasz pissacz, iedno zem nie chczial besz listu ku VM. pusczicz JM. pana starosti Tikoczkego [1]). Poiutrze stad dalibog w droge przedsiewzieta w Litwe pospiemi sie. Ia, abich mogl tem richlei bicz u VM., staracz sie o to bende. Iedno poselstva, tak czessarske iako mistrza niemieczkigo [2]), sa mi na przeskodzie, ze te poselstva pirvei odpravicz sie mussa. Druga, spravi tesz p. Olbrichtowi [3]) etc. trzeba mi konczicz. Iednak postaram sie, ze iesli nie przed Vilnem, tedi o drugem albo trzecziem dniu z Vilna odpraviwsi sie, ku VM. pobieze. Panie Boze dai-ze mi w dobrem sdroviu i spolnich pocziechach VM. ogledacz. Dan z Dzisni w vigilia S. Matheussa Roku 1579.

VM. uprzeimi malzonek J. Zamoiski sst. [4]).

[1]) *T. j. tykocińskiego, Łukasza Górnickiego.* [2]) *Por. Nr. 342.*
[3]) *Został 31 X 1579 marszałkiem nadwornym lit. Por. Nr. 236 uw. 5.*
[4]) *Powyżej podobizna tego listu zmniejszona 17½:30.*

348. Zamoyski do żony Krystyny Radziwiłłówny. Wilno, 3 X 1579.

Bekiesz przyzwał żonę. Prosi o wysłanie po siebie koni 11 X. Zaleca gościnność względem przyjaciółek.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 2 Nr. 4. Oryginał własnoręczny z adresem takim jak Nr. 345.

Moie namilse sercze.

P. Bekesz dla tego zone sva sam przisval, isz sie obava, ze tu musi czo pozostacz dla ludzi vengerskich [1]). Ale o mnie racz VM. viedziecz, ze iusz rzeczy tam posilam o poniedzialku, a sam sie VM. stavie pevnie czo z niedzielie drugi; w niedzielie racz VM. zaslacz do pulboru vosniki, zebi mie tam czekali. Niech vesma owsa s soba na kilka obrokow. A niech zastane cedule iaka w Grodnie, s ktori-bim viedziecz mogl, gdzie te konie zastane. Bo stad w sobote na podvodach (ktore w czasz sobie rosloze, ze mie na kasdem miesczu, gdzie sie odmieniaia, z gotova komornik czekacz bendzie) vibieze. A przesz te kilka dni tak w sprawach braczi VM [2]), iako s stroni czudzoziemskich poselstw, odpravie sie [3]), czego VM.

badz pevna. Vie to Bog, iako sie tam p. Bechessowa miala, bo sludzi iei ani dzienkuia ani laia. Rozumiem, ze mi sluskovie dobrze posluzili, tak ze sie tego nie visromam. Prosse na p. cuchmistrzova [4]) niech bendzie baczenie: Zamoisczi, chocz ziemianie, ale zawsdi ludziom chleba radzi davali i obczem, nie tilko prziacziolom. Takze tesz i p. Obozna obsilacz. P. Boze dai - ze, abim VM. v dobrem sdroviu ogladal. Dan z Vilna 3 octobra 1579.

VM. uprzeimi malzonek J. Zamoiski sst.

[1]) *Był naczelnikiem zaciągów węgierskich. Żona jego mieszkała w Knyszynie przy Zamoyskiej, por. Nr. 345.* [2]) *Por. Nr. 236 uw. 5* [3]) *Por. Nr. 347.*

[4]) *Żona Dominika Alemanniego, kuchmistrza królew. z domu Fanuelówna, (herbu Jelita) siostra stolnika lubelskiego* (Paprocki, Herby rycer. *r. 1584 str. 582.*).

349. Zamoyski do Mac. Topornickiego podstar. zamech. Wilno, 3 X 1579.

Odpowiada, jak postąpić w sporze z Chmielowskim. Projekt Krzywczyckiego co do kupna Turobina (od Górków) niemożliwy, ale prosić go o pożyczkę. O budowie miasta Zamościa. Wskazówki gospodarskie.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 3. Nr. 97. Oryginał z własnoręcznymi poprawkami zbutwiały.

Toporniczki! Z pissania *tw*ego sprawilem szię dostatecznie o tych wszythkich sprawach moich, ktore mam z Chmieliowskiem z innemi y proszę czię, abisz y do koncza byl tego pilen, iakobym do szkody y trudnosczi iakiei w *thim* nie przyszedl. Z Chmielowskiem postąmpis sobie tak, iako *iusz* masz odemnie nauke, w czym thesz y drugich prziacziol moich sollicitowacz bendziesz, gdyby snowu na possessia poslal, do ktorich w tei mierze ma zleczenie odemnie pan Stanislaw Zolkiewski, Krola JM. Secretarz [1]). Piszesz mi, ze ad undecim millia *vir*ginum [2]) spodziewasz się, isz sie ta sprawa zwlecze, tedy tym *czasem* zaydą thesz seymiki powiatowe y seym coronny nadchodzicz bendzie, dlia czego bendzie tesz podobno daliei ieszcze ta sprawą zwlecz szię mogla. Tey chenczi, ktorą Ich M., o ktorych mi piszesz, na roczech w Crasnem Stawie przeczi*w* mnie pokazali, ia*ko* iestem wdzięczen, *ta*k tesz proszą, abysz Ich M. za nie imieniem moiem pilnie podziekowal. S*taray* się, aby około tego Tworyczowa [3]) wszytkie minuthy y munimentha z xiąg pilnie zebrane bycz mogly.

Pana Krzywczyczkiego ch*encz zasz* k*u* mie, o ktorei mi piszesz, iesth mi bardzo wdzięczna; ienocz trudno temu czo takowego o Turobinie [4]) pomysliacz, ktory zaraz y woiną się bawi y dwornie y budnie, y innych wielie utrad wiedzie; alie ieszliby oprocz Turobina pan Krziwczyczki nie

na dlugi czas, iako mi piszesz, alie do iakiego roku chczial mi nazyczicz tych dziesziączy tyszięczy zlotych, thedyby mi nie pomału tym dogodzyl, o czim tractuy pilnie z niem, bąndz sam, bąndz thesz przes p. Uhrowieczkiego [5]), zebym przedawszy czescz opatowskiego imięnia zenie moiei przynalieząnczą, y zdobywszy się na czo wienczei pieniędzy, mogl to, czo iesth przylegleyszego mnie y pomnieyszego otrzymacz y oswobodzicz, gdysz thesz y z takich rzeczy bywaią wielkie, gdy parvo parvum additur, a nie z wielkiem kłopohtem, alie o Turobinie nie zda mi szię y fantasiei sobie zabawiacz, gdyszby tam potrzeba stha albo przynamniei osziemdziesiąth tyszienczy zlotych. Bende [6]) ia tesz to p. Krziwcziczkiemu w tem, czo belo tam sanieslo etc., *umiał* i w inih odsluzicz.

Dai mi snacz, ieslisz iusz grobli dosipal pod Sdanowem. Rachunek kostu okolo niei vipisz mi. Takze tesz mozes-li druga na dole ku Ploskemu [7]) na lato dokonczivsi tei pirvei iacz [8]) sie, na ktori mi sila nalezi dla obroczenia tam gosczincza, zaczembi miasteczko [9]) richlei osiadalo.

Wsitkich tesz tam vidatkow okolo budowania posli mi inventarz i tego wsego, czo przesz recze nasze idzie.

Niech mi malowanie rosmierzenia placzu na miasteczko posle Bernardo [10]), bo mi sie nagadzaią stricharz, koval, slosarz, stolarz, ktore mi tam trzeba posadzicz i placze iem ukazacz, musse ia sam kilka domow sam zbudovacz, abi na ten fiserunk ini sie budovali, ktorzi-bi tam osiescz mieli vola; dlaczego misl pilnie, abiss drzeva prziczinil zimie.

Dai mi snacz, czo-bi sie tam volów po tich folvarczech, czi sa w tei moczi postavicz na zime, zebi sie na viosne do brzegu pusczili, moglbich ich miecz 200, albo 300 na burg do tego czassu volow voloskich. Iusz to bila odemnie ordinacia postanoviona, abi do Knissina dwulatki srzebcze, czo iem ma bicz trzi na viosnę, odsilano, o czem mi nie pisesz. Takze i z Knissina o tem nicz nie slisze. Lepi ie bilo w czass zagnacz.

O vinie porozumievai sie z p. Czebrzikem i obmislai, iakobi sie go czo na zime [11]) prziczinilo.

Z odpissem posli do mnie do Knissina, bo tam bende terasz przed seimem. S tim [12]).

[1]) *Późniejszy hetman w. kor. i kanclerz.* [2]) *21 X.*

[3]) *Tworyczów, wieś w dawn. powiecie krasnostaw. (dziś zamojskim) należała już w 1528 i 1564 do Zamoyskich. Por.* Al. Jablonowski, Źródła Dziejowe *XVIII cz. II 302.*

[4]) *Turobin, miasteczko w dawn. pow. krasnostaw., własność Górków, a od r. 1596 Zamoyskiego* (Summaryusz dóbr ordynacyi *Ms. Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1580, str. 222*).

[5]) *Mikołaj, por. Nr. 75.*

[6]) *Odtąd dopisał pospiesznie sam Zam., przekreśliwszy całe następujące własnoręczne zakończenie listu:* O groblei wielkiei, ieszli iusz iesth wedle potrzeby dokonczona, dawai mi znacz, takze

okolo drugiei, ktora ponizei Skokowek bycz ma, oznaimi mi ieszlis iusz czo zaczął, bobym rad, aby tesz liatha przyslego stanącz y dokonac się mogla. Na thę groblią y na insze potrzeby, wydathki wszythki, dostatecznie y porządnie spissane posli mi, abym wiedzial, iako wielki koszth na to się tam czyni. Tak tych grobli iako y wszythkiego tego tam miescza y budowania fiserunek y dimensią thesz mi posli nie mieszkaiącz, bo mi tego potrzeba do ukazania tego zemiesznikom thym, ktorzy mi sie thu nagadzaią, dobrzy y do tego tam budowania mnie barzo potrzebni, iako szloszarze, kowalie, stolirze etc. Zrzebcze te, o ktorem do cziebie przedtem pissal, ieszlisz iusz przeslal do Knyschyna, ieszcze nicz nie wiem. Jesli szię to do tego czaszu nie stalo, staray się, aby to nie mięszkaiącz sprawiono bylo. O tho wszytko, czo się raz albo postanowi, albo wam roskaze, aby szię zawsze dzialo, zeby o tym pissacz albo roskazowacz wielie nie byla potrzeba y gospodarstwa przetho potrzebnemu nicz zeby szię nie omięszkawalo. Z tym czię P. Bogu poruczam. Datum Vilnae die 3 Octobris Anno Domini 1579. Jan Zamoiski, Canclerz Coronny, Belski, Knyschynsky, Zamechski etc. starosta.

[7]) *Płoskie, wieś 5 wiorst od Zamościa.* [8]) = *jąć.*

[9]) *Mowa tu o budowie późniejszego miasta Zamościa na gruncie wsi Skokówki w pobliżu wsi Zdanowa. W Bilbl. Ossolin. Ms. 2420 jest z r. 1578 układ we Lwowie Zamoyskiego z Bernardem Morando architektem z Włoch o budowanie Zamościa.* [10]) *Por. Nr. 284 uw. 1.*

[11]) *Przekr.* viosnę.

[12]) *Na marginesach zaznaczone ręką Topornickiego notatki o sumach otrzymanych od domowników Zamoyskiego*: „Pan Wnuk dał mi fl. 52, Pan Pudłowsky fl. 37/16." *Nadto taki rachunek, w którym ostatnią ogólną sumę wypisał własnoręcznie Topornicki.*

Radzimin. (*dziś miasto powiat. guber. warszaw).*

Za 18 korczi owsza pro g. 2 facit	fp. 1 /6
Za sziano y za szłome	g. 11
Za lucziwo	g. 1
Za 2 beczułcze piwa	fp. 8½
Za rzepe y za pasternak	g. 10
Za iaicza	g. 3
Za slonine	g. 3
Za szoł	g. 4
Za sziano	g. 20
Za szłome	g. 18
Summa facit	fl. 10/2 5/9 (*s*)

350. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 5 X 1579.

Polecają swego wysłańca Daniela Hermanna i swoje sprawy.

Arch. państw. w Gdańsku. Liber missivarum XXVII, 38. fol. 214 z nagłówkiem: Regni Poloniae cancellatio, 5 Octobris Anno 1579.

Illustris magnifice generose ac plurimum gratiose Domine.

Ill. Mag. Vestrae obsequiorum nostrorum studia *etc.*

Cum hoc potissimum tempore varia nobis molestiarum genera praeter nostrum meritum obiciantur et neminem nunc habeamus, ad quem se-

cundum Deum confugere possimus, quam ad Ill. Mag. Vestram, de cuius singulari favore et benevolentia nobis nihil non pollicemur, dedimus id negocii mandatario nostro egregio Danieli Hermanno, qui nunc in aula M-tis Reg. versatur [1]), ut nomine nostro Ill. Mag. Vestram conveniat eidemque quid sit, quod potissimum nos nunc excruciet, reverenter exponat. Quem ut Ill. Mag. Vestra non tantum gratiose audire et fidem illi tanquam nobis ipsis adhibere, sed res etiam nostras et negocia huius civitatis commendata benigne habere dignetur, maiorem in modum rogamus. Erit vicissim ea nostra sempiterna cura, ut nullum officii genus in contestanda observantia *etc.*

[1]) *Ajent cesarski, por. jego relacyę* Aug. Mosbach, Wiadomości do dziejów, Ostrow 1860, *161.*

351. Zamoyski do Gdańszczan. Wilno, 7 X 1579.

O bezzwłoczne wypłacenie stacyi Jędrzejowi Boboli (por. Nr. 230 i 235).

Arch. państw. w Gdańsku. Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym. Dopisek obcą ręką: Redd. 22. Octob. Anno 79.

Spectabiles et famati domini, amici charissimi et honorandi.

D-bus Vestris mea officia commendo.

Etsi nulla cuiusquam intercessione apud D-nes Vestras in rebus eiusmodi, in quibus vel debitum vel officium suum agnoscunt, opus esse arbitror, tamen cum G-sus D-nus Andreas Bobola, aulicus S. Reg. M-tis, amicus meus, ad D-nes Vestras mitteret stationis regiae causa, quae illi a Reg. M-te concessa annuatim pro feriis Divi Martini ex civitate illa pendi solet, eius hoc negocium D-bus Vestris litteris meis commendandum putavi. Peto igitur a D-bus Vestris, ut hunc mandatarium eius stationis adferendae causa ab illo ablegatum sine omni difficultate et procrastinatione numerato hoc regio stipendio iuxta privilegium Reg. M-tis ita a se dimittant, ut is experiatur meam pro se intercessionem fructu non caruisse Rem mihi pergratam D-nes Vestrae facient meque sibi etiam hoc nomine magis ac magis devinctum reddent. Bene valeant D-nes Vestrae Vilnae 7 Octobris 1579.

D-num Vestrarum studiosissimus Ioannes Zamoiski Cancellarius sst.

352. Zamoyski do Marcina Kromera biskupa warm. Wilno 9 X 1579.

O przyznanie mu prawa nominacyi na kanonię warmińską

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 1 Nr. 2. Oryginał z podpis. własnoręcz. i adresem: R-mo in Chri-to patri D-no Martino Cromero D. G. confirmato Episcopo Warmiensi D-no et amico observantissimo. *Dopisek inną ręką:* 28 Oct.

R-me Domine amice observandissime.

Cum esset, quod a R-ma D-ne Vestra peterem, de eo pro nostra amicitia (quam si capere aliquam accessionem potuit, amplificatam hoc tempore iudico) non sine mediocri fiducia impetrandi scribendum ad R-mam D-nem Vestram existimavi. Vehementer cupio certum hominem nobilem, indigenam Prutenum, ecclesiasticum, eruditum, quodque caput est, bonum piumque virum, in collegium Warmiense prima quaque occasione pervenire. Quod ut facere possit R-mam D-nem Vestram rogo, ut mihi unius nominationis ad eclesiam Warmiensem, quae quidem prima se dederit, potestatem iusque faciat. A me is nominabitur, ex quo R-ma D-tio Vestra voluptatem, collegium utilitatem atque ornamentum capere possit. Erit hoc mihi, si impetro, gratissimum et R-mae D-ni Vestrae vicissim meis studiis cupide satisfaciam. R-mam D-nem Vestram recte valere exopto. Datum Vilnae die IX Mensis Octobris, Anno domini MDLXXIX.

R-mae D-nis Vestrae studiosissimus amicus et servitor Ioan. Zamoiski Cancellarius sst.

353. Gdańszczanie do Zamoyskiego. Gdańsk, 23 X 1579.

Odpowiadają na Nr. 351, dlaczego w wypłacie stacyi Jędrzejowi Boboli nastąpi zwłoka.

Arch. państw. w Gdańsku. Liber missivarum XXVII, 38 fol. 220. Nagłówek Regni Cancellario, exivit 23. Octobris 1579.

Illustris Mag. G-se ac plurimum gratiose domine.

Quas Ill. Mag. Vestra ad nos nomine G-si domini Adreae Bobolia aulici S- M-tis Reg. D-ni nostri clementissimi, litteras dare benigne dignata fuit, eas nobis cubicularius regius, qui praesentes nostras exhibet, nobilis vir Solikovius reddidit. Et quamvis nihil magis in votis habemus, quam ut Ill. Mag. Vestrae studium et operam nostram quocunque tempore probemus, tamen cum ea se nunc aperiat occasio, qua camerario et quaestore civitatis absente (sine cuius praesentia non facilis est pecuniae expediendae ratio) mora quaedam ad iustam tamen ex privilegio provenientem diem interveniat, qua per nuntios nostros, quos propediem in aulam M-tis Reg. iudicialium causarum nomine missuri sumus, pecuniam illam simul mitti posse confidimus. Maiorem in modum rogamus, ne Ill. Mag. Vestra,

quod nunc eius postulatis morem gerere non potuerimus, aegrius, sed moram illam qualemcunque, quae nullum prorsus habet dispendium, benigne gratiose ferre dignetur. Dabitur in posterum a nobis opera, ut nullum servitii genus in contestanda erga Ill. Mag. Vestram nostra observantia unquam intermittamus. Quam Deo immortali salvam, incolumem et fortunatissimam commendamus.

354. Maciej Strubicz sekretarz król. do Zamoyskiego. Grąbów, 25 X 1579

Przygotowując mapę państwa polskiego, prosi aby król mu pożyczył mapy Litwy. Prosi, aby mu wypłacono ze skarbu król. jurgielt za 2 lata.

Bibl. x x. Czartoryskich Ms. 2460 b. str. 145. Oryginał z podpisem własnoręcznym, ze śladem pieczątki, adresem zwykłym i dopiskiem inną ręką: „Sluby o litewską geographią o jurgielth".

JWni, a mnie Mciwi Panie.

Nanisze a we wszem powolne sluzbi swoie *etc.*

Wedle roskazania J. Kr. M. nasego mciwego Pana izem tymczassem z niemalą pracą a z nakladkami swoiemi z co naiwiętssą pilnoscią polozenia, wlasnocz a wimiarkowania państw a dzierzaw J. Kr. M. podleglich wypisal, a z osobna na roznich tablicach porządkiem swem illuminowane J. Kr. M. oddal a prziwlascil, a aby tedi nie tilko panstw a krayn swoich, alie y innich pogranicnich a prziileglich krolestw a krayn J. Kr. M. raczel miec iednostaine a spoleczne opisanie, zdala mi sie rzecz bycz J. Kr. M. y Rptej potrzebna a prziemna, gdziebich w tem praci a starania podial, zebi takowe chorographye pospolu zlącone a z wietsą pilnoscią dostatecnie opisane a na iednei tablici wirazone a za staraniem moiem in publicum widane a drukowane bic mogli. Do czego izbym potrzebowal chorographiam Xiestwa Wielkiego Litewskiego, ktorą acczem niedawnich czaszow J. Kr. M. wedle powiescy a nauki Ich M. Panow rad Xiestwa Wielkiego Litewskiego opisal, ale ys yą baczę bicz barzo niedoskonalą a na wiele miescach omilną, maiąc tedy pewną o tym wiadomosc, że tich czassow woiennich J. Kr. M. gruntowneisse a pewneisze opisanie tamty zyemy ma Litewskey [1]), bes ktorey zaczęte opus a pracę swoię dokonacz nie mogę, przeto W. Wlm. pilnie y barzo prossę, abi sie W. Wlm. laskawą przyciną swą do Krola JM. przylozycz racel, zebich od J. Kr. M. takową descriptią Xiestwa Wielkiego Litewskiego na maley czas miecz mogl pozyczaną, iakozem tez wtim y sam do J. Kr. M. pisal.

Wni a mnie Mciwy Panie, W. Wlm. pokornie oznaimuye, ze mię Krola JM. list przy liscie W. Wlm. tymczassem dosedl do JM. p. Radziminskiego [2]), starosty Lywskiego y Camienieckiego pisani, ktorim listem Krol JM. rozkazować raczy, zeby mi jurgelt moy zatrzimani z dochodow tamtich starostw zaplacyl. Gdym tedy z listem Krola JM. do niego iesdzil a o zaplatę iurgeltu mego zasluzonego prossil, na to my JM. Pan starosta odpowiedz dacz racel, ze: „zadnich pieniędzy Krolowi JM. należących nie mam; iesli co pieniędzy belo z proventow starostw moich, tedym nie telko to iusz zaplacil, alie y swe wlasne imiona zastawowalem dla potrzeb Krola JM. [3]), ktorich nie mam czym wikupycz." A tak mnie nicz nie zaplaciwszy, z golemy rękamy odprawicz racyl z wielkiem zalem moiem, gdis przez czas tak niemaly w tak rozne a dalekie krayni z wielkiemi nakladkamy a skodą y trudnoscią moyąmy niemalemy częste drogy czyniczyem musial, nic nie sprawiwszy. Za przyczyną tedy wielky nedzey a uczisku y niedostatku moyego do W. Wlm. Pana a p. m. m. pokornie pisse pilnie y barzo W. Wlm. prossąc, aby się W. Wlm. nademną ubogiem a powolnem sluzebnikiem W. Wlm. zmilowawszy się, raczel się z mciwej laskey swey panskey do Krola JM. przycinycz, a zamną Krola JM. prosycz, aby mie JKr. M. racel przy pierwszem liścye zachowacz, ktorego mnie JKr. M. za mciwą przyciną W. Wlm. w Wilnie dacz bel raczel, roskazuyąc, zeby mi z skarbu Krola JM. zaplacono belo za dwie lecye zasluzony jurgelth moy. Ku ktorey zaplacie abich wzdy yusz bes dalssey trudnosci a skody y utraty moiey prziscz mogl, W. Wlm. pokornie a pilnie prosse, zeby się W. Wlm. zemną do Krola JM. przycinycz raczil, azeby mi bes dalsey odwloky od JM. p. Mlodzieiowskiego [4]) z skarbu Krola JM. zasluzoni iurgelth moy wedle listu Krola JM. zaplacon bycz mogl, abich y Krola JM. y W. Wlm.m. m. p. dalszem pisaniem swem nie molestowal. Ktorą mcziwą laskę a dobrodzieistwo W. Wlm. powolnemi sluzbamy swoiemy wiecznemi czassi zaslugowacz powinię bycz chce. Z thym nanisse sluzby swe W. Wlm. lasce p. m. m. pokornie a pilnie zalecam. Dan z Grabowa [5]) dnia XXV Octobris Roku Panskego MDLXXIX.

W. Wlm. p. m. m. naniszy a we wszem powolny sluga Maciey Strubicz Krola JM. Secretarz etc. [6]).

[1]) *Por. Nr. 346 uw. 5.*

[2]) *Stanisław. O nim szeroko* Paprocki, Herby rycerstwa 1584, *269.*

[3]) *Radziminski na sejmie r. 1578 naznaczony szafarzem poborów na Mazowsze* (Vol. leg. *II 992*). [4]) *Por. N. 330 uw. 1.* [5]) *O tej wsi por. Nr. 358.*

[6]) *Autor mapy zatytułowanej* „Magni Ducatus Lithuaniae, Livoniae et Moscoviae descriptio (*podpisał się* Nobilis Polonus), *a dodanej do* „Martini Cromeri Polonia. Coloniae. 1589. *Napisał też* „Mathiae Strubiczii Livoniensis brevis atque accurata Livoniae Ducatus descriptio. *b. m.* 1577.

855. Maciej Strubicz, sekretarz król. do Zamoyskiego. Grabów, 1 XI 1579.

Na list Zam. otrzymany 1 XI odpowiada, że zanim ukończy mapę całej Rzptej, por. Nr. 354, powtórzy dla Zamoyskiego w 6 tygodniach dawną mapę, (*rozszerzywszy aż po Siedmiogród kartę zrobioną dla króla na wyprawę*). *Prosi o jurgielt.*

Bibl. X. X. Czartoryskich Ms. 2460 b str. 255. Oryginał ze śladem pieczęci i adresem zwykłym.

Jasnie Wielmozni a mnie Mciwi Panie.

Nanisze a we wssem powolne sluzbi swe *etc.*

Wedle powinnosci swoiey a offiarowania swego isczìebich byl z chęci rad W. Wlm. m. m. p. mappe wlasnie wedle tamty, którąyem Krolowi JM. nassemu mciwemu panu do wojską bel poslal, napisal a iluminowaną nagotowal y do rąk W. Wlm. odeslal, bym sie byl mogl richlei zdobicz na ty correcturi panstw a dzierzaw Krola JM. wszitkich, na ktore sie z wielką pilnoscią a staraniem swem dobiwam, abi iuz na iednei tablici, wssitkie panstwa Krola JM. dostateczniey y emendatior, nizely pierwey drukowane y odemnie pisane byli, in unum corpus et coniunctam tabulam in lucem za staraniem moiem widane byli. Zaczem zaniechalem bel W. Wlm. mappę the pirwssą opissac, chcąc W. Wlm. doskonalssą wedle tamtich correctur, co mie wrichlie doiscz mayą, mappe napisacz a nagotowacz. Isz mię tedi die 1 Novembris dossedl list od W. Wlm., w ktorem W. Wlm. ządacz a po mnie to miecz raczi, abich tymze sposobem W. Wlm-ci. mappę napisal a depingowal, iakom ostatnie teraz ku wiprawye woienney Krola JM. poslal bel, azeby dostateczneissą bela, zwlascza kraye russkie zebi sie protendowaly aze do Ssiedmigrockiego panstwa; iz tedy baczę ze ta nowa tablica, ktora sie teraz corriguye a zbiera z pilnoscią, tak richlo zgotowana bycz nye moze, gdiz okolo niey pracy niemalo, przeto iezlizeby W. Wlm. przestawacz raczel, a do czassu contentowacz się thą mappą, acz niedoskonalą, iakąyem Krolowi JM. bel odeslal,—tedy wedle mciwego pisania a ządania W. Wlm. m. m. p. rad takowe staranie miecz będę, iakobich takową mapę z taką, iaką będę mogl, naiwiętssą pilnoscią napissal a nagotowal, ktora sie będzie protendowala aze do Syedmigroczkiego panstwa, do czego za pomocą Bozą pilnie na them sziedząc. przynamni sescz niedziel potrzebuyę ku dostatecznemu wikoniwaniu, wedle ktorego czassu W. Wlm. odemnie takową mapę miecz będzye raczel. Thymczassem tez, W-ny a mnie Mciwy Panie, pisalem do Krola JM. w potrzebach swoich, także y do W. Wlm., prossąc o zaplatę iurgeltu mego, ktorego yuz na trzeczy rok z wielkiemy utratamy swoyemy tak częste drogy czyniąc dostacz nie mogę. Prosse przeto pokornie a pilnie,

abych ku zaplacye jurgeltu mego iuz bez dalssich odwlok a skod moich przyscz mogl, aby się W. Wlm. mciwie ze mną do Krola JM. przyczinyc raczel; ktorą mciwą laskę a dobrodzieistwa W. Wlm. p. m. m. wiecznemy czassy zaslugowacz powynię bydz chcę. Dan z Grabowa[1]) dnia 1 Novembris Roku 1579.

W. Wlm. m. m. p. naniszy sluga Maciey Strubycz, Krola JM. secretarz.

[1]) *O tej wsi por. Nr. 358.*

356. Zamoyski do Gdańszczan. Knyszyn, 5 XI 1579.

Od ich wysłańca Daniela Hermanna (Nr. 350) dowiedzą się o jego odpowiedzi.

Arch. państw. w Gdańsku. Abth. LIII. Aktenschublade. 90. Packet. C. *Oryginał z podpisem własnoręcznym, z pieczątką i adresem. Dopisek obcą ręką:* Redd. 17 Novembris Anno 79.

Spectabiles Domini, amici observandi.

Danielem Hermannum, cum mihi D-num Vestrarum litteras, quae fidem apud me de civitatis negociis dicenti faciebant, redderet, audivi libentissime. Ex quo D-nes Vestrae, quid responderim, coquoscent et sibi persuasum esse sinent meum studium civitati nulla in re, quae cum aequitate coniuncta sit, unquam defuturum esse. D-nes Vestras bene valere cupio. Datum Knischini die quinta Novembris Anno domini MDLXXIX.

D-num Vestrarum studiosissimus amicus Ioan. Zamoiski Cancellarius propria.

357. Fabian Czema do Zamoyskiego. Sztum, 20 XI 1579.

Oddawca listu szerzej pomówi o procesie z Janem Kostką, wojewodą sandom. i odpowie w sprawie przedstawionej przez Alemanniego, kuchmistrza królew.

Bibl. X. X. Czartoryskich Ms. 2460 b. Nr 55 str 423. Oryginał z podpisem własnoręcz se śladem pieczątki i adresem.

Wielmozny a mnie Miloscziwy panie Canczlierzu.

Slusby swe powolne do lasky WM. m. m. p. pilno zalieczam.

Gdysz w actiey pana Woiewody Sędomierskiego slugę szwego poszilam do dworu, tedy WM. m. m. p. uprzeimie proszę, zeby my WM. m. m. p. prętką sprawiedliwoscz uciniecz dopomocz raczil, gdysz my szie wielkie gwałty

y krziwdy od niego dzieią, o czem oddawcza listhu WM. ustnie szerzy sprawę da thesz. Takową laskę WM. m. m. p. wedlug moznosczy moiey odslugowacz będę powinien. A yszem nie mogl WM. m. m. p. na poszelstwo WM. przesz pana Alemana, wedlug potrzeby dostateczny odpowiedzy dacz, tedym oddawczy listhu zlieczil WM. m. m. p. ustnie o wszistkiem sprawę dacz, w czym proszę, zeby iego WM. m. m. p. laskawie wysluchacz y we wszem zupelną wiarę dacz raczil. Ktorego szie ia lascze mcziwy pilno a pilno zaleczam. Datum Stum [1]) 20 Novembris Anno 1579.

WM. m. m. p. powolny y ziczliwi sluga Fabian Czema ręką swą.

[1]) *Sztum, miasto powiat. w Prusach zachod. Fabian Czema, syn Fabiana wojewody malbor. był starostą sztumskim.*

358. Maciej Strubicz sekr. królew. do Zamoyskiego. Grabów, 30 XI 1579.

O niesłusznych rozczeniach plebana augustow. do dziesięciny w Grabowie, dawanej dotąd miejscowemu kościołowi.

Bibl. x. x. Czartoryskich Ms. 2460-b. str. 223. Oryginał ze śladem pieczątki i adresem zwykłym.

Jaśnie Wielmozni a mnie Mciwy Panie.

Nanisze a we wszem powolne sluzbi swe *etc.*

Maiąc zupelną nadzieię w mciwej lasce W. Wlm., zaniechaczem tego nie mogl, abich tym to nineissem pisaniem swem W. Wlm. m. m. p. doleglosci a potrzeby swe nie mial bel pokornie oznaimicz, zwlasca w thym, yz mię tymczassem mandatem Krola JM. pozwal do Warssawy pleban Augustowsky o nyewidanie dzyeszieczyny z imienia Grabowa [1]) dziedzicow nieboscika p. Jopa, horodniczego Wilienskiego. Co się zathem stalo, ze nigdy poddany tuteczni, gdy iescze pod iurisditią Krola JM. bily, zadnich dzieszięczyn nykomu nie dawali. A ze gdi p. Jop, przodek moi, nastal (a to imienie Grabowo yemu podano belo iusz temu lath dwadziescia) tuz dopiro za consensem a listem Krola JM., nieboscika pana nassego swietobliwei pamięczy zmarłego, Pan Jop tu koscziol o swem własnem grossu zbudowal a trzy wloky do niego fundowal y dziesięczyny po imieniu Grabowo. A yz tu zadney paraphy a ynnich dochodow abo dziesięczyn niemasz dla wychowania xiędzu okrom yedno dzieszięczyn Grabowa, tedy p. Jop niebosczyk o swem wlasnem groszu przez wsitek czas zywota swego xiędza kossciola Rzymskiego chowal przi kosciele

Grabowskiem z wielkiem nakladkiem swem przez lath dwanascią, abowiem nigdi się bil takowi xiądz traffil (*s*), ktoriby bel tamty trzy wloky na kosciol fundowane robil a poziwienie z nich mial, ktore y teraz pusto leżą; na czo yz są gruntowne szwiadectwa, W. Wlm. ych do rąk ku obaczeniu odsilam. Ja pothem, gdym tu nastal, poiąwszy pozostalą zonę niebosczika p. Jopa, nalaslem then porządek y tho postanowienie wissei wspomniane przi kosciele Grabowskyem dwie leczie przedtym, nizely pleban terazneiszy Augustowsky nastal do kosciola Augustowskiego. Nasladuyąc tedy chwalebnego postempku niebosczika p. Jopa, wedle fundaty a postanowienia yego ku cczy a chwalye milego Boga a ku rozmnozeniu slowa iego swięthego, chowalem aze po dzissey czas przi tymze koszcielie Grabowskiem o swem wlasnem grossu xyędza wedle nauky a postanowienia kossczíola Rzymskyego, ktorego zawsse dochodzila dzieszyącina od poddanow (!) z Grabowa, ktora pyeniązmy czyny zlotych pięcz, bo iedno po dziessiączy grossy zdawna powynny z wloky placycz. Zaczym yusz to dziewiącz lath za mego dzierzenia kosciol tuteczny w pokoyu zachowan a od nykogo o dziessięczynę nagabą nie bel, ale ode dwudziestu lath y daley, iedno dopiro od plebana Augustowskiego, wiedziecz nie mogę, iakyem duchem. Isz tedy y w tich sprawach moich pewne sswiadectwa mam, dla lepssey wiadomosci posilam ich takze do W. Wlm. ku przipatrowaniu p. m. m., ktore sprawy yz do mczywego rossądku Krola JM. teras wedle pozwanego roku przyscz mayą, Jasznei W. Wlm. pokornie a pilnie z pothomstwem niebosczikowskyem prossę, aby W. Wlm. causę tę w mczywą opiekę a laskę swą panską przyącz raczel a przyczynycz się raczil mciwie do Krola JM., aby potomstwo nyebosczikowskie wedle fundaty a listu Krola JM. moglo do *dalssich* czassow xiędza przi kosscielle Grabowskim o swem grossu a przy dzieszięczynie z teyze wssy chowacz wedle postanowienia kosczíola Rzymskiego, yako się thu iusz ode dwudziesthu lath zachowalo. Abo ieslyze się Krolowi JM. tak będzye zdalo, zeby potomstwo niebosczikowskye mialo dzysięczyne dawacz a placzyc wedle starego zwiczaiu od tego czassu plebanowi Augustowskiemu, zeby tez pleban Augustowski zathem xiędza za thą dzyeszyczyną godnego chowal y tak to opatrowal a stanowil za wskazaniem a dozwolenyem Krola JM., zeby yusz wiecznemy czassy zawsse na chwalebne nyedzielne y na kazde uroczyste Sswięto w thym to koszcielie Grabowskyem nabozęstwo odprawowal, iako to tego potrzeba będzie niosla, abychmy thu yako zwierzętha przy thym koscziele nye mieszkaly bes sluzby Bozey a pustossicz mu dopuscily, a ty dziessięczyny w nywecz obruczone nie bily, gdyż w nym przes tak dlugy wiek nabozęstwo a sluzbę Bozą sprawowano; w ktorem koscziele y czialo samego niebosczika

y syna yego y innich kaplanow a wielie zacznych ludzy pogrzebione odpoczywayą y pothomstwa yego cziala za wolą Bozą thamze się klascz będą; ktore postanowienia aby decretem Krola JM. potwierdzone bely pod podpissem J. Kr. M., pokornye a pilnie W. Wlm. p. m. m. prossę. Ktorą mciwą laskę a dobrodzieistwo W. Wlm. ya wespolek z pozostalem potomstwem niebosczika p. Jopa wiecznemy czassy zaslugowacz W. Wlm. powynni będziemi, Pana Boga ustawycznie za dobre zdrowie y szczesslywe panowanie WM. prossącz. Dan z Grabowa dnia 30 Novembris Roku 1579.

W. Wlm. m. m. p. naniszey a we wssem powolny sluga Maciey Strubicz, Krola J. M. Secretarz sst.

[1]) *Grabowo, zwane Grabowem Hejbowicza, wieś w dzis. pow. augustowskim. Dziś najbliższy kościół we wsi Janówce.*

359. Marcin Lubieniecki do Zamoyskiego. Konstantynopol, 30 XI 1579.

W szumnych a niejasnych słowach prosi o poparcie u króla, aby mógł nadal uczyć się po arabsku. Niepewne wieści z wojny persko-tureckiej. O ustanoweiniu nowego wojewody mołdawskiego.

Bibl. x. x. Czartoryskich Ms. 2460 b str. 271. Oryginał z podpisem własnoręcz. i adresem zwykłym.

Ill. domine d-ne Cancellari etc. etc., domine d-ne ac mecenas clementissime etc.

Incolumitatem ac omnium rerum uberrimam affluentiam praecor atque exopto, officii mei munus studiossisimi Ill-mae Cels. pie atque sedulo commendando etc.

Saepenumero cogitanti, Ill-me domine, quanam sit idea et series rerum earum, ex quibus bene sancteque vivendi ratio emaneat manandoque ducat ad verticem summi, nil aeque mentem potuit proripere meam nilque perinde animo haeret atque ipsa pie merendi de universo ratio. Atque hac sane in scientia et opinione non modo ego, cui nullae prorsus eloquentiae procellae et partes sunt inopsque haebetis iudicii et balbussim, verum et sexcenti alii, quorum strategemata et praeclara facinora etiam ab exequiis rediviva firmiter haerent eique calculum addunt. Nec mirum aedepol (*s*). Nam cum unusquisque se ea lege et conditione natum existimet, ut omnibus telis fortunae exposita sit vita illius rerumque humanarum vices Protaeo mutabiliores experientia teste in remanendi naturaque nobis commorandi, non autem habitandi diversorium dederit, praestat, hac

una uti specula et remedio, ut veterorum exemplorum potiti regula bene merendi de universo, tam de Deo (quem pietate, minima etenim piis placent, quaecumque pie fiunt), quam de homine (quem officium et mansuetudo, leniorem et faciliorem redditi) rationem sedulo scrutemur. Sed quid multa? Deos namque sparsos esse animos in corpora humana, ut terram tuerentur coelestiumque ordinem contemplantes, imitarentur eum vitae modo et constantia. Unde et illud veluti ex diametro vetustate tritum proverbia emanasse videtur. Hominem nimirum vixisse non paenitet, qui perinde vixit, ut se frustra natum non existimet. Quo equidem in genere sublata bene merendi ratione, constantia locum esse omnino; bene vivendique normam in virtutis Regno minime consistere posse. Porro, ut omne aedificium idem facillime, qui construxit, destruit, sic hominem, quem conglutinavit terra, optime dissolvit. Horae praeterea cedunt, dies, menses et anni, nec praeteritum tempus unquam revertitur, nec quid sequatur, sciri potest neminique exploratum est se posse ad vespe, ram victurum. Tempore itaque hae omnia metiri eiusque potissimum ratio habenda est. Quapropter quod importunius haec ego, quam fas fuerit, agere institui, ingemisco vehementerque doleo non longeque absum a summi luctus acerbitate, inertiae tamen nihilonimus meae culpam dando. Ast nunc cum hac in universu alta mentis cotemplatione considerassem, considerata ad vivum resecassem, tum eorundem illecebris (qua animos hominum periucunde demulcere solent), tum iam illustrissimi animi et late patentis aura et clementia (qua omnes ii, qui se in fidem recipere veluti toga praetexti felicissime fruuntur) persuasus, in bene merendi ratione de Ill-ma Cels. quantumlibet (primitiis nam interea maior facultas non datur) excellere proposui huicque parti perinde opitulari et morem gerere, ut nulla unquam macula adire videatur, etiamsi ultima quaeque tentanda sint, officii omnis munere, quoad corporis ergastulo involutus fuero, strenue approbando. Hoc tamen unum flagito testorque et obsecro excellentem animum, quem alit humanitas, auget pietas, exornant honoris amplissimi fasces, sui ut clientis patrocinium agat in numeroque eorum, qui omnia sua consilia et conatus animi omnes voluntati et arbitrio Ill-mae Cels. dedicavere, habeat et, quod summum et maximum est, S. Reg. M-ti domino, domino clementissimo de meliori nota commendet eandemque roget et petat, ut subditum suum in ea loca ablegatum [1]), in quibus cum ob penuriam rerum omnium ad usum meum pertinentium, tum ob pericula maxime lateri meo uno quoque momento insistentia facillime non sum aura Regiae clementiae amplectatur (*s*) suique clientis maecenatem clementissimum atque tutorem agat atque, si inde rogationibus meis provisum fuerit (quemadmodum optimae spei alimento utor), beatissimum me iudicabo

et statuam studiorumque meorum, litterarum praesertim Arabicarum, in quibus ediscendis dies noctesque consumo nullo prorsus otio languescendo, facillime compos ero huiusque me constantiae puto fore, cuius me nunquam paenitebit; sin autem eo orbatus fuero, actum est nullusque ac prostratus sum magnoque cum detrimento et dolore meo, non autem alieno Minervae, quam habeo prae manibus, multam salutem dicere cogar, quod etsi abicere, quod semel subierim, pudebit, quam nunquam subiisse, verum orbatus praesidio et opitulamine praetextui necessitatis favere cogar etc. Pluribus de his agerem. Si autem excellens humanitas longiorem orationem expectaret, aut id fieri Ill-ma Cels. patiatur, aut res ipsa verba desideraret ac non pro se ipsa loqueretur. Interim me totum in fidem Ili-mae Cels. recipio opemque et suppetias eiusdem imploro. Datum Constantinopoli ultima diè mensis Novembris Anno Domini MDLXXVIIII.

Ill-mae Cels. Vestrae etc. cliens et servitor Martinus Lubyenieczki manu propria sspt.

Rumores permulti sine duce et capite. Ex Persia nil omnino, nondum enim partes fuerunt in conflictu. Die 28 Novembris tabellarius Principis Tartarorum ad portam Caesaris Turcarum ex Persia venit, qui retulit Regem Persarum cum octuaginta milia (*s*) hominum castra movisse in Regnum Yorgianorum (*s*) non ita pridem a Turcis expugnatum et captum. Die 20 Novembris d-nus Ioannes, filius olim piae memoriae Petri Palatini Moldaviae, Rodus Constantinopolim venit nullaque mora interpellante Pallatinus Moldaviae instituitur eamque die 6 Decembris aggreditur etc. etc. Postea quidcunque evenerit, de omnibus nostrae operae quidem parcendo litteris prosequar etc.

[1]) *Widocznie wysłany był z urzędu do Carogrodu.*

860. Filon Kmita Czarnobylski, wojew. smoleń. do Zamoyskiego. Orsza, 2 XII 1579.

Opowiadanie szpiega o stosunkach w Moskwie i o Iwanie Groźnym, który gnębi bojarów, a opiera się na Tatarach. O przygotowaniach do obrony Smoleńska.

Arch. Watykańskie. Nunz. di Polonia XIV, p. 365. Spółczesne tłómaczenie.

Certiorem facio Mag. D-nem Vestram. His temporibus habui penes me in Orsza unum exploratorem ex Smolensk nomine Mutfieiam Cedilowa, filium Boiarorum. Is mihi omnia exposuit: quod Magnus Dux omnibus modis de iis rebus cogitat, quo pacto S. Reg. M-tem Dominum nostrum pos-

set lenire, ut amplius hoc bellum S. Reg. M-tas contra ipsum non extenderet, propterea vero, quod penuria in militibus ipsius facta est, et ex iis, qui sauci sunt reliqui, tam ex militibus quam ex alio genere hominum, veretur sibi inferre periculum, cum et filii ipsius legitimi ratione tyrannidis adversus eum sunt; neque potest fieri, ut ab ea sese avelleret, et nunc si non publice, tamen oculte gentem suam perdit, ita ut ex minima causa vitam illorum amittit. Sic vero dicit hoc bellum cepisse a Stefano Rege nostro ex captione arcium tum Livoniensium: Kiess, Kierzępieczia, caetaerorumque arcium, tum captione Polock, Sokola et aliorum ad Polock pertinentium [1]). Sic etiam apud Smolensko ac in terra Sievieriensi hoc dicit, cum omnium summam collegerunt atque ad illum detulerunt, omnium hominum tam privatorum quam praecipuorum numerum centum milia reperierunt ac dinumeraverunt, exceptis pueris et uxoribus, qui miseri perierunt. Caeteri quoque pro fame perierunt. Quod attinet ad tormenta bellica thesauri, victus, id narrat, cum eorum omnium recordetur praesertim damnorum, contumelia sine intermissione lamentatur, et cum ad notitiam eius pervenerat conflagratum esse Smolensk oppidum, et post modum certiorem eum fecerunt de captione Polocensi, Sokol, ibidem ad eum quaedam scripta attulerunt, quae illi referrebant per ipsius subditos nulla ratione Reg. M-tem potuisse capere arcem Polocensem; convocatis igitur aulicis praecipuis et nobilibus sic affatus est illos: „Vos, mala generatio, dicebatis Poloczkum et Sokolum inexpugnabiles esse et Regem Poloniae arces istas capere non posse; ecce Poloczko et Sokol amissae, milites et omnes reliqui homines prostrati et in alienam potestatem redacti. Adsunt litterae Philonis vobis scriptae, ut Regi Stefano sese dedere et a servitiis esse quam primum curetis, me vero et liberos meos dolo fraudeque circumveniatis; adest et sigillum Philonis. Patent iam mihi et fere in confesso sunt vestrae invidiae, quomodo enim Philon litteras in haec verba ad nos scriberet, si mentem vestram pessime erga me affectam bene cognitam non haberet? Vos estis, qui insidias mihi struitis, vestra opera factum est, quod provinciae meae eiusmodi damnis et infortuniis obnoxiae factae sunt; certus enim sum illius, vos per conspirationem cum Lituanis conscios esse". Evocato itaque uno ex medio senatorum dicto Mscziszlawski inquit: „Tu, veterane canis, redundas adhuc spiritu Lituanico; tu mihi dixisti, ut te cum filiis meis ad Polockum ad resistendum Regi Poloniae mitterem. Apparet fraus tua: volebas enim et fidem tuam frangere et filios meos in periculum extremum coniicere." Accepto itaque baculo mirabiliter contudit illum ita, ut facies et manus sanguine defluerent, dorsum intumesceret, nec cessavit, donec baculum illum vapulando comminueret. Filium praedicti senatoris vix semivivum loco dimoverunt cum lacrimis; quod videntes reliqui subditi facinus tam atrox detestati sunt et

omnem animum erga Magnum Ducem abiecerunt. Et pro certo affirmavit: „Non dubites consternatum prorsus esse animo nec ullam spem praeter Tartaros illi superesse. Istorum opera et ad debellandos hostes et suorum subditorum reprimendam vim uti constituit, praecipuam autem spem ponit in Czaro Prekopiensi.“ Cum dixi illi: „Czar Prekopiensis servitia Ser-mi Regis nostri obire fideliter pollicitus est et internuntios misit ad Reg. Mt-em, ut provideat et sibi ipsi et exercitui suo“. Ad haec respondit: „dubiam essse fidem Czaris Prekopiensis, quam Ser-mo Regi se dedisse ostendit, cum ille pro maiori parte maiora sequatur munera, quibus Magnus Dux praevalet Regem vestrum; si Rex vester mittit 200 et 300 talerorum, mittit ille 700, 800 et 1000, iam quoque quam primum relegat ad illum suos internuntios cum muneribus non contemnendis.“ Advenerunt quoque de terra Nattasiensi (*s*) internuntii requirentes abi llo munera, quae illis extradita non erant, postulantes quoque, ut milites Nattasienses, quos apud se detinuerat quorum erant aliquot milia) ex Moscovia ad Nattai remittat. Magnus Dux vero eos internuntios solemniter tractat et muneribus multis ornat et Tartaros, qui illi militant, multis muneribus remuneratus est. Causa est, ne a latere suo discedant. Insuper rogavit praedictos internuntios multa dona promittens, ut milites quam plurimos in terram Moschoviticam pro servitiis suis adducant, quod internuntii praestare promiserunt, et credit se habiturum Tartaros Nogaiscenses 60 milia. Tartari, qui a servitiis illius erant, non discesserunt, immo libertate donati in terra Moschovitica, ne unum quidem dimittere volebat. Affirmabat quoque praedictus explorator missurum praesidia ad Smolensk Magnum Ducem, eaque magna et ingentia. Praecepisse quoque ait Ducem subditis, nimirum Moscis, ut cedant ex arcibus, quas traditurus est Tartaris in potestatem; eos ipsos habebit fidellissimos custodes suae salutis et cum exercitu Tartarico ad Wielkie Luki et in Toropiecz ponet castra, ut possit inde Smolenskum et Pleskoviam intueri. Dixit se etiam intellexisse, Magnum Ducem Mikitam, generum suum, exercitui, quem ad Smolenskum mittet, praefecturum: „Scias, Philon, de omnibus istis et perscribe Regi tuo Magnum Ducem fortissima praesidia arci Smolenscensi parare, praesertim vallis eandem circumdare et intus bombardas seu tormenta collocare et circa portam maximam munitionem facere; vallis ista, in qua bombardae sunt, erit adiumento regi vestro; est enim ad ipsum parietem arcis facta et ita aditum ad parietem faciliorem praebebit. Tu ipse Philon, si ibi adfueris, me verum dixisse fatebere. Parietes putridos eiciant et novos imponant. Tormenta et bombardas plures mittet“. Intellexit etiam a Vladika Smolenscensi et Palatino internuntium Regis Poloniae non dimissurum, quoad internuntius ad Senatores Regni [a]) missus reversus fuerit. Si bellum non fuerit pacatum

et hiems intensa erit, colliget numerosum exercitum et adducet milites etiam ex remotis partibus; inquit enim „etiam si thesaurus sub cute mea reconditus esset, extrahendus est et Regi Poloniae resistendum.“ „Maximo terrori illi est Rex vester, spargiturque enim et per totam Moskoviam vagatur fama Regem vestrum prudentissime Regnum hoc gubernare et in exercitu maxima vigilantia et militari disciplina regimineque sua propria persona plurimum excellere imaginatur Magnus Dux cum altero Alexandro, Rege Macedonorum, negotium instare. Rogo D-tionem Vestram Mag. et haec suprascripta Ser-mo Regi d-no meo clementissimo referat simulque petat, ut necessitates meas urgentes clementer relevare dignetur. His me commendo Mag. D-tioni Vestrae. Datum in Orsza mensis Decembris II anno 1578 (!).

Philon Kmitha Czarnobielski, Palatinus Smolenscensis, Capitaneus Orsanensis.

[1]) *Por. Nr. 338, 340—1, 344 uw. 5.*

[2]) *Z listem bojarów do Mik. Radziwiłła, wojewody wileń. i Eustachego Wołłowicza, kasztelana troc. Wysłańcem zatrzymanym był Bazyli Łopatyński. por.* Heidenstein, Rer. Polon. *str. 145—6.*

361. Zamoyski do Gdańszczan. Warszawa, 19 XII 1579.

Poleca sprawę Stanisława Czyhrowskiego.

Arch. państw. w Gdańsku. Abth. LIII. Aktenszublade 90. Packet. C. *Oryginał z podpisem własnoręcznym, pieczątką i adresem zwykłym. Dopisek inną ręką:* Red. 20 Aprilis Anno 80.

Cum a me diligentius peteretur, ut D-bus Vestris causam, quam G-sus D. Stanislaus Czichrovski cum debitore suo cive Gedanense expeditam habere dicitur, commendarem, scribendum de eo mihi ad D-nes Vestras iudicavi, a quibus peto, ut - - - D-nus Stanislaus Czihrowski, quod ius est, - - in exequendis rebus iudicatis - - nulla cum longiore mora atque molestia consequatur - - -

362. Marek kniaź Sokolski do Zamoyskiego. Sokul, 28 XII 1579.

O wskazówkę od króla, jak postąpić ze schwytanym fałszerzem pieniędzy.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 150 Nr. 35. Oryginał naddarty z podpisem własnoręcznym, i adresem zwykłym. Dopisek inną ręką: oddan przez p. Ianusza Vhuinowskiego sticznia 9 1580.

W-ny a Mcywy panye Kanczlerzu, panye moy mczywy.
Sluzby swoye powolne do laski WM. m. m. p. zalecywsy.

Przytym, mczywy panye, osnaymuye WM. swemu m. p., is tych czasow wrzednyck moy Sokolsky bes bytnosczy my poymał zlotarza w ymyenyu mym Sokoły [1]) (a yam bel w drugyem ymyenyu swem), przy ktorem zlotharzu y formy, czo pyenyądze robyel, nalas; y iako my o them dal znacz wrzednyck moy, jam zaraz kazal... *przy* nym opatrzicz. Jakos y do Krola JM. o them dawam znacz, zaczem pokornye WM. swego m. p. prose, abys WM. m. m. p. do Krola JM. przyczynycz sye raczel, aby mnye J. Kr. M. bes mieszkania nauke dacz raczel, gdzye tego zlotarza, jesly na wrządt J. Kr. M. othdacz, abo do J. Kr. M. posłacz mąm. A yeslyby J. Kr. M. do syebye przyslacz roskazacz raczel, tedy prose, aby komornyck J. Kr. M. bel, przy ktoremby bel on zlotarz wyezyon. Przytym slusby swe pyelnye do lasky WM. swego m. p. zaleczam. Dan Sokoła roku 1579 Deczembra 28 dnya.

WM. swego m. p. nanysy sluzebnyck

Марко Сокольскй. [2])

[1]) *Dziś Sokul, miasteczko nad Styrem w pow. łuckim.*

[2]) *O nim i o kniaziach Sokolskich, zob.* Józef Wolff, Kniaziowie litewsko-ruscy, Warszawa 1895 *str. 491.*

CZĘŚĆ II.

AKTA, MOWY i t. p.

(Dodatki).

I. *Stanisław Zamoyski imieniem swych dzieci Jana, Feliksa i Anny kwituje St. Lipskiego z wypłacenia im spadku po matce 1-o voto Lipskiej.*

Bełz, 18 IX 1553.

Arch. akt. grodz. i o ziem. we Lwowie. **Terrestr. Belz.** *XII 99 pod nagłówkiem:* **Lipski cum Zamoysczki venatore chelmensi.**

Comparens personaliter coram iudicio colloquiali generali Belzensi G-sus Stanislaus Zamoysczki, in Skokowki[1]) haeres. recognovit - - - pro nobilibus Ioanne, Felice[2]) et Anna[3]) filiis et filia suis legitimis et hoc sub vadio ducentorum septem florenorum pecuniae: quia sibi ex parte seu pro parte praedictorum puerorum suorum a G-so Stanislao Lipski satisfactum est pro tota et integra sorte materna ipsius partis ipsius in bonis Lipsko[4]) et omnibus, qui erant in possesione G-si olim Cristopheri Lipsky, fratris ipsorum Ioannis Felicis et Annae ex matre[5]) germani, post cuius Cristopheri mortem bona ipsa sunt derelicta et post cuius Cristopheri etiam mortem sors illorum bonorum materna illos pertinebat iure naturalis successionis; pro quibus omnibus bonis illis spectantibus et pertinentibus ipsis pueris perpetuum silentium ipse praefatus Stanislaus Zamoisczki imponit et praefato Stanislao Lipski pacem . . [6]) *pro* quibus quidem pueris Ioanne, Felice et Anna suis legitimis ipse idem G-sus Stanislaus Zamoysczki praefatum G-sum Stanislaum et eius successores debet et tenebitur tueri et defendere pro praedictis bonis ab omni impetitione iuridica et quibusvis impedimentis et damnis, sub vadio praefato.

[1]) *Wieś, na której miejscu stanął Zamość.*

[2]) *Zwany też Auctus (30 VIII przypada święto obu tych patronów), umarł w latach młodych.* [3]) *Wyszła następnie za mąż za Oleśnickiego Łukasza.*

[4]) *Wieś 9 wiorst od Zamościa.*

[5]) *Matką ich była Anna Herburtówna z Mizieńca.*

[6]) *Jedno słowo wyblakłe.*

2. *Zamoyski polecony modłom zborowym.* Bychawa, 24 IV 1560.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1182 Kopiaryusz[1]): Actorum Synodalium in discrictu Min. Poloniae 1560—1635 tomus I *str. 3.*

Tegoż Roku 1560 die 24 Aprilis.

Synod w Bychawie[2]), w distrikcie Lubelskim.

- - - IX. Pan Stanislaw Zamoyski, Łowczy Chełmskj[3]), syna swego, Pana Jana, w lat 18 młodzieńca uczonego, który na ten czas[4]) na naukę miał wyiachać do Niemiec, a potym do Paryża, zborowi y modlitwom zborowym oddał, y sam Pan Zamoiski młody piękną uczynił rzecz, modlitwom się zborowym oddawaiąc y siebie zborowi ofiaruiąc.

[1]) *Pismo spółczesne rąk różnych z lat 1581—1638. Sam początek jednak (w którym znajduje się i powyższy ustęp) przepisany ręką z r. 1638. Tąż ręką dano zaraz w dalszej kolei takie objaśnienie:* NB. Ten Pan Jan Zamoiskj poki był we Franciey, był ewangelikem, ale gdy potym do Padwie iechał na naukę, został katholikiem rzymskim; potym był hetmanem y kanclerzem koronnym.

[2]) *Miasteczko 4 mile od Lublina.*

[3]) *Mianowany łowczym 21 II 1544. Zakład narod. Ossolin.* Dyplomy *Nr. 652. Oryginał z pieczęcią.*

[4]) *Że wówczas wyjeżdżał już po raz wtóry, dowodzi oświadczenie Zamoyskiego w liście do Krzysz. Radziwiłła z 17 III 1591:* Jaciemaż do Francyi był jechał w lat trzynaście tylko. *Zob.* A. Sokołowski, Arch. Domu Radziwiłłów (Script. rer. Polon. *VIII 103*).

3. *Zyg. Aug. nadaje dożywocia Stan. i Janowi Zamoyskim.* Wilno, 22 XI 1560.

Archiwum główn. w Warszawie. Metr. koron. *t. 95 f. 459.*

Donatio villarum Potarzin et Zabcze G-so Stanislao Zamoisczki.

Sigismundus Augustus etc. Significamus etc. Quod nos ad intercessionem certorum consiliariorum nostrorum pro G-so Stanislao Zamoiski, venatore chelmensi, ad nos factam, habentes quoque rationem servitiorum illius nobis et reipublicae aliquoties per eum declaratorum, illi villas nostras regias: Potharzin[1]) praedium et villas Zabcze cum vasallo, Rulikow, in quibus resident vasalli, mericam Husne ac Monaster desertam ad prae-

dium Potharzin pertinentem, ad capitaneatum Belzenzem ex antiquo spectantes, accedente ad id consensu Mag. Stanislai comitis in Theczin, palatini cracoviensis, lublinensis belzensisque capitanei, super ius suum advitalitatis quoad villas superius denominatas praestito, in usum fructum ad vitae illius et filii ipsius Ioannis [2]) utriusque insimul et cuiuslibet eorum seorsim extrema tempora dandas et concedendas duximus, prout damus et concedimus praesentibus litteris nostris; promittentes verbo nostro regio pro nobis et Ser-mis successoribus nostris, quod quam diu praenominatus G-sus Stanislaus Zamoiski et filius ipsius Ioannes vixerint seu alter eorum vixerit, eosdem insimul et quemlibet eorum seorsum in possessione pacifica dictarum villarum conservabimus et Ser-mi successores nostri conservabunt. Eo autem utroque tam patre, quam filio mortuo possessio dictarum villarum absque quavis contradictione et impedimento successorum praedicti Stanislai Zamoiski et filii ipsius Ioannis nullaque summa successoribus illorum exsoluta ad nos successoresque nostros redibit et devolvetur pleno iure; iuribus nihilominus nostris regalibus ibidem per omnia semper manentibus salvis. In cuius rei etc. Datum Vilnae feria sexta ante festum S. Caterinae proxima A. D. MDLX, regni nostri XXXI.

[1]) *Dziś wieś Poturzyn w pow. Tomaszow.; z Żabcami* (*o* $^1/_2$ *mili od niego*) *i resztą wsi stanowiła później starostwo niegrodowe poturzyńskie* (Słown. geograf. *t. VIII*).
[2]) *Por. jednak Dodat. Nr. 6.*

4. *Zamoyski na uniwersytecie w Padwie.* 1561 [1]).

Bibl. uniwers. w Padwie. Archivio antico. Acta universitatis D. D. Iuristarum Patavini Gymnasij *IX 1558 — 1563, (fasc. 1561 fol. 153, 154, 163). Druk. częściowo* Windakiewicz, Materyaly do historyi Polaków w Padwie, Arch. do dziej. liter. i osw. VII Kraków 1892 *str. 172.*

Die Sabbati XIII Septembris.

Coram Mag. D. Rectore congregata natione pollona ad numerum trium [2]) causa eligendi consiliarium suum. Ab eis electus et sine ullo concurrente confirmatus consiliarius Dnus Janus Sarius Zamoiscie *(sic)* - - -

Die Mercurii XVII Septembris in domino Mag. Rectoris.

Coram Mag. d-no Rectore - - cum praesentia d-ni Accialini Lirevii Syndici convocatis infrascriptis D-nis consiliariis habitoque longo tractatu super reformationem statutorum, tandem de communi consiliariorum consensu perfiat (*s*). Posita et capta fuit pars tenoris infrascripti videlicet:

quod per totam praesentem hebdomadam consiliarii, qui aliquid circa reformationem statutorum proponere intendunt, debeant opinionem suam in scriptis praesentare Mag. D. Rectori ad hoc, ut excellentissimi D-ni Doctores ad id deputati et electi procedere et perficere possint reformationem ipsam, aliter elapso die tertio absque alicuius consiliarii opinione proponenda procedetur ad huius modi statutorum reformationem.

Nomina Dominorum consiliariorum, qui interfuere sunt videlicet: D. Gerardus Petlinck, D. Samuel Godonensis substitutus Boemae, D. Janus Sarius - -

Die Martis XI Novembris in domo Mag. Domini Rectoris.

Coram Mag. D-no Petro Macciolleno Almae Universitatis Iuristarum Rectore dignissimo cum praesentia D-ni Acciolini Lirevii syndici, advocatis infrascriptis consiliariis, expositum fuit per litteras Ducales nuper emanatas decretum fuisse, ut Exc. D-nus Carolus Sygonius [3]), qui deputatus erat legere lectionem suam de mane, legat in sero et Exc. D-nus Franciscus Robertellus legat in mane, quod maximum affert incommodum omnibus scholaribus desiderantibus audire Exc. D-num Carolum, qui multi sunt, et praecipue scholares omnes ultramontani, rationibus et causis ibidem adductis et allegatis et superinde habito maturo consilio, captum fuit de suffragiis decem septem propitiis et quatuor contrariis, ut de hac re scribatur Ser-mo principi et eligantur duo ex consiliariis ad suplicandum, ut dictus Exc. D-nus Carolus restituatur ad pristinum locum suum de mane pro beneficio scholarium. Et statim electi fuere infra scripti videlicet: D-nus Ioannes Sorius (!) Pollonus etc. - - -

Nomina autem D. Consiliariorum, qui interfuere, sunt videlicet: D. Stephanus Beidner, D. Io*annes* Sorius Zamoscye (!)

Solvuntur Iohanni Sario 10 librae, quas expendit Venetiis, deputatus in causa mutatae horae lectionum Caroli Sigonii.

[1]) *Najwcześniejsza (z 18 XIII 1561) wiadomość u Windakiewicza.* Johannes Sarius substitutus in Pollona *jest błędna, gdyż w Ms. zapisano dwukrotnie nazwisko* „Salex" *a nie* Sarius. *Natomiast najwcześniejszą datą pobytu Zamoyskeego w Padwie jest podpis jego własnoręczny*: Iani Sarij Zamoscij Patavij A. 1561 20 Iunij *na egzemplarzu* (*oprawnym w pergamin, w Bibl. Ord. Zamoy.*) *dzieła:* Annotationes Gulielmi Budaei Parisiensis, secretarii Regii, in XXIII Pandectarum libros. Lugduni 1546 *8-o (str. 735 i 278*).

[2]) *U Windak. mylnie 5.*

[3]) *Por. Nr. 1. uw. 2 i Nr. 138 uw. 13.*

5. *Mowa Zamoyskiego na pogrzebie prof. Fallopiusa.* Padwa, 12 X 1562.

Druk. Ioannis Sarii Zamoscii Oratio habita Patavii in funere Excellentissimi Viri Gabrielis Fallopii [1]). IIII Id. Oct. MDLXII Patavii, Apud Innocentium Vlmum MDLXII.

Praeclare cum humano genere ageretur, auditores, si ut quisque praestantissimus vir et plurimis ac gravissimis artibus atque virtutibus instructissimus Dei Optimi Maximi munere nobis contigit, ita quam longissime vivere nobisque ingenii, industriaeque suae quam maxime dicitur nos fructus praebere posset. Etenim mortalis huius nostrae vitae licet miserrima sit conditio, tolerabilior tamen et ad ferendum facilior videretur. Sed certe infinitis partibus miseriores idcirco sumus, quod tam adversa fata bonis nostris habeamus, ut velut intimo odio adversus genus nostrum concepto in eos potissimum saeviant, a quibus summa ad nos commoda mirabilesque perveniunt utilitates. Atque utinam, quam id vere dicam, crudelissima ipsamet fata hoc tempore non declarassent et tantam suam immanitatem, ut ita loquar, tantamque acerbitatem et quasi rabiem nobis non ostendissent. Quod enim mortalibus gravius vulnus imponere et infligere potuerunt, quam in ipso flore hoc erepto, cui nunc mortuo honores quaerimus, Gabrielle Fallopio? Quo homine si ingenium spectes, quid potuit cogitari maius? Si cognitionem variarum disciplinarum, quid doctius? Si artem et scientiam curandorum humani corporis malorum, quid divinius? Si ad extremum omnia, quae illi natura aut fortuna donaverat, quid hominibus utilius? ut non sine causa mors intempestiva huius doctissimi ac optimi viri tantum Italis attulerit luctum, Transalpinis gemitum, universae Patavinae scholae squallorem, quae ut videtis, velut patre amisso lamentatur et suam deflet orbitatem. Audacter et fidenter dico neque enim vereor, ne quis me arbitretur abuti conscientia vestra, auditores. Nam de re manifesta et omnibus nota loquor. Sed tamen, ut morem maiorum et consuetudinem veterem servem, paucis dicam de eius genere, educatione, tota denique vita, ut quibus vestigiis et per quos tanquam gradus ascenderit ad hoc fastigium gloriae, cognoscatis. Obstat mihi quidem acerrimus orationis adversarius dolor, verum committere non possum, quin id faciam, quod summum illud in gentem polonam Gabrielis Fallopii studium amicitiaeque ius, non modo postulat, sed etiam a me poscit et flagitat.

Gabriel igitur Fallopius Mutinae natus est. Quod oppidum Italiae, ut annales populi R. et monumenta vetustatis testantur, antiquissimum est et nobile in primis; cuius ut priscas praeteream laudes, quae civitas quaeso tot tantosque viros nostra aetate tulit? Omitto nunc bellica studia rem-

que militarem: de litteris et doctrina loquor. Nemini credo vestrum inauditum esse nomen Francisci Mariae Molsae[2]), poëtae ea ingenii amoenitate praediti, qua facile Tibulli et Petrarchae venustatem et leporem consecutus est; et Iacobi Sadoleti[3]), Cardinalis amplissimi et scriptoris latini sermonis elegantia, et sententiarum gravitate praestantissimi, qui apud remotissimos etiam gentes admirationem sui concitarunt incredibilem. Taceo Cortesium, Badiam[4]), Bertanum, pariter Cardinales, non tam ipsa sacerdotii dignitate, quam virtutis et doctrinae excellentia claros. Mitto Antonium Florebellum, hominem eloquentissimum et hunc, quem in hac academia suspicimus, doctorem nostrum Carolum Sigonium[5]), et alios innumerabiles ut non sit mirum, si tam multos diversis in studiis principes genuit Mutina. Gabrielem quoque Fallopium in ea urbe ortum omnes, qui eandem palmam expetebant quique idem quod ille curriculum currebant, navitate et industria superasse. Accedit eo familiae honestas, in qua, ut audio, multi viri fortes et bellica laude praestantes extiterunt. Pater quidem eius Hieronymus Fallopius ordines duxit sub Guido Rhangono imperatore, cui multis in rebus arduis suam probavit virtutem et magnitudinem animi. At hoc comite praestantissimo quis fortior vir et animosior post homines natos fuit? quis prudentior dux et felicior? Hic Venetis, hic Clementi VII, hic Leoni X, hic Francisco Gallorum regi periculosissimis temporibus imperio militari operam navavit egregiam. Hic capto ad Ticinum rege a Gallia impetum hostium repressit et prope perditis rebus Francorum subvenit. Sed aliter nostrum Gabrielem natura finxit et formavit, et qui non veterem gloriam persequeretur, sed nova stirpem suam cumularet. Magna enim hunc ingenii vi instruxit, magna indole ad virtutem. Itaque cum a patre magistris traditus esset, ut iis artibus erudiretur, quibus tenera puerorum aetas ad humanitatem imbui solet, difficile dictu est, quanto intervallo omnes post se reliquerit aequales. Cumque apud Franciscum Portum Cretensem[6]), excellenti doctrina et eruditione virum, qui tunc publico stipendio Mutinae docuit, exerceretur, tam magnos in graecis latinisque litteris brevi progressus fecit, ut iam ille impetus mentis ad gloriam ardorque animi in adolescentia tanquam in herbis satis demonstraret, quae adultae virtutis maturitas futura esset et quantae fruges illius industriae essent expectandae. Philosophia vero, quod de Isocrate legimus apud Platonem, natura inerat in huius adolescentis mente quaedam. Etenim disciplinae illae pulcherrimae, quae mathematicae vocantur, scitis quam reconditae sint quamque in obscuris rebus et arduis versentur. Ad eas artes, quarum difficultates alii doctorum auxilio vix superare queunt, hic adolescens, quod merito admirabile iudicari debet, a nullo interprete, sed a se ipso didicit, nec solum didicit, sed et aliis tradidit. Non

est quod me quisquam, auditores, hoc fingere putet, ut tempori serviam dolorique vestro. Possem enim non paucos huius rei testes producere. Possem multos nominare, qui libenter profitentur se ab eo percepisse coeli rationem et conversionem siderumque situm, rem admirabilem, cognitione iucundissimam et hominibus apprime necessariam. Ad curandas etiam laesas et afflictas corporis partes subsidia habuit et instrumenta naturae tanta, ut ad conservandum mortale genus coelo demissus videretur. Ante enim vulnera curavit, quam praecepta eius rei faciendae teneret ulla et ante huius facultatis non semel specimen dedit, quam ad eam cognoscendam et perdiscendam coepit incumbere. Hanc igitur ducem naturam praeclaram et excellentem secutus, quo nihil melius nihilque aptius est, se in iis studiis, ad quae propensus erat, omni corporis et animi contentione exercuit. Itaque cum ad curandorum vulnerum scientiam, febrium quoque rationem et diciplinam assumpsisset, sic brevi in utraque arte excelluit, ut eorum vicerit gloriam, qui in una tantum omni defixa cogitatione noctes diesque elaboraverunt. Hinc igitur se extulit clarissimum illud lumen animi ingeniique, cuius fama paucos post annos universum terrarum replevit orbem. Quo factum est, ut nullum videretur tam nobile Gymnasium, quod non ipse illustraturus esset, nullus inter principum scholarum magistros ordinarios locus, quem non magna cum laude possessurus crederetur. Testatur hoc Herculis Estensis illustrissimi principis de eo iudicium, qui primum illum in Academiam suam honorifice accersivit, ut apud se scientiam, quae est de herbis, stirpibus et ceteris, quae oriuntur e terra, traderet. Qua in doctrina rerum adeo occultarum, adeo a natura involutarum, enodanda et declaranda non modo principis sui optimi de se opinionem confirmavit, sed et eius et omnium hominum expectationem, quae tamen fuit maxima, superavit. Inde ad eandem artem profitendam et anatomiam exercendam Pisas a Cosmo Florentiae duce vocatus, ibi per aliquot annos ita floruit, ut Veneti principes hunc statim Patavium accersendum putarint. Patavii autem undecim annos tanta gloria vixit, quanta nemo antea. Nam principibus Venetis carus iucundusque fuit, a Patavinis colebatur, ab Academia universa admiratione et honore summo afficiebatur; medicinae vero studiosi omnes hunc auguste ut Deum sancteque venerabantur. Itaque etsi Chirurgiae schola ante semper infrenquens fuerat, hoc tamen, cum in ea doceret, nullus aut frequentius audiebatur aut attentius.

Deficeret me oratio auditores, si de eius virtutibus, quae per se sunt celleberrimae, dicere aliquid vellem: de tanta herbarum cognitione, quantam vix est assecutus quisquam, de summa felicitate et divina vi pene in profligandis morbis omnibus, quam experti sunt, qui eius salutarem opem imploraverunt. Quot autem illius commoti fama Patavium tanquam ad

Aesculapii templum, membris capti ex remotissimis etiam regionibus confluebant principes? quot nobilissimi viri? cuius domus quotidie maiori hominum frequentia celebrabatur? Nemo sibi mederi quenquam posse nisi Fallopium credebat; nemo, cuius ille suscepisset curam, de sua valetudine, quamvis valde afflicta, et aegra dubitabat. Propterea vir ad bene merendum de hominibus natus et promptissimus totos dies ad aliorum commoda conferebat, noctes, quarum paucas horas dormiebat, sibi ipsi et ad cibum capiendum et ad domesticas curas et ad litterarum studia assumebat. Iam vero quis compositionem et ordinem membrorum humani corporis consideravit diligentius? quis investigavit curiosius? quis huius disciplinae praecepta et plura et magis necessaria invenit acutius? Profecto ingeniosissimum istud naturae miraculum cum parente ipsa hac in parte solertia certasse, satis loquuntur ante annum proditae ab illo et litteris mandatae observationes illae divinae. Quid de Chirurgia dicam? Quae cum sit excitata et nobilitata illius ingenio, vehementer pertimesco, ne una cum eo sublata, hoc eodem tumulo, quod corpus eius conteget, obruatur. Summae sunt istae virtutes et speciem imaginemque divinitatis expressam prae se ferunt. Sed quas tamen mirifice condebat humanitas illa singularis in curandis promiscue omnibus et maxime pauperibus, tum suavissimi mores, affabilitas, comitas, animus gratus erga amicos et beneficiorum memor, hospitalitas mira et regia prope liberalitas. Hic igitur medicorum princeps, hic doctissimus vir, hic principibus carus, hae Gymnasiorum deliciae, hic humanus, liberalis, splendidus, affabilis, annos XL natus, cum omnium ora in se convertisset! subito et velut fulmine quodam extinctus est. O fragilem fortunam! O fata iniqua! O sortem invidam! Privasti laude Italiam, eripuisti mortalibus paratissimum adversus omnia mala praesidium, adolescentes hos tam bene natos praeceptis spoliasti saluberrimis, nos vero amico dulcissimo et pernecessario orbasti. Plura ne dicam, gravissimus impedit dolor et lacrymae intercludunt orationem meam. Vos tantum obsecro atque obtestor, auditores, ut immortalem huius viri de vobis optime meriti virtutem gratissimis animis, quod facitis, perpetuo prosequamini. Dixi.

[1]) *Sławny anatom i chirurg, ur. w Modenie, od r. 1552 profesor w Padwie, † 9 X 1562.*

[2]) *Franciszek Marya Molza, ur. 18 VI 1489 w Modenie, w swych elegiach łaciń. naśladowca Tibulla, † 28 II 1544.*

[3]) *Jakób Sadolet, kardynał i sławny naśladowca Cicerona XVI w. ur. w Modenie 1477 † 18 X 1547.*

[4]) *Grzegorz (Jan Chrzciciel) Cortese, ur. 1483 w Modenie, r. 1542 kardynał, † 21 1548; Tomasz Badia kardynał, ur. około 1483 w Modenie, † 1540, brał udział w kollokwium wormackim 1540.*

[5]) *Por. Listy Nr. 1 uw. 2.*

[6]) *Franc. Portus sławny filolog, ur. 1511 w Kandyi, 1536—42 profesor greckiego w Modenie, † 5 VI 1581.*

[7]) *Na końcu broszury znajdują się między innymi następujące wiersze:*

Nicassi Ellebodii Castelani Flandri in obitum Gabrielis Fallopii.

Nam cur Fallopi musa tristibus mea
Te prosequar cantibus?
Decus Fallopi maximum gentis tuae
Et cura magna Apollinis.
Nullo recludi fata possunt carmine,
Nec vota vana imagini
Levem reducant spiritum, circumluit
Quem pallidus semel lacus.
At ut necessitas quod adtulit tibi
Avara mors ademerit.
Delere nomen gloriamque et invidae
Oblivioni tradere
Non quebit unquam, vivet illud in libris
Et omnium memoria,
Dum litteras artesque dum pulcherrimas
Tractabit humanam genus.
An tam remota longe ab urbibus Italis
Gens ulla terras incolit,
Laudum tuarum quae vacet praeconio
Et nomen haud colat tuum?
En ultimis e Sarmatis, scientiae et
Virtutis insignis bonis,
Et stirpe natus iuvenis ex amplissima,
Os explicat suum tibi et
Oratione quam repente protulit
Quidem sed e facundia
Et arte facta gloriae servit tuae,
Ut si deessent cetera
Ad nominis certam memoriam tibi
Semperque victurum decus,
Haec una vectum celsa supra sidera
Te redderet Diis parem.

[Casimiri Accursii Aquitani] ad Ioannem Sarium Zamoscium Polonum.

Quae celeris, promtive protest, queve esse diserti,
Omnis in hoc opere gloria Iane tua est.

Eiusdem ad eundem.

Iane die est una saltem meditatus, at omni
Ingenii hic foetus tempore clarus erit.

6. *Odsądzenie Zamoyskiego od dożywocia na Potarzynie.* Piotrków, 20 I 1563.

Arch. min. sprawiedl. w Moskwie B. IV. 9. Księga rewizyjna spółczesna z r. 1564 pod tyt. „Revisiones omnium Palatinatuum“ fol. 107.

P. Zamoiski—Potarzyn, Żabce etc.

Pan Stanisław Zamoiski Łowczei (!) Chełmski a na ten czas starosta bełzki okązał listy [1]) dwa od dzisieiszego Krola J. M. pod własnym podpisaniem krolewskiem dane, ktoremi J. Kr. M. dał iemu i Annie z Orzechowca [2]) zenie i Janowi synowi iego dozywotne uzywanie wsi Potarzyn in praedium Zabce cum vasallo, Rulykow in qua resident vasalli, merica Hussne, ac Manaster deserta ad praedium Potarzyn pertinentes et ad capitaneatum Belsensem ex antiquo spectantes:

Dobre zawarte a wszakze thylko [3]) menzowi z zonu iscz ma gołe [4]); będą winni nieczo [5]) dawacz do skarbu Kr. J. Mci.

[1]) *Por. Dodat. Nr. 3 uw. 1 Por. konstytucyę z r. 1562.* „O rewizyi listow“ Vol. leg. *II 621*

[2]) *Por. Listy Nr. 7. uw. 4.*

[3]) *Zaraz też l. c. na następnej karcie znajduje się przywilej na te dobra z 30 III 1563, już tylko dla rodziców z wyłączeniem syna.*

[4]) *Na załączonej karcie pod odpowiednią rubryką zapisano o tem dożywociu, że jest* „zawarthe gołe“.. [5]) *T. j. kwartę. Por.* Pawiński, Skarbowość

7. *Wybór Zamoyskiego na rektora jurystów padewskich.* Padwa, 4 VIII 1563.

Bibl. Uniwers. w Padwie. Acta universitatis Iuristarum *IX, 1558—64 f. 219. Druk. Regest:* Windakiewicz, Materyały do hist. Polaków w Padwie, Arch do dziej. liter. i ośw. *VII* Kraków *1892 str. 173.*

MDLXIII. Electio Mag. Domini Rectoris Dominorum Iuristarum in personam Mag. Domini Ioannis Sarij Zamoisky Polloni.

In Christi Nomine Amen. Anno currente eiusdem nativitatis millesimo quingentesimo sexagesimo tertio indictione sexta die Mercurii quarto mensis Augusti Paduae in salla nova clarissimi praefecti.

In praesentia Mag. et Clarissimi Domini Bernardi Venerii Paduae pro Illustrissimo et Excellentissimo Ducali dominio Veneto praetoris dignissimi, absente tamen clarissimo D. Hyer. Sorantio praefecto urbis ob adversam valetudinem praeoccupato, necnon in praesentia Mag. D. Petri Maccioleni Bergomensis almae universitatis iuristarum Patavini gymnasii Rectoris dignissimi convocatis infrascriptis nationibus ultramontanorum et

citramontanorum pro novo Rectore eligendo iuxta formam statutorum ipsius universitatis, et litterarum ducalium, prius exclusis omnibus, vocatae fuerunt infrascriptae nationes de una in unam ad eligendum electionarium et consiliarium suum. Ab eis electi fuere infrascripti videlicet:

Ex natione allemana Nr. 161. Dominus Ioannes Itiellus ab Altan austriacus electionarius. Consiliarius idem.

Ex Boema supplenda Dominus Stanyslaus Pienianscus [1]) pollonus electionarius. Consilarius idem.

Pollona Nr. XII. Dominus Vincentius Orovitius [2]) pollonus electionarius. Consiliarius idem.

Ungara *etc.* Provinciali *etc.* [3]).

Quibus sic peractis demum fuit deventum ad electionem novi Rectoris, factis ideo cedulis viginti quinque albis, in quibus electionnarii praedicti, incripserunt nomen futuri Rectoris eisque per me notarium alta et intelligibili voce lectis et publicatis repertum fuit in caedulis decem septem scriptum nomen Mag. Domini Ioannis Sarii Zamuski polloni, in una tantum scriptum erat comitem allemanum, in reliquis autem nihil scriptum erat. Et sic remansit dictus Mag. Dominus Ioannes Sarius Rector. Et statim a scholaribus exinde clamantibus (de more) ad domum super umeris sublatus fuit, ad laudem Dei et honorem universitatis Iuristarum.

Gaspar Villanus et Antonius eius filius ambo in solidum notarii universitatis iuristarum suprascriptis omnibus interfuere et ea omnia fideliter conscripserunt.

[1]) *St. Pieniążek, syn Jana sędziego ziem. krakow.* (Paprocki, Herby *r. 1584 str. 400*).

[2]) *Uhrowiecki. O jego poprzedniku w tymże Ms. (f. 211. druk.* Windakiewicz *l. c. 773) pod 31 VII 1563*: D-nus Petrus Colloceuius, Consiliarius Pollonae, substituit pro octo diebus D-num Iohannem Sarium Zamuski Pollonum.

[3]) *Wymieniono następnie jeszcze 17 innych narodowości.*

8. *Potwierdzenie Zamoyskiego na rektorstwie.* Padwa, 7 VIII 1563.

Arch. uniwersyt. w Padwie. Archivio Antico Raccollta Minato *Ms. 25. (670)* Origine dei Rettori *etc: f. 269 z dopiskiem na marginesie*: 7 Aug. 1563 D. Io. Sarius Polo. Rect. Iurist.

Hieronimus Priolus.

Cum Ioannes Sarius Polonius (!), qui ab universitate scolarium Iuristarum de more congregata Rector electus fuit, quemadmodum ex litteris vestris diei 4 mensis praesentis intelleximus, sit vir doctus, nobilis et bonis moribus praeditus, nobis visum est electionem praedictam confirmare et approbare, prout tenore praesentium approbamus et cofirmamus

cum omnibus et singulis condictionibus (!) et obligationibus ad huiusmodi munus spectantibus, mandantes omnibus, ad quos spectat, ut hanc confirmationem nostram observent ad beneplacitum dominii nostri. Hasque etc. Datum die 7 Augusti 1564 (!) [1]).

[1]) *Błędnie! Właściwą datę daje przypisek na marginesie podany powyżej.*

9. *Postanowienia rektora Zamoyskiego wraz z konsyliarzami nacyi: co do wyjazdów Zam. i innych w pewnych sprawach do Wenecyi; o zwrocie kosztów podróży; o wydaniu statutów (pod imieniem Zamoyskiego); w sprawie zabójstwa akademika; o przedstawianiu kandydatów na katedrę; o pomniku dla Zam.*

Padwa, 1563—1564—1565.

Bibl. uniwers. w Padwie Acta Universitatis iuristarum *1558—1564. IX f. 222--234 X str. 173--4 Częścią druk. w regest.* Windakiewicz *l. c.*

Die Iovis XXVI Augusti *[1563]* in domo Mag. Dni Rectoris.

Coram Mag. D-no Rectore antescripto cum praesentia D-ni Ioannis Baptistae Brugore syndici meritissimi convocatis infrascriptis D-nis consiliariis pro infrascriptis peragendis: Et inprimis sermo fuit inter consiliarios de habendo aliquo famoso Doctore loco Excellentissimi Tornieli. Tandem conclusum fuit, ut Mag. D-nus Rector proponat clarissimis D-nis Reformatoribus [1]) et Senatui Excellentissimum Salernum. Preterea cum mos sit, ut quilibet Mag. novus Rector accepto caputio se conferat Venetias ad Ill-mum Senatum et Ser-mum principem, ea propter captum fuit, ut Mag. Rector una cum infrascriptis sex consiliariis, bidellis duobus et notario petat Venetias ex praemissa cautione, ut gymnasium commendet Ser-mo principi et ulterius specialiter supplicet, ut procedatur contra reum in carceribus praesentatum in casu mortis quondam domini Aloysii Pergi [2]) et condigna poena plectetur pro tanto facinore in scholis publicis patrato. D. Vincentius Orovitius Pollonus cons*iliarius*; D. Beltrandus de Ilmne cons. Ungarae; D. Nicolans Sanguinatius cons. Cyprae: ultramontani.

D. Andreas Gaueta cons. Romanae; D. Dominicus Venturella cons. Sub-anconitanae; D. Ioannes de pelegrinis cons. Tarvisinae: citramontani.

Qui omnes consiliarii associare debeant Mag. D-num Rectorem Venetiis. - -

Die Iovis nono mensis Septembris in domo Mag. D. Rectoris.

Coram Mag. D. Rectore antescripto cum praesentia D. Ioannis Baptistae Brugore syndici meritissimi convocatis infrascriptis D-nis consiliariis expositum fuit per Mag. D. Rectorem: elapsis diebus se ac D. syndicum et Mag. D. Petrum Macciolenum Rectorem antiquum citatos fuisse ad comparendum in civitate Venetiarum occasione papiri et ad audiendum annulari statutum loquens de papiro pro commodo scholarium. Et ob id necesse est mittere aliquos nomine universitatis ad tuendum iura et privilegia sua. Et superinde habita matura consideratione et longe tractata tandem electus fuit dictus Mag. D. Petrus Macciolenus olim Rector una cum D. Ioanne Viron Borgundo. Qui nomine universitatis se conferant Venetias ad comparendum in senatu: ad clarissimos triumviros et coram quibuscunque magistratibus, prout opus erit, ex premissa causa papiri. Et statim sibi factae fuere litterae credentiae.

Nomina dominorum consiliariorum sunt videlicet: D. Stanyslaus Penascus Pollonus. D. Ioannes Tarnoski substitutus Pollonae *etc.*

Die Mercurii 22 Septembris in domo Mag. dni Rectoris.

- - solvatur Mag. d-no Rectori librae ducentae pro expensis factis Venetiis in sua praesentatione. - -

Die Veneris XVIII mensis Novembris in scholis post lectiones de sero.

- - - Item captum fuit, ut exigantur pecuniae faestivitatis capponum [3]) exolvendae in negotiis universitatis pro satisfactione debitorum ac pro imprimendis statutis sub nomine etiam Mag. Rectoris praesentis et consiliariorum suorum. Et statim electus fuit pro ipsis pecuniis exigendis tam a doctoribus legentibus, quam ab hebreis: D. Ioannes Baptista Brugore syndicus.

Die Iovis secundo mensis Decembris in scholis post lectiones dominorum de sero.

- - - Insuper concessa fuit licentia Mag. D. Rectori et D. Syndico se ab hac urbe per octo dies absentari et per id tempus substitueri vicerectorem et vice-syndicum. - - -

Die Iovis XXIII Decembris.

- - - Item factum fuit mandatum Mag. D. Rectori de libris ducentis parvorum pro expensis per eum factis Venetiis in eius praesentationem ad senatum de more una cum octo consiliariis, syndico vicario et bidellis de more, ac pro cymba eundo et redeundo. - -

1564. Indictione septima die Lunae 3 mensis Ianuarii in scholis post lectiones D-norum de sero.

Iussu Mag. D. Rectoris ultrascripti coram eius praesentia et D. Ioannis Baptistae Brugori, sindici benemeriti, Mag. D. Ioannis Baptistae Pigaffettae vicarii, convocatis infrascriptis Mag. consiliariis captum fuit, ut infra: videlicet quod Mag. D. Rector una cum quatuor consiliariis se conferat ad Ill-mum Senatum Venetum pro negotiis universitatis - - -

Insuper Mag. D. Rector ultrascriptus cum praesentia et consensu D-norum syndici et consiliariorum infrascriptorum omni meliori modo, quo melius fieri potest, fecit et constituit dictae universitatis legitimum procuratorem ad petendum et recuperandum papirum, alias dum ipse Rector existeat, promptum pro imprimendis statutorum reformationibus ipsius universitatis, e manibus illorum, qui papirum ipsum acceperant, et ob id comparendum hic coram clarissimis rectoribus ac Venetiis in quocunque magistratu, prout opus erit pro ipso papiro reddimendo.

Nomina autem d-norum consiliariorum, qui interfuere sunt videlicet: D. Petrus Collocevius Pollonus; D. Stanislaus Pieniascus Pollonus; D. Sigismundus Pollonus substitutus in Pollona *etc.*

Die 3 Ianuarii 1564.

Mag. D. Rector ultrascriptus Venetias iturus pro negotiis universitatis substituit usque ad eius redditum in vices-rectorem D. Ioannem Baptistam Brugoram praesentem et acceptantem. - -

Die Lunae XVII Ianuarii in domo Mag. D. Rectoris.

- - - Praeterea captum fuit, ut fiat mandatum Mag. D. Rectori pro expensis per eum una cum quatuor consiliariis factis Venetiis per dies quinque vigore partis captae sub die tertio praesentis mensis. - -

1564. Indictione septima die Martis XIIII men-

sis Martii Paduae in domo habitationis infrascripti Mag. D. Rectoris in contrada puthei vaccae.

Mag. D. Ioannes Sarius Zamoscius Polonus Almae Universitatis Iuristarum Patavini Gymnasii Rector agens nomine dictae Universitatis - - constituit ac solemniter ordinavit suum et dictae Universitatis Syndicum et Procuratorem excellentem legum dectorem D. Federicum Ravanum Brixiensem Venetiis commorantem videlicet absentem sed uti praesentem specialiter et expresse ad Universitatis praedictae nomine in causa mortis quondam D. Aloysii Perghi olim scholaris eiusdem Universitatis, pariter et occasione rixae factae et commissae in scholis publicis ob eam causam comparendum in civitate Venetiarum coram Ser-mo principe, clarissimis Dominis capitibus excelsi consilii decem, ac excellentissimis Dominis advocatoribus et quibuscunque aliis magistratibus, prout opus fuerit, agendum et procedendum, tam contra nunc constitutos et in carceribus ob eam causam praesentatos, quam in futurum forsan praesentandos et constituendos, et ob id dicendum, allegandum, scripturas et testes producendum et nominandum ac expeditionem petendum et omnia alia et singula peragendum, quae necessaria fuerint et opportuna ad hoc, ut complices et rei criminis ac violatores scholarum condigna poena plectentur ad exemplum aliorum huiusmodi sicariorum disturbantium quietem scholasticam, et ut universi scholares hunc amore virtutis compescendae relictis patria et parentibus convolantes, secure et pacifice in domibus suis et in scholis veluti axilo (!) sano degere valeant. - - Promittens se proprio dicto nomine firmum et ratum habiturum, quicquid factum gestumove erit per dictum Dominum Procuratorem et Syndicum in praemissis, et in aliquo non contrafacere sub obligatione bonorum dictae Universitatis praesentium et futurorum. Actum Paduae anno die et loco quibus supra, praesentibus Marco Antonio Brixiensi quondam Girardi del Bon, familiari dicti Mag. D. Rectoris et Germano filio Francisci pictoris Utinensi de contracta Burgi Zuchi testibus adhibitis. - -

Die Lunae XX Martii.

Factum fuit mandatum de libris sexaginta Mag. D. Rectori pro expensis per eum pro se et quatuor consiliariis factis Venetiis vigore partis captae sub die 17 Januarii praeteriti.

Non habuit exequutionem, quia fuit revocatum, et aliud factum fuit vigore alterius partis diei ultimi Iulii. Vide infra. - -

Die XXVII Iunii - -

Die suprascripta in scholis post lectionem de sero.

Coram Mag. D. Rectore antescripto cum praesentia D. Ioannis Baptistae Brugora syndici benemeriti convocatis infrascriptis Dominis consiliariis Mag. D. Rector exposuit: Excellentem D. Iulium Salernum ex hac luce ad meliorem vitam transisse, propterea opere pretium esse eum honorare condigno funerali, ut tanto viro convent. Ideo captum fuit, ut ad dictum funerale invitentur Domini doctores et consiliarii vestibus pullibus incedant. Et ita conclusum fuit.

Insuper etiam captum extitit, ut scribantur litterae clarissimis Reformatoribus, quibus supplicetur, ut conducatur aliquis famosus et cellebratus doctor ad primum locum iuris civilis vespertini nunc vaccantem ob mortem dicti excellentis D. Iulii Salerni. Ideo proponantur famosiores et doctiores viri nominandi praedictis clarissimis Dominis Reformatoribus in ipsis litteris. Et statim ab ipsis consiliariis nominati fuere infrascripti videlicet - - -

Tenor litterarum de quibus supra.

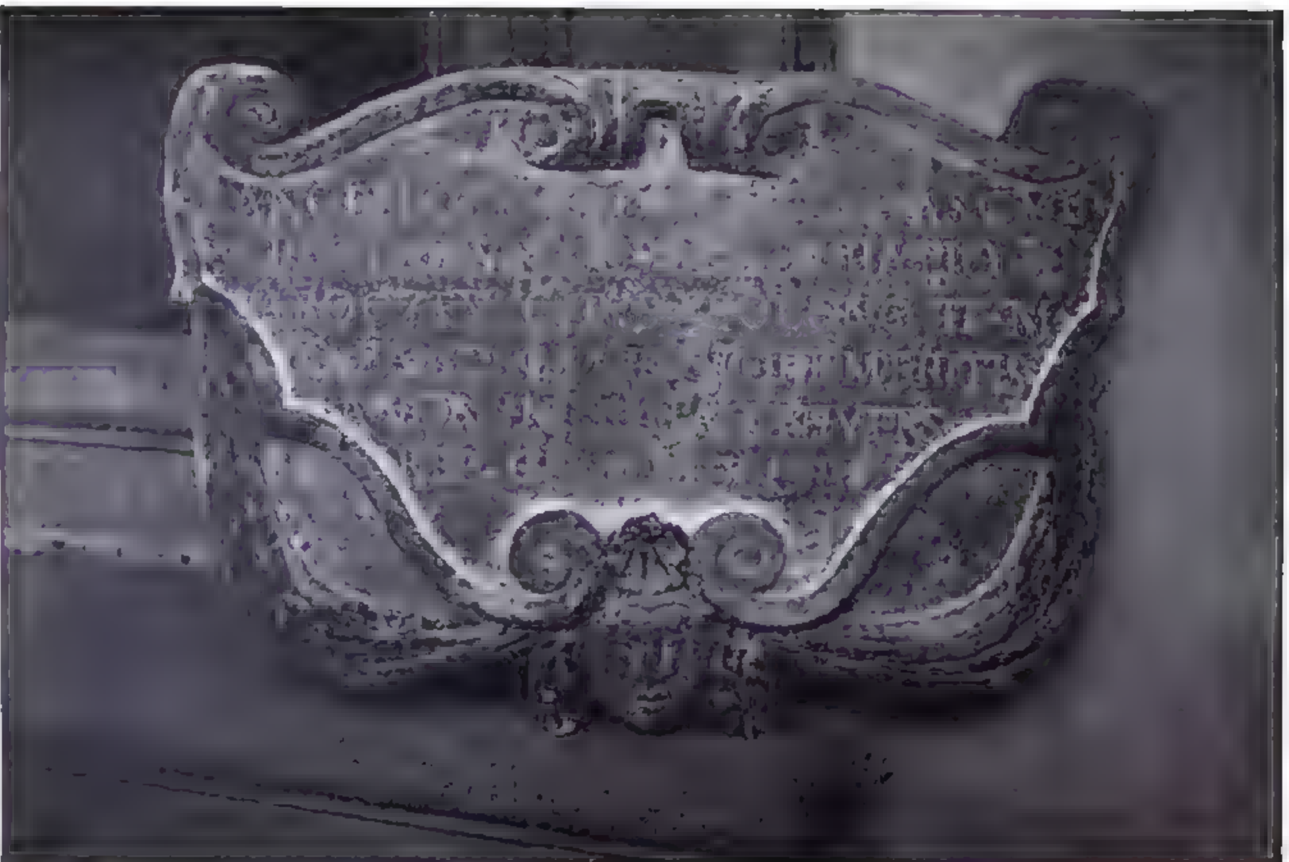
Clarissimis Dominis Reformatoribus.

Essendo cum grandissimo despiacere de questo studio mancato lo excellente messer Iulio Salerni deputado al primo loco del civile vespertino, lectura molto necessaria, percio cum ogni debita reverentia ha parso a questa universita a ricordar alle clarissime Signorie vostre l'infrascritti excellentissimi Dottori per utile et benefitio de questo studio, i quali sonno et dottissimi et famosi: videlicet, lo excellentissimo signor Chamillo Plautio Placentino, al presente lettor in Pisa al primo loco del civile, il qual ancho ha letto à Pavia honoratamente a concorrentia delo excellentissimo Craneta et in Franza, et dato in luce suoi scritti honorati in gran quantita; lo excellente messer Raynaldo Perosino et lo excellente messer Tobya Nonio, hora legenti in Perosa. Non lassando anchora de far bona fede della sufficientia et bone lettere delli excellenti messer Francesco Manticha et messer Bonifatio Rogerio, quali sono grati et di satisfaction a tutto il studio. Remetendo perho il tutto alle sapientissime Signorie vostre, pregando quelle si degnino conferir essa lettura in persona honorata et famosa a benefitio publico et di questo honorato primo loco. Da Padoa il XXVIII di Iugno 1564.

Di Vostre clarissime Signorie gli obedienti Rector et consiglieri della Universita de legisti.

Tablica pamiątkowa I w krużganku uniwersytetu w Padwie. Podczas odnawiania gmachu w r. 1855 przez nieumiejętne wypełnienie czarną farbą liter żłobionych zepsuto następujący napis pierwotny: Io*anni* Sario Zamoscio Stan*islai* Belsensis praefecti et regii equitum ductoris fi*lio*, Polono, Rectori benemerito universitas iurist*arum* decrevit dedicavitque K*alendis* Septe*mbris* MDLXIV.

Tablica pamiątkowa II w krużganku uniwersytetu w Padwie z następującym napisem: Lancellotus de Lancel*lis* Ascul*anus Universitatis* Rector una cum Io*anne* Balio ab Oczev *consiliaro* Polono Il*lustri Magnifico* Io*anni* Zamoscio Rectori meritissimo a non ingrata univer*sitatis* rep*ublica* construxit MDXCI.

31 VII 1564. Conventus 15 consiliariorum in domo Mag. D. Rectoris capit inter alia hoc consilium, ut nomine Universitatis ponatur insigne [2]) Mag. D. Iohannis Sarii Zamoscii, Poloni, rectoris meritissimi, in signum magistratus sui prudenter gesti et gratissimae memoriae suae in omnes scholares in pariete scholarum. Item in ipsis scholis etiam insignia consiliariorum, syndici et vicarii eiusdem rectoratus depingantur etc.

1 VIII 1564. Electio [3]) Zamosio praeside initio pacifica, sed cum vocaretur natio ipsa Polona secunda in ordine iuxta formam novarum reformationum, ortus est tumultus inter Alemanos et Boemos ex una et Polonos ex altera et ad invicem exclamabant et vociferabant „Boemam,“ „Polonam.“ Ideo electio prorogata est in alium diem etc.

7 II 1565. Mag. D. Iohannes Sarius Rector univ. petiit gratiam, quod posset donare, cuicunque voluerit, gradum in utroque sibi debitum ex causa officii sui [4]).

[1]) *Rada szkolna wenecka.*

[2]) *Pomnik ten wystawiono dopiero za rektoratu Lancellota a Lancellis r. 1591, jak świadczy napis na załączonej rycinie.*

[3]) *Nowego rektora.*

[4]) *Pod 3 IV 1565 czytamy l. c.* Iacobus Uldricus Polonus (*Udrzycki, późniejszy kanonik krakow.*) socius Mag. Iohannis Sarii recepto gradu in civili gratis, petiit utrumque gratis.

10. *Zygmunt August zastawia Zamoyskiemu Stanisławowi (i Janowi) część starostwa bełzkiego.* Grodno, 20 VIII 1565.

Bibl. Zakładu narod. Ossolin. we Lwowie. Dyplomy *Nr. 506. Oryginał z podpisem królew.; Arch. główne w Warszawie.* Metr. koronna. *t. 100. f. 60.* (*urzęd. odpis spółczes.*).

Obligatio villarum Rzeczicza, Hubin, Hrebienie, Lubicza etc. ad capitaneatum belzensem spectantium Generoso Stanislao Zamoiski in summa 21624 florenorum [1]).

Sigismundus Augustus *etc.* Significamus etc. quod cum G-sus Stanislaus Zamosczki, capitaneus noster belsensis [2]) et rothmagister noster, ad mandatum litterasque nostras ad bellum a nobis contra moscoviticum principem susceptum, cohortem trecentorum mercenariorum equitum eduxisset pro suaque erga nos fide summaque charitate, cum nos eidem illius cohorti ipsique magnis ad alios reipublicae illiusmetque expeditionis usus sumptibus exhausti, stipendia emerita pro quatuor quartalibus anni integris, summae viginti unius millium sexingentorum viginti quatuor florenorum pe-

cuniae monetae et numeri in regno nostro Poloniae currentis, nullo modo praestare et exolvere possemus, ipse non solum a nobis sui proprii stipendii solutionem differri libenter passus fuerit, sed etiam bonis suis possessionibusque haereditariis oppignoratis invadiatisque universae cohorti suae pro nobis satisfecerit,—nos de hac summa ipsi haeredibusque ipsius cautum et prospectum iri volentes, ne ipse vel haeredes illius pro eius in nos fide studioque non nisi damnum et fortunarum suarum dispendium reportent, in summa praefata modo praemisso a nobis illi debita, videlicet viginti unius millium ac sexingentorum viginti quattuor florenorum, vigore conventus regni generalis Piotrcoviensis proxime praeteriti, praefato G-so Stanislao Zamoiski, capitaneo belsensi et rothmagistro nostro, bona mensae nostrae regiae ad capitaneatum nostrum belsensem pertinentia, videlicet villas Rzeczicza, Hubin, Hrebienie, Lubicza, Zirawcze, Kamionka, Butin, Dworcze, Wolicza, Rekliniecz et oppidum Augustow [3]), obliganda et inscribenda duximus praesentibusque obligamus et inscribimus - - - ea conditione, quod ipse G-sus Stanislaus Zamoiski, capitaneus belsensis, vel post eum eius filius Ioannes et alii successores, respectu praesentis obligationis et inscriptionis summae praefatae praesentibus sibi per nos factae, ex reditibus omnium et singulorum bonorum ad belsensem capitaneatum pertinentium, summam duorum millium florenorum pecuniae quotannis sibi defalcabit, defalcabuntur, usque ad plenariam exolutionem et perceptionem summae praefatae viginti unius millium sexingentorum viginti quattuor florenorum, neque de bonis praefatis omnibus et singulis praedicti capitaneatus belsensis nobis et successoribus nostris aut cuipiam alteri cedere et condescendere vel etiam fisco nostro et successorum nostrorum de proventibus illorum quicquam respondere debebit, nec filius eius praedictus et successores aut cedere et condescendere aut respondere debebunt tam diu, quoad summam praefatam per defalcationem annuam duorum millium florenorum integre non perceperint. Quae quidem bona omnia praedicti capitaneatus totumque capitaneatum ab omnibus oneribus, annuis pensionibus et stipendiis quibuslibet a nobis in dicto capitaneatu assignatis et a reliquis eiusmodi rebus praesentibus litteris liberamus illo solo excepto, quod ubi quarta pars a nobis ad necessitates reipublicae perpetuis temporibus donata ad executionem deducta fuerit, debebit dictus G-sus Stanislaus Zamoiski vel successores eius illam quartam partem, ita prout aestimata fuerit, ex hac summa duorum millium florenorum solvere. Reliquum autem, quod ex his duobus millibus ultra quartam partem reipublicae persolutam superfuerit, sibi defalcabit. Post exolutionem vero et perceptionem summae totius vigint unius sexingentorum viginti quatuor florenorum, ut ab hoc dispendio, quod urgente reipublicae necessitate hoc tempore pro sua in nos fide aequo animo

feret, illis deinceps sequentibus annis nostra beneficentia relevari et aliquando laborum suorum ac periculorum, in quibus tot annis in hoc moscovitico bello ceterisque nostris expeditionibus ac reipublicae nostrae necessitatibus assidue versatus est, fructum tandem aliquem capere possit, de proventibus eorundem bonorum omnium ad capitaneatum belsensem pertinentium non plus duobus millibus florenorum, includendo quartam partem reipublicae, ipse solus ad extrema vitae suae tempora nobis fiscoque nostro pendere tenebitur; intereaque dum praefecturam hanc obtinebit, libere silvis nostris eiusdem praefecturae uti poterit ad omnes domesticos et necessarios usus, nominatim autem ad excidendas arbores pro ratibus ad demittenda Gedanum frumenta nostra comparatis. In reliquo silvas ipsas nobis arbitrioque nostro reservamus. Promittimus autem verbo nostro regio pro nobis et serenissimis successoribus nostris, quod ipsum G-sum Stanislaum Zamoiski et filium eius successoresque in possessione bonorum superius specificatorum tueri, evincere et eliberare debebimus. - - Iura itidem nostra regia in iisdem bonis eodemque capitaneatu semper manebunt salva. In cuius rei fidem etc. Datum Grodnae, die XX Augusti anno ut supra.

[1]) *Nagłówek ten tylko w* Metr. Koron.

[2]) *Zyg. Aug. nadał mu to starostwo 10 VI 1563 w Wilnie* (*Bibl. Zakładu narod. Ossolin.* Dyplomy. *Nr. 514, Oryginał z podp. królew.*); Intromissio in capitaneatum bels. *19 VI 1563.* (Castr. Bels. *t. 169 str. 32*); Conservatio in eodem capitaneatu *12 VIII 1565 w Grodnie*, (Metr. koronna *100 f. 59*).

[3]) *Por. Listy Nr. 13 uw. 3.*

II. *Zygmunt August nadaje J. Zamoyskiemu dożywocie na wsi Witkowie.*

Lublin, 8 VII 1566.

Arch. główne w Warszawie, Metr. koronna *t. 100 f. 169.* (*urzęd. odpis spółczes.*).

Ioanni Zamoiski, secretario Reg. M-tis, data est advitalitas in bonis villae Witkow.

Sigismundus Augustus etc. Significamus etc., quia nos singulari gratia nostra prosequentes G-sum Ioannem Zamoiski, secretarium nostrum propter familiae illius, nominatim vero eius parentis G-si Stanislai Zamoiski, capitanei belsensis, erga nos merita ipsiusque virtutem et singularem dexteritatem, qua non solum in regno nostro, sed in externis etiam regionibus conspicuum se clarumque omnibus reddere non desistit, dedimus ipsi et donavimus [1]), prout damus et donamus praesentibus litteris nostris ius advitale in et super bonis nostris regiis villae Withkow in terra et, districtu belsensi sitae, quae ad dispositionem nostram devoluta est, ita

videlicet, ut eandem villam Withkow cum omni iure, dominio et proprietate omnibusque et singulis utilitatibus, fructibus, emolumentis idem G-sus Zamoiski teneat, habeat, possideat ac eadem utatur et fruatur ad vitae suae extrema tempora ita tamen, ut summas in eadem villa iuste et legitime inscriptas iis, quibus de iure interest, reponere nobisque de eisdem marcas centum numeri et monetae regni nostri remittere teneatur. - - - Quod quidem ius advitale posteaquam finem suum fuerit sortitum, possessio eiusdem villae ad nos et nostros successores recidet ac devolvetur pleno iure. In cuius rei etc. Datum Lublini in conventu regni, ut supra. Anno etc. MDLXVI.

[1]) Summaryusz dóbr ordynacyi (*Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1580 str. 491) podaje:* Petricoviae 10 mens. 10-bris 1564 Sigismundus Augustus ad intercessionem quorundam consiliariorum Nobili Ioanni Zamoyski - - villam Witkow - - confert ad vitae tempora cum cautione solutionis summae successoribus eius, si quam inscriptam habuerit.

12. *Zamoyski wydzierżawia skład soli w Bełzie.* 29 VIII 1566.

Arch. aktów grodzkich i ziem. we Lwowie Castr. bels. *t. 159 str. 254–256.*

Secretarii S. Reg. M-tis Arenda.

Comparentes personaliter coram officio et actis praesentibus castrensibus Belsensibus Famati Georgius pannitonsor proconsul, Ioannes Buczinski, Georgius Faber, Iuasko Kupa et Nicolaus Choniecz consules, necnon viceadvocatus, scabini pronunc existentes, czechmagistri totius artificii, nomine suo ac totae communitatis civitatis Belsensis nominibus - - - recognoverunt, quia consulentes commodis huius civitatis Belsensis eaque augere volentes G-so Ioanni Zamoiski S. Reg. M-tis secretario eiusque legitimis successoribus depositorium salis, quod habent in civitate Belsensi privilegiatum, a proximo futuro festo Nativitatis Virginis Mariae ad spatium seu decursum decem annorum se continue sequentium - - - arendant et locant, - - racione cuius arendae 100 marcas pecuniarum communis monetae et numeri polonicalis in quemlibet marcam pro 48 grossos polonicos computando ad duas ratas videlicet: primam pro festo Nativitatis Christi 50 marcas pecuniarum et secundam pro festo solemnis Paschae, singulis annis praenominatus Secretarius S. Reg. M-tis eisdem civibus Belsensibus pro fisco communi solvere tenibitur. Quod depositorium salis praefatus G-sus Ioannes Zamoiski - - tenebit cum conditionibus et articulis infrascriptis per praefatum S. Reg. M-tis secretarium propositis, in quas ipsi cives

Belsenses consenserunt et condescenderunt easque personaliter officio praesenti in carta papirea idiomate Polonico scriptas ad acticandum porrexerunt. Quae quidem conditiones sic de verbo ad verbum sequitur (!):

Ku declaratij starich Prziviliegiow powinien będe ziednacz listy Krolia JM., abi żaden nye przedawal soli w Belzie, ieno myesczanye, albo komubi myesczanie dopusczili. I zebi zachowany bily okolo mith drohobiczkich podlug starich prziwiliegiow i zwiczayu decretow uziwania. I ktemu abi bili totaliter zachowany okolo skladu podlug prziwilegia (!) Wladislai Ducis besz przeskodi od myast okolicznich, ktore nie maią skladow solnich Lithewskich, yako Hrubiessowa, Hrodla, Chelma, Sokalia, Thissowcza, Crasnegostawu etc. Trudnoscz okolo czla mam zastąpicz w Drohobiczi etc. Miesczanom dam jurgieltu od thego skladu 100 marcas, polovicze na godi, a polovicze na Wielką Nocz. A oni mi maią dacz na then sklad arende do 10 lath, tak iakom wissei napissal po stho grziwien albo infra decem annos ad meum beneplacitum s tą exceptią, abi iei sami do Lithwi nye przedawali ani vozili sub poena viginti marcarum i utraczenyem soli, kto-bi bil doswiadczon. Wssakze w miesczie bendą ią mogli komu inemu okrom Lithwi senkowacz po tisiączach i po koronie wssędzie przedawacz z obwarowaniem swei strony, abi iey do Lithwi yako nye zawozono.

Quam incriptionem praesentis arendae praenominati cives Belsenses ex his actis ad acta sua civilia Belsensia pro obtinendo eius debito ac firmo robore ante decursum unius anni tenebuntur transferre. - - Quae omnia et singula praemissa in inscriptione praesenti generaliter et specifice descripta praedicti cives et incolae civitatis Belsensis se et suos legitimos successores in omnibus bonis suis mobilibus et immobilibus per eos ubilibet et quomodolibet in Regno Poloniae habitis inscribunt et obligant firmiter tenere et inviolabiter ex parte sua observare et neque in parte et in toto ea omnia praemissa dissolvere usque ad expirationem arendae praedictae sub vadio decem millium florenorum pecuniae communis - - -

13. *Żydzi z Kazimierza uznają Zamoyskiego za jedynego sędziego w swoich sprawach.* Bełz, 4 XI 1567.

Arch. aktów grodzkich i ziemskich we Lwowie Castr. Bels. *t. 9 str. 725. Akt zbutwiały, z nagłówkiem:* ex copia parrecta.

Iudei de Kazimirz domino Zamosczki *secre*tario S. Reg. M-tis sese in iurisdictionem illius *subiciunt.*

Comparentes personaliter coram officio et actis praesentibus castrensibus Bełzensibus capitanealibus honesti Her . . . . [1] iudei de Ka-

zimirz - - recognoverunt, quia ipsi volentes meliori suo statutu (*s*) et bonorum suorum providere, ne in posterum sint per quempiam tam in personis quam omnibus bonis suis impressi et iniuriati, ideo personas suas et omnia bona sua generaliter mobilia et immobilia, que nunc habent et quae per industriam suam in posterum aquesiverint, item contractus, negotiationes ac societates, quas cum quibuscunque personis, status, sexus utriusque habent vel post habebunt, in terra et in palatinatu Bełzensi Russiaeque iurisdictioni et gubernationi G-si Ioannis Zamosczki S. Reg. M-tis secretarii totaliter et cum omnibus iuribus suis illis competentibus, in quibus unquam antea ex lege illorum subiecti et constituti erant, ex nunc incorporant et subiciunt, abrenunciando se aliis iuribus et iurisdictioni subiectos fore. Et quicquid de se querulantibus occasione quorumcunque iniuriarum controversiarum debitorum praenominatus secretarius vel illius substitutus decreverit, pro rato grato tenere et inviolabiliter observare quilibet illorum tenebitur, non excipiendo se ad aliquid ius suum vel aliquibus immunitatibus exemptionis legibus statutis aut . . . . . . s [1]) specialibus S. Reg. M-tis vel etiam a suis antecessoribus cuicunque illorum vel utrique concessis vel in poste*rum* concedendis, inscribentes se super bonis *suis* omnibus mobilibus ac immobilibus vel ubilibet hab*itis vel quae* in posterum adquirent ac personis suis . . . . iurisdictioni dictae tam in parte quam *in toto* . . . . vel contra eum ullo modo . . . . toties dicto G-so Ioanni Zamosczki secretario S. Reg. M-tis vadium tria millia florenorum pecuniae monetae et numeri regni Polonie succumbent irremissibiliter ad solvendum. Et nihilominus rei iudicatae satisfacient et toties, quoties moniti satisfacere neglexerint, in dicto vadio succumbent atque id persolvent iudicatisque facient (*s*). Quam quidem iurisdictionem dictus G-sus Zamoszki tam per se tam per personas quasvis litteris suis suo sigillo obsignatis manuque sua subscriptis substitutas et delegatas exercere poterit dictique iudei coram eo vel eius substitutis litteris citationis ipsius citati ad instantiam quarumcunque personarum stare, recedendo a sua quavis ita, ut praemissum est competenti iurisdictione et iuribus illorum propriis et illius iurisdictioni incorporando, comparere peremptorie et decreto eius ac illius substitutorum et subdelegatorum, in quo iudicio substituti illius litteras ipsius substitutionis reproduxerint, satisfacere et pati sub suprascripto vadio tenebuntur, appellationes et motiones a decreto illius et substitutorum ad S. Reg. M-tem neque ad quodcunque iudicium et officium regni non faciendo sub omissione suae totius causae, hoc est solutionis vadii prenominati. Nihilominus se inscribunt et obligant hanc ipsam inscriptionem et incorporationem suam pro obtinendo eius debito ac firmo robore ex his actis ad acta terrestria Bełzensia proximis terminis terrestribus Bełzensi-

bus aut etiam secundis tenebuntur transferre et transportare personaliterque recognitionem facere in forma hac vel latiori prout melius et utilius videbitur prenominato secretario S. Reg. M-tis, sub vadio trium millium florenorum pecuniae ad solvendum irremisibiliter totiens, quotiens . . . quibus vadiis solutis ubique . . . omnibus conditionibus in ea contentis praenominati iudei a iudicio illius non recedendo satisfacere tam in parte, quam in toto tenebuntur totiens, quotiens sibi praenominato secretario opus fuerit. Super quod memoriale officio solutum est.

[1]) *Prawdopodobnie* Herczik et Ioseph de Kazimierz, *por. Dod. Nr. 16.*

14. *Relacye w sprawie oporu, jaki stawiali spadkobiercy Jana Starzechowskiego, wojewody podolskiego Zamoyskiemu, delegowanemu przez króla do rewizyi i objęcia w posiadanie dóbr starostw samborskiego i drohobyckiego.*

1567.

Archiwum akt. grodz. i ziem. we Lwowie. Castr. Premisl. *t. 287. str. 368—385, 387—40 i 403.—406.*

a) Actum in castro Premisliensi feria sexta ante festum Sanctae Catherinae virginis proxima (*21 XI*) Anno Domini 1567.

R e l a t i o n e s m i n i s t e r i a l i s e x p a r t e R e g. S e c r e t a r i i o c c a s i o n e c a p i t a n e a t u s S a m b o r i e n s i s c o n t r a S t a r e c h o w s k y e. (Ex copia porrecta).

- - - Ministerialis terrestris palatinatus Russiae - - recognovit, quia quemadmodum S. Reg. M-tas G-sum Ioannem Zamoyszczki, secretarium S. M-tis Reg., deputare dignata est ad revidendum bona praefecturae Samboriensis proventusque M-tis Reg. ex ea colligendos ac eam administrandam post mortem Mag. olim Ioannis Stharechowski, palatini Podoliensis, Samboriensis Drohobicziensisque capitanei; extunc dum ipse G-sus Ioannes Zamoysczky, secretarius S. M-tis Reg. in praesentia - - Ministerialis et nobilium ac aliorum quam plurimorum nobilium circa praemissa existentium et hoc *16 X* - - hora vesperorum ad civitatem Sambor una cum mandatis et litteris universalibus tam ad successores ipsius olim Ioannis Stharechowskj, quam cives, advocatos, scultetos ac alios quosvis subditos eiusdem praefecturae Samboriensis venit ibidemque portas civitatis eiusdem clausas invenit atque pro unam et magis horam expectando eidem ministeriali ante portam civitatis clamare proconsulem et consules civitatis iussit, ut sibi portas civitatis aperirent liberumque ingressum ad eandem admitterent. Qui tamen diu tergiversati sunt et eum expectare fecerunt nec in civitatem intromittere volu-

erunt, etsi dictus Reg. M-tis secretarius se a Reg. M-te missum esse atque litteras mandatorum Reg. M-tis ferre - - - significaret. - - -

b) - - - postquam sibi *[Ioanni Zamoyski]* iam apperierunt, portam civitatis intravit et in crastino feria videlicet sexta ad curiam eiusdem civitatis Sambor, M-tis Reg. sedem - - - ingredi litterasque et mandata S. M-tis Reg. successoribus olim praenominati Mag. Ioannis Stharechowski - - porrigere voluit, ostia curiae eiusdem, ne in eandem ingrediret - - oclusa erant et cum de mandato eiusdem secretarii clamatum et pulsatum est, ut ostia curiae apperirentur, G-si Albertus, succamerarius Leopoliensis et Stanislaus Stharechowsczy successores praefati olim Pallatini Podoliae, ante curiam clausis post se firmiter ostiis exiverunt ibidemque ante curiam mandata et litteras universales S. Reg. M-tis ab eodem secretario . . . suscipere noluerunt, postulantem nihilominus tamen ad eandem curiam ipsum secretarium admittere noluerunt, asserentes se ius quoddam ad eandem praefecturam Samboriensem, quod ad tenutam et possessionem eiusdem praefecturae pertinet, habere - -

c) - - - *18 X* G-si Albertus et Stanislaus Stharechowski - - in hospitium G-si Ioannis Zamoyczki... advenerunt, quos praenominatus secretarius S. Reg. M-tis requisivit, ut cum in bonis praefecturae Samboriensis ius se habere pretendant, in ea tamen, ad quae ius illorum se non extendisset, possessionem illi nomine S. Reg. M-tis apprehendendam atque gubernationem eorum permittant, qua de re litteras S. M-tis Reg. autenticas universis et singulis tenutariis ac ius et interesse quodcunque ad praefecturam Samboriensem se habere praetendentibus illis commonstrabat, ipsi vero ad requisitionem huiusmodi praenominati secretarii S. Reg. M-tis generaliter possessionem eorundem bonorum - - nec non administrationem eidem secretario - - admittere noluerunt.

d) 20 X. G-sus Ioannes Zamoysczki G-sos Albertum - - et Stanislaum Stharzechowskie - - in hospitio suo alloquutus est nomine S. Reg. M-tis: „Quamvis possessionem bonorum totius praefecturae Samboriensis S. Reg. M-tis, quam nomine eiusdem M-tis Reg. apprehendere in gubernationem volui, recusastis et impugnastis, ac tamen eorum omnium bonorum suprascriptorum praefecturae Samboriensis simulque advocatiarum et scultetiarum omnium in eisdem consistentium liberam revidendi et lustrandi facultatem et ad inquirendos - - de omnibus - - proventibus redditus omnium - - bonorum pro fisco Reg. M-tis - - pertinentium permittatis atque concedatis salvis iuribus vestris permanentibus, quae se ad eadem bona pretenditis habere, usque ad cognitionem, diiudicationem S. M-tis Reg.," qua de re litteras S. Reg. M tis universis et singulis tenutariis illis autentice commonstrabat - - in quibus etiam hoc additum fuit „non obstante quidem eo, quod si quispiam ius - -

aliquod ad bona suprascripta se habere praetendant," quandoquidem liberum est S. Reg. M-ti toties, quoties voluerit, non obstantibus iuribus cuiuscunque ad inquirendum de proventibus et commoditatibus bonorum suorum revisores suos mittere,—ipsi vero contravenientes litteris universalibus S. Reg. M-tis nihilque curantes allocutioni eiusdem secretarii, revisionem - - admittere noluerunt - -

e) - - ex parte instigatoris causarum fisci S. Reg. M-tis citationem seu mandatum litterale S. Reg. M-tis - - super Starzechowskye - - successores praenominati olim Palatini, occasione cessionis et condescensionis nec non receptionis summas pecuniarias (!) de praefectura Samboriensi per M-tem Reg. praefato olim Palatino *20 X* - - in bonis Sambor pro tunc illorum tenutae in summam illorum posuisse et in manus eorundem successorum tradidisse - - officio praesenti idem ministerialis retulit - -

f) - - - Postquam quidem per praedictum ministerialem super Starzechowskye erat posita et in manus porrecta - - - citatio litteralis S. Reg. M-tis ab instigatore causarum fisci [1]), extunc *20 X* in civitate Sambor - - G-sus Ioannes Zamoisczky nomine M-tis Reg. eosdem successores olim praenominati Palatini Podoliae requisivit, ut iuxta litteras speciales illis a S. Reg. M-te per praedictum secretarium in praesentia praenominati ministerialis porrectas - - a perceptione et exactione omnium - - contributionum, proventuum - - per subditos S. Reg. M-tis praefecturae Samboriensis pendi et dari solitorum pro festo Sancti Martini proxime venturo abstineant - - sed eos omnes - - proventus a subditis S. Reg. M-tis nec non advocatis, scultetis eiusdem prefecturae Samboriensis pendi solitos eidem secretario - - percipiendos et exigendos admitterent, quandoquidem in dictis bonis novum ius habeant, sed ea nullo iure occupent, atque etsi S. Reg. M-tas ipsis terminum praefixerit, ut sibi demonstretur ab illis nullo iure dicta bona detineri, ex clementia M-tis Reg., ne vi sed iure mediante possessione eorum bonorum privati esse videri possint, tamen aequum esse atque etiam id a S. Reg. M-te deberi Reipub. et thesauro Regni sui providere, ne interim tam ampli totius anni proventus dictae praefecturae thesauro Reg. M-tis et Reipub. defensioni debiti decedant, extunc Starzechowsczy - - non admiserunt - -

g) - - - Providus Felix Gorzalka de Stoyanicze, ministerialis palatinatus Russiae cum duobus Nobilibus Petro Komorowskj et Martino Bieliczky - - erat officiose - - per G-sum Ioannem Zamoisczkj - - die *18 X* legitime missus ad proconsulem, consules et viceadvocatum civitatis Samboriensis, ut ad eundem secretarium S. Reg. M-tis - - venirent ad illius hospitium ad audienda et suscipienda mandata et litteras universales S. Reg. M-tis a S. Reg. M-te per eundem secretarium missas; qui pro-

consul, consules et viceadvocatus - - temere et rebelliter ad hospitium praenominati secretarii convenire noluerunt neque venerunt - -

h) - - dum praedictus secretarius *20 X* ipsemet adire proconsulem, consules Samborienses voluit, ut eis voluntatem et litteras S. Reg. M-ti declararet et ostenderet, a praedictis Starzechowskie retentus et retentus et prohibitus est - -

Rellationes Ministerialis ex parte S. Reg. M-tis Secretarii occasione capitaneatus Drohobicensis contra Starzechowskie. Ex copia porrecta.

i) - - G-sus Ioannes Zamoisczky - - cum litteris universalibus M-tis Reg. ad civitatem Drohobicz venit ad curiamque S. Reg. M-tis Drohobiciensem accessit ibidemque curiam clausam reperit et cum clamatum est - -, ut sibi ostia curiae aperirentur, in instanti G-sus Stanislaus Starzechowsky - - clausis post se firmiter ostiis exivit, quem quidem praefatus Ioannes Zamoysczky - - requiivit, ut sibi liberum ingressum in curiam atque etiam iuxta - - litteras universales S. Reg. M-tis (quas illi ibidem ostendit et in manus dedit) revisionem bonorum omnium - - salvis illorum iuribus, si quae se habere pretenderint, remanentibus, admitterent - - nec non cives et alios quosvis incolas civitatis atque villarum omnium similiter advocatiarum et scultetiarum ad praestandam illi oboedientiam in revisione bonorum praedictorum, ut admitterent, quae revisio - - et liber ingressus in curiam ad faciendam - - huiusmodi revisionem per praefatum Stanislaum Starzechowskj suo et reliquorum - - olim Ioannis Starzechowsky successorum nominibus non est sibi admissa, asserente se ius aliquod in parte bonorum eiusdem praefecturae habere, reliquum vero sibi in gratia Reg. M-tis relinquere et reservare - - et ipse G-sus Ioannes Zamoysczkj - - contra praedictos successores - - solenniter protestatus est - -

j) - - *25 X* - - ipse secretarius M-tis Reg. veniens ad civitatem Drohobicz vocavitque ad sui praesentiam proconsulem, consules aliosque magistratus eiusdem civitatis, ipsis in medium litteras universales - - S. Reg. M-tis autenticas praesentavit ac in manus illorum dedit, quibus sua M-tas Reg. ipsis totique communitati nec non advocatis et scultetis tam eiusdem civitatis quam aliorum bonorum - - - ad praefecturam Drohobicensem spectantium - - demandare - - dignata est, ne - - alteri cuipiam post mortem olim Mag. Ioannis Starzechowskj - - respondeant et solvere audeant, tantum eidem G-so Ioanni Zamoisczkj - - ad census exigendos delegato - -; extunc praefati proconsul, consules cum caeteris ex magistratu litteras universales - - cum ea qua decet reverentia susceperunt obedientiam-

que omnem ad exigendos et percipendos census - - praefacto secretario se praestiterunt - - Quo tempore ibidem personaliter stans circa praesentem actum Nobilis Ioannes Ramolth protunc vicecapitaneus seu factor Drohobicensis successorum praedicti olim Pallatini Podoliae publice in praesentia eiusdem G-si Ioannis Zamoisczkj - - et Stanislai Starzechowskj - - ac aliorum quam plurimorum circa praemissa existentium machinatus est ipsis eo, quod ipsi litteras - - M-tis Reg. susceperunt. - -

k) [2]) - - Providus Felix Gorzalka de Stoianicze - - recognovit, quia - - ad instantiam instigatoris causarum fisci M-tis Reg. contra et adversus Mag. Reginam relictam Mag. olim Ioannis Starzechowsky nec non Albertum et Stanislaum Starzechowskye filios *27 X* - - posuit citationem - - ad cedendum summas pecuniarias de - - praefectura Drohobicensi - -

l) - - in civitate Drohobicz *27 X* - - Ioannes Zamoisczki - - Stanislaum Starzechowsky requisivit *etc., dalej dosłownie jak pod f)*

l) Rellatio Ministerialis ex parte eiusdem contra Stharzechowskie. Ex copia porrecta.

- - G-sus Ioannes Zamoisczkj . . Nobilem Sebestianum Powiersky famulum suum cum mandato Reg. M-tis ad advocatos scultetos caeterosque incolas praefecturae Samboriensis miserat, ut ibidem mandaret prohiberetque praefatis, advocatis, scultetis aliisque omnibus incolis praefecturae Samboriensis, ut nemini alteri audeant dare - - census - -, qui pro festo Sancti Martini [3]) dari solent, tantum in manus G-si Ioannis Zamoisczkj - - extunc idem Nobilis Sebestianus Powyerskj cum dicto mandato - - in civitatem Sambor feria quinta ante festum omnium sanctorum proxime praeterita venit ibidemque reperiit praesentes scultetos dictos Jaskonem Koblanski kraynik, Ostasz Strzelieczkj krainik, Jaczkonem Koblanskj, Wasziel Thelępyan, Vsznienskj et alios quam plurimos incolas eiusdem prefecturae Samboriensis in praesentia Ministerialis cum dictis Nobilibus mandavit et prohibuit vigore mandati Reg. M-tis, qua de re hoc idem mandatum eisdem ac aliis omnibus idem Powyersky ad legendum in manus dedit, legi et lingua vernacula declarari iussit, ut dictos census - - ex officio suo denunciarent, G-so Ioanni Zamoysczki - - darent - - et nemini alii sub poena triginta marcarum - -

m) Oblatae sunt litterae S. Reg. M-tis salvi conductus ad incolas praefecturae Samboriensis.

Ad officium et acta praesentia Castrensia Capitanealia Premisliensia personaliter veniens Nobilis Laurentius Zarembowski nuntius Ioannis Za-

moisczki secretarii S. Reg. M-tis et administratoris bonorum ad praefecturam Sambor pertinentium per S. Reg. M-tem missi et delegati obtulit litteras salvi conductus incolis, oppidanis et villis (!) omnibus ad praefecturam praefatam Sambor spectantibus - - [4]).

n) Oblatae sunt litterae S. Reg. M-tis salvi conductus ad incolas praefecturae Drohobicensis (*dosłownie jak poprzednio pod m*).

o) Actum in castro Premisliensi in terminis castrensibus Premislensibus fer. 2 in. vigilia Sanctae Catherinae virginis proxima (= *24 X*) A. D. 1567.

Rellationes ministerialis ex parte Starzechowskich contra Zamoisczkj.

Ministeriales Terrestres Generales Terrarum Russiae - - recognoverunt, quia *11 XI* erant praesentes in civitate Sambor estque illis sufficienter protestatum, quia Nobilis Jozephus Woiewothka vicecapitaneus Samboriensis - - relatum sibi habens, quod G-sus Ioannes Zamoisczky - - cum Mag. Stanislao Herborth de Ffulsthin Castellano Leopoliensi ac cum multa caterva hominum per ipsos sibi congregatos ad oppidum Sambor propter adimendam possesionem capitaneatus Samboriensis dominorum ipsius videlicet G-sorum Alberti succamerarii Leopoliensis et Stanislai Stharzechowskich - - tanquam pro tunc tenutariorumque capitaneatus Samboriensis appropinquasset, cumque portas civitatis idem G-sus Zamoisczkj accedisset, extunc ipse vicecapitaneus tanquam fidelis servus dominorum suorum iuramento astrictus, precustodiens, ne quid dominis ipsius praefatis in absentia per vim aliquam eveniat possessionemque sibi a praefatis dominis suis concreditam ut non amittat, portas civitatis eiusdem Sambor ocludi iussit. - - Dumque idem G-sus Ioannes Zamoisczkj de quadam aserta violenta sui ipsius in civitatem Sambor non immissione Ministeriali terrestri protestasset, idem vicecapitaneus eisdem quoque Ministeriali et Nobilibus protestabatur, quod ipse nullas violentias facit, tantum modo ius et possessionem dominorum suorum sibi concreditam praecustodit, qui domini sui, cum sunt ab instigatore S. Reg. M-tis citati et pro eodem termino ad eandem S. Reg. M-tem profecti, idem secretarius causa eadem dominis suis instituta indecisa pendente absentia ipsorum nihil innovari ad decisionem S. Reg. M-tis debuit, nec potest - -

p) - - in civitate Sambor die forensi - - [5]) providus Felix de Sthoya-

nicze Ministerialis Terrestris Terrarum Russiae iussu et mandato G-si Ioannis Zamoisczkj - - voce sonorosa in foro publico proclamabat, ne subditi S. M-tis Regiae praefecturae Capitaneatus Samboriensis census et obventiones universas G-sis Alberto et Stanislao Starzechowskyem vel eorum factoribus extradere audeant, verum ut omnes - - obventiones in villam Ozimina praediumque ibidem situm tenutae Mag. Stanislai Herborth a Ffulsthin Castellani Leopoliensis deferant, ipsisque Stharzechowskym nec eorum factoribus ullam penitus oboedientiam praestent - - offerendo se nihilominus omnibus ibidem in praedio Ozimina alium novum capitaneum Samboriensem, cui omnia haec praestent, demonstraturum; quod ipsi Ministeriali et Nobilibus praefatis [6]) ex parte ipsorum Stharzechowskich protestatum est contra ipsum Zamoisczkj, quia ipse, nescitur qua audacia ductus, certo sciens ipsos Shtarzechowskie ius extenuationis summarum in praefectura eadem Samboriensi habere, ipsos adhuc per decretum S. Reg. M-tis a possessione bonorum eorundem abiudicatos non esse, minationem subditorum S. Reg. M-tis tenutae Sharzechowskich adversus eosdem fecit, interrogationem iurium eorundem damnumque non mediocrem ad rebellionem et inobedientiam subditos omnes commovendo - -

r) - - *7)* in civitate Samboriensi in curiaque ibidem sita G-sus Ioannes Zamoisczkj Magnificam et G-sos Reginam Stharzechowska - - ac Albertum et Stanislaum Stharzechowskie - - requisivit de admitenda revisione capitaneatus Samboriensis post mortem patris eorundem nuper decessi, extunc praefati Albertus et Stanislaus Stharzechowsczj - - respondentes ostenderunt ius suum extenuationis summarum in eodem capitaneatu Samboriensi habitarum ipsosque uti successores legitimos praefati olim pallatini iuste et legittime spectantium et servientium, propterea docendo id constitutione [8]) publica conventus Piotrkowiensis de revisione bonorum S. Reg. M-tis singulis quinque annis fore peragendam eandem revisionem, ex eo non concederunt, quod ipsi non alio iure, tantum modo patris illorum et in defectu non extenuationis per patrem eorum praefatarum summarum in praefectura Samboriensi iuste et legitime inscriptarum, ipsis tanquam eius sucessoribus servientium, praefectura Samboriensi iuxta ius et privilegium desuper habitum eadem praefectura utuntur - -

s) R e l l a t i o n e s M i n i s t e r i a l i s e x p a r t e S. R e g. M-t i s s e c r e t a r i i o c c a s i o n e c a p i t a n e a t u s S a m b o r i e n s i s c o n t r a S t h a r z e c h o w s k i e. (Ex copia porrecta).

- - feria tertia ipsa die Sancti Martini Episcopi [3]) proxime praeterita, dum G-sus Ioannes Zamoisczkj - - a S. Reg. M-te cum litteris secun-

dorum mandatorum ad faciendam revisionem - - bonorum ad capitaneatum Samboriensem pertinentem - - iterum a S. Reg. M-te missus et delegatus veniret, primumque currus et famulos quosdam in civitatem Sambor praemisisset, currus quidem et praefati eius famuli in civitatem ingressi sunt, postquam vero ipse non solum ulla cum violentia sed cum quinque tantum personis in civitatem Sambor ingredi ac Mag. Reginae relictae olim - - Pallatini Podoliae ac filio G-so - - Stanislao Stharzechowskj litteras mandatorum secundorum S. Reg. M-tis - - in manus tradere vellet, cum quidem ad portam civitatis accesisset, sed eadem a Martino Hucz, ministro publico civitatis Samboriensis, ne in civitatem - ingrederetur clausa est cum protervis, insolentibus ac minacibus verbis, dicens Mag. Reginam relictam olim praedicti Pallatini cum filio suo Stanislao in curia negocia quaedam tractare ab iisque edictum severe esse, ne quisquam in civitatem intromitteretur. Cui cum dictus secretarius S. Reg. M-tis - - Ministerialem cum litteris mandatorum secundorum se in dictam civitatem misisse dixisset praedictumque - - secretarium venire, in curia auditum esset, Nobilis Iosephus Woiewothka et [9]) Sep de Zimna Woda haeres cum gladiis maioribus alias m i e c z e multisque aliis armatis pixides secum ferentibus, quorum illi nomina et cognomina melius norunt, accurerunt ad portam civitatis per quam praefatus - - secretarius ingredi voluit, quibus (!) impetuose, cum praenominatus secretarius - - se nulla alia de causa, quam quod delegatus a S. Reg. M-te venire, litterasque S. Reg. M-tis - - - exhibiturum se illis, quorum interest, diceret, illi nihilominus minaciter eum a porta civitatis repellebant totamque civitatem ad arma et ad pixides conclamabant atque etiam unam earum ad terrorem praedicto secretario incutiendam emiserunt; in quibus quidem armatis et pixidariis hoc modo rebellibus cives Samborienses seu incolae Stanislaus Zielarek, Bartholomeus Twardossek et alii nonnulli arma, pixides rebelliter contra praedictum secretarium - - in dicta civitate ferrebant, quo tempore etiam cum in tanta protervitate ac rebellitate a porta civitatis praedictus secretarius, cum iam per horam amplius unam et mediam expectasset, recedere atque in domum cuiusdam anteoppidani Samboriensis divertere vellet famulisque suis, qui in civitate erant, ut ex civitate ad se cum curribus exirent, iussisset, eosdem eius famulos egredientes e civitate praenominatus Iosephus Woiewothka insolenter ac minacibus verbis prosecutus est - -

t) - - cum G-sus Ioannes Zamoisczkj - - in civitatem Sambor - - non admissus atque propterea in hospitium ante civitatem alias in suburbio cuiusdam anteoppidani divertisset ibidemque per eandem diem ab hora vesperorum usque ad noctem et per noctem ac diem sequentem - - *12 XI,*

in dicto hospitio expectavit, ut in tanta insolentia resipiscentia ducti saltim aliquem praefata Mag. Regina relicta olim - - Palatini Podoliae - - ac G-sus Sthanislaus Starzechowskj (cum neque praedictum secretarium, neque ullum suum familiarem in civitatem admitterent, immo vero bombardis et armis peditibusque armatis conductis et ad portas ianuasque civitatis collocatis repellerent)—saltim aliquem mittere vellent, per quem intelligerent, quibus cum mandatis - - - praedictus secretarius - - - missus esset; quod non solum in maius vilipendium et irreverentiam S. Reg. M-tis factum non esset, sed etiam magis ac magis arma parabantur, plures pedites armati conducebantur et ad portas et undique circa urbis ambitum collocabantur Qua etiam die sequenti feria videlicet quarta post festum Sancti Martini episcopi proxima [10]) hora vesperorum cum praedictus G-sus Ioannes Zamoisczkj - ex uno suo hospitio in aliud equorum suorum videndorum causa, qui in dicto hospitio stabant, quatuor tantum cum personis accederet, subito ex porta civitatis contra eum aliquot pedites cum pixidibus longis ad iaculandum paratis funiculisque bombardariis accensis prosiluerunt atque eas contra eum in dictum hospitium ingredientem direxerunt ad maiorem insolentiam maiusque vilipendium ostendentes, quiquid pedites Stanislaus Zieliarek, Bartholomeus Twardossek, cives et incolae civitatis Samboriensis caeterique, quorum illi nomina et cognomina melius sciunt, cum ipsis fuerunt - -

u) - - Ioannes Zamoisczkj - - in civitatem *(Sambor)* admissus non est et cum die ac sequenti feria videlicet quarta in suburbio civitatis in hospitio cuiusdam ante oppidani maiorem reverentiam S. Reg. M-tis ex parte successorum Mag. olim Palatini Podoliae expectasset et mansisset neque ea (!) sed capta insolentia sibi ostenderetur, ut ullus a dictis successoribus ex civitate ac curia ad ipsum mitteretur aut ab ipso secretario praedicto ad eos ullus eius familiarium non modo ad curiam, sed ne ad urbem quidem admitterent, extunc dictus Ioannes Zamoisczkj - - ut ad notitiam eorundem successorum mandatum S. Reg. M-tis perveniret, mane - - *13 XI* per - - Ministerialem in praesentia - - plurimorum Nobilium, oppidanorum ac subditorum S. Reg. M-tis villarum - -, ut pote die forensi circa praemissa existentium proclamari alta voce prope portam civitatis (per quam intromissus non est) fecit proclamavitque se habere mandatum secundum S. Reg. M-tis - - ad successores Mag. olim - - Palatini Podoliae super revisionem bonorum, - - quo illis S. Reg. M-tas secundo severe - - mandare dignata est, utquanquam ad priores S. Reg. M-tis universalium litteras - - revisionem dictorum bonorum ei non admiserunt - -, ea tamen secundo hoc mandato speciali ab eodem requisito illi concederent, nisi gravem M-tis illius offensionem subire vellent atque id quidem sub damnis, quae S. Reg. M-tis fis-

cus ex denegatione eiusmodi et recusatione revisionis patietur; - - quod quidem mandatum et litterae - - ibidem de verbo ad verbum, prout erant idiomate Polonico conscriptae, ex lectione eiusdem secretarii dictus Ministerialis alta voce proclamavit atque etiam addidit dictum S. Reg. secretarium adhuc per horas aliquot expectaturum, ut sibi nuntiare possent, utrum dictum mandatum suscipere - - velent. Quae cum - - - dictus Ministerialis proclamaret, pedites ex porta civitatis cum bombardis oblongis ad iaculandum paratis egressi sunt nimirum Stanislaus Zelarek, Bartholomeus Twardossek incolae civitatis Samboriensis et alii cum eis - - easque contra praedictum secretarium - - direxerunt, ut eum a proclamatione dicta deterrerent, sed cum nihilominus praedicti secundum mandatum S. Reg. M-tis proclamaverunt eorumque insolentia et stultitia contemnebatur, versus aliam portam urbis per vallum civitatis se contulerunt - - -

v) - - *13 XI* die forali, cum undique ex villis capitaneatus Samboriensis coloni ac subditi S. Reg. M-tis quam plurimi convenissent neque in civitatem intromitterentur, iis frequentibus et circa praemissa existentibus, tum etiam oppidanis multis nominatim vero famatis Ioanne Zelarek et Iacobo Sczepanowsky consulibus civitatis Samboriensis ac aliis nobilibus, oppidanis subditisque S. Reg. M-tis - - caeterisque G-sus Ioannes Zamoisczkj - - per dictum Ministerialem publicavit - - mandatum secundum S. Reg. M-tis universale in Liebiedziow die tercia mensis huius Novembris datum - - ad universos et singulos capitaneatus Samboriensis incolas, nimirum cives, mercatores, artifices, inquilinos, tum etiam villarum incolas, agricolas, hortulanos eorumque inquilinos molendinatores aliosque quosvis - -, qui census - - ad curiam capitaneatus Samboriensis dare - - tenentur, - - quibus omnibus S. Reg. M-tas severe - - imperare dignata est, ut hoc tempore consueto solvendis contributionibus ac censibus nemini alii praeter dictum G-sum Ioannem Zamoisczkj - - census pendant atque - - sine ulla dilatione - - ad dictum - - Zamoisczkj quam primum deferant; quod insuper (!) mandatum - - S. Reg. M-tis ex lectione eiusdem secretarii dictus Ministerialis - - de verbo ad verbum, ita ut erat idiomate Polonico conscriptum, publicavit sigillumque S. Regiae M-tis et subscriptionem manus atque hoc ipsum mandatum, ut ab omnibus videri et legi posset, exhibuit ac ostendit; insuperque vigore eiusdem mandati S. Reg. M-tis sub poena 30 marcarum de quolibet praedictis universis - - mandavit praedicti Ministerialis proclamatione, ut ad se eos omnes census - - pro feria secunda in instanti proxima in curiam villae Ozimina capitaneatus Samboriensis conferant, non obstante quidem eo, si a quibus praedictae contributiones et census vi extorti sunt, quandoquidem S. Reg. M-tas, si quis illis hos census extorsisset, iustitiam de illo subditis suis administratura est. Ad haec

proclamavit - - sibi a S. Reg. M-te commissum esse, ut iniurias, damna, departationes praedictorum subditorum S. Reg. M-tis per Mag. olim Ioannem Stharzechowski palatinum Podoliae et capitaneum Samboriensem factas seu eius factores, exaudiret et conscriberet, quare earum illi declarandarum causa, ut eadem suprascripta die eodem ad se convenirent iniuriasque et departationes huiusmodi ad se deferent; quod quidem ut tutius et liberius sine perhorrescentia cuiusquam et metu facere caeterisque, quae illis nomine S. Reg. M-tis mandatur, parere et obedire possent, illos omnes universos ac singulos S. Reg. M-tas in protectionem S. Reg. ad spatium trium mensium suscepisse atque salvum conductum[11]) a vi et potentia, quarumvis personarum - - misisse, quem quidem salvum conductum praedictus Ministerialis proclamavit publicavitque penes dictum secretarium - -

w) - - *13 XI* postquam litterae S. Reg. M-tis - - ut supra - - publicatae sunt, extunc a mane usque ad horam vesperorum in suburbio civitatis mansit expectavitque, si quis ad suscipienda mandata - - veniret illorum successorum aut eorum factor vel quispiam alius illorum nominibus, neque tum venerunt - - -, quin immo insolenter et proterve ex civitate Nobiles Iosephus Woiewodka Tharanowsky [9]) Szep haeres sortis suae in Zimna Woda, Iacobus Stharzechowsky, Stanislaus Rogoski, Iacobus Przezdzieczki ac caeteri quidam - armata manu cum pixidibus et gladiis oblongis prodiere atque concitantes ad inobedientiam subditos S. Reg. M-tis mandatis ipsius Reg. M-tis iisque ipsi adversantes - - contra - proclamari fecerunt proclamaveruntque, ne quisque subditorum S. Reg. M-tis mandatum illius M-tis pareat, neve census - - ad praedictum - - secretarium deferat, adiectis minis, quibus eos a parendo mandato S. Reg. M-tis deterrent adiectisque quibusdam frivole et contumeliose dictis in dictum - - secretarium per dictum Tharanowskj et Stanislaum Rogaski, qui eum clancularium revisorem esse diceret, Mag. autem Ioannem Stharzechowsky Palatinum Podoliae armatum in civitatem Sambor ingressum esse - - -

Rellationes Ministerialis ex parte S. Reg. M-tis secretarii occasione capitaneatus Drohobicensis contra Stharzechowskie. Ex copia porrecta.

x) - - *12 XI* Nobilis Martinus Nagorka, familiaris seu notarius G-si Ioannis Zamoisczkj - - ad colligendum census capitaneatus Drohobicensis iuxta mandatum S. Reg. M-tis ab eodem missus, quod ipse in oppido Sambor alia negotia - S. Reg. M-tis tunc administrare necesse haberet, ibidem in civitatem Regiam Drohobicz ipso die S. Martini proxime prae-

terito cum venisset, in crastino praedicta die nimirum feria quarta in foro civitatis Drohobycz secundum - - mandatum S. Reg. M-tis - - proclamavit - -, quibus quidem litteris S. Reg. M·tis universis - - Capitaneatus Drohobiciensis incolis, civibus - - tum etiam villarum incolis - - severe praecipere - - eius Reg. M-tas dignata est, ut nemini alii praeter G-sum Ioannem Zamoisczkj - - census - - pendant - - *etc.* [12]), - - quod insuper mandatum - - ex lectione eiusdem Nobilis Martini Nagorka dictus Ministerialis - - ita, ut erat vernacula lingua conscriptum, publicavit, - - exhibuit - -, insuper - - sub poena 30 marcarum - - mandavit per praedicti Ministerialis reclamationem, ut ad se eos omnes census - - conferant.

y) - - *12 XI* cum subditi S. Reg. M-tis capitaneatus Drohobicensis se a Nobili Ioanne Ramulth ad census Reg. M-ti debitos et ipsi Ioanni Ramulth - - solvendos vi ac violenta deportacione cogi querentur, cum Nobilis Martinus Nagorka ad eum accesisset atque is ad eum ex curia Regia Drohobicensi exivisset a dictoque Nobili Martino Nagorka moveretur, ne contra litteras - - S. Reg. M-tis talia audere praesumeret, dictus Nobilis Ioannes Ramulth insolenter ac minacibus verbis in eum, vilipendens superioritatem S. Reg. M-tis, invectus est adiecitque haec verba frivole et irreverenter: „Si quem haec mandata Regia proclamantem in foro reperissem, alicui (!) os obdurarem alias g e b ę b i m z a t h k a l" - - -

z) - - *15 XI* G-sus Ioannes Zamosczkj - - a S. Reg. M·te - - ad faciendam revisionem - - bonorum ad capitaneatum Drohobicensem pertinentium post mortem - - Palatini Podoliae - - iterum missus, - - cum in dictam civitatem Regiam Drohobycz venisset atque in curiam Reg. M-tis Drohobicensem ingredi vellet, - - clausam eam firmiter, ne ingrederetur, reperit atque cum - - Ministeriali clamare iussisset, ut sibi portas curiae aperirent, tandem Nobiles Ioannes Ramulth cum Bartholomeo Naiduchowskj ac duobus aliis exivit firmiter post se hostiis curiae clausis. Quem praedictus G-sus Ioannes Zamoisczkj requisivit, ut sibi liberum aditum in curiam Reg. M-tis permitteret atque etiam liberam eius revidendae reliquorumque omnium bonorum ad capitaneatum Drohobicensem pertinentium facultatem iuxta litteras mandati secundi S. Reg. M-tis, quod illi exhibuit et in manus ad legendum porrexit simulque etiam litteras clausas eiusdem S. Reg. M-tis ad G-sos Albertum succamerarium Leopoliensem et Stanisłaum Stharzechowskie hoc eadem de re illi reddidit. Ad quam huiusmodi requisitionem - - Nobilis Ioannes Ramulth petiit, ut hoc idem mandatum sibi describere liceret, ut eius minutam cum litteris clausis ad civitatem Sambor ad Mag. Reginam relictam olim - - Palatini Podoliae et G-sum Stanislaum Stharzechowsky transmitteret eorumque voluntatem tanquam factor dominorum suorum hac de re requireret simulque petiit sibi ad res-

ponsum referendum totius sequentis dominici tempus dari, quae quidem illi omnia - - - concessa sunt atque etiam praefati mandati S. Reg. M-tis minuta praedicto Bartholomeo Nayduchowski socio eius itemque duobus aliis eiusdem sociis - - descripta est, tandem vero in crastino die videlicet dominico ante festum S. Helisabethae praefatus Ioannes Ramulth hora vesperorum ad G-sum Ioannem Zamoisczkj in domum seu curiam zupparii venit et illi aditum in curiam et liberum facultatem revidendorum bonorum contraveniendo mandato iam secundo S. Reg. M-tis recusavit - - -

a') - - *17 XI* die forali mane in magna frequentia civium ac colonorum dicti capitaneatus Drohobiciensis - - ac aliis quam plurimis circa infrascripta existentibus et solenniter ad id vocatis et requisitis G-sus Ioannes Zamoisczkj - - vigore mandati S. Reg. M-tis, quod ibidem ex lectione eius iterum de verbo ad verbum proclamatum est - - per proclamationem eiusdem Ministerialis, ut sub poena 30. marcarum pecuniae universi - - incolae debitas contributiones - - ad se pro die S. Catherinae [13]) virginis instanti proxima in curia villae Ozimina conferrent *etc.* [14]).

b') - - *24 XI* Ministerialis terrestris Premisliensis - - posuit salvos conductus in villa Szosznicza [15]) seu in curia eiusdem importavit, protunc omnibus incolis advocatis, scultetis praefecturarum tam Samboriensium quam etiam Drohobicensium ad notitiamque debitam deduxit successorum - - - Palatini Podoliae - -, quos salvos conductus idem Ministerialis - - publicavit - - in eadem villa Szosznicza et curia eiusdem nec non in civitate Premisliensi tanquam die forensi proclamavit - -

Rellationes Ministerialis ex parte Stharzechowskich occasione capitaneatus Drohobicensis contra Zamoisczkj secretarium S. Reg. M-tis Ex copia porrecta.

Actum in castro Premisliensi feria quinta post festum Sanctae Andreae Apostoli proxima (*4 XII*) Anno Domini 1567.

c') - - in oppido Drohobicz dum et quando G-sus Ioannes Zamoisczki revisionem bonorum omnium regalium capitaneatus Drohobiczensis, tam ad praefecturam, quam etiam et advocatos, scultetos pertinentes fore sibi admittendam a G-so Stanislao Stharzechowskj Palatinide Terrarum Podoliae postulavit, extunc ipse G-sus Stanislaus Stharzechowsky nomine suo et fratris sui Alberti respondit, quod quamvis arendam bonorum praefecturae eiusdem Drohobicensis ego cum fratre meo habentes, attamen ego parendo mandatis S. Reg. M-tis eandem revisionem bonorum praedictorum Capitanealium non impugno, immo admitto, quantum autem attinet ad bona advocatialia in eadem praefectura consistentia, cum non est de

iure talis revisio bonorum advocatialium, eandem non concedo, immo si aliquid contrarium fieret, protestor de iure meo et fratris mei ad eadem bona advocatialia habito - - -

d') *26 X* - - est protestatum ex parte G-sorum Alberti et Stanislai Stharzechowskich - - per Nobilem Ioannem Ramulth factorem in Drohobicz in et contra G-sum Ioannem Zamoisczkj - -, quia ipse in derogationem iuris ipsorum Stharzechowskich damnumque non mediocrem post actum, quem habuit de revisione fienda per ipsum G-sum Ioannem Zamoisczkj cum G-so Stanislao Pallatinide, domino eiusdem Ramulth, populum communem, videlicet consulem (!) cum consulibus totamque communitatem oppidi Drohobycz et caeteros incolas subditosque praefecturae eiusdem Drohobiczensis suis verbis inhibitoriis, persuasionibus minatoriis ad rebellionem et ad non praestandam obedientiam ac census et alios proventus pendi solitos solvere laboresque praestare commovet et suggerit eosdem Stharzechowskich prohibet et indicit in damnum et iniuriam ipsorum dominorum eiusdem Ramulth, quam sic ipsi adhuc habent ius arendae a S. Reg. M-te ad certum tempus, de qua arenda idem olim praefatus pater illorum ad huc in humanis existens pro Republica in thesaurum quartam partem persolvit, vigore cuius arendae ipsi idem Stharzechowsczy domini sui census et alias omnes proventus obedientiamque omnem subditorum praefecturae eiusdem Drohobicensis ad expirationem usque illius habere debent; quibus omnibus inhibitionibus et persuasionibus eiusdem Zamoisczkj homines nonnulli et subditi praefecturae eiusdem freti, census, proventus et alias datias exsolvere et extradere obedientiamque praestare ipsis Starzechowskim et illorum factoribus nolunt - - - unde ipsi damnum maximum habent; - - manifestando nihilominus ac protestando omnibus cum iure praedicto dominorum suorum ac admonendo omnes tam consulem cum consulibus, quam etiam et totam communitatem caeterosque subditos eiusdem praefecturae, ne alteri cuipiam anno praesenti census et alias obventiones - - solvant - - obedientiamque durante huiusmodi arenda praestent ac faciant, praeterquam ipsis Stharzechowskim tanquam tenutariis vigore iuris illorum praefati - - -

e') - - G-sus Ioannes Zamosczkj - - Ioannem Ramulth - - requisivit - -, ut revisionem bonorum omnium regalium in capitaneatu Drohobicensi consistentium tam videlicet advocatialium quam scultetialium aliarumque omnium secundum mandatum S. Reg. M-tis, quod praedictus Zamosczkj in manu sua tenendo eidem Ramulth ostendebat, admitteret, qui quidem Ramulth eadem die nullum responsum eidem G-so Ioanni Zamoisczkj dedit, sed ad crastinam diem sibi ad consulendum dominaeque Palatinae nuntiandi sibi accepit, tandemque sequenti die eidem G-so Ioanni Zamoisczkj respondit

et dixit haec verba: „Quemadmodum per dominum meum G-sum Stanislaum Stharzechowsky eadem revisio in bonis praefecturae Drohobicensis admittebatur, ego etiam eam simili modo in bonis praefatis eiusdem praefecturae non impugno, sed in bonis advocatialibus, cum id severe praeceptum et mandatum habeo, ipsam admittere, quousque aliud in mandatis habebo, non licet nec convenit mihi, praesertim vero in absentia illorum et cum sunt etiam ratione praemissorum citati et pro termino profecti sunt, pendenteque huiusmodi causa indecisa, nihil innovari per ipsum dominum Zamosczkj debet. De censibus autem et proventibus, - - - quos idem G-sus Zamoisczkj sibi solvere - - mandat - - -, idem Ramulth protestabatur - - - Ministeriali cum Nobilibus, quod: ipse commovet - - - homines ad rebellionem et ad non praestandam obedientiam ipsis G-sis Starzechowskim dominis meis, cum durante illorum arenda census - - - anno praesenti per illos exegi - - - debent, in quo illis impedimentum maximum fecit itaque census et proventus a subditis difficiliter excogi et extorqueri possunt - - - [16]).

[1]) *Por. pod e).* [2]) *Ta relacya odpowiada relacyi pod e).* [3]) *= 11 XI.*

[4]) *Następuje obiatowany glejt dany przez króla z Lebiedziowa 31 X 1567* „salvum conductum, ut de se querentibus in iudicio competenti, cui subeunt iure, respondere teneantur, damus hinc ad trium mensium decursum"

[5]) *Bliższej daty brak. Por. następną relacyę.* [6]) *Por. relacyę pod o).*

[7]) *Brak bliższej daty.* [8]) *Z r. 1562* „O lustracyey" *por.* Vol. leg. *II (r. 1733) 718.*

[9]) *Opuszczone miejsce na imię. Sławny poeta Mikołaj Sęp Sarzyński był synem właśnie „dziedzica Zimnej wody". Napisał kilka nagrobków i innych wierszów na cześć właśnie zmarłego Jana Starzechowskiego (wychwalając jego „munificam manum" i na cześć wspomnianego tu jego syna Wojciecha, który się zajął po śmierci poety wydawnictwem pism. Może tu mowa o bracie poety Jakóbie, podstolim lwowskim.*

[10]) *=12 XI.* [11]) *Por. relacyę pod „m" i „w".* [12]) *Podobnie jak w relacyi „v".*

[13]) *=25 XI.* [14]) *Zakończenie jak w relacyi „v". Tylko glejt wydano nie na 3 ale na 2 miesiące.*

[15]) *Dziedzictwo Starzechowskich, por.* Decret Castr. Premisl, *t. 274, str. 1168 i 1479.*

[16]) *W Arch. min. sprawiedl. w Moskwie* Metryk. Koron. *IV B 22 znajduje się kopiaryusz z XVI w. oprawny w skórę (kart 532 folio) zatytułowany:* „Inventarz pozytkow Starostwa Samborskiego, które się pokazały Roku MDLXVIII po zeszciu Starosty mieszcza tego Pana Starzechowskiego Woiewody Podolskiego spisany przez J. M. Pana Jana Zamoiskiego Secretarzowi (*s*) Kr J. M." *Na str. 482 zaczyna się:* „Inwentarz Starostwa Drohobiczkiego części tej, która była puszczona Kr. J. M. po zesciu P. Jana Starzechowskiego wojewody podolskiego starosty onego miesca, sprawiony roku MDLXVIII. *Ręki Zamoyskiego ani śladu, natomiast są poprawki i podpisy Stanisława Herburta. Co do całej tu przedstawionej sprawy, por.* W. Sobieski. Upadek rodziny Starzechowskich (Szkice historyczne, Warszawa 1904. *185.*)

15. *Zamoyski kwituje Jonasza Izakowicza z sumy 1000 zł., którą jako komisarz do poboru należności z żup ruskich (por. Listy Nr. 8), pobrał za arendę ceł od soli.* **Bełz, 12 XII 1567.**

Arch. akt grodz. i ziem. we Lwowie. Castr. Bels t. 175 str. 276. *Akt zbutwiały pod nagłówkiem* „Quietatio Jonas".

Comparens coram officio et actis praesentibus castrensibus Belzensibus personaliter *Ioannes Zamoyski, secretarius S. Reg. M-tis* - - - quibusvis et huic iurisdicioni castrensi *Belzensi* se incorporando publice recognovit, quia de manibus . . . Saul septingentos florenos necnon trecentos . . . pecuniarum communis monetae et numeri polonicalis in regno currentis, singulos per triginta grossos polonicos computando, de manibus perfidi Chaym Iudeorum (!), super quos trecentos florenos pecuniae ipsi Chaym quietationem privatam in Buniowicze [1]) sigillo suo munitam et manus propria subscriptione extradidit ac de eiusdem quietavit, quos hic ad summam praenominatam septingentorum florenorum pecuniae includit et adiungit et hoc a factoribus et servitoribus perfidi Iona Izaakowicz Iudei, arendatore theloneorum novorum in Zuppis Russiae recepit et manualiter levavit numeravitque et hoc ex theloneo novo in Zuppis Russiae a sale constituto, prout de promissis mandatum litterale S. Reg. M-tis superius in actu praesenti contentum [2]) latius testatur. De quibus mille florenorum pecuniae praenominatus secretarius ipsum Ionas Izaaokowicz personali sua recognitione nomine S. Reg. M-tis quietat et liberum facit, super quod memoriale est positum.

[1]) *Boniowice dziś wieś pow. dobromil. w Galicyi.*
[2]) *Por. Listy Nr. 8.* (*tuż przed niniejszym aktem oblatowany*).

16. *Zamoyski sekwestruje sól na składzie bełzkim.* Bełz, 4 VIII 1568.

Arch. akt grodz. i ziemsk., we Lwowie, Rel. castr. Bels. *t. 172 str. 660.*

Ministerialis terrestris Belzensis - - - recognovit, quia die hesterna ex parte G-si Ioannis Zamosczki, secretarii S. Reg. M-tis [1]) sal in depositorio Belzensi videlicet viginti octo vasorum salis ante praedium famati Andreae viceadvocati Bełzensis in curribus vectorum de Rosos subditorum G-si Stanislai Narusouicz Tivuni Villensis (!) impositum; item in praedio eiusdem viceadvocati duas vasas salis; item apud Ioannem in moenibus residentem duas vasas; item apud Pop Mikuliński tres thehelcas (?) alias draby [2]); item apud perfidum Mosko seu in praedio illius septem cum media thehelcarum salis perfidorum Hercik et Ioseph de Kazimirz [3]) propria in certo debito praefati secretarii S. Reg. M-tis arestavit et tetigit, inhibendo, ne quispiam de locis praedictis sal praefatum audeat movere, quod sic officio retulit et expressam relationem fecit.

[1]) *Por. Listy Nr. 8.* [2]) *Drab=drabina u wozu.* [3]) *Por. Dodat. Nr. 13*

17. *Zygmunt August pozostawia Zamoyskiemu starostwo bełzkie po ojcu.*

Warszawa, 30 X 1568.

Bibl. Zakładu narod. Ossolin. we Lwowie. Dyplomy *Nr. 516. Oryginał z pieczęcią i podpisem własnoręcznym.*

Sigismundus Augustus *etc.* Significamus *etc.* Quia nos habentes rationem bene meritorum erga nos G-si Stanislai Zamoiski curiae nostrae exercituum generalis ac Belzensis moderni capitanei, quae nobis a multis annis exhibuit et adhuc exhibere non cessat, cupientesque pro iis gratiae beneficentiaeque nostrae exstare in eum argumenta et indubia signa, consentiendum ei esse duximus, prout consentimus in effectu per praesentes litteras nostras, uti commemoratum capitaneatum Belzensem possit et valeat G-so Ioanni Zamoiski, secretario nostro, filio suo propter eius servitia, quae nobis et fidelia et utilia exhibet, resignare omnique iure suo ac inscriptione summae pecuniariae cum conditionibus extenuationis et finita extenuatione arendae, necnon deportationis annorum stipendiorum [1]) ex eodem capitaneatu iuxta continentiam litterarum nostrarum eidem G-so Stanislao Zamoiski capitaneo a nobis desuper concessarum, quas hic pro insertis haberi volumus, cedere, transfundere ac condescendere. Qua quidem resignatione seu consensu nostro mediante idem G-sus Ioannes Zamoiski filius capitaneatum ipsum Belzensem cum omni iure, dominio, proprietate et iurisdictione capitaneali, cumque praediis, oppidis, villis, tam cum iis, quae continue capitaneatus eiusdem fuerunt et quae in supradictis conditionibus inscriptionis extenuatonis continentur - - -, quam etiam cum iis, quae olim commutatione a nobis cum Nobilibus Luca, Martino, Andrea Oliessniczkie pro villis Damianicze et Thurow in terra et districtu Cracoviensi consistentibus abalienata post decreto Conventus Lublinensis [2]) irrita pronunciata ea commutatione et nova cum Nobili Luca Olieszniczki pro dictis bonis Damianicze et Turowu, aliorum bonorum nostrorum villarum Labunki in terra Chelmensi et districtu Crasnostaviensi ac Hrussow in terra Belzensi et districtu Grabovicensi facta iam ad eundem capitaneatum accesserunt videlicet cum villis Wierzrachanie, Tarnawatka, Wieprzowe Jezioro, Panikow [3]) et cum iis, quae in posterum per executionem aut ullo alio modo accessura sunt una cum agris, pratis, - - - alias prout ipse G-sus Stanislaus Zamoiski pater tenuit, - - et cum oppidis etiam et villis postea locandis vigore praesentium litterarum nostrarum teneat, habeat possideatque ad vitae suae extrema tempora. Promittimusque pro nobis et S-mis sucessoribus nostris, quamdiu commemoratus G-sus Ioannes Zamoiski filius in vivis fuerit, nos ab eo capitaneatum praedictum Belzen-

sem non esse amoturos et neque possessione eius ipsum privaturos, neque quicque ab eodem capitaneatu quocunque modo alienaturos. Quare universis et singulis dignitariis et officialibus ubilibet in Regno nostro constitutis nóminatim vero Palatinatus Bełzensis universae nobilitati notum id manifestumque facimus, mandantes omnibus et singulis, ut commemaratum G-sum Ioannem Zamoiski, Secretarium nostrum et non alium quempiam pro vero legitimoque a nobis concesso capitaneo Bełzensi agnoscant ipsique de honore, loco et praerogativis omnibus de iure et consuetudine debitis provideant providerique curent pro gratia nostra. In cuius rei fidem et testimonium praesentes litteras manu nostra subscripsimus et sigillum nostrum eis appendi iussimus. Datum Varsoviae die penultima mensis Octobris Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo octavo [4]).

Sigismundus Augustus Rex subscripsit.

[1]) *Por. Dodat. Nr. 10.*

[2]) *R. 1566.*

[3]) *Wsie te Zygm. Aug. przyłączył do starostwa bełzkiego i dożywocie na nich dał Stan. Zamoyskiemu aktem z 12 VI 1567. (Bibl. Zakładu narod. Ossolin.* Dyplomy *Nr. 503. Oryginał z podp. królew.; Arch. główne w Warszawie* Metr. Koron. *100 f. 326); zaś 21 VI 1570 w Warszawie nadał je samemu Janowi Zamoyskiemu (Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1580* Summaryusz dóbr ordynacyi *str. 491.*

[4]) *W Bibl. Ord. Zamoy. S. III S. II Nr. 2. znajduje się (w oryginale)* „recognitia" *z 27 V* 1569 *z Lublina, w której Stanisł. Zamoyski starosta Belski,* viznavam, zem dal do skarbu Coronnego - - z starostwa Belskiego czwartei czesczy za dvie leczie (*1567 i 8*) na monete zlotich 2577, grossi 27, pieniedzi 17.

18. *Nadanie St. Zamoyskiemu starostwa Zamechskiego.* Okrzeja, 16 VIII 1569.

Bibl. Zakładu narod. Ossolin. Dyplomy *Nr. 652. Oryginał z podpisem własnoręcznym.*

Sigismundus Augustus *etc.* Significamus *etc.*, quia nos habentes testationem insignium meritorum ac servitiorum G-si Stanislai Zamoiski exercituum curiae nostrae generalis et Belzensis Capitanei, quae nobis et Reipub., tum domi tum foris in nostris divique patris nostri bellicis expeditionibus primum miles, deinde equitum praefectus, postremo etiam exercituum curiae nostrae generalis capitaneus magna cum laude, nulla nec rei famirialis, nec periculorum habita ratione exhibuit, ipsi Capitaneatum Zamchensem post mortem olim G-si Stanislai Ostrorog, castellani Miedzirziensis et Chelmensis Zamchensisque capitanei vacantem dandum et committendum putavimus damusque et committimus praesentibus litteris nostris - - -

19. *Zygm. August poleca krakowskim dygnitarzom i urzędnikom, aby wraz z wysłanym w tym celu Zamoyskim dokonali po śmierci podskarb. Sobka rewizyi skarbu i oddali w ręce nowego podskarb. Bużeńskiego.*

Knyszyn, 7 XI 1569.

Bibl. Ord. Zamoy. Kopia spółczesna przytoczona w Nr. Dodat. 20.

Sigismundus Augustus Dei gratia Rex Poloniae *etc.*, dominus et haeres. R-ndo in Christo patri d-no Philippo Padniowski Episcopo necnon Mag., Venerabili et G-sis Sebastiano a Mieliecz castellano et Brzestensi, Stanislao Miskowski a Myrow palatino et generali Cracoviensi, Rathnensique capitaneis, Simoni Lugowski, praeposito Miechoviensi, Ludovico Decio, magno procuratori, Ioanni Zamoiski secretario nostro, sincere, devote et fideliter nobis dilectis gratiam nostram Regiam.

R. in Christo pater, Mag., Venerabilis et G-si sinceri et fideles dilecti.

Cum thesaurus Regni nostri, in cuius conservatione plurimum interesse regno nostro videmus, praesidio hoc destitutus sit, quod Mag. olim Stanislaus Sobek a Suleiow, castellanus Sandomiriensis, Regni nostri thesaurarius, Malogostensis et Thyssovicensis capitaneus, penes quem dicti thesauri et insigniorum Regni atque aliarum omnium rerum istic existentium administratio et provisio fuit, e vita excesserit, consulere volentes, ne detrimentum aliquod, quod thesaurario careat, nos et regnum nostrum subsequatur; sincere dilectos et F-tes Vestras, quarum perspectam et exploratam in nos et Rempub. regni nostri fidem et observantiam habemus, una cum praedicto G-so Ioanne Zamoiski, secretario nostro, quem eo ex aula nostra conficiendi causa inventarii rerum omnium in thesauro nostro existentium mittimus [1]), ad consignandum et tradendum thesaurum regni nostri una cum insigniis ac rebus omnibus, quae istic in thesauro recensito continentur et asservantur, Mag. Hieronimo Buzinski, Regni nostri thesaurario, zuppario Cracoviensi, Brzeznicensi, Dopczicensi Krzeczoviciensique capitaneo iuxta inventarium conscriptum, in commissarios nostros deputandas esse duximus, quemadmodum hisce litteris nostris deputamus, hortantes illas, ut primo quoque tempore ad arcem nostram Cracoviensem descendant ac praedictum thesaurum una cum insigniis regni et reliquis omnibus rebus istic existentibus praedicto Mag. Hieronimo Buzinski, regni nostri thesaurario, iuxta inventarium consignent et tradant aliaque omnia, quae ad rite conficiendum hoc idem negotium pertineri videbuntur, faciant et exequantur. Pro gratia nostra unius vel duorum virorum absentia non obstante. Datum Knisini die septima mensis Novembris anno Domini mil-

lesimo quingentesimo sexagesimo nono, Regni vero nostri anno quadragesimo.

Sigismundus Augustes rex sst.

[1]) *Por. Listy Nr. 9 z tejże daty.*

20. *Sprawozdanie Zamoyskiego i innych komisarzów z rewizyi skarbu koronnego.*

Kraków, 28. XI. 1569.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 1 Nr. 115. Oryginał z pieczątkami (jedną Zamoyskiego i 2 nie wyciśniętymi) i podpisami własnoręcznemi.

Philippus Padniowski, Dei gratia Episcopus; Sebastianus a Mieliecz Castellanus Cracoviensis et Brzestensis capitaneus; Mag. vero d-no Stanislao Miskowski a Mirow, palatino Cracoviensi et Rathnensi capitaneo, deputato concomissario nostro, tunc propter eius incommodam valetudinem absente; Simon Lugowski, praepositus Miechoviensis ac thesauri regni notarius; Ludovicus Decius, magnus procurator generalis Cracoviensis et Ioannes Zamoiski, S. M-tis Reg. secretarius, commissarii, tam per S. M-tem Reg. privatis commissionis litteris ad tradendum et conscribendum thesaurum regni, quam iuxta constitutiones Varsovienses[1]) in conventione generali laudatas et sancitas deputati.

Universis et singulis praesentibus et futuris harum notitiam habituris, principaliter tamen S. et. Ser-mae Reg. M-ti, d-no nostro clementissimo, deinde omnibus et singulis regni Poloniae baronibus et consiliariis ac aliis quibusvis statibus, quorum interest tam spiritualibus quam secularibus cuiuscunque ordinis et dignitatis existentibus notum facimus: quod cum S. M-ti Reg., d-no nostro clemetissimo, Mag d-num Stanislaum Sobek a Sulieiow, castellanum Sandomiriensem, Regni Poloniae thesaurarium ac Thissoviecensem Malogostensemque capitaneum, diem morte obiisse relatum esset, ne morte eius detrimentum aliquod in insigniis Regni et aliis thesauri rebus ac expeditionum variarum ad thesaurum pertinentium necessitatibus S. M-ti Reg. et Reipub. inde inferatur, suam M-tem S. Reg. eo nobis specialibus litteris commissionis suae facultatem concessisse, ut ab olim defuncti Regni thesaurarii successoribus et executoribus omnia diademata, insignia, clenodia, privilegia ac alias res thesauri regni, quae in testudine ulteriori in arce Cracoviensi sub pensili horto consistente et fenestram versus orientem habente servantur, iuxta inventaria eidem Mag. olim Regni thesaurario suprascripto in assignatio-

ne huiusmodi thesauri tradita perceperimus ac percepta diligenterque revisa curae, fidei et administratione (!) Mag. d-no Hieronimo Buzinski, Regni Poloniae thesaurario moderno, Zuppario Cracoviensi ac Brzeznicensi, Dopcziczensi, Krzeczoviensique capitaneo servanda et custodienda assignaremus. Quarum commissionis litterarum tenor sequitur et est talis: *Tu następuje Nr.* (*Dodat.*) *19.*

Nos tandem mandato et commissioni suae S. Reg. M-ti satisfacientes et debitam executionem adimplentes, ad stubam thesauri in arce Cracoviensi sitam maiorem convenimus et praedicto thesauro nomine successorum olim defuncti regni thesaurarii a Mag. D-no Petro Zborowski, palatino Sandomiriensi ac Camionacensi Stobnicensique capitaneo ac G-so Andrea Zborowski, regni gladifero tanquam eorum executoribus res infra scriptas cistis et almariis depromptas commonstratasque ac inventariis eo nomine confectis sufficienter comprobatas comperimus.

Inprimis diademata haec fuere:

Primum diadema Regni, quod continet novem portiones in circuitu sui et decimam paulo minorem. Prima portio habet in se lapides maiores undecim, lapides vero minores decem octo, margaritas novem; secunda portio: lapides maiores undecim, lapides minores viginti, margaritas decem; tertia portio: lapides maiores undecim, lapides minores decem novem (deficiunt vero ab antiquo tempore duo), margaritas octo (una periit cum sede); quarta, sed fracta portio: lapides maiores decem (undecimus ab antiqno periit), lapides minores viginti, margaritas decem; quinta portio: lapides maiores decem (unus periit cum sede), lapides minores viginti, margaritas decem; sexta portio minor inter omnes habet lapides maiores decem septem (unus periit), margaritas undecim; septima portio habet lapides maiores undecim, lapides minores viginti unus, margaritas decem; octava portio: lapides maiores undecim, lapides minores viginti, margaritas decem; nona portio: lapides maiores undecim, minores decem novem (unus periit), margaritas decem. In prima stipula eiusdem diadematis lapillus maior unus, lapilli minores tres, margarita deest; in secunda, tertia et in quarta eodem modo cum una margarita; in quinta acus deest et in sexta, in septima stipula maior lapillus unus, lapilli minores tres, margarita una; in octava, nona et decima eodem modo. Summa stipularum in numero octo et duae stipulae perierunt. Summa lapidum tam maiorum quam minorum cum priori inscriptione concordat, margaritae vero tres post priorem conscriptionem deficiunt.

Secundum diadema Reginalis M-tis cum septem portionibus. In prima portione: lapides decem, margaritae octo; in secunda totidem; in tertia lapides decem, margaritae septem (una periit); in quarta lapides decem, margaritae octo; in quinta lapides octo (duo deficiunt), margaritae octo; in

sexta lapides decem, margaritae octo; in septima lapides novem (unus deficit cum sede), margaritae octo. Summa lapidum et margaritarum concordat cum priori descriptione.

Tertium diadema homagiale habet in se novem portiones. In prima portione lapides decem, margaritae novem; in secunda lapides decem, margaritae novem; in tertia lapides sex, margaritae novem; in quarta lapides decem, margaritae novem; in quinta, sexta, septima, octava et nona portionibus lapides decem, margaritae novem. Item eiusdem diadematis novem stipulae sunt, habens unaquaeque earum margaritam unam in superficiis. Summa lapidum numero octuaginta sex; margaritae omnes concordant cum priori conscriptione.

Poma vero argentea deaurata cum crucibus duo et unum sceptrum argenteum deauratum; item scutella argentea inaurata; item catena argentea deaurata facta ad instar aurei velleris, quod remissum est per D-num Stanislaum Ostrorog ad Caes. M-tem cum smaltha.

Quartum diadema seu corona argentea deaurata magna funebralis cum sceptro argenteo deaurato et pomo argenteo cum cruce deaurato.

Praeterea crux cum ligno vitae auro condita habens in medio lapidem Turcum cum octo margaritis. Item alia crux argentea deaurata more facta Graecorum. Item tertia crux cum quindecim lapidibus minoribus et uno maiore et quadraginta septem margaritis, graecis litteris ex alia parte insculpta. Item tabernaculum argenteum deauratum pro cruce factum ad instar tabulae. Item tabula Graeca argentea deaurata cum smaltha. Item aliae duae tabulae ligneae Graeci ritus una cum craticula minor. Iter aliud tabernaculum parvum pro cruce Ruthenum cum lapide granato. Item coclear fractum argento obductum. In cisticula autem cupressina inventae sunt litterae super terram Scepusiensem Regio et procerum Hungariae sigillis communitae. Item vasculum cristalinum cum reliquiis sanctorum argento obductum. Item una lingua draconis. Item ramus coralorum. Item bursella, in qua inclusa est, ut creditur, pars vitae ligni et ossa sanctorum. Item minera in tripode argenteo consistens habens crucem desuper. Item cistulla rerum minutarum cum quibusdam sigillis Graecos characteres habentibus et vasculum Burstinense cum hordulis. Item binae litterae cum aureis sigillis subappensis a Carolo Livoniensi scriptae. Item alia epistola viridis arabico charactere scripta cum aureo sigillo quadrato. Item cistula cum reliquiis sanctorum et signater (!) undecim milium virginum. Item certae reliquiae ad instar monstrantiae. Item duo cornua sive tubae una argento circumducta, alia simplex. Tandem in armario primo tres gladii: duo prutenici, tertius Sczerbiecz. Item duo cornua, unicornium unum album, alterum nigrum, insuper tres gladii cum argenteis vaginis deauratis a pontificibus missi cum

cingulis sive zonis auro intextis et fibulis argenteis deauratis. Item gladius cum vaginis argenteis deauratis longus, quo eos, qui aurei milites esse cupiunt, insignire et decorare solent. Item tres mitrae pontificales cum margaritis ex serico aliquantum sub cinericio factae, quae a pontificibus erant una cum gladiis suprascriptis missae. Item sandalia, tibialia, indusium hiroticae et shpoda parva, quae ad coronationem M-tis Reg. comparata fuere. Item solia duo regalia veluto rubeo et argenteo deaurato circumducta.

Item vidimus et comperimus in eadem testudine multas litteras pergameneas varias et privilegia sigillis obsignatas (!) tam variarum terrarum Regni Poloniae quam extraneorum dominorum: pontificum, regum, principum, ducum ac comitum baronumque, pactuum, confederationumque et diversarum inscriptionum pro Regno spectantium, quarum tametsi magnus exstabat numerus, ita ut earum revisioni et conscriptioni longius tempus et commodius nos habere opportuisset, pro hoc tempore ipsas revidere et conscribere non potuimus. Sed curae et fidei specialibus litteris S. M-tas Reg. V-bilibus d-nis Simoni Lugowski, praeposito Miechoviensi et thesauri suo notario, Stanislao Gorski, Canonico Cracoviensi et G-so d-no Ioanni Zamoiski secretariis [3]) suis concredere et committere dignata est, ut ea diligenter sufficienti inventario conscribent et ad meliorem ordinem et dispositionem redigerent rursusque in thesaurum Regni imponerent et Mag. Regni thesaurario asservanda traderent. Excepto argento Regni in secunda testudine in armariis sub dispositione et occlusione Mag. Ioannis Liuthomierski, castellani Syradiensis et Curiae S. M-tis Reg. thesaurarii existente videlicet cuppis, argenteis, vasis, cantaris, gutturniis, scutellis et id genus diverso nomine aliis cognominatis rebus argenteis ad abacum in solennis conviviis S. M-tis Reg. imponi solitis, per ipsum Mag. D-num Ioannem Liutomierski ex eisdem armariis ex integro accepto eodem argento et huic extradito et evecto, de quo solenniter idem Mag. D-nus Hieronimus Buzinski, regni thesaurarius et Zupparius Cracoviensis coram nobis protestatus est se nihil penitus eiusdem argenti in suam, curam hoc nomine accepisse, nisi vacuas armarias in eadem testudine relictas esse. Quaequidem omnia et singula dyademata, insignia, clenodia et alias res superius specificatas thesauri regni Poloniae ita ut praemissum est, demonstratas, ab eiusdem olim defuncti domini regni thesaurarii successoribus et executoribus ac inventariis sufficienter comprobatas per nosque diligenter revisas, iisdem scriniis et cistis, unde fuerant deprompta, recondidimus et occlusimus ac rursus easdem omnes res et singulas iuxta contenta praesentium litterarum et inventaria cum praesentibus rebus suprascriptis concordantia in manus Mag. D-no Hieronimo Buzinski, Regni Poloniae thesaurario, quemadmodum ab eadem S. M-te Reg. in comissis habuimus, tradidimus et assignavimus

ab eodemque sufficientem quietationem de redditis sibi rebus suprascriptis thesauri accepimus, in cuius rei fidem et testimonium sigilla nostra praesentibus sunt subimpressa et manu nostra subscripta. In castro Craccoviensi in testudine ulteriori sub pensili horto consistente et versus origentem fenestram habente. Feria secunda die vigesima octava Novembris anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Philippus *Padniewski* Episcopus Cracoviensis sst. Sebastianus de Myelyecz etc. etc. castellanus Cracoviensis etc. sst, Ioannes Zamoiski sst.

[1]) *Z r. 1563 pod tytułem* „Skarb koronny" *zob.* Vol. leg. *(r. 1733) II 638.*

[2]) *Pracy tej dokonał J. Zamoyski, por. Nr. Dodat. 25.*

21. *Rekognicya Zamoyskiego, że zapłacił kwartę imieniem rodziców z dożywocia na Poturzynie.* Rawa, 28 V 1570.

Z prywatnego zbioru p. Henryka Radziszewskiego w Warszawie. Oryginał z podpisem własnor. i pieczątką.

Jan Zamoysky, secretarz J. Kr. Mczi wiznawam thim moyem pissaniem, izem oddal y odliczil do skarbu Rpthey w Rawye jmieniem J. M. p. Stanislawa Zamoyskiego (y Jey M. paniey Anni z Orzechowcza malzanky) Castellana Chelmskiego p. oycza mego z dzierzawy Ich M., za sopopolnim doziwocziem od Kr. Mczi na Botharzinye [1]) dany i uczinione, do rąk J. M. Panu podskarbiemu Coronnemu i panom deputatom za rok 1569 zlothich sto i dziewiethnasczie grossi czteri pieniedzi pultrzinastha, na czo tho szwoye viznanye ręką szwa podpissuye s prziczissnieniem pieczeczi sswei wlassney. Dan w Rawye vigesima octawa Maii anno Domini 1570.

Jan Zamoiski ręką swą.

[1]) *Botarzyn albo Poturzyn, por. Nr. Dodat. 6.*

22. *Rekognicya Zamoyskiego, że zapłacił kwartę imieniem rodziców z starostwa zamechskiego.* Rawa, 1570 V 28.

Bibl. Ord. Zamoy. S. III T. I Nr. 1. Oryginał z podp. własnor. i pieczątką.

Jan Zamoyski, secretarz J. Kr. M., wiznawam thim moyem pissaniem, izem oddal y odliczil do Skarbu Rpthey w Rawye jmieniem JM. pana oicza mego JM. panu podskarbiemu i panom deputatom starostwa

Zameskiego [1]) za rok 1569 zlotich stho ossmdziessiąth y ossm, grossi dwadziesczia i ossm, pieniącz ieden [2]), ktore JM. panu oiczu memu na liczbie maią bicz prziethe. Dan w Rawye 28 Maii anno Domini 1570.

Jan Zamoiski reką sua sst.

[1]) *Por. Dodat Nr. 18. Starostwo to w tymże jeszcze roku 1570, 29 grudnia w Warszawie nadał Zygm. August samemu Janowi Zamoyskiemu (Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1615 str. 397 i Ms. 1580, str. 194:* Summaryusz dóbr ordynacyi z *XVIII w.*).

[2]) *Suma ta później się zmieniła. Por. Nr. Dodat. 27. W Bibl. Ord. Zamoy. (pl. 465 Nr. 55. Oryginał) jest kwit z Rawy z 1 VI 1578, że Zamoyski* dał i odliczył czwarty czesczi R-ptey - - za rok 1577 z Zamchu zlotych 258, groszy 4, pieniedzy 7.

23. *Ojciec daruje J. Zamoyskiemu niektóre swoje wsi dziedziczne.*

Bełz, 16 I 1571.

Arch. aktów grodz. i ziem. we Lwowie. Castr. Bels. *t. 11 str. 952.* Actum fer. 3 post. festum S. Felicis proxima 1571.

Comparens personaliter coram officio et actis praesentibus castrensibus Belsensibus Mag. Stanislaus Zamoiski, castellanus Chelmensis, Belsensis etc. capitaneus, de Skokowka - - recognovit, quia bona sua haereditaria, videlicet villas Skokowky [1]), Zdanow, Kalinowycze et medietatem Pnyow dictae villae in terra Chelmensi et districtu Crasnostaviensi consistentia - - - G-so Ioanni Zamoiski secretario S. Reg. M-tis, filio suo legitimo dedit, donavit perpetue - - et iam praedictus Mag. Stanislaus Zamoyski - - praedicto G-so Ioanni Zamoiski dedit realem intromissionem et actualem possesionem per ministerialem terrestrem - - Quam inscriptionem praesentem donatoriam ex his actis ad acta proprii districtus autentica terrestria Chelmensia vel Crasnostaviensia - - ante decursum unius anni praefatus castellanus Chelmensis tenebitur - - transferre - - - [2])

[1]) *Wieś, na której miejscu stanęło miasto Zamość, reszta wsi należy dziś do parafii Zamość. Pniów dziś zwie się Pniówek.*

[2]) *Powtórzony ten akt. 4 II 1572.* Castr. Bels. *t. 12 str. 89.*

24. *Jakób Piasecki, koniuszy królew. imieniem Jędrzeja Owadowskiego stolnika, królew. kwituje Zamoyskiego z zapłacenia długu.* Warszawa, 10 VII 1571.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 53, Nr. 1. Oryginał własnoręczny naddarty. W miejsce podpisu pieczątka. A tergo napis: Quitt od p. Ouadovskiego.

Jakub Pyaseczky, konyuszi Krola JM., osnaymuye, zem wzyal ot JM. pana Ja*na* Zamosczkyego, secretarza Krola JM., slotich czerwonych

sto i trzy a monety polskyey slotych sto i piecz dlugu paną Iandrzeya Owadowskiego, dworzanyna i trukcjasza Krola JM., ktora suma pyenyedzi zostal bel vynyen JM. pan Zamosczky panu Owadowskyemu. Na czo ya davam JM. panu Zamosczkiemu to moie zesnąnye pot pyeczeczya swa. Pyszan Warszawye dnya 10 Iulya Roku 1571.

25. *Przedmowa Zamoyskiego do Inwentarza Archiwum koronnego o ewaluowaniu dat dokumentów papieskich.* Kraków, 1571 [1]).

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1603. Spółczesny z nagłówkiem wpisanym dopiero w XIX w. Inventarium privilegiorum, litterarum, diplomatum, scripturarum et munimentorum, quaecunque inArchivo Regni in arce Cracoviensi continebantur, conscriptum sub auspiciis Ioannis Zamoscii; *t. I str. 2. i powtórnie str. 34* [2]).

De Comparatione annorum Christi cum annis Pontificum Maximorum.

Ne quem moretur id, quod mihi digerenti Archivum difficultatem attulerat, sciant omnes me — cum incidissem in litteras Pontificum Maximorum, quibus anni Christi praetermittuntur, adscriptis tantum Pontificum annis, quod omnes, qui de Pontificibus scripsissent et cum veritate ipsa et inter se consentire existimarem — initio ex Lycosthenis [3]) cuiusdam libro quodam, nescio an tam bono quam prolixo, qui tum mihi bibliotheca mea carenti, a quodam amico commodato datus fuerat, annos Christi, quos respondere annis Pontificum mihi auctor erat, descripsisse. Deinde ex certioribus testimoniis monumentorum Archivii aut ab ipsis Pontificibus aut illis viventibus editis aut rerum ipsarum, quo gestae sunt et litterarum ordine, haud me praeclare facturum, si Lycosthenem sequerer, cognovisse. Inde cum ab aliis amicis mihi essent missi alii commentarii de rebus gestis et temporibus Pontificum: Platinae [4]), Mariani Scoti [5]), Martini Poloni [6]), A. Brudegalensis et aliorum, Platinam notationem temporum, quae unica historiae lux est, omittere, caeteros vero non solum a re ipsa, sed etiam inter se dissentire reperi. Ita ut necesse haberem ipse aliam supputationem, locis omnium litterarum Archivii, in quibus aliqua vestigia eius rei impressa apparerent, collectis et collatis, edere; quod mihi etsi ab initio in animum induxeram negotium hoc tanquam alienum iis, quibus magis incumbit, relinquere, tamen propter res Prussicas ac Livonicas, quibus se Pontifices Romani vel maxime admiscuerunt, ita ut nequaquam [7]) nisi recte comparatis Pontificum annis cum annis Christi, earum provintiarum monumenta in ordinem digeri possent, necessario faciendum erat.

[1]) *Napisać mógł Zamoyski tę przedmowę już wcześniej po r. 1569, w którym zaczął porządkować archiwum państwowe. Skończył je koło r. 1571.* Heidenstein, Vita Zamoyscii *str. 11.*

[3]) *Opis tego inwentarza podany przez wydawcę, zob.* Kwartalnik histor. 1903. *IV str. 622.*

[3]) Lycosthenes (*Konr.*), Prodigiorum ac ostentorum chronicon. Basileae 1557.

[4]) Barthol. Platina, Liber de vita Christi ac pontificum omnium, qui hactenus ducenti et viginti duo fuere, Ventiis *1479, 1481, 1504*...; De vitis et moribus pontificum historia, Paris 1550; Opus de vitis et gestis summorum pontificum, Coloniae 1562. *Także* La Historia di Battista Platina delle vite de Pontifici dol salvatore nostro fino a Paolo II. Venezia, 1563.

[5]) Mariani Scoti, monachi Fuldensis Chronica Basil. 1559.

[6]) Chronica summorum pontificum imperatorumque - - (*wiele wydań*).

[7]) nequaquam *tylko w kopii na str. 34, na str. 2. brak.*

26. *Nadanie Zamoyskiemu starostwa bełzkiego.* Warszawa, 8 IV 1572.

Bibl. Zakładu narod. Ossolin. we Lwowie. Dyplomy *Nr. 494. Oryginał z własnoręcznym podpisem królewskim.*

Sigismundus Augustus Dei gratia Rex Poloniae *etc.*

Significamus *etc.* Quia nos habentes rationem insignium meritorum erga nos ac Rempub. Regni et dominiorum nostrorum olim G-si Stanislai Zamoiski, Castellani Chelmensis, exercituum curiae nostrae generalis ac Belzensis Capitanei, quae primum divo parenti nostro, deinde nobis ab ineunte aetate ad mortem usque adsidue exhibuit in bellicis omnibus expeditionibus magno cum sumptu ac rei familiaris magna cum iactura, primum miles, deinde equitum praefectus ac postremo exercituum Curiae nostrae generalis Capitaneus serviendo ac semper contra repentinos insultus hostium regni nostri etiam sine stipendio non contemnendas copias educendo, nullam item occasionem consilio ac pacis artibus, quibus non minus quam bellicis valebat, Rempub. iuvandi omittendo; simul habentes rationem servitiorum filii ipsius G-si Ioannis Zamoiski secretarii nostri ac Zamechensis Capitanei, quae nobis a sept*em annis* ob excellentem in omni litterarum genere . . . . . et disciplinarum praestantiam simulque negotiorum Regni ac externorum quoque cognitionem utilia exhibet: ipsi G-so Ioanni Zamoiski capitaneatum nostrum Belzensem, hoc tempore post patris ipsius praefati mortem [1]) Reipub. et nobis in tantis regni et dominiorum nostrorum periculis nostro et omnium iudicio intempestive vacantem, dandum et conferendum esse duximus damusque et conferimus praesentibus litteris nostris ad extrema vitae eiusdem Ioannis Zamoiski tempora cum iurisditione capitaneali, castro, civitate, oppidis, praediis, villis locatis et locandis ac bonis omnibus ex antiquo ad eundem pertinentibus et per executionem devolutis ac devolvendis ac quae etiam a certis personis hoc tempore vigore iurium advitalitatis a nobis concessorum ab eodem Capitaneatu abalienata possidentur, in quae ipse post mortem modernorum possessorum auctoritate

harum litterarum nostrarum inequitare poterit, eaque cum aliis eiusdem Capitaneatus bonis tenebit ac possidebit cumque omnium ac singulorum praefati totius Capitaneatus bonorum agris, campis - - - Atque id quidem his conditionibus: ut praefatus G-sus Ioannes Zamoiski de reliquo summae viginti unius millium sexingentorum viginti quattuor florenorum, quam praefato patri illius pro stipendiis emeritis ab ipso et cohorti ipsius quam ad expeditionem nostram contra hostem nostrum Moschum eduxerat, pro nobis de suo, bonis hereditariis oppignoratis, per eum persolutis, illi in bonis nostris regalibus ad Capitaneatum Belzensem pertinentibus, videlicet villis Rzeczicza, Hubin, Hrebinne, Lubycza, Zyrawcze, Kamionka, Butyn, Dworcze, Wolycza, Rekliniecz et oppido Augustow, ad extenuationem vigore constitutionis Petricoviensis obligavimus [2]) et inscripsimus, septem nimirum millibus ac sexingentis viginti quattuor florenis, duo millia florenorum ex redditibus ipsorum omnium et singulorum bonorum ad Belzensem Capitaneatum pertinentium et per executionem devolutorum, incipiendo a die vigesima mensis Augusti anni praesentis sibi defalcet ad plenariam septem millium sexingentorum viginti quattuor praefatorum florenorum perceptionem; insuper vero ultra hanc summam quartam partem Reipub., prout aestimata per lustratores fuerit singulis annis pendat et persolvat [3]). Post perceptionem vero summae totius praedictae dictus G-sus Ioannes Zamoiski de proventibus eorundem bonorum omnium ad capitaneatum Belzensem pertinentium duo millia florenorum singulis quotannis in tesaurum nostrum ratione arendae, quam ipsi hisce litteris nostris concedimus, inferre tenebitur ac insuper quartam partem Reipub. quotannis itidem persolvere. Si vero, quod absit, ante perceptionem plenariam dictae summae eum mori contigerit, quicquid ratione facta illum non percepisse apparebit, id successoribus et haeredibus eius legitimis, antequam de possessione dictorum bonorum in praefata summa in litteris originalibus obligatorum a nobis vel successoribus nostris removebuntur, plenarie exsolvi debet. Quod vero ad bona a Capitaneatu Belzensi abalienata, deinceps vero post mortem modernorum possessorum ad eundem devolvenda attinet, de iis separatim nobis et fisco nostro a die apprehensae possessionis respondere et rationem sufficientem singulis annis reddere tenebitur. Promittimus autem verbo nostro regio pro nobis et Ser-mis successoribus nostris, quod nos et successores nostri praefatum G-sum Ioannem Zamoiski in possessione dicti Capitaneatus Belzensis ac omnium et singulorum eiusdem Capitaneatus bonorum ac etiam circa suprascriptum defalcationis summae ac post defalcationem locationis contractum ad extrema vitae ipsius tempora conservabimus successoresque nostri conservabunt, nec eundem Capitaneatum pro mensa, coquina aut alio quocunque nostro et

Reipub. usu et necessitate ipsi adimemus neque successores nostri adiment, ac ipso in vivis existente ante plenariam defalcationem et perceptionem summae sibi, ut suprascriptum est, defalcandae, illum de bonis in dicta summa in litteris originalibus patri ipsius obligatis redimere non consentiemus nec ipsis redimemus aut successores nostri rediment vel redimere consentient, neque post integram perceptionem praefatae summae ullo tempore maiorem, quam duorum milium florenorum arendam ab ipso poscemus, nec quicquam ab ipso Capitaneatu abalienabimus abalienabuntve, quin imo ipsum in possessione praefati Capitaneatus omniumque ad eum pertinentium iuxta litteras hasce ac earum omnes conditiones, clausulas et articulos conservabimus ac manutenebimus successoresque nostri conservabunt et manutenebunt ad vitae eius extrema tempora [4]). Quod omnibus quorum interest, nominatim vero terrae Belzensis dignitariis, officialibus et universae nobilitati, proconsuli, consulibus, advocatis, scultetis ac omnibus eiusdem Capitaneatus subditis denuntiamus mandantes, ut praefatum G-sum Ioannem Zamoiski pro vero et legitimo Capitaneo Belzensi agnoscant ipsique in omnibus pareant ac de reditibus omnibus de iure ac consuetudine Capitaneis Belzensibus praestari solitis respondeąnt, pro gratia nostra. In cuius rei fidem et testimonium evidentius sigillum nostrum praesentibus est appensum. Datum Varsoviae in conventione Regni generali die octava mensis Aprilis anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo secundo, Regni vero nostri anno quadragesimo tertio.

Sigismundus Augustus.

[1]) *Okolicznościach towarzyszących nadaniu mu tego starostwa por.*, Heidensteina, Vita Zamoyscii *12 i żywot na początku niniejszego tomu.*

[2]) *Por. Dodat. Nr. 10 uw. 3.* [3]) *Por. Nr. Dodat. z 2 VI 1577.*

[4]) Summaryusz dóbr. ordynacyi Zamoy. (*Bibl. Ord. Zamoy. Nr. 1580 str. 491*) *pod 12 II 1577* Bidgostiae *podaje* Conservatio circa capitaneatum Belzensem Ioanni Zamoyski per Stephanum Regem collata.

27. *Rekognicya Zamoyskiego, że opłacił kwartę z królewszczyzn.*

Rawa, 2 VI 1572.

Bibl. Ord. Zamoy. S. III. T. I. Nr. 2. Oryginał własnoręczny z pieczątką.

Jan Zamoiski, starosta Belski i Zameski, visnavam, zem dał czvarti czesczi podlug tei obliki, iąko mi sie upominali panovie deputaczi z p. pissarzem scarbu coronnego; naprzod z Belza z przilegloscziąmi slotich tisiacz

czterista trzidziesczi i siedm, grossi dvadziesczia i sescz, pyeniedzi piecz [1]. Item z Zamchu dviesczie dvadziesczia i osm slotich, grossi czteri, pyeniedzi siedm [2]. Item z Virzrachan [3] sto trzidziesczi i osm slotich, grossi dvanasczie, pieniedzi dziessiecz; z Potarzina [4], Zabcza, Rulikowa, Vsnego slotich sto i pietnasczie, grossi dvadziesczią i osm, pieniedzi siedmnasczie do scarbu R-pti w Ravie. Datum Ravae 2 Iunii 1572.

Idem qui supra manu propria.

[1]) *Na taką sumę z tegoż starostwa są 2 kwity deputatów z czerwca (bez dnia) 1577 i z 1 VI 1578 (Bibl. Ord. Zamoy. pl. 465 Nr. 12 i 14. Oryginał z pieczęc. podskarb. Bużeńskiego i ich własnor. podpisami).*

[2]) *Por. Dodatki Nr. 22 uw. 1.* [3]) *Por. Dodatki Nr. 17 uw. 3.* [4]) *Por. Dodatki Nr. 3, 6 i 21.*

28. *Układ Zamoyskiego z Janem Mniszkiem, starostą krasnostawskim w sprawach majątkowych.*

Warszawa, 4 VI 1572.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 89 Nr. 10. Oryginał z 4 pieczątkami i podpisami własnor. A tergo dopisek spółczesny inną ręką: Zapis spolni miedzi pani JM. p. starostą Belskim y p. starostą Crassnostawskim.

Ja Jan Mnissek z Wielkich Kunczicz, Starosta Krassnostawsky, i ia Jan Zamoisky, Starosta Belsky i Zamesky, oznaimuiemi, zessmi per confidentiam miedzi ssobą zapissy w actach Varssawskich roku tego ninieissego poczinili. Ja Jan Zamoisky JM. p. Janowy Mniskowy donatią wssy Zdanowa [1]) mei dziedzicznei, a ja Jan Mnissek JM. p. Janovi Zamoiskiemu dlugu czternasczie tissięczi zlotich tem spossobem, iss ia Jan Mnissek mam cassovacz ten zapiss darowizni p. Zamoiskiego na przisle swięto Trzech Kroliow, a ia Jan Zamoisky mam p. Mniska quitowacz ną tenze czass z szummi czternasczie tissięczi zlotich, do czego i ssami ssiebie i potomstwo nasse z obu stron obowiązuięmi, a ku więtsey wiadomosczi tego tessmi intercisi miedzi ssobą rospissali i renkami swemi wlassnemi podpissalissmi mi ie przi bitnosczi przyacziol nassich, ktorzi tess tu ssie renkami swemi podpissali i pieczeczi swe przicziśsnęli. Dan w Varssavie dnia czvartego czerwcza roku tissiącznego pieczssetnego siedmdziessiątego wtorego.

Jan Mniszek z Wielkich Kunczicz sst., Mikolay Mniszek z Wielkich Kunczicz sst., Jan Zamoiski, starosta Belski i Zameski, Rawal Orzechowsky z Orzechowcza.

[1]) *Por. Dodat. Nr. 23.*

29. *Konfederacya województwa bełzkiego.* Bełz, 21 VII 1572.

Bibl. Baworowskich we Lwowie. Ms. (Nr. prowizor.) 12 f. C9 — C11. Kopiaryusz spółczesny bisk. Konarskiego z nagłówkiem: Postanowienie i spisek wojewodztwa belskiego; *Bibl. sztabu generalnego w Petersburgu Ms. 37,529* (Teka Naruszewicza *redakcyi mniej pełnej*) *z r. 1785* „ex orig. arch. Regni" *pergaminowego, ale tak nadniszczonego pożarem, że tylko początek aktu został. Ten tylko urywek druk.* Noailles, Henri de Valois *III 159.*

My dygnitarze, urzędnicy, rycerstwo i wszystkie stany wojewodztwą bełzkiego i jego powiatów: bełzkiego, buskiego, hrodelskiego, grabowieckiego, także i miasta, wszyscy społem i każdy z osobna za zobopólną wiadomością i zezwoleniem jednostajnem sercami i myślami oznajmujemy tym listem naszem wszytkim wobec i każdemu z osobna, iż gdy pod ten czas za nieszczęśliwym rzeczypospolitej przypadkiem najaśniejsze książe, pan a pan nasz Zigmunt August z Bożej łaski, król polski i wielki ksiądz litewski *etc.* świętej pamięci dnia siodmego lipca w Knyszinie umarł, za ześciem wszytkiego domu Jagiełłowego, z któregośmy siedm królów jednego po drugim, nie mocą prawa jakiego dziedzicznego, ale za naszą wolną elekcyą dla tego domu przeciwko nam, koronie polskiej i przeciwko wolnościom naszem z rozmnożeniem ich chęciami do tego czasu mieli, widząc, z jakim niebezpieczeństwem rzeczpospolita nasza pod ten czas jest podana, i z miłości naszej powinny przeciwko jej o dobrem jej obmiśliwając, wolniej (!) i sami z swej chęci, mając wiadomość i obwieszczenie o śmierci Króla JM. od kasztelana naszego, do miasta Bełza dnia dwudziestego pirwszego lipca zjechaliśmy się, w którem naśladując przykładu przodków naszych, takieśmy miedzy sobą postanowienie i związek pod wiarą, poczciwościami naszemi dla zadzierżenia wcale rzeczypospolitej spólnej i ziem jej należących i dla pokoju naszego domowego uczynili:

Nąprzód ślubujemy i obiecujemy pod wiarą i poczciwościami naszemi mocnie stać i trwać w rzeczypospolitej naszej spólnej Korony Polskiej i Wielkiego księstwa litewskiego i ziem jej należących tak jako jej członek w swem własnem ciele, i że nigdy się od niej oderwać, dokąd nam nie telko majętności, ale i gardł naszych stawać będzie, nie dopuściemy, i że przeciwko tem wszem nieprzyjaciołom, tak postronnem, jako też, acz o tem nie rozumiemy, aby się którzy miedzy nami najdować mieli, wnętrznem, którzy tej rzeczypospolitej ziemie, zamki i insze miasta, miejsca, posiadać i od niej odrywać by chcieli, majętnościami [1]) i krwi naszej nie folgujac, wszyscy zobopólnie, żadnego nie wymując, powstaniemy ku skazie ich, i żądnego za królą i pana swego nie bedziem wyznawać, tilko

tego, którtyby od wszech stanów wszytkiej tej rzeczypospolitej, ktore do obierania króla podług prawa i zwyczajow nalezą, ktorzyby będąc wszyscy przodkow naszych obyczajem wezwani, zjechali się albo posły dostateczną mocą posłali, porządnie i podług praw i wolności naszych obran, oznajmion i obwołan beł. Także i przeciwko tem wszytkiem i każdemu z osobna, na gardła i majetności nasze nie oglądając się, powstaniemy, ktorzyby tak z obcych, jako naszej (!) [bez porządnej i wolnej electiej królestwo osieść abo kogo inszego sami przez sie bez wolej wszech wwieść i stawić chcieli, abo prawa, własności i złączenia ziem tej rzeczypospolitej, albo też stanow jej którezkolwiek, a zwłascza te, ktore do wolnej i porządnej electiej należą, łamali albo sie im upornie a gwałtownie sprzeciwiali. Także też przeciwko tem i przeciwko temu powstaniemy, ktoryby bez wiadomości senatu koronnego i tich, ktorem to podług tego prawa i zwyczajow starodawnich nalezi, za pieniądze od kogo inszego, niż od rzeczypospolitej wzięte, żołnierze pisać albo osobne jakie z postronnemi pany porozumienie mieć, poselstwa i listy do nich osobnie słać, albo posłane przymować chciał, abo z postronnych państw ludzie do korony i wielkiego księstwa litewskiego i ziem jej należących wwodzić, abo osobne jakie towarzystwa, bunty, praktiki, zwiazki z kimkolwiek tak w postronnych ziemiach, jako w Koronie polskiej i Wielkim księstwie litewskim przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu pospolitemu czynić wazeł się. Także też przeciwko tem wszytkiem i każdemu z osobna, ktoryby krola porządnie i wolnie obranego i electiej po zamknieniu jej sprzeciwił się. Obiecując królowi temu to tak obranemu wszelaką wiarę, uczciwość, posłuszeństwo i służby przystojne i uczciwe zawzdy oddawać, wszakże tak, iżby on przy koronaciej wszytkie listy, prawa, przywileje, wolności osób i stanów, tak duchownych, jako świeckich, ktore od kroláw i książąt naszych świętej pamięci mamy, nam poprzysiądz i potwierdzić i one trzymać i chować nienaruszenie beł powinien. Także acześmy sie dobrowolnie na ten czas pod to ruszenie przeciwko każdemu wyżej opisanem nieprzyjaciołom pod ten czas telko bez króla poddali, ten to król wolnie i porządnie obrany, gdy już po koronatiej mayestat królewski osiedzie, nas podlug praw i przywilegow (!) naszych starych zachowa, ani tego naszego poddania się pod to ruszenie pod ten czas na potym w obyczaj wwodzić będzie, ktoreśmy tilko dla tych niebezpieczeństw teraźniejszych dobrowolnie uczynili. O ktorych niebezpieczeństwach żebyśmy rychłą a pewną wiadomość zawsze miewąć mogli, wyprawieliśmy posła naszego Urodzonego Krystoffa Miekickiego do W-nego P. Jerzego Jazłowieckiego z Buczacza, wojewody ruskiego, hetmana koronnego, prosząc JM., aby nam o wszytkich niebezpieczeństwach znać dawać raczel; także aby takowego (!) na-

sze ruszenie porządne i nam i rzeczypospolitej pożyteczne beło, daliśmy nad sobą regiment W-nemu Andrzejowi hrabi z Tęczyna, kasztelanowi naszemu bełzkiemu i staroście Rubieszowskiemu, prze zeszłość lat W-nego Andrzeja Dembowskiego, wojewody bełzkiego, onemu jako temu, który się już rzeczypospolitej dobrze wysłużył, w tym folgując. A przy JM. dla spolnych rad za zobopolnem zezwoleniem przydaliśmy Ich M. pana Jana Zamojskiego, starostę Bełzkiego i Zameskiego, Jana Pileckiego, starostę hrodelskiego, Kristofa Niszczyckiego, wojewodzica płockiego, Jana Łazniowskiego, stanisława Łaszcza Strzemelca, tak wszyscy społem jako w niebytności którego abo których z Ich M. dla służby Rptej, wszakże tak, żeby się tem żadne ubliżenie nie działo urzędowi JM. pana hetmana koronnego i dygnitarzów, urzędników, którymby to przysłużać mogło. A na ten czas, gdy to nasze województwo gdzieindzie wyciągnie ku potrzebie Rptej, wojscy zamki w opatrzeniu i strażei swej mieć mają dla niebezpieczeństwa i zachowania żon, dzieci i domostw naszych. A mamy się ruszyć za obwieszczeniem JM. pana hetmana, a potem JM. pana kasztelana naszego siódmego dnia na miejsce nam oznajmione przez listy otworzyste, których po jednemu ma być do każdego starostwa posłane. Przytem opatrując bezpieczeństwo nasze domowe, obiecujemy słowy naszemi rycerskimi pod wiarą, poczciwościami naszemi, jeśliby kto pod ten czas bez króla zamki, miąsta, miasteczka, dwory, wsi, grunty tak duchownych jako świeckich osób najezdzacz chciał, albo komu dzierzenie dóbr tych, któreby kto im (!) przed śmiercią przerzeczonego króla święty pamięci trzymał, gwałtem odjął abo komu gwałt jaki uczynił, komu co gwałtem wział, kogo zranił w zamkach, w miastach, w miasteczkach, w dworze, we wsiach tak królewskich, jako którychkolwiek osób, tąk duchownych jako świeckich, także też na drogach, przeciwko temu i przeciwko jego pomocnikom wszyscy społem i nierozdzielnie, gdy to nam będzie przez list starosty abo podstarościego powiatu tego, w którymby taki złoczyńca najdował sie, aby (!) w któremby dobra jego leżały, abo takowi uczynek popełnion beł, oznajmiono, powstaniemy wszyscy pod wiarą, poczciwościami naszemi, będziem go mieć za bezecnego, garł (!) go zbawim, dobra jego spustoszym. Także też i przeciwko temu, któryby z nami powstać nie chciał, albo takowego przechowywał i foldrował, powstaniemy, będziem go mieć za bezecnego, gardła go zbawiem, dobra jego zniszczemy. Folgując przytem potrzebom ludzkim zmówiliśmy się na to wszyscy jdenostajnie i zezwoleliśmy się, aby protestacie, recognicie wszelakie z opisów wszelakich przed akti grodzkiemi bełzkiemi, buskiemi, hrodelskiemi, grabowieckimi pod ten czas bez krola uczynione, ważne i mocne były miane [1]). Także też zezwoliliśmy się, aby

przez ten wszytek czas, poki krola nie obierzemy, fatalia nie mają nikomu wychodzić. Co wszystko pod wiarą, poczciwościami naszemi nienaruszenie dzierzeć obiecujemy do koronacyej nowego króla, po której ten spisek i zwiazek nasz niema miejsca mieć, ale we wszystkim mamy się do uchwał statutów zwykłych porządków koronnych wrócić, wszakże tak, żeby i po koronacyej protestacje, recognicye, zapisy pod ten czas nim króla będziem mieć uczynione, gdy będą u sądów pokazane, miesce miały. Której rzeczy tu (!) świadectwa pieczęci nasze tu do tego listu przywieszone są, to jest Wielmożnych Urodzonych i Szlachetnych: Andrzeja hrabie z Tęczyna, kasztelana bełzkiego, starosty hrubieszowskiego, Mikołaja Łysakowskiego, kasztelana chełmskiego, jako w ziemi bełzkiej osiadłego, Jana Zamojskiego, starosty bełzkiego, zameskiego, Jana Pileckiego, starosty hrodelskiego, Alexandra Łaszcza, starosty chełmskiego, Piotra Cieciszewskiego, starosty grabowieckiego, Jana Łaszcza, podkomorzego bełzkiego, Stanisława Trojana z Ostrowa, chorążego bełzkiego, Macieja Makosieja, wojskiego bełzkiego, Stanisława Łaszcza Niechdewskiego (!), wojskiego hrodelskiego, Andrzeja Łaszcza z Obrowca, wojskiego lubaczowskiego, Piotra i Krzistofa Niszczyckich, Jana Łazniowskiego z Dłużniowa, Ambrożego Łaszcza z Obrowca, Szczęsnego Jagackiego, Jana Lipskiego z Lipska, Stanisława i Krzystofa Miękickich, Łukasza i Marcina Oleśnickich, Bartosza Łaszcza z Kobla, Piotra Piwa z Opolska, Jana Łaszcza Świrchowskiego, Zygmunta Trzcińskiego, Jana Zawackiego z Teniatyna, Jana i Seweryna Drohiczyńskich, Jakuba Wozvczyńskiego, Jana i Marcina Kmickich, Floryana Andgierza z Łuczyc, Stanisława Żulińskiego, Krzczona Suchodolskiego, Wojciecha Waliaptego, Piotra, Macieja Komorowskich, Wojciecha Skrzetuszowskiego z Duński Malchera Korczmińskiego, Tomasza, Mikołaja, Józefa Rogalów, Piotra Janusza Nowosieleckiego, tak imieniem swym jako wszystkich innych braciej.

[1]) *Dotąd tylko w Ms. Petersburskim, w którym poniżej umieszczono uwagę* „Ta kopia wypisana z oryginału pergaminowego od pożaru ognia spalonego, 1785 roku d. 13 maja, przy którym tylko klauzurki pergaminowe zostały bez pieczęciów". *Data nie odnosi się do czasu pożaru, ale do czasu wygotowania kopii, jak porównanie z innymi kopiami tegoż Ms. wskazuje.*

[2]) *Por.* Heidenstein, Vita Zamoscii *13*. „Zamoyscius in Belzense conventu duas potissimum eius rationes proposuit: unam, ut iudicibus certis constitutis iudicia interregni tempore nihilominus exerceantur, alteram, ut poenae, quae Regibus superstitibus iure violentis irrogantur, interregni tempore duplicarentur - - - visque, quae aliis temporis privati iudicii esset, publici per interregnum iudicii poena puniretur

30. *Instrukcya dana od sejmika Zamoyskiemu jako posłowi na konwokacyę warszawską.* Bełz, XII 1572 [1]).

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1156 (kopiarjusz z końca w. 16) str. 189. Nagłówek czerwonym inkaustem.

Instructia posłowi [a]) z Woiewodztwa Belskiego na convocatią warszawską po śmierci Sigmunta Augusta.

Pan posel nasz, odniowszy do Ich M. panow Rad do Warschawy rzeczy nizey opisane, nie bendzie nicz stanowil więczey ani sprawowal, alie telko odpowiedz wziąwszy, do nas szie wroczy, w czym rozumiemy, isz nam ną wierze y statecznosczi iego nicz nie zydzie.

Naprzod obmowy nas, ze poslow na ten Seim nie posylamy cum facultate tractandi dlia tego, isz takowe Seimy nigdy pod takim czasem nie bywaly i ze Ich M. s prawa pospolithego nie maią moczy podczas interregni skladacz seimu, iedno ku electiey. Bo aczesmy pewni są milosczi ich M. przeczywko Rptey y sobie, zaczym nie trzeba się nam obawiacz, aby co przed rycerskim stanem mieli lowiċz, alie ogliadaiącz szie na potomne czasy, ktorych mogą bydź inaksze rady y chenczy inakszey przeczywko Rptey y stanu ryczerskiemu, tedy przegliądamy to, isz gdyby belo wolno Ich M. panom Radom seymy skladacz ku czemu inszemu, nie ku electiey, tempore interregni constitucie kowaċz, nie trzebaby iusz krolia, boby wszytkie regalia iusz przy nich zostaly, y moglby stąd urosċz iaki uczisk stanu Ryczerskiego y to, zeby electie nigdy nie dochodzily. A chocz Ich M. raczą skladaċz ten seym telko ku pewnym artykulom, wszakze isz Ich M. cheząą, aby in iis articulis zupelną mocz czi poslowie mieli, tedy takowe to są artykuly, ze gdyby się o nich takowego seymowania przyklad na potomne czasy zostawil, mogloby stad ublyzenie stanu ryczerskiego w obieraniu krolia napotym kiedy urosċz, zeby nie wszyscy, alie poslowie thelko beli do electiej przypusczeni; bo gdyby szie podalo w mocz tym panom poslom, aby namowily sposob electiey z radami, tedyby mogli taki namowiċz, zeby ryczerstwo belo od niego odstrychniono, na czem kazdemu, aby krolia obieral, gdyz to iest fundament wolnosczy kazdego, naliezy. Item gdyby sie w mocz dalo Seimowi temu opatrzyċz obronę woynę, y zolnierzom, mozonoby nas wszytki pod ten czas ruszyċz, a telkoby takowy seim bez nas krolia obieral.

Potym isz Ich M. raczą to przekladaċz, isz trzeba opatrzenia bespieczeństwa ziazdu tego i zeby bel bez tumultu, tedy opowie, zesmy to iusz dobrze opatrzeli spiskami naszemi, ktoremismy szie obowiązali pod poċzċzywoscziami naszemi przecziwko temu, ktoryby namnieiszy gwalt albo zbythek na tym ziezdzie uczynil, powstaċz, y czyniącz spiskom swym radzi do karania, iesli zeby ktory tak występnie szie zachowal, urzendowi Marszalkowskiemu dopomozemy za obwiesczenia panow deputatow naszych, ktory obo-

wiązek nasz samych przez nas sam uczyniony tem waznieiszy bendzie, a nisz gdyby kto iny stanowil czo na nas y urząd Marschalkowski maiącz pomocz wszytkiego Ryczerstwa do karania wystempnych, za temi spiskami bedzie poteznieiszy.

Co sie dotycze sposobu electiey, zeby zaden nie bel uposliedzony, a zeby sie y krotcze y spokoinie wszytko odprawowalo, tedy taki porządek przy tey sprawie niech bendzie, iakim woynę sluzemy, gdyz zatym wszyscy mąmy ten przywiliey obierania sobie pana, isz z nas ma obronę Rptey. A tak abysmy w woiewodztwach swych stali y wotowali, y naprzod kazde woiewodztwo z osobna zgodzilo sie na iedno, a potym wszytkie woiewodztwa zeby sie zniosly, y zeby ten panem bel, na ktorego nie moze-li bydź, aby wszitki woiewodztwa, tedy wzdy dwie albo trzy czesczi ich przeczywko iedney zgodzily szie. Na koniecz y wszeliaki iny porzadek od'awaniu glosow na krolia na on'czas przyimuiemy, telko aby zaden szlięchczicz nie bel uposliedzon. Isz to dobrze baczelismy, czo Ich M. raczą przekladaćz, ze acz teras pokoy mamy, alie skoro sie krol obrany ogloszi, zaraz na Rzptą potrzeba przypadnie, a tak dlia tey przyczyny spisalismy sie bydź gotowi, ze mamy te gotowosćz przy electiey pokazaćz wszyscy, bo do tego kazdy bendzie ochotnieiszy, gdy w wolnosczi obierania krolia nie bendzie uposliedzon, y prendzey moze szie wszeliakim niebezpieczenstwom zabiezećz, gdy sie ruszemy zaraz bendącz gotowi z electiey tam, gdzie bendzie niebezpieczenstwo, anisz gdybysmy dopiero w domiech zbieraćz sie mieli. A nakoniecz ta sama gotowosćz nasza moze nieprzyjaczielia odstraszyćz, ze szie tak latwie o nas nie pokuszi. Ktora przyczyna bela, zesmy to przedszie wzięli nieiaką iną, albo czego Boze uchoway, abysmy Ich M. panom Radom dufacz nie mieli, ktorym dalibog y sluzyćz y wszeliaka uczczywosćz y tam y wszendzie wyrządzaćz, iąko iestesmy powinny, tąk chczemy y naszemi ućzćzywemi slowy Rycerskimi obieczuiemy, gdyz o Ich M. sczerey y stateczney, a zadnemi praktykami nienaruszonei chęczi y wierze przeczywko Rptey rozumiemy y ze ią na on czas y zawzdy po Ich M. poznąmy, nie wątpiemy. Co sie dotycze obrony potoczney, aby ią Ich M. raczeli odprawowaćz s prowentow stolu Kroliewskiego, iako czynili przodkowie Ich M. czasow takowych, o czym Ich M. liepiey wiedzą. Wszakze z warunkiem slusznym, zeby czi liudzie nie beli nikomu powinni, iedno wszytkiey Rptey, czego JM. pan podskarbi dozrzećz bendzie raczel, iakoby wszytka Rpta s tego contenta bela i zeby pieniądze nigdzie indzie nie bely chowane, iedno w skarbie Coronnym y nikomu ynemu nie bely dawane, iedno ku pożytku wszech stanow y wszitkiey Rptey. Przelozycz przy tym Ich M., iakie to niebezpieczeństwo Rptey nieszie, ze szie ta electia tak dlugo wliecze, a z wieczszymby iescze belo, gdyby sie do liata

zwliokla, gdy wielie niaprzyacziol na nas bendzie sposobnieiszych. Proszicz Ich M., aby Ich M. raczely nam electią zlozycz czo naprendzey, aby sie zimie koniecznie odprawila; czego iesliby Ich M. nie uczynili, tedy opowiedziecz sie, isz musziem tego nie czekaćz, a sami bez skladania czasu Ich M. ziechaćz sie, w czym nas Ich M. nie bendą mogli slusznie winowaćz, abysmy czo Ich M. nad przywiliey krolia Zygmunta [3]), ktorym Ich M. iest zwierzono skladanie seimu, uwlaczaćz mieli, gdyż tak wielie czasu upłynęło, przez ktory Ich M. tey wszey wladzey uzycz mogli. A tak iesli to iescze powloka, tedy więcz gdy czo przeczsziewezmiem, niech to swemu zaniechaniu Ich M., a nie nam przyczytaią. Item proszicz Ich M., aby nąm wieliom traktatow inych electiey na on czas, gdy bendzie, nie zatrudnialy, zeby sie zaras odprawowacz mogla, azeby sie rycerstwo dlugo nie trudzilo y nie tracilo; a zwlascza revisią wszytkich Statutow na ten czas rozumiem bydź niepotrzebną, gdyz ta nąm y napotym nie ucziecze, telko teras nam warowacz trzeba, czo nąm ma bydź pąn powinien, a tak moze sie to odprawicz niebarzo wieliem artykulow, na ktore szie teize godziny zgodzicz mozęmy, gdy bendą takie, aby wszytkim stąnom rownie beły pozyteczne.

Effekt tego wszytkiego poselstwa niech tęn bendzie, aby nam pąn posel nasz przyniosl czas y miescze pewne electiej, azeby przed liatem, i zeby nąm dal znacz, iesliby trzeba belo, abysmy za niem iechali, zwlascza iesli śie yne ziemie do thego miecz bendą.

[1]) *Na początku XII 1573, por. Listy Nr. 14 uw. 1.*
[2]) *T. j. Zamoyskiemu. Porównanie z Nr. 14 dowodzi wpływu Zamoyskiego na ułożenie niniejszej instrukcyi.* [3]) *Por. Listy Nr. 14 uw. 6.*

31. *Mac. Topornicki, podstar. zamechski protestuje urzędownie przeciw gwałtowi gromady wsi Łukowy (por. Listy Nr. 36 i 37).*

Zamch, 12 V 1573.

Bibl. Ord. Zamoy. T. V. Nr. 126 a. Minuta własnoręczna Topornickiego (por. Dodat. Nr. 33).

Duodecima Maii ve wtorek sviąteczny Anno Domini 1573 voznem zjemskyem y generalem, Jurkiem z Lucovey, y slachthą: Jakubem Charlynyskyem, Stanislavem Tvardowskyem, Mikolaiem Garvolynyskyem osviadczenye stalo szję z strony Urodzonego Maczyeya Topornyczkiego, albo podobno lepyey z strony JM. Pana Starosczyney [1]), na wszysthką gromadę Lucowską, jze ony bez wszelakyey przjczjny na przerzeczonego Maczjeya Topornyczkjego gvaltu zavolaly y w dzvony dzvonyly y konya pod nyem ranyly, y slugę mu albo klyucznyka zamkovego zabyly. Ktorem voznem

przerzeczonem, Jurkyem z Lucovey y slyachthą ten gvalt osvyadczono y mordersthvo. Jakoz yescze zastaly zabytego tego to Jwana slugę, ktoremu rani zadaly, jenę (s) w ręke, a dwje w glowę. Zastaly tez jescze spustkow zacziossanych pelno u kolowrota y myedzj karczmamj y na czmyntarzu, ktoremy na nye wtenczas cziskaly. Ten gvalt szyę stal prima Maii, a osviadczono go voznem duodecima Maii trzeci dzjeny y gvalt y zabitego juz w koscziele leząￄczego, a umarlego.

[1]) *T. j. Jana Zamoyskiego, starosty Zamechskiego.*

32. *Stany R-ptej zapewniają Zamoyskiemu zwrot kosztów podróży do Francyi.* Warszawa, 20 V 1573.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 6. Nr. 26. Kopia z XIX w.

My Radi Duchowne y Swieczkie thakże Deputaczi od riczerstwa na Seimie walnym do Electiei nowego Pana w Warszawie ad sextam diem Aprilis złozonei i zebranei oznaimuiemi wssem w obecz tak teraz ninieissem y napotem bendączem, iż za potrzebą Rptei uzilissmi w tem et autoritate nostra iniunximus, aby JM. pan Jan Zamoiski, starosta Bełski [1]) y Zamechsky, do Franciei po Krola JM. przez nas wolnie obranego, Xiąże Adegaweńskie, yednem posłem miedzi ynemi yechał, czego on chcząￄcz w tem słuzicz Rptei podiał się. A iż s skarbu pospolitego Coronnego na wyprawę y widatek potrzeb w drodze nye iest opatrzoni, tedi mi publice et privatim to yemu cavemus, ze z dobr tech Rptei, ktore w dzierzeniu yego szą, tak tego roku yako na potem przipadaiayączech, ten sumpt, któri slusnie pokaze, bendzie yemu dostatecznie na liczbie przięt zaplaczoni; a yesliby Pan Bóg smiercz nań przepuscził, tedy to ma bycz potomkom yego y successorom yego nagrodzono [2]). Ktorei rzeczi ku swiadecztwu pieczenczi nasse szą prziczissnione. Dan w Warszawie dnia XX mieszącza Maya Roku Pańskiego MDLXXIII.

[1]) *Na czas nieobecności Zamoyskiego laudum województwa bełskiego z 15 VI 1573 postanowiło* „yz JM. p. starostha Belskyey (!) odyezdzaiącz za wolą wszech stanow coronnych, kthore byly na electyey, do Francyey w posselsthwye ku przyprowadzenyu J. Kr. M. nowoobranego y yako prawy milosznyk wolnoszczi riczerskyech, bendącz brathem naszem, nye chcząￄcz mymo wolnoszczi naszi jurisdicyey groczkyey nykomu podawacz, any yey urzendowi sswemu zostawiacz bez wolyey wssech, przed namy przelozycz raczyl; thedy spolem s nyem ku sprawam urzendowy yego staroszczyemu wedle confederacyey nassey napyrwsey nalezączym do przyazdu yego deputuyemy urodzonego p. Maczyeya Makoszyeya, woiskyego Belskiego, y urząnd zwykley pana staroszczyn przy nyem, kthory sprawy urzendowe w kazde dwye nyedzeyly sandzycz bendzye; a do obrony dobr starosthwa Belskyego w granyczach: Ich M. pana chorążego

Belskiego (*Stan. Trojana*), p. podczassego chelmskiego, (*Jana Łaszcza*), p. Łucasza Olessnyczkyego z zwyklem urzendem pana Starossczinem, kthory thes y pozythkow yego doglendacz bendzye, deputuyemy - - (*Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1771 nr. 4, kopia spółczesna*: „ex actis constrensibus belsen. extractum" *pod pieczątką Zamoyskiego*).

[2]) *Według spisu posłów miał Zamoyski z sobą „sługi"*: Pawła Orzechowskiego, Jana i Stanisława Sarnickiego, Stanisława Żółkiewskiego, Jerzego Karmańskiego, Zaporskiego (*Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1401 f. 79*).

33. *Zamoyski wraz z deputatami wydaje wyrok zaoczny mieszkańców wsi Łukowy za gwałt popełniony.* Zamch, 1 VI 1573.

Bibl. Ord. Zamoy. T. 5. Nr. 126 b. Minuta własnoręczna Topornickiego.

Anno Domini 1573 prima die Iunii JM.[1]) tu będącz w Zamchu posadzil thu na zamku pana chorązego Belskjego, p. Stanislawa Troiana z Orlowa, p. Stanislava Fredra s Pleszovicz, p. Jana Vyerzbyczyczkyego, p. Sebestiana Chmieleczkyego, p. Valantego Fredra, Andrzeya Janovskyego, voyta Lucowskyego, chcządcz szyę vyvyedzyeczj statecznye od Lucovyan, czobi za krzjwdę myely od Maczieya Topornyczkyego, podstarosczíego Zameskyego svego, chcządcz przez thi p. deputati uczynycz jem s nyem spravyedlyvoscz, jeslybi byl czo yem vynyen, chcządcz tez y yemu uczynycz spravyedlivoscz, przecz a dlyaczego na gvalt nany dzvonyly y volaly y czyskaly, y pacholika albo klyucznika zamkovego zamordowaly[2]). Przetoz mocza svoyą starosczją, jako ż ramyenya krolewskyego, gdyz szyę to traffylo in interregno, y moczą p. deputatow oznaymyl yem JM. dvye nyedziely przedtem przez voznego a slyachthę, aby konyecznye pod gardly a mayętnosczyamy svemy na zamku Zamchu stanęly a o ssobye sprawę daly. A yz na tho dlugo czekaly Jch M. panowje, yzbj stanęli ktemu, to jest do poludnya, a zadnego nye bylo, any stanąl, JM. y Jch M. pp. poslaly tegoz dnya, gdy yuz hora solita następovala, to yest eodem die, ut supra, 1 Iunii znow voznego y slyachtę do nych y voytha ych Andrz*eja* Janowskiego, roskazuyącz jem przez voznego Jurka tamze z Lucovey, Andrzeya Jano*wskiego*, Stanislava Horiszowskiego, Jakuba Charlynyskyego, Jachima Petrouicza etc. Przed ktoremy povyedzyely s tumultem, z wrzaskyem, yz nye stanyemy. Jakoz nye stanęly. Jch M. pp. kazaly znow volacz voznemu yuz na zamku, abj stanęly do czvartego razu, na czo czekaly usque ad horam solitam. A gdyz nye stanęly, JM. y z Jch M. skazaly je wszytkj na gardla y mayętnosczj ych na Krolya albo na Rptą na ten czass. Priczem bilo velye godnych vyary lyudzy etc. W Zamchu prima Iunii.

[1]) *t. j. Zamoyski.* [2]) *Por. Nr. 36 i 36 i Dodat. Nr. 31.*

34. *Opis przyjęcia posłów polskich w Metz i przemowa Zamoyskiego do gubernatora.* Metz, 4 VIII 1573.

Bibl. hr. Tarnowskich w Dzikowie Ms. z XVI w. i Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1401, kopiaryusz z XVII w. (Dziennik legacyi Górki por. Listy Nr. 15 uw. 1).

Die 4 Augusti. Przyezdzaiąc spolnie wsziscy [1]) ku Meczu, zaiachal nam w droge Gubernator Miasta y powiatu Meckiego Monsuor Iwan Thewal s kilkiemnaście ossob pocztu swego. Dossic daleko od miasta podkawszy się z namy, zsiadl z konia, y gdizmy się wsziscy z wozow swich zsiadszy w kupe zessly, the krotką rzecz do nass iezikiem francusskym uczyniel:

Mciwy Panowie! Z zalością thego uzywam, ze WM. w they drodze wielkiego niewczassu uzywszy, liedwie wedle potrzeby podeymowany y tractowany tu bydz będziecie mogly. Iednak nie wąthpię. ze to WM. z laską przyiąc, a w czym WM. niedostatek miely, czassowy themu przipissować tho, a nie czemu inszemu będziecie raczely. Imieniem krola J. M. Pana swego WM. wdzięcznie przimuię y starac się o tho będę, aby tho WM. poznac mogly, ze z ossoby mey na chęcy y zyczliwoscy powolnoscy nic nie znidzie. Przytym prosiel, aby the przemowę iego krotką, nie tak iako od oratora, ale iako od soldata z laską prziięly.

Na tho J. M. Pan Starosta Belsky, ktory nąm ięzikiem Polskym tho, co on mowyl opowiedzial, nie wiem iezly s poruczenia nass wszech, iednak za pozwolieniem niktorych zasię iemu po łacinie in hanc fere sententiam odpowiedzial:

Mciwy Panie Gubernatorze! W iakim powazeniu nietilko u korony Polsky stanow, ale u wszech ludzy w niey Krol JM. Francussky, Pan nasz Mciwy, byl y iest, stąd tho poznać się moze, ze my pominąwszy wielie innich candidatow zacnych y przednieiszich xiązath krzescianskych, ktorzy sie o tho krolestwo staraly, brata J. Kr. M. za krola y Pana sobie obralizmy. Thesz chęc y powolnosc J. Kr. M. zachowac, y pokazować iezdezmy gothowy. A isz nass imieniem J. Kr. M. tak wdziecznie przymować WM. raczy, J. Kr. M. naprzod thę laskę y WM. za taką chęc a wdzieczności pilnie dziękujemy, nic sobie więcey nie zycząc, iedno abizmy Ich Kr. M. obu w dobrym zdrowiu a iako naprędzy ogledać mogly.

Zathym nass do miasta w dwor Xiedza Kardinala Lotarinskiego [2]) z gwardią zoldatow magnifice prowadzono, strzelbe wielką z murow, bast y w rinku, gdizmy w dwor wiezdzaly, puszczono. Tamezmy na palacu wsziscy iedly.

[1]) *Posłowie polscy wysłani do Henryka Walezego.* [2]) *Karola Gwizyusza.*

35. *Fragment mowy Zamoyskiego do elekta Henryka, w której imieniem posłów prosi o wyznaczenie miejsca i czasu posłuchania.*

Paryż, 24 VIII 1573 [1]).

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1729. Własnoręczna zapiska na arkuszu minuty paktów konwentów. (17 V 1573.)

. . . . Qua firmissima spe, quemadmodum Ser. Vestrae Ordines Regni Poloniae et Lituaniae potestatem et dignitatem regiam contulerunt, ita etiam nos huc ex comitiis legarunt, ut ea, quae ad Ser. Vestram in Regnum nostrum advocandam spectant, legibus ac more maiorum, ac item ea, quae circa electionem decreta ac pacta et conventa sint, exequeremur. Ad quorum rationem ac ordinem Ser. Vestrae declarandum Ser. Vestram, ut nobis Ser. Vestra locum et tempus assignet, Ser. Vestram etiam atque etiam precamur.

[1]) *W dyaryuszu Górki (por. Listy Nr. 15 uw. 1) pod dniem 24 VIII 1573 zapisano:* I tak Ich M. (posłowie) bili między ssobą postanowili, zeby s pośrzodka siebie do Krola J. M. poslaly, prosząc J. Kr. M., aby czas ku przesluchaniu tych rzeczy, s ktorimy do J. Kr. M. przyiachaly, ym zlozic co nairichly raczyl (*por. też* Heidenstein, Rer. polon. *37. b). Zapewne Zamoyski nie tylko koncypował tę mowę, ale też był tym, którego posłowie wysłali do króla.*

36. *Wystąpienie Zamoyskiego wobec Henryka w sprawie konfederacyi warszawskiej.* Paryż, 1 IX 1573.

Ms. Bibl. hr. Tarnowskich w Dzikowie z XVI w. i Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1401. Kopiaryusz z XVII w. (Dziennik Górki, por. Nr. 15 uw. 1).

Na audyencyi posłów u Henryka Walezego z powodu protestacyi biskupa Konarskiego przeciw konfederacyi warszawskiej pan starosta Belsky pokazując to J. Kr. M., że tamta protestacia publico privilegio iusz derogować nie moze, okazal decretu copią. w którym są imiona tych wszitkich spissane tamtych protestantów [1]) y tych, ktorzy thu są, ktorzy z namy wespolek zgodnie przy electii na the wszitkie articuly pozwolily y rękamy sie swimy za to podpissaly, - - co się autentice W. Kr. M. pokaze. A tak chociasz są w tę protestacią wpisany, tedy nam to zadnego impedimentu czynic nie moze, bo się więcy wiara dac musy publico privilegio. Przythym prosiel J. Kr. M., aby sie J. Kr. M. na thym bawic nie raczyl, a iusz z namy to konal, s czymezmy do J. Kr. M. przyiechaly. Tho gdy

J. Kr. M. Pan nasz usliszał, rozmowil sie z Radą swą o thym. Pothym rozmowiwszy się z nimy, taky nam respons dał: - - - the wszitkie articuly mnie od was podane, y potwierdze y poprzissięze - - - za ktorą laske I. Kr. M. pothym postawszy wsziscy podziękowalizmy będąc s they laskawy odpowiedzy Krola Pana swego wdzięczny. Albowiem w thym takym zatrwozeniu belizmy bardzo strwozeny inakszy się odpowiedzy spodziewaly. Za ktory respons od nas X. Biskup dziękowal, zapomniawszy protestaciey.

[1]) *T. j. protestujących przeciw konfederacyi warszawskiej.*

37. *Przemowa Zamoyskiego do Henryka Walezego.* Paryż 13 IX 1573.

Ms. Bibl. hr. Tarnowskich w Dzikowie (kopia z XVII w.) i Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1401 str. 216 (kopia z XVII w.) [1]) *Druk.* Ioan. Sarii Zamoscii, Belzensis et Zamechensis Praefecti ac in Galliam legati oracio, qua Henricum Valesium Regem renunciat . . . Lutetiae Parisiorum. Ex officina Federici Morelli, typographi Regii MDLXIII cum privilegio Regis; *2-ie wyd.* Lugduni, apud Michaelem Iovium 1574 cum permissu; *3-ie wyd.* De rebus in electione, profectione, coronatione Henrici, regis Poloniae, in Gallia et in Polonia gestis. a Stanislao Rescio. Romae MDLXXIIII *przedruk 3-iego wyd.* L. Niedźwiecki, Paryż 1864 *zob.*: Heidenstein, Rer. polon. *42—3.*

Si ad alium, quam ad te summis non modo generis ac fortunae, sed etiam animi ingeniique ornamentis praeditum, ab ordinibus Poloniae ac Lituaniae regnum deferremus, Henrice Princeps Serenissime, pluribus nobis de magnitudine huius muneris omnique officio regio nunc disserendum, Rexque ipse creatus ad studium laudis et cogitationes tanto fastigio dignas suscipiendas excitandus atque inflammandus esset. Sed cum Deus Optimus Maximus comitiis Camonensibus creandi causa Regis habitis, ita studia nostrorum hominum direxerit, ut cum publica salute et dignitate consentirent, quemadmodum te creato Rege asperitates et difficultates Reipublicae nostrae quasvis iam facile depelli et superari posse confidimus, ita nos hoc labore quoque levatos esse videmus.

Superioribus temporibus necessaria haec fuit legatis, qui ad Reges advocandos mittebantur, oratio, cum bene meritorum de libertate nostra imperioque Regum filios patres maioresque nostri regnare iubebant. Quod tamen ita feliciter nobis succedebat, ut pietati nostrae erga defunctos Principes novorum Principum in Rempublicam nostram beneficiis satisfieret. At nunc quando summus honos hic a nobis non maioribus tuis, sed tibi tributus est, facto adeo eximio et singulari a nobis de te iudicio, quis locus nobis pluribus verbis, aut admonendi, aut cohortandi tui relictus est?

Quamobrem cum mihi et collegis meis, hisce Senatoribus amplissimis et Patriciis nobilissimis, id oneris impositum sit, ut, quemadmodum ante ad Camonum in Polonia Rex omnibus faventibus renuntiatus es, ita te hic quoque more institutoque maiorum in hoc tam augusto loco tantaque frequentia hominum Regem renuntiemus, abunde me pro virili huic muneri satisfecisse arbitrabor, si ante solemnem renuntiationem, primum, quibus de causis te ad fastigium regium sufragiis nostris extulerimus; deinde, quale regnum habiturus sis, exposuero; postremo vero, quid homines nostri non tam a te requirant, quam expectent, brevissime attigero.

Quibus in rebus explicandis, cum et de te et de nobis ipsis verba nobis facienda sint, ita orationem meam temperabo, ut nec tuae gravitatis, quod te praesente haec dicentur, nec nostri pudoris oblitus, sed de te pro rei magnitudine modice, de nobis modeste esse locutus omnibus merito videar.

Multa tibi, Henrice princeps, ad regiam potestatem obtinendam apud nos subsidio esse ac viam quasi praemunire poterant: Valesiae familiae nulli in terris secundae dignitas, Gallici nominis splendor, magna commoda magnaeque opportunitates, quae eiusdem sanguinis Regibus apud nos et Gallos imperantibus, ac iis auctoribus et principibus societate inter nostros ac Galliarum populos sancita, nobis accederent; tum aequissimae propositae dominandi et iuris nostri tuendi et amplificandi leges, adiectioque vectigalium patrimonii tui. Nonnihil etiam tibi suffragatam esse posset aliquis existimare deligendi Regis ex ea gente securitatem, cum qua non modo universis publice nulla bella, nullae offensiones fuerunt, sed vix cuiquam privatim tot saeculorum intervallo ulla controversia intercessit.

Non levia quidem haec sunt, Princeps Serenissime: sed si quis rem intentis, ut aiunt, oculis, accuratius consideret, ea adiumenta causae tuae, non firmamentum fuisse reperiet.

Nam primum, si quae familia digna fuit honore hoc summo, certe eae, quae cum Jagellonibus aliquo sanguinis vinculo coniunctae fuerunt, nisi praesens rerum status impedisset, dignissimae erant. Etenim Jagellonibus tantum nos debuisse libenter profitemur, quantum etiam illorum stirpe extincta ad affinitates possit redundare, quod eorum consiliis, vigilantia, legibus, multas partes Reipublicae ab initiis fundamentisque constitutas, ius et libertatem nostram firmatam, stabilitam, auctam ac ipsum imperium, quod a superioribus Regibus acceperant, coniuncta Lituania, recuperata Prussia, defensa Livonia, duplicatum habemus.

Nec iniquo animo feres, Henrice princeps, nobilitati domus Valesiorum nobilitatem Austriorum domus aequari, qui ob iustae et moderatae

dominationis laudem a multis populis expetiti iam aliquot aetatum intervallo tot opulentissimis ac potentissimis regnis ac ipsa augusta Romani Imperii dignitate potiantur.

Ut Ioannem Moschorum Principem praeteream, qui generis sui claritatem ex longo et ab aliquot saeculis nunquam interrupto stemmatum ordine, Graecorumque etiam imperatorum imaginibus collectam, morum feritate contaminavit.

Quod vero ad nominis Gallici gloriam spectat, compertum nobis est, hanc et nunc summam esse et in omni memoria summam fuisse, ut annales non modo vestri, sed Graecorum etiam, populi Romani multarumque gentium ac in his et nostri testantur. Scimus Gallos priscis temporibus res maximas bellis gessisse, Romanis, rerum quondam dominis, supra trecentos annos terrori fuisse ac ipsam Romam, orbis terrarum imperii sedem, cepisse, non modo in Europa, sed in Asia etiam transmisso mari multos populos delevisse, regna condidisse. Scimus item Gallorum arma proximis temporibus illustria fuisse, et nunc apud eosdem disciplinam bellicam artemque militarem vigere; scimus Gallos omni sapientiae, pietatis ac humanitatis commendatione iam inde ab initio floruisse, nunc vero cum Italia, unica exquisitioris eruditionis ac artificii et cultioris ac humanioris victus parente, de litterarum, scientiae ac omnis elegantiae gloria certare; scimus integritate, iustitia, fide, temperantia Gallos a nulla gente superari.

Omitto alias nationes, quibus tantum vos ipsi tribuitis, quantum homines, qui certam ac firmam fiduciam in virtute sua collocant, alienae virtuti tribuere debent. De his tantum loquar, a quarum Principibus legationes ad comitia nostra venerant.

Vos Germanos fratres vestros in omni virtute vobis similes ac prope geminos, unde nomen optimae ac fortissimae genti inditum est, praedicatis; nos vero eorum ingenia stabilia et solida, factorum et dictorum constantiam et castitatem incorruptam intrepidorumque animorum invictum robur laudamus.

Nec Suecum nomen, ab eadem stirpe cum Germanico profectum, minoris facimus.

Praeterea vero minime nos rerum gestarum ac morum nostrorum et naturae commendatione dissuadente et veritate prohibente poenitet aut Regi nostri sanguinis parere poenituisset, cum non desint nobis in Polonia, Lituania ac Russia nostra viri, etsi non regio genere, at regio certe animo, prudentia, fortitudine, innocentia, continentia omnibusque belli ac pacis artibus excellentes. In Piasto sane, quamquam non modo nullis honoribus ante usa, verum etiam ne patricia quidem ex domo ad fastigium regium evecto eiusque posteris, qui cum apud nos annos amplius quingentos

regnassent, his legibus ac institutis, quibus ius, libertatem et dignitatem nostram adhuc tuemur, Rempublicam nostram formarunt, ac longe et late patens et opibus ac gloria florens regnum, quod deinceps Jagellonibus commiseramus, nobis reliquerunt, apparuit Polonis, nec in regno gerendo et administrando scientiam, nec in defendendo et dilatando animum defuisse.

Ex Lituania vero non modo a Polonis Jagellonem receptum Regem, sed cum is in Polonia magnitudinem animi moderationemque ingenii sui nobilitasset, filium ejus Vladislaum Pannoniorum precibus ad regnum opulentissimum evocatum ac eiusdem nepotem Vladislaum alterum a Bohemis primum, deinde Pannoniis exceptum, regna haec Ludovico filio per manus tradidisse constat.

Nam quid ego Sigismundo primo, Vladislai fratri, abrogato Christierno imperio, Sueciae, ac item post Ludovicum in proelio cum Turcis caesum Pannoniae et Bohemiae regna oblata et ab eo animo regio repudiata narrem? Quorum illi populis, quibus praefuerunt, equitatem, probitatem et ingenia decoris avida probarunt; hic vero apud nos ea fama, ea existimatione regnavit, ut omnium consensu Pater Regum appellaretur.

Possem multa de Olgo, possem de Vlodimiro, possem de aliis commemorare, quo de intelligatur et Russos nostros regnandi arte non caruisse. Sed non id agimus hoc loco.

Caeterum Gallia procul omni dubio tantum armis, viris, classe, magnitudine vectigalium, multitudine fructuum, varietate earum rerum, quae exportantur, excellit, ut ex societate cum Gallis te fratreque tuo auctore et duce icta, aequabilique ac iusta commerciorum ratione descripta et constituta, plurimum nobis utilitatis quaeratur. Sed ex Austriorum regnis ac etiam ex Suecia propter vicinitatem et celeriora auxilia habuissemus, et faciliorem ac expeditiorem negotiationem mercatores nostri illis in regnis habent, uberiorem vero et fructuosiorem se habituros deinceps sperabant.

Quid vero nobis acerbi aut iniusti ab ullo competitorum tuorum, ad quem voluntates et studia nostra convertissemus, timendum fuit?

Primum singuli veteres nostras regnandi leges servare pollicebantur ac alias, quae plurimum dignitatis et ornamenti nobis afferrent, ultro proponebant. Deinde vero nos, ut quas vellemus, iuberemus, quod potestatis nostrae nobis a maioribus relictae fuisse cernebant, hortabantur atque in omnes, quas tam publico, quam privato de iure vel iussissemus, vel ante perlatas haberemus, verbis conceptis iurare non recusabant.

Num igitur in mentem cuiquam venire potuit, ut de fide principum ad sanctitatem et constantiam natorum, religione iureiurandi obstrictorum dubitaret? et a miti et sedato Sueci ingenio grave aliquid et violentum

metueret? pro perenni et multis aetatibus tot nobilissimorum regnorum populis contestata Austriorum pietate, gravitate, continentia, beneficientia periurium, levitatem, cupiditatem, iniuriam reformidaret? praesertim vero ab eo, qui non modo ea in familia natus sit, sed ita in aetate ineunte imbuatur et instituatur, ut praeter exempla maiorum et patris sanctissimi ac cum caeteris virtutibus ei, qui summae rerum praesit, convenientibus, tum ipsa benignitate ac clementia insignis, naturae bonitatem educatio ac disciplina corroboret.

Nihil item periculi fuit, ne quid noster, cui summum hunc magistratum mandassemus, alienum a legibus institutisque maiorum, abhorrens a libertate propria generis ac nominis nostri committeret, qui fortuna alternante aequissima ratione parendi ac imperandi vices, priusquam in sublimi collocaretur, communi atque eodem cum omnibus iure usus et antequam recte regnandi sensum, imperii dulcedine degustata corrumperet, quae hominibus libero animo affectis dominatio gravis et non toleranda, quae grata et iucunda foret, ipse expertus esset.

Iam vero, quod ad vectigalia fructusque patrimonii tui attinet, Suecia coniuncta, si rex noster a Meridie, ab Oriente, a Septentrione littora maris Balthici ac pene totum sinum Balthicum ditione complecteretur, quantae non tantum privatorum, verum et publicorum commodorum facultates, quanta subsidia et adiumenta aerario nostro parabantur?

Nam quid ego de Moscoviae accessione dicam? de congesta multis saeculis gaza, de maximis vectigalibus, de latidudine finium, de varietate populorum, de numero provinciarum, de multitudine copiarum, de copia mercium? quae communi rege creato, collatis in unum viribus Poloniae, Lituaniae, Moschoviae et communicata civitate, moles Imperii excitabatur et condebatur? cuius arma non modo Turcorum armis opponi potuissent, sed etiam omnes Christiani nominis nationes in spem debilitandae ac frangendae immensae Othomanorum potentiae ac recuperandi bellici decoris amissarumque provinciarum erexissent.

Quae amplificandi aerarii occasiones etsi aliunde nobis oblatae non fuissent, tamen Poloniae Lituaniaeque solum eos fert fructus, eas sine iniuria privatorum instituendorum magnorum vectigalium oportunitates Respublica nostra habet, ut non tam aliena pecunia, quam solerti ac prudenti administratione et dispensatione egeat.

Cum Gallis nullae nobis contentiones, quemadmodum et causae contendendi, tanto terrarum intervallo disiunctis fuerunt. Nulla etiam odia. Fuit semper mutua benevolentia, naturae et morum quadam similitudine conciliata. At si quae spes in Gallis nobis naturae propensione faventibus collocanda fuit, collocanda quoque fuit in coniunctissimis amicis-

Tribuenda fides fidelissimae Bohemorum amicitiae publicis pactionibus sancitae, dandum aliquid originis ac communis linguae vinculo, dandum Lechi et Cechi fratrum, conditorum et principum huius Bohemici, illius Polonici imperiorum memoriae.

Quid vero de Pannoniis dicam, qui suas fortunas cum periculis nostris saepe communicarint, cum quorum item periculis nos nostras fortunas saepe communicavimus, nos pro illis, illi pro nobis se copiis hostium ac capitis dimicationi saepe obiecerint, eaque charitate altera gens alteram prosecuta sit, ut in quodam foedere, ne Pannonii in Polonos, Poloni in Pannonios arma umquam, etiam regibus auctoribus, ferrent, diserte caveretur? ut omittam Pannonios et Bohemos iure quodam a nobis eundem honorem, quo nos quondam affecerunt, reposcere visos, ut quemadmodum illi ante ex Polonia Lituaniaque reges quaesivissent, ita nos fratrem, filium ac nepotem regum illorum regem assumeremus.

Nihil agam de antiqua Sueciae ac Poloniae Lituaniaeque societate nova non ita pridem affinitate regis ipsorum cum rege nostro, novis ac maximis officiis confirmata.

Bellum nobis fuit pro Prussia cum Marianis militibus, cum Henrico quoque quinto Imperatore Vratislaviensibus in campis dimicavimus; verum haec bella nec ab insito gentium a natura dissidio, quod nullum est, profecta, nec publico Germaniae imperii decreto suscepta, sed privatis consiliis privatas ob controversias concitata fuerunt. Ceteroquin nobis vera et perpetua cum Germanis amicitia mansit.

Nam quid ego ab Imperatoribus nobiscum icta et saepius renovata sacrosancta foedera commemorem? Quid pactiones amoris et officii plenissimas cum Austria, Bavarica, Brandeburgensi, Stetinensi, Mechelburgensi, primariis Germariae familiis? quid affinitates ab Austria, Bavarica, Saxonica, Brandeburgensi, Hessica, Stetinensi domo cum Regibus nostris contractas? quid beneficia cum Brandeburgensi ac Stetinensi communicata?

Quamobrem, Henrice princeps, etsi id quicquid nobis ex te utilitatis, praesidii, ornamenti accedere potest, non contemnimus et ea, quae in aliis cernebamus, tibi adiuncta esse laetamur: tamen non haec, quae extra te posita, nec tam tua quam fortunae putanda sunt, nos ad salutem Reipublicae nosque et fortunas nostras imperio et fidei tuae commendandas moverunt.

Valido per se Reipublicae nostrae corpori capite opus fuit: viro, inquam, viro nobis opus fuit.

Non te praeterit, Princeps serenissime, magnae ac excellentis virtutis splendorem ex remotissimis etiam regionibus cerni et melius cerni. Nam quemadmodum solis lumen si de propinquo spectetur, nostri oculi propter

imbecillitatem ferre non possunt, ita sui excellentem eius virtutem, quem assidue intuentur, quo cum versantur, invidia corrupti vix agnoscunt; et quemadmodum sol ex longinquo aspectu pulcher, ut est, et amabilis iudicatur, ita virtus ab alienis, quos nec odium, nec ulla animi perturbatio impedit, melius et verius aestimatur et amatur. Quo fit, ut praestantis virtutis, postquam suorum invidiam superarit, fama facile disiunctissimas etiam terras pervagetur, ac quo longius progressa fuerit, magis vigeat; ut contra falsa laus a familiarium assentatione excitata sicut fumus, qui paulum modo supra ignem, a quo oritur, attollere se consuevit, eodem loco, in quo excitata est, evanescit. Quomodo igitur nos tua incredibilis divinaque virtus, in tam sublimi praesertim et illustri loco posita, latere potuit?

In ea nos semper sententia fuimus omnes Christiani nominis nationes, omnes populos quasi una quadam civitate contineri. Itaque cum extremi Christianorum simus et in perpetua quasi statione et vigilia pro Republica Christiana excubemus, num censes homines nostros iam inde ab initio de ea non ad praesens modo, sed in futurum cogitasse? num ab eo tempore, quo inclinare coepit, tum sociorum cladibus, tum suis periculis permotos, qui reges, quo animo, quo consilio, ubivis Christianis populis imperarent, qui regum liberi, qua indole, quo impetu animi ad gloriam essent, quisnam illorum potissimum vel ad praesens, vel in posterum perculsam et magna ex parte prostratam rem Christianorum recreare et erigere posse videretur, diligenter perquisivisse? Id cum ut patres ac maiores nostri, ita nos dies noctesque cogitaremus et diligenter perquireremus iam ab aliquot annis, te inter alios reperiebamus, quem natura ad magnitudinem animi, prudentiam omnesque virtutes magnum hominem et excelsum ediderit.

Amisimus regem ultimum Jagelloniae stirpis; fortuna imperii nostri ac Reipublicae Christianae, charitas erga patriam nos in concordia continuit, concordes adversus externam vim, si quae afferretur, armavit, pace foris parta, domi publica execratione, capitis et bonorum consecratione, obtestatione fidei et famae more maiorum ambitui, largitioni, avaritiae, dissidiis freno imposito, spatium nobis datum est gravissimae deliberationis de sufficiendo rege explicandae.

Habuimus, ut dixi, generis ac sanguinis nostri praestantes et excellentes viros, qui regno gerendo et administrando propter prudentiam, sapientiam, gravitatem, iustitiam, fortitudinem sufficere poterant. Cavendum tamen nobis atque omni cura providendum fuit, ne praesenti tantum statui ac tempori recte consuluisse, in posterum vero Reipublicae nostrae parum prospexisse videremur. Itaque exemplum periculosum, quod civilem moderationem animorum tollere, cupiditatem dominandi inducere, ad contentiones et civilia bella concitare et inflammare posteritatem nostram ali-

quando posset, proponere: et semina discordiae, quam non modo antiquitus maxima imperia, quae nulla vis externa frangere poterat, confecisse legimus, verumetiam hac aetate florentissima regna vel attrivisse vel delevisse, magno cum nostro dolore videmus, iacere noluimus.

Moscho creando libertatem nostram periclitandam, propter insitam illi a natura ferociam, non putavimus.

Ioanni vero Sueciae regi, tot laboribus ac adversis casibus fatigato, difficilem administrationem duorum operosorum imprimis regnorum, quorum utriusque periculorum et negotiorum magnitudo ne minimo quidem temporis spatio regis absentiam pateretur, fore cernebamus.

Ernestum Austrium divinum adolescentem, preclarae indolis, summaeque spei iudicavimus, ut eum deinceps magno auxilio et decori rebus Christianis fore et credamus et utilitatis ac dignitatis communis Christianorum causa optemus, verum eius aetatem ab aetate regali remotam vidimus. Etsi vero non longe remotam, tamen reputantibus humanos casus et varios ac incertos eventus, obiectis plurimis hostibus, superstitione impiis, crudelitate barbaris, multitudine et firmitate copiarum potentissimis, vel breve tempus nimium longum graveque ac periculosum videri debuit.

Te, Henrice princeps, solum omnibus rebus, quae summum atque perfectum Regem efficerent, atque imprimis probata et nobilitata virtute ornatum, te huic provinciae ac tempori divino consilio destinatum agnoscebamus.

Fundamentum omnium regnorum religio est. Iccirco enim summus Pater atque effector naturae regna condidit et quamquam suae potestatis non parum regibus impertit, ipse tamen nutu atque potestate sua Reges et regna regit et tuetur, ut in iis purus illius ac verus cultus vigeat et conservetur.

Itaque primum Rege nobis opus fuit, qui studio et exemplo suo pietatem hominibus commendaret, praepotenti Deo assidue cultum, honorem, preces adhiberet, eius voluntati obediret, eum inspectorem omnium, non modo factorum, sed cogitationum suarum metueret, largitorem omnium commodorum veneraretur.

Te in omni officio pietatis tuendo diligentissimum et castissimum sciebamus; te cum fratre tuo, rege Christianissimo, plurimum solicitudinis, plurimum curae posuisse et suscepisse, maximos et gravissimos labores subiisse et exantlasse, ut controversiae de Deo eiusque cultu atque aeterna illa felicitate, postquam hoc mortali corpore exuti fuerimus, consequenda, doctorum hominum disputationibus excitatae componi et vetusta religio Christi Dei nuntio sancita, non tam vi et armis, quam auctoritatis scripto-

rum divinorum et praeceptorum ac doctrinae a sanctis apostolis traditae et acceptae pondere fulciri et stabiliri posset, perficique potuisse a vobis pace, otio ac sine effusione sanguinis opus maximum et omnibus saeculis memorandum, nisi aut occulta fatorum necessitas insolentia et ambitio quorundam offenso et irato numine partes ad arma civilia et intestina bella impulisset. Eum, cui maximum imperium, multorum hominum salus ac summa rerum committatur, cautum esse in omni actione suscipienda, multa ante animo prospicere oportet.

Prudente igitur rege opus habuimus.

Te quantum in discernendis commodis et incommodis intelligentia, futuris providendis consilio ac in omni re expedienda agendaque industria valeres, gravissimis temporibus ac formidolosissimis tempestatibus, quae familiam tuam universamque Galliam ab ineunte tua fratrumque tuorum aetate exercuerunt, declarasse compertum nobis fuit. Quod in iis depellendis et superandis frater tuus, Rex Christianissimus, te omnium rerum ac consiliorum participe, adiutore et administro usus sit.

Regibus creandis ab omnibus populis aequabile ius quaesitum semper fuit, ut non modo Rex ipse iniuriam non inferret, verum etiam iniurias potentiorum a tenuioribus arceret.

Rege igitur iusto opus habuimus.

Te aequitatis semper studiosissimum fuisse, nihil unquam avare, nihil libidinose fecisse noveramus.

Nec modo suorum a suis iniurias prohibere Regem necesse est, sed multo magis externam vim propulsare ac potissimum regnantem apud eos, quorum legibus rex summam imperii militaris teneat.

Rege igitur magno animo et scientia ac usu rei militaris praestante opus habuimus.

Latere nos non potuit id, quod vix ullam in orbe terrarum gentem lateat, te intestino Galliae bello maximo et gravissimo extrema pueritia fraternarum copiarum ducem, ea aetate, qua aliis vix castra videre accidit, cum hostibus signis collatis dimicasse, eos acie superasse ac in administrando imperio militari ad hoc usque tempus nullis periculis, nullis laboribus frangi potuisse; nunquam te a rebus constituendis, maturandis, agendis, non modo amoenitatem aut voluptatem, sed ne quietem quidem ac famem sitimque avocasse; nihil accidisse, quod non ipse obires, occurreres, vigilares, tuaque maxime opera antiquissimum Galliarum regnum, vitam fortunasque civium conservatas.

Liberis in populis Reges utilitatis civium causa constituuntur, quapropter Rex commodis et ornamentis civium, tum publice, tum privatim consulere, nihil in quemquam insolentius, iracundius, acerbius committere debet.

Rege igitur Reipublicae amante, benefico ac clemente opus habuimus.

Te singulari erga patriam charitate, summa liberalitate in tuos, mitissimoque ac lenissimo ingenio praeditum audivimus, qui divitias tuas non tam tuas, quam Reipublicae ac illorum, quos periculorum ac laborum tuorum participes ulla ex parte habuisti, duxeris, qui te comem ac facilem omnibus semper praebueris, iram perturbatricem rationis cohibueris, qui cives adversus regem arma ferentes non punire, sed illi patriaeque reconciliare studueris, qui nullum ex civibus, nisi qui armatus in acie stetisset, pro hoste habueris, cuius opera nullus civium, nisi in praelio occiderit.

Quid vero agam de tua gravitate, fide, constantia, continentia et reliquis virtutibus, quas omnes penitus comprehenderis?

Has igitur ob tuas virtutes, Henrice princeps, non potentium hominum studio, aut excellentibus paucorum gratiis, quae in tanta multitudine, libertate et integritate eorum, qui suffragia ferrent, satis ad eam rem momenti numquam attulissent, sed omnium populorum ac regionum, in quas regnum nostrum descriptum est, omniumque hominum una prope voce, te regem dictum scito. Nihil nos longinquitas itineris, nec difficultates, quae proponebantur, nec rumores ad invidiam tibi conflandam a quibusdam sparsi, movebant. Nullum nobis tui causa laborem gravem, nihil tibi tanto homini invium putavimus, invidiam autem virtute partam, gloriam non invidiam iudicavimus.

Neque de te plura dicam, etenim me tua praesentia, ut finem faciam, cogit.

Explicavi rationes, propter quas ordines Poloniae ac Lituaniae summum imperium ad te mittendum existimarint. Deinceps quale hoc sit Regnum, quod ad te delatum est, explicabo.

Neque ego nunc, quam longe lateque pateat Polonia ac Lituania narrabo, nec regiones, populos in communionem iuris ac Reipublicae ascitos, nec regna quondam nobilia, primum in provinciarum formam redacta, deinde civitate donata, enumerabo. Non referam rationes vectigalium, nihil agam de varietate fructuum, nihil de mira ubertate soli ac copia rei frumentariae, nihil de magnitudine pastionis, nihil de agris publicis, nihil de urbanorum, oppidanorum et agrestium aerariorum tributis. Non dicam de portoriis, non de multitudine mercium, et magna ex parte earum, quae non tam ad luxum, quam ad necessarium vitae usum pertineant, et earum, quibus vitam ducimus et sustentamur, quibusque vicinae provinciae carere non possunt. Non metiar longitudinem littoris maris Balthici, quod possidemus a finibus Pomeraniae Stetinensis ad fines usque Sueciae et Moschoviae; non aestimabo fluminum, non instituendorum novorum portuum ac

emporiorum oportunitates, non antiquorum commoditates. Non censebo ferri, plumbi, stanni, salis, quale vix usquam alibi excinditur, ac argenti metalla. Quae omnia et fructuosa sunt, et adhibito studio ac ingenio, fructuosiora esse possunt. Etenim a nobis, inter maxima orbis terrarum imperia ac inter bellicosissimas nationes positis, adhuc ita haec constitui non potuere, ut tamquam ager summa iam cura excultus, solertiam attenti et navi patrisfamilias non admittant. Verum de his, inquam, non agam. Neque enim ii sumus, qui aegre feramus regis nostri vectigalia in tanta rerum omnium copia, non respondere numero pecuniae quorundam regum vectigalibus, qui numerandis pecuniis sibi opulentissimi ac beatissimi videntur, utendis vero se minus beatos ac opulentos experiuntur; neque hanc commendationem regni nostri apud te, hominem ad laudem natum, tantum valere arbitramur, quantum illam, quod nullum regnum tantae tuae virtuti convenientius, nulla provincia ad tantum lumen animi ingeniique ostendendum aptior et optabilior tibi obvenire potuit.

Scio ego Reges, qui divinae potentiae in terris sint administri, ad sustinendum tanti muneris onus omnibus summarum rerum gerendarum adiumentis abunde instructos esse omnesque virtutes penitus animo complecti ac iis alios anteire debere.

Sed tamen quae in iis maxime commendentur, et quae prae caeteris emineant, post pietatem erga Deum, a quo omne quodcumque rectum et laudabile est proficiscitur, hae sunt: magnitudo animi, benignitas naturae, munificentia et earum ac omnium actionum moderatrix, sapientia. Etenim, quoniam cum Regibus a Deo potestas quodammodo communicata est, quemadmodum divinae naturae maiestas ac potestas in eo a mortalibus maxime sentitur et cernitur, quod mente ac ratione omnia gubernans et dispensans sapientissime vitae hominum imprimis consulat ac provideat et in omni rerum humanarum ac totius mundi procuratione summam potentiam ac vim numinis sui declaret, ita in Regibus quoque animum magna molientem et audentem ac pericula despicientem pleno ore praedicamus, studium benemerendi de hominibus bonitatemque amamus, altitudinem mentis et consillii suspicimus.

Haec cum ita se habeant, dico nullum regnum ad virtutes has plane regales declarandas et exercendas accommodatius te obtinere potuisse.

Ac primum, quod ad magni ac elati animi vigorem et studium bellici decoris spectat, non deerit tibi apud nos iustorum ac piorum bellorum gerendorum materia et facultas.

Praefuisti superioribus bellis in Gallia militari imperio, insignes victorias retulisti. Verum haec bella, etsi necessaria, tamen quoniam cum

iis, qui communione ortus ac sanguinis ac omnis humani iuris, et divini aliquando, coniuncti erant, pugnabatur, utrique parti funesta et luctuosa extitere.

Habemus nos Christiani nominis populorum finitimam et continentem primum Imperii Germaniae, deinde regni Bohemiae partem. Attingimus etiam Sueciae fines extrema Livonia, qua ad ostia Narvae fluminis vergit, caetera mari ab ea seiuncti. Praeter eas vero adiunctae nobis sunt Pannonia ulterior ac Transylvania, sociorum fidelissimorum quondam florentissimum regnum, nunc Turcorum armis infestum ac magna ex parte subactum. Deinceps sequuntur Moldavi, Othomanorum obnoxii ac stipendiarii. Inde Bialogrodensis ora, imperii quondam Moldavici pars, nunc Turcorum praefectura. Tum vero Tartarorum ac Moschorum vastae et immensae ditiones.

Itaque suppetent tibi praeter veteres nostros socios, quibus cum perpetuam amicitiam et cupimus et pollicemur nobis, hostes perfidia, superstitione, impietate ab omni humanitatis, non modo religionis communione iam olim interdicti, quibus cum piis omnibus hominibus ac caelestibus quoque faventibus manus conseras, poenas ab illis pro tot cladibus Reipulicae Christianae allatis reposcas, multa millia Christianorum, urbes, populos, provincias, regna ex illorum servitute in libertatem asseras. Suppetent item bellorum causae, cum ii sint, qui bellorum causas quaerere, fidem ac iusiurandum, prout res tempusque postulaverit et servare et negligere consueverint.

Quid autem ego de viribus Poloniae ac Lituaniae dicam? O praeclaram atque divinam maiorum nostrorum sapientiam, qui regum nostrorum divitias viris potissimum armisque ac militiarium hominum privatis facultatibus contineri voluerunt, et cum studium rei bellicae, tum omnibus imperiis, tum nostro, cui iam inde ab initio communes Christianorum hostes assidue imminerent, salutare et gloriosum putarent, praecipuum in republica hominum genus, Patriciorum nimirum, ad militandum legibus obstrinxerint interque patricios neminem iure cooptari, nisi eum, qui bellicum aliquod insigne facinus edidisset, iudicarint. Itaque in Polonia et Lituania patricii omnes, ut sunt, ita milites appellantur.

Hoc legibus ac institutis nostris est Senatus, publicorum sacerdotum, magistratuum, iudicum, seminarium; hi Reges cum Senatu et aliquot civitatum legatis viritim creant, ab his legati leges rogantur, hi honoribus sunt semper ornati, horum oppida, agri, possessiones iam inde longo intervallo, nulla ratione aerarii habita, immunes factae ac praeterea a singulis regibus certatim auctae sunt.

Quibus institutis maiorum nostrorum factum est, ut hostes nostros

pecuniosos imprimis, innumerabiles copias lectissimorum militum multo auro conductorum adversus nos ducentes, saepe, primo impetu illorum eluso et declinato, postquam illos pecunia deficiebat, sine sanguine prope et sudore vinceremus.

Etenim Poloniae Rex, cum bellum illatum propulsandum finesque defendendi sunt, nulla impensa facta, supra centum millia hominum armare, quod si belli gloriam ultro sibi quaerendam proposuerit, omnibus patriciis spem nominis illustrandi et ad posteri temporis memoriam propagandi beneque de rege ac Republica merendi maioris quam stipendia aestimantibus, haud valde magno pecuniae numero in stipendia collato magnum exercitum conscribere potest. At quorum militum? Primum suorum, non alienorum, deinde ex eo genere suorum, quod est flos Reipublicae, ornamentum dignitatis. Qui non modo, cum vis illata reppellenda, verum etiam pro laude imperii certandum est, sciunt sibi pro focis, pro coniugibus, pro liberis, pro maiorum imaginibus proque ornamentis omnibus, quae nisi existimatione conservata retineri non possunt, dimicandum. Etenim infamia notati, qui vel in praelio timide vel domi turpiter egerint, commodis ac ornamentis Reipublicae et ipso solo patrio omnique commercio ac societate etiam a propinquis ac ipsis coniugibus et liberis indigni more maiorum censentur; reis denique rerum capitalium pro custodia, pro carcere, pro vinculis metus dedecoris est morsque ipsa levior ignominia ac turpitudine existimatur. Unde cum magno stupore hostium inclinatas nostrorum acies, ad solam mentionem decoris et honesti saepe constitisse ac non modo multo maiores copias, verum etiam ipsam locorum ac prope fortunae, quae sibi maximam partem in praeliis vindicare solet, iniquitatem superasse constat.

Docuere patres maioresque nostri, tum alibi, tum ad Grunevaldum pagum, Germanorum cataphractos ac legiones firmissimas ac stabillissimas vinci posse; docuerunt equitatus Turcici navitatem ac Janizerorum obstinationem animorum haud invictam esse et ante ad Macedoniae fauces, aliisque in locis, et posterius Sigismundo Primo regnante ad Rohatinum oppidum. Docuere multis in praeliis se Pannoniis ac Bohemis virtute non impares esse. Moschi vero et Tartari, licet gentes ad bella natae, quae otio ac quiete frui nesciant, semper laudis nostrae seges ac materia fuere.

Proximum Regem habuimus ingenio imprimis acuto et solerti et charitate ac meritis erga patriam insignem, pacis tamen quam belli artibus magis deditum. Itaque quod occasiones virtutis declarandae vel non dabantur, vel propter insitam animo Regis cunctationem amittebantur, videmur splendori et magnitudini earum rerum, quas maiores nostri gesserunt, non respondisse. Vigebat tamen vigetque stirpi illorum innatum decoris

ac laudis studium animorumque robur. Nam et quando potestas pugnandi a Rege permittebatur, nostri licet impares numero, numquam nisi re bene gesta ex pugna revertere, plerique otii domestici pertaesi, foris sibi materiam bellandi ac laudis parandae quaesivere. Quid enim in Nevelensi illo cum Moschis praelio omnibus saeculis memorando, quid post in pugna cum iisdem ad Ulam flumen, ac item in conflictu cum copiis Errici, tum Suecorum regis, ad rus Morimum, qui Polonorum et Lituanorum militum animi fuere! quis ardor! quis vulnerum mortisque contemptus! Quae in expugnanda primum Tauro in Livonia, deinde Isborco in Moschovia, post Ula, in finibus Lituaniae a Ioanne Moschorum Duce excitata arce, alacritas! quae mentes! qui sensus! Qua cupidate, quo impetu, saepe sumptis sponte armis, Tartaros fines nostros invadentes aut repulerunt aut ulti sunt! Quid anno superiore pauci nostri, cum Bogdanum ad Moldaviae, quae ab illo, in Russiam profecto, descivit, Regnum reducerent, quantam molem exercitus Turcorum et Moldavorum sustinuere! quantam stragem in hostium exercitu fecere! [2])

Infinitum esset singula nostrorum militum superioribus temporibus fortia facta recensere, ex quibus appareat in Polonis Lituanisque non esse extinctam maiorum virtutem. Quare huiusmodi milites, Henrice Princeps, tantas copias, hancque materiam bellorum nactus es. Praeterea vero bellicorum equorum multitudinem, comeatus facilitatem, materiae navalis infinitam vim omniumque commodorum ad bella instruenda et gerenda atque ad extruendas et ornandas classes summas facultates habebis.

Exercendae autem humanitatis et altitudinis animi, quae dicitur, ubi ratio tutior est, quam apud illos, qui recte facere, etsi malo coacti non sint, sciant ac impetu naturae ad honestatem ferantur? Qui etsi liberi sint et servitutem ferre nequeant, nomen tamen regale magnum et sanctum existiment. Qui ipsi domi omnis mansuetudinis et facilitatis, foris hospitalitatis commendatione floreant, in quibus nihil simulatum, nihil fictum reperiatur. Qui divitias, potentiam, honores, legum ac disciplinae veteris tuendae, Reipublicae conservandae et augendae, Regumque demerendorum, non arrogantiae, insolentiae, pertinaciae instrumenta esse norint. Qui fidem Regibus datam semper sancte ac religiose conservarint, charitatem non modo erga reges ipsos, sed erga regiam quoque sobolem, illius commodis et ornamentis diligenter consulendo, demonstrarint.

Mansuetudinis quidem et moderationis animorum in hominibus nostris vel hoc evidens argumentum est, quod cum a morte Regis silerent leges, magistratuum potestas esset constricta, obmutuissent fora, non modo nullus motus, quod vix in huius saeculi ambitione et avaritia fieri posse videbatur, in Republica extitit, verum etiam inimicitiae ob privatas contro-

versias ante susceptae, Reipublicae donatae sunt, iusticium non modo sublatum, verumetiam in eos, qui iniurias inferrent, graviores poenae et supplicia maiora constituta sunt, domi pax firmata, omnibus malis artibus conciliandi quaerendique regni via praeclusa est. Atque illud praeterea non minus evidens, quod in tanta civium dignitate ac praestantia nemo repertus sit, qui summae rerum praeesse, quam cum omnibus eodem iure vivere mallet.

His autem ex rebus et illud facile perspicis, nullam gentem, nullos homines inveniri, apud quos rectius beneficia Reges collocent, qui et vivos omni officio ac pietate, et mortuorum memoriam gratissimis animis prosequantur.

Quibus vero Regibus tantae talesque, ut nostris, ad beneficentiam liberalitatemque suppetunt copiae, quae, licet Reges in dies multa suis tribuant, numquam tamen exhauriri queant?

Mihi quidem inter alia praeclara et divinitus comparata Reipublicae nostrae instituta hoc eam nomenque nostrum auxisse videtur, quod inde a principio a maioribus nostris ita fundata et constituta est, ut ab iis non tam suae posteritati, quam posteritatis virtuti opes et ornamenta pararentur. Propterea cum omnia Regni vectigalia ita divisissent, ut alia privati, alia publici iuris essent, publicorum partem Regi ac Reipublicae desponderunt, multo maiorem vero excitandae ac ornandae civium industriae reliquerunt eaque honoribus ac magistratibus adiunxerunt, qui, ut Regia ipsa dignitas, non est alicui familiae addicta, ita non paucarum, sed quarumvis patriciarum familiarum hominibus paterent, quorum ingenii ac virtutis vis et merita in Rempublicam elucerent.

Longum esset omnia commoda et ornamenta haec enumerare, omnes pontificatus, omniaque sacerdotia, omnes regionum ac forum principatus, quos Palatinatus et Castellanatus vocant, omnes magistratus regni ac regiae, omnes praefecturas ac omnes honores singularum regionum ac forum peculiares, omniaque munera.

Ita, cum in dies multi ex tenui fortuna, sola virtute nixi, ad amplissimum quemque civitatis gradum perveniant summasque opes consequantur, fit, ut tot tantisque praemiis propositis, non desit copia prudentissimorum et patriae amantissimorum civium, qui non dubitent se et salutem suam pro statu Reipublicae et dignitate ac amplitudine imperii in discrimen offerre, et quoniam virtutis et meritorum erga patriam aestimator et censor ac horum, quae dixi, praemiorum dispensator legibus ac institutis nostris Rex est, cum ea innumera sint, quod tribuat quotidie alicui, numquam deest.

Iam vero dignam et convenientem ingenio tuo excellenti ac prudentia singulari materiam, quam tractes et in qua versere, nactus es. Quae

quanta sit in tam longe lateque patenti Regno, ea varietate civium ac tot nationibus, quae ut a communione Reipublicae recedas, vix quidquam simile inter se habeant, diversis linguis utantur, diversis legibus ac moribus regantur, constante atque tot gentibus, et magna ex parte ferocissimis, continente et proximo, facile intelligis.

Fateor sane sic a maioribus nostris compositam et informatam esse Rempublicam nostram, ut multa Regibus ad superandam summi muneris negotiorum molem adiumenta constituerent. Etenim cum duo hominum genera in Polonia essent: unum plebeiorum, alterum patriciorum, cumque plebeios arationi, pastioni omnique rustico operi, artificiis quibusvis ac mercaturae operam dare voluissent et, ut iis rebus vacarent, onere militiae levassent, leges etiam de privato iure, quibus Germaniae populi, quibuscum maxima commercia habent, uterentur, urbanis et oppidanis permisissent, patricios vero, ut supra dixi, ad militiam et Reipublicae procurationem destinassent, quod necesse fuit ob tantam patriciorum multitudinem ac remotissima et seiunctissima maxima ex parte eorum domicilia, pristinum primum regnum, deinde omnia, quaecumque vel in civitatem ascita vel bello devicta accessere, in regiones ac ipsas regiones in fora distinxerunt, ex quibus belli pacisque munia obirentur. Itaque et per regiones militatur et qualibet in regione aliquot in foris ius redditur ac quaevis regio sua concilia suosque magistratus ac imaginem quandam quasi Reipublicae habet. In his conciliis Rex, si quid de Republica novi vel de bello statuendum est, absens per litteras et nuntios promulgat; inde legati cum mandatis in communi totius Poloniae et Lituaniae concilio leges, quae a Regibus ferantur, aut iubent aut antiquant. Ac praeterea Regi adiunctum est Senatus consilium sempiternum, quod ex magistratibus praecipuis, regionum et forum principibus pontificibusque, hoc est primariis viris, inter quos omnes imperii partes ac rediones sapientia et auctoritate regendae potissimaque Reipublicae munera procuranda distributa sunt, constat. Hunc Senatum Rex, si quid ad patricios ferendum, vel prout tempus et res inciderit, maturandum est, consulit, cum hoc de criminibus publicis decernit et de controversiis privatis omnium, a quibus esset appellatus, adhuc decernebat.

Itaque Rex noster, cum omnia ad praescriptum legum revocanda et quidquid in Republica suscipiendum et agendum sit, ex auctoritate patrum conscriptorum suscipiat et agat, multis partibus faciliorem et expeditiorem administrationem regni habet. Verumtamen cum utrique ordini dux et auctor ac summi consilii moderator esse debeat, magno illum ingenio, magna solertia praeditum ac omnes leges, omnia instituta scientia comprehensa tenere opus est, singulorum regni populorum ius, conditionem, mo-

res nosse, in foederibus esse versatum, tenere exempla maiorum. Quae cognitio cum varia et multiplex sit, tum vero illud non parvae prudentiae videtur, perspicere singulorum hominum ingenia, ut discernat, qui ad necesarias apparitiones adhibendi, qui in senatum legendi, quibus sacerdotia, honores, imperia, magistratus mandandi sint; in quo primum existimatio Regis, deinde Reipublicae salus agitur, ut Rex fideles et peritos consultores, adiutores negotiorum publicorum et ministros imperii sibi asciscat.

Cum vero Respublica quoque nostra senserit incommodum dissensionis de religione, quod pleraeque Christianae provinciae, ad quas haec opinionum de Deo eiusque cultu diversitas permanavit, sensere, magni erit iudicii magnique consilii providere, ne quid violenter agatur, neve ad discordias et bellum civile deveniatur, quod aliis regnis nuper plurimum detrimenti attulit, nostro, barbaris in omnem occasionem opprimendi nostri intentis, exitium statim afferret.

Adhaec multa necdum inchoata in Republica desiderantur, multa, ut res humanae sunt caducae et inconstantes, dilapsa fluxerunt, quae ratione et consilio constringenda, constituenda iudicia plurimaque alia praesidia firmitatis imperii restituenda et de novo comparanda sunt. His in omnibus tum cognoscendis, tum efficiendis, mentis tuae acumen et industria occupabitur.

Quibus quidem verissimis laudibus satis tibi, et regia in domo nato et regiis virtutibus ornato Principi, commendatum Regnum nostrum vel potius iam tuum, arbitror.

Quid autem patria nostra a te expectet, quid de te sibi polliceatur, patere quaeso me illius oratione exponere; quam tecum sic agere et quodammodo loqui tacitam existimato:

„Magnum onus Regiae dignitatis esse sentis, Henrice, etiamsi haere„ditate ac maiorum meritis obvenerit; multo tamen maius et gravius, cum „iudicio eorum, qui parere debeant, delatum est. Itaque ut gloriosius fue„rit, tibi non in cunabulis desponsum, sed in campo tot virorum liberis ani„mis affectorum, alienorum ac nulla ex parte obnoxiorum, suffragiis Re„gnum datum esse, ita eo plus te invigilare ac elaborare oportere cernis, „ut efficias, ne eos, qui te delegerunt, iudicio lapsos esse appareat.

„Gessisti res magnas, verum eam provinciam nunc tibi oblatam vides, „ut multo maiora iis, quae gesseris, et mihi et Reipublicae Christianae „a te debeantur. Omnium orbis terrarum gentium animos expectatione „commovisti. Qui honori tuo favent, te illum fore augurantur, qui non „modo meis civibus bellicam existimationem, quae vitio superiorum tempo„rumque iacuit, restituas et iniurias mihi a barbaris illatas ulciscare, ve-

„rumetiam aflictam rem Christianorum erigas et excites. Qui invident tibi, „nihil magis cupiunt, quam ut laudi et gloriae servire desinas.

„Chara tibi Gallia est, quod te genuit, quod educavit; multis quoque „nominibus tibi tuaeque familiae Gallia obstricta est, quod a vobis saepe „adiuta et defensa in periculis, assidue vero summo studio exculta et or„nata est. Ego te nullis tuis tuorumque meritis provocata ad summum „honorem extuli. Itaque cum sapientissimorum hominum iudicio plus „tribuendum sit amori patriae illius, quae excepit, quam eius, quae genuit, ,confido me tibi fore charissimam, quae te ultro advocaverim et regia di,gnitate decoraverim.

„Cum te habeo, reddita mihi omnia, quae in superioribus Regibus „elucebant, videbuntur: elatio animi ac robur et felicitas Boleslaorum, „constantia in rebus adversis Vladislai Locticonis, moderatio in secundis „Vladislai Jagellonis, magnificentia ac iustitia, Casimiri Magni, gravitas et „sapientia Sigismundi, lenitas et mansuetudo Augusti. Itaque modo me „benevolentia complectare, aequius illorum desiderium feram.

„Eam declarasti naturae tuae bonitatem, ut ipsa per se impultrice, „etiam si nulla iure iurandi, quod legatis meis a te datum est, religione „obstricta foret, ea quae mihi promisisti, te non tantum repraesentaturum, „sed cumulatiora redditurum ac deinceps omnem operam, omne studium „ac omnia consilia ad utilitatem et dignitatem meam relaturum confidam. „Hac spe freta tibi Rempublicam, bona, fortunas, iura libertatemque meo„rum committo ac commendo, libertatem, inquam, meorum, quae illis vita „potior et optabilior est, tibi committo et commendo, ac quod eius, non „secus ac tuae, curam habebis, pro re certa statuo.

„Qua firmissima spe, si, quod omen avertat Deus, decidero, o me „non modo miseram, sed et stultam! quod non tam misericordia, quam „reprehensione multorum, quos tibi posthabui, digna videbor. Si his, quae „a te expecto, fruar, non modo me beatam, verum te quoque beatum, qui „in summa civium charitate, pulcherrimorum factorum conscientia, cum cer„tissima spe immortalis memoriae perfruere et cuius familiae ac posterita„tis dominationem non modo mei, verumetiam aliorum imperiorum populi „deinceps certatim deposcent.“

Haec tecum ipsa patria nostra.

Nos vero omnium regnorum conditorem, conservatorem ac praesidem summum, qui Regum omnium mentes nutu suo regit, precamur, veneramur et imploramus, ut quemadmodum nostrorum hominum corda spiritu suo afflavit, ut te omnes summo consensu Regem dicerent, ita tua omnia consilia atque facta ad sui nominis laudem et salutem ac commoda nostra dirigat et te ac Regnum nostrum, quod pulcherrimum et florentissimum

adhuc esse voluit, tueatur ac defendat. Quamobrem ut iam mandata exequamur, ut te populorum Poloniae, Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kioviae, Voliniae, Podlachiae, Livoniae senatus, patricii et civitates, quae suffragii lationem habent, Regem legibus ac institutis maiorum creavere: ita nos quoque hic te omnium eorum populorum Regem, quod tibi magistratuique tuo ac nobis et Reipublicae nostrae fauste, feliciter atque prospere eveniat, renuntiamus [1]) rogationisque de imperio tuo jussae publicas tabulas tibi reddimus et tui more maiorum inaugurandi diem ante VI Non. Octobris in comitiis dictam denuntiamus atque, ut in Poloniam quamprimum proficiscare, te vehementer oramus. Quae instent regno nostro procellae, quae tempestates, etsi nos taceamus, res ipsa loquitur. Hae solo adventu tuo depelli possunt. Omnium animi sunt intenti in adventum tuum. Iam cogitatione praecipio eius diei gratulationem ac incredibilem nostrorum laetitiam, qua te ornatum Regiis insignibus in solio regali tamquam de caelo delapsum divinum hominem intuebuntur. Noli igitur deesse, Rex potentissime, amantissimo et cupidissimo tui Regno, noli differre gaudium tuorum, matura iter eo, quo te divina voluntas, occulta fatorum lege quo te virtus tua, quo favor hominum vocat; opera, studio, fide ac diligentia, ut Pater Reipublicae nostrae dicare, effecturus et nuntiis Christianis populis laetissimis orbem terrarum brevi impleturus, ac nobilissimos triumphos de nostris ac Reipublicae Christianae devictis hostibus instructurus

[1]) *Mowa ta (w obu Mss.) znajduje się w Górki dzienniku legacyi (por. Listy Nr. 15 uw. 1), w który wpisywano spółcześnie całą korespondencyę i akta legacyi. W nagłówku zaznaczono tu:* They oratiey acz pan starosta Belsky publice nie miał, wszakze iest cudnie napisana, dlategom ią thu inserowal. *Zamoyski brał jednak udział w układaniu innej mowy, którą wypowiedział publicznie biskup pozn. Konarski (Bibl. Baworow. we Lwowie Ms. Konarskiego str. 681—4 689 druk.* Heidenstein. Rer. Polon. *416), bo według tegoż dyaryusza Górki (Ms. Bibl. Ord. Zamoy. l. c. 130) dnia 13 VIII 1573 r.* po spolnych namowach posłowie polscy oratią ad electum Regem inaczy zordinowali, nisz instructia bela od senatu dana. Co zleciely trzem osobom spissać: J. M. X. biskupowi poznanskiemu, castellanowi sanockiemu, staroscie belskiemu, też oratią do krolowy matky *(podana w dzienniku Górki)* i do krolewica (*por.* Heidenstein *35 b.* „Zamoscio potissimum suadente, ut exemplo Ungarorum Vladislaum Varnensem accersentium: prius confirmatio iurium et iuramentum exigeretur, alia oratio adhibenda visa"). - - Respons na witanie od Krola franc. i pol. elekta i od Matki JM. X. biskup poznanski odprawować będzie, — parlamentowi ma odpowiedzieć pan Sanocki, senatowy pariskiemu p. starosta Kazimierski (*Firlej*), uniwersitati p. starosta belski (*por.* Heidenstein Rer. polon. *36 a). Czy taką mowę do uniwersytetu Z. powiedział istotnie, niewiadomo. Do Henryka Walezego sam Zamoyski kilkakrotnie następnie przemawiał w imieniu posłów dzięki temu, że władał językiem francuskim. Tak gdy 26 VIII w czasie dyskusyi nad paktami konwentami król domagał się, aby wolno mu było mieć* osoby z naciey francuskiej, wówczas posłowie odpowiedź przez p. starostę belskiego dali (*Dyaryusz Górki l. c. 167); podobnież w sprawach szwedzkich 13 X* respons dali przez p. starostę belskiego (*l. c. 248). Por. także Dodat. Nr. 35.— W odpowiedzi na powyżej przytoczoną mowę wysła:*

De legatione polonica oratio Fran. Baldvini I. C. ad cl. v. Io. Sarium Zamoscium legatum. Polonum. Lutetiae 1573. (*tłómacz. Jós. Max. hr. Ossoliński w* Czasopismie księgozbior. Ossolin *1830 I 3*).

[2]) *1562 zwycięstwo pod Newlem, 24 I 1564 nad Ulą, 1561 zdobyto Tarwast, 29 IX 1568 Ulę. Wyprawa Mieleckiego i Sieniawskiego z Aleksandrem Bogdanem 1572.*

[3]) *Na datę napisania tej mowy wskazuje* Renuntiatio electi Regis, *podpisana 13 IX 1573,* Noailles *III 468. Pod tąż datą umieszczono tę mowę w dzienniku legacyi Górki, w który wpisywano zaraz współcześnie akty legacyi; że w czasie tych uroczystości powstała ta mowa, powiada sam Zamoyski w liście Nr. 22.*

38. *Wiersz poety Dorata na przemowę Zamoyskiego wystosowaną do Henryka elekta.* Paryż, 1573.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 16. Nr. 22. Minuta z własnoręcznymi poprawkami Zamoyskiego.

In orationem Io. Sarii Zamoscii viri doctissimi et amplissimi in Galliiam legati Ioannes Auratus [1]) Poeta Regius.

Quod facit occultis divina potentia causis,
Hos tollens, illos rursus ad ima premens,
Fortunam fecisse rudem rude vulgus et excors
Id putat et casus nomine causa latet,
Ut quod certa facit summae prudentia mentis,
Brutae adscribatur praecipitique deae.
Sit procul a nobis furor hic sceleratus et error:
Credamus reges at [2]) genus esse deum.
Seu genitis, seu cui lectis fas regibus uti
Sit populo, Rex est munus opusque Dei.
Certe diis genitos agnoscit Gallia reges,
Ut nunc Carole te diis bonitate parem.
Te quoque nunc Henrice Polonia tota fatetur
Electum Regem numinis auspicio.
Quae quibus inducta est rationibus omnibus unum
Dux praeferre aliis te sibi principibus
Offensa sine cuiusquam, cum laudeque digna
Cunctorum, clare Sarius ecce [3]) docet.
Pars habet ista prior, pars continet altera, regnum
Quale sit et quantum legibus [4]) atque viris;
Tertia: quae genti Rege expectentur ab ipso
Commoda, virtutes, praesidia et decora.
Pacis et armorum studia ut collapsa resurgant,
Relligio, mores, artium et omne genus [5]),

Haec tria facundo tibi Rex Henrice libello
  Persequitur latio Sarius eloquio,
Sarius orator Zamoscius ille disertus,
  Atque senatorum magnus in historia [6])
In qua Romani percensens prisca senatus
  Iura, vetustatem vendicat a tenebris.

[1]) *Jan Dorat (także Daurat, po łac. Auratus, właściwie Dinemandy) jeden z plejady 7 najsławniejszych poetów, ur. w. Limoge 1508. Karol IX nadał mu tytuł poety królewskiego, † 1 XI 1588 w Paryżu.* [2]) *Zamoyski poprawił zamiast* „nos" [3]) *Por. przemowę Zamoyskiego Dodat. Nr. 37. Wiersz ten niezawodnie napisany wkrótce po ogłoszeniu tej przemowy. Może nawet miał być przy wydaniu dołączony do tej przemowy.* [4]) *Z. tam poprawił zam.* „iuribus" [5]) *D-na poprzednie wiersze Z. podkreślił.* [6]) *Zamoyski poprawił zam.* „notus ab." *Por. Nr. 4.*

39. *Protestacya imieniem Ostrogowej przeciw Zamoyskiemu o to, że jego dzierżawca nie dopuścił intromissyi.* Bełz, 7 XII 1573.

Arch akt. grodz. i ziem. we Lwowie Rel. castr. Belz. *t. 175 str. 381.*

- - est protestatum ex parte Mag. Zophiae de Thenczin Ostrorogowa, castellanae Miedzirzeczensis, contra G-sum Ioannem Zamoiski capitaneum Belzensem et Zamechensem, quia ipse praefatae Zophiae Ostrorogowa non admisit intromissionem in fortalitium Skokowki [1]) iuxta inscriptionem et obligationem suam super mille et trecentorum florenorum pecuniae residuitatis summae debiti principalis in eisdem bonis inscriptae retentae assecuratae - - quam intromissionem G-sus Nicolaus Udrzycky, arendator bonorum praefatorum, vigore iuris sui non admisit, immo temere impugnavit - -

[1]) *Wieś rodzinna Zamoyskiego, na gruncie której stanął Zamość.*

40. *List króla Henryka do prymasa (skoncypowany [1]) przez Zamoyskiego), o przyczynach zwłoki wyjazdu królewskiego z Francyi i o pośle Taranowskim, który robił carowi nadzieję uzyskania korony polskiej.* Landau, 10 XII 1573.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1401 str. Kopia z pocz. XVII w.

Henricus Dei gratia Electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae etc.

R-me in Christo Pater syncere nobis dilecte.

Facile nobis persuademus status ac ordines regni suspensos esse expectatione adventus nostri, cum, et ab oratoribus regni ad nos missis saepius admoniti fuerimus et ipsi facile per nos coniicere potuerimus neces-

sitates et pericula Reipub. maxime exposcere, ut nos quam primum in regno sistamus. Itaque cum ultra opinionem nostram et expectationem vestram adventus noster extractus sit, eius rei causas vobis communicandas putavimus, quae nisi tam graves fuissent, ne minimam quidem moram interposuissemus, quominus quam primum in regnum veniremus. Primum igitur in constituendis ac ordinandis tum patrimonii nostri, tum universi regni Galliae negotiis nonnihil temporis consumpsimus. Cum enim imperium militare a fratre commissum administraverimus, non tam abiicienda nobis eius administratio, quod nostra dignitas et caritas erga patriam non patiebatur, quam ex ordine reddenda ac deponenda et de omnibus frater noster certior faciendus fuit. Deinde vero morbus noster ac matris nostrae intercessit. Quae gravissimae causae etsi nos non impedissent, tamen interim, dum de securitate ac commoditate transitus nostri cum Caesarea M-te ac principibus Imperii tractabatur ac nuncii citro ultroque commeabant, nobis in Gallia expectandum fuit, nisi nonnecessario bello orbem christianum implicare vellemus. Demum vero cum Christianissimus Rex, frater noster, nos euntes in Poloniam prosequeretur, Vitriaci [2]) in morbum inciderat. Quod tamen incommodum fratris nostri optime de nobis meriti non plus diebus tribus nos retinuit. Postremo cum a fratre etiam tum decumbente discessissemus et omni diligentia contenderemus, ut ad diem 15 Decembris ad fines regni, quemadmodum ante vobis significavimus, perveniremus, hoc incommodi accidit, ut peste infecta urbe Kaiserlautern [3]) et aliis quibusdam locis in itinere versus Moguntiam, quod nobis conventus Francofordiensis demonstrarat, sitis et alio intinere longiore iter facere Maguntiam neccesse habeamus, et nonnihil in Lotharingia, ut nobis Caesareae M-tis commissarii ad nos deducendos per Imperium missi consulerant, interim dum pro nobis et commitatu nostro commeatus subministrabatur, subsistere necesse habuerimus. Atque iis quidem ex rebus Synceritas Vestra intelligere potest non leves causas, quominus desiderio nostro veniendi quam primum in regnum satisfaceremus, nos impediisse; atque item illud, spem nobis perveniendi mature Cracoviam ad coronationem, si ea, quemadmodum scripsimus ante ad vos, ad 17 Ianuarii indicta est, praecisam esse. Qua de re et Synceritatem Vestram et alios regni consiliarios certiores reddere voluimus, facile nobis persuadentes, cum summa vestra studia in deferenda ad nos regia dignitate cognoverimus, moram non multorum dierum ultra diem dictam coronationi, dum noster adventus expectatur, vobis non fore molestam.

Caeterum nuper a proceribus Lithuaniae ex conventu Vilnensi ad nos ad Tabernas Alsatas litterae allatae sunt, quibus nobis significatur Moschorum principem, tribus exercitibus collectis, magnum Ducatum Lithuaniae duobus, tertio Livoniam aggredi constituisse, quod illi Andreas Taranowsky,

internuncius a vobis ex comitiis electionis missus, promiserit, nisi venerimus ad diem Sancti Martini, vos nova comitia electionis, quibus ratio illius haberetur, indicturos [4]). Quo in periculo etsi Lithuanis non defuturos regni ordines sciamus, tamen ne desint et illorum saluti consulant, hortamur. Nos id, quod a nobis petebant quodque absentes facere potuimus, fecimus, ut eos pecunia iuvaremus ac Rambuleto [5]) mandaremus, ut quadraginta millia Francicorum illis numeret. Cum autem sciamus internuncium illum ultra praescriptum legationis Moscho de novis comitiis, ut certiores facti sumus, nunciasse, confidimus ordines regni factum hoc illius non laudaturos.

A principibus Imperii et civitatibus amice excipimur et honore afficimur speramusque, quod commode et sine ullo impedimento hoc iter per Germaniam conficiemus. Bene valere Synceritatem Vestram cupimus. Datae Landavii die 10 Decembris Anno Domini 1573.

Henricus Electus Rex.

[1]) *Zaznaczono tuż przed tym listem w Dzienniku Górki* (*w którym się ten list znajduje, por. Listy Nr. 15*) *następującą uwagę pod 9 XII:* Ich M. panom posłom zdało się thesz y tho, aby y do Ich M. panów rad Coronnych pisal w they rzeczy; y roskazal Kr. I. M. pisać Panu staroście Belskiemu taky list do Xiedza Arcibisk. Gniezninskiego. *Są ślady i innych prac Zamoyskiego w czasie podróży z królem. Tak w Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1771 Nr. 3. jest minuta z nagłówkiem* Instructio a Henrico Dei gratia electo rege Poloniae - - ad - - Turcorum Imperatorem etc. data G-so Iacobo Ponethowskj pincernae Lencicensi Meldis (*Meaux*) die VIII mensis Octobris A. D. 1573. *Na tej minucie poprawki ręką Zamoyskiego, jak np. dopisek na marginesie* „et Senatum Venetum," *Wyjaśnia to* Heidenstein (Rer. polon. *45 a*), *który streszczając instrukcyę dodaje, że Ponętowski miał jakiś list i do doży weneckiego z prośbą o poparcie go w Konstantynopolu. Jest tu także i list polecający dla Ponętowskiego do miasta Raguzy z tejże samej daty.* [2]) *Por. Listy Nr. 23 uw. 6.* [3]) *Miasto w górach Hartzu nad rzeką Lautern. Błędnie podano „Heserlanter" u* Heidensteina, Rer. pol. *46 b., gdzie też wiadomość, że wszystkie tu wyliczone powody były tylko pozorne.*

[4]) *Por.* Heidenstein, Rer. Polon. *46 a i 50 a i* Orzelski. *Por.* W. Nowodworski Борьба за Ливонію 1904 *Dodat III.* [5]) *Rambuillet wysłany z Janem Zborowskim 23 IX 1573, por.* Noailles, Henri de Valois *III, str. 487.*

41. *Dekret w sporze Dominikanów bełzkich z Zamoyskim, zob. Listy Nr. 35.* Kraków, 27 IV 1574.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 465. Nr. 5. Kopia spółczesna.

Dominikanie w Bełzie skarżą się na Zamoyskiego, który ab aliquot iam annis denegat illis dare et extradere certos proventus - - videlicet quinque mensuras siliginis vulgo coretos dictas Belsenses et unum braseum ex tritico paratum ac demolitum singulis quatuor temporibus anni. Item piscium sale conditorum tunnam unam ad Quadragesimam ac singulis septimanis diebus forensibus liberis unam scapulam carnium bovinarum ac duos lapi-

des sepi pro candellis conficiendis in annos singulos pro festo S. Martini. Nec non decimam praedii Czeblow ac pensionem duarum marcarum census annui in locum amoti et demoliti, a moenibus civilibus, diversorii seu tabernae ipsius conventus - proprii in eisdem proventibus carnis capitaneatus Belsensis assignatam - - - -. Zamoiski - - ad eiusmodi querellam contra se factam respondit, se quidem non denegare nec abnuere, quominus redditus praebendae superius specificatos in proventibus arcis et capitaneatus Belsensis assignatos eidem conventui Belsensi iuxta iura et privilegia eorum extraderet, verum tamen quoniam ipse capitaneatum hunc Belsensem iure arendae teneat, cum integram arendae summam ad fiscum nostrum exolvat, non esse sibi integrum proventus et redditus eiusmodi iam dicto conventui dare et extradere, nisi a nobis et fisco nostro in rationibus subducendis suscipiantur et in numerum perceptorum computentur. Nos vero cum consiliariis Regni lateri nostro protunc assidentibus, iis auditis visisque iuribus et privilegiis eiusdem conventus et accepta informatione a senatoribus et consiliariis regni, qui nobis unanimiter retulerunt, capitaneatus nostros et alios bonorum nostrorum proventus non solere alia ratione, quam deductis oneribus antiquitus debitis cuiquam arendari proindeque ad suscipienda et defalcanda in rationibus per capitaneos nostros reddendis, eiusmodi onera antiquitus debita nos fiscumque nostrum minime teneri, decernendum duximus ita ut decernimus praesentibus: praefatum G-sum Joannem Zamoisczki et alios pro tempore existentes capitaneos Belsenses debere ąc teneri perpetuis temporibus non obstante eiusmodi et alia quavis exceptione, allegatione, aut excusatione proventus praebendae eiusmodi superius specificatos eidem conventui Belsensi - - dare et extradere - - -

42. *Dekret na rzecz poddanych królewskich we wsiach Zamchu i Pszy przeciw Zamoyskiemu i jego urzędnikom.* Kraków, 12 V 1574.

Arch. krajowe akt. i grodz. ziem. we Lwowie, Castr. Praemisl. *t. 291 str. 517—519. Oblatowali 22 V 1574* laboriosi Fiedko Romanowicz et Sienko Mikulka de villis S. Reg. M-tis Zamech et Psze.

Henryk z Bozey laski krol polsky *etc.*

Oznaymuiem wszem wobecz i kazdemu z osobna, komu tho wiedziecz naliezy, is gdy thu przysli poddani naszy do nas ze dwu wsziu s Zamchu i Pszy [1]), skarząc sie na Urodzonego Jana Zamoyskiego, Stharosthe naszego Belskiego i Zameskiego, abo raczey na urzedniki yego, is ye przymuszają na czieskie a usthawiczne robothy na kazdy dzien, nie dbaiącz nicz na dekreth, kthory maią od przodka naszego niedawno zmarlego;

thakze thes skąrzeli sie o powozy daliekie, ze ye przymuszaią nad thenze dekreth; czo sie thes skarzili, ze rudniczy psuią drzewo w pusczach naszych do barczi godne, w czem oni maią wielką skode, s czego oni nam podathek płaczą. Skarzili sie thes, is urzednik thego tho stharosthy naszego wyrzey omienionego wycziąga na nich przy daniu miodu po przygarscziu miodu nad zwysz ku pożytku swemu, takze tez po rzeszecie owsa nad wzwyz przy oddawaniu owsa. A is ym thes nie daią czaszu do sprawowania barczi a oni miewali czaszu po szesczi niedziel a na decreczie pierwszym tho maią w Lublinie danym; a is im thes bronią sczieski przes polie ganiacz bydla ich do liassa, ze milie albo pulthory muszą obiezdzacz. Thedy wysluchawszy pilnie thak skarg thych poddanich naszych wyszey omienionych, iako thes i odpowiedzi stharosthy naszego, thakiesmy postanowili; is czo sie thycze okolo roboth, maią bycz zachowany wedlug decrethu pierwszego Liubelskiego od przodka naszego danego; thakze thes o powozy, thedy maią bycz zachowane wedlug thegos decrethu. A czo sie thycze o psowanie drzewa do barczi godnego w pusczaczh naszych, kthore rudniczy pszuią, thedy ma thego doyrzecz starostha nas, by thego nie psowano· thakze thes czo sie thycze o branie miodu po przygarscziu nad wzwys, thakze thes o pobranie owsa po rzeszoczie nad zwys, thedy ma doyrzecz thego stharostha nas, iakoby nicz na nich nad starodawny zwyczay nie wycziągano, a sprawiedliwoscz im s thego urzednika uczynicz, kthory tho s nich bral; czo sie thes thycze o pedzenie bydla sczieską przes polie, tho do comiszarzow odszelamy, kthore pan starostha wywiescz ma wrychlie A czo sie thycze o czas do sprawowania barczi, thedy maią bycz zachowani wedlug decrethu pierwszego. A is sie thes skarzą czi poddani naszy wiszey omienienieni, ze je biią i szadzaią o tho, ze do nas w doliegliwoscziach swich na skarge chodzą, thedy im thego zakazuiem i nie chczemy thego koniecznie, gdis tho ma bycz wolno poddanim naszym do nas na skargi chodzicz, a niema im thego nikth bronicz ani zagradzacz. A na swiadeczthwo thego pieczecz nasze przyczisnącześmy kazali. Dan w Krakowie dwunasthego dnia miesiącza maia Roku Bozego MDLXXIIII panowania naszego roku pierwszego.

[1]) *Psza dziś Obsza, wieś Ordynacyi Zamoyskiej w pow. bilgorajskim. Por. Nr 37 Listy.*

43. *Dekret na korzyść poddanych wsi Różańca starostwa Zameskiego.* Kraków, 12 V 1574.

Arch. akt. grodz. ziem. we Lwowie, Castr. Premisl. *t. 291, str. 519 — 520. Oblatował 22 V 1574 w grodzie przemyskim* laboriosus Szafka dictus Kolodziey nomine incolarum de villa Rozaniecz.

Henryk z Bozey laski krol polski *etc.* Oznaymuiem - -, is gdy thu przysli poddani nasy do nas ze wsi Rozancza Stharosthwa Zameskiego, skarząсz sie na urodzonego Jana Zamoyskiego, Stharosthe naszego Belskiego i Zameskiego, abo raczey na urzednika iego, is ye przymuszaią na czieskie a usthawiczne robothy na kazdy dzien, dzien podlie dnia odpoczinku nie maiacz; skarzali sie thakze o powozy daliekie; thakze sie thes skarzeli, aby chodziele do puszczey okrom dnia s siecziami, a czo sie thes skarzeli, ze ym urzednik, stharosthy naszego ich wlasne rolie i woythowskie zaoral i zasiał, thakze thes i tho, ze s nich urzednik stharosthy naszego wziął dwadziesczia grzywien, po grzywnie s kazdego, czo iescze woliei nie wisedzieli (?); thedy my wysluchawszy thak skarg thych poddanych naszych, iako thes i odpowiedzi stharosthy nassego, postanowielismy, ze czi poddani naszy wyszey omienieni nie maią bycz na wiethze robothy podbiiani, iedno iako prawo pospolithe uczy i sthathuth koronny opiszuie, i dwa dni z lanu w kazdy thydzien, a s pullanku dzien ieden w kazdy thydzien, a wszakze thak robothy maią zaczynacz, ze od sloncza wschodu maią na roboczie sthanącz, as do zachodu sloncza robicz, a w poludnie maią miecz slusne odpoczynienie sobie i bydlu dwie godzinie; a maią na robothy slacz ku zrabianiu pothocznich roboth od siebie czeliacz godną ku roboczie, nie odbywaiacz liedaiako, abo sami maią bywacz, iesliby ktho nie mial kogo godnego od siebie poslacz, thak iako sobie zarabiaią; a na robothy maią wszysczy zaras wychodzicz, kiedy im z dworu oznaymią, a nie po iednemu ani po dwu; czo sie thycze o powozy, thedy nie bedą powinni powozow wiekszych, iedno do przylieglych bliskich miastheczek ze zbozym na tharg, abo z czem-li iedno poslią; thakze o sieczi, ze kiedy ye wozą zimie do pusczey, thedy im tho ma bycz za dzien wythrączono; a czo sie thycze o rolie ich i woythowskie, kthoreby im zaoracz i zaszacz urzednik miał, thedy tho do Comisarzow odszelamy, kthore stharostha nas ma wywiescz wrychlie; thakze i o the dwadziesczia grzywien, kthore urzednik s nich pobral, thedy i tho do thychze Comisarzow odszelamy, przed kthoremi ma im stharostha nas z urzednikiem swem sprawiedliwoscz uczynicz. A is sie thes skarzą czi poddani naszy, ze ye biia i szadzaią o tho, ze do nas na skarge w doliegloscziach swych chodzą - - - [1]).

[1]) *Zakończenie jak Dodat. Nr. 42.*

44. *Zeznanie rewizorów o intromisyi Zamoyskiego na starostwo knyszyńskie i o spisaniu inwentarza.* Knyszyn, 16 V 1574.

Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1731, str. 7, wyciąg spółczesny z oblaty podanej 17 V 1574 przez komorn. Lubienieckiego do akt. ziem. bielskich.

Hyeronim Makowieczki, sekretarz J. Kr. M., a Jozeph Holownya, pothsedek ziemie nowogroczky, rewizorowie Krolia JM. czynim jawno - - ysz my za roskazaniem y listem J. Kr. M. (*Listy Nr. 31 i 32*) - -, bedaczy na sprawye revisy do thych starosthw Knisina y Goniedza poslany y odprawuyacz nam (!) te revisia i czyniac wywiadowanie okolo pozythkow J. Kr. M., oddan nam yest lyst J. Kr. M. (*Nr. 30*) przez komornika J. Kr. M. p. Jendrzeya Lubyenieczkiego - -. My tedy mayącz thakie rozkazanie J. Kr. M., y kthemu zosobna drugy lyst wydzącz przesz p. - - Lubienieczkiego - - do p. Bielawskiego, sprawczy yescze natenczasz knisynskiego y gonieczkiego a w niebythnosczy do namiestnikow pysany, aby JM. p. staroszczie Belskiemu s przerzeczonich dobr knisinskych y gonieczkych starostw ustapyl y roskazuye w onimze lisczie, zeby przerzeczony komornik Krolia J. M. p. Janowy Zamoiskiemu w one dobra istotnie wziąl; thakze widzącz trzeczy lyst J. Kr. M. przesz tegosz komornika - - pysani do wsythkich - - poddanich - - imienia knisinskiego y zamku gonieczkiego, aby oth tego czasu wseliakie poslusenstwo J. M. p. starosczie Belskiemu i zameskiemu iako starosczie swemu czinieli; - - tediszmi - - w starostwo knisinskie oszmego dnia a w Goniedzu dziesiatego miesiacza Maia w r. 1574 skutecznie podaly - - J. M. p. Janowy Zamoiskiemu - w recze poslanczowy y namiestnikowy J. M., ktorego J. M. posłacz raczyl na miescze swe, p. Stanislawowy Trojanowy z Orlowa, chorazemu Belskiemu. A temu poddaniu nasemu wedlie roskazanya J. Kr. M. uczynionemu nykth przeczywien nie byl [1]), przyczym bil wozny powiatu Bielskiego Marczyn Wisowathy; mayącz przi sobye dwu sliachcziczow sliachetnego p. Jana Komorowskiego a p. Walientego Podoreczkiego i insich zacznich liudzy. Wedle kthorego poddania nasego tediszmi spisawssy dostatecznie tak w dworzech knisinskiem yako w zamku gonieczkiem y we wsytkich miescziech dworach, siolach ku nim przinaliezaczich wseliakie budowanie, sprzethy, zboze, statek, bydlo y wseliakie insse pozithky y dochody z miasth, s folwarkow, siol, z mlinow, s poddanich y wseliakych przichodow y powinnosczy poddanych. Wedlie roskazania J. Kr. M. inwentarz osobliwy za pyeczmy (!) nasemy, s pothpisy rąk nasych J. M. p. - - Zamoyskiemu - - przi thym lisczie nasym wyesczem [2]) daly, do kthoregoszmy thesz listhu y pieczeczy nasze przilozely y recze pothpisaly. Datum w Knisynye 16 Mai a. D. 1574

[1]) *Inaczej w Nr. 44 (list) uw. 1. Przed tymiż aktami biels. równocześnie takież samo składa pisemne oświadczenie o spokojnej intromisyi komorn. Lubieniecki a ustnie woźny* Wysowathy. *Podobnież jak tu składają ciż rewizorowie przed aktami grodz. w Grodnie 22 V 1574 ustnie zeznanie (Ms. Bibl. Ord. Zamoy. wyciąg z oblat grodzien.) zaznaczając,* kthoremu poddaniu oboiech starostph - - Zamoyskiemu - - namiestniky p. Stefana Bielawskiego y nikt insy nie sprzeczywyl sye y - - namiestnyky y slugi p. Stefana Bielawskiego JM. p. Zamoyskiemu dobrowolnie ustapiely.

[2]) = *obwieszczającym.*

45. *Punkty rzemówienia Zamoyskiego przy zagajeniu sądów starościń. w Bełzie.*

Bełz, 6 VI 1574.

Bibl. Ord. Zamoy. T. IV, Nr. 314. Minuta własnoręczna (format „języczka").

Spravi danie [1]) dla sviklego obiczaiu.—[2]) Ten vieczi, ze te czassi tego potrzebuia.—Pusczanie iadu miedzi ludzi, rosterkow, Non ratio animi ratio veritas rumori.—Isz kto na kogo votował, tedi i czo na tego, przedtim po vieksi czesczi inaczi rozumieli.—Francuskie to rzeczi. Iakos exules nam pisma iakesz vertovali. — Spomnienie od varsawskich spraw, iako od fundamentu.—Conditie slusne.—Articuli invitis nobis pissane.—Sarosta reclamantibus nobis dani.—Inaczi potem snovu zasz przepysano.—Instructia ze dvema pieczecziami i credens.—Przisiega ze miala bicz w Parizu. — Sine difficultate conditie poprzisiezone.—Sine exceptione confirmovane. Articul de religione, isz viedziano, ze bil controversus.—Drugiesmi za sgodne udali. Franczusz.—Differentia o sumei.—O deputati. Za uisczeniem od poslow Grochowskich o melioratyi i za varunkiem krolewskiem. Et quae tunc.—Wsitkich rzeczi odprava zgodna, povolna od krola i pisma.—A maioribus coepta iniquitas za poselstva i pisma do Francij. P. Belskego [3]) zaleczenie.—Przikre prziimowanie niktorich, gdi krol czo sliachczie tribuebat.—Do Franczusow sie ubiegania [4]). Do dzienkovania panskiego vsitczi nasz ubiegli.—Do coronatij.—Tractati okolo przisiegi.—Przisiega ich poslusenstwa.—U nasz czo?—Relatia nassego poselstva.—Niepopieranie przi nasz. Exclamatio.—Zaczem ze przislo, isz nam zadavano, zeszmi s falsem do Krola iesdzili. — Przipsnenie sie do confirmaty. Naprzod melioratią w articulie o deputaczieech [5]).—Ratie za deputati slacheczkemi.—Salaria [6]) s skarbu.—Acta przi krolu.—Panom nicz na tem. Iedno chvala stad.—Deputaczi urzedniczi. — Deputaczi staneli besz szlachti iako Augusti.—Articul de obedientia, zebi declaratia iego bila publicovana i popraviona. Cassum et inane, besz tumultu.—Niektorich upor, ze sgodziwsi sie na te dva [7]) articuli i od tego sie czofneli.—Masurowie, Ploczanie potrzebowali tesz czegosz przidania. Potem gdi tak duriter moviono, przeciwko wsemu sie protestovali [8]). Litva takze nie chcziala besz Volinia i Podlasa. Panow roservanie, bo votovali przi nasz, asz po voievodę Vloczlawskiego [9]).—Media przesz nie podane.—Deputacia, niebivanie na niei drugich umislne, potem pracze.—Forma [10]) ma pirsa.—Forma ma wtora, na ktora sie zgodziło vielie.—Declaratia tei formi.—Danini.—Leges na norme na rokosech za xiazat, na electiach etc. captur. — Legitime, isz nie pod krolem.—Religio varovana.—Melioratio zatem i o tich vatplivich articulach placz [11]). — Summum w tem bilo: melioratia articulow i prav starich varunk.—Od Cra*covian* i od Sieradzan urzent (?) dosivocz. Tak vielie statutow varovanich.—Executia dosicz dolegla i articul ovi z Belzą.— Lenna, verba

secundum tenorem nas articul napoliteecznieissi. — Nie tak te nove, wsiawsi sadi, dokandbi pan iezika nie nauczil sie.—Vielkie in vectum sandzicz in facie Reip.—sromacz sie. Status wsitke, ktore moga resistere. Infamia panska po vsem svieczie.—

Discurs per articulos, ze nie tak potrzebne. Pacta odiawsi, o ktorich aby nie chczieli movicz, o ktorich Bieikowski czesto. Item articulus de religione. — I: [12]) W starich praviech articul de electo.—2: Religio varovana potrzebnie, acz to bilo iuris nostri, bo przodkovie nassi, besz krola de religione civili confederatia.—3: Poselstwa i odpravovanie spraw regni. To stara i w stari przisiedze, quod in medio fidelium invenero. — 4: Voina w nassei moczi, siem, seimiki etc. Stultum o voinie radzicz sto lat przedtim. Varietas pogod. Nieprziaczioł. Dosicz, ze to bicz nie moze besz seimow i nassego zwolenia. — 5: Granicz obrona i quarta. To stare rzeczi. — 6: Przi pravnich seimach zostacz, stare, za przisiega, że ma libertates iura trzimacz. Panovie niechbi ieno procuratiam dali panu. — 7: [13]) O deputaty nova i sla besz slachti. — 8: Seim i seim z dve leczie a conclusive w moczi rad. Seimiki etc. Sand. — 9: Signet. To stara, bo urzendi canclzerske (!) sa obvarovane [14]).—To bilo trzeba varovacz, zebi kupczom extra regnum nie davano obligaty. — 10: Urzendi. Stara. Dignitates et officia saeculares et spirituales etc. — 11: Kruscze. Novi. Daią nam kruscze. Vislugi bioro. — 12: To dobri, ale bi go nam trzeba dopomagacz. Nie to tilko za dobre miecz, czo ktori gorni ziemi trzeba. — 12 (!) Przisiegi starosczie. To stara, bo fidelitatem regi et successori eius legitime electo, ale to varuie i communis honestas. — 13: Corona, to nova. Ale bi czi sami nie coronovali besz trugich, czemu slachczicz tesz nie bil przitem ktori. [15]). Lepi Glovacz [16]) uczinil, ze pisal, iesli coronovacz, czo sie w Cracovie povtorzilo. — 14: Spraviedlivoszcz dobra. Iednostaina. Pro una vice. — 15: Pobori, czla: stare. — 16: Matrimonium: stari usus. — 17: Lenna. To dobra. Varovano to. Executij nie viem czemu gorne ziemie nie domaviali sie. — 18: De obedientia z declaratia do sedity. — Ergo z nie tak vielkem zatrudnenem to moglo zaviesicz sie [17]). — A varunki o religij. Starich praviech nie odbiegacz. Acz i te roborovali sie [18]). Melioraty tilko w tem, czobi trzeba miescze zostaviwsi. Item iusz to vidaia z cancellarij. — Zaz z tego sporu [19]) sporne zegnanie. — Na czo ktore voievotstva sie zgodzili. — Malachowski tilko, a ktos drugi. Stad osobno Litva, oni Masurovie. — Final zechmi odiechali wsisczi, sobie to imputuiacz a poslusenstwo [20]) obieczuiacz. — Upor in Rep. iest impietas iei vim inferre. Te rzeczi pravdzive dziali sie. O czem moge sprawe dacz, bo ode tech (!) bilem przi nich, nigdim nie omieskal. — Boze dai to i bim bil in ardore tractatuum mavial s panem [21]), czego mi ktosz zaisrzał i iam sie varował. A te lepse bilo reip.

bonum, nisz rumor. „Rosmaite artes in Rep. drudzi sobie visukaia. In medio tractatuum sila uprosili.“ Iesli to tak biło, pokaze sie, posliczie VM. i terasz po te confirmatią [22]), dadzą ią. — Posliczie po sandi pro una vice, iakie bili, dadzą. Iesli mi czo dano [23]), obtrusum po tractacziech, rozmislanie, o czem kilka mam punktow. — Utrati me: 3500 p. voievodzie Ruskiemu [24]), P. Virzbiczkemu, Vdriczkemu, drugemu Vdriczkemu, Olesniczkemu, Zolkewskemu [25]) i inem okrom starich, o ktorich VM. viedza. Drogoscz we Francy. Skodi, opuszczenie gospodarstvą. — Instructia Belska. — Oddanie Belskich urzendow.—Nieosiadli starostovie [26]).

Sandi [27]). Iesteszmi terasz ludziom poczatkem [28]). — Ieslibi nam Kro[l] vinien, nie tu go skladacz. — Chetliw iest povieda do voini .— Ergo na voinie [29]). — Tak sie kasdi odezwie. — Declaratia o posluzenstvie dana z Varsavi, ze ma bicz napomnion pirvei [30]). Przeto i nie *) odstompimi.— Sandi. Iest to nassa wlasna libertas, bo sami sobie sendzie obierami. — Sandza gdzie indzie nasz, na stich chcze podobno kto viescz iako prostaki. Ergo gdibi rasz sandzono, a potem krol visuval sie, iusz bim go nie mogl upomiecz. — Bratu bende prav, gdi mu zaplacze. — Sukaliszmi in interregno tego, abi bila spraviedlivoscz a terasz etc.—Odpravi sie u sendziego. Benda s soba liudzie stanovicz, iednacz sie. O apellatij latvie svoi koniecz vesme, gdi vesmem i przed seimem sandi nove [31]). — A [32]) tak ia ie i sam sadzicz musse i posvolicz, abi sad ziemski sandzil, abi kto nie rozumiał, zem sam dluzen, ze dlatego spraviedlivosczi, ktoram przisiag, czinicz nie chcze. I kto do tego przistapi sine affectu, nie maiacz privati svei, rozumiem, isz tosz bendzie rozumiał.

[1]) *Jest to niezawodnie sprawozdanie poselskie (właściwie notatki do niego) z sejmu koronacyjnego, wypowiedziane przez Zamoyskiego na sądach grodzkich w Bełzie. O złożenie sejmików prosił króla przy żegnaniu na końcu sejmu Stan. Górka:* „tanti temporis inane cnosumptam moram concivibus refferemus, quodsi diploma concedere recusas ac re ipsa iuramentum exequere, concilia nobis eligendis nostris iudicibus designa.“ (*Orzelski, Ms. Bibl. Zamoy.; tłomacz. Spasowicza I 283*). *Król te sejmiki miał zwołać, bo w* Confirmatio iurium Henrici regis *22 IV 1574* (Vol. leg. *II 864*) *oświadcza*: Co sie tknie controversos articulos - - tedy o nich na sejmikach powiatowych od nas sprawę dostateczną weźmiecie. (*O wzburzeniu wielkiem w czasie tych „sądów“ a nawet o znieważeniu w Sandomierzu wysłańca królewskiego, zob.* Heidenstein Rer. polon. 61—2). *Sprawozdanie to najprawdopodobniej wypowiedział Zam. 6 VI 1574. Następnego bowiem dnia 7 VI 1574, właśnie rozpoczyna jako starosta sądy w grodzie bełzkim, jak o tem świadczą* Induc. decret. et querellarum Castr. Bels. (*Arch. grodz. i ziem. we Lwowie*) *t. 442 str. 881, gdzie wprost po sądach przerwanych wskutek śmierci Zygm. Augusta spotykamy się z tytułem następującym*: Actum in castro Belzensi in terminis iudiciorum castri Belsensis feria s e c u n d a post festum S. Tritinatis (= *7 VI 1574*) 1574 pracsentibus G-sis et Nobilibus Ioanne Zamoiski, Belsensi *etc. Następnie oblatowany jest tu mandat królewski z Krakowa 17 IV 1574,* (*jest też oblatowany tegoż dnia i w* Castr. Bels. *175 str. 503, mandat ten był drukowany* („tipis cxeussae“), *brak u Estreichera*). *W mandacie tym król Henryk donosząc o zaprzysię-*

żeniu praw roskazuje ut iam in iurisdictione capitaneatus sui tanquam brachium nostrum regale omnia officia iuribus regni sibi iniuncta debite exerceat. *Stosownie też do tego rozkazu następuje zaraz przysięga J. Zamoyskiego, jako starosty bełzkiego, jako też i przysięga sędziego grodzkiego. Że właśnie na początku tych sądów, a najprawdopodobniej dnia poprzedniego przypadającego na niedzielę, odbyło się sprawozdanie poselskie, zdaje się wskazywać i nagłówek następujących zaraz rozpraw sądowych:* Termini iudiciorum et querelleram castri Belzensis post finitam ac determinationem (!) conventionem coronationis Ser-mi Henrici Dei gratia regis Poloniae[?] - - in diem hodiernum incidentes celebrati sunt per G-sum Ioannem Zamoiski. - -

[2]) *Każdą kwestyę od następnej oddziela Zamoyski długą kreską. W tych miejscach daje się tutaj pauzę.*

[3]) *Andrzej Tęczyński*

[4]) *Por.* Heidenstein, Rer. Polon; Orzelski (*wyd. Spasowicza*) *153—4.*

[5]) *T. j. radzie przybocznej przy Królu*, Heidenstein, Rer. polon.

[6]) *O domaganiach się posłów o „strawne" dla siebie zob.* Orzelski *247 i* Heidenstein, Rer. polon.

[7]) *Zamoyski przedstawił na sejmie wnioski co do dwóch artykułów: a) w sprawie objaśnienia konstytucyi de non praestanda oboedientia, wedle którego w razie danym stany naprzód mają króla tylko upomnieć, a jeśli król się upamięta, to już nadal mu winny posłuszeństwo i b) o przydaniu do rady przybocznej królew. (16 senatorów) także i 16 deputatów z szlachty.* Orzelski *230—1.*

[8]) *Nie uznawali zjazdu koronacyjnego za sejm i wnieśli protestacyę przeciw uchwałom.* Orzelski, *230, 262—3.*

[9]) *Jan Krotowski inowrocławski.*

[10]) = *forma zatwierdzenia praw, por.* Heidenstein, Rer. polon.

[11]) = *plac, miejsce.*

[12]) *Roztrząsa tu kolejno artykuły Henrykowskie por.* Noailles, Henri de Valois *III 437* (Vol. leg. *II 897*). *Kopia tych artykułów z własnoręcznymi poprawkami Zamoyskiego znajduje się w Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1785. O drugiej ich kopii por. opis Nr. 35.*

[13]) *W artykułach ten punkt należy jeszcze do szóstego.*

[14]) *Właśnie na sejmie koronacyjnym, por.* Orzelski *l. c.*

[15]) *O sporze o udział szlachty przy obrzędzie koronacyi zob.* Orzelski *l. c. 212.*

[16]) *Zbigniew Oleśnicki prymas, syn Jana „Głowacza," wojewody sandom. (brata kardynała Zbigniewa), przeciwnik elekcyi i koronacyi Jana Olbrachta.*

[17]) *Przekreśl.* odłozicz sie.

[18]) *Przekreśl.* in quantum legitimi.

[19]) *Zatem z powodu sporu o konfederacyę warszawską część posłów* (maxime, qui de religione dissentiebant *por.* Heidenstein, Vita Zamoyscii *19—20*) *na końcu sejmu wyraziła królowi przez usta Stan. Górki swe niezadowolenie i sejm zerwała. Zamoyski nie przyłączył się do nich i stąd to Orzelski (l. c.) protestant, wyrzuca mu, że początkowo żarliwie popierał konfirmacyę artykułów a w kilka dni zmienił zdanie* „..quo summam invidiam atque suspicionem conflarat praesertim, quod tum Stephano Bielavio Cracoviae praesenti omniumque rerum ignaro Cnisinensem praefecturam, quas is in Podlachia possidebat, revisorum a Rege concessorum specie, Rege consetiente erripuisset." *Przed tego rodzaju podejrzeniami bronił się Zamoyski na sejmiku we Lwowie zebranym na wieść o ucieczce Henryka* (Heidenstein, Vita *20—21*).

[20]) Heidenstein, Rer. polon. *podaje, że z powodu niezaprzysiężenia paktów Małopolska i Wielkopolska przez usta Skarszewskiego odmówiła na sejmie królowi posłuszeństwa.*

[21]) *W czasie rozpraw sejmowych* ratio inter ipsos (nuntios) et regem haec fere erat: a nuntiis gallice Zamoiscius regi interpretabatur, a rege latine Bibracius respondebet *por.* Heidenstein, Rer. polon. *57.* [22]) *Por. uw. 1.*

[23]) *Por. poprzednią uwag. 19.* [24]) *Jerzy Jazłowiecki.*

[25]) *Towarzysz Zamoyskiego w podróży do Francyi por. Dodat. Nr. 32 uw 2., por. Listy Nr. 52.* [26]) *Mówił tu pewnie o sobie, że nie przebywał w starostwie bełzkiem w czasie podróży do Francyi.* [27]) *Ustęp odtąd do końca spisany na osobnej karcie, ale razem zszyty.*

[28]) *Wiele województw z powodu niepotwierdzenia przez króla paktów konwentów, ociągało się z rozpoczynaniem sądów. Zapewne województwo bełzkie jedno z pierwszych rozpoczęło sądy. Wpłynąć na to mógł Zamoyski, do którego król Henryk wysłał w tej mierze mandat wspomniany w uwadze 1).* [29]) *Ma tu na myśli przykłady zebrań pod Chojnicami lub wojny kokoszej.*

*) „Nie" *niewyraźne, bo zamazane plamą inkaustu.* [30]) *Por. uw. 7.*

[31]) = *sądy, które odprawiał jako starosta bełzki. Następny sejm miał się zebrać 2 VII 1574.*

[32]) *Przekreśl.* skusialibi ludz.

46. *Świadectwo szlachty w sprawie zatargów Zamoyskiego z Bielawskim o starostwo knyszyńskie.* Bajki, 30 VIII 1574.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 154 Nr. 62. Kopia spółczesna.

My ziemianye okoliczny, ktorzy mamy maiętnosczy i ymiona ograniczni w ssąsiecztwie z miastj J. Kr. M. okolo Knyssina, Tikoczina y Goniedza, jawnye czinyem i spolnye yednako wiznawamy dobrowolnye a nyeprzimussnie (!), komuby to przistalo y nalezalo wiedziec, sub bona fide et conscienciis nostris: yss my o them dobrze wiemy i tegossmy dostatecznye wssitczy swiadomy, yako w tich to czassiech nyedawnich, gdy podany iesth [1]) Knyssyn y Goniądz ze wsshitkiemy dwormy, ffolwarkj, wshiamy, zdawna naliezączemy JM. p. Janowy Zamoyskiemu, Starosczie Belskiemu etc., przesz revisorj i komornika krolewskiego, za listamy dostatecznemy J. Kr. M., przy woznem ziemskiem y nasz wielyu sliachczie ku themu zebranich i prossonich; za ktoremy listy i roskazanyem J. Kr. M., przy revisorach y komorniku sludzy p. Steffana Bieliawskiego dobrowolnye ustapily, a w mocz wlądza slugąm JM. p. Zamoyskiego, urodzonemu p. Stanislawowj Troianowj z Orlowa, Chorazemu Belskiemu, podaly. Pothem gdy skoro J. Kr. M. s Korony wiiachacz raczil, w niebitnosczy JM. p. Zamoiskiego, starostj Belskiego, Knyssinskiego, ten to p. Steffan Bieliawskj, chcząc znowu przicz ku thim dzierzawąm knyssinskiem y goniedzkiem, moczne zbierania czinil, liudzy zdobiwaiącz proszbamy s przіiacziol, ynich za pieniądze, tak z Mazowssa yako y thu s Podliassia, chowayącz ye Waniowie [2]), Ząbrowie, w Turossney, Nadolney i yndzie, nassilanye cziniącz groszbamy, strachy na poddane J. Kr. M., yakobi ich mogl odwiescz y odcziagnącz od poslussenstwa y zwierzchnosczy podaney, zwierzaney JM. p. Zamoiskiemu y namiessnikom yego. Yakosz wielką trwoge w tęm uczinil i przekaze w robotach pilnich, yss poddany J. Kr. M. będącz zetrwozeny zewssad, od roboth poslussenstwa ssię zbranialy. Za opowiedzeniem

takiey trwogy urodzonego p. Stanislawa Troiana z Orlowa, Chorazego Belskiego a pothstarosczіego Knyssinskiego i Goniedzkiego, JM. p. Janowj Dulskiemu, Kastellanowj Chelminskiemu, Starosczie urzędowemu Ziemie Belskiei, jako senatorowj koronnemu a starosczie urzędowemu tutecznemu, byl ten to p. Steffan Bieliawskj od tego hamowąn przesz JM. p. Chelmienskiego y dworzany J. Kr. M., ktorzy są przi skarbie Tikoczinskiem. Nie będącz on wdzieczen tego napominania y hamowanya, wrichlo po tem czassie tęm więczey, a moczniey ssię zbieral, yakoby sswemu przedssiewzieczіu uczinil dossicz. Jakosz zebrawssy się mocznye, zbroynie, z niemalem lyudem, przicziagnal do Tikoczina, do miasta, we ssrode po swiczie. Tam te zebrana rothe woiska sswego ssrod rinku zatoczil y okazal y Ich M. pp. dworzanom oznaimil, yss: „Ya yade do Knyssyna y do inich dworow Krolewskich, yako do wlossney dzierzawy sswey"; 's czego y powtore Ich M. pp. dworzanye onego hamowaly, rozwazaiacz mu tho bicz nye z dobrem iego, z roslianyem krwie nyemaley, gdisz Knyssin opatrzon dobrze, w czem wiethsse trwogę i rossruch poddanem w robotach w poslusenstwie uczinil. W tem czassie dawssy Knyssinowj pokoy, do Zabielia [3]), dworu JKr. M., nyemalo lyudzy zbroyno za pieniadze piessich, ieznich naslal. Tamze i sluge w Zabielyu JM. p. Zamoyskiemu, starosczie Belskiemu y Knyssinskiemu, na ymie slachetnego a cznotliwego mlodziencza Piotra Kuczinskiego [4]) z russnicze zabito, ktory tamze na miesczu umarl. W czem my wsshitczy tak bycz a nyeinaczey wiemy y tegosz my swiadomy y to wiznanye sswe za pieczecziamy swemy dayemy y ktorzy umiemy pissacz, pothpissuiemy rekamy wlassnemy. Pissane w Baykach [5]) 30 dnia Augusta 1574.

[1]) *Por. Listy Nr. 30, 32, 33.* [2]) *Waniów, por. Listy Nr. 88 uw. 4.* [3]) *Por. Listy Nr. 68 uw. 4.* [4]) *Por. Listy Nr. 56—7, 60—3..:* [5]) *Wieś w pow. białostockim, dziś zwana Starawieś.*

47. *Zamoyski nadaje Marcinowi Żydkowi pustkowia pod Knyszynem.*

Knyszyn, 13 X 1574.

Arch. główne w Warszawie Metr. kor. *114 f. 106. Nagłówek:* Litterarum Martini Zidek, civis knischineusis confirmatio.

Jan Zamoiski, bełski, knyschynski, zamechski starosta, oznajmuję komu to wiedzieć należy, iż dla pomnożenia skarbu koronnego, widząc niemało morgów pustych, które ani się zarabiać mogły, ani żadnego pożytku czyniły, dałem panu Marcinowi Zidkowi, słudze J. Kr. M. sławnej pamięci zmarłego, pola pustego morgów dwanaście, z których tak wiele

płacić do skarbu Krola JM. będzie powinien, ile według opisania rewizorskiego przyść ma, ktorej rzeczy ku świadectwu pieczęć swą przycisnąłem i ręką swą własną podpisałem. Datum z Knyschyna die 13 octobris anno 1574. Jan Zamoiski subscripsit.

[1]) *Krol Stefan* („vicecancellarii nostri intercessione adducti") *aktem z 29 VI 1576 w Warszawie potwierdza to dożywocie* (Metr. kor. *l. c.*), *dodając*: „Volentes autem praefatum Martinum Zidek uberiori gratia nostra prosequi, habentes rationem ipsius obsequiorum, quae Ser-mo olim Sigismundo, regi Poloniae, praedecessori nostro, magna cura ac studio diligenter exhibuit, ipsi advitalitatem sufficientem praedicto agro utendi et possidendi damus et conferimus."

48. *Kwit deputatów do skarbu na kwartę z Wyrzchrachań.* Rawa, 8 VI 1575.

Bibl. Ord. Zamoy. Ser. III T. II Nr. 65. Oryginał z pieczątką Bużeńskiego, podskarb. koron. i 4 własnoręcznymi podpisami deputatów.

Zamoyski - - dal y odliczel czwartey częsczi Rzeczipos. wedlug szaczunku lustratorskiego z Wyrzchrachan [1]) za rok MDLXX czwarty zlottych sto trzydziesczi y oszm groszy dwanasczie pieniedzy dwanasczie. - -

[1]) *Por. Nr. Dodat. 17 uw. 3. Na taką samą sumę wypłaconą w innych latach są też kwity (Bibl. Ord. Zamoy. pl. 465. Nr. 7 i 19): jeden na zamku warszawskim 22 VI 1576, drugi na zamku rawskim 26 VI 1579.*

49. *Nominacya Zamoyskiemu na podkanclerstwo.* Kraków, 16 V 1576.

Arch. główne w Warszawie Metr. koronna *114 f. 2 z nagłówkiem*: Datur officium procancellariatus regni Mag. domino Ioanni Zamoiski de Zamoszczie, belsensi, knyschinensi zamechensique capitaneo. — *Bibl. Ord. Zamoy. pl. 465. Nr. 6. Kopia XVII w.*

Stephanus, Dei gratia rex Poloniae, *etc.*

Significamus praesentibus litteris nostris, quorum interest, universis et singulis, earum notitiam habituris: quod suffecto ad cancellariatum regni R. Petro Dunin Wolski, regni vicecancellario, gnesnensi et vladislaviensi canonico, post evectionem ad castellanatum cracoviensem Mag. Valentini Dembieński, regni nostri cancellarii etc. equidem, quod multa alioqui ac longa cogitatione nostra, quaeri maxime ac investigari opportuisset in his praesertim initiis regni imperiique nostri, ut munus vicecancellarii, quod est inter praecipuos regni ac Reipub. huius magistratus, viro quam maxime idoneo per nos committeretur; id vero nobis magna quadam nostra regnique nostri felicitate oblatum esse divinitus intelligimus in Mag. Ioanne Sario Zamoiski, belsensi, knyschinensi zamechensique capitaneo ac se-

cretario nostro. In quo tantus concursus est earum virtutum, quae sunt vicecancellariorum propriae, ut nulla quantumvis diuturna deliberatio nostra hominem ei muneri accomodatiorem suppeditare unquam nobis potuisse videatur. Nam et natura et studio et usu ea sibi praesidia comparavit, quibus rectissime omnino et summa cum sua nostraque et reipublicae laude id munus posse videatur sustinere, vir et generis quidem claritate atque antiquitate nobilissimus, et ingenii felicitate praestantissimus, et aetatis vigore florentissimus, et litterarum scientia politissimus, et eloquentiae nervis instructissimus, et notitia omnium, non magis domesticarum, quam externarum rerum clarissimus. Quae omnia hoc etiam in ipso sunt illustriora, quod et in negotiis quidem cancellariae regni huius per non paucos annos versatus et deinde aetate succrescente, ubi ad Rempub. accessisset et et partim domi in plerisque comitiis inter equestris ordinis nuntios, partim foris etiam externis obitis cum laude legationibus, debitam Reipub. navaret operam, eiusmodi sane documenta omnium illarum rerum dederit, ut nobis quidem ob eas et complures alias virtutes suas non possit non esse charissimus, omnibus autem certissimam quandam spem faciat, se eo munere vicecancellariatus, quem etiam alias per absentiam cancellarii et vicecancellarii administravit, egregie admodum functurum esse. Quod cum ita sit, equidem faciendum nobis esse existimavimus, ut quo illum iampridem Deus prorsus et natura designasse, res autem ipsa publica maximo studio et contentione deposcere videatur, id nostro tandem de virtute sua testimonio et approbatione in ipso statim regni nostri initio consequeretur ac plane regni Poloniae vicecancellarius pronuntiaretur. Quod quidem etsi iam publice in senatus ipsius et reliquorum omnium ordinum conspectu viva voce sit factum[1]), tamen, ut eius nostri de ipsius virtute et dignitate iudicii extet etiam ad posteros monumentum aliquod sempiternum, sane his quoque litteris nostris ipsum, quem dicimus, Mag. Ioannem Sarium Zamoiski regni nostri vicecancellarium facimus, creamus et pronuntiamus cum omni eius loci atque muneris praerogativa summa, qua unquam in hoc regno fuerunt, qui ante cum optima lege vicecancellarii fuerunt, tam ex more, quam ex gratia Ser-morum regum, antecessorum nostrorum. Volumus igitur et praesentibus litteris mandamus omnibus senatoribus, consiliariis, dignitariis, officialibus, magistratibus et omnino in universum omnibus subditis nostris, ut eum pro vero atque legitimo regni nostri vicecancellario agnoscant eique locum, reditus, census, praerogativas denique omnes et singulas tribuant tribuique faciant, quae vicecancellariis regni Poloniae quocunque modo antiquitus deberi videntur, de quibus eisdem nos quoque ipsi, quantum in nobis est, ei prosus per omnem occasionem libenter satisfacturi sumus et Ser-mi successores nostri sunt satisfacturi. In

quorum omnium fidem praesentes litteras nostras manu propria subscripsimus et sigillo regni nostri communiri iussimus.Datum Cracoviae, in conventu coronationis nostrae generali, die XVI mensis Mai anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto, regni vero nostri anno primo.

Stephanus rex subscripsit.

[1]) *Rota przysięgi podkanclerskiej Zamoyskiego jest w Arch. głównem w Warszawie*, Metr. Koron. *v. 114 f. 1 z nagłówkiem*: Iuramentum Mag. d-ni Ioannis Zamoiski, regni Poloniae vicecancellarii Reg. M-ti frequenti senatu praestitum. *Treść zupełnie zgodna z treścią roty (podkanc. Borukowskiego), którą wydrukował* Janicki, Akta do pan. Stef. Batorego *str. 1.*

50. *Mandat króla Stefana do Zamoyskiego.* Warszawa, 11 VI 1576.

Archiwum aktów grodz. i ziem. we Lwowie. Rel. castr. Bels. *t. 177 str. 642, 643. Mandat oblatowany 26 VI 1576 w grodzie bełzkim. Potem są oblatowane uchwały sejmowe z r. 1576 i uniwersał poborowy. Regest.*

Stephan z Bożey laski Król Polski *etc.*

Rozkazuie, aby konstytutie y uniwersał poborowy do akt Groczkich urzendu swego stharosczіego wyescz y ony na mieisczach pospolithich wedle zwiczayu obwolacz roskazał. Dan z Warsawi dnia XVI Iunii Roku Bozego MDLXXVI, krolowania nassego Roku pierwsego. Na wlassne roskania Kr. JM.

51. *Król Stefan oznajmia poddanym starostwa Zamechskiego, że dla sądzenia ich o zaburzenia naznaczył komisarzy.* Ostrowia, 13 VII 1576.

Arch. grodz. i ziem. we Lwowie. Rel. castr. Belsen. *t. 177 str. 788—789. Oblatowano 12 VIII 1576 w grodzie bełzkim.*

Sthephan z Bożey lasky Król Polsky, *etc.*

Opathcznym y praczowithim kmieczom, zagrodnikom y innim wsistkym poddanym naszim, we wsiach Lukowey, Rozanczo, Zamchu y we Pszey [1]) mieszkaiaczym, do stharostwa nasego Zameschkiego naliezaczich.

Mamy the sprawe pewną, iż barzo zuchwaly iestescie, ze czeste stroyacz burdy, smieczie sie i na slugi stharosty nasego Zameschskiego gwalthownie targacz, iakos izescie mu tham miedzy soba sluge iego klucznika zamordowaly [2]), nadtho s poslusenstwa powinnego roboth y innych powinnosczy wam naliezaczich, zdzieraczie sie; dla czego zaznączylismi tham pewne komisarze nase, aby was o wsistko stharostam nasim Zameskiem osądzily. A thak roskazuiemy wam wsistkym z visszey mianowanych wsy

poddanem nasim, abiscie na czas y na miesczie, gdy wam czy comisarze nasy znacz dadza, przed niemy na sprawe sthanely, a czo ony z wiroku swego nayda, thak strony zamordowania slugy, yako thes y burth, nieposlusenstwa y innych wselakych nieprawosczy wasich, albo thych, kthorzy sie w thym winny nayda, zebisczie tho karanie na sobie odniesly; takze thesz, czo strony roboth, powozow y insich powinnosczy wsistkych czis komissarze nasy postanowya, abisczie tho mocznie na pothim dzierzely y wedle niego sthatecznie zachowaly, a inaczey pod łaską nasa krolewską nie czinily. Data z Ostrowi dnia trzinastego Lipca Roku panskiego MDLXXVI panowania nasego pierwsego.

Na wlassne rozkazanie Kr. JM. St. Oss*owski* ref. subscripsit [3]).

[1]) *Por. Nr. Dodat. 42 uw. 1 i 43.*

[2]) *Por. Dodatki Nr. 31 i 33.*

[3]) Castr. Bels. *l. c.*: ministerialis gener. regni, recognovit, quia *9 VIII 1576* mandatum (*=Dodat. Nr. 51*) et innotescentiam commissorialem (*=Dodat. Nr. 52*) - - in villa Zamech posuit - - -

52. *Komisarze królewscy pozywają przed swój sąd poddanych starostwa Zameskiego.* Zamch, 9 VIII 1576.

Arch. akt grodz. i ziem. we Lwowie. Castr. Bels. *t. 177 str. 789.*

Stanislaw Troyan z Orlowa, chorazy Belzky, Stanislaw Żolkiewski, surrogator stharosthwa Belskiego, Lucas Oleszniczki, Sebastian Chmieleczki, comisarze od Krola JM. dani i wysadzeni.

Wam opatrznym, praczowitim kmiecom, rolnikom, zagrodnikom i innym wszickim poddanem Krola JM. wsi Lukowey, Rosancza, Zamechu i Pszy [1]), do starosthwa Zameskiego nalezacim, obywathelom dzierzawy W. Pana Jana Zamoiskiego, Regni Poloniae podkanclerzego, stharosthy Belzkiego, Knisinskiego y Zameskiego; obwiesczamy wam przyniesienie nam listy comisiei [2]) Krola JM. Pana naszego mciwego zdrowe, całe y w niczym nienaruszone any pomazane strony Wnego P. Jana Zamoiskiego, Regni Poloniae Podcanclerzego, Stharosthe Belzkiego, Knisinskiego y Zameskiego etc., które my listy z taką, jaka przinaliezy, podciwoscia i z wielkiem uwazeniem prziielińmy. Któremy to listy J. Kr. M. nam raczy rozkazowacz, aby my wziawszy porozumienie samy miedzy sobą, obacziwszy y zloziwszy czas i dzień pewny w któreykolwiek wsi mieskania vaszich a was ku sobie przizwawszy, takze w niebithnosczy Wnego p. Jana Zamoiskiego, podcanclerzego coronnego, Belzkiego, Knisinskiego i Zamesckiego waszego stharosty, podstarosciego i innych urzedników jego przizwawszy ku sobye,

abismy sye o thim zamordowaniu i zabiciu glowy slugy klucznika Zamkowego pana stharoscinego, takze o waszim gwalthownym targaniu sie na insze sługi jego, także tesz o rozruchach, bunthach y upornym odejmowanyu a widzieranyu sie s posluszenstwa urzendowi Pana stharoscinemu przez was uczinionemu, tesz o omieszkaniu waszym upornym w robothach y powinnosciach waszich, thesz y o wszistkych inszich rozniczach y krzywdach pilnie się dopithiwaly, a dosthatecznie się dowiedzieli, a pothim wirozomiawszy dosthatecznie sprawę, tho, czoby nas prawo uczilo a sprawiedliwosc pothrzebowała, abismy postanowili i zkazali decretem swoym. Tąsz comissią J. Kr. M. zlieczacz nam raczy, abiśmy zaraz około roboth y innych powinnosczy wam nąlieżoçych, kthore sye zdawna czinicz bili powinni, tasz mocza thego zlieczenia albo comissy J. Kr. M. nam daną uznawszy decretem naszim comisarskim, pewny koniecz yusz uczinily.

A thak my bendacz posłusznimy rozkazaniu J. Kr. M., cziniacz dosiecz listom abo thej comissiei J. Kr. M. przeciwko wam bendacz comisarzmy i uziwayacz moczy tey comissiei, porozumiawszy y poradziwszy sye miedzy sobą, złozilismy y postanowilismy czas i dzien wam pewny, to yest wthorek pierwszy y nablissy przed swiethim Michala swienthego blisko przysly, kthory yest dzien dwudziesty y piaty miesiacza wrzesnia, w Zamchu na zamku, a thak wam wsistkim mocza Króla JM. y nasza comissarską na to nam zlecona rozkazujemy, aby wy wsisczy z przerzeczonych wsi waszych przed namy na dzien i czas then pewny yus wissej opissąny na rozkazanie Króla JM. zawicie a wsiscy pod maiethnosciamy swoimi sthawieliscie, a tam stanawszy przed namy na roku nam naznaczonym y zawithim na ty wsiski obwiny y na skargi, tak strony zabicia glowy, bunthow waszich przecziw urzendowi a slugą JM. pana stharosty, waszego także też o nieczynienyu powinnosczy i o omieszkiwaniu roboth i innych powinnosci waszich y upornym a gwalthownym sie waszim usilowaniem s posluszenstwa urzendowy przerzeczonemu nam sprawę dosthateczną dali y według potrzeby odpowiadali, taksze tesz tamże około roboth a powinności inszich, isz szie skarzilisczie przed J. Kr. M., isz według roskazania J. Kr. M· chcemy y winnismy koniecz sthateczny miedzy wamy a urzendem J. Kr. M. stharoscinego uczinicz, abisczie bili gothowy okazać powinnosci swe a prawa, w kthorych tho nadzieje wilamuieczie sie z nich y czinicz ych nie chcecie, rozomieyacz sie bycz uciażonemi. A thak abisczie bili gothowy y sprawo dali y okazacz yę nathenczas przed namy, a my zebismy was o tho wsiczko przesluchawszy, rosprawili i rossadzili wedle Boga y sprawiedliwoscy, roskazuyacz wam y upewniayacz was w tim, isz ieslibiscie na thim roku wissey opissanim nie staneli[3]) y przed namy sthawacz nie chcziely abo omieskali, my, niedbayacz na wasze nie-

stanie y nieposlusenstwo, wedle comissiei they y roskazania Króla JM. tamże zaras wedle mandatu Króla JM. przeciwko wam postonpicz i czinicz, yako przeciw nieposłusznym, bendziemy; a dla pewnieiszey wiary they innotestientiey naszej pieczenczy swe własne przykladamy. Dan z Zamchu dnia dziewiathego sierpnia roku Bozego tisiacznego pieczsethnego siedmdziesiathego sostego.

1) *Por. Dodat, Nr. 42 uw 1.*

2) *T. j. Dodat. Nr. 51 i drugi mandat do komisarzów z 13 VII 1576 z Ostrowia, oblatowany w* Castr. Belz. *tuż przed aktem niniejszym; treść tego mandatu mieści się w tym tu pozwie.*

3) *Por. Dodat. Nr. 33.*

53. *Stefan Bielawski pozywa Zamoyskiego o zajęcie przemocą starostwa knyszyńskiego (por. Nr. Listy 45 uw. 1).* Malborg 11 IX 1576.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 154 Nr. 5. Oryginał z pieczęcią.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae *etc.*

Tibi Mag. Iohanni Zamoiski, vicecancellario Regni nostri Capitaneo Bełzensi, et Capitaneatus Knissinensis et Goniadzensis violento occupatori, mandamus, ut coram nobis et consiliariis Regni lateri nostro protunc assessuris in conventione generali Regni Toruniae aut ubicunque locorum proxime celebranda trigesima die ab inceptione eiusdem conventionis, die prima inceptionis eiusdem exclusa, personaliter peremptorie compareas ad instantiam G. Stefani Bielawski, Capitanei Knissinensis etc., qui te citat pro eo, quia tu contraveniendo iuri communi, non formidando poenas contra violatores pacis publicae et tranquilitatis sancitas, cum multis complicibus per te ad id studiose praeparatis et subordinatis, quorum tu nomina et cognomina melius scis, contra quos et quemlibet eorum salvam sibi reservat actionem in foro agendi, in absentia praefati Bielawski, Cracoviae ob servitia solita in funere Ser-mi olim Sigismundi Augusti Regis domini sui exercenda protunc existentis et peracto funere circa aulam Ser-mae Annae, protunc infantis Poloniae, nunc vero coniugis nostrae charissimae, manentis et servientis nec non rationem de praefatae praefecturae proventibus thesauro Regni nostri tempore Ser-mi Henrici, protunc Poloniae, nunc vero Galliarum Regis, reddentis,—in absentia, ut praemissum est, praedicti Bielawski manu forti et armata violenter invadens in bona nostra praefatae praefecturae Knissinensis et Goniadzensis et aliorum praediorum ad hanc praefecturam pertinentium, uxorem, famulos et factores praedicti Stephani Bielawski ex praefata praefectura et praediis eiecisti et expulisti, iure ipso, si aliquod ius seu interresse ad hoc te habere praetendis, non

requisito, possessioneque pacifica eundem Bielawski privasti solusque violenter occupasti et, quod non minus est, totam substantiam tąm illius, quam uxoris et famulorum eius protunc in deposito eius sitam seu existentem recepisti in usumque tuum convertisti, pro quibus damnis sibi reservat actionem salvam in foro tecum agendam, prout acta Castrensia latius de his testantur, tibique in termino declarabitur, quod contra te comprobare teque convincere vult, nullum ius obmittendo. Quare te citat ad videndum, audiendum et attentandum poenas in legibus sancitas super te per ius extendi et decerni praefatumque Bielawski in pristinam possesionem praefatae praefecturae, per te illi modo praemisso violenter ademptae, restitui praemissa iudicialiter sis attentaturus, et si quid de iure compecierit, responsurus. Datum Mariemburgi feria tercia post festum Nativitatis Beatae Virginis Mariae proxima. Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto, Regni nostri anno primo [1]).

[1]) *Por. Listy Nr. 44 uw. 1 i Dodat. Nr. 54.*

54. *Stefan Bielawski pozywa Zamoyskiego o zajęcie przemocą Zabiela (por. Dodat. Nr. 53).* Malborg, 11 IX 1576.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 465. Nr. 8. Oryginał z pieczęcią.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniae *etc.*

Tibi Mag. Ioanni Zamoiski vicecancellario Regni nostri, Capitaneo Belzensi, et bonorum nostrorum Zabielie violento occupatori. Mandamus, ut coram nobis et consiliariis nostris lateri nostro protunc assessuris Varsoviae aut, ubi protunc cum curia nostra feliciter constituti fuerimus, feria secunda post festum Sancti Simonis et Iudae Apostolorum proxima nunc instans personaliter et peremptorie compareas ad instantiam G-si Stephani Bielawski, Capitanei Kniszinensis et tenutarii Zabiliensis etc. Qui te citat pro eo, quia tu contraveniendo iuri communi in absentia praefati Stephani Bielawsky post discessum Ser-mi Henrici, protunc Poloniae, nunc vero Galarum Regis, in conventionem generalem Regni Varsoviam proficiscentis, per certos factores, famulos et complices tuos per te ad id studiose subordinatos, contra quos et quemlibet eorum salvam sibi reservat actionem in foro competenti agendi, bona nostra regalia Zabielie, tenutam praefati Stephani Bielawski, violenter occupasti et illinc vxore, factoribus et famulis eiusdem praefati Bielawski expulsis et eiectis hucusque tenes eundemque pacifica possessione privasti, quod fecisti in maximum praeiudicium, gravamen et damna non mediocra praefati Bielawski, citat te ideo ad videndum - - - [1]).

[1]) *Zakończenie jak w Nr. (z tejże samej daty). Dodat. Nr. 53. Por. Listy Nr. 44 uw. 1.*

55. *Zamoyski zrzeka się pretensyi do Stef. Bielawskiego o szkody w czasie sporu o Knyszyn poniesione.* Bydgoszcz, 22 II 1577.

Arch. główne w Warszawie. Metr. Kor. *115 f. 184.*

Quietatur Stephanus Bielawski a Ioanne Zamoiski, vicecancellario regni.

Stephanus, Dei gratia rex Poloniae, etc. Significamus etc. quia comparens personaliter coram nobis et actis cancellariae nostrae, Mag. Ioannes Zamoiski, regni nostri vicecancellarius, belsensis, knyschinensis zamechensisque capitaneus noster - -, recognovit se liberum facere et quietare perpetuis temporibus G-sum Stephanum Bieliawski, capitaneum cruswiciensem, ex omnibus et singulis damnis et iniuriis sibi vel etiam familiaribus servitoribusque suis circa apprehensionem possessionis capitaneatus nostri knyschinensis bonorumque ac praediorum ad eundem capitaneatum knyschinensem pertinentium, videlicet Knyschin, Goniąndz, Grodzisko, Dobrziniow, Zabielie, Szpakow, Potoczyzna, Bogussowo, ab eodem Stephano Bielawski eiusque complicibus vel servitoribus factis vel illatis, nullis penitus exceptis; praecludendo sibi imposterum praesenti recognitione et quietatione sua omnem viam et modum occasione quarumvis iniuriarum damnorumque tam sibi, quam ex suis alicui circa adeptionem capitaneatus praefati praediorumque et villarum ad eundem spectantium sive ab ipsomet G-so Stephano Bielawski vel etiam ab ipsius complicibus quomodocunque illatorum coram quovis foro iure agendi eidemque vel alicui ex suis coadiutoribus actiones iudiciarias intentandi et instituendi intentatasque iam aut intentandas continuandi et prosequendi. Quam quidem recognitionem et quietationem nos ratam et gratam habentes, volumus robur debitae firmitatis obtinere debere. Harum etc. Actum Bydgostii die XXII mensis Februarii anno Domini 1577, regni vero nostri anno primo [1]).

[1]) *Tegoż samego dnia (*Metr. Koron. *l. c.*) *Zamoyski* cavet Stephano Bielawski de debito 1100 flor. *na wsi swej Zdanowie w pow. Krasnostaw. Por. Dodat. Nr. 56.*

56. *Stef. Bielawski ustępuje Zamoyskiemu praw do starostwa Knyszyńskiego i zrzeka się na zawsze wszelkich pretensyi z tego powodu, por. Dodat. Nr. 55.*

Bydgoszcz, 22 II 1577.

Arch. główne w Warszawie. Metr. Kor. *113 f. 607.*

Stephanus Bielawski iuri cedit suo Mag. vicecancellario regni.

Stephanus etc. Significamus etc., quod constitutus personaliter coram nobis et actis cancellariae nostrae G-sus Stephanus Bielawski, capitaneus

noster crusficiensis, - - - recognovit, quia Mag. Ioanni Zamoiski, regni nostri vicecancellario, belsensi, knissinensi zamechensique etc. capitaneo nostro, de omni et totali iure suo, quodcunque sibi competebat vel competere poterat, ad capitaneatum nostrum et curiam knissinensem et ad castrum vel fortalicium Goniądz oppidaque, praedia Knissin, Goniądz, Grodzisko, Dobrzyniów, Zabielie, Spakow, Potoczizna, Bogussewo villasque omnes et singulas ad ea pertinentes, tum ad proventus quosvis generaliter universos et specialiter singulos ac de ipso capitaneatu, quem antea iuris quocunque titulo tenuerat et possiderat, cessit et condescendit, prout in effectu cedit et condescendit, omneque ius suum in praefatum Mag. Ioannem Zamoiski, vicecancellarium regni nostri, plenarie et in effectu transfudit et incorporat, nihil iuris et proprietatis sibi successoribusque suis ad eundem capitaneatum knissinensem vel ad aliquod ex suprascriptis curia, castro, oppidis, praediis, villis, agris, ad eundem capitaneatum pertinentibus, aut etiam ad quosvis proventus exinde provenientes, nullos penitus excipiendo, nec pro se reservando, sed illud omne ius et interesse suum in praenominatum regni nostri vicecancellarium plenarie transfundendo. Insuper idem G-sus Stephanus Bielawski fassus est et recognovit se non solum de integro iure suo, sed etiam de lite et causa ratione ademptae sibi possessionis praefati capitaneatus knissinensis cum omnibus bonis suprascriptis Mag. Ioanni Zamoiski instituta vel adhuc instituenda cedere ac etiam de omnibus violentiis, damnis et iniuriis, quaecunque sibi suique ab eodem Mag. Ioanne Zamoiski, ab ipsius amicis, familiaribus servitoribusve circa acceptionem possessionis in capitaneatum nostrum knissinensem fuissent illata, liberum vel liberos facere et quietare perpetuis temporibus, quemadmodum iam exnunc de eadem lite et causa cedit, de omnibusque damnis et iniuriis liberum seu liberos facit et quietat perpetue; praecludendo sibi praesenti personali recognitione sua omnem viam et modum ratione quarumcunque iniuriarum damnorumque sibi in praemissis illatorum iure agendi actionesque iudiciarias intentandi intentasque continuandi et prosequendi. Quam quidem recognitionem, cessionem et quietationem nos ratam et gratam habentes, volumus robur debitae firmitatis obtinere debere. Harum etc. Actum Bidgostii, die vigesima secunda Februarii anno Domini 1577, regni vero nostri anno primo.

Petrus Dunin Wolski nominatus episcopus praemisliensis et Reipub. cancellarius subscripsit. Relatio eiusdem.

57. *Zamoyski summę pieniężną na majątku Rybitwy zapisaną ceduje Wacławowi Uhrowieckiemu (por. Listy Nr. 212).* Bydgoszcz 1 III 1577.

Arch. główne w Warszawie Metr. Kor. *115 f. 184.*

Ioannes Zamoiski, vicecancellarius regni, cedit certa summa pecuniae Venceslao Vhrowieczki.

Stephanus, Dei gratia, rex Poloniae etc. Significamus praesentibus litteris nostris, quorum interest, universis et singulis. Quia comparens personaliter coram nobis Mag. Ioannes Zamoiski, regni nostri vicecancellarius, belsensis knyschinensisque etc. noster capitaneus - - - recognovit, quia omni iuri suo quodcunque sibi super summam pecuniariam in villa Rybitwy, in terra lublinensi et districtu Urzędowiensi sita, sibi per G-sum Nicolaum Ossolinski de Osolin inscriptam [1]) competit, in personam G-si Venceslai Vhrowieczki cessit et condescendit, hoc idemque ius suum ac totam et integram inscriptionem, de eadem summa sibi factam, in ipsum eiusque legitimam posteritatem transfudit, prout cedit et condescendit ac transfundit per praesentes perpetue et in aevum. Dans et admittens per praesentes eidem plenam et omnimodam potestatem se in dictam summam pecuniariam ac inscriptionem praefatam per ministerialem terrestrem quemcunque, quem illi per praesentes deputamus, cum duobus, ut iuris est, nobilibus intromittendi ac possessionem illius iuxta vim et naturam eius adeundi atque apprehendendi in totaque eadem inscriptione, quemadmodum sibi facta est, cum clausulis et conditionibus, in ea contentis, plene et integre utifruendi - - - huiusmodi cessionem et transfusionem - - confirmamus et approbamus per praesentes - - -

[1]) *Jut 22 IV 1577* in iudiciis generalibus palatinatus sandom. et lublinen. Nicolaus Ossoliński *(stryj Anny?)* Ioannem Zamoyski - - de dote et dotalitio post Annam Ossolińska, consortem suam recepta quietat. (*Bibl. Ord. Zamoy. Ms. 1580 str. 459 i 1615 str. 12* Summaryusze dóbr ordyn. Zamoy.).

58. *Król Stefan poleca urzędnikom ziemskim bełzkim, aby wydali Zamoyskiemu wypisy z ksiąg ziemskich grabowieckich.* Z pod Głowy, 2 VIII 1577.

Arch. akt. grodz. i ziem. we Lwowie. Castr. Bels. *t. 178 str. 277. W grodzie beskim 10 IX 1577 oblatował Piotr Komorowski, pleban bełzki.*

Stephanus, Dei gratia rex Polonie *etc.* G-sis iudici, subiudici, notario et aliis officialibus terrestribus Pallatinatus Belzensis, fidelibus, nobis dilectis gratiam nostram Regiam.

G-si, fideles, dilecti. Opus habet dictis extractis ex actis terrestribus Graboviczensibus Mag. Ioannes Zamoiskij, Regni nostri vicecancellarius, Belzensis, Knizinensis etc. capitaneus, ad actiones suas iudiciarias multum

necessariis, quoniam vero vereatur, ne priusquam positio actorum publica fiat, ob defectum eorum rescriptorum, quibus indiget in causis suis succumbere vel detrimentum aliquod suscipere cogatur, petiit act . . . .[1]) omnia et singula extracta, quaecunque . . . .[2]) illi vel suo mandatorio autentice extradant extradique curent, in quo nullam tergiversationem faciant vel negotium aliquod eidem Mag. vicecancellario nostro exhibeatur neque committatur, ut culpa vestra aliquid damni in causis suis iuridicis accipiat. Pro gratia nostra aliter non facturi. Datum ex castris nostris intra villam Kiesmarck et Istulam ad Glowam positis die II Augusti Anno Domini MDLXXVII. Regni nostri Anno secundo. Stephanus Rex subscripsit.

[1]) *Trzy do czterech wierszy wydartych.*
[2]) *Jedno słowo wydarte.*

59. *Zamoyski zobowiązuje się czekać 2 lata na posag po żonie Krystynie z Radziwiłłów.* Biała, 29 XII 1577.

Archiwum XX Radziwiłłów w Nieświeżu, „Dokumenta Familijne" *Teka 6. Nr. 353. Oryginał z pieczęcią.*

Ja, Jąn Zamoysky, Podkanclerzy Koronny, starosta Belsky, Knyszynsky, Zamessky i Goniecky, oznaymuie, ysz z woli Bozey zmowiwszy ia w stan małzensky Yey M. panne Krystyne, siostrę oswieconych Xiąząnth a panow, Pana Yerzego, Pana Mikołaia Chrzystopha, Pana Albrichta i Pana Stanislawa Radziwilow, thosmy miedzy sobą postanowienie uczinili y miedzy sobą dobrym slowem dzierzec przyrzekli y przyrzekamy, nie chcąc sie przy ziachaniu na tho weselie w zadne controwersye wdawac: ysz ia będę powinien s przyszlą małzonką swą od Ych M. posag a wyprawe wedlie thestamentu sławney pamięci Pana oyca Ych M. wziąnc, ktorego posagu mam Ych M. poczekac do dwu lath, tho iesth od nowego liatha w roku siemdziesiąt osmym asz do nowego liatha w roku osmdziesiątym. A Ych M. Panowie Radziwiłowie, rozdzieliwszy posag na cztyry częsci, bedzie sie powinien kazdy z Ich M. o swoie częsc na swym imieniu wedlie statuthu opisac y na urzędzie zeznac skoro po weselu. To iesth JM. Pan Jerzy na imieniu swym Swiadosciach, w powiecie wilkomirskim leząсym, JM. Pan Marszalek na imieniu swym Bialey, w powiecie Brzeskim leząсym[1]), JM. Pan Albricht na imieniu swym Grodko, w powiecie Pinskim leząсym, JM. Pan Stanislaw na imieniu swym Radziwiłowie, w powiecie łuckim leząсym[2]). A ia będę powinien skoro po weseliu przed Krolem JM. albo na urzędzie ktorym ko-

ronnym oprawe Yey M. małzonce swey, siostrze Ich M. wedlie statutu na polowicy wszitkich dobr moich lezących y ruchomych, ktore teras mam i napotem będę miał [3]). Będę tez powinien do tego Jey M. przyszłą małżonkę swą przywiesc do wyrzeczenia na urzędzie ze wszitkich imion y sum oyczystych Polskich, Lithewskich, Wolynskich y Podliaskich, tak iako insze siostry Ich M. uczynili [4]). Będę tez powinien do skonczenia działu z imion macierzystych arende brac, tak iako Yey M. Pani Woiewodzina Pomorska. Obiecuie tesz tho, ze s chęci swey małzenskiey nad oprawę dla wszeliakiego przypadku opatrzenie ucciwe Jey M. przyszley małzonce swey, siostrę Ich M. uczinie, ktorego postanowienia swego z Ich M. uczinionego dalem Ich M. then listh za pieczęcią swą z podpisem ręki własney. Pisan w Bialey 29 dnia miesiąca Decembra Roku 1577.

Ioan. Zamoiski Regni Poloniae Vicecancellarius subscripsit.

[1]) *Zapis zeznany w Warszawie 15 I 1580 ten 9 I 1578 r. w Warszawie przez Mik. Krzysz. Radziwiłła marsz. w. litew. znajduje się w oryginale (po rusku, z jedną pieczątką Radziwiłła a trzema świadków) w Arch. XX. Radziwiłłów w Nieświeżu, Teka 6, str. 354.*

[2]) *Zamoyski i żona Krystyna oznajmiają, że otrzymali na rzecz posagu od braci jej Mikołaja, Krzysztofa i Stanisława po 2500 złot. pol. od każdego. (Oryginał po polsku z podpisami własnor. i 2 pieczątkami w Arch. w Nieświeżu* „Dokumenta familij").

[3]) *27 VI 1579 w Wilnie Zamoyski* dotem acceptam assecurat et contradotem (*26000 fl. p.*) coniugi suae reformat. *Arch. główne w Warszawie,* Metr. Koron. *122 f. 459.*

[4]) *31 XII 1579 w Warszawie Zamoyski i żona Krystyna oznajmują, że otrzymała wyprawę i posag od braci, a oprawę od męża i że wyrzeka się dóbr i sum po ojcu i matce (zachowując sobie jednak prawa do spadków) (Oryginał po rusku w Arch. xx. Radziwiłłów w Nieświeżu, Teka 6 Nr. 355, z własnor. podpisami i pieczątkami Zamoyskiego, żony i świadków: Opalińskiego marsz. w. kor. i Borukowskiego podkancl. kor.; tamże oryginalny wyciąg z Metryki litew. potwierdzenia tegoż z 14 I 1580).*

60. *„Artykuły gonienia do pierścienia" na uroczystościach weselnych Zamoyskiego.* Warszawa, 6 I 1578.

Arch. xx. Czartorys. Teka Naruszewicza *86, nr. 142 (Kopia z w. 18 z napisem:* Ex Ms. arch. Stan. Aug. regis.

Artykuły gonienia do pierścienia podczas przenosin po weselu [1]) Jana Zamoyskiego z Radziwiłłówną.

Andrzej Opaliński z Bnina, marszałek Wielki Koronny, Rohatyński, Szremski starosta.

We wszystkich narodziech, przy których obyczaie dobre y uczciwe dworskie zabawy zostały, zachował się ten zawżdy obyczaj, iż na ziezdziech wielkich, a zwłaszcza na dworzech monarchów zacnych, ludzie dworscy a młodzi rozmaite krotofile wywodzili, czyniąc to częścią dla tego,

aby panom swym ucieszenie jakie uczynili y pięknemi postępkami, tudzież też y dworskiemi inwencyami im się przypodobali. A iż do tych czasów uczciwy ten zwyczay na dworzech wszystkich z pochwałą ludzi bacznych iest statecznie zachowan, rozumieiąc ia też, iż na dworze Króla JM., naszego m. p., na ziezdzie tym, na którym ma bydź ludzi konkurs niemały ku ozdobie zacnych przenosin JM. Pana Jana Zamoyskiego, podkanclerzego koronnego, przez Ich M. Pany bracia rodzone małżonki JM. Pany Radziwiły, xiążęta z Ołyki, naydować się będzie ludzi młodych dworskich niemało, którzyby tych krotofil radzi użyli, pozwoliłem za pozwoleniem chętnem Króla JM. placu na gonitwę do pierścienia przed oczyma pańskiemi w Uiazdowie[2]) na przyszły czwartek[3]). A iż pewnie tak sobie obiecuią ludzie dworscy, iż się naydą ci, ktorzy y sobie gwoli, y dla zabawienia Króla JM., y dla przyznania każdemu chęci ćwiczenia y inwencyi iego, więc też y dla ozdobienia tego festu zacnego, ochotnie się do tej krotofili przyczynią, tedy tem pismem się publikuie y pobudka daie. Będą sędziowie zacney tey krotofili, zaczem y szlacheckiemi znakami y upominki będą poczczeni, to iest tym kształtem: pierwszy upominek wezmie, który nayczęściey pierścień brać będzie, wtóry, który z naycudnieyszą inwencyą na plac przyiedzie, trzeci, który naykształtowniey drzewce podniesie. A iżby się to porządkiem swym toczyło, tedy temi artykuły to gonienie się obwieszcza:

1. Ktokolwiek będzie chciał gonić, ma bydź w słusznym do tego ubiorze; bronią żadną, którąby ku zwaśnieniu bydź mogła przyczyną a miasto krotofili niepokoy uczynić, nie ma bydź ozdobion.

2. Przyiechawszy na plac a naznaczone mieysce do gonitwy raz obiachawszy, ma spokojnie stanąć na tym końcu, z którego maią począć biegać.

3. Żaden przedtem gonić niema, niż mu będzie od sędziów rozkazano.

4. Kto pierścień wezmie, za każdym razem napiszą mu razów sześć.

5. Kto w zgórę krawędzi pierścienia uderzy, razów trzy.

6. Kto w nadolny krawędź uderzy, razów dwa.

7. Kto w stronę pierścienia lewą albo prawą, raz.

8. Kto drzewcem sznur przeniesie, na którym pierścień będzie wisiał, wszystkie razi traci, ieśli iakich przed takową omyłką dostał.

9. A ieśliby ich nie miał, a potem równo z kim innym dostał, iuż będzie bliższy wygrania ów co takiey omyłki nie uczynił.

10. Komuby z strzemienia noga wypadła w biegu, traci wszystkie razy.

11. Komu sie głowa odkryie, traci wszystkie takie razy.

12. Komuby kopia z rąk wypadła, albo komu się o ziemię ułamała, traci razy wszystkie y potem zgoła nic do gonioney nie ma.

13. Ktoby z miejsca poskoczywszy w pół kresu dla nieudatnego złożenia drzewca konia zastawił, drugi raz się poprawić nie może,y owszem on raz idzie mu na zgubne imie.

14. Wolno też będzie każdemu kopią tą gonić, którą sobie na plac przyniesie.

Dan w Warszawie, 6 Ianuarii 1578 roku.

[1]) *Por. Nr. 185 uw. 1.*

[2]) *Wieś zwana też Jazdów wówczas pod Warszawą, dziś Łazienki w Alejach Ujazdowskich. Był tu dwór królewski i dwór Radziwiłłów. W tymże Ujazdowie odegraną została:* Odprawa posłów greckich Jana Kochanowskiego podana na Theatrum przed Królem JM. y Królową JeyM. w Jazdowie nad Warszawą dnia 12 Stycznia Roku Pańskiego 1578 na feście u JM. P. Jana Zamoyskiego na on czas podkanclerzego a teraz Kanclerza y hetmana wielkiego koronnego w Warszawie 1578. *Na czele różnych wydań tej tragedyi mieści się list Kochanowskiego do Zamoyskiego za XII 1577 z Czarnolasu w sprawie kompozycyi tego utworu, pisany z odpowiedzi na 2 listy Zamoyskiego (Przedruk w* „J. Kochanowskiego dzieła wszystkie" *Warszawa 1884 II 80—81.*

[3]) *= 9 I*

61. *Zamoyski wydzierżawia Dobrzyniów stryjowi Floryanowi Zamoyskiemu.*

Warszawa, 18 I 1578.

Arch. główne w Warszawie Metr. kor. *118 f. 3.*

Bona Dobrziniow ad capitaneatum Knischinensem pertinentia arrendantur Floriano Zamoiski a Ioanne Zamoiski, cancellario regni.

Stephanus, Dei gratia rex Poloniae etc. Significamus *etc.* quod coram nobis et actis cancelariae nostrae personaliter constitutus Ill. et. Mag. Ioannes Zamoyski, regni nostri vicecancellarius, belsensis, knyschinensis, zamechensisque etc. capitaneus - - recognovit: Quod bona nostra Dobrzinow, in capitaneatu nostro knyschinensi consistentia, cum praedio et aliis villis ac omnibus et singulis fructibus - - ad quattuor annorum sese proxime et immediate sequentium decursum G-so Floriano Zamoiski, subpincernae chelmensi [1]), arendavit et in arendam locavit, uti quidem iam per praesentes arendat, idque incipiendo a proxime praeterito nativitatis Domini festo ad aliud simile festum in a. D. 1581 celebrandum; cuius arendae nomine praefatus G-sus Florianus Zamoiski Ill. et Mag. regni nostri vicecancellario memorato singulis annis noningentos florenos pecuniae communis numeri et monetae polonicae, singulos florenos triginta grossis usitatis computando, ipso die Nativitatis Domini solvere et pendere inque curia knischynensi integre sine omni cunctatione, mora et exceptione deponere

tenebitur et debebit, quietatione eo nomine accepta, manu Ill. et Mag. vicecancellarii subscripta et sigillo eiusdem signata, exceptis nihilominus ex eiusmodi arenda frugibus omnibus annis duobus proximis, millesimo scilicet quingentesimo septuagesimo sexto et eum sequente septuagesimo septimo in eodem praedio collectis et hactenus asservatis, quas memoratus G-sus Florianus Zamoyski triturare purgareque tenebitur suo sumptu et labore ac integras initio veris instantis suae Illustri Mag. dare, quo scilicet possint Gedanum vel Elbingam statim, post quam glacies in fluminibus soluta fuerit, navigiis devehi impensis ipsius Ill. et Mag. vicecancellarii. Praeterea ad vecturas sive podvodas, quotiescunque et quandocunque Ill. et Mag. regni nostri vicecancellario visum fuerit et res suae id exigerent, liberum illi et licitum erit sine inpedimento et contradictione praefati G-si Floriani Zamoiski opera subditorum nostrorum, in praefata villa Dobrzyniow et aliis quoque villis ad eandem pertinentibus, existentium, uti; ad haec quoque, si aliquando intra hoc quadriennium Ill. et Mag. vicecancellarius regni nostri scaphas et alias cuiusvis generis naves pro deportandis ad mare frumentis et aliis quoque rebus in silvis eisdem bonis Dobrzyniow vicinis construere et parare voluerit, ea in re suppetias illi ferre G-sus Florianus Zamoiski tenebitur, suppeditandis subditis ex eisdem villis pro devehendis arboribus et trabibus eam ad rem aptis, et caeteris quoque laboribus et operibus in hoc negotio necessariis praestandis; ea tamen res non erit in potestate et arbitrio vicecapitanei Knyschinensis, sed quando litteris suis Ill. et Mag. vicecancellarius id exposcet. Nullis vero inconsuetis et maioribus, quam hactenus servatum fuit, laboribus et oneribus idem Florianus Zamoiski subditos eorum bonorum sibi arendatorum praemet neque etiam census, contributiones et pensiones ampliores ab eis exiget, nisi eas, quas antiquitus pendere consueverunt; silvas nostras ad ea bona pertinentes non patietur a quoquam excindi neque cuiquam facultatem dabit incidendarum in illis pro quovis usu, maxime vero pro construendis navigiis, arborum. Quod et ipsimet quoque liberum esse non debet, solum modo pro usu praedii et curiae Dobrziniow et pro parandis navigiis causa deferendorum frumentorum suorum Gedanum vel Elbingam. Expleto vero quadriennio hoc arendae tenebitur et debebit G-sus Florianus Zamoiski pecora, pecudes, suppellectilem et alias omnes res integras reddere iuxta libellum sive regestrum ea de re confectum. - - - Quem quidem contractum - - G-sus Florianus Zamoiski - - suscepit et omnibus ac singulis conditionibus in eo expressis - - satisfacturum se et suos successores submisit et obligavit submittitque et obligat per praesentes de et super bonis suis haereditariis Zamossczie et Wierzbie ac aliis ad ea pertinentibus in terris belsensi et chelmensi, districtibus vero graboviecensi et crasnostaviensi consistentibus sub vadio

noningentorum florenorum pecuniae communis numeri et monetae polonicae, singulos florenos triginta grossis consuetis computando ac damnis quoque terrestribus ad simplicem verbi assertionem absque corporali iuramento taxandis in casu non satisfactionis contractui huic arendae tam in toto, quam in parte succumbendo - - -

[1]) *Por. Listy Nr. 101.*

62. *Zapis posagu i wiana Elżbiety Włodkowej, siostry przyrodniej Zamoyskiego*

Warszawa, 28 I 1578.

Arch. główne w Warszawie, Metr. Kor. *118 f 26.*

Stanislaus Włodek Helizabethae de Zamoszcie coniugi suae reformat dotem et dotalicium.

Stephanus, Dei gratia rex Poloniae etc., Significamus *etc.*: quia coram nobis et apud acta cancellariae nostrae personaliter comparens G-sus Stanislaus Wlodek de Hermanow - - - recognovit: quia cum G-sa Elisabetha de Zamosczie [1]), Mag. olim Stanislai de Zamosczie, castellani chelmensis et capitanei belsensis, filia, coniuge sua, ratione et nomine dotis ab Ill. et Mag. Ioanne Zamoiski de Zamosczie, regni nostri vicecancellario, - - coniugis suae fratre, septem millia et quingentos florenos pecuniae numeri et monetae polonicae, quemlibet florenum triginta grossis usitatis computando, accepit realiterque et in effectu tulit et manu levavit. Quam quidem summam nomine verae et iustae dotis cum memorata coniuge sua acceptam, tum et aliam quoque similem et parem summam septem millium quingentorum florenorum pecuniae ratione et nomine contradotis, volens rationibus eiusdem coniugis suae in futurum tempus, uti debet, prospicere ac amorem et benevolentiam suam mutuam illi testatam facere, inscripsit, obligavit et reformavit, utiquidem - - inscribit, obligat et reformat, demonstrat et assecurat in medietate omnium et singulorum bonorum suorum mobilium et immobilium, haereditariorum et obligatoriorum - - -, tum etiam summis pecuniariis in quibuscunque bonis nostris quoque regalibus inscriptis et obligatis, per ipsam G-sam Elisabetham, coniugem suam, iam ex eo tempore bonorum praedictorum universorum medietatem cum omnibus proventibus - - -, in praedicta summa dotis et contradotis quindecim millium florenorum pecuniae habendum, possidendum, tenendum, utifruendum et pro arbitrio suo administrandum, gubernandum, more aliarum reformationum in regno nostro fieri consuetarum - -

[1]) *Tat Elżbieta 27 I 1578* quietat cancellarium de bonis ptaernis *a 28 I* cancellarius debitum 2500 floren. Stanislao Wlodek recognovit. (Metr. Kor. *118, 24 — 5*).

63. *Król Stefan nominuje kanclerzem w. kor. Zamoyskiego.* Warszawa, 1 III 1578.

Arch. główne w Warszawie, Metr. koronna *t. 118 f. 165. Bibl. Ord. Zamoy. pl. 16. Nr. 5, Kopia spółczesna.*

Stephanus Die Gratia Rex Poloniae etc. Significamus his litteris nostris, quorum interest universis et singulis, earum notitiam habituris. Quod cum ante biennum fere in primo ipso ad hoc Regnum adventu nostro tanta esset vis opinionis nostrae conceptae de singulari iam tum prudentia, eloquentia, integritate, rerum usu, fide etiam atque studio tum erga nos, tum erga Rempub. Regni nostri, quae in Mag. Ioanni Sario Zamoiski Belzensi et Knyschinensi atque Żamechensi Capitaneo insigni quadam ratione elucebat, ut cum ex universa Regni huius nobilitate desumere nobis licitum esset eum, qui potissimum onus prae caeteris procancellariatus nostri munere, quod tunc vacabat, fungeretur, non alium tamen quam ipsum inter omnes eligeremus, cui hunc ipsum in Repub. honorem defferendum esse existimaremus, multo profecto maiore hoc iam tempore expertae vim virtutis ipsius esse oportere. Per integrum enim hoc biennum, quo procancellariatum administravit, magna nobis admodum documenta dedit cum earum, quas supra diximus, virtutum, tum etiam aliarum multarum, quae in privatis nostris aeque ac publicis rebus, in domesticis aeque atque in externis, in magnis aeque ac parvis, tam in foro quam in senatu, tam in bello quam in pace, per omnem rerum et temporum occasionem in omni etiam varietate casuum nostrorum ac Reipub. enituerunt. Harum igitur non iam opinatarum, sed plane cognitarum ac perspectarum virtutum ipsius vi atque admiratione adducti faciendum nobis esse duximus non modo libenter, verum etiam necessario, nec modo ea necessitate, quae est in Regno ex lege et more vicecancellarium in locum cancellarii sufficiendi, sed multo etiam magis certo consilio ac voluntate ipsa nostra, ut cum evecto per nos ad episcopatum Plocensem R. in Christo patre D-no Petro Dunin Wolski, Regni nostri Cancellario, munus Cancelarii in Repub. vacuum esset factum, id munus sine omni cunctatione in ipsum Mag. Ioannem Sarium Zamoiski supradictum conferremus, quemadmodum sane praesentibus litteris nostris conferimus ad extrema vitae ipsius tempora cum omnibus eius loci propriis praerogativis, honoribus, emolumentis, quae sunt quaeve unquam fuerunt beneficiis Ser-morum antecessorum nostrorum huic loco atque muneri attributa. Quod cum ita sit, omnibus in universum, quorum interest, mandamus, ut praefatum

Mag. Ioannem Sarium Zamoiski, verum atque legitimum Regni Poloniae Cancellarium agnoscant eique locum, censum, reditum, praerogativam deniqne omnem eius muneris diligenter conservent et conservari faciant. Quae etiam omnia nos ipsi, quantum in nobis est, conservaturos nos esse pollicemur et libenter admodum et diligenter. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscripsimus et sigillo Regni nostri muniri iussimus. Datum Varschoviae in comitiis Regni nostri generalibus die prima mensis Martii anno Domini millesimo quingentesimo septuage simo octavo, Regni nostri anno secundo.

Stephanus Rex sst.

Ioannes Borukowski
R. P. Vicecancellarius.

64. *Król Stefan nadaje Zamoyskiemu wsi królewskie nabyte przez zamianę od Białobrzeskiego biskupa kamienieckiego.* Lwów 7 VII 1578.

Zakład narod. Ossolin. we Lwowie. Dyplomy *Nr. 457. Oryginał.*

In nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Solent mortales, quae diuturniora et ad omnis posteritatis memoriam commendata esse cupiunt litterarum, monimentis ea consecrare atque tradere. Proinde nos, Stephanus, Dei gratia Rex Poloniae *etc.* Significamus *etc.*: quia uniuscuiusque principis in Republica viri et qui eiusdem clavum tenet inter caeteras res, quae ad recte administrandam atque sapienter constituendam Rempub. spectant, id vel maxime interest, ut cives sibi subiectos, quos virtutibus atque meritis caeteris in Repub. excellere atque praestare perspicit, iustis praemiis honoris et dignitatis ornet omnique genere liberalitatis amplificet et promoveat, atque eo magis, quo maiora et illustriora in dies ab eisdem in Rempub. ornamento proficiscuntur: idem nostri muneris censentes, cum iam pridem de virtutibus et meritis Mag. Ioannis Sarii Zamoiski, Regni Cancellarii ac Belzensis, Knyszynensis Zamechensisque Capitanei nostri, conceptam semel apud nos opinionem nunc ex re ipsa planius illustriusque perspiceremus, qui iam inde a prima pueritia sua cum Ser-mis autecessoribus nostris, tum ipsi Reipub. ita studium, fidem, vigilantiam sic commendatam probatamque reddidit atque nobis ipsis, ex quo singulari Dei Optimi Maximi benignitate Regni istius gubernacula praehendimus, in summis gravissimisque Reipub. negotiis tractandis, cum ei duram et difficilem provinciam procancellariatum Regni, nuper vero cancellariatum detulissemus, praestare in hanc usque diem non desistat, ut in eo ipso omnis generis virtutum, honestatis et meritorum optimi denique viri et prudentissimi ac amantissimi Reipub.

senatoris veluti in quodam speculo veram effigiem unicuique liceat *videre*[1]); cupientes itaque singularis Regiae nostrae gratiae atque liberalitatis testimonium erga eundem declarare, villas in districtu Rovensi sive Barensi sitas, videlicet Karozmanowcze, Popowcze[2]), Wasilowcze, Handikowcze, Kanczicze, Mikulincze dictas[3]), quas nuper per commutationem cum R. Martino Białobrzeski, episcopo Camenecensi et Clarae Tumbae abbate, benigne eius petitioni annuentes, pro parochialibus ecclesiis in oppidis nostris Losicensi, in palatinatu Podlachiensi, Zembroviensi Masoviae sitis, atque altari in arce Ravensi nostra iuris patronatus et collationis nostrae Regiae factam cum omnibus bonorum praefatorum utilitatibus ecclesiae Camenecensi mensaeque Episcopi moderni atque eiusdem successoribus perpetuo et in aevum, postquam parochiales ecclesiae et altare praedictum vacare de iure contigerit, adscripsissemus, invisceravimus, donavimus et incorporavimus, a praefato episcopo Camenecensi accepimus atque ad usum nostrum perpetuo iure sunt devolutae, ipsi Mag. Regni nostri Cancellario dandas, donandas et conferendas esse duximus, quemadmodum praesentibus hisce litteris nostris damus, donamus et conferimus sibi et suis legitimis successoribus cum omnibus et singulis colonis, censibus - - - - manu nostra subscripsimus sigilloque Regni nostri iussimus communiri. Datum Leopoli die [4]) mensis Iulii Anno Domini Millesimo Quingentesimo septuagesimo octavo, Regni vero nostri anno tertio.

Stephanus Rex.

[1]) *Jedno słowo nieczytelne,*

[2]) *Zamieszkująca tę wieś szlachta Popowscy nie pozwolili wysłanemu przez króla dworzaninowi Janowi Oryszewskiemu na oddanie jej w posiadanie Zamoyskiemu. Wskutek tego król Stefan pozwał ich, przyznał wyższość przywileju Jana Olbrachta dla biskupstwa Kamieniec. nad przywilejem Bony dla Popowskich wydanym, ale z łaski oddał im wyrokiem 5 III 1579 w Wilnie na wieczność Popowce* iis quidem conditionibus, quod si Mag. Ioannes Zamoyski - - in fundo bonorum eorundem - - extruere - - piscinas voluerit, inundationem - - prohibere non debebunt. Praeterea de eisdem bonis iidem Nobiles et eorum posteri expeditionem bellicam obire et ad defensionem castri Szarygrod una cum subditis suis toties, quoties opus videbitur, quando requisiti fuerint per officiales eius castri, adesse et contra hostes quoscunque eorumque excursiones etiam leves ad oppugnandum eosdem cum possessore Szarygrod et bonorum praedictorum moderno et pro tempore existente ire tenebuntur. Ad reparationem quoque eiusdem castri Szarygrod et munitionem eius subditi ipsorum toties, quoties opus erit, erunt adstricti perpetuo (Metr. Koron. *122 f. 394; str. 397 9 III 1579* Villae Popowcze possessorum submissio; *druk* Arch. iugo-zapadnoj Ross. *Cz. II T. I. Nr. 139*).

[3]) *Na gruncie tych wsi postanowił wznieść (Sarius) Zamoyski miasto Szarogród i obwarować jako twierdzę przeciw Tatarom, na co uzyskał przywilej od króla Stefana w Wilnie 26 III 1579 z wolnizną od danin na lat 20 (Arch. główne w Warszawie,* Metr. Kor. *119 f. 99 pod nagłówkiem* Oppidi Szary Gród extruendi datur facultas Ioanni Zamoyski Regni cancellario; *druk* Arch. jugo-zapad Ross. *Cz. II T. I Nr. 140; cytuje* Baliński — Lipiński, Starożytna Polska *II 1052—1053* i Słownik geograf. *XI 801.*

[4]) *Zostawiona luka na cyfrę dnia, ale* Summaryusz dóbr. Ord. Zamoy (*Ms. 1615 str. 496*) *przy regeście tego aktu podaje 7 VII 1578 wraz z uwagą, że 20 VIII 1578 ponownie król Stefan to nadanie zatwierdził.*

65. *Zamoyski uwalnia Jakóba Sorokę od czynszów i powinności poddanego w starostwie Zamechskim.* Zamech, I X 1578.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 3. Nr. 94. Kopia spółczesna.

Jan Zamoiskj z Zamoscia, Canczlerz coronnj, starosta Belski, Kneschinski y Zamechsky.

Oznaimuie tem, ktorym to wiedziec nalezy: izem Jacuba Sorokę, poddanego Krolia JM. ze Psey [1]), wsy Krolia JM. do starostwa Zameskiego [2]) nalezączey, do dzierzawy moiey, od wselakich cynsow, podatkow, robot y powinnosci ynnych, do zamku dawac y czynic powinnych, wolnem uczynił, iakosz y teraznieyszym listem moim czynie dotąnd, dokąnd ia tho starostwo Zamechskie trzymać będę. Co do wjadomosci thych, ktorym tho wiedziec nalezy, a zwłascza theraznieiszego podstarosczego mego Zamechskiego y na potym będączym przywodzac, roskazuie, abyscie przerzeczonego Jacuba Sorokę przy wolnosci they, ktorą mu them listem moim daię zachowali y zadnei mu trudnosci w tei mierze nie czynili. Dąn w Zamchu dnia pierwsego Octobris roku Bozego tysiącznego piethsetnego siedmdziesiątego osmego.

Joannes Zamoiskj, Regni Poloniae Cancellarius manu propria.

[1]) *Por. Dodat. Nr. 51.* [2]) *W kopii błędnie:* Zamoiskiego.

66. *Kwit wydany Zamoyskiemu na opłaconą kwartę ze starostwa knyszyńskiego.* Rawa, 26 VI 1579.

Bibl. Ord. Zamoy. pl. 465 Nr. 18. Oryginał z własnoręcznymi podpisami deputatów i pieczęcią Rokoszowskiego, podskarb. koron.

- - - Zamoiszki - - - dał i obliczeł czwartei częsczi Rptej z starosthwa Knyschynskiego, Goniądzkiego i s przyległosciami za rok MDLXX ossmy złotych tysiącz trzystha dwadziesczia i dwa, groszy dwadziesczią i dwa, pieniędzy dziewięcz, s ktorych JM. qwitutę i wolnem czynię. A yss rewiziey thei podlaskiey na seimie cognitia nie beła, na folwarkową czeladz i ynne rzeczy podomno defalkatia szie nie sthała, czoby sie pokazało na przyschłem seymie, zeby nazbyth dał, thedy iako za prze-

sly rok, thak i za then, ma tho bycz JM. na przyschła solutią po cognitiey przyiętho. Dąn na ząmku Rawszkim dnia XXVI Czerwcza, roku Bozego MDLXX dziewiątego [1]).

[1]) *Z tej samej daty kwit z Wyrzchrachań por. Nr. Dodat. 48 uw. 1.*

67. *Król Stefan nadaje Zamoyskiemu dożywocie na folwark Krzywą.*

Dzisna, 21 IX 1579.

Arch. główne w Warszawie, Metr. Kor. *119 f. 216.*

Praedium Krzywa in capitaneatu knischinensi consistens datur ad vitam Ioanni Zamoyski, cancellario.

Stephanus, Dei gratia rex Poloniae etc. Significamus etc. talia tantaque esse, quae in dies et pacis et belli tempore in Rempub. et in nos a Mag. Ioanne Zamoyski, cancellario regni nostri, belsensi knischinensique capitaneo nostro, proficiscuntur merita, ut eiusmodi occasionem aliquando se nobis dare exoptemus, qua nobis pro sua praeclarissima in Rempub. in nosque voluntate pro iisque studiis et meritis suis parem gratiam ipsi exhibere liceat. Cui quidem voto nostro cum ad praesens satisfacere nequeamus, offerente se tamen qualicunque occasione, qua eiusdem Mag. Ioannis Zamoyski, cancellarii, rationibus et commoditati consultum fore arbitramur nequaquam eam e manibus nostris elabi passi sumus. Quare cum ad dispositionem nostram devolutum esset praediolum Krzywa, in capitaneatu knischinensi situm, post G-si [1]) Lissowski, illius ultimi et immediati possessoris, decessum, illud ipsum praediolum una cum suis pertinentiis - - - quarta solummodo parte proventuum in defensionem Reipub. de bonis mensae nostrae pro loco et tempore constitutionibus regni circumscripto convertenda excepta, eidem ipsi Mag. Ioanni Zamoyski, cancellario, dandum et conferendum duximus, uti iam damus et conferimus praesentibus, per eum quiete et pacifice, pleno et integro iure tenendum, habendum, possidendum utifruendumque ad extremum usque vitae suae diem - - -

[1]) *Luka na imię, widocznie pisarzowi nieznane.*

68. *Zamoyski poleca osiedlać spustoszałe role w starostwie Knyszyńskiem.*

Knyszyn, 1579 XI 13.

Bibl. Ord. Zamoy. Pl. 5. Nr. 2. Oryginał z podpisem własnoręcznym i pieczęcią.

Jan Zamoiski z Zamosczia, Canczlerz Coronny, Belski, Knischinski y Zamechski starostha. Oznaimuię wszithkim wobecz y kazdemu z ossob-

na, komuby to naliezalo wiedziecz, jsz ia, chcząncz pozytkow Krola JM. y Rptei w Starostwie Knischinskiem, ktorego dzierzawczą iestem, prziczynicz ossadzeniem wszitkich tych rol [1]), ktore we wssiach niektorich do starostwa tego Knischinskiego naliezączych przeszlich lath, częsczią prze zle urodzaie, częsczią thesz prze powietrza morowe y inne przypadki, popustoszaly: poruczylem to y roskazal podstarosczіemu moiemu Knischinskiemu, Pawlowi Wierzbiczkiemu y woitom wszitkim w starostwie Knischinskiem mieszkaiączym, aby oni kazdemu, ktoby ieno ty role pusthe prziimowacz y na nich się sadowicz chczial, rozdawali y naznaczali. Za ktorim to zlieczeniem moiem komubykolwiek oni takie role spustoszale ku siedlieniu się na nich oddali y naznaczili, tedy ia nikogo z tich, ktorzy te role prziimowacz bęndą, z tych rol nigdy bez wielkiei y slusznei przyczyny ruszac nigdy nie bendę ani roskazę, y owszem to nadanie tich rol trzimacz bendę y swoim urzędnikom thesz trzimać roskazę. A iszby czi, ktorzy tyto spustoszale role przymowac bendą, tym richlei y liepiei się we wszeliaki sprzęth domowy y gospodarstwo sposobic y zapomagacz thakze thesz budować się y role naprawowacz mogli, tedy onym wszitkiem tem moiem listem daię wolnosc zupelną y dostateczną, od czasu prziienczia takich rol do liath trzech, od wszeliakich czinszow, spi, dani y podatkow, ktore inni poddani Krola JM. w starostwie Knischinskiem placzicz y dawacz są powinni, thakze thesz od roboth, poslug, strazei, powozow y podwod wszeliakich. A po wyscziu tych czalych trzech liath czisz wszysczi na tich pustich rolach ossadzeni nie ynaksze ani więthsze czynsze, spi, dani, podatki y poplatki Krolowi JM. do dworu Knischinskiego dawacz y placzycz bendą, ani thesz więthszich roboth y poslug czinicz, iedno iako y inszy poddani Krolia JM. w tymze starostwie wedle opissania inwentarzow y regestrow lustratorskich, A mianowiczie podwod y powozow daliekich nigdy czynic nie bendą, tylko w starostwie Knischynskiem od folwarku do folwarku. A na wiarę y pewnoscz tego wszithkiego list ten rękąm moią wlasną podpissal y pieczęczią mą zapieczętowacz rozkazal. Dan w Knyschynie w piąthek bliski po świętym Marczinie, Roku Bozego 1579.

Ioan. Zamoiski Regni Poloniae Cancellarius sst.

[1]) *Por. Dodat. Nr. 47.*

Spis osób i miejscowości.

Cyfry arabskie oznaczają Nr. dokumentu. Litera „d“ przy cyfrze oznacza, że akt znajduje się w części II-ej (w dodatkach), brak tej litery oznacza, że Nr. jest z części I. Podane w nawiasach cyfry arabskie oznaczają stronę przy nazbyt długich dokumentach. Cyfry rzymskie oznaczają strony przedmów (i żywotu) umieszczonych na wstępie tomu. Gwiazdka oznacza, że rzecz nie mieści się w tekście dokumentu, ale tylko w objaśnieniach. Dygnitarzy i urzędników (jakoteż sejmy i sejmiki) podano pod miejscowościami w porządku alfabetycznym. Opuszczono nazwisko: Zamoyski Jan (Samoscius).

Errata.

str.	*zamiast*	*ma być*
XXX w. 15 od góry	multorum	multarum.
105 uw. 2	Żołkowski	Żółkiewski.
109 w. 20 od góry	S. Zamoyski	I. Zamoyski.
125 w. 25 „	honus	bonus.
134 w. 17 „	latnius	latinus.
„ „ 18 „	cvie	cvre (=cure, troskę).
176 uw. 4 „	Mikołaj	Maciej.
200 i 201 „	Gurlandinus	Guilandinus.—Był to sławny naturalista i botanik, pochodził z Prus, (właściwie zwał się Wieland), podróżował po Azyi i Afryce, wykładał botanikę i kierował ogrodem botanicznym w Padwie, † 1589.
234 w nagłówkach	Oswalda	Oswald.
344 w nagłówku	Nr. 327	328.
401 w. 6 od góry	dectorem	doctorem.
403 w nagłówku	zastawia	zostawia.
417 w 18 od góry	quiquid	quiquidem.
„ „ 28 „	admitterent	admitteretur.
„ „ 3 od dołu	ea	eam.
425 w. 15 od góry	annorum	annuorum.

